Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка: 150 років розвитку

Монографія

Глухів - 2024

УДК 378.4(477.52-21)ГНПУ
Г 55

Рекомендовано до друку та розповсюдження вченою радою Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка (протокол № 3 від 23 жовтня 2024 року)

Рецензенти:

Віктор КОЦУР - академік НАПН України; доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії і культури України та спеціальних історичних дисциплін Університету Григорія Сковороди в Переяславі, заступник голови Національної спілки краєзнавців України, заслужений працівник освіти України;

Сергій Дегтярьов – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії Сумського державного університету, в.о. голови Сумської обласної організації національної спілки краєзнавців України.

Наукова редакція:

Олександр Курок – доктор історичних наук, професор, в.о. ректора Глухівського НПУ ім. О. Довженка;

Наталія Ткаченко – доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків Глухівського НПУ ім. О. Довженка;

Андрій Гриценко – доктор педагогічних наук, доцент, директор Навчально-наукового інституту філології та історії Глухівського НПУ ім. О. Довженка.

Г 55 **Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка: 150 років розвитку**: монографія / за ред. Олександра Курка, Наталії Ткаченко, Андрія Гриценка. Глухів. 2024. 626 с.

ISBN 978-966-376-130-5

У монографії узагальнено та висвітлено основні віхи діяльності Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка від часів його заснування до сьогодення.

Видання присвячено 150-й річниці з дня заснування закладу і адресовано науково-педагогічним працівникам, здобувачам освіти, історикам та широкому колу читачів.

УДК 378.4(477.52-21)ГНПУ

© Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2024
ISBN 978-966-376-130-5
© ФОП Цьома С.П., 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА..... 7

РОЗДІЛ 1. ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА: У ПОШУКАХ ОПТИМАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГА..... 9

Крижанівський В. М. З історії становлення та розвитку учительського інституту в Глухові (1874–1954 рр.) *9*

Гриценко А. П. Діяльність Глухівського педагогічного інституту в 1954–2000 рр. 36

Зінченко В. П. Функціонування Глухівського державного педагогічного університету у 2001–2009 рр..... 62

Біліченко П. Г. Нова доба в становленні Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (2009 р.– сьогодення).....78

Хроленко М. В. Традиції та інновації в підготовці майбутніх педагогів.....95

Ткаченко Н. М. До нових наукових вершин та міжнародного співробітництва 108

РОЗДІЛ 2. ТЕХНОЛОГІЧНА ТА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ ГЛУХІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА..... 127

Курок В. П., Хоруженко Т. А. Глухівський учительський інститут як фундатор технологічної освіти в закладах вищої освіти.....127

Курок В. П., Гриценко А. П., Ткаченко Н. М. Історія факультету технологічної і професійної освіти..... 147

Самусь Т. В. Підготовка педагогів професійного навчання в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка: від історії до сучасності..... 191

Курок В. П., Бурчак С. О. Розвиток творчості майбутнього вчителя як чинник його успішної професійної діяльності в умовах сьогодення..... 207

РОЗДІЛ 3. ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ У НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОМУ ІНСТИТУТІ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ ГЛУХІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА В КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНО-ОСВІТНІХ ЗМІН.....221

Курок О. І. 150-річна традиція підготовки вчителів початкових класів у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка.....221

Зенченко Т. Ф., Собко В. О., Вишник О. О., Литвинов А. С., Мозуль І. В., Непомняща Г. І., Решетняк В. Ф. Практико-орієнтована методична підготовка вчителів початкових класів: традиції, досвід, інновації.....241

Бірюк Л. Я., Поліщук В. М., Тюльпа Т. М., Біліченко П. Г. Психолого-педагогічна підготовка фахівців: історичний та сучасний контекст.....277

РОЗДІЛ 4. ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНА ОСВІТА В ГЛУХІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА: ВІД ТРАДИЦІЙ ДО ІННОВАЦІЙ 312

Мегем О. М. Факультет природничої і фізико-математичної освіти: становлення і розвиток (1874-2001 рр.).....312

Луценко О. І., Хлонь Н. В., Сухойваненко Л. М. Міщенко С. М. Біографії-персоналії факультету природничої і фізико-математичної освіти..... 330

Грудинін Б. О. Підготовка вчителів фізики та природознавства до проведення дослідницької діяльності в школі (початок XX століття)……..368

Коренева І. М. Інноваційні процеси природничо-математичної освіти: сьогодення та перспективи…… 378

РОЗДІЛ 5. ІСТОРІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ ФІЛОЛОГІЇ ТА ІСТОРІЇ ГЛУХІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА ……406

Гриценко А. П. Історичний аспект виникнення та становлення Навчально-наукового інституту філології та історії…….406

Гоголь Н. В., Гричаник Н. І., Клейменова Т .В., Лучкіна–Загородня Л. В., Медвідь Н. С. Становлення та розвиток фахової підготовки вчителів мовно-літературної освітньої галузі в Навчально-науковому інституті філології та історії……..432

Гриценко А. П., *Прокопчук В.С.* Трансформація історичної та суспільствознавчої освіти в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка……469

Заремська І. М. Кафедра іноземних мов та методики викладання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка: від історії до сучасності…… 520

РОЗДІЛ 6. ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ НА ФАКУЛЬТЕТІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ГЛУХІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКЦІЇ……546

Загородня Л. П., Куліш І. Д., Дмитренко А. П., Тітаренко С. А., Марєєва Т. В., Данильченко І. Г., Аторіна В. М., Гордій Н. М., Корякіна І. В., Лісневська Н. В., Лисиця В. В., Барсуковська Г. П. Підготовка фахівців спеціальності «Дошкільна освіта»: минуле і сьогодення…… 546

Хлус Н. О., Гриценко А. П., Курілова В. І., Бутенко Г. О., Синіговець В. І., Цись Д. І., Кузюра Г. М., Петрикей О. О., Редько С. Ю. З історії становлення та розвитку предметної спеціальності «Середня освіта (Фізична культура)» в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка……. 587

ПЕРЕДМОВА

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, один з найстаріших вищих педагогічних закладів України, має довгу та славну історію пошуків і звершень, зростання і примноження здобутків у підготовці висококваліфікованих освітян. Переживши кардинальні суспільно-політичні та економічні зміни, університет здобув високий імідж і непохитну репутацію у сфері вітчизняної вищої педагогічної освіти.

За свій 150-літній шлях становлення від учительського інституту до національного педагогічного університету виш не зрадив свою високу місію втілення в життя освітніх тенденцій, спрямованих на інтелектуальне зростання нашої держави. В університеті здійснювалася і здійснюється підготовка висококваліфікованих учителів за різними напрямами, спеціальностями відповідно до потреб педагогічного ринку праці. Ми пишаємося когортою наших видатних випускників і завжди готові допомогти молоді розправити крила для життєвого польоту та стати справжніми фахівцями своєї справи.

Нині основна мета діяльності університету – упровадження в освітню діяльність системи заходів з якісної підготовки педагогічних і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації; посилення науково-дослідної роботи; підвищення конкурентоспроможності випускників, формування професійної культури, виховання патріотизму; міжнародна діяльність та інтегрування системи української педагогічної освіти в єдиний європейський освітній простір. Функціонування університету ґрунтується на сповідуванні таких цінностей, як Професіоналізм, Патріотизм, Доброчесність, Академічна свобода, Прагнення до змін, Духовність.

Сьогодні ми на порозі знаменного ювілею. Вірю, що високий авторитет нашого університету, здобутий завдяки наполегливій праці професорсько-викладацького складу, і надалі утверджуватиметься як в Україні, так і за її межами, що добрі традиції вищої школи будуть надалі зберігатись, примножуватись і вдосконалюватись із метою якісної підготовки кадрів для Української держави.

У ювілейному виданні вміщено матеріали про діяльність Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка від часів його заснування до сьогодення, про його педагогів, науковців та всіх причетних до становлення і розбудови вишу.

Олександр КУРОК

РОЗДІЛ 1

ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА: У ПОШУКАХ ОПТИМАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГА

З історії становлення та розвитку учительського інституту в Глухові (1874–1954 рр.)

Крижанівський В. М.,
кандидат історичних наук, старший викладач кафедри історії, правознавства та методики навчання Глухівського НПУ ім. О. Довженка

1874 р. був знаковим для Глухова та його мешканців. 150 років тому за ініціативи міських та земських діячів (Ф. Д. Красовського, Н. А. Терещенка, М. І. Неплюєва) в повітовому центрі був відкритий учительський інститут, який мав готувати педагогів для міських училищ Київського навчального округу. Утвердження нововідкритої установи як відомого центру підготовки вчителів в межах Російської імперії було пов'язане з іменами двох директорів: Олександра Васильовича Бєлявського та Івана Семеновича Андрієвського [47, с. 24–25; 58, с. 11–12; 70, с. 409].

Перші учительські інститути було відкрито в 1872 р. у Москві, Санкт-Петербурзі та Тифлісі. У 1873 р. Глухів відвідали міністр народної освіти Російської імперії граф Д. Толстой та піклувальник Київського навчального округу Антонович. Голова Глухівських земських зборів І. Маркович, голова земської управи Ф. Красовський і Глухівський міський голова Н. Терещенко порушили питання щодо відкриття в Глухові вчительського інституту для підготовки професійних фахівців, щоб працювали в народних училищах [10, с. 16–17]. Земство запропонувало недобудований будинок по сусідству з будівлею прогімназії, що

призначався для розміщення земської лікарні. Багато клопотав про відкриття учительського інституту також відомий громадський діяч М. Неплюєв. Гласним Глухівського повітового земства вдалося вмовити міністра народної освіти прийняти рішення про відкриття в Глухові учительського інституту, де б можна було убезпечити вихованців від впливу всяких «тлетворних» ідей [10, с. 16–18; 55, с. 19–20].

Після того як і міське товариство взяло на себе частину видатків на завершення будівництва приміщення для інституту, уповноважені земства 3 (15) жовтня 1873 р. звернулися до міністра народної освіти з проханням відкрити в Глухові вчительський інститут та прийняти у власність міністерства будинок. Міністерство народної освіти дало дозвіл прийняти у власність під приміщення учительського інституту будинок, подарований Глухівським земством [3, с. 10–11; 4, с. 39–41; 55, с. 20].

Від міністерства внутрішніх справ одержали санкцію на відкриття в Глухові учительського інституту з трирічним терміном навчання, що здійснював би підготовку вчителів для міських училищ Чернігівської та Полтавської губерній. Відтак, 2 (14) березня 1874 р. піклувальник Київського освітнього округу отримав повідомлення від міністерства народної освіти, що імператор Олександр II дав згоду «Про прийняття у власність міністерства народної освіти пожертвуваного Глухівським повітовим земством за згодою з місцевим міським товариством будинку для розміщення в ньому Учительського інституту…» [10, с. 17–18; 55, с. 20].

6 (18) липня того ж року директором інституту був призначений інспектор народних училищ Київської, Подільської та Волинської губерній Київського навчального округу колезький радник Олександр Васильович Бєлявський [20, с. 18–19]. 21 вересня (3 жовтня) 1874 р. відбулося офіційне відкриття Глухівського учительського інституту [3, с. 10–11; 10, с. 15, 18; 32, с. 12–14]. А вже 23 вересня розпочались вступні іспити. Із 66 чоловік, які подали заяви, на екзамени з’явились 39 абітурієнтів, 20 з яких зарахували для навчання. Перше засідання педагогічної ради інституту в складі директора, викладача М. Демкова та законовчителя, відбулося 30 вересня (11 жовтня) 1874 р. [11, с. 24–25; 55, с. 20; 58; 77; 78].

7 (19) жовтня [32, с. 12–13] або 14 (26) жовтня 1874 р. [10, с. 18] розпочалися навчальні заняття. Глухівський учительський інститут з трирічним терміном навчання був закритим закладом освіти, який готував учителів для міських училищ Чернігівської та Полтавської губерній [55, с. 20]. Місто Глухів не випадково було обране для заснування в ньому учительського інституту. Царський уряд проводив політику русифікації та асиміляції українців. Піклувальник Київського навчального округу писав міністрові освіти, що «місто Глухів, знаходячись на околиці Чернігівської губернії, поряд з Курською та Орловською губерніями, має чисто російський характер, а тому вихованці інституту будуть знаходитись поза будь-якими неблагонадійними впливами місцевого оточення... І якщо ми бажаємо, щоб учителі в малоросійських губерніях були «справді російські люди» і водночас розуміли малоросійську мову, необхідно, щоб вони пройшли курс у доброму російському педагогічному закладі, розташованому в російському місті» [10, с. 15; 11, с. 25–26]. Зрозуміло, що й освітній процес відбувався виключно російською мовою [14, с. 249; 55, с. 20].

У 1877 р., на третій рік існування Глухівського учительського інституту, міністерство народної освіти затвердило обов’язкові державні навчальні плани, програми й інструкції про порядок управління учительськими інститутами. Вихованці учительського інституту на першому році вивчали такі навчальні дисципліни: Закон Божий, російська мова і церковнослов’янське читання, арифметика та початки алгебри, геометрія, географія, історія (російська і загальна), природнича історія та фізика, педагогіка і дидактика, чистописання, креслення та малювання, співи, гімнастика (дві останні дисципліни – у позаурочний час). Наступні два роки навчання (II–III класи) вивчення названих навчальних дисциплін поглиблювалося. Специфікою організації навчання в Глухівському учительському інституті стало офіційне запровадження з 29 січня 1896 р. посади вчителя ручної праці [14, с. 249–250; 55, с. 20–21].

Перший директор учительського інституту докладав багато зусиль для збагачення навчально-матеріальної бази закладу освіти, вимагав від викладачів глибоких знань педагогіки та методики викладання власного предмета, вважав необхідним вивчення й узагальнення досвіду найкращих учителів народних шкіл, виступав за поліпшення матеріальних умов учителів [4,

с. 43–44; 53, с. 234]. У 1876 р. було відкрито двокласне міське училище, у якому студенти третього року навчання проходили педагогічну практику. При цьому вони здійснювали психолого-педагогічні спостереження за дітьми та виконували обов'язки помічника вчителя, а щотижня відвідували уроки досвідчених учителів. Проведення залікових уроків супроводжувалося обговоренням їх змісту на спеціальних конференціях. Наприкінці третього року складали випускні іспити. Той, хто закінчив повний курс учительського інституту, одержував атестат установленого зразка [15, с. 120-122; 55, с. 21; 57, с. 12–14].

Проте спочатку керівництву довелося вирішити низку нагальних проблем. Так, вдалося забезпечити навчальний заклад відповідною матеріальною базою – від матраців, посуду, меблів для вихованців до квартирних грошей для викладачів. Також було покращено навчальний план. Відзначмо, що план підготовки майбутніх учителів відповідав навчальній програмі старших класів чоловічої гімназії. Проте були істотні відмінності. Так, в інституті викладалася педагогіка та в більшому обсязі природнича історія. Водночас для майбутніх учителів міських училищ не викладалися іноземні мови. Але за наполяганням Олександра Васильовича з 1880 р. почали викладати німецьку мову. Доречно зазначити, що серед усіх учительських інститутів Російської імперії на середину 1890-х рр. німецька мова викладалася лише в Санкт-Петербурзькому та Глухівському [13, с. 48–49; 19, с. 75-76; 42, с. 10; 49, с. 246–247].

Становлення учительського інституту в Глухові припало на суперечливі 1870-ті рр., коли вихованці та викладачі навчального закладу брали активну участь у соціалістичному та україно-фільському русі. Як наслідок, майже щороку змінювалися викладачі, а вихованців масово відраховували з установи. Ситуація якісно змінилася на середину 1880-х рр., коли революційних рух у краю пішов на спад та якісно змінився склад вихованців [28, с. 13; 31, с. 17; 77, с. 20–22; 80, с. 151–158].

Його наступнику, **Івану Семеновичу Андрієвському** (1893–1905), випускнику історико-філологічного факультету Київського університету, вдалося зберегти все найкраще від попередньої доби та раціонального його доповнити. Прикладом визнання інституту на загальнодержавному рівні було отримання диплома IV розряду на Всеросійській виставці, що відбувалася в

Нижньому Новгороді 1896 р. [19, с. 76; 33, с. 1–3, 220–221; 47, с. 24–25].

На початок 1890-х рр. викладацька корпорація інституту перетворилася на справжнє інтелектуальне товариство. Її серцевину становили амбітний викладач історії та географії І. С. Андрієвський, природознавства – М. І. Демков, російської мови та літератури – М. А. Тростніков та Г. О. Линник. За неповні п'ятнадцять років роботи в інституті М. І. Демков опублікував близько сорока статей з проблем викладання природничої історії, питань власне природознавства, різноманітних аспектів виховного процесу в загальноімперських спеціалізованих журналах «Вестник воспитания», «Гимназия», «Школьный обзор», «Педагогический сборник», «Русская школа», «Естествознание и география», «Русский начальный учитель». Окрім того, видав кілька монографій з історії російської педагогіки. Варто підкреслити, що його найбільш відома праця «История русской педагогики» була опублікована в столичному виданні М. М. Стасюлевича. Можливо, завдяки здобутому авторитету він у подальшому очолить Московський учительський інститут [42, с. 10–11].

На нашу думку, конкуренцію М. І. Демкову на науковій ниві в другій половині 1890-х рр. становив викладач російської мови та літератури М. А. Тростніков. У минулому викладач початкових класів Кам'янець-Подільської гімназії, в інституті він розкрив свій потенціал здібного філолога-методиста. Системно друкувався в журналах «Филологические записки», «Русская школа», «Педагогический сборник». 1901 р. за свою працю «Навчання грамоті, письма і граматики» отримав першу премію Всеросійського конкурсу ім. К. Д. Ушинського. Напередодні Першої світової війни його праці з проблем методики навчання граматики російської мови неодноразово перевидавалися [42, с. 10].

Дещо в затінку щодо цих напрацювань перебуває спадщина інших викладачів інституту. Так, директор О. В. Бєлявський 1880 р. опублікував у Глухові власний переклад нарису Штутце «Училищезнавство». Його наступник І. С. Андрієвський спродукував нариси з теоретичних питань педагогіки. У свою чергу, мовник Г. О. Линник у другій половині 1880-х рр. відзначився публікаціями з проблем фольклористики та методики

в журналі «Филологические записки» [38, с. 6–7, 15–18, 31, 48–49; 48, с. 108–109].

1905–1909 рр. виявилися кризовими для учительського інституту, що було обумовлено впливом революційних подій. 4 серпня 1905 р. новим директором учительського інституту став П. О. Міловський. 1 вересня 1905 р. вихованці подали йому петицію з вимогами: заповнити вакантну посаду викладача математики, відкрити доступ до фундаментальної (вчительської) бібліотеки; клопотати про переведення учительського інституту до Києва, реформувати інтернат (послабити контроль за вихованцями), модернізувати методику викладання дисциплін (урочний метод викладання замінити системою співбесід, скасувати перехідні екзамени) та ін. [29, с. 134–135; 50, с. 160–164].

Оскільки ці вимоги були проігноровані керівництвом, то 23 вересня розпочався страйк. Опір бунтівників вдалося подолати після двох зустрічей з окружними інспекторами А. А. Поповим та М. Ф. Базаревичем, які погрожували закрити навчальний заклад. Це, у свою чергу, означало для багатьох вихованців інституту, особливо сімейних, повне фіаско, оскільки ставило хрест на можливості отримати кращу роботу. Тому 8 жовтня 1905 р. навчання було відновлено. З таким станом речей не погодився організатор бунту С. Васильченко та залишив установу.

Подальша радикалізація настроїв в інституті відбулася лише на фоні загальнодержавного страйку в жовтні 1905 р. Особливо пристрасті загострилися після проголошення Маніфесту від 17 жовтня 1905 року, коли ліворадикали сприйняли його як перший крок до перемоги над системою, а монархісти – як поразку режиму. Як і вся країна, Глухів зустрів 17 жовтня демонстраціями на підтримку Маніфесту, захистом євреїв від погромів монархістами [42, с. 11].

За спогадами М. Карпова, дирекція втратила контроль над вихованцями, які самі визначали режим доступу до установи, спокійно використовували зброю. Зрозуміло, що за таких умов керівництво навчального округу вирішило припинити освітній процес, який було відновлене тільки 26 листопада 1905 р. Найбільш радикальні вихованці інституту покинули навчання та взимку 1905–1906 р. займалися антиурядовою агітацією серед селян Глухівського повіту. Наступного, 1906, року ідею реформування учительських інститутів глухівчани змогли

репрезентувати на Першому загальноімперському з'їзді представників від учительських інститутів. На ньому були також вихованці Санкт-Петербурзького, Московського, Феодосійського, Віленського християнського та Єврейського інститутів. Серед головних питань, які турбували корпорацію вихованців учительських інститутів, можна виокремити такі: перетворення учительських інститутів на педагогічні заклади при університетських факультетах; надання автономії учительським інститутам; спрощення доступу до університетської освіти [19, с. 76–77; 42, с. 11–12].

Важливою складовою цього реформування була мовна проблема. Революційне цунамі 1905–1907 рр. актуалізувало питання організації освітнього процесу відповідно до національних потреб. У Глухівському учительському інституті сформувалася група свідомих українців, які змогли переконати 36 осіб підписати звернення від 15 лютого 1907 р. до громадськості про необхідність запровадження в інституті нових курсів «української літератури» та «вітчизняної історії», що мали викладатися рідною мовою. Доречно передбачити, що одним з ініціаторів, а можливо, й головним натхненником цього заходу був Євген Вировий (1906–1909). За ініціативи цього вихованця був створений таємний український гурток, який координував свою діяльність зі студентами Київського університету. За допомогою киян гуртківцям вдалося сформувати бібліотеку, яка була виявлена керівництвом 18 грудня 1908 р. [42, с. 12].

Це була не поодинока петиція. Так, у березні або квітні 1908 р. директору П. О. Міловському вихованці Сухоребрий та Герненко подали прохання про введення до навчального плану української мов, літератури, історії, які мали, за можливості, викладатися українською або російською мовами. Підкреслюємо, що це звернення підтримали не тільки 42 вихованці-українці, але й одинадцять представників інших національностей. 12 березня 1909 р. вихованці інституту знову під час вільних занять порушили питання про викладання в навчальному закладі українською мовою. Після цієї «прикрої події» жандармське управління посилило контроль над вихованцями та викладачами установи [28, с. 7; 32, с. 15; 40, с. 274–278; 41, с. 259–261; 47, с. 25–26].

Доречно кілька слів сказати й про білоруський рух у стінах нашого інституту. На початку 1908 р. білоруси інституту створили

«Білоруський національний союз», учасники якого створили при інституті білоруську бібліотеку, читальню, зачитували реферати, лекції з відповідних питань. Варто підкреслити, що два випускники Глухівського учительського інституту Янка Журба та Н. Ярошевич були дописувачами першої білоруської газети «Наша ніва», яка пропагувала ідею створення національної школи [35, с. 3; 51, с. 255–256; 73, с. 39–41].

У роки керівництва П. О. Міловського Глухівський учительський інститут перетворився на посередній навчальний заклад, у якому щороку змінювалися викладачі, причому вони не мали авторитету серед вихованців. «Ренесанс» установи відбувся за його наступника М. С. Григоревського (1909–1913). Митрофану Семеновичу вдалося не тільки швидко відновити дисципліну в навчальному закладі, але, найголовніше, вивести його на якісно новий рівень. Зміни були комплексними: масштабний ремонт установи, перепланування та переоблаштування інститутського майданчика. На 1913 р. М. С. Григоревський навіть зміг отримати кошти на побудову спортивного манежу для вихованців інституту. На жаль, проєкт не був зреалізований через переведення Митрофана Семеновича на нове місце роботи [42, с. 12–13].

Не менш масштабні зміни відбувалися й в організації навчального процесу. Так, з метою покращення підготовки вихованців були введені нові предмети, створено педагогічний музей, інститутців залучено до написання наукових статей. Знаковою подією в житті установи стало заснування журналу «Ежегодник Глуховского учительского института», що спеціалізувався на висвітленні педагогіко-методичних проблем роботи установи [6, с. 406–407; 24, с. 51–52; 36, с. 274–275, 282–283; 38, с. 12–13].

Зрозуміло, що в інституті, окрім навчального процесу, приділяли увагу й культурно-освітнім заходам. Так, у 1892, 1893 рр. організовували літературні читання з проблем творчої спадщини О. С. Пушкіна, М. В. Гоголя; виголошували статті з історії, географії та природознавства. 1894 р., окрім музично-літературних вечорів, почали проводилися літературо-наукові бесіди, на яких вивчали спадщину педагога М. І. Пирогова. Наприкінці 1890-х рр. вихованці інституту почали вивчати церковний спів: літургію та частково всеношну П. Чайковського. Інститутський оркестр був гордістю керівництва. Так, на

Всеросійську виставку 1896 р. від Глухівського учительського інституту було надіслано фотокартку із його зображенням [42, с. 12–13].

За директорства П. Міловського (1905–1909) літературно-музичні вечори проводилися зі значно меншим розмахом. За М. С. Григоревського (1909–1913) традиція оновлюється й розвивається. Збереглася програмка такого літературно-вокально-музичного вечора від 29 січня 1912 р., яка була видрукувана спеціально в глухівський типографії А. Дворкіна [44; 45]. У цьому заході брали участь хор інститутців, хор дитячий та хор зі змішаним складом, оркестр балалаєчників та виступи вихованців інституту. Відомо, що О. Довженко разом з учителем російської мови В. Голубєвим брав активну участь у подібних вечорах. 1907 р. вихованці інституту організували літературний гурток на виступали з відповідними розвідками. Учасники цього зібрання навіть спромоглися видати на саморобному гектографі кілька номерів журналу «Луч». Також для потреб літературного товариства було сформовано власну бібліотеку [33, с. 1–2, 220–221; 47, с. 25–26; 50, с. 167; 59; 71, с. 12; 72, с. 7–8].

Зрозуміло, що Глухівський учительський інституту до 1917 р. закінчило чимало непересічних особистостей, які реалізували себе на педагогічній та науковій нивах. Так, серед відомих випускників можна згадати таких особистостей, як Ель Гершович Співак – доктор філологічних наук, член-кореспондент АН УРСР; Григорій Олексійович Сабалдир – кандидат філологічних наук, доцент, професор Київського педагогічного інституту науковий співробітник Інституту наукової мови, Інституту мовознавства ВУАН; Митрофан Трохимович Христенко – співробітник Українського науково-дослідного інституту педагогіки, викладач Харківського педагогічного інституту; Юхим Павлович Філь – науковий співробітник науково-дослідної кафедри Кам’янець-Подільського інституту народної освіти; Василь Васильович Моніч – професор, завідувач науково-дослідної кафедри машинобудування Харківського технологічного інституту; Петро Савович Міхно – член Російського географічного товариства, Російського ентомологічного товариства, дослідник та збирач матеріалів з ботаніки, ентомології, геології, орнітології в Монголії та Бурятії; Павло Андрійович Расторгуєв – доктор філологічний наук, професор Московського університету та Новозибківського педагогічного інституту, відомий діалектолог, дослідник говорів

українсько-російсько-білоруського порубіжжя; Артем Максимович Лукашов – перший селекціонер плодових культур на Далекому Сході, керівник плодово-ягідного питомника, який був відзначений Великою срібною медаллю на Всесоюзній сільськогосподарській виставці (1939). Варто згадати й шосткинського краєзнавця, археолога, етнографа Івана Свиридовича Абрамова [39, с. 47, 81, 83, 93–94, 99; 60, с. 56–57; 74, с. 568; 75, с. 539–541; 81].

Велика кількість випускників Глухівського учительського інституту проявила себе на педагогічній ниві. Так, Феодор Михайлович Трескін та Петро Степанович Жежерін – багаторічні працівники Київської педагогічної біостанції (1920–1930-ті рр.), Юрій Гаврилович Рожков – професор, директор Глухівського інституту соціального виховання, Сергій Моїсейович Солошенко, Дем'ян Антонович Онацький, Аркадій Вікторович Кириченко, Василь Костянтинович Федоренко – знані педагоги, викладачі Глухівського інституту дореволюційної та непівської доби. Також варто згадати Івана Сергійовича Кухтенка – кандидата педагогічних наук, викладача Глухівського, Донецького інститутів народної освіти, Київської воєнної академії; Степана Петровича Дейнеки – багаторічного професора Новозибківського та Ферганського педагогічних інститутів, Никанора Казимировича Ярошевича – першого ректора Білоруського державного політехнічного інституту. Осібне місце серед педагогів, випускників інституту належить постаті Ф Г. Меліхова – «російського Макаренка», який керував відомою Большевською трудовою комуною, про яку було знято фільм «Путевка в жизнь», що отримав нагороду Міжнародного кінофестивалю у Венеції (1932). [49, с. 247–248; 52, с. 129–130].

Не варто забувати й випускників інституту, які реалізували себе в системі шкільної освіти. З величезного переліку випускників можна виокремити постать Костянтина Ираклійовича Зерова – багаторічного шкільного вчителя в Зінькові, інспектора народної освіти Кролевецького та Конотопського повітів Чернігівської губернії. Можливо, якби не батько, то українська культура та наука не була б збагачена напрацюваннями його синів – поетів Миколи та Михайла Зерових, ученого-природознавця, академіка Дмитра Зерова. Ба більше, Костянтин Ираклійович свого часу був учителем Павла Губенка, який пізніше став відомим українським письменником Остапом Вишнею.

Зрозуміло, що не всі випускники Глухівського учительського інституту пов’язували своє життя з педагогічного та науковою діяльністю. Так, Глухівський інститут залишив місце в житті російських письменників Сергія Миколайовича Сєргєєва–Ценського, Іллі Самсоновича Шкапи, білоруського письменника Янки Журби, українських прозаїків Степана Васильченка та Костянтина Прохоровича Зленка. Глухівський інститут закінчив багаторічний керівник капели «Думка» Нестор Феофанович Городовенко, який разом зі своїм дітищем став відомим не тільки в межах СРСР, але й у Європі. Не можна не згадати про випускника інституту 1914 р. О. Довженка, який золотими літерам вписав своє ім’я в український та світовий кінематограф [8, с. 412–414; 23; 26; 34; 39, с. 20–21, 25–26, 39, 53–54, 65, 79–80, 108–110, 120, 124–125].

Вихованці Глухівського учительського інституту залишили помітний слід й у політико-громадському житті Російської імперії та в добу революційних потрясінь пожовтневої доби. Так, Антон Георгійович Лесик (Лосик) 1907 р. був обраний від трудової партії від Чернігівській губернії в II Державну Думу. У подальшому разом з братом Йосипом Георгійовичем Лесиком став відомим учасником білоруського національного руху. Іван Симонович Паливода в 1919–1921 рр. очолював Міністерство пошти та телеграфу УНР, а Андрій Іванович Лещенко очолював департамент нижчої освіти Міністерства народної освіти (1918), був депутатом Трудового конгресу (1919); Петро Михайлович Клунний та Петро Кіндратович Бассараб у 1917 р. були обрані депутатами Української Центральної Ради. Окремі вихованці Глухівського учительського інституту пов’язали свою долю з релігійною сферою. Так, вихованець 1915 р. Стефан Максимович Проценко, незважаючи на сталінські репресії, зробив успішну кар’єру священнослужителя та став митрополитом Харківським та Богодухівським [7, с. 213, 223; 39, с. 85, 93; 76, с. 606; 82].

Лютнева революція та Жовтневий переворот 1917 р., тривала епоха кривавого міжвладдя до невпізнання змінили життя глухівських освітян. Місто почергово контролювали прихильники Української Центральної Ради, німці – союзники Павла Скоропадського, Директорія, білогвардійці та більшовики, які вийшли із цього кривого місива переможцями. Зрозуміло, що революційна хвиля також якісно змінила Глухівський інститут. Збулася мрія освітян: установа була перетворена на вищий

навчальний заклад і відтепер називалась Педагогічний інститут (1917–1921). Звичайно, реорганізація навчального закладу передбачала його спеціалізацію за трьома напрямами: літературно-історичним, фізико-математичним, природничо-географічним. Отримали можливість навчатися в інституті дівчата та євреї [42, с. 14].

До 1919 р. випускалися вихованці, які навчалися ще за програмами учительського інституту. Тільки у 1920, 1921 рр. за новими програмами педагогічного інституту було випущено 47 осіб. 1921 р. педагогічний інститут був реорганізований у інститут народної освіти з одним факультетом соціального виховання (4 роки навчання), що готував учителів на трьох відділеннях: словесно-історичному, природничо-географічному, фізико-математичному. Окрім цього, при інституті функціонували дворічні підготовчі курси та зразкова школа (на її базі студенти проходили практику) [42, с. 14–15; 43, с. 310–312; 47, с. 27].

Упродовж 1922–1923 рр. інститут випустив 32 студентів, а 1924 р. вихованці були переведені до інших навчальних закладів. Політичні реалії на межі 1910–1920-х рр. зумовили введення в навчальну програму нових курсів: українознавства, української мови та літератури, історії революційного та робітничого рухів, історії марксизму та ін. До 1924 р. навчання в інституті проводилося російською мовою, за винятком курсів української та німецької мов [66, с. 137–141; 69, с. 263–266].

Варто зазначити, що інститут мав достатньо добру матеріальну базу, яка була сформована ще до революції 1917 р. Так, функціонували бібліотека, педагогічний музей, педагогічний кабінет, хімічна лабораторія, фізичний кабінет та лабораторія, математичний кабінет, географічний кабінет, мінералогічний кабінет, ботанічна лабораторія, зоологічна лабораторія, фізіологічна лабораторія, метеорологічна станція, астрономічна вишка, дослідне поле та шкільний садок.

Попри політичну нестабільність, матеріальну скруту, злигодні, завдяки умілому керівництву К. П. Ягодовського інститут залишався острівцем аристократизму, поміркованості, професіоналізму та відповідальності. Констянтин Павлович, випускник фізико-математичного факультету Санкт-Петербурзького університету, багаторічний викладач педагогічних курсів при Фребелівському товаристві, у Тенішевському училищі, з 1916 по 1923 рр. очолював Глухівський

інститут. До беззаперечних заслуг Констянтина Павловича належить збереження навчального приладдя, бібліотеки, створення історичного музею, фонди якого були сформовані із залишків бібліотеки, музею родини Кочубеїв з с. Ярославця; меблів з київського родинного помешкання родини Терещенків. На початку 1920-х рр. Глухівський інститут народної освіти за матеріально-технічною базою був одним з найкращих в УСРР. Також К. П. Ягодовському вдалося зберегти високопрофесійний склад викладачів інституту, які були випускниками найкращих вишів Києва, Санкт-Петербурга, Варшави, Одеси. Знаковим є те, що вони в подальшому стали відомими науковцями та викладачами. Так, С. Ф. Іваницький 1941 р. захистив докторську дисертацію з історії гайдамацького руху, І. С. Кухтенко став кандидатом педагогічних наук, О. П. Алєксєєва з чоловіком І. А. Войтенком також захистили кандидатські дисертації та ін. [42, с. 15; 47, с. 27–28].

Доречно наголосити, що всі ці викладачі працювали в екстрених умовах, особливо взимку 1921/1922 н. р., коли жалування не виплачували по чотири місяці, у навчальних приміщеннях не було світла, опалення (узимку температура коливалась від 3 до 8 градусів). 1923 р. К. П. Ягодовський був запрошений на роботу в Санкт-Петербург, у подальшому, попри репресії, реалізував себе як талановитий педагог-новатор [38, с. 6, 10, 20, 23, 75–79].

Після нього навчальний заклад упродовж року очолював відомий Я. М. Колубовський. Яків Михайлович до 1917 р. був відомим спеціалістом у сфері спеціальної педагогіки та психології, філософії. З 1920 р. викладав у Глухівському інституті вступ до філософії, загальну психологію трудового навчання. 1924 р. у зв’язку із ліквідацією в Глухові Інституту народної освіти був переведений до Ніжина та плідно працював упродовж наступного десятиріччя [42, с. 15–16; 47, с. 28–29].

Більшовицьке керівництво на початку 1920-х рр. відійшло від екзаменаційної системи формування контингенту студентства та замінило її класовим принципом. Фактично до інституту направляли осіб, які мали посвідчення від партійних, комсомольських і профспілкових організацій, комнезамів та політорганів Червоної армії. Як наслідок – багато студентів не були спроможні вчитися, оскільки не мали відповідної підготовки. Завдяки цьому підходу та чисткам на кінець 1921 р. 80 %

студентів інституту походили з робітничих та селянських родин [56, с. 13–14].

Для контролю за викладачами та вихованцями навчального закладу була введена штатна посада політкомісара інституту, яку очолювали почергово І. А. Осадчий, Я. А. Коган. Відповідно до духу епохи 1922 р. було створено комсомольський осередок. Іншим центром впливу на вихованців інституту було виконбюро – студентський виборний орган. На початку 1920-х рр. більшовикам вдалося вміло використовувати викладацький та студентських актив інституту в пропагандистській діяльності. Так, 1920 р. викладачі виступали у госпіталях, червоноармійських частинах, у школі червоних командирів; 1922 р. викладачі Я. Ступка, І. А. Войтенко та студенти В. Шатілов, Є. Пашкевич, Шкаморда організовували концерти художньої самодіяльності. Отримані кошти направлялися у фонд допомоги голодуючим Поволжя, для каси взаємодопомоги Петроградських вишів та ін. 1923 р. студенти разом з комсомольцями міста створили перші піонерські загони в Глухові. 1924 р. викладач музики та співів інституту Я. Ступка організував перший на Глухівщині піонерський хор, який під його керівництвом підготував та поставив дитячі опери «Червона Шапочка», «Білосніжка».

1924 р. Глухівський учительський інститут був ліквідований. У краєзнавчому дискурсі склалася думка, що причиною ліквідації установи була забастовка студентів на Пасху з вимогою продовження канікул. Проте, на нашу думку, очільники Країни Рад просто вирішили зекономити кошти та закрили установу. Майно було передане Ніжинському та Чернігівському інститутам народної освіти. Більшість викладачів отримала роботу в Донецькому інституті народної освіти, студенти переходили в інші навчальні заклади за бажанням [8, с. 50–51; 17, с. 49–51; 25, с. 63–64; 27, с. 184–187; 31, с. 33–34; 53, с. 39–41; 67, с. 16].

Упродовж 1920–1924 рр. в інституті навчалися або закінчили його такі непересічні особистості: доктор педагогічних наук, професор академік АПН СРСР С. Г. Шаповаленко; доктор біологічних наук, член-кореспондент АН УРСР Є. І. Квасніков; доктор технічних наук, професор М. Ф. Казанський; доктор технічних наук М. Р. Ющенко; кандидат історичних наук Ленінградського педагогічного інституту ім. Герцена Н. С. Зенченко; кандидат історичних наук, завідувач відділу Музею О. С. Пушкіна (Москва) І. Д. Марченко; кандидати фізико-

математичних наук доцент Дніпропетровського університету М. В. Мохов та викладач Глухівського педагогічного інституту І. В. Бурик; кандидат історичних наук Ленінградського інституту водного транспорту Є. Ф. Пашкевич; кандидат філологічних наук, доцент Міського педінституту Л. Г. Согарьов; кандидат педагогічних наук, доцент Львівського педагогічного інституту Л. І. Котлярова та ін. [31, с. 32–33; 37, с. 3-5; 38, с. 38, 86; 62, с. 466–467; 64, с. 403–404].

У 1924–1925 рр. на базі зліквідованого інституту працювали педагогічні курси, які 1925 р. були реорганізовані в педагогічний технікум, що мав готувати вчителів для початкової школи. Цікаво, що в нововідкритій установі підібрався достатньо цікавий, професійний штат працівників, більшість яких продовжила роботу в Глухівському інституті соціального виховання [42, с. 16].

Серед очільників технікуму варто виокремити постать Ю. Г. Нестеренка. Юрій Гаврилович – випускник Ніжинського історико-філологічного інституту 1912 р. На початку 1920-х рр. почергово викладав на Остерських та Новгород-Сіверських педкурсах (технікумі). 15 липня 1925 р. переведений на посаду завідувача та викладача історії педагогіки та дошкільного виховання Глухівського педагогічного технікуму. У глухівський період (1925–1928) брав участь у літературному об'єднанні «Вперед» (член правління). Також друкувався в бюлетені Окружного ІНО зі статтями «Виразне читання та його місце в школі». Були підготовлені, але не опубліковані статті «Методика читання художніх творів», «Методика читання ділових статей». 15 серпня 1928 р. звільнений з посади завідувача Глухівського педагогічного технікуму. У подальшому працював у Чернігівському інституті народної освіти [47, с. 30].

Саме за цього директора в технікумі набула розвитку художня самодіяльність Щотижня виходила стінна газета «Освітянин» та світлова газета. Для вихованців технікуму влаштовували екскурсії до Москви та Ленінграда. Частина вихованців педагогічного технікуму брала участь у літературному об'єднані м. Глухова, яким керував працівник редакції газети «Червоне село» Ф. Ладуха. Також силами вихованців технікуму ставили п'єси «Запорожець за Дунаєм», «Наталка Полтавка». За спогадами Х. М. Остапенка, у навчальному закладі була якісно організована педагогічна практика. Упродовж 1925–1932 рр.

Глухівський педагогічний технікум закінчили 702 особи [42, с. 16; 65, с. 333–334].

1930 р. педагогічний технікум був реорганізований в Інститут соціального виховання (директор – Платон Спиридонович Горілий), який готував учителів 5–7 класів на мовно-літературному, історико-економічному, фізико-математичному та агробіологічному відділеннях. У 1931 та 1932 рр. частина вихованців випускалася за програмами педагогічного технікуму. 1933 р. відбувся єдиний випуск Інституту соціального виховання, що нараховував 90 учителів для семирічної політехнічної школи [20, с. 94–95; 30; 31, с. 36–37; 44, с. 132–133; 47, с. 30–31; 61, с. 75–76].

Постановою ЦК ВКП(б) від 25 серпня 1932 р. передбачалася реорганізація семирічних політехнічних шкіл у десятирічки. Тому 1933 р. інститут був реорганізований у педагогічний, який тепер складався з п’яти факультетів: фізики, математики, мови й літератури, історичного та хіміко-біологічного. Цікаво, що навчальний план в пединституті був розрахований на чотири роки, а мав виконуватися за три роки. Для досягнення поставленої мети було збільшено кількість недільних годин та тривалість навчального року. У 1934, 1935 рр. випускникам педагогічного інституту видавали дипломи про здобуття вищої педагогічної освіти. Випускникам наступних років видавали довідки про закінчення трьох курсів. Четвертий вони мали право закінчити на заочній формі навчання [42, с. 17; 68, с. 193–195].

1934 р. рішенням Народного комісаріату освіти УРСР історичний та мовно-літературний факультети були закриті, вихованці переведені в Ніжинський та Чернігівський педагогічні інститути. У свою чергу, математичний та фізичний факультети були об’єднані у фізико-математичний. Тому станом на 1934/1935 н. р. в інституті функціонували лише два факультети: фізико-математичний та хіміко-біологічний. За роки свого існування педагогічний інститут випустив 723 вчителів середніх та неповних середніх шкіл [63, с. 303–304].

У 1937 р. педагогічний інститут був реформований в учительський інститут та мав готувати вчителів 5–7 класів на двох факультетах: фізико-математичному та природничо-географічному. Упродовж 1939–1941 рр. його закінчили 365 студентів. Два курси, що навчалися за програмою педагогічного інституту, продовжували навчатися за старою трирічною

програмою до літа 1939 р. З 1930 р. у структурі Глухівського інституту продовжував працювати педагогічний технікум, який 1938 р. був перетворений на педагогічну школу, а 1939 р. переведений до м. Білопілля [1, с. 127; 42, с. 17].

Частину вихованців інституту до 1941 р. направляли на роботу в західні області УРСР. Варто також підкреслити, що керівництво УРСР виділяло значні кошти на покращення матеріального забезпечення інституту. Так, напередодні німецько-радянської війни в інституті були добре обладнані кабінети, лабораторії, актова та фізкультурна зали, спортивний майданчик, тир, читальний зал, бібліотека, що нараховувала 100 тис. книг, теплиця та ін. Окрім того, працював співочий хор, який очолював випускник Варшавської консерваторії С. Є. Мацелінський. 1933 р. за його сприяння інститут відвідав відомий український радянський композитор В. М. Верховинець. Разом із відомим композитором хор виконав українські народні пісні «Ой, видно село», «Дванадцять косарів» та ін. [30; 31].

У 1930-х рр. Глухів перетворився на справжній інтелектуальний осередок краю. Так, у ньому розміщувалися з 1931 р. Всесоюзний науково-дослідний інститут конопель, з 1932 р. – Сільськогосподарський інститут. Окрім цього, працювали спеціалізовані середні навчальні заклади: технікум механізації сільського господарства та медичний технікум з двома відділами (фельдшерським та акушерським). Варто зазначити, що попри часту зміну керівництва, репресії, ідеологічні переслідування, серед викладачів Глухівського інституту були неординарні особистості.

Так, математику в інституті викладали професори: випускник Віденського університету та Віденського гірничого інституту О. В. Улановський; випускник Петербурзького університету, викладач Київського політехнічного інституту М. П. Соколов; випускник Харківського університету, кандидат фізико-математичних наук Г. І. Гаврилко. Фізику викладав випускник Московського університету, багаторічний викладач Одеського інституту народної освіти, відомий спеціаліст у сфері методики фізики професор П. А. Талько-Гринцевич.

Не менш цікаві особистості викладали дисципліни природничого циклу. Так, професором фізичної хімії працював випускник Петербурзького університету М. В. Колесников, а курс дарвінізму викладав відомий радянський науковець, професор, у

подальшому багаторічний завідувач кафедри загальної ентомології та зоології Української сільськогосподарської академії М. М. Синицький.

Відповідно, й серед студентів та випускників Глухівського інституту 1930-х рр. траплялися неординарні особистості: доктор хімічних наук, академік АН УРСР Ф. Д. Овчаренко; доктор біологічних наук, старший науковий співробітник Інституту фізіології рослин АН УРСР З. М. Климовицька; кандидат геолого-мінеральних наук, доцент Львівського університету ім. І. Франка М. Ю. Фішкін; доктор фізико-математичних наук, багаторічний співробітник Інституту фізики атмосфери АН СРСР М. С. Малкевич [42, с. 17–18].

На жаль, життя освітян в УРСР було пронизане домінуванням ідеологічних практик, які супроводжувалися масовими, необґрунтованими репресіями. Так, 1920 р. було заарештовано лаборанта інституту Г. П. Алєксєєва. 1929 р. був засуджений до трьох років таборів викладач російської мови та літератури В. Є. Зінголь. Проте ці арешти були поодинокими. Справжні репресії розпочалися у 1930-х рр. Так, улітку 1934 р. у результаті партійної чистки з інституту було звільнено 14 викладачів. 1935 р. доцент хіміко-біологічного факультету С. К. Сахаріленко був засуджений до 3 років таборів. Асистент кафедри математики «щасливчик» І. Д. Хоменко 1934 р. кілька місяців перебував під слідством [31, с. 35–36; 44, с. 115–116, 125–126, 133, 128, 138–143; 63, с. 402–403].

Справжні випробування для колективу інституту настали в жахливих 1937–1938 рр., коли були необґрунтовано заарештовані та розстріляні на основі рішень «двійок» та «трійок»: професор кафедри хімії П. Х. Гребінь, в. о. доцента кафедри ботаніки Д. А. Іванченко, викладач фізики М. Х. Чайка, багаторічний викладач музики С. Є. Мацелінський. Можна сказати, «пощастило» викладачу педтехнікуму П. М. Кривоножку, який отримав 10 років таборів. У свою чергу, цих викладачів змінювали кар'єристи: Лопатень, партійні агітатори з домашньою освітою І. С. Закс та ін. Репресії були комплексними й зачепили всіх осіб, що мали відношення до інституту від обслуговуючого персоналу (конюх І. П. Душин, двірник Д. І. Рябцев) й студентського середовища (П. П. Казановський, С. Т, Тюльпа, В. Ф. Пух, О. О. Курченко) [42, с. 18].

Тотальна ідеологізація навчального процесу проявилася й у залученні вихованців педтехнікуму, інституту кінця 1920–1930-х рр. до участі в колективізації, «культурній революції». Так, студенти агітували та проводили колективізацію в с. Соснівка та с. Слоут. Також вихованці та викладачі інституту залучалися до «культурної революції», що проявлялося в роботі пунктів з ліквідації неписемності, проведенні антирелігійної агітації, організації святкування революційних свят. Ідеологізація проявлялася у всьому. Так, навіть педагогічна практика студентів перетворювалася зі стажування на робочому місці вчителя на виконання його обов'язків. Знаковим був 1937 р., коли до річниці Жовтневої революції у сквері педагогічного інституту було встановлено пам'ятник В. Леніну.

З початком німецько-радянської війни життя інституту кардинально змінилося. У липні 1941 р. у місто почали прибувати перші ешелони з пораненими бійцями, які розміщувалися в Глухівських школах № 1, 2, 3, у приміщеннях сільськогосподарського та учительського інститутів. На початку вересня 1941 р. частина викладачів була евакуйована, а інша була призвана до лав Червоної армії (М. С. Залогін, М. Н. Мацуй, М. Г. Бойко, І. В. Бурик, І. С. Закс та ін.). У роки війни вихованці інституту брали активну участь у підпільному та партизанському русі на Сумщині. Серед них можна відзначити Ф. П. Бондаренка – секретаря Червоного підпільного райкому партії, організатора партизанського загону, О. П. Бєлявського – комісара Глухівського партизанського загону, Г. Є. Боженко – учасницю партизанського з'єднання Г. Я. Базими, П. М. Голуба – командира роти Глухівського партизанського загону. Випускники педкурсів С. П. Бідненко та Д. М. Курлук за мужність та героїзм були відзначені званням Героя Радянського Союзу.

У роки німецької окупації приміщення вишу були перетворені на солдатські казарми та шпиталь. Інститутський парк та площа перед навчальним закладом стали кладовищем. Невтішна картина була доповнена руйнуваннями, яких зазнав центральний корпус від попадання бомби в серпні 1943 р. Також у часи лихоліття було знищено 60 тис. книг з бібліотеки та все обладнання з навчальних кабінетів та лабораторій, за винятком 45 мікроскопів та інших оптичних приладів, які викладачі природничо-географічного факультету закопали влітку 1941 р. у підвальному приміщенні навчального корпусу. Загальна вартість

завданих збитків за період окупації 1943 р. була оцінена в 1,5 млн руб. [2, с. 29–30; 31, с. 36; 44, с. 113–114, 124, 129].

Наприкінці серпня 1943 р. Глухів зайняли радянські війська. Розпочалася активна робота з відновлення учительського інституту. Багато сил та енергії до відбудови вишу доклав директор Д. М. Гаран. Варто кілька слів сказати про цього керівника. 1934 р. закінчив історичний факультет Мелітопольського педагогічного інституту. До 1938 р. встиг попрацювати на адміністративній роботі в Мелітопольському пединституті та Головліті УРСР. З 1938 по 1941 рр. очолював Глухівський учительський інститут. З вересня 1941 р. по жовтень 1943 р. перебував в евакуації в Чкаловській області [47, с. 32].

З жовтня 1943 р. по січень 1945 р. очолював Глухівський учительський інститут. Саме йому довелося налагоджувати навчальний процес. Упродовж жовтня – листопада 1943 р. з реевакуйованих та місцевих освітян було сформовано штат викладачів інституту. Розпочали навчання 15 листопада 1943 р. в приміщенні технікуму механізації та електрифікації сільського господарства, бо інститутські корпуси необхідно було відбудовувати. Завдяки наполегливій праці викладачів та студентів друге півріччя було розпочате у відбудованих, відремонтованих корпусах інституту [42, с. 19].

У 1944/1945 н. р. розпочав роботу заочний відділ, у серпні 1945 р. було випущено 24 особи. 1944 р. відбувся перший випуск стаціонару – 60 осіб, а 1945 р. – 180 вихованців фізико-математичного та природничо-географічного факультетів. У 1946 р. в інституті було відкрито мовно-літературний (філологічний) факультет з двома відділеннями: українським та російським [1, с. 150; 42, с. 19].

За часів керівництва інститутом Д. М. Гарана, І. Ф. Чуйка, Г. Л. Сапітона та Ф. А. Мазура Глухівський учительський інститут інтенсивно розбудовувався. Станом на 1949 р. на стаціонарі навчалося 375, а на заочному відділенні – 700 студентів. Після об’єднання з Конотопським учительським інститутом кількість студентів на стаціонарі зросла до 800 осіб, а на заочному відділення – до 2000 осіб.

Можна стверджувати, що в інституті в другій половині 1940-х рр. – на початку 1950-х рр. сформувався достатньо цікавий штат викладачів, який був представлений кандидатами педагогічних наук Я. Салтаном, Г. Ілляшенком (пізніше став

професором), кандидатом географічних наук В. Д, Симоненком, кандидатом психологічних наук Р. М. Ліновим, кандидатами біологічних наук С. Л. Самарською та Д. І. Сакало, кандидатом філологічних наук І. Чередніченком та ін. Директори інституту Д. М. Гаран та Г. Л. Сапітон також намагалися не відставати від вимог часу та пробували свої сили в написанні кандидатських дисертацій [9, с. 129–130; 10; 12, с. 24–26; 44, с. 150–151; 16, с. 172; 46, с. 312–314, 322; 47, с. 32–33].

Список використаної літератури та джерел

1. Альманах університетської слави. Глухівський національний педагогічний університет мені Олександра Довженка (1874–2019) / гол. ред. О. і. Курок. Суми : Видавничий дім «Еллада», 2019. 196 с.

2. Бєлашов Валерій Іанович: життєпис, наукова і педагогічна діяльність: до 75-річчя від дня народження / укладачі: А. П. Гриценко, О. А. Чумаченко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 77 с. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»).

3. Бєлашов В. І. До історії заснування першого в Україні Глухівського учительського інституту. *Історія і сучасність педагогічної освіти в Україні* : матеріали міжвузівської науково-практичної конференції, присвяченої 120-літтю Глухівського педагогічного інституту і 10-річчю з дня народження його випускника О. Довженка (25–26 жовтня 1994 року). Глухів, 1994. С. 10–12.

4. Бєлашов В. І. Історіографічна традиція та джерельна база вивчення історії Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (1874–2014 рр.). *Історичні студії суспільного прогресу*. 2014. Вип. 2. С. 39–51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2014_2_8 (дата звернення: 11.04.2024).

5. Бєлашов В. І. Ляшко Іван Михайлович: людина, педагог, дослідник. *Історичні студії суспільного прогресу*. 2014. Вип. 1. С. 116–117.

6. Биографический словарь выпускников Киевской духовной академии 1819–1920 гг. Киев, 2014. С. 406–407.

7. Верстюк В. Ф., Осташко Т. С. Діячі Української Центральної Ради : біографічний довідник. Київ, 1998. 254 с.

8. Гирич Я. М. Листування Сергєєва-Ценського з директором Глухівського учительського інституту Г. Сапітоном. *Сіверщина в історії України.* Київ – Глухів, 2017. Вип. 10. С. 412–417.

9. Гирич Я. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр.» (Літери «М – Н»). *Історичні студії суспільного прогресу*. Глухів, 2016. Вип. 4. С. 129–140. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2016_4_14 (дата звернення: 11.04.2024).

10. Григорій Львович Сапітон (1901–1954) : біобібліогр. покажчик до 70-річчя від дня смерті / керівник вид. проєкту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»).

11. Гриценко А. П., Колієнко А. А. Глухівський учительський інститут: філософські засади заснування та функціонування. *Культурологічний альманах* 2023. № 2. С. 157–162. URL: https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.2.21 (дата звернення: 11.04.2024).

12. Гриценко А. Директорство Григорія Сапітона у Глухівському учительському інституті. *Глухівські історико-філософські читання* : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 24–28. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2904 (дата звернення: 11.04.2024).

13. Гриценко А. П., Курок О. І. До питання періодизації історії Глухівського державного педагогічного інституту на рубежі XX–XXI століть. *Освіта і наука XXI століття* : матеріали звітної наук.-практ. конф. викладачів. (м. Глухів, 4 травня 2022 р.). Глухів, 2022. 253 с.

14. Гриценко А. П. Історія впровадження методики використання інформаційних ресурсів у практику навчання історії у вітчизняних школах на рубежі XIX-XX ст. *Сіверщина в історії України* : зб. наукових праць. Вип. 7. Київ – Глухів : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2014. С. 249 – 252. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sviu_2014_7_62 (дата звернення: 11.04.2024).

15. Гриценко А. П., Колієнко А. А. Особливості викладання історії та релігійного виховання в Глухівському учительському інституті (1874–1917 рр.). *Культурологічний альманах.* 2023. Вип. 3. С. 119–125. https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.3.16 (дата звернення: 11.04.2024).

16. Гриценко А. Пам'яті Григорія Львовича Сапітона (1901–1954) – директора Глухівського учительського інституту. *Сіверянський літопис*. 2024. № 3 (177). С. 172.

17. Гриценко А. П., Чумаченко О. А., Прокопчук В. С. Початковий період кампанії ліквідації неписьменності на Сумщині у 20-х роках XX ст.: агітація за грамотність, заохочення до навчання та ідеологічний чинник (за документами Державного архіву Сумської області). *Сумський історико-архівний журнал*. 2022. № XXXVIII. С. 48–56. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/88629 (дата звернення: 11.04.2024).

18. Гриценко А. П. Святкування 50-річчя від дня створення Глухівського учительського інституту у 1924 році. *Наука та освіта в умовах війни*: *Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка* : матеріали звітної науково-практичної конференції викладачів, докторантів, аспірантів та молодих учених, здобувачів вищої та фахової передвищої освіти (м. Глухів, 23–24 травня 2024 року). Глухів, 2024. С. 49–52.

19. Гриценко А. П., Ащаулова Т. А. Управлінці Глухівського учительського інституту (1874–1991 рр.). *Історико-краєзнавчі дослідження: традиції та інновації* : матеріали VI міжнародної наукової конференції (Суми, 8–9 грудня 2023 р.). У 2-х ч. Ч. 1. Суми : ФОП Цьома С. П., 2024. С. 75–79.

20. Гриценко В. Постать директора глухівського педагогічного технікуму Платона Горілого. *Глухівські історико-філософські читання* : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін.]. Глухів : Глухівський

національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 94–96. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2927 (дата звернення: 11.04.2024).

21. Ежегодник Глуховского Учительского Института; ред. М. С. Григоревский. Год перв. Киев : Типогр. т-ва И. Н. Кушнерева и К°, 1912. 435 с.

22. Ежегодник Глуховского Учительского Института; ред. М. С. Григоревский. Год втор. Киев : Типогр. т-ва И. Н. Кушнерева и К°. 1913. 510 с.

23. Журба Янка. *Енциклопедія Сучасної України* / редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк. Київ, 2009. URL: https://esu.com.ua/article-18517 (дата звернення: 11.04.2024).

24. Заїка В. В. Глухівський вчительський інститут в системі освітництва північно-східної України другої половини XIX – початку XX ст. *Сумська старовина: всеукраїнський науковий історичний журнал*. 2013. № 41–42. С. 51–52.

25. Заремський М. Й. Історіографія Я. М. Колубовського та її вплив на розвиток філософського процесу в Росії. *Матеріали четвертої Сумської обласної наукової історико-краєзнавчої конференції*. Суми, 2001. С. 63–67.

26. Зленко Костянтин Прохорович. *Енциклопедія сучасної України* / редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Жєлєзняк. Київ, 2010. URL: https://esu.com.ua/article-16319 (дата звернення: 11.04.2024).

27. Зозуля С. Справа про ліквідацію Глухівського інституту народної освіти у фондах Ніжинського архіву. *Сіверщина в історії України.* Київ – Глухів, 2009. Вип. 2. С. 184–190.

28. ІПМГНПУ. Кириченко А. В. Історія Глухівського учительського інституту. Глухів, 1924–1939. 71 арк.

29. ІПМГНПУ. Колективна заява вихованців інституту *Україна.* 1907. Т. 1. С. 134–135.

30. ІПМГНПУ. Лист Х. М. Остапенка до І. М. Ляшка, 16 жовтня 1966 року.

31. ІПМГНПУ. Ляшко І. М., Гамалій А. Т. Столітній шлях. Нарис історії Глухівського державного педагогічного інституту. Глухів, 1973. Арк. 1–38 [машинопис].

32. Кириченко А. В. Історія Глухівського учительського інституту 1874 по 1924 роки : біобібліогр. покажчик до 150-річчя з часу заснування університету / керівник вид. проєкту О. І. Курок ; уклад.: А. П. Гриценко; В.М. Крижанівський. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»).

33. Ковалевский Е. Народное образование на Всероссийской выставке в Нижнем Новгороде в 1896 г. СПб., 1897. 461 с.

34. Комаренко Т. О. Городовенко Нестор Феофанович. *Енциклопедія історії України.* / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Київ : Наукова думка, 2004. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Gorodovenko_N

35. Кривко Я. Зв'язки білоруського поета Янки Журби з Україною і Глуховим. *За Перемогу.* 1958. 13 червня. С. 3.

36. Крижанівський В. М. Василь Андрійович Мальченко та його спогади про Глухів та глухівчан за 1870–1930 рр. *Історичні студії історичного прогресу* : зб. наук. праць Глухівського НПУ імені О. Довженка. 2017. Вип. 5. С. 256–310.

37. Крижанівський В. Василь Андрійович Мохов. *Соборний майдан*. 2018. № 1. С. 3–5.

38. Крижанівський В. М. Викладачі Глухівського інституту (1874–1924 рр.) : біобібліографічний словник. Глухів; Кропивницький, 2017. 95 с.

39. Крижанівський В. М. Випускники Глухівського учительського інституту (1874–1906) : біобібліографічний словник. Глухів, 2019. 135 с.

40. Крижанівський В. М. Вихованці Глухівського учительського інституту в добу революції (1905–1907) та консервативного курсу П. Столипіна. *Сіверщина в історії України.* Глухів – Київ, 2019. Вип. 12. С. 274–278.

41. Крижанівський В. М. Вихованці Глухівського учительського інституту М. Карпов та А. Михайлець за матеріалами Історико-педагогічного музею ГНПУ ім. О. Довженка. *Сіверщина в історії України.* Глухів – Київ, 2020. Вип. 13. С. 257–265.

42. Крижанівський В. З історії Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. *Альманах університетської слави. Глухівський національний педагогічний університет мені Олександра Довженка (1874–2019)* / гол. ред. О. І. Курок. Суми : Видавничий дім «Еллада», 2019. С. 10–23.

43. Крижанівський В. М. Історія в системі навчальних дисциплін Глухівського учительського інституту (1874–1914 р.). *Сіверщина в історії України* : збірник наукових праць. Київ – Глухів, 2017. Вип. 10. С. 310–312.

44. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1924–1941 рр.». *Історичні студії суспільного прогресу*. Глухів, 2018. Вип. 6. С. 112–147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2018_6_13 (дата звернення: 11.04.2024).

45. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952 – 1991 рр.» (літери «Л, О»). *Історичні студії суспільного прогресу*. Глухів, 2016. Вип. 4. С. 149–158. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2016_4_16 (дата звернення: 11.04.2024).

46. Крижанівський В. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр.» (літери «С, Ш, Х, Ю»). *Історичні студії суспільного прогресу*. Глухів, 2017. Вип. 5. С. 311–333. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2017_5_23 (дата звернення: 11.04.2024).

47. Крижанівський В. Очільники навчального закладу (1874–2000 рр.). *Альманах університетської слави. Глухівський національний педагогічний університет мені Олександра Довженка (1874–2019)* / гол. ред. О. І. Курок. Суми : Видавничий дім «Еллада», 2019. С. 24 –38.

48. Крижанівський В. М. Повсякденне життя вихованців Глухівського учительського інституту в 1874–1914 рр. *Сіверянський літопис*. 2021. № 2. С. 107–115.

49. Крижанівський В. М. Соціальний та професійний портрет викладачів Глухівського учительського інституту (1874–1917 рр.). *Сіверщина в історії України*. Київ – Глухів, 2018. Вип. 11. С. 245–249.

50. Крижанівський В. М. Спогади Олександра Олексійовича Карпекіна про Глухівський учительський інститут міжреволюційної доби. *Історичні студії суспільного прогресу*. 2016. Вип. 4. С. 159–169. URL: http://46.201.250.252/bitstream/handle/123456789/259/4.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 11.04.2024).

51. Крижанівський В. М. Уродженці білоруських губерній у Глухівському учительському інституті в добу імперії Романових. *Сіверщина в історії України*. 2021. Вип. 14. С. 254–258.

52. Крижанівський В. М. Федоренко Василь Костянтинович – викладач Глухівського Інституту перехідної доби. *Соціум. Документ. Комунікація*. Переяслав-Хмельницький, 2017. Вип. 3. С. 128–131.

53. Курок О., Гриценко А. Крижанівський В., Чумаченко О. Глухівський інститут в 1917–1924 рр.: між дерусифікацією та українізацією. *Сіверянський літопис*. 2023. № 1. С. 37–43. DOI: https://doi.org/10.58407/litopis.230105 (дата звернення: 11.04.2024).

54. Курок О. І., Гриценко А. П. Досвід формування професійної компетентності майбутніх учителів історії у Глухівському учительському інституті у 1874–1917 роках. *Сіверщина в історії України* : зб. наукових праць. Вип. 13. Київ – Глухів : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2020. С. 233–237.

55. Курок О., Гриценко А. Заснування Глухівського учительського інституту. *Актуальні питання дослідження вітчизняної історії й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах НУШ* : збірник наукових праць / редкол.: А.П. Гриценко, голова, О. А. Чумаченко, співголова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2022. Вип. 1. С. 19–23.

56. Курок О., Гриценко А., Прокопчук В. Ліквідація неписьменності 20-30-х років XX століття як соціальний та політичний проєкт радянської влади: філософський аспект. *Сумський історико-архівний журнал*. 2023. № XL. С. 12–18. URL: doi.org/10.21272/shaj.2023.i40.p.12 (дата звернення: 11.04.2024).

57. Курок О. І., Гриценко А. П. Організація фахової підготовки майбутніх педагогів у Глухівському учительському інституті у 1870-х роках. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. 2022. Вип. 50. № 3. Ч. 1. С. 12–24. URL: https://drive.google.com/file/d/182VCBkC9-qYdkoz1j2mGgLebtmGkpLdo/view (дата звернення: 11.04.2024).

58. Курок О., Гриценко А. Славні ювілеї глухівського національного педагогічного університету в 2024 році. *Глухівські історико-філософські читання* : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка,

2024. Вип. 2. С. 11–15. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2906 (дата звернення: 11.04.2024).

59. Ляшко І. М., Гамалій А. Т. Глухівський державний педагогічний інститут. Харків : Прапор, 1974. 47 с.

60. Мосіяшенко В. А., Заремська Н. І. Педагогічна нива випускника Глухівського учительського інституту Митрофана Христенка. *Історія і сучасність педагогічної освіти в Україні :* матеріали міжвузівської науково-практичної конференції, присвяченої 120-літтю Глухівського педагогічного інституту і 100-річчю з дня народження його випускника О. Довженка (25–26 жовтня1994 року). Частина 1. Глухів, 1994. С. 56–57.

61. Мошик І. В. Джерельна база дослідження вищих навчальних закладів Чернігівщини у 20-ті – 30-ті роки ХХ ст. *Ніжинська старовина* 2012. Вип. 14. С. 74–78.

62. Мошик І. В. Історіографічні проблеми діяльності вишів Чернігівщини у 20-ті – 30-ті роки ХХ ст. *Сіверщина в історії Укр*аїни : збірник наукових праць. Вип. 6. Київ - Глухів, 2013. С. 464–472.

63. Мошик І. В. Особливості та проблеми формування студентського контингенту вузів Чернігівщини у 30-ті роки ХХ ст. *Сіверщина в історії України* : збірник наукових праць. Вип. 3. Київ – Глухів, 2009. С. 302–306.

64. Мошик І. В. Політичні репресії викладацького складу вишів Чернігівщини у 20-ті – 30-ті роки ХХ ст. *Сіверщина в історії України* : збірник наукових праць. Вип. 4. Київ – Глухів, 2011. С. 401–406.

65. Мошик І. В. Повсякденне життя студентської молоді Глухова у 20-ті – 30-ті роки ХХ ст. *Сіверщина в історії України* : збірник наукових праць. Вип. 5. Київ – Глухів, 2012. С. 332–335.

66. Мошик І. Регіональна вища освіта Чернігівщини у 20-х рр. ХХ ст. *Сіверянський літопис*. 2009. № 2–3. С. 137–145.

67. Мошик І. В. Роль вищих навчальних закладів Чернігівщини у підготовці української інтелігенції (20-ті – 30-ті роки ХХ ст.) : автореф. дис. канд. іст. наук. Київ, 2011. 20 с.

68. Мошик І. В. Становлення навчальних інституцій Чернігівщини в період формування командно-адміністративної системи періоду культу особи Сталіна. *Сіверщина в історії України* : матеріали сьомої науково-практичної конференції (23–4 жовтня 2008 р.) : збірник наукових праць. Суми, 2008. С. 191–197.

69. Мошик І. В. Статут Глухівського педагогічного інституту 1920 р. *Сіверщина в історії України.* Ніжин, 2021. Вип. 14. С. 263–268.

70. Объявление от начальства Киевского ученого округа. *Циркуляр по Управлению Киевским Учебным Округом*. Август 1874 г., № 8. Киев, 1874. С. 409.

71. Отчет попечителя Киевского Учебного Округа о состоянии учебных заведений округа за 1897 г. Киев, 1898. С. 12.

72. Отчет попечителя Киевского Учебного Округа о состоянии учебных заведений округа за 1893 г. Киев, 1894. С. 7–8.

73. Русова С. К вопросу о белорусской школе. *Русская школа.* 1908. № 11. С. 39–42.

74. Сабалдир Г. О. *Українська мова. Енциклопедія* / редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тарасенко, М, П, Зямблюк. Київ : Вид-во «Укр. енциклопедія ім. М. П. Бажана», 2004. С. 568.

75. Співак Ель Гершович. Особові архівні фонди вчених НАН України в Інституті архівознавства Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2017. С. 539–541.

76. Стефан (Проценко Степан Максимович). Биографический словарь выпусников Киевской Духовной Академии: 1819 – 1920-е гг. Материалы из собрания проф. протоиерея Ф. И. Титова. Киев, 2015. Т. 2. С. 606.

77. Терлецкий В. В. А. В. Белявский – последователь К. Д. Ушинского. *Вопросы профессиональной подготовки учителя в свете основных направлений реформы образовательной и профессиональной школы.* Глухов, 1984. С. 20–22.

78. Ткаченко В. К. Глухів: історико-краєзнавчий нарис. Харків : Прапор, 1968. 143 с.

79. Ткаченко В. Глухів: фотонарис. Харків : Прапор, 1974. 28 с.

80. Українська ідентичність і мовне питання в Російській імперії: спроба державного регулювання (1847–1914) : збірник документів і матеріалів / відп. ред. Г. Боряк; упорядн.: Г. Боряк, В. Баран, Л. Гісцова, Л. Демченко, О. Музичук, П. Найденко, В. Шандра; НАН України. Інститут історії України; Укрдержархів, ЦДІАК України. Київ : Інститут історії України, 2013. LXII; 810 с.

81. Філь Юхим Павлович. *Вікіпедія: електронна енциклопедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/w/index.php?curid=105813 (дата звернення: 11.04.2024).

82. Ханко В. М. Паливода Іван Симонович. *Енциклопедія Сучасної України* / редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк. Київ, 2024. URL: https://esu.com.ua/article-882157 (дата звернення: 11.04.2024).

Діяльність Глухівського педагогічного інституту в 1954–2000 рр.

Гриценко А. П.,
доктор педагогічних наук, доцент,
директор Навчально-наукового інституту філології та історії
Глухівського НПУ ім. О. Довженка,
член Національної спілки краєзнавців України

1954 р. Глухівський інститут був реформований з учительського в педагогічний й отримав нового очільника – ректора, учасника бойових дій у Другій світовій війні, кандидата наук О. Д. Томчука. Варто сказати кілька слів про Олександра Дмитровича. Випускник географічного факультету Київського педагогічного інституту. Після війни в Інституті економіки АН УРСР захистив кандидатську дисертацію. З 1954 р. по 1971 р. очолював Глухівський педагогічний інститут. Перед новим керівником постали серйозні виклики. Упродовж 1950-х рр. були ліквідовані фізико-математичний, природничо-географічний та мовно-літературний факультети. Так, філологічний факультет був переведений до Полтавського педагогічного інституту, географічний – до Ворошиловградського педінституту, фізико-математичний факультет – до Сумського та Ніжинського педінститутів. Станом на 1959 р. виш перетворився на установу, яка готувала лише вчителів початкових класів. Зрозуміло, що за таких умов відбулося істотне скорочення штатів та якісне зниження науково-педагогічного потенціалу інституту.

У таких непростих умовах відбувалися й позитивні зміни. 1967 р. за ініціативи керівництва та завідувача кабінету марксизму-ленінізму Івана Михайловича Ляшка було створено музей історії інституту. За кілька років його відвідали понад 16 тисяч екскурсантів. Прекрасні експонати музею (архівні матеріали, світлини, спогади, листування та наукові праці випускників) рельєфно відображали майже столітню історію alma mater О. Довженка. На думку керівництва інституту, музейна експозиція мала переконати керівництво Міністерства освіти УРСР у необхідності збереження та примноження педагогічних традицій краю [8, с. 116–117; 37, с. 20; 44, с. 11–12].

Доречно зауважити, що в інституті була добре налагоджена наукова діяльність. Напрацювання студентів-глухівчан були гідно представлені на загальносоюзному рівні. Так, 1968 р. студенти

В. Солдатов та В. Силак буди єдиними представниками секції педагогічних наук від УРСР на Всесоюзній науково-технічній конференції в Москві. 1972 р. на республіканському конкурсі студентських робіт у галузі технічних, природничих і гуманітарних наук студент Глухівського інституту був нагороджений дипломом другого ступеня. Студенти інституту налагоджували культурні взаємини з вихованцями Врачанського учительського інституту (Болгарія). Зрозуміло, що, ураховуючи реалії доби, дружні відносини обмежувалися листуванням та обміном навчально-методичною літературою [37, с. 20].

Крім того, було якісно оновлено навчально-матеріальну базу. Так, 1968 р. було введено в експлуатацію п’ятиповерховий гуртожиток на 420 місць для студентської молоді з бібліотекою, читальним залом, буфетом, їдальнею, душовими кімнатами.

Відповідно до ідеологічного фону епохи 5 травня 1964 р. у сквері педінституту було встановлено пам’ятник Карлу Марксу. Також на фасаді першого корпусу на честь відомих випускників було встановлено меморіальні дошки: С. В. Васильченка, О. П. Довженка (всі – 1964 р.), С. М. Сергєєва-Ценського (1966). 1975 р. Глухівський педінститут названо іменем відомого російського письменника С. М. Сергєєва-Ценського [4, с. 32–33; 33; 34, с. 34–35; 37, с. 21].

Ректор Олександр Дмитрович Томчук у середині 1960-х рр. докладав великих зусиль до відкриття в Глухівському педагогічному інституті нових факультетів. Для Міністерства народної освіти УРСР готувалися відповідні матеріали про наявність матеріальної бази та наукових працівників для відкриття природничо-географічного (або хіміко-біологічного) та історико-педагогічного факультетів. Ці проєкти були частково реалізовані лише вже наступниками О. Д. Томчука.

За ректорства кандидата історичних наук, доцента Івана Тихоновича Качана (1971–1980) у 1972 році відкрито нові факультети – з підготовки вчителів трудового навчання та загальнотехнічних дисциплін. Зрозуміло, що інфраструктурне розширення надало нового потенціалу інституту. Наприклад, на 1971 р. в педінституті навчалося 398 студентів та працювало лише 6 викладачів (17 %), що мали наукові та вчені звання. Завдяки таким змінам через п’ять років у Глухівському виші вже навчалося 1420 студентів, яким читали лекції 26 викладачів (40 %) з науковими ступенями та вченими званнями. Було

суттєво розширено інститутську бібліотеку, яка на середину 1970-х рр. налічувала 150 тисяч екземплярів [30, с. 77–78; 37, с. 21].

Розвиток інституту в 1980-х рр. за ректорства кандидата історичних наук, доцента Миколи Івановича Великолуга (1980–1985) та кандидата філософських наук, доцента Леоніда Володимировича Гнатюка (1985–1991) був би неможливим без відкриття нових спеціальностей. Так, на факультеті загальнотехнічних дисциплін почали готувати фахівців за такими спеціальностями: «Викладач-майстер виробничого навчання і технічних дисциплін СПТУ», «Праця і фізика», «Праця і профорієнтація», «Праця та професійне навчання»; на факультеті початкової освіти, ураховуючи віяння епохи (а це був 1989 р.) – «Педагогіка та методика початкового навчання та українська мова та література». Важливою віхою стало відкриття на базі педагогічного факультету, що готував учителів початкових класів, нового факультету – дошкільної освіти. Серед видатних викладачів-практиків, що працювали на той час у Глухівському педінституті, варто згадати кандидатів педагогічних наук, доцентів В'ячеслава Антоновича Кубицького [13; 16, с. 44–45; 23] та Лідію Кирилівну Нарочну [22, с. 107–108; 47] – фундаторку шкільного природознавства в Україні.

Збільшення кількості студентів зумовило необхідність оновлення навчально-матеріальної бази. Так, у 1983 р. було відкрито новий гуртожиток.

Упродовж 1970–1980-х рр. у закладі вищої освіти була на високому рівні налагоджена робота художньої самодіяльності. Зокрема, було організовано хор, ансамбль пісні й танцю, оркестр народних інструментів, ансамбль бандуристів, естрадний оркестр, вокальний ансамбль «Червона калина». У кабінеті музики було 10 піаніно, 70 баянів, акордеонів, домр, скрипок та ін. Студенти також долучалися до образотворчого мистецтва завдяки роботі художніх гуртків, якими керували О. Є. Ковальов, І. М. Дєдищев [4, с. 41; 50; 51].

Також в інституті було створено спортивний клуб, який працював за секціями: гирьовий спорт, волейбол, баскетбол, настільний теніс, лижні гонки, легка атлетика та ін. Як наслідок – упродовж 1978–1986 рр. команда зимових видів спорту інституту посідала призові місця на спартакіаді педагогічних вишів УРСР (лижні гонки, біатлон).

Волейбольна команда інституту двічі ставала чемпіоном області серед вищих навчальних закладів (1990, 1991); футбольна команда стала чемпіоном області серед закладів вищої освіти 1989 р. та посіла друге місце в 1991 р.; збірна команда інституту з настільного тенісу стала чемпіоном серед вишів того ж 1991 р. [4, с. 40–42; 10, с. 8–10].

Починаючи з 1974 р., вихованці інституту в рамках роботи туристичного клубу «Ятрань» долучалися до туристичної діяльності: організовувалися походи в Карпати, на Північний Кавказ. Із середини 1980-х рр. утвердилася традиція організації масових студентських туристичних походів партизанськими місцями Чернігово-Сіверщини та Брянщини [37, с. 21–22]. Значне пожвавлення в життя вишу внесли колективні туристичні походи викладачів і студентів партизанськими стежками, у яких одночасно брало участь до 400 осіб.

Також значну роль у вихованні студентської молоді відігравав музей історії інституту, створений І. М. Ляшком. Завдяки його діяльності підтримувалися зв'язки і влаштовувалися зустрічі з випускниками інституту минулих років [4, с. 40], відомими вченими і громадськими діячами.

Інтелектуальне обличчя інституту 1970–1980-х рр. нерозривно пов’язане з такими талановитими викладачами, як доктор технічних наук М. О. Тимонін, доктор педагогічних наук О. П. Романов, кандидат хімічних наук Н. І. Горохова, кандидати фізико-математичних наук М. М. Шамсутдінов, В. І. Маслова, кандидати технічних наук М. І. Сегеда, Т. В. Гуренкова, М. С. Гуренков, П. Ф. Пальянов, кандидати філологічних наук Г. С. Ковальчук, Й. М. Казнадзей, кандидати педагогічних наук А. Т. Гамалій, Л. К. Нарочна, В. А. Кубицький, Є. І. Мегем, Р. М. Любима, Г. В. Ковальчук, кандидат економічних наук В. Д. Симоненко, кандидат психологічних наук В. Т. Дорохіна, доцент В. І. Мринська тощо [14, с. 129–139; 38, с. 99–109; 39, с. 113–122; 40, с. 313–314].

1950–1980-ті рр. поповнили освітянську спільноту України талановитими випускниками Глухівського інституту. Серед них – випускник 1961 р. Михайло Самійлович Вашуленко – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПН України, автор понад 200 праць з проблем методики викладання української мови. Варто згадати й кандидата психологічних та доктора філософських наук М. Т. Дригуса (Інститут психології

ім. Г. С. Костюка НАПН України). Випускником фізико-математичного факультету 1951 р. був М. В. Богданович – багаторічний науковий працівник Науково-дослідного інституту педагогіки УРСР, який відзначився своїми плідними напрацюваннями у сфері методики викладання математики. Варто згадати й інших відомих випускників: кандидатів психологічних наук Н. О. Головань, В. П. Котляр, кандидатів педагогічних наук М. П. Черниш, Т. П. Новикова та ін. Здобули освіту в Глухівському педагогічному інституті й письменники О. Палажченко, О. Столбін, С. Талан, поет П. Ю. Ключина. Багато випускників інституту (Р. І. Куриленко, Д. М. Швець, Н. С. Кочубей, В. К. Семенова та ін.) поповнили когорту заслужених учителів України [37, с. 22].

На жаль, 1970-ті – перша половина 1980-х рр. були позначені тотальною русифікацією в освітньому процесі Глухівського педагогічного інституту, якому в 1977 р. було присвоєно ім'я його випускника – російського радянського письменника С. М. Сергєєва-Ценського. Лише окремі викладачі проводили аудиторні заняття українською мовою. Також робота освітян була ускладнена «загальнодержавним психозом» 1960–1980-х рр. боротьби з «українським буржуазним націоналізмом» та «сіонізмом» (фактично це була державна антисемітська кампанія) [31, с. 84–87; 37, с. 22].

Так, 1984 р. завідувач кафедри іноземних мов Анатолій Васильович Андрійчук був необґрунтовано звинувачений в українському націоналізмі та звільнений з установи. Лише на початку 1985 р. справедливість було відновлено. Водночас на хвилі Горбачовської «перебудови» розпочався процес українського ренесансу в інституті.

Варто сказати кілька слів і про антисемітизм, який у СРСР набув рис державної політики. Як наслідок, деякі викладачі змінювали імена. Наприклад, викладач фізичного виховання Гершій Гершійович Сегал став «Олександром Олександровичем». Йосип Моїсеєвич Казнадзей цілих п'ять років чекав рішення ВАКу щодо отримання звання кандидата філологічних наук [31, с. 84–87; 37, с. 22].

Ще напередодні проголошення незалежності України Глухівський державний педагогічний інститут став центром державотворчих процесів регіону та перетворився на своєрідний центр культурного ренесансу краю. У 1989 р. в інституті було

створено перший на Глухівщині осередок Товариства української мови імені Тараса Шевченка. А у 1990 р. викладачі та студенти вишу утворили ядро міськрайонного товариства української мови імені Тараса Шевченка, яке згодом стало називатися «Просвіта». Головою товариства було обрано талановитого діалектолога, доцента, а згодом – ректора педагогічного інституту В. М. Куриленка [4, с. 39; 5, с. 105; 28, с. 139].

Ректор Л. В. Гнатюк, що очолював Глухівський ЗВО з 1985 р. [41, с. 36], у травні 1990 р. перейшов на посаду секретаря Сумського обласного комітету КПУ з питань ідеології. До обрання нового ректора з 15 травня по 27 листопада 1990 р. обов'язки очільника вишу виконував кандидат фізико-математичних наук, доцент **Микола Петрович Волос** (1948–2011) [18, с. 49; 28, с. 139; 41, с. 38].

У результаті проведеного конкурсу на заміщення вакантної посади трудовий колектив у листопаді 1990 р. вперше в максимально демократичних умовах альтернативних виборів голосував за свого нового очільника. Цей відбувалося в актовій залі інституту за присутності представників Міністерства освіти тоді ще Української РСР. Тому питання затвердження обраного на посаду ректора колишнього декана педагогічного факультету кандидата філологічних наук, доцента **Володимира Михайловича Куриленка** (1948–2012) вирішувалося в Москві на засіданні колегії Міністерства освіти СРСР [2, с. 69–70; 12; 28, с. 139–144; 30, с. 77–78; 37, с. 22–23; 41, с. 36; 52].

В університеті, як і взагалі на Глухівщині, в перші роки незалежності значно пожвавилась робота з народознавства і краєзнавства у зв'язку з підготовкою до відзначення у вересні 1992 р. 1000-річчя від часу заснування літописного Глухова. Студенти під керівництвом викладачів кафедри суспільних наук (М. П. Стожка, В. І. Бєлашова, В. В. Заїки, В. А. Борисенка, М. Й. Заремського та ін.), кафедри української мови і літератури (В. Каліш, О. Семеног, Л. Тихонової, М. Гурця) та кафедри педагогіки (В. Мосіяшенко, Г. Корда, К. Ляшко та ін.) займалися збиранням історичних відомостей про рідний край, діалектологічними дослідженнями, описом народних звичаїв та обрядів [14; 19, с. 71–72; 22, с. 28–31; 28, с. 76–77; 32, с. 147; 36, с. 99–102; 85, с. 12–13; 88]. Доцент Валерій Іванович Бєлашов увів до наукового обігу нове поняття «Глухівський період в історії лівобережної Гетьманщини» [3; 5; 6; 7; 9; 20,

с. 16–19; 26, с. 141–142; 28, с. 142–144]. Зібрана інформація поповнила кабінет народознавства й досі застосовується в освітньому процесі. Із часом він переріс у регіональний науково-методичний центр народознавства. Крім того, проведена робота стала підґрунтям для організації двох науково-практичних конференцій – «Історико-культурна спадщина Глухівщини» (1992 р.) [32] та «Використання народознавчого, краєзнавчого матеріалу в навчально-виховному процесі» (1993 р.) [4, с. 38]. Під час відзначення ювілею міста в стінах Глухівського педінституту 8–9 вересня 1992 р. на розширеному пленумі наукової ради «Закономірності розвитку мов і практика мовної діяльності» зібралися провідні мовознавці Національної академії наук та закладів вищої освіти України [28, с. 139–140].

Також викладачі, розвиваючи активну громадську діяльність міськрайонного товариства «Просвіта» та координуючи діяльність громадських і державних структур з відродження історії та культури свого народу, провели значну роботу з переходом усіх загальноосвітніх шкіл міста на викладання українською мовою, повернення історичних назв вулицям міста. Завдяки співпраці з депутатами Глухівської міської ради вдалося відновити службу у всіх храмах міста. Також було встановлено пам'ятні знаки історичним діячам Т. Шевченку, М. Ханенку та меморіальні дошки Г. Нарбуту, Ф. Ернсту, О. Довженку. До 285-річчя страти останніх захисників столиці гетьманщини – Батурина в Глухові біля будівлі колишньої тюрми було встановлено пам'ятний знак «Всім жертвам всіх терорів». Це по-справжньому вражало в тодішніх умовах майже повної відсутності в освітньому процесі та діловодстві інституту української мови. Навіть після прийняття Верховною Радою Української РСР 28 жовтня 1989 р. Закону УРСР «Про мови в Українській РСР» [57], де в статті 28 було визначено ведення навчальної та виховної роботи у вишах українською мовою, державною мовою говорили та викладали одиниці. Це професор Г. С. Ковальчук (курс зоології та методики викладання природознавства), доценти К. С. Дрозденко (курс психології) та М. П. Стожок (курс історії) та деякі інші викладачі [24, с. 36–39; 36; 49]. Окрім викладання української мови та літератури, Глухівський виш ще декілька років залишався русифікованим.

Утім на початку непростих та трансформаційних 90-х років XX ст. Глухівський педагогічний ЗВО продовжував тримати марку та впроваджувати інновації. Науково-педагогічні працівники в

умовах невиплати заробітної плати, дефіциту товарів, періодичного вимкнення електроенергії та гіперінфляції в умовах недофінансування сфери науки та освіти були поставлені на межу виживання. Однак у таких умовах вони й надалі прагнули вдосконалювати освітній процес, працюючи над реалізацією актуальної на той час концепції рівневої підготовки спеціалістів. На початку 1990-х рр. у Глухівському державному педагогічному інституті 160 викладачів, з них 50 – з науковими ступенями і вченими званнями, у складі 14 кафедр навчали понад 2800 студентів [4, с. 35–37; 28, с. 140].

Реформування вищої освіти завдяки демократичним нововведенням переорієнтовувало студентів на активну самостійну та індивідуальну роботу, а викладачів – на введення нових навчальних дисциплін з розробленими до них навчальними планами і програмами та введення до освітнього процесу нових навчальних посібників та методичних рекомендацій. Велику увагу оновленню освітнього процесу приділяли на той час проректори з навчальної і наукової роботи, декани, завідувачі кафедр, насамперед природничих дисциплін – Г. В. Ковальчук, української мови і літератури – В.О. Собко, трудового навчання та креслення – Є. І. Мегем.

Науково-педагогічні працівники, окрім основного виду діяльності – навчальної та науково-дослідної роботи, напрацьовували тісні зв'язки зі школами багатьох районів Сумщини. Щороку кафедри проводили виїзні засідання в школах Глухівського та сусідніх районів. Учителі відвідували Клуб творчої педагогіки, яким керувала викладачка К. С. Ляшко. Під час засідань педагогічні працівники міста і району ділились власними досягненнями, вивчали передовий досвід організації освітнього процесу. Школам було передано багато альбомів, таблиць, схем, малюнків та інших наочних посібників, виготовлених студентами. Кафедри інституту надавали значну допомогу школам в організації позакласної роботи з учнями. Для майбутніх вступників улаштовували Дні відкритих дверей, читали лекції, проводили бесіди, концерти художньої самодіяльності [4, с. 40]. Найпліднішою була співпраця з Глухівською обласною школою-інтернатом. У цьому закладі ще в 1989 р. було організовано спеціалізований педагогічний клас, до якого набирали учнів сільських шкіл області, рекомендованих педагогічними

колективами до подальшого навчання в педагогічних вишах, у тому числі й у Глухівському педінституті [28, с. 140].

У таких умовах інтенсивної професійної діяльності та загострення економічних проблем керівництво педагогічного інституту стимулювало підвищення кваліфікації та наукового рівня викладачів. Станом на 1992 р. в аспірантурі та докторантурі в інших вишах навчався 21 викладач. Протягом 1993 р. співробітники захистили 4 кандидатські дисертації [4, с. 39]. За рішенням вченої ради від 25 березня 1993 р. інститут виплачував стипендії аспірантам, що навчалися в непідзвітних Міністерству освіти академічних науково-дослідних інститутах. В умовах тотального скорочення та обмеженого фінансування названі заклади відмовлялися від аспірантів, не маючи коштів для виплат. Також були передбачені премії (до трьох посадових окладів) викладачам, що захистили дисертації, а також повернення коштів за складання екзаменів кандидатського мінімуму [28, с. 140–141].

З-поміж науково-педагогічних працівників інституту можна виокремити чимало викладачів-новаторів, що працювали в 1990-х рр. Так, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник **Лідія Кирилівна Нарочна** з 1973 по 1999 рр. очолювала кафедру природничих наук Глухівського державного педагогічного інституту ім. С. М. Сергєєва-Ценського. 1994 р. вона одержала почесне звання «Заслужений працівник народної освіти України». Вчена була авторкою низки програм і підручників з природознавства для початкової школи, навчальних посібників з методики викладання природознавства в педагогічному училищі, методичних посібників для вчителів початкових класів. За розроблений у співавторстві підручник «Природознавство» для учнів 2-х та 3-х класів Л. К. Нарочна стала лауреаткою Державної премії України в галузі науки і техніки (1984 р.). Активну участь у цій роботі брали викладачі кафедри Г. П'явка, В. Шерпельова, Н. Хлонь. Померла Л. К. Нарочна 1 січня 2015 р. в Глухові на 91-му році життя [4, с. 38; 28, с. 141].

Кандидат педагогічних наук, професор **Галина Василівна Ковальчук** працювала на посаді завідувача кафедри природничих дисциплін. Багато років була провідною викладачкою курсу «Зоологія з основами екології». 1994 р. вона одержала почесне звання «Заслужений працівник народної освіти України», а 1998 р. була нагороджена Почесною грамотою

Міністерства освіти і науки України. У 2000-х рр. разом із чоловіком **Генріхом Степановичем Ковальчуком** переїхала жити до Севастополя [28, с. 141].

На початку 1990-х рр. у складі Глухівського державного педагогічного інституту функціонувало три факультети: підготовки вчителів початкових класів (декан у 1991–1993 рр. – К. Г. Соп'яненко, у 1993 р. – П. П. Протас), загальнотехнічний (декан В. Р. Кумеський) та відносно молодий факультет дошкільного виховання (декан Г. С. Ковальчук). Навчальний процес забезпечували 13 кафедр: суспільних наук, педагогіки і психології, педагогіки і методики початкового навчання, дошкільного виховання, української мови та літератури, російської мови та літератури, фізико-математичних дисциплін, трудового навчання та креслення, загальнотехнічних дисциплін, фізичного виховання [1, с. 113; 4, с. 35; 28, с. 141].

Традиційний для першого педагогічного вишу України **факультет педагогіки і методики початкової освіти** (з 1956 р.), розташований у першому історичному корпусі Глухівського учительського інституту, забезпечував підготовку вчителів зі спеціальності «Педагогіка і методика початкового навчання» (денна та заочна форми). Крім того, популярними в абітурієнтів були подвійні та потрійні спеціальності: відкриті 1989 р. «Педагогіка і методика початкового навчання та українська мова і література», а також 1991 р. «Педагогіка і методика початкового навчання і біологія» та «Педагогіка і методика початкового навчання і музика». Вони реалізовували освітній процес лише у форматі денної форми навчання. [1, с. 110; 4, с. 35–36].

Відносно нове (створене 1986 р.) дошкільне відділення педагогічного факультету 1988 р. було реорганізоване у **факультет дошкільної педагогіки і психології**. Його фактично засновником і першим деканом (до 1993 р.) став кандидат педагогічних наук, доцент **Генріх Степанович Ковальчук** (1936–2017) [1, с. 89]. На факультеті готували майбутніх фахівців за кваліфікацією «вихователь дітей дошкільного віку, викладач педагогіки та психології дошкільної, інспектор відділу освіти». Навчання здійснювалося за денною і заочною формами [4, с. 35]. На факультеті було створено випускову кафедру дошкільної педагогіки та методики

дошкільного виховання, а також кафедру фізичного виховання [28, с. 142].

Факультет загальнотехнічних дисциплін, що функціонує з 1972 року [1, с. 143] в третьому історичному корпусі, готував на той час за денною формою вчителів спеціальностей «Праця і фізика», «Праця і професійне навчання (механізація землеробства)» та «Праця (обслуговуюча) і профорієнтація». За традицією трудового виховання, що сягає ще радянської педагогіки, та з огляду на великий попит на широку політехнічну підготовку учнів Глухівський педінститут був якісною «кузнею кадрів» учителів загальнотехнічних дисциплін, праці й фізики та методистів з професійної орієнтації. Здобувачі вищої освіти, окрім загальнотехнічних, суспільних, педагогічних предметів, поглиблено вивчали психологію, професійну психодіагностику, професіографію, теорію та методику профорієнтаційної роботи, застосування ЕОМ у профорієнтації та інші порівняно нові для початку 1990-х рр. навчальні предмети, які дозволяли після закінчення інституту забезпечувати організацію профорієнтаційної роботи в загальноосвітніх школах, ПТУ, інших закладах освіти та центрах професійної орієнтації [4, с. 36]. Загалом в інституті використовувалось 60 персональних ЕОМ. Лише за перші три роки незалежності (1991–1993) працівниками інституту розроблено понад 100 контролюючих, навчальних, діагностичних програм. Ініціаторами й організаторами цієї роботи були викладачі **кафедри фізики та інформатики** В. А. Тверезовський та М. М. Христенко [43, с. 38]. Відтак, завдяки впровадженню в освітній процес комп'ютерної техніки та нових інформаційних технологій відбувалася інтенсифікація навчально-пізнавальної діяльності майбутніх педагогів [4, с. 36]. Випускники спеціальності «Праця і професійне навчання», окрім викладання загальнотехнічних дисциплін та праці, мали право викладати навчальні предмети з механізації землеробства в загальноосвітніх школах, професійно-технічних училищах та навчально-виробничих комбінатах. Закріплюючи свої навички на практиці в навчальних майстернях, студенти отримували кваліфікаційні розряди з кількох виробничих спеціальностей, досконало вивчали автомобіль, трактор та різні сільськогосподарські машини, опановували технічне моделювання і конструювання [4, с. 36; 28, с. 142].

При інституті й далі продовжувала діяти на громадських засадах лабораторія науково-дослідного Інституту шкільного обладнання і технічних засобів навчання АПН СРСР, яка займалася питаннями створення й методики використання нового шкільного обладнання і технічних засобів. У рамках співробітництва за ініціативою завідувача кабінету технічних засобів навчання Є. Мурашка використовувалося дистанційне автоматичне керування апаратурою та численною фоно- та фільмотекою. Продовжувала свою діяльність лабораторія професійної орієнтації, створена у 1980-ті рр. за ініціативи завідувача кафедри трудового навчання і креслення, декана загальнотехнічного факультету, кандидата економічних наук, доцента В. Симоненка. Вона була обладнана універсальним діагностичним приладом УДП-1, літературою. У 1992 р. її матеріальна база поповнилася сучасною оргтехнікою. А наступного, 1993 р., завідувач М. Коломієць разом з фахівцями лабораторії розпочали співпрацю з Інститутом педагогіки АПН України над розробленням концепції профорієнтаційної роботи в Україні [4, с. 37; 23; 28, с. 142].

Незважаючи на важку економічну ситуацію, університет розбудовувався. Так, у 1993 р. було добудовано й прийнято в експлуатацію громадсько-побутовий корпус університету, у якому почала функціонувати велика їдальня та спортивний та актовий зали. Загалом для освітнього процесу тоді використовувалось шість навчальних корпусів загальною площею 14 895 кв. м. [16, с. 40]. Два спортивні зали (у другому та новому, шостому, корпусах) мали загальну площу 690 кв. м. Кафедра фізичного виховання, де працювали викладачі В. Шпак, О. Курок, А. Бор, В. Олофінський, була центром спортивної та фізкультурно-оздоровчої роботи педагогічного інституту. Її матеріальна база, окрім спортзалів, охоплювала стрілецький тир, комплексний спортивний майданчик. Буквально в перші роки незалежності було завершено обладнання літньої бази відпочинку на Десні (1991 р.) та лижної бази в мальовничому урочищі Калиновий Кущ (1992 р.). При спортивному клубі працювало 10 секцій – як оздоровчого спрямування, так і для підвищення спортивної майстерності (ритмічна гімнастика, китайська гімнастика ушу, гирьовий спорт, волейбол, баскетбол, футбол, настільний теніс, лижні гонки, легка атлетика, шахи) [16, с. 41]. Активна діяльність мала гідні результати: жіноча

волейбольна команда після чемпіонського сезону 1989 р. на першість Сумської області серед закладів вищої освіти повторила цей успіх у 1991 р. Футбольна команда, маючи такий самий успіх 1989 р., виборола друге місце 1991 р. Збірна команда інституту з настільного тенісу в 1991 р. стала чемпіоном серед вишів. У 1994 р. збірна команда інституту стала чемпіоном зимової універсіади України з лижних гонок [4, с. 42].

У 1993 р. за підтримки міськрайонного відділення всеукраїнського товариства «Просвіта» в Глухівському педагогічному інституті було відкрито бібліотеку української діаспори [4, с. 40]. Загалом, науково-педагогічна бібліотека вишу займала приміщення площею близько 1 000 кв. м, з них: 500 кв. м – книгосховища та 500 кв. м – читальні зали [4, с. 39]. До 1999 р. бібліотеку очолювала Г. А. Столбишева. Ганна Андріївна обіймала цю посаду з 1965 р. У збудованому в другій половині 1980-х рр. бібліотечному корпусі студенти працювали з літературою в головному читальному залі, відвідували читальний зал наукової і рідкісної книги, а також читальний зал бібліотеки діаспори та інформаційний зал. У гуртожитках функціонували філії читального залу [1, с. 177]. Використовуючи матеріальну базу та бібліотечний фонд, бібліотекарі вели просвітницьку роботу серед студентства, організовували та проводили тематичні виставки, вечори-зустрічі, презентації книг. Також активно долучалися до проведення всіх інститутських заходів [4, с. 39; 28, с. 142].

Серед студентства 1990-х рр. популярними були різноманітні тематичні вечори, конференції, літературні диспути, екскурсії до міст-героїв, походи слідами бойової слави та зустрічі з ветеранами війни і праці [4, с. 40]. Виховна робота багато в чому ще базувалась на звичних радянських принципах та підходах, але водночас уже був відчутний вплив на її організацію державотворчих процесів перших років незалежності України [28, с. 142].

У 1993 р. в інституті знову стало два факультети. В один – педагогічний – було об’єднано факультети підготовки вчителів початкових класів та дошкільного виховання. Ця реорганізація була спричинена впровадженням подвійної спеціальності «Дошкільне виховання і початкове навчання». Деканом новоствореного факультету став керівник так званого дошфаку доцент Г. С. Ковальчук. Відповідно, на базі двох кафедр –

дошкільного виховання, педагогіки і психології та педагогіки і методики початкового навчання – були утворені три кафедри: педагогіки; психології і дошкільної педагогіки; математики і методики її викладання. Діяльність Генріха Степановича була на цей час багато в чому інноваційною. Він очолив педагогічний експеримент з оптимізації навчального процесу. У межах цього експерименту організація освітнього процесу відбувалася в триместровому режимі [4, с. 38–39; 23; 28, с. 143].

Через гіперінфляцію 1993 та 1994 рр. в Україні зростали ціни, зупинялось виробництво. Для закладів освіти, у тому числі й Глухівського педінституту, почалися роки тотального безгрошів'я. Заробітна плата працівникам та стипендія студентам виплачувалися в неповному обсязі, із затримками в 3–5 місяців.

Зовсім не виділялися кошти на утримання приміщень та їх ремонт. Частковим порятунком у цій ситуації став наказ Міністерства освіти України 1993 р., згідно з яким дозволили платне навчання. За кошти юридичних і фізичних осіб дозволялося зарахування студентів на навчання в межах 20 % від плану прийому [55]. Уперше в 1994/1995 навчальному році до Глухівського вишу було подано 8 заяв на контрактну форму навчання. Зарахування платників відбувалося за умови укладання договору та одноразової (за весь період) чи щорічної оплати навчання [28, с. 143; 55].

Весною 1994 р. старшого викладача Глухівського педагогічного інституту М. Ф. Лавриненка обрали народним депутатом Верховної Ради України II скликання. Після виборів 27 березня він пройшов до другого туру як висуванець Соціалістичної партії України. Микола Федорович працював у комітеті з питань правової політики і судово-правової реформи. Був членом фракції Соціалістичної партії [46].

1994 р. у Глухівському державному педагогічному інституті проходив під знаком 120-річчя від дня його заснування. Згідно з наказом ректора «Про підготовку до відзначення 120-ліття з дня заснування інституту» від 24 січня 1994 р. було створено оргкомітет, а в лютому було проведено позапланове засідання вченої ради. Протягом року тривав конкурс на кращу академічну групу, кращу кімнату в студентському гуртожитку. До ювілею завершили створення музею природи, навчально-методичного центру історії України, кабінету українознавства. Була оновлена експозиція музею історії інституту. Авторський колектив у складі

І. Ляшка (голова), В. Бєлашова, В. Мосіяшенка, В. Заїки, В. Зінченка, М. Гурця, М. Волоса, Г. Ковальчука, М. Коломійця, Л. Тихонова працював над історичним нарисом «Глухівський педагогічний інститут (1874–1994 рр.)» [4; 28, с. 143].

У дні святкування ювілею, 25–26 жовтня 1994 р. було проведено конференцію «Історія і сучасність педагогічної освіти в Україні». Крім ювілею вишу, вона була присвячена і 100-річчю з дня народження його відомого випускника О. Довженка [29, с. 14–16; 35]. Урочистості із засіданням та святковим концертом проходили в районному Будинку культури. Серед почесних гостей були колишні випускники інституту. Зокрема, академік Федір Данилович Овчаренко, тоді професор, а нині академік Микола Самійлович Вашуленко. Вони зустрічалися з науково-педагогічними працівниками, спілкувалися зі студентами [42, с. 138]. Також на урочистостях виступили представники місцевих органів виконавчої влади, Міністерства освіти, обласного управління освіти, комітету Верховної Ради з питань освіти, закладів освіти. Уперше в історії інституту одразу четверо викладачів з нагоди ювілею закладу освіти були удостоєні високого почесного звання «Заслужений працівник освіти України»: професор Ковальчук Галина Василівна, доценти Нарочна Лідія Кирилівна, Мринська Віра Іванівна, Кубицький В’ячеслав Антонович. Крім того, до свята ряд викладів та співробітників інституту отримали грамоти та подяки Міністерства освіти України, обласного управління освіти, органів місцевої влади, галузевої профспілки [28, с. 143].

Ректор університету В. Куриленко вирішив зосередитися на науковій роботі з діалектології. Тому повернувся до викладацької діяльності. А в 1996 р. отримав направлення до докторантури. До обрання нового ректора, з 5 жовтня 1995 р. по 19 березня 1996 р., обов'язки ректора виконувала проректор із заочного навчання доцент О. І. Горбенко [28, с. 143].

1995 р. було відновлено **факультет дошкільної педагогіки і психології.** Його очолив 40-річний кандидат педагогічних наук (1994), доцент (1996) **Олександр Іванович Курок**. Завдяки його активній педагогічній діяльності протягом 1995–1997 рр. щороку ліцензувалися нові спеціальності: «Інструктор з фізичного виховання», «Практичний психолог у закладах освіти», «Вихователь дітей дошкільного віку з правом проведення занять англійською мовою» [1, с. 89]. 1995 р.

фахівцями **педагогічного факультету** (декан Г. С. Ковальчук) було введено ще одну нову спеціальність «Педагогіка і методика початкового навчання та іноземна мова (англійська)». Якісна підготовка та поява перших випускників стали гарною передумовою для відкриття вже у XXI ст. нових для глухівського вишу факультетів – філологічного та природничого [1, с. 110]. Багато хто з перших випускників нових спеціальностей почали свою професійну та наукову діяльність в альма-матер: кандидати наук В. Й. Гриневич, С. В. Цінько, І. О. Кухарчук та нині доктори педагогічних наук Л. О. Базиль, Н. В. Гоголь, І. М. Коренева та ін. [28, с. 143].

У березні 1996 р. на посаду ректора Глухівського педагогічного інституту було обрано кандидата філософських наук (1980), доцента (1996) **Володимира Федоровича Чирву** – 52-річного фахівця, керівника та науковця з досвідом [2, с. 37; 37, с. 23; 58, с. 77–78; 59]. Економічні проблеми на середину 1990-х рр. лише загострилися. Особливо дошкуляла майже піврічна затримка заробітних плат, особливо в умовах постійного знецінення коштів. Виплата доплат за вислугу років згідно зі ст. 59 Закону України «Про освіту» не проводилася більше трьох років. Як і по всій державі, це негативно впливало на дисципліну, відповідальність, чіткий ритм роботи колективу. В умовах безгрошів'я та відсутності перспектив лише поодинокі викладачі йшли на навчання до аспірантури. І навіть ті, які її закінчили та стали старшими викладачами, продовжували не один рік працювати без захисту кандидатських дисертацій [28, с. 143].

Паралельно з вирішенням господарських проблем новий ректор разом з командою досвідчених проректорів та деканів інтенсифікували навчально-методичну роботу. Восени 1996 р. в Глухівському педінституті проходила важлива державна атестація, яку проводили фахівці Державної акредитаційної комісії Міністерства освіти України. Цей державний виконавчий орган на чолі з тодішнім міністром освіти України В. Кременем був створений незадовго до атестації згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 12 лютого 1996 р. на базі Міжгалузевої республіканської акредитаційної комісії [56]. Відтак, рівень діяльності вишу було підтверджено. Рішенням ДАК від 17 грудня 1996 р. (протокол № 5) усі спеціальності інституту були акредитовані за третім рівнем з наданням відповідних сертифікатів [28, с. 143–144].

За ініціативи проректора з навчальної роботи М. П. Волоса та декана факультету початкового навчання Г. С. Ковальчука та підтримки і сприяння ректора в жовтні 1997 р. було створено перший навчально-консультаційний центр у м. Могилеві-Подільському Вінницької області на базі загальноосвітньої школи № 1 [37, с. 23]. Це місто було обрано не випадково. Уродженцем цього району був проректор з навчально-методичної роботи інституту М. П. Волос. Директором закладу загальної середньої освіти, де відбувалося навчання студентів, стала випускниця Глухівського педагогічного інституту В. Волченко. Причиною впровадження таких нових організаційних форм освітнього процесу було важке економічне становище населення, складність доїзду студентів заочної форми навчання до інституту в Глухові. Завдяки активній організаційній діяльності Валентини Петрівни навчально-консультаційний центр розгорнув активну діяльність. Згодом, уже за ректорства О. І. Курка, такі центри були відкриті в багатьох містах різних областей України [28, с. 144; 37, с. 23].

У червні 1998 р. керівництво педагогічного інституту порушило клопотання перед Міністерством освіти України про відкриття філологічного факультету. Його основою став факультет підготовки вчителів початкових класів, де ще з 1989 р. відбувалася підготовка майбутніх учителів за спеціальністю «Учитель початкових класів та української мови і літератури». Новостворений факультет української мови і літератури в серпні 1998 р. очолив колишній ректор інституту кандидат філологічних наук, доцент В. М. Куриленко. Для якісної підготовки майбутніх фахівців за спеціальністю «Українська мова і література» на базі однойменної кафедри було створено дві: кафедру української мови і методики її викладання (завідувач – кандидат педагогічних наук, доцент Валентина Олексіївна Собко) та кафедру української літератури і методики її викладання (завідувач – кандидат педагогічних наук Олена Миколаївна Семеног [1, с. 151; 28, с. 144; 37, с. 23].

Таким чином, уперше в історії Глухівського вишу його структура зросла до чотирьох факультетів: найстаріші – педагогічний та загальнотехнічний, а також відносно новий – дошкільний та української мови та літератури. В інституті функціонувало 15 кафедр: по три в складі педагогічного (загальної біології; математики та методики її викладання; природничих дисциплін) та загальнотехнічного

(загальнотехнічних дисциплін; трудового навчання і креслення; фізики та інформатики) факультетів. Ще по дві на дошкільному (дошкільної педагогіки; психології) та новоствореному факультеті української мови та літератури. Таку саму назву мав ще факультет суміжних і додаткових професій. Крім того, п'ять кафедр були загальноінститутськими: естетичного виховання; педагогіки; соціально-економічних дисциплін; російської та іноземних мов; фізичного виховання [28, с. 143–144].

1998 р. за ініціативи старшого викладача кафедри соціально-економічних дисциплін В. В. Заїки в педагогічному інституті було започатковане видання щомісячної газети «Освітянські обрії» [11; 17, с. 28–32]. На сторінках газети висвітлювалося життя колективу закладу вищої освіти. Було опубліковано низку статей з історії вишу, узагальнено педагогічний та методичний досвід викладачів кафедр, випускників та кращих педагогів регіону, відображено проблеми розвитку матеріально-технічної бази ЗВО, представлено здобутки літературно-поетичної творчості викладачів та студентів. Виходячи з потреби підготовки та друку газети, а ще з огляду на необхідність публікування наукового доробку викладачів пединституту, 1998 р. у ЗВО було створено редакційно-видавничий відділ. Відкриттям та реєстрацією відділу оперативної поліграфії інституту опікувався проректор з наукової роботи В. П. Зінченко [2, с. 61; 37, с. 23].

Наприкінці 1990-х рр. навчання глухівських науковців в аспірантурах інших вишів було замало. Актуальним для розвитку пединституту ставало здобуття його викладачами наукових ступенів. Кількість професорсько-викладацького складу зменшилась до 120 осіб. Керівництво інституту багато уваги приділяло стимулюванню наукової діяльності викладачів. Для цього зменшувалося навчальне навантаження, збільшувався обсяг наукової роботи, вивільнявся час для відряджень. Більш того, здобувачам наукових ступенів надавалась додаткова відпустка. Як наслідок, у 1999 р. за ініціативою проректора з наукової роботи В. П. Зінченка, який очолював новостворений науковий відділ, було здійснено перший в історії вишу разовий набір до аспірантури з педагогічних спеціальностей [1, с. 61]. Першими глухівськими аспірантами стали Галина Петрівна Барсуківська з кафедри дошкільної педагогіки, Надія Петрівна Щетина з кафедри трудового навчання і креслення та Наталія

Валеріївна Гоголь з кафедри української літератури (у грудні 2021 р. захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук «Культурологічні основи змісту шкільної літературної освіти в історико-педагогічному вимірі (друга половина XX – початок XXI століття)»). Разові набори до аспірантури здійснювалися до 2002 р. [28, с. 144].

Загальна чисельність співробітників Глухівського педінституту наприкінці 1990-х рр. наближалася до чотирьох сотень і охоплювала 120 викладачів, 70 осіб навчально-допоміжного та 83 – обслуговуючого персоналу. За рахунок організації курсової перепідготовки та підвищення кваліфікації вчителів кафедри інституту поступово обладнувалися комп'ютерною технікою. Тому в цей час викладачів активно залучали до теоретичного вивчення персональних комп'ютерів із закріпленням практичних навичок у складі науково-методологічного семінару наукових досліджень. Паралельно відбувалося розширення переліку надання платних послуг. Зокрема, у рамках діяльності лабораторії підтримки наукових досліджень та профорієнтації було ліцензовано курсову підготовку за популярними наприкінці 1990-х рр. робітничими професіями «оператор ЕОМ» («оператор комп'ютерного набору») та «секретар керівника». Цю справу організували проректор з наукової роботи В. П. Зінченко, доцент кафедри фізики і математики В. А. Тверезовський та старший лаборант лабораторії професійної орієнтації і підтримки наукових досліджень Н. В. Ланге.

За значний внесок у соціально-економічний і культурний розвиток Сумської області, вагомі трудові досягнення в січні 1999 р. ректорові Глухівського державного педагогічного інституту імені С. М. Сергєєва-Ценського В. Ф. Чирві Указом Президента України № 27/99 присвоєно почесне звання «Заслужений працівник народної освіти України» [54]. Якраз у цей час завершилась ще одна державна акредитація Глухівського вишу. Рішенням Державної акредитаційної комісії Міносвіти України від 9 лютого 1999 р. (протокол № 18) Глухівський державний педагогічний інститут визнано акредитованим за статусом вищого закладу освіти третього рівня [28, с. 144].

У 1999 р. на факультеті початкової освіти було проведено другий тур першої Всеукраїнської студентської олімпіади з початкової освіти, яка після цього стала традиційною [1, с. 110–

111; 28, с. 144]. Багато в чому це було визнанням заслуг викладачів Глухівського вишу з підготовки фахівців для початкової школи. Олімпіада проводилась як особиста першість у вигляді системи масових очних змагань майбутніх учителів початкових класів. У ній брали участь, як правило, студенти, які на час проведення олімпіади вивчали відповідну дисципліну або закінчили вивчати її в минулому навчальному році. Згідно з положенням «Про Всеукраїнську студентську олімпіаду» її учасникам пропонувались завдання, складені з урахуванням досягнень у галузі початкового навчання. Їх розв'язання вимагало не тільки знання програмового навчального матеріалу, а й опори на загальну психологічну і педагогічну культуру майбутніх спеціалістів. Це сприяло виявленню індивідуальних творчих здібностей кожного учасника олімпіади. В олімпіаді взяли участь 33 студенти з Кіровоградського, Тернопільського, Прикарпатського, Вінницького, Рівненського, Луцького, Харківського, Уманського, Чернігівського, Київського, Луганського педуніверситетів та Глухівського, Житомирського, Полтавського, Слов`янського, Ізмаїльського пединститутів. До підготовки й організації олімпіади доклали зусилля проректор з наукової роботи В. П. Зінченко, декан факультету підготовки вчителів початкових класів Л. П. Задорожна, заступник декана О. А. Тишик, а також дві завідувачки кафедр – теорії і методики початкового навчання В. О. Собко та кафедри педагогічної творчості Н. А. Зінченко. Олімпіада пройшла успішно і на 5 років стала традиційною для Глухівського педагогічного інституту [28, с. 144].

У жовтні 1999 р. ректор інституту В. Ф. Чирва був призначений начальником управління освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації. Однак зв'язків із глухівським вишем він не поривав. Із жовтня 2005 р. по лютий 2015 р. він з перервами працював на посаді доцента кафедри філософії Глухівського педагогічного університету [37, с. 23; 41, с. 37–38]. Обов'язки очільника Глухівського педагогічного інституту виконував проректор з навчально-методичної роботи інституту М. П. Волос. На цей час уже друга каденція Миколи Петровича тривала понад сім місяців: з 26 жовтня 1999 р. по 31 травня 2000 р. [28, с. 144; 41, с. 38].

У травні 2000 р. ректором Глухівського державного педагогічного інституту було обрано проректора із соціально-

економічних питань кандидата педагогічних наук, доцента О. І. Курка. Тож від 1 червня 2000 р. розпочалася епоха багаторічного керівника Глухівського ЗВО доктора історичних наук, професора, заслуженого працівника народної освіти України Олександра Івановича Курка. За неповні чверть століття заклад вищої освіти кардинально змінився – став науковим центром. У 2001 р. відбулася знакова подія: педагогічний інститут отримав статус педагогічного університету, а у 2009 році – національного університету [1, с. 59; 28, с. 144; 37, с. 23].

Список використаної літератури та джерел

1. Альманах університетської слави. Глухівський національний педагогічний університет мені Олександра Довженка (1874 - 2019*)* / гол. ред. Курок О. І. Суми : Видавничий дім «Еллада», 2019. 196 с.

2. Ащаулова Т. Володимир Михайлович Куриленко та його вклад у розбудову Глухівського педагогічного інституту ім. С.М. Сергєєва-Ценського (1990–1995). *Глухівські історико-філософські читання* : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 69–71. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2918 (дата звернення: 11.04.2024).

3. Бєлашов Валерій Іванович: життєпис, наукова і педагогічна діяльність: до 75-річчя від дня народження / укладачі: А. П. Гриценко, О. А. Чумаченко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 77 с.

4. Бєлашов В. І., Гурець М. П., Заїка В. В. та ін. Глухівський державний педагогічний інститут (1874–1994 рр.). Суми : ВВП «Мрія» – ЛТД. 46 с.

5. Бєлашов В. І. Глухів – столиця гетьманської і Лівобережної України : посібник для навч. і наук. роботи. Глухів : Глухівська міська друкарня, 1996. 145 с.

6. Бєлашов В. І. Глухів – столиця Гетьманської України (1708–1782 рр.): (від перших поселень до сучасності). Суми : ТОВ «ВПП «Фабрика друку», 2019. 420 с.

7. Бєлашов В. І. Глухів – столиця Гетьманщини (до Глухівського періоду історії України (1708–1782 рр.). Глухів : РВВ ГДПУ, 2005. 220 с.

8. Бєлашов В. І. Ляшко Іван Михайлович: людина, педагог, дослідник. *Історичні студії суспільного прогресу*. 2014. Вип. 1. С. 116–117.

9. Валерій Іванович Бєлашов (1949–2022) : біобібліогр. покажчик / керівник вид. проєкту О. І. Курок ; уклад.: А. П. Гриценко, С. П. Жукова, О. А . Чумаченко, О. Ф. Бєлашова. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 68 с. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/1959 (дата звернення: 11.04.2024).

10. Великолуг Н. И. Кузница педагогических кадров. *Вопросы профессиональной подготовки учителя в свете основных направлений реформы общеобразовательной и профессиональной школы* : тезисы

докладов научно-практической конференции, посвященной 110-летию Глуховского пединститута, 24–26 октября 1984 г. Глухов, 1984. С. 8–10.

11. Віктор Володимирович Заїка (1957–2020) **:** біобібліогр. покажчик / керівник вид. проєкту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко, О. Я. Заїка. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 60 с. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/1957 (дата звернення: 11.04.2024).

12. Володимир Михайлович Куриленко (1948–2012) : біобібліогр. покажчик до 75-річчя з дня народження / керівник вид. проєкту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко, Н. В. Гоголь. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 48 с. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2481 (дата звернення: 11.04.2024).

13. В'ячеслав Антонович Кубицький (1924–2008) : біобібліогр. покажчик до 100-річчя від дня народження / керівник вид. проєкту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко, І. М. Коренева. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с.

14. Гирич Я. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр.» (Літери «М– Н»). *Історичні студії суспільного прогресу*. Глухів, 2016. Вип. 4. С. 129–140. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2016_4_14 (дата звернення: 11.04.2024).

15. Голуб А. Віктор Заїка – видатна особистість у історії міста Глухова Сумської області. *Глухівські історико-філософські читання* : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 71–74. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2919 (дата звернення: 11.04.2024).

16. Гриценко А. В'ячеслав Кубицький: видатний фізик та педагог. *Глухівські історико-філософські читання* : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 44–46. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2911 (дата звернення: 11.04.2024).

17. Гриценко А. Глухівський дослідник срібного віку Віктор Заїка. *Глухівські історико-філософські читання* : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 28–33. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2905 (дата звернення: 11.04.2024).

18. Гриценко А. П., Курок О. І. До питання періодизації історії Глухівського державного педагогічного інституту на рубежі XX–XXI століть. *Освіта і наука XXI століття* : матеріали звітної наук.-практ. конф. викладачів. (м. Глухів, 4 травня 2022 р.). Глухів, 2022. С. 48–49.

19. Гриценко А. П. Дослідження Глухівського єврейського кладовища в рамках спільного українсько-ізраїльського науково-дослідного проєкту в 2023–2024 роках. *Наука та освіта в умовах війни*: *Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка* : матеріали звітної науково-практичної конференції викладачів, докторантів, аспірантів та молодих учених, здобувачів вищої та фахової передвищої освіти (м. Глухів, 23–24 травня 2024 року). Глухів, 2024. С. 44–48.

20. Гриценко А., Голуб А. Історична школа «Глухівського періоду в історії Гетьманщини» В. І. Бєлашова. *Глухівські історико-філософські читання* : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 16–21. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2902 (дата звернення: 11.04.2024).

21. Гриценко А. Краєзнавча діяльність історика Віктора Заїки. *Перші краєзнавчі читання в пам'ять професора Лева Баженова* : матеріали всеукр. наук.-практ. конференції (м. Хмельницький, 02 червня 2023 р.). Хмельницький : ХКТЕІ, відділ наукової роботи, 2023. С. 76–79. URL: Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут - Науково-методичні видання (xktei.km.ua) (дата звернення: 11.04.2024).

22. Гриценко А., Хроленко М. Лідія Нарочна – видатна українська методистка викладання природознавства та авторка підручників. *Глухівські історико-філософські читання* : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 107–108. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2931 (дата звернення: 11.04.2024).

23. Гриценко А. П. Матеріали до біобібліографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр. (Доповнення)» / керівник вид. проєкту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с.

24. Гриценко А. Наукова діяльність Миколи Павловича Стожка. *Глухівські історико-філософські читання* : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін.]. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 36–40. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2909 (дата звернення: 11.04.2024).

25. Гриценко А. П. Некрологи. Пам’яті Віктора Володимировича Заїки. *Сіверянський літопис*. 2023. № 6. С. 147. URL: https://sl-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/413/356 (дата звернення: 11.04.2024).

26. Гриценко А. Пам’яті Валерія Івановича Бєлашова (1949–2022). *Сіверянський літопис*. 2023. № 3. С. 141–142. URL: https://sl-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/353/299 (дата звернення: 11.04.2024).

27. Гриценко А. Постать видатного глухівського філософа Мечислава Заремського. *Глухівські історико-філософські читання* : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 99–103. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2929 (дата звернення: 11.04.2024).

28. Гриценко А. П. Розвиток Глухівського педагогічного інституту у 1990-х роках. *Сіверщина в історії України* : збірник наукових праць. Ніжин, 2022. Вип. 15. С. 140–147. URL: http://resource.history.org.ua/publ/SIU_2022_15_28 (дата звернення: 11.04.2024).

29. Гриценко А. П., Курок О. І. Традиція проведення науково-практичних конференцій з історії у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка. *Актуальні питання дослідження історичної науки й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах реформування* : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова; Н. М. Ткаченко, А. А. Голуб, М. В. Мінченко, С. О. Мисник, Н. М. Петренко. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2023. Вип. 2. С. 13–22. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2224 (дата звернення: 11.04.2024).

30. Гриценко А. П., Ащаулова Т. А. Управлінці Глухівського учительського інституту (1874–1991 рр.). *Історико-краєзнавчі дослідження: традиції та інновації* : матеріали VI міжнародної наукової конференції (Суми, 8–9 грудня 2023 р.). У 2-х ч. Ч. 1. Суми : ФОП Цьома С. П., 2024. С. 75–79.

31. Гриценко В. Діяльність євреїв у глухівському педагогічному інституті. *Глухівські історико-філософські читання* : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 84–88. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2924 (дата звернення: 11.04.2024).

32. Історико-культурна спадщина Глухівщини : матеріали міжвузівської науково-практичної конференції, присвяченої 1000-літтю м. Глухова (27–28 жовтня 1992 р.) / редкол.: В. І. Бєлашов (голова), М. П. Гурець, М. Й. Заремський, В. П. Зінченко, В. А. Каліш, Г. С. Ковальчук, В. А. Мосіяшенко, В. О. Собко. Глухів, 1992. 112 с.

33. Історико-педагогічний музей ГНПУ ім. О. Довженка (далі – ІПМГНПУ). Історична довідка про розвиток інституту в 1960-х – 1970-х рр.

34. ІПМГНПУ. Ляшко І. М., Гамалій А. Т. Столітній шлях. Нарис історії Глухівського державного педагогічного інституту. Глухів, 1973. Арк. 1–38. [машинопис].

35. Історія і сучасність педагогічної освіти в Україні : матеріали міжвузівської науково-практичної конференції, присвяченої 120-літтю Глухівського педагогічного інституту і 100-річчю з дня народження його випускника О. Довженка (25–26 жовтня 1994 року). Глухів, 1994. 82 с.

36. Календар знаменних дат і подій історії Глухівщини: 2023 рік. Довідкове видання (електронне видання) / автор-упорядник: Андрій Гриценко. Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2023. 78 с. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2484 (дата звернення: 11.04.2024).

37. Крижанівський В. З історії Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. *Альманах університетської слави. Глухівський національний педагогічний університет мені Олександра Довженка (1874–2019)* / гол. ред. О. І. Курок. Суми : Видавничий дім «Еллада», 2019. С. 10–23.

38. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр.» *Історичні студії суспільного прогресу*. 2014. Вип. 2. С. 99–112. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2014_2_16 (дата звернення: 11.04.2024).

39. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр.» (літера «К»). *Історичні студії суспільного прогресу*. 2015. Вип. 3. С. 113–125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2015_3_16 (дата звернення: 11.04.2024).

40. Крижанівський В. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр.» (літери «С, Ш, Х, Ю»). *Історичні студії суспільного прогресу*. Глухів, 2017. Вип. 5. С. 311–333. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2017_5_23 (дата звернення: 11.04.2024).

41. Крижанівський В. Очільники навчального закладу (1874–2000 рр.). *Альманах університетської слави. Глухівський національний педагогічний університет мені Олександра Довженка (1874–2019)* / гол. ред. О. І. Курок. Суми : Видавничий дім «Еллада», 2019. С. 24–38.

42. Кузьменко Л. О., Цінько С.В. Педагог, учений-хімік, видатна особистість України – Федір Овчаренко. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2016. № 3. С. 135–140. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzspp_2016_3_28 (дата звернення: 15.04.2022).

43. Курок О., Гриценко А. Славні ювілеї глухівського національного педагогічного університету у 2024 році. *Глухівські історико-філософські читання* : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 11–15. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2906 (дата звернення: 11.04.2024).

44. Курок О. І., Гриценко А. П. Традиції історико-філософської школи Глухівського університету: роль персоналій в її розвитку. *Глухівські історико-філософські читання пам'яті Валерія Бєлашова, Мечислава Заремського, Віктора Заїки та Юрія Коваленка* : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, О. А. Чумаченко, співголова та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2023. Вип. 1. С. 10–14.

45. Лавриненко Микола Федорович. *Офіційний вебсайт Верховної Ради України*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/radac_gs09/d_ank_arh?kod=33902 (дата звернення: 15.04.2022).

46. Гриценко А. П. Глухівський період життя М. Ф. Лавриненка за матеріалами Відомчого архіву Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (до 30-річчя від часу обрання народним депутатом України). *Сіверщина в історії У*країни. Зб. наукових праць. Вип. 17. Ніжин, 2024. С. 194-203.

47. Лідія Кирилівна Нарочна (1924–2015) : біобібліогр. покажчик до 100-річчя від дня народження / керівник вид. проєкту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко, І. М. Коренева. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с.

48. Мечислав Йосипович Заремський (1951–2022) : біобібліогр. покажчик / керівник вид. проєкту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко, І. М. Заремська. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 48 с. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/1958 (дата звернення: 11.04.2024).

49. Микола Павлович Стожок (1923–2003) : біобібліогр. покажчик до 100-річчя з дня народження та 20-річчя з дня смерті / керівник вид. проєкту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 68 с. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2182 (дата звернення: 11.04.2024).

50. Олександр Єгорович Ковальов **:** біобібліогр. покажчик до 75-річчя з дня народження / керівник вид. проєкту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко, В. О. Собко, Т. Ф. Зенченко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 54 с. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2181 (дата звернення: 11.04.2024).

51. Олександр Єгорович Ковальов : біобібліогр. покажчик до 75-річчя з дня народження / керівник вид. проєкту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко, В. О. Собко, Т. Ф. Зенченко. Друге видання, доповнене. Суми : Університетська книга, 2024. 54 с.

52. Пам'яткоохоронна робота в закладах загальної середньої освіти : навчально-методичний посібник / укладачі: В. С. Прокопчук, А. П. Гриценко. Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2023. 146 с. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2066

53. Положення про прийом у 1993 році на перший курс вищих навчальних закладів України, які беруть участь в експерименті. *Наказ Міністерства освіти України від 24 бер. 1993 р*. № 73. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0049-93#Text (дата звернення: 15.04.2022).

54. Про відзначення нагородами України працівників підприємств, установ та організацій Сумської області. Указ Президента України № 27/99 від 15 січ. 1999 р*. Офіційний сайт Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/27/99#Text (дата звернення: 15.04.2022).

55. Прокопчук В. С., Гриценко А. П. Пам'яткоохоронна робота в закладах загальної середньої освіти : навчально-методичний посібник. 2-ге видання, доповнене. Суми : ФОП Цьома С. П., 2024. 136 с.

56. Про ліцензування, атестацію та акредитацію навчальних закладів. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 лютого 1996 р. № 200. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/200-96-%D0%BF#Text (дата звернення: 15.04.2022).

57. Про мови в Українській РСР: Закон Української РСР від 28 жовтня 1989 р*. Офіційний сайт Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8312-11#Text (дата звернення: 15.04.2022).

58. Чирва В. Ф. Глухівський педінститут – найстаріший педвуз України. *Історіографічна спадщина науки історії України (погляд з кінця XX ст.)* : матеріали всеукраїнської науково-освітньої конференції (грудень 1996 р.). Київ, 1996. С. 77–79.

59. Чирва Володимир Федорович. *Книга педагогічної слави України*. URL: http://kps-ua.net/2010/sumska/chirva-volodimir-fedorovich (дата звернення: 15.04.2022).

Функціонування Глухівського державного педагогічного університету у 2001–2009 рр.

Зінченко В. П.,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, психології, соціальної роботи та менеджменту Глухівського НПУ ім. О. Довженка

З обранням О. І. Курка на посаду ректора Глухівського державного педагогічного інституту ім. С.М. Сергєєва-Ценського ще більше активізувалася робота з розвитку навчального закладу. Було продовжено ремонтні роботи, розпочаті за керівництва В. Ф. Чирви, упорядковано території, взято курс на розширення переліку спеціальностей, створення відокремлених структурних підрозділів, запровадження інноваційних освітніх технологій, підвищення статуту закладу.

Із перших днів на посаді ректора О. І. Курок приділяв особливу увагу згуртуванню колективу на виконання поставлених завдань. До цієї посади він уже мав ґрунтовний досвід викладача, практика, науковця та керівника.

Протягом 2001–2004 рр. значні зусилля були спрямовані на покращення матеріальної бази Глухівського вишу. В організації чіткої роботи господарської служби заслуга тодішнього проректора з адміністративно-господарської роботи М.І. Бондаренка – вимогливого керівника, організатора, кваліфікованого інженера-будівельника, який мав вагомий досвід роботи в закладах освіти. Було здійснено роботи щодо ремонту й обладнання гімнастичного залу, завершено роботи з ремонту головного спортивного залу. Упорядковано територію. Викладено фігурною тротуарною плиткою близько 1800 кв.м території перед центральним корпусом. Було продовжено капітальний ремонт історичних корпусів і гуртожитків, проведено реставрацію приміщень. Здійснено реконструкцію інтер'єру історико-педагогічного музею інституту. Значні обсяги робіт виконані з благоустрою території зусиллями співробітників і студентів. Більшість ремонтних та реставраційних робіт було виконано за позабюджетні кошти.

Продовжувалася робота з комп'ютеризації навчального процесу. Придбано нові комп'ютерні класи та лінгафонний кабінет. Проведено навчання працівників інституту щодо

користування комп’ютерною технікою та програмним забезпеченням.

Значно розширено діяльність редакційно-видавничого відділу. Тільки протягом 2001 р. видруковано 124 одиниці навчальних і наукових матеріалів: монографії, посібники, методичні рекомендації, лабораторні роботи тощо.

Відповідно до рішення Державної акредитаційної комісії України в інституті здійснювалася підготовка, пов'язана з наданням професійної освіти з робітничих професій: слюсаря-ремонтника, столяра, оператора комп’ютерного набору, водія автомобіля категорії В, водія автомобіля категорії В,С, тракториста-машиніста сільськогосподарського виробництва, кухаря, кравця, електрогазозварника.

Інститут працював спільно з Лебединським і Путивльським педагогічними училищами та Конотопським індустріально-педагогічним технікумом щодо забезпечення ступеневої підготовки фахівців з основних напрямів освітньої діяльності.

Ліцензовано за IV рівнем п’ять спеціальностей (дошкільне виховання, початкове навчання, фізика, біологія, українська мова), за III рівнем нові спеціальності (англійська мова, практична психологія) [3]. В інституті було створено природничий факультет та навчально-консультаційні центри (Коломия, Кременчук, Путивль, Сосниця) [21]. Також уведено в дію реконструйований інформаційний читальний зал бібліотеки.

Проведена робота дала позитивний результат – у 2001 р. постановою Кабінету Міністрів України від 16.05.2001 р. № 504 закладу вищої освіти було надано статус університету [19].

Незважаючи на досягнуті успіхи, колектив університету продовжував наполегливо працювати над зміцненням своїх позицій. З метою забезпечення ступеневої освіти до складу університету включено професійно-педагогічний коледж [22].

Уведено в дію оновлений історико-педагогічний музей, створений 25 жовтня 2001 р. на базі музею історії Глухівського педагогічного інституту. Робота з модернізації музейного комплексу розпочалася ще з 2000 р. У короткий термін було суттєво оновлено експозицію, здійснено заходи, спрямовані на вдосконалення матеріально-технічної бази музею. У зв’язку з реорганізацією інституту в університет ректорат прийняв рішення про створення на базі наявного музею історико-педагогічного музею.

Вивчення педагогічної історії закладу започаткував директор учительського інституту М. С. Григоревський [6, с. 160; 9, с. 251; 15, с. 235-236; 16, с. 20-21; 17, с. 16], інформаційну базу музею суттєво поповнив на рубежі 1940-х – 1950-х рр. директор Г. Л. Сапітон [5, с. 57-59; 7, с. 25-26; 10, с. 172]. Робота музею була відновлена у 1967 р., а його новим фундатором став ветеран Другої світової війни, ветеран університету І. М. Ляшко. До 100-річчя закладу (1974) була створена друга експозиція музею[14, с. 89]..

Третя експозиція була розроблена і реалізована у 2001 р. під керівництвом старшого викладача кафедри соціально-економічних дисциплін В. А. Борисенка. Історик І. М. Ляшко консультував групу викладачів, які створювали нову експозицію музею. У жовтні 2002 р. історико-педагогічному музею Глухівського педагогічного університету було присвоєно звання народного. Музей став унікальною базою узагальнення традицій навчання й виховання Глухівської вищої педагогічної школи за весь період її існування, передового педагогічного досвіду Сіверського краю, Сумщини, України загалом. На базі музею здійснювалася науково-дослідна робота з метою ґрунтовного вивчення культурно-освітніх процесів та розвитку педагогічної думки в Україні. З-поміж студентів-філологів І-ІІІ курсів університету створювалися групи лекторів-екскурсоводів у складі 10-12 осіб, з якими проводилися заняття з оволодіння лекторською майстерністю. Програму підготовки екскурсоводів розробили колишній директор музею М. П. Гурець та старший викладач кафедри історії В. В. Заїка. Неодноразово надбання музею було використано для підготовки та проведення наукових конференцій та інших заходів.

В університеті випускалася малотиражна газета «Освітянські обрії», якою опікувалася проректор з науково-педагогічної роботи Л. В. Слінченко.

Для збільшеного контингенту студентів потрібні були нові навчальні приміщення. Після тривалих процедур переговорів та узгодження на високому рівні було отримано у власність лабораторний корпус Інституту луб'яних культур, який було відремонтовано і підготовлено до занять.

Здійснено ремонтно-реставраційні роботи фасаду історичного корпусу № 1.

Багато університетів України видавали власні збірники наукових праць. Глухівський учительський інститут також у давнину публікував збірник наукових праць «Ежегодник Глуховского учительського института» [14, с. 16]. Відродити славні традиції університету стало справою честі. З огляду на це у 2002 р. за ініціативи проректора з наукової роботи В. П. Зінченка було підготовлено документацію і зареєстровано збірник наукових праць «Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки». Головним редактором було призначено ректора університету О. І. Курок, а його заступником – проректора з наукової роботи В. П. Зінченка. У цьому ж році було видано перший і другий випуски.

У 2004 р. збірник наукових праць було затверджено ВАК України як фахове видання, у якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки [18].

У м. Кролевець (40 кілометрів від Глухова) ще в радянські часи був побудований потужний спортивний комплекс із плавальними басейнами, ігровими і спортивними залами. Але в умовах економічного спаду і скрути маленькому місту було важко його утримувати. А для Глухівського педагогічного університету цей комплекс був необхідною базою для підготовки фахівців із фізичного виховання. Окрім того, у Кролевці вже функціонував навчально-консультаційний центр університету. Вивчивши всі обставини й умови, керівництво університету та Кролевецька районна адміністрація вийшли з клопотанням до Міністерства освіти і науки України про відкриття на базі спортивного комплексу підготовки фахівців із фізичної культури та соціальної педагогіки.

15 листопада 2002 р. Міністерство освіти і науки України видало наказ № 657 про створення соціально-гуманітарного факультету Глухівського державного педагогічного університету.

Безпосередню роботу щодо формування факультету було доручено декану новоствореного факультету кандидату педагогічних наук, доценту В. І. Синіговцю. Кролевецька районна державна адміністрація намагалася в усьому підтримувати новостворений факультет: у власність університету було передано дитячий садок № 3 та міський спортивний комплекс, було виділено кошти для придбання житла висококваліфікованим викладачам.

Приємно зворушливу мить пережив наш університет, коли навесні 2002 р. в університеті три науково-педагогічні працівники отримали атестати професорів. Ця подія для закладу справді вагома, оскільки когорта науковців збагатилася новими іменами з високим вченими званнями.

Справжній фахівець, неперевершений майстер своєї справи, жінка, закохана в мистецтво й літературу – **Г. Й. Давиденко**. Її науковий доробок становлять актуальні публікації, серед яких «Навчальні матеріали з курсу літератури Середньовіччя і доби Відродження», «Лекційні, практичні та коригуючі матеріали з античної літератури», «Наукова робота в педагогічному вузі» та ін. [1, с. 70-71].

Л. М. Горшкова – науковець, досвідчений фахівець і педагог, завідувач кафедри, автор багатьох наукових і навчально-методичних робіт. Вона плідно працювала не тільки на суто біологічній ниві, але й займалася науковою роботою педагогічного спрямування. Її учні – студенти і магістранти – успішно досліджували проблеми формування стійкої протидії наркоманії, використання передових педагогічних технологій у навчанні біології [1, с. 68-69].

Особливі слова варто сказати про ректора університету **О. І. Курка,** який багато зробив для розвитку закладу і теж отримав атестат професора [1, с. 59]. Олександр Іванович здійснював цілеспрямовану науково-педагогічну діяльність, пов’язану з дослідженням проблем фізичного виховання дітей дошкільного віку, вивченням історичних аспектів педагогіки. За його підтримки активізувалася наукова робота всього університету. Систематично проводилися всеукраїнські науково-практичні конференції, семінари, зокрема у 2001 р. з ініціативи ректора проведено міжвузівський науково-практичний семінар «Теорія і практика особистісно-орієнтованого підходу до дитини в процесі реалізації базового компонента дошкільної освіти», у 2002 р. – усеукраїнські науково-практичні конференції: «Регіональні аспекти реалізації національної доктрини у розвитку дошкільної освіти», «Зміст та структура шкільної літературної освіти». За особливі заслуги перед українським народом О. І. Курок був нагороджений Почесною грамотою Верховної Ради України (наказ МОНУ № 295 від 31.03.2003 р.), а наступного року – Почесною грамотою Міністерства освіти і науки України за багаторічну сумлінну працю, плідну науково-педагогічну

діяльність (наказ МОН України № 1063 від 21.10.2004 р.). Ще через рік – нагрудним знаком «Петро Могила» (наказ МОН України № 662-К від 30.06.2005 р.).

З 1 липня 2005 р. Олександра Івановича було призначено на посаду ректора Глухівського державного педагогічного університету як обраного вже вдруге за конкурсом (наказ Міністерства освіти і науки України № 680 від 01.07.2005 р.).

Досліджуючи питання розвитку університету в період з 2001 по 2009 рр., не можна не приділити належну увагу навчально-консультаційним центрам (далі – НКЦ), що стали основним джерелом надходження коштів, які можна було використовувати на розвиток закладу в умовах дефіциту бюджетного фінансування. Відповідно до вимог часу з метою наближення місця навчання до місць проживання та роботи студентів-заочників, вирішення проблеми забезпечення рівних можливостей для молоді в здобутті вищої освіти та реалізації ступеневості в підготовці фахівців однією з форм підготовки педагогічних кадрів у Глухівському державному педагогічному університеті була дистанційно-заочна.

У 2005 р. згідно з наказом «Про реорганізацію структурних навчальних підрозділів університету» з метою оптимізації структури вищого навчального закладу та створення потужних підрозділів, що здатні ефективно та результативно забезпечувати освітній процес, був організований факультет дистанційно-заочного навчання, контингент якого на 2005 р. становив 2 710 осіб: студенти Барського – 438 осіб, Могилів- Подільського – 245 осіб, Кременчуцького – 866 осіб, Конотопського – 319 осіб, Севастопольського – 167 осіб, Сумського – 393 особи, Сосницького НКЦ – 282 особи [20].

Цей факультет очолювала декан – кандидат педагогічних наук, доцент Г. В. Ігнатенко, заступником працювала кандидат педагогічних наук, доцент С. В. Цінько. Методисти деканату: Л. Г. Жукова, В. Ф. Вовк, Н. Г. Пилипенко, секретар Т. В. Голозуб. Цей невеликий колектив протягом тривалого часу забезпечував стабільну і планомірну діяльність навчально-консультаційних центрів, розташованих у різних регіонах України. Освітній процес саме тоді здійснювався у 123 групах за спеціальностями: «Початкове навчання», «Дошкільне виховання», «Українська мова і література», «Професійне

навчання», «Англійська мова і література», «Трудове навчання», «Фізична культура», «Біологія», «Практична психологія».

Могилів-Подільський НКЦ (Вінницька область) – перший із відокремлених навчальних підрозділів, що був створений наказом ректора В. Ф. Чирви від 20 жовтня 1997 р. Вагомий внесок у цю справу зробили тодішній проректор з навчальної роботи Г. С. Ковальчук та колишня випускниця Глухівського закладу вищої освіти директор Могилів-Подільської школи В. П. Волченко. За роки плідної співпраці на цьому НКЦ було підготовлено фахівців за спеціальностями: «Біологія», «Трудове навчання», «Початкове навчання», «Українська мова і література», «Дошкільне виховання». Пізніше відкрилися напрями підготовки «Початкове навчання», «Дошкільне виховання», «Дошкільне та фізичне виховання». З часом були введені спеціальності соціально-гуманітарного факультету, зокрема «Англійська мова». Основна увага була спрямована на розвиток методичної та матеріально-технічної бази НКЦ, де одночасно навчалися 245 студентів.

Барський навчально-консультаційний центр (Вінницька область) був створений через два роки – 20 жовтня 1999 р. Обов'язки завідувача НКЦ з часу заснування по липень 2007 р. виконував заслужений працівник освіти України, доктор філософії, директор коледжу М. Х. Комісарчук, фахівцями працювали заступник директора з науково-методичної роботи та міжрегіональних зв'язків О. А. Бакалець та викладач-методист Н. О. Бакалець. За роки плідної співпраці між університетом та коледжем у цьому НКЦ склалася чітка система організаційної, навчальної, наукової та методичної роботи зі студентами-заочниками. Спільними зусиллями викладачів університету та коледжу підготовлено тисячі дипломованих фахівців за спеціальностями: «Початкове навчання», «Початкове навчання. Дошкільне виховання», «Українська мова та література».

Із 2005 р. у Барському НКЦ розпочалася підготовка фахівців на базі 11 класів за спеціальностями: «Соціальна педагогіка. Практична психологія», «Українська мова та література. Англійська мова» з терміном навчання 5 років. У 2005 р. у стінах Барського НКЦ навчалися 438 бакалаврів і спеціалістів. Щорічний набір становив 100-105 осіб, що відповідало ліцензованому обсягу. Якщо в перші роки роботи Барського НКЦ там навчалися студенти переважно з Вінницької та Хмельницької областей, то

пізніше – із 8 областей, що свідчило про зростання престижу та авторитету Глухівського педуніверситету в центральному та західному регіонах України. Поступово зростав професійний і науковий рівень викладацького складу цього НЦК. Із 30 викладачів-сумісників коледжу три здобули вчене звання кандидата наук: А. І. Бурса, О. П. Демченко, О. А. Бакалець; ще троє – навчалися в аспірантурі, працювало понад 20 викладачів-методистів. З 2002 по 2005 рр. викладачі-сумісники Барського НКЦ опублікували 40 навчальних, методичних посібників із фаху, понад 50 наукових статей. Цьому сприяла їх наукова, творча співпраця з досвідченими викладачами-науковцями Глухівського державного педагогічного університету: професорами В. М. Поліщуком, Г. Й. Давиденко, Г. В. Ковальчук, кандидатами наук Г. С. Ковальчуком, В. М. Куриленком, В. А. Каліш, В. Ф. Решетняком, С. В. Цінько, Г. С. Демидчик та ін. Також зростала матеріально-технічна база коледжу та НКЦ. Усі студенти 18 академічних груп мали доступ до бібліотеки, комп'ютерних класів, Інтернету. Заліково-екзаменаційні сесії проводилися на НКЦ переважно в період шкільних канікул, що сприяло 100 % присутності педагогів-практиків на навчанні. Найважливішим підсумком багаторічної співучасті між університетом та коледжем стала конструктивна співпраця адміністрацій закладів, комплексна підготовка спеціалістів, взаємозбагачення педагогічним досвідом викладачів та гуманне ставлення до студентів.

У 1998 р. був створений Сумський навчально-консультаційний центр, який здійснював освітню діяльність із підготовки фахівців за спеціальностями: «Початкова освіта», «Технологічна освіта», «Дошкільна освіта», «Практична психологія», «Англійська мова». Основними напрямами роботи центру було надання консультативної допомоги щодо підготовки та перепідготовки фахівців за заочно-дистанційною формою навчання на контрактній основі з акредитованих спеціальностей за місцем проживання. Спочатку НКЦ розміщувався на базі дитячого садочка «Малятко», директором якого була О. І. Вітер – досвідчений педагог і менеджер. Вона зуміла організувати належну і якісну роботу центру.

Севастопольський навчально-консультаційний центр був створений 14 грудня 2001 р. на базі Севастопольського індустріально-педагогічного коледжу, директором якого був

М. П. Шик. Севастопольський НКЦ здійснював освітню діяльність із підготовки фахівців ОКР «Бакалавр», «Спеціаліст» за спеціальностями: «Початкова освіта», «Філологія», «Дошкільна освіта», «Практична психологія».

Найпотужніший Кременчуцький навчально-консультаційний центр (Полтавська область) був створений відповідно до наказу 29 листопада 2001 р. на базі Кременчуцького педагогічного училища імені А. С. Макаренка. Станом на 2005 р. у ньому навчалося 866 студентів. Колектив училища активно співпрацював у складі науково-методичного комплексу з Глухівським державним педагогічним університетом. Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України № 122 від 05.03.2003 р. при училищі було відкрито навчально-консультаційний центр, що дало змогу продовжити навчання в педагогічному університеті випускникам педагогічного училища.

Обов'язки завідувача НКЦ з часу заснування виконував заступник директора з навчальної роботи Кременчуцького педагогічного училища В. В. Шакотько (нині – докторант Глухівського НПУ ім. О. Довженка), провідні фахівці – Н. А. Рудь та О. В. Рижак. Кременчуцький НКЦ здійснював освітню діяльність із підготовки фахівців ОКР «Бакалавр», «Спеціаліст» за спеціальностями: «Початкова освіта», «Технологічна освіта», «Дошкільна освіта», «Практична психологія», «Біологія», «Професійна освіта», «Філологія. Українська мова і література», «Фізична культура».

Сосницький навчально-консультаційний центр (Чернігівська область) був створений згідно з наказом 21 грудня 2003 р. Він здійснював освітню діяльність із підготовки фахівців ОКР «Бакалавр», «Спеціаліст» за спеціальностями: «Початкова освіта», «Технологічна освіта», «Дошкільна освіта».

У 2005 р. гостро постало питання про забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців шляхом використання кредитно-модульної системи організації освітнього процесу, запровадження інноваційних технологій та засобів навчання. Входження до Болонського процесу вимагало переходу на Європейські стандарти освіти.

Протягом 2005-2006 років була виконана титанічна робота щодо запровадження кредитно-модульної системи навчання. Проведені семінари для завідувачів кафедр щодо застосування кредитно-модульної системи організації освітнього процесу,

розроблені та видані методичні рекомендації щодо використання кредитно-модульної системи в процесі викладання навчальних дисциплін, які підготував проректор з науково-педагогічної роботи В. М. Поліщук. Було змінено робочі навчальні плани підготовки фахівців, розроблено робочі програми вивчення навчальних курсів за кредитно-модульною системою. Викладачі почали публікувати навчальні посібники та підручники, у яких під час викладення матеріалу враховувались особливості навчання за кредитно-модульною системою.

Перший проректор М. П. Волос розробив форму індивідуального плану для студентів 1-го курсу, у якій передбачено фіксацію результатів навчання за кредитно-модульною системою.

Кожного року здійснювалися кроки щодо забезпечення освітнього процесу сучасними інформаційними технологіями. У 2006 р. було придбано 27 сучасних персональних комп'ютерів для різних підрозділів університету. Обладнано Інтернет-центр університету, підключений до потужного каналу всесвітньої комп'ютерної мережі. Розроблено та розміщено в мережі Інтернет сайт університету (www.gdpu.edu.ua).

З ініціативи ректора університету О. І. Курка були зроблені кроки щодо запровадження елементів дистанційного навчання: було вивчено досвід організації дистанційного навчання в Хмельницькому державному університеті. Також під керівництвом проректора з наукової роботи В. П. Зінченка було розроблене Положення про дистанційне навчання університету; складено методичні рекомендації щодо створення дистанційних та електронних навчальних курсів; сформовано базу електронних навчальних посібників і підручників. Проведено тренінги з викладачами та співробітниками університету за програмою «Інтел - Навчання для майбутнього», які отримали відповідні сертифікати і запроваджували отримані знання в освітній процес. Усі факультети були обладнані комп'ютерними класами та сучасними мультимедійними проєкторами.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 липня 2008 р. за № 958 Глухівському державному педагогічному університету було присвоєне ім'я Олександра Довженка [23].

Присвоєння університету імені його видатного випускника має давню історію. У 1974 р., коли колектив готувався до 100-річного ювілею, вченою радою пединституту було порушене

питання про присвоєння почесного імені Олександра Довженка та подане клопотання перед Верховною Радою Української РСР. Проте клопотання було відхилене через непояснені причини. Натомість було запропоновано назвати заклад вищої освіти ім'ям російського і радянського письменника С. М. Сергєєва-Ценського – випускника Глухівського учительського інституту 1895 р. [14, с. 18].

Вдруге це питання порушувалося у 1992 р. вже після набуття Україною незалежності. Була навіть створена комісія з перейменування. Але складний економічний і невизначений політичний стан не дозволили втілити в життя це завдання.

У 2007 р. знову було порушено клопотання про присвоєння університету імені Олександра Довженка. Це закономірно. Олександр Петрович – педагог і митець. Він отримав педагогічну освіту, працював учителем. А ставши кінорежисером і письменником, він став учителем мільйонів. Присвоєння високого імені окрилило колектив університету й надихнуло на нові творчі здобутки.

У 2006 р. до університету був прийнятий на посаду проректора з науково-педагогічної роботи кандидат педагогічних наук, доцент О. В. Бріжатий - майстер спорту, який очолював Сумську обласну федерацію зі спортивної гімнастики й акробатики та підготував плеяду висококваліфікованих фахівців у галузі фізичної культури і спорту та трьох кандидатів наук: Ю. О. Лянного, А. М. Ратова, О. А. Томенка. З жовтня 2006 р. він був призначений завідувачем кафедри фізичного виховання і спорту Глухівського державного педагогічного університету.

Новий проректор і завідувач кафедри доклав багато зусиль для активізації спортивної діяльності в університеті, що дало вагомі результати. Суттєвими стали спортивні досягнення здобувачів освіти: 22 студенти університету були членами національних збірних команд України з різних видів спорту, призерами чемпіонатів Європи, Світу та України з боксу, біатлону, У-Шу, лижних гонок, шорт-треку.

Колектив університету плідно працював над поліпшенням кадрового складу, створенням сучасного навчально-методичного та наукового забезпечення освітнього процесу.

Важливим напрямом діяльності керівництва закладу було вирішення питання відкриття аспірантури. Підготовка аспірантів психолого-педагогічних спеціальностей здійснювалася в

університеті з 1999 р. за разовими дозволами Міністерства освіти і науки України. Усі аспіранти успішно виконували індивідуальні плани і достроково захищали кандидатські дисертації.

2007 р. в університеті було відкрито постійнодіючу аспірантуру зі спеціальності 13.00.04 Теорія і методика професійної освіти, що в подальшому дозволило суттєво покращити якісний склад викладачів. Наприклад, у 2009 р. в аспірантурі університету навчалося 15 осіб. В аспірантурах інших закладів вищої освіти та наукових установ навчалося 36 осіб. Загальна кількість аспірантів у 2009 р. – 51 особа, що становило 24 % від викладацького складу університету [13].

Підготовка і зростання чисельності науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації було одним із головних напрямів діяльності ректора університету О. І. Курка. Протягом 2001-2009 рр. здійснювалася цілеспрямована робота щодо забезпечення кафедр університету науково-педагогічними кадрами найвищої кваліфікації відповідно до затвердженої вченою радою перспективної цільової програми «Кадри». Підготовка наукових та науково-педагогічних кадрів здійснювалася як через навчання в аспірантурі та докторантурі, так і шляхом прикріплення до закладів освіти та наукових установ. Результатом зростання якісних показників та інтенсифікації наукової діяльності викладачів університету стала відомча нагорода Міністерства освіти України його керівникові. У травні 2008 р. з нагоди Дня науки Олександра Івановича було нагороджено нагрудним знаком «За наукові досягнення» (наказ МОНУ № 465-К від 15.05.2008 р.).

В університеті проводилася робота зі стимулювання підготовки і захисту викладачами дисертацій. Значний внесок у підготовку науково-педагогічних кадрів вносили наукові школи, очолювані провідними викладачами університету – академіком М. С. Вашуленком, доктором педагогічних наук Л. І. Міщик, доктором філологічних наук А. О. Новиковим, доктором педагогічних наук Г. Й. Давиденко.

Завдяки системній роботі з удосконалення якісних характеристик науково-педагогічного персоналу протягом 2001-2009 рр. кількість науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації зросла з 63 осіб у 2001 р., що становило 39,4 %, до 97 осіб у 2009 р., що становило 45 %.

Зросла кількість кафедр університету, які очолювали доктори наук і професори, з 2-х у 2005 р. до 10 – у 2009 р.

Окремим важливим напрямом діяльності університету стало ліцензування та акредитація спеціальностей. Для цього було створено спеціальний відділ, який очолив проректор з науково-педагогічної роботи, кандидат педагогічних наук, доцент М. І. Бондаренко. Він зумів сконцентрувати зусилля колективу на акредитаційній роботі, провівши титанічну працю щодо приведення кадрового, навчально-методичного та матеріально-технічного забезпечення до вимог державної акредитаційної комісії (далі - ДАК), що дозволило здійснити акредитацію майже всіх спеціальностей університету за найвищим IV рівнем. Це стало основою для акредитації навчального закладу в цілому за відповідним рівнем.

Рішенням Державної акредитаційної комісії МОН України від 2 липня 2009 р. (протокол № 79) Глухівський державний педагогічний університет визнано акредитованим в цілому за IV рівнем. У 2009 р. древній заклад освіти відзначав своє 135-річчя.

Саме в ті часи Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка став потужним закладом вищої освіти IV рівня акредитації, де здобували вищу освіту близько 6 тисяч студентів.

В університеті функціонували шість факультетів: педагогічний, фізико-технічний, філологічний, природничий, дистанційно-заочного навчання та соціально-гуманітарний інститут; 15 кафедр; професійно-педагогічний коледж; аспірантура. Підготовка фахівців здійснювалася за освітньо-кваліфікаційними рівнями «бакалавр», «Спеціаліст», «Магістр».

У наукових та науково-методичних доробках викладачів закладу освіти за 2009 р. 5 монографій (з порівняльної педагогіки, історії, мовознавства, природничих наук), 9 навчальних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України з педагогіки, психології, історії зарубіжної літератури, машинознавства, 328 наукових статей.

Функціонували науково-дослідні лабораторії з історії та культури Сіверщини, проблем початкового навчання в національній школі (керівник М. С. Вашуленко), діалектології (керівник В. М. Куриленко, формування культуромовної особистості вчителя-словесника (керівник О. М. Семеног).

Університет став базою для проведення міжнародних та всеукраїнських наукових конференцій з проблем культури та освіти Гетьманщини, формування культуромовної особистості вчителя, удосконалення змісту та організації педагогічної практики, Довженківських читань.

Студенти університету були неодноразовими призерами Всеукраїнських олімпіад і конкурсів наукових робіт із педагогіки, початкового навчання, психології, дошкільного виховання, трудового навчання та української мови.

Навчально-матеріальна база закладу нараховувала 7 навчальних корпусів, три з яких є пам'ятками історії і архітектури та входять до складу історико-культурного заповідника Глухова. В освітньому процесі використовувалося 290 комп'ютерів, 27 спеціалізованих лабораторій, навчально-виробничі майстерні, спортивний комплекс з 2 басейнами. Фонди бібліотеки університету нараховували понад 400 тис. примірників, із яких близько 10 тис. – рідкісні та давні видання XIX ст. До послуг студентів було п’ять читальних залів та три гуртожитки.

Власними зусиллями здійснювався благоустрій території закладу. Було завершено будівництво гуртожитку для сімейної молоді коштами з позабюджетного фонду, виконувалися ремонтні та реставраційні роботи історичних будівель, здійснювалося придбання підручників і навчального обладнання.

Глухівський державний педагогічний університет гідно пройшов шлях свого розвитку і став яскравою сторінкою в історії української освіти та культури. У період докорінних змін у соціально-економічному, політичному і духовному житті суспільства колектив університету високо ніс прапор національної освіти, сповідував ідеали та цінності, виплекані багатьма поколіннями українських педагогів, демонстрував творчий підхід у підготовці педагогічних кадрів, наполегливо працював над упровадженням норм Болонського процесу поряд зі збереженням і розвитком традицій найкращих досягнень української освіти, національної духовної культури, власних історико-педагогічних надбань як найстарішого закладу вищої педагогічної освіти України.

Список використаної літератури та джерел

1. Альманах університетської слави: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (1874-2019) / Гол. ред. Курок О. І. Суми, «Еллада». 2019. 196 с.

2. Відомчий архів Глухівського НПУ імені Олександра Довженка. Особова справа Шпака Володимира Петровича (194 аркуші).

3. Відомчий архів ГНПУ ім. О. Довженка. 123 арк. [Протоколи засідань Вченої ради за 2001 – 2002 н.р.]Про підсумки роботи в 2001-2002 н.р. та завдання університету на 2002-2003 н.р. Рішення Вченої ради університету від 05.09.2002 р. С. 12-15.

4. Відомчий архів ГНПУ ім. О. Довженка. Протоколи засідань Вченої ради за 2008-2009 навчальний рік з №1 по № 15. 558 арк.

5. Григорій Львович Сапітон (1901–1954) : біобібліогр. покажчик до 70-річчя від дня смерті / керівник вид. проєкту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»).

6. Гриценко А. П., Колієнко А. А. Глухівський учительський інститут: філософські засади заснування та функціонування. *Культурологічний альманах.* 2023. № 2. С. 157–162. URL: https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.2.21 (дата звернення: 11.04.2024).

7. Гриценко А. Директорство Григорія Сапітона у Глухівському учительському інституті. *Глухівські історико-філософські читання* : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 24–28. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2904 (дата звернення: 11.04.2024).

8. Гриценко А. П., Курок О. І. До питання періодизації історії Глухівського державного педагогічного інституту на рубежі XX–XXI століть. *Освіта і наука XXI століття* : матеріали звітної наук.-практ. конф. викладачів (м. Глухів, 4 травня 2022 р.). Глухів, 2022. С. 48–49.

9. Гриценко А. П. Історія впровадження методики використання інформаційних ресурсів у практику навчання історії у вітчизняних школах на рубежі XIX–XX ст. *Сіверщина в історії Ук*раїни : зб. наукових праць. Вип. 7. Київ – Глухів : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2014 С. 249–252. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sviu_2014_7_62 (дата звернення: 11.04.2024).

10. Гриценко А. Пам'яті Григорія Львовича Сапітона (1901–1954) – директора Глухівського учительського інституту. *Сіверянський літопис* : науковий журнал. 2024. № 3 (177). С. 172.

11. Гриценко А. П. Розвиток Глухівського педагогічного інституту у 1990-х роках. *Сіверщина в історії України* : збірник наукових праць. 2022. Вип. 15. С. 140–147. URL: https://nz-hlukhiv.com.ua/wp-content/uploads/sivershuna/sivershuna_2022.pdf (дата звернення: 10.11.2023).

12. Звіт ректора Глухівського державного педагогічного університету професора Курка Олександра Івановича за 2005/2006рік.

13. Звіт ректора Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка Курка Олександра Івановича за 2005–2010 роки. Глухів : РВВ ГНПУ, 2010. 55 с.

14. Історія Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Курс лекцій для здобувачів вищої освіти ОС «Бакалавр» / Автор-упорядник : доц. А. П. Гриценко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 128 с.

15. Курок О. І., Гриценко А. П. Досвід формування професійної компетентності майбутніх учителів історії у Глухівському учительському інституті у 1874–1917 роках. *Сіверщина в історії України* : зб. наукових праць. Вип. 13. Київ – Глухів : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2020. С. 233–237.

16. Курок О., Гриценко А. Заснування Глухівського учительського інституту. *Актуальні питання дослідження вітчизняної історії й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах НУШ* : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, О. А. Чумаченко, співголова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2022. Вип. 1. С. 19–23.

17. Курок О. І., Гриценко А. П. Організація фахової підготовки майбутніх педагогів у Глухівському учительському інституті у 1870-х роках. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. 2022. Вип. 50, № 3, Ч. 1 С. 12–24. URL: https://drive.google.com/file/d/182VCBkC9-qYdkoz1j2mGgLebtmGkpLdo/view (дата звернення: 11.04.2024).

18. Постанова ВАК України від 30 червня 2004 року № 3 -05/7). [Про надання Віснику Глухівського державного педагогічного університету статусу фахового видання з педагогічних наук].

19. Постанова Кабінету Міністрів України від 16.05.2001 р. № 504).

20. Про реорганізацію структурних навчальних підрозділів університету. Наказ ректора університету від 30.09.2005 р., № 233.

21. Про створення навчально-консультаційного центру Глухівського державного педагогічного університету. Наказ Міністерства освіти і науки України від 21.11.2003 р., № 776. (Сосниця).

22. Про створення професійно-педагогічного коледжу Глухівського державного педагогічного університету. Наказ ректора університету від 02.08.2002 р., № 146-а.

23. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.07.2008 р. № 958-р. «Про присвоєння Глухівському державному педагогічному університету імені Олександра Довженка».

Нова доба в становленні Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (2009 р.– сьогодення)

Біліченко П. Г.,
кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки, психології, соціальної роботи та менеджменту Глухівського НПУ ім. О. Довженка

З огляду на загальнодержавне і міжнародне визнання результатів діяльності Глухівського державного педагогічного університету імені Олександра Довженка, його вагомий внесок у розвиток національної освіти і науки Президент України Віктор Ющенко підписав Указ за № 792/200901 від 1 жовтня 2009 р., згідно з яким Глухівському державному педагогічному університету надано статус національного. Відтоді заклад вищої освіти має офіційну назву: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка [1].

Із цієї нагоди в жовтні 2009 р. університет відвідали Президент України Віктор Ющенко разом із міністром освіти і науки України Іваном Вакарчуком. У ході візиту членам ректорату університету, професорсько-викладацькому складу були вручені державні та відомчі нагороди та відзнаки. У своїх виступах перед колективом викладачів та студентів гості підкреслили важливе значення діяльності закладу освіти для розбудови країни та висловили впевненість у його подальшому розвитку. Безперечно, важливу роль у цьому відіграв ректор Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка Олександр Іванович Курок, який з 1 червня 2000 р. обіймав цю посаду. За багаторічну сумлінну працю на освітянській ниві та з нагоди 135-річчя заснування університету керівника було нагороджено орденом «За заслуги» ІІІ ступеня (Указ Президента України № 791 від 01.10.2009). Також за плідну науково-педагогічну діяльність О. І. Курка було нагороджено медаллю Академії педагогічних наук України «Ушинський К. Д.» (Постанова № 1-7/10–340 від 15.10.2009)

Свідченням визнання управлінського досвіду О. І. Курка та вагомих показників роботи всього університету стало його обрання за конкурсом на посаду ректора Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка з 24 грудня 2010 р. строком на сім років, затверджене

наказом Міністерства освіти і науки України за № 544-К від 24.12.2010 [8, с. 108–109].

Колектив університету з натхненням сприйняв високе визнання державою заслуг та досягнень своєї діяльності. Початок другого десятиліття XXI століття став плідним періодом як в аспекті підготовки фахівців, так і в царині наукової і науково-методичної діяльності співробітників. У цей період контингент студентів університету сягав п’яти тисяч осіб. Колектив (науково-педагогічні працівники та допоміжний персонал) нараховував близько трьохсот осіб. У структурі закладу функціонували чотири факультети, Навчально-науковий інститут гуманітарної освіти, Інститут допрофесійної та післядипломної освіти, професійно-педагогічний коледж, шість навчально-консультаційних пунктів у містах Суми, Конотоп, Бар, Могилів-Подільський, Севастополь та Кременчук, навчально-консультаційний центр у м. Сосниця, 21 кафедра, оновлена наукова бібліотека, спортивні комплекси, найкращі в місті студентські гуртожитки; діяли науково-дослідні лабораторії з історії та культури Сіверщини, проблем початкового навчання в національній школі, діалектології, спеціалізовані лабораторії, навчально-виробничі майстерні, історико-педагогічний музей, у якому представлена історія університету, педагогічна, наукова та літературно-мистецька спадщина викладачів та вихованців закладу.

Важливу роль у досягненні високих результатів наукової діяльності викладачів національного педуніверситету відігравала постійно діюча аспірантура. Наполеглива праця в цьому напрямі ректора університету О. І. Курка, проректора з наукової роботи та міжнародних зв’язків В. П. Зінченка та інших співробітників була високо відзначена Міністерством освіти і науки України – й університету було надано право здійснювати підготовку наукових кадрів вищої кваліфікації. На той час колектив університету виконав усі вимоги на здобуття права здійснювати набір та підготовку аспірантів. Найголовнішими з-поміж них стали: досягнення четвертого рівня акредитації закладу вищої освіти, залучення до роботи висококваліфікованих науково-педагогічних та наукових кадрів, сформованість сучасної науково-дослідної, експериментальної та матеріальної бази.

Наступним успішним кроком у досягненні високих результатів у підготовці наукових кадрів вищої кваліфікації стало створення спеціалізованої вченої ради К 56.146.01 з правом

прийняття до розгляду та проведення захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук.

Наполеглива робота ректорату університету щодо підвищення ефективності наукової роботи і, як наслідок, зростання наукового потенціалу кадрового складу співробітників закладу дозволили досягти за короткий період амбітної мети – відкрити докторантуру та спеціалізованій вченій раді університету Д 56.146.01 отримати повноваження щодо прийняття до розгляду та проведення захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Події, що сколихнули українське суспільство на початку 2014 р., знайшли відображення і в житті університету. Колектив закладу освіти щиро і всім серцем підтримав боротьбу українського народу за демократичне європейське майбутнє країни. Трагічні події в лютому того року збурили патріотичні почуття, актуалізували проєвропейські устремління співробітників закладу.

Важким ударом для країни став початок російської агресії проти України, окупація Криму, розгортання воєнних дій на Донбасі. Ці процеси негативно відбилися і на діяльності колективу Глухівського НПУ ім. О. Довженка. Зокрема, окупація території АР Крим та м. Севастополя призвела до закриття Севастопольської філії Глухівського університету. Таким чином, була втрачена можливість не лише здійснювати підготовку фахівців у цьому регіоні, а й турбуватися про зміцнення української культурної традиції, протидіяти антиукраїнській експансії.

Продовжуючи героїчні традиції своїх попередників, яскраві рядки в історію закладу вписали учасники бойових дій на Сході України, викладачі, студенти та випускники університету, зосібна І. Білевич, Ю. Коваленко, А. Самусь та ін., які віддали своє життя в боротьбі з агресором, захищаючи Україну.

Назавжди залишаться в списках студентів університету 45 героїв: В. Абрамчук, С. Антоненко, М. Асмаковський, В. Бузовський, О. Вашук, О. Вознюк, О. Волошин, С. Лукунін, М. Максимов, М. Нечипоренко, В. Панюта, Б. Пластун, Ю. Приймачок, С. Проневич, О. Рознятовський, О. Салій, О. Свистун, О. Сердюк, В. Скоренцов, І. Табіріца, І. Тищенко та ін., які загинули в боях за свободу і незалежність України.

1 липня 2014 р. Верховна Рада України ухвалила Закон «Про вищу освіту» (№ 1556-VII, набрав чинності 6 вересня того ж року). Цей основоположний документ, безперечно, вплинув на реформування галузі. Запроваджені новації відчутно позначилися на житті та діяльності й Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка [7, с. 48–49].

Керівництво університету підтримало курс Президента України в напрямі реформування країни, зміни, запропоновані Міністерством освіти та науки України. Було здійснено оновлення змісту та форм патріотичного виховання студентів.

На сучасному етапі розвитку в університеті активно оновлюється освітня складова. Використовуються новітні методики та технології викладання, застосовуються прогресивні комп'ютерні технології. Це є одним із важливих напрямів діяльності професорсько-викладацького складу. До цього процесу активно долучаються всі викладачі. Для координації роботи в цьому напрямі створено науково-методичну раду, яку очолює проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків професор Н. М. Ткаченко. Сьогодні колектив Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка перебуває в активному пошуку використання найбільш ефективних шляхів удосконалення освітнього процесу, які б дозволили закладу посилити свою конкурентноспроможність на ринку надання освітніх послуг та досягти високих наукових результатів діяльності.

Університет упродовж останніх років динамічно розвивається, адаптується до сучасних стрімких темпів змін та успішно конкурує на ринку освітніх послуг у галузі вищої освіти.

Щорічні вступні кампанії забезпечують вступ на навчання близько 300 студентів. В останні роки наявна певна негативна динаміка щодо кількості вступників за державним замовленням, натомість це компенсується зростанням кількості здобувачів вищої освіти, які навчаються за кошти фізичних або юридичних осіб.

На початку третього десятиліття XXI століття університет уперше за свою півторасторічну історію розпочав процес надання освітніх послуг іноземним студентам. Для успішної організації роботи з такими студентами було створено новий підрозділ – Центр міжнародних зв'язків. У 2021 р. до складу студентів було зараховано перших іноземних здобувачів вищої освіти.

Ефективно реагуючи на запити ринку праці, за останнє десятиліття університет ліцензував близько 15 бакалаврських, магістерських освітньо-професійних програм та освітньо-наукових програм доктора філософії. Частина з них – із правом надавати освітні послуги іноземцям та особам без громадянства.

У зв'язку із цим, а також пошуком шляхів оптимізації діяльності реорганізуються структурні підрозділи університету. Так, на базі факультету початкової освіти створено Навчально-науковий інститут педагогіки і психології, факультет філології та історії реорганізовано в Навчально-науковий інститут філології та історії.

Пандемія COVID-19 прискорила процеси, пов'язані із запровадженням дистанційного навчання. Особливо актуальним це стало із початком повномасштабної російської агресії. Університет запровадив широке використання дистанційних технологій в освітньому процесі за допомогою таких електронних платформ та інструментів, як Google Classroom, Zoom, Moodle, Skype Google Workspace тощо. Створено понад 100 дистанційних курсів. Ефективність реалізації дистанційної моделі освітнього процесу постійно контролюється навчальним відділом та адміністрацією університету.

Наукова бібліотека Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка теж активно залучена до всіх модернізаційних процесів, що відбуваються в закладі. Було розроблено онлайновий інформаційний комплекс наукової бібліотеки (який охоплює сайт, електронний каталог, репозитарій та інші структурні компоненти), що постійно доступний користувачам. Колектив бібліотеки ефективно поєднує традиційні види діяльності із використанням дистанційних форм роботи. Співробітники її різних структурних підрозділів працюють над подальшим удосконаленням бібліотечно-інформаційних технологій, формуванням на їх основі додаткових ресурсів, інформаційних сервісів; розвитом концепції електронної бібліотеки та вдосконаленням пошукових систем.

У цілому наукова, міжнародна та інноваційна діяльність забезпечується науковими підрозділами (відділ аспірантури, докторантури та наукової роботи, навчально-методичний відділ (забезпечення міжнародної та проєктної діяльності), центр редакційно-видавничої роботи, лабораторії тощо), 6 науковими

школами, спеціалізованою вченою радою Д 56.146.01 з правом прийняття до розгляду та проведення захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Молоді науковці університету та студенти реалізують свій творчий науковий потенціал у складі Ради молодих учених.

У Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка повномасштабно реалізуються національні заходи з реформування вищої освіти, динамічно протікають процеси відповідно до змін у законодавстві країни.

14 липня 2020 р. згідно з наказом Міністерства освіти і науки України була створена Наглядова рада університету [5]. Її очолив Василь Кремень – президент Національної академії педагогічних наук України, заступником став Юрій Шемшученко – директор Інституту держави та права імені В. М. Корецького Національної академії наук України. До складу ради ввійшли відомі науковці, громадські та політичні діячі. За підтримки Наглядової ради університету вироблено важливі стратегічні рішення щодо перспективних шляхів розвитку ЗВО, реалізація яких сприятиме подальшому розвитку ЗВО як центру вищої освіти, науки і культури в регіоні.

Ефективне керівництво університетом відповідно до чинного законодавства забезпечують колегіальні органи управління: вчену раду університету очолює доктор історичних наук, професор Олександр Курок. Вищим колегіальним органом громадського самоврядування закладу є конференція трудового колективу включно з представниками від здобувачів освіти.

Важливим напрямом діяльності всього колективу університету є забезпечення реалізації в роботі принципу студентоцентризму. Саме здобувачі вищої освіти є головним об’єктом уваги в університеті. Для них облаштовано сучасні аудиторії, лабораторії, які зосереджені в 4 навчальних корпусах, освітній процес повністю забезпечений сучасним комп’ютерним обладнанням із доступом до інтернету. У роботі наукових шкіл в університеті активно бере участь талановита студентська молодь. Під керівництвом викладачів працюють понад 50 наукових гуртків та проблемних груп. Для успішної роботи в умовах дистанційного навчання підготовлені рекомендації щодо самостійної роботи. За останні роки студентами опубліковано кілька сотень статей, тез у наукових збірниках міжнародного, загальнодержавного та

регіонального рівнів. Вони брали участь у численних наукових конференціях різного рівня.

За останні 10 років близько 35 студентів університету стали стипендіатами Президента України, близько 20 – Сумської обласної ради. Здобувачі освіти університету стають переможцями міжнародних та всеукраїнських наукових конкурсів та олімпіад.

Свідченням високої продуктивності наукової роботи в університеті є те, що більшість докторів наук, професорів є випускниками закладу. Щороку їх кількість зростає. З-поміж них шанованими в колективі і в країні є Микола Вашуленко, Людмила Бірюк, Наталія Гоголь, Інна Коренева, Ірина Пінчук, Наталія Ткаченко, Марина Хроленко та ін.

Колектив викладачів та студентів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка є одним із лідерів спортивного життя не лише області, але й України. Широковідомими на національній та міжнародній аренах є спортивні досягнення глухівських студентів. Протягом останнього десятиліття в університеті навчалися і продовжують навчатися: 5 майстрів спорту України міжнародного класу, 24 майстри спорту України та більше двох десятків кандидатів у майстри спорту. Близько десяти студентів у різні роки було включено до складу збірних команд України, кілька спортсменів перебувають у резерві. Найбільшою гордістю університету є брати Тарас і Богдан Шелестюки. Тарас – бронзовий призер XXX літніх Олімпійських ігор у Лондоні, чемпіон світу, бронзовий призер чемпіонату Європи, переможець Кубка Європи, триразовий чемпіон України, Інтернаціональний чемпіон за версією WBA. Богдан – бронзовий призер чемпіонату Європи, переможець і призер чемпіонатів та Кубка України з боксу. Високих спортивних результатів також досягли: Олег Россол, Олександр Артемюк, Ігор Тельний, Артем Фальківський, Денис Коноваленко, Олексій Савченко, Сергій Меренда, Антон Юнак, Сергій Гавриш, Анастасія Чапаєва, Віталій Ткаченко, Денис Маковка, Юрій Татарінов, Тарас Горобець, Валерія Єрошенко, Сергій Проневич, Євген Сивенко, Єлизавета Челпанова, Сергій Глинчак, Шухрат Халматов, Дільшот Халматов, Христина Бондар, Діана Халматова (Кюркчян), Андрій Маринченко, Анна Кривонос, Ельвіра Нечипорук, Артем Станілога, Максим Станілога, Вікторія

Небощицька, Дмитро Дерев'янко, Євген Вакула, Ісаков Богдан, Жула Вадим та ін.

Протягом останніх років в університеті працювали викладачі, вихованці яких досягли видатних спортивних результатів. Це, зокрема, Віталій Павленко, заслужений тренер України.

Колектив університету організовує активну виховну роботу зі здобувачами вищої освіти за такими напрямами: національно-патріотичне виховання; громадянсько-правове виховання; моральне та естетичне виховання (благодійництво та волонтерська діяльність, педагогічне просвітництво, зустрічі з видатними земляками – відомими громадськими та культурними діячами, круглі столи, засідання тематичних об'єднань тощо); спортивно-масова робота; культурно-просвітницька робота (заходи щодо популяризації університету, культурно-масові заходи тощо); активна співпраця з органами студентського самоврядування.

За останнє десятиліття значно активізувався процес патріотичного виховання студентів. Широко відзначаються загальнодержавні свята патріотичного характеру. Під керівництвом Ігоря Білевича та Романа Дзекелева було створено Козацький клуб «Гарда», який об'єднав енергійну студентську молодь і викладачів. Учасники клубу організували та провели велику кількість масових заходів патріотичного спрямування. Відбуваються круглі столи та наукові семінари із цієї проблематики. Активну роботу патріотичного спрямування проводять учасники університетського туристичного клубу «Ясмань» (керівник – О. Вишник). Відродження кращих традицій декоративно-ужиткового мистецтва перебуває у фокусі уваги учасників університетського клубу «Диво калинове» (керівник – О. Ковальов).

Широка участь членів трудового колективу та студентів у загальнонародних акціях, допомога українським військовим, флешмоби, урочисте відзначення Дня захисника України, інші патріотичні акції стали добрими традиціями Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. В університеті регулярно проводяться заходи, спрямовані на виховання поваги та любові до української мови, формування національної свідомості. Це, зокрема, Радіодиктант національної єдності, День вишиванки, День української

писемності, День українського козацтва, Шевченківські дні, День соборності України, День Конституції України, День Державного Прапора, День Незалежності України, Дня Героїв Небесної Сотні та інші.

Науково-педагогічні працівники університету прагнуть зробити цікавим і змістовним студентське дозвілля. Так, набули традиційності змагання команд веселих і кмітливих факультетів та інститутів, проведення творчих звітів інститутів і факультетів до дня першокурсника, дня студентства тощо. Університетський Євроклуб «Students club» спрямовує свою діяльність на обмін досвідом студентів університету з іноземними колегами. Центр допрофесійної освіти, працевлаштування та додаткових освітніх послуг проводить регулярні зустрічі з випускниками університету з метою обміну досвідом та враженнями від професійної діяльності.

Багаторічною традицією є святкування Дня університету, який відзначається щорічно в жовтні. Студентське самоврядування реалізує програму для дозвілля здобувачів освіти: проведення конкурсів «Нумо, першокурснику!», «Студент року», «Гуморина», «Міс університету», «Містер університету», «Студентська весна» та ін.

Особисті та професійні інтереси викладачів та студентів захищає профспілкова організація університету. Від часу створення і до сьогодні первинна профспілкова організація бере безпосередню участь у вирішенні всіх питань життєдіяльності університету. Первинна профспілкова організація університету є однією з найпотужніших та найчисленніших профспілкових організацій регіону. У своїх лавах вона об’єднує 310 членів профспілки. Для проведення ефективної роботи в університеті створено профгрупи кафедр, академічних груп та підрозділів. Від 2010 р. первинну профспілкову організацію очолює Л. Б. Токарик.

Завдяки зусиллям ректорату університету і особисто ректора університету О. І. Курка, а також колективу викладачів і студентів за останнє десятиріччя в ЗВО оформився цілісний музейний комплекс. Окрім народного музею історії університету, унікальністю експозиції також вирізняється музей «Народознавча світлиця» (організатор – професор Н. В. Гоголь). Не менш цікавою є постійно діюча експозиція декоративно-ужиткового мистецтва (організатор – доцент О. Є. Ковальов). Чимало

оригінальних експонатів представлено в музеї природи, створеному за ініціативи професора Г. В. Ковальчук силами викладачів та студентів.

В університеті активно розвивається волонтерство. Цим займається студентське самоврядування та колектив співробітників, які проводять багато заходів, таких як волонтерська акція «З любов'ю до ЗСУ», яка переросла в загальноміський флешмоб; акція до Дня доброти, завдяки якій було зібрано допомогу для чотирилапих друзів; акція «Ліки для військових»; екологічна акція до Дня землі; регулярні інформаційно-просвітницькі зустрічі для членів ВБО «Турбота про літніх людей» та багато інших.

Виховна робота в університеті проводиться в тісній співпраці зі студентським самоврядуванням. Вибори до студентського парламенту проводяться в демократичний спосіб, шляхом голосування студентів. Обрані таким чином представники входять до керівних органів університету: ректорату, вченої ради, стипендіальної комісії та інших структур.

Делегати від студентів також є і в складі конференції трудового колективу. У голови профспілкового комітету є заступник, який вирішує проблеми студентства. Студентський парламент університету захищає права студентства, організовує та проводить заходи різноманітного спрямування.

Члени студентської спільноти університету беруть активну участь у різноманітних міжнародних, всеукраїнських та регіональних конференціях, форумах, пленерах з питань роботи органів студентського самоврядування, є членами студентських та громадських організацій. Проводять різноманітні широкі акції, зокрема в соціальних мережах. Студентський парламент надавав підтримку студентам у карантинний період та в період дії воєнного стану в країні. Неодноразово проводилися акції соціально-гуманітарного спрямування.

В університеті розроблено систему заходів, спрямованих на забезпечення комфортної адаптації першокурсників у новому статусі здобувача вищої освіти. До переходу на дистанційну форму навчання регулярно проводилися зустрічі першокурсників з ректором та проректорами, організовувалися цікаві заходи: «Посвята в студенти», «Нумо, першокурснику» та інші.

Усі ініціативи студентського самоврядування підтримують ректорат, дирекції інститутів, деканати факультетів. Члени

студентського парламенту разом з адміністрацією закладу ефективно вирішують питання, пов'язані з організацією освітнього процесу, безпекової та соціально-гуманітарної сфери, виплати стипендії тощо.

За останні роки майданчиком, що активно презентує діяльність університету, став новий сайт закладу освіти. Нині це понад 100 рубрик різного змісту. Це і блок новин та анонсів, текстові, фото- та відеоматеріали, а також нормативні документи щодо діяльності закладу, оголошення, афіші, презентації тощо. Кількість рубрик постійно зростає, вони регулярно наповнюються актуальною інформацією.

Різні боки життя університету, його історії, досягнення членів колективу, життя студентства висвітлюються на сторінках газет «Освітянські обрії» та «Довженківець».

Глухівський університет активно представлений у соціальних мережах «Фейсбук», «Інстаграм», «Tik-Tok». Студентська спільнота закладу комунікує у внутрішньоорієнтованій групі месенджеру «Вайбер» та каналу «Телеграм».

Університет широко представлений в інформаційному полі на регіональному та національному рівнях. За останні роки про ЗВО підготовлено понад 50 сюжетних матеріалів, опубліковано сотні інформаційних тематичних повідомлень в інтернет-виданнях, періодично з'являються публікації в регіональних та загальнодержавних друкованих виданнях «Урядовий кур'єр», «Голос України», «Україна молода», «Освіта України» та ін. [6].

На офіційному вебпорталі закладу публікуються коментарі та інтерв'ю ректора, проректорів. На відеохостингу «Ютуб» університет представлений каналом «МЦ ГНПУ». На ньому поширюються записи університетських подій, проводяться онлайн-трансляції. За роки існування тут розміщено кілька десятків відеосюжетів. Наповнення каналу значно активізувалося в період запровадження карантинних обмежень, правового режиму воєнного стану та переходу на дистанційну форму навчання.

Інформаційні матеріали поширюються через офіційні інтернет-ресурси університету, інститутів, факультетів та популяризуються в соціальних мережах, спільнотах та на персональних сторінках викладачів і здобувачів освіти. В

університеті функціонує також студія зі створення фото- та відеоконтенту.

За останнє десятиліття було виготовлено десятки тематичних рекламних банерів, фотозон, фотовоставок. Виготовляється сувенірна продукція: календарі, блокноти, ручки та олівці, футболки, чашки, наклейки, пакети, листівки, друкована продукція, яка використовується для інформування університетської спільноти та абітурієнтів. Вона також представлена на презентаційних акціях різного рівня, у яких бере участь заклад. Організовується розміщення рекламних матеріалів на біг-бордах та інформаційних стендах.

Керівництво, науковці, провідні фахівці Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка постійно залучаються до наукових, публіцистичних, політичних і суспільних обговорень, що висвітлюються в ЗМІ. Університет сприймається як експертне середовище з вирішення актуальних для громадськості питань і майданчик для наукових дискусій не лише на регіональному, а й на національному рівнях. До цієї роботи активно долучаються і здобувачі освіти. Студенти беруть участь в освітніх, просвітницьких та розважальних акціях як області, так і країни.

Сучасна іміджева робота в закладі спрямовується не лише на інформаційну підтримку університетських подій, а й на збільшення позитивних інформаційних приводів шляхом проведення різноманітних заходів. Організацію та проведення таких акцій координує відділ виховної роботи та молодіжної політики. До їх проведення долучаються всі структурні підрозділи університету.

Протягом останніх десяти років значні зусилля керівництва університету спрямовувалися на розвиток навчальної, матеріально-технічної бази закладу, забезпечення належних умов організації освітнього процесу.

Було створено та суттєво оновлено низку нових навчальних лабораторій та кабінетів, зокрема: нової української школи, шкільний клас біології, шкільний клас фізики, практичної психології, освітній хаб та інші. Відремонтовано та оснащено сучасним обладнанням для потреб структурних підрозділів університету більше двох десятків навчальних аудиторій, кабінетів, допоміжних приміщень. Було проведено дооснащення спортивних залів сучасними тренажерами та інвентарем. Для

скорочення комунальних витрат були проведені роботи щодо утеплення фасадів навчальних корпусів № 3 та № 7. Зважаючи на те, що частина корпусів університетського кампусу є об'єктами, що включені до переліку об'єктів Національного історико-культурного заповідника «Глухів», за рахунок державного фінансування було завершено комплекс внутрішніх та фасадних відновлювально-реставраційних робіт цих споруд.

За останні роки в університеті значно покращилися умови для здобуття освіти студентами з особливими потребами: територія та будівлі закладу облаштовані пандусами, назви аудиторій продубльовано шрифтом Брайля, облаштовані санітарні кімнати тощо.

Із запровадженням правового режиму воєнного стану було докладено значних зусиль для облаштування сховищ та захисних споруд. У результаті колектив співробітників має можливість безпечно працювати та досягати необхідних результатів у роботі. У 2024 р. на базі сховищ, облаштованих в університеті, проводилися сесії складання Національного мультипредметного тесту, Єдиного вступного іспиту та Єдиного фахового вступного випробування.

Протягом останнього десятиліття було завершено будівельно-ремонтні та оздоблювальні роботи з облаштування та введення в експлуатацію двох будівель для студентської сімейної молоді.

Зусиллями адміністрації університету та профспілкового колективу було облаштовано комфортабельну базу відпочинку для співробітників та студентів на річці Десна.

Проте матеріальна база закладу потребує постійного оновлення. Зокрема, залишається актуальним реалізація енергозбережувальних заходів у навчальних спорудах та будівлях гуртожитків. Значних фінансових та матеріальних ресурсів вимагає утримання в належному споруди спортивного комплексу.

Початок XXI ст. виявився поворотним у становленні Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка як педагогічного університету нової доби. Пройшовши непрості випробування під час Революції Гідності, колектив закладу продемонстрував високий рівень громадянської гідності й спромігся посісти високі позиції в галузі вищої освіти

України. Важлива роль у цьому належала керівництву університету, зокрема, ректору Олександру Івановичу Курку.

Не завжди вдавалося швидко і легко досягти поставлених цілей, але, незважаючи на труднощі і проблеми, якісно зростав професорсько-викладацький склад, упроваджувалися сучасні підходи до організації всіх видів діяльності колективу. Якісно змінюється і склад здобувачів вищої освіти, які є цілеспрямованими, патріотично налаштованими, упевненими у своїх силах. Вони наполегливо докладають зусиль для фахового становлення і громадянського самовизначення.

Свій 150-річний ювілей Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка зустрічає на підйомі творчих пошуків, удосконалення наукового та освітнього процесів, входження до світового освітньо-наукового простору.

Протягом останнього десятиліття університет регулярно покращує свої рейтинги. За результатами вісімнадцятого академічного рейтингу закладів вищої освіти України «Топ-200 Україна 2024», який розробляє Центр міжнародних проєктів «Євроосвіта» спільно з міжнародною групою експертів IREG Observatory on Academic Ranking and Excellence, Глухівський НПУ ім. О. Довженка посів 134-е місце (у 2023 р. було 160-е) [2], піднявшись на 49 позицій з 2015 р.

Крім цього, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка в академічному рейтингу «Топ-200 Україна 2024» посідає дев’яте місце серед педагогічних університетів [2].

У консолідованому рейтингу українських ЗВО за 2024 р. Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка обіймає 189–192 місця з іншими закладами із 235 ЗВО країн, які входять до загального списку [3]. Це на 20 сходинок вище, ніж у 2020 р. (211 місце) [4]. Варто зазначити, що для складання Консолідованого рейтингу університетів використані дані таких відомих рейтингів ЗВО країни, як «Топ-200 Україна», «Scopus» та «Бал ЗНО на контракт», кожен з яких є дуже авторитетним.

На сьогодні університет нараховує майже двохтисячний колектив студентської молоді всіх форм навчання.

Керманичем вишу 24 роки поспіль є Олександр Іванович Курок. Координацію діяльності підрозділів університету, спрямовану на досягнення поставлених цілей, утілення візії, місії

та цінностей, виконання стратегії розвитку університету за різними напрямами забезпечують його заступники: Марина Володимирівна Хроленко (перший проректор), Григорій Васильович Луценко (проректор з науково-педагогічної роботи), Наталія Миколаївна Ткаченко (проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків).

Колегіальним органом управління університетом є вчена рада, яку очолює ректор. До її складу входять 45 осіб з числа наукових, науково-педагогічних працівників, виборних представників здобувачів освіти, керівників виборних органів первинних профспілкових організацій студентів та аспірантів, керівників органів студентського самоврядування.

Освітній процес забезпечує колектив співробітників у кількості майже 300 осіб. Вони працюють у двох навчально-наукових інститутах (педагогіки та психології, директор – доцент А. В. Шерудило; філології та історії, директор – доцент А. П. Гриценко) та трьох факультетах (технологічної і професійної освіти, декан – професор С. О. Бурчак; природничої та фізико-математичної освіти, декан – професор І. М. Коренева; дошкільної освіти, декан – доцент І. Д. Куліш), на п'ятнадцяти кафедрах: педагогіки, психології, соціальної роботи на менеджменту (завідувач – доцент П. Г. Біліченко), педагогіки та психології початкової освіти (завідувач – професор Л. Я. Бірюк), теорії т методики початкової освіти (завідувач – доцент Т. Ф. Зенченко), української мови, літератури та методики навчання (завідувач – професор Н. В. Гоголь), історії, правознавства та методики навчання (завідувач – доцент О. А. Чумаченко), іноземних мов та методики викладання (завідувач – доцент Д. А. Марєєв), технологічної і професійної освіти (завідувач – професор, член кореспондент НАПН України В. П. Курок), професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва (завідувач – доцент Т. В. Самусь), професійної освіти та комп'ютерних технологій (завідувач – доцент Т. М. Васенок); теорії і методики викладання природничих дисциплін (завідувач – доцент О. І. Луценко О.І.), фізико-математичної освіти та інформатики (завідувач – доцент Р. П. Кухарчук), біології, здоров'я людини та методики навчання (завідувач доцент О. М. Мегем); дошкільної педагогіки і психології (завідувач – професор Л. П. Загородня), теорії і

методики дошкільної освіти (завідувач – А. П. Дмитренко), теорії і методики фізичного виховання (завідувач – доцент Н. О. Хлус).

Також в організації освітнього процесу задіяні загальноуніверситетські підрозділи, серед яких, зокрема, відділи: навчальний, кадрів, аспірантури, докторантури та наукової роботи, виховної роботи та молодіжної політики, навчально-методичний (забезпечення міжнародної та проєктної діяльності), планово-фінансовий; центри: допрофесійної освіти, працевлаштування та додаткових освітніх послуг, моніторингу та забезпечення якості освіти, інформаційно-комунікаційних технологій та дистанційної освіти, міжнародних зв'язків, редакційно-видавничої роботи, охорони праці та здоров'я.

Спільними діями керівництва, викладацького і студентського колективів Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка не лише зберіг свої кращі історичні традиції, а й став лідером вищої педагогічної освіти в Україні. Заклад вищої освіти не зупиняється на досягнутому та динамічно розвивається, реагуючи на сучасні виклики галузі. Сьогодні він становить сучасний освітній простір, де створені всі належні умови для реалізації традиційних та інноваційних форм навчання.

Список використаної літератури да джерел

1. Указ Президента України № 792/2009 «Про надання Глухівському державному педагогічному університету імені Олександра Довженка статусу національного». URL: https://www.president.gov.ua/documents/7922009-9523 (дата звернення: 15.08.2024).
2. Рейтинг українських університетів «ТОП-200 Україна 2024». URL: https://euroosvita.net/index.php/?category=1&id=8252 (дата звернення: 18.08.2024).
3. Консолідований рейтинг вишів України 2024 року. URL: https://osvita.ua/vnz/rating/51741/ (дата звернення: 19.08.2024).
4. Консолідований рейтинг вишів України 2020 року URL: https://osvita.ua/vnz/rating/82980/ (дата звернення: 19.08.2024).
5. Наказ МОН України № 919 від 14.07.2020 р. «Про затвердження складу Наглядової ради Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка». URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-skladu-naglyadovoyi-radi-gluhivskogo-nacionalnogo-pedagogichnogo-universitetu-imeni-oleksandra-dovzhenka (дата звернення: 23.08.2024).
6. Глухівський національний педагогічний університет імені О. Довженка увійшов до 12 найкрасивіших вишів України. *Урядовий кур'єр.* Від 2 березня 2018 р. URL: https://ukurier.gov.ua/uk/news/gluhivskij-nacionalnij-pedagogichnij-universitet-i/ (дата звернення: 25.08.2024).

7. Гриценко А. П., Курок О. І. До питання періодизації історії Глухівського державного педагогічного інституту на рубежі XX–XXI століть. *Освіта і наука XXI століття* : матеріали звітної наук.-практ. конф. викладачів (м. Глухів, 4 травня 2022 р.). Глухів, 2022. С. 48–49.

8. Історія Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Курс лекцій для здобувачів вищої освіти ОС «Бакалавр» / автор-упорядник: доц. А. П. Гриценко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 128 с.

Традиції та інновації в підготовці майбутніх педагогів

Хроленко М. В.,
доктор педагогічних наук, професор, перший проректор
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка

На порозі 150-річчя з дня заснування Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка в складних реаліях сьогодення гідно виконує свою історичну місію: здійснює підготовку вчителів, вихователів-патріотів, науковців-наставників, які є авангардом української молоді, юною інтелектуальною елітою нашої держави, гарантами формування української ментальності, носіями вітчизняних і світових цінностей, конкурентоспроможних на ринку праці. Університет, здійснюючи свою діяльність на кордоні з рф, став форпостом українськості, незламності, патріотизму й консолідації [7, с. 5]. Підґрунтям означеного є славні традиції та інновації закладу вищої освіти в підготовці педагогічних кадрів, які крізь призму століть забезпечують створення потужного професійного потенціалу, досягнення високої кваліфікації учасників освітнього процесу.

Поняття «освітні традиції» трактуємо з позиції таких категорій, як: рух, становлення, повторене, збережене, наслідуване тощо. Інформаційно змістове наповнення цього поняття передбачає значущість ідеї, механізми її реалізації, способи збереження і відтворення. З огляду на це традиції в освіті потрактовуємо як педагогічний досвід, який має суспільну значущість, транслює теоретико-концептуальні, практико-процесуальні особливості освітнього простору й передається в спадок майбутнім поколінням, які ним послуговуються. Традиції закладу вищої освіти «відображають своєрідність, соціальну спрямованість, дух і стиль закладу освіти, створюють позитивний імідж, опосередковано висвітлюють превалюючі цінності, виступають способом збереження, передачі й відтворення цінного соціального досвіду (норм, правил, звичаїв, ритуалів, установок, переконань, моделей поведінки) суб'єктів освітнього процесу» [6, с. 1019].

Освітні ж інновації вирізняються новизною ідеї, креативними технологічними рішеннями її реалізації, результативністю її практичного втілення, які виникають на тлі суперечностей між

усталеним і потребою в якісно новому освітньому просторі. Зауважимо, що інновації мають конкретно-історичний контекст, що підкреслює їхню хронологічну обумовленість і здатність розв'язувати освітні завдання на певному етапі суспільного розвитку. Інновації в освіті ми визначаємо як «процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану» [5, с. 338].

Отже, зазначимо, що традиції та інновації віддзеркалюють зв'язок старого і нового, усталеного і мінливого, традиційного і креативного контенту в освітньому просторі. Традиції можуть замінюватися інноваціями в разі зміни соціально-культурних умов, які на певному етапі суспільного розвитку вступають з ними в протиріччя, привнесення в традиції нових елементів, що порушують їхній базис, тощо. Своєю чергою інновації, переходячи в стадію стабільного функціонування, згодом можуть стати новими традиціями. Важливо зберігати традиції й застосовувати інновації, оскільки «поєднання досягнень минулого й надбань сьогодення формує потужну методологічну базу закладу, створює умови для інтенсифікації розвитку вишу» [1, с. 8].

З опертям на зазначене вище висвітлимо традиції та інновації в підготовці майбутніх педагогів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка в межах умовно визначених історичних етапів його становлення та розвитку:

I: 1874–1954 рр.;

II: 1955–2000 рр.;

III: 2001–по теперішній час.

Відзначимо, що провідний критерій виокремлення означених етапів векторує зі зміною структурно-функціональної організації закладу вищої освіти. Так, у 1874–1917 рр. та у 1937–1954 рр. це був учительський інститут; у 1921–1924 рр. – інститут народної освіти; у 1924–1925 рр. – педагогічні курси; у 1925–1930 рр. – педагогічний технікум; у 1930–1933 рр. – педагогічний комбінат з технікумом та інститутом соціального виховання; у 1917–1921 рр., 1933–1937 рр. та в 1954–2001 рр. – педагогічний інститут, з 2001 до 2008 рр. – педагогічний університет; з 2009 р. – національний університет [8]. До важливих критеріїв

визначення хронологічної періодизації історичного поступу Глухівського НПУ ім. О. Довженка відносимо модернізацію методологічної бази, змісту підготовки здобувачів освіти та ін.

І етап: 1874–1954 рр.

Утвердження власних освітніх традицій розпочалося вже в перші роки з дня заснування Глухівського учительського інституту (1874 р.). Здійснюючи підготовку вчителів для міських училищ Чернігівської та Полтавської губерній, був запроваджений трирічний термін навчання, який на початку ХХ століття став чотирирічним. Традиційною стає підготовка студентів за такими напрямами: літературно-історичним, фізико-математичним, природничо-географічним, які впродовж означеного історичного етапу змінювали свої назви, структуру, але вектор їхнього змістового наповнення залишався постійним.

У навчальних планах різних напрямів підготовки превалювали педагогіка та природнича історія. Майже 150 років тому в закладі освіти було запроваджено систему забезпечення педагогічної спрямованості освітнього процесу підготовки майбутніх учителів, яка розвинулась і функціонує донині [12]. Наразі це знаходить своє віддзеркалення в широкому застосуванні технології контекстного навчання, коли розв’язання складних спеціалізованих завдань здійснюється в предметному та соціальному контексті майбутньої професійної діяльності.

У процесі вивчення природознавства активно застосовувалися такі форми організації освітнього процесу: екскурсії, практичні роботи, метеорологічні спостереження [4], які є актуальними й донині.

Серед популярних методів навчання були словесні, практичні та наочні. До форм і видів робіт належали: індивідуальні та групові (бесіди, конференції (настановні та звітні), самостійні письмові роботи (практичні, твори, характеристики літературних героїв, реферати), екскурсії (історичні чи природничо-географічні)) [2, с. 160]. Означені форми і методи навчальної діяльності є класично-традиційними, які не втратили своєї значущості й у сучасних умовах підготовки майбутніх учителів.

Перші паростки зародження традиції україномовного викладання навчальних дисциплін простежуємо на початку ХХ століття, коли в навчальні плани підготовки майбутніх учителів було введено освітні компоненти, як-от:

українознавство, українська мова і література. Хоча до 1924 р. викладання основних курсів у закладі освіти здійснювалося лише російською, але питання мови викладання час від часу загострювалося на тлі тих суспільно-соціальних перетворень, які відбувалися на теренах тогочасної України. Знаковою подією у цьому контексті було відкриття в 1946 р. українського відділення на мовно-літературному факультеті.

Традиція посиленої практичної спрямованості навчання була закладена саме на цьому етапі історичного поступу закладу, коли в 1876 р. було відкрито двокласне міське училище, на базі якого студенти проходили педагогічну практику [11]. З-поміж низки завдань, які виконували майбутні педагоги, традиційними й нині залишаються: відвідування уроків професіоналів-практиків, проведення залікових уроків, здійснення психолого-педагогічних спостережень за учнями та учнівським колективом, виконання обов'язків наставника (класного керівника). Започаткування проведення спеціальних конференцій для обговорення важливих питань організації практичної підготовки здобувачів освіти, трансформуючись крізь призму століть, має своє відображення у вигляді настановних і підсумкових конференцій і в сучасних реаліях.

Специфікою організації навчання в Глухівському учительському інституті стало офіційне запровадження з 29 січня 1896 р. посади вчителя ручної праці, що було вперше на теренах України.

Функціонування дослідно-зразкової школи при Глухівському педагогічному інституті (1921–1924 рр.) створило базис для відкриття факультету початкової освіти в майбутньому, який традиційно здійснював підготовку кваліфікованих кадрів для початкової ланки.

Потреба інформаційної підтримки студентів заклала підвалини для розвитку традицій бібліотечної справи. Книгозбірня учительського інституту формувалася поступово, структурно поділяючись на цьому етапі історичного розвитку на фундаментальну й учнівську. У фундаментальній бібліотеці працювали викладачі інституту та вчителі міського училища. Вихованці та учні могли користуватися послугами лише учнівської бібліотеки. Одержати книги з фундаментальної частини вони могли лише за поруки одного з викладачів [11, с. 19]. До початку Другої світової війни бібліотека інституту нараховувала 100 тис.

примірників. Вона традиційно була і є осередком навчальної, виховної, культурно-просвітницької діяльності закладу освіти.

Традиційними в культурно-просвітницькій діяльності учительського інституту початку ХХ століття стають літературно-музичні вечори, які впродовж наступних десятиліть змінювалися за назвою (літературні об'єднання, літературні гуртки тощо), за змістом, формою організації і проведення, представництвом, але незмінною залишилася їхня історична місія – виховання інтелігентних високоосвічених учителів, свідомих громадян своєї країни, патріотів, носіїв світових і національних цінностей.

Створення, модернізація та вдосконалення матеріально-технічної бази закладу освіти – незмінна традиція впродовж 150-річної історії університету. На початку ХХ століття Глухівський інститут народної освіти мав одну з найкращих матеріально-технічних баз в Україні. У ньому функціонували «бібліотека, педагогічний музей, педагогічний кабінет, хімічна лабораторія, фізичний кабінет та лабораторія, математичний кабінет, географічний кабінет, мінералогічний кабінет, ботанічна лабораторія, зоологічна лабораторія, фізіологічна лабораторія, метеорологічна станція, астрономічна вишка, дослідне поле та шкільний сад» [1, с. 15]. Про збереження і відновлення цієї традиції свідчить і той факт, що попри значні руйнування корпусів інституту, знищення 60 тис. примірників навчальної літератури, майже всього обладнання навчальних кабінетів і лабораторій у роки Другої світової війни, інститут зміг відновити потужну матеріально-технічну базу в 50-х роках ХХ століття.

Традиція добору висококваліфікованого професорсько-викладацького складу для провадження освітньої діяльності бере свій початок з управлінського менеджменту першого директора учительського інституту О. Бєлявського (1874–1893). Керманич «докладав багато зусиль для збагачення навчально-матеріальної бази інституту, вимагав від викладачів глибоких знань педагогіки та методики викладання предмета, вважав необхідним вивчення й узагальнення досвіду найкращих учителів народних шкіл, виступав за поліпшення матеріальних умов учителів» [10, с. 234]. За керівництва наступних очільників окресленого етапу діяльності традиція кадрового менеджменту зберігалася й примножувалася.

Інновацією кінця XIX століття (1880 р.) стало запровадження в освітньому процесі підготовки майбутніх учителів вивчення

іноземної мови (німецької). На теренах тодішньої України це був єдиний учительський інститут, де студенти опановували іноземну мову. Перехід означеної інновації в традицію простежуємо впродовж наступних етапів розвитку закладу освіти, де іноземна комунікативна підготовка здобувачів освіти, трансформуючись і набираючи обертів, посіла чільне місце в освітньому процесі. Наразі іноземну мову опановують студенти всіх рівнів освіти, спеціальностей, форм навчання впродовж усього терміну навчання.

На рубежі XIX і XX ст. у системі підготовки студентів до педагогічних досліджень у Глухівському учительському інституті було виокремлено науково-дослідну роботу як обов'язковий складник освітнього процесу. Так, директор інституту О. Бєлявський запровадив обов'язкові елементи, зокрема написання вихованцями рефератів із різних навчальних предметів, що на той час було педагогічною інновацією. Зазвичай у перший і другий роки навчання студенти писали по п'ять рефератів із різних предметів, а впродовж третього року – три з методик навчання [8, с. 103].

II етап: 1955 – 2000 рр.

Відкриття факультетів педагогічної освіти (1956 р., з 1972 р. – факультет початкової освіти), загальнотехнічних дисциплін (1972), дошкільної освіти, української мови і літератури (1998) було новацією, що надало потенціалу закладу освіти. Традиційна практична зорієнтованість змісту навчальних планів і програм посилюється, методична спрямованість курсів набуває нових обертів, окрема увага приділяється загальнонауковій і психолого-педагогічній підготовці майбутніх учителів.

Факультет підготовки вчителів початкових класів Глухівського педагогічного інституту уособив найкращі освітянські традицій, формував методичні школи, які виховали тисячі вчителів початкових класів для сотень шкіл у межах України, та й не тільки [13].

Навчання студентів за поєднаними спеціальностями у 90-х роках XX століття було новацією цього етапу розвитку інституту, яка в подальшому стала традицією. На факультеті загальнотехнічних дисциплін почали готувати спеціалістів за спеціальностями: «Викладач-майстер виробничого навчання і технічних дисциплін СПТУ», «Праця і фізика», «Праця і профорієнтація», «Праця та професійне навчання», на факультеті

початкової освіти – «Педагогіка та методика початкового навчання та українська мова та література», «Педагогіка та методика початкового навчання та біологія», «Педагогіка та методика початкового навчання та музика», «Педагогіка і методика початкового навчання та іноземна мова (англійська)».

Становлення професійної педагогічної освіти відбувається на теренах України саме в Глухівському педагогічному інституті, коли в 1985 р. на факультеті загальнотехнічних дисциплін запроваджується спеціальність «Викладач-майстер професійно-технічної освіти». Ця новація була спрямована передусім на поповнення кваліфікованого, високопрофесійного кадрового складу професійно-технічних училищ.

На тлі масової русифікації населення України в Глухівському педагогічному інституті у 80-х рр. ХХ століття продовжуються спроби викладання навчальних дисциплін українською мовою лише окремими науково-педагогічними працівниками. Поштовхом для зміцнення позицій україномовства в професійній діяльності стало започаткування Товариства української мови ім. Т. Шевченка (1989), посилення краєзнавчих і народознавчих досліджень студентами і викладачами. У 90-ті рр. ХХ століття утвердилася традиція україномовного викладання освітніх компонентів, яка нині зміцнюється і примножується.

Інновація попереднього етапу історичного розвитку закладу – виокремлення науково-дослідної роботи як обов'язкового елемента освітнього процесу – стає традицією наукового поступу учасників освітнього процесу. Наукова робота студентів виходить на загальнодержавний рівень, їхні напрацювання гідно оцінюються на науково-практичних конференціях, конкурсах студентських наукових робіт тощо. Відзначимо ще одну новацію, яка переросла в традицію, – проведення другого туру першої в історії Всеукраїнської студентської олімпіади з початкової освіти (1999).

У другій половині ХХ століття традиційним стає масове функціонування спортивних клубів у закладах освіти. Не став винятком і Глухівський педагогічний інститут, який приділяв значну увагу збереженню, зміцненню й розвитку фізичного здоров'я студентів. Активне залучення здобувачів освіти до роботи секцій лижних гонок, настільного тенісу, волейболу, баскетболу, футболу та інших видів спорту сприяло підготовці команд переможців на студентських універсіадах. Масові

студентські походи славетними місцями Сіверщини стають традиційними в кінці 1980-х рр. Туристичний клуб «Ятрань» (1974), якому цьогоріч виповнюється 50 р., об'єднав учасників освітнього процесу різних поколінь у їхньому прагненні до фізичного вдосконалення, пізнавальних мандрівок славетними місцями України.

Традиція вдосконалення матеріально-технічної бази закладу освіти употужнилася створенням у 1967 р. Музею історії інституту, який є осередком збереження та примноження педагогічних традицій Сіверщини; у 1964–1966 рр. – меморіальних дошок С. Васильченка, О. Довженка, С. Сергєєва-Ценського; у 1968 р. – уведенням в експлуатацію першого гуртожитку для студентської молоді з бібліотекою, читальним залом, буфетом, їдальнею, душовими кабінами; у 1983 р. – другого гуртожитку, у 1993 р. – нового громадсько-побутового комплексу зі спортивною, актовою залами. У 1970-х рр. бібліотека педагогічного інституту нараховувала понад 150 тис. примірників навчальної і художньої літератури.

Інноваційним було створення спеціального педагогічного класу в старшій школі на базі Глухівської обласної школи-інтернату (1989), що посилило зв'язок теорії з практикою, сприяло ефективній підготовці учнів до вступу в інститут, свідомому вибору професійної діяльності. Означена інновація не знайшла розвитку в подальшому і не стала традицією закладу освіти. На нашу думку, впровадження ідей Нової української школи, започаткування профільного навчання є передумовою відновлення таких партнерських відносин між закладами освіти.

Підготовці наукових кадрів вищої кваліфікації в закладі вищої освіти традиційно приділялася значна увага. Новим етапом у цьому процесі стає відкриття у 1999 р. аспірантури з педагогічних спеціальностей на базі Глухівського державного педагогічного інституту ім. С. М. Сергєєва-Ценського за разовими дозволами Міністерства освіти і науки України.

Інновацією цього етапу було започаткування навчально-консультаційних центрів на базі інших міст України (Могилів-Подільський НКЦ (1997), Сумський НКЦ (1998), Барський НКЦ (1999)). Це уможливило розширення географії надання освітніх послуг на теренах нашої держави, збільшення контингенту здобувачів вищої освіти, посилення розвитку індивідуальної освітньої траєкторії студентів.

III етап: 2001 – по теперішній час.

Означений історичний етап проходить під головуванням ректора Олександра Івановича Курка, який спрямовує свої зусилля на підтримку, відновлення та зміцнення славних традицій одного з найстаріших педагогічних закладів України і водночас сприяє його інноваційному розвитку. Важливими подіями означеного історичного етапу є набуття статусу університету (2001) і статусу національного (2009), які позначилися на структурно-функціональній організації закладу вищої освіти та змістовому контенті підготовки майбутніх педагогів. Упродовж зазначених хронологічних меж змінювалися структурні підрозділи, освітні рівні, але незмінною крізь віки залишилася традиція підготовки вчителів у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка.

Посиленню ступеневої підготовки майбутніх педагогів сприяло включення до структури університету педагогічного коледжу (2001), який було створено на базі Глухівського професійно-технічного училища № 31.

Стає традицією створення навчально-консультаційних пунктів/центрів (2001–2003), а згодом і філій (2015) у таких містах України: Кременчук, Сосниця, Коломия, Конотоп, Севастополь, Кролевець, де запроваджувалася дистанційно-заочна форма навчання.

Інновацією, запровадження якої було продиктовано стрімкими євроінтеграційними процесами нашої держави, стала реалізація кредитно-модульної системи навчання (2005). Змінюється підхід до викладання освітніх компонентів, модернізуються навчальні плани, робочі програми навчальних дисциплін, запроваджується накопичувальна система оцінювання (ЄКТС, 100-бальна шкала).

Новацією вступної кампанії 2010 року був вступ на бакалаврські програми за скороченим терміном навчання випускників коледжів, училищ, технікумів за освітньо-кваліфікаційним рівнем «Молодший спеціаліст». Дотичність навчальних планів закладів фахової передвищої освіти до змісту навчання в університеті уможливила зменшення нормативного терміну навчання студентів (на 1 р., 2 р.) шляхом перезарахування освітніх компонентів. Першопрохідником був факультет природничої і фізико-математичної освіти, який прийняв до лав студентів випускників медичних училищ.

Упродовж майже 15 р. означена новація стала традицією всіх структурних підрозділів університету (факультетів, інститутів).

Інноваційних змін зазнав і технологічний інструментарій підготовки здобувачів вищої освіти, засобами якого здійснюється трансформування змісту освітньої системи в набуті компетентності студентів. З-поміж низки педагогічних технологій на перший план виходять ті, які найбільш повно забезпечують ефективність і продуктивність процесу формування загальних та фахових компетентностей майбутніх учителів і враховують особливості їхньої реалізації в умовах сьогодення, як-от: технологія проєктного навчання, тренінгова технологія, імерсивні технології, кейс-технологія, квест-технологія, інформаційно-комунікаційна технологія, технологія дистанційного навчання та ін.

Технологія дистанційного навчання, яка є вимогою сьогодення, набула широкого застосування в освітній галузі на тлі складної епідеміологічної ситуації та воєнних дій на території України. Такі специфічні риси дистанційного навчання, як гнучкість, модульність, паралельність, повнота інформаційного доступу, рентабельність, технологічність, соціальна рівноправність, індивідуалізація, інтернаціональність, пізнавальна спрямованість, діагностичність, гуманність, уможливили зайняття передових позицій серед інших технологій навчання. Запровадження означеної технології зумовило застосування учасниками освітнього процесу вебресурсів, найпоширенішими серед яких є платформи (Moodle, Google Classroom, Zoom, Microsoft Teams, Google Meet) і сервіси (Skype, ClassDojo, Classtime, LearningApps org, Padlet.com та ін.). Основними формами онлайн-комунікації, які використовуються під час дистанційного навчання в процесі формування компетентнісного потенціалу студентів як у синхронному, так і в асинхронному режимі, є відеоконференція, форум, чат, блог, електронна пошта, онлайн-анкетування тощо [14].

Традиційним стає проведення Всеукраїнської олімпіади з педагогіки. У 2001 р. кафедра технологічної і професійної освіти започаткувала проведення ІІ туру Всеукраїнської олімпіади з трудового навчання серед студентів закладів вищої освіти.

Новою віхою в підготовці кадрів вищої кваліфікації було відкриття постійнодіючої аспірантури (2007) за спеціальністю 13.00.04 Теорія і методика професійної освіти. Справжнім проривом стало створення спеціалізованої вченої ради

Д 56.146.01 (2019) із правом прийняття до розгляду та проведення захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за тією ж спеціальністю, що створило сприятливі передумови для підвищення якісного складу науково-педагогічних працівників.

Інновацією окресленого етапу є започаткування у 2020 р. підготовки іноземців та осіб без громадянства за акредитованими освітніми програмами бакалаврату, магістратури та аспірантури.

З-поміж низки спортивних досягнень відзначимо знакову подію – перше в історії нашого закладу освіти призове місце (ІІІ) здобувачів освіти в загальнокомандних змаганнях на XIX Всеукраїнській літній універсіаді (2024).

Матеріально-технічна база ЗВО традиційно зміцнювалась і употужнювалася: лабораторний корпус Інституту луб'яних культур переходить у господарче відання університету і функціонує як навчальний корпус № 7 (2001); починає роботу Кролевецький спортивний комплекс, на базі якого започатковано соціально-гуманітарний факультет (2002); уводяться в експлуатацію два гуртожитки для студентської сімейної молоді; створено третю експозицію історико-педагогічного музею, який у 2002 р. отримав звання народного; музей природи поповнюється новими експонатами; створено музей «Народознавча світлиця»; функціонує постійнодіюча експозиція декоративно-ужиткового мистецтва; інтенсивно відбувається комп’ютеризація освітнього процесу; створюється Інтернет-центр; модернізується бібліотека ЗВО (започатковується електронний каталог, депозитарій) тощо.

Університет сьогодні – це сучасний заклад вищої освіти, який здійснює освітню діяльність з підготовки фахових молодших бакалаврів, бакалаврів, магістрів, докторів філософії, докторів наук за 4-ма галузями знань і більше ніж 50-ма освітніми програмами.

У Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка традиційно функціонувала і наразі модернізується внутрішня система забезпечення якості освіти. Вона охоплює: додержання під час провадження освітньої діяльності чинних нормативних документів із питань якості освіти; визначення процедур контролю якості освіти; здійснення моніторингу ресурсів забезпечення освітнього процесу університету; аналіз і корегування стану внутрішнього менеджменту з метою підвищення ефективності управління

освітнім процесом; моніторинг забезпечення публічності та прозорості інформації про ступені вищої освіти, за якими провадиться освітня діяльність, освітні програми, кваліфікації, курси підвищення кваліфікації тощо; систематичне оцінювання здобувачів вищої освіти, професорсько-викладацького складу, навчально-методичного, матеріально-технічного забезпечення освітньої діяльності; розроблення рекомендацій з метою корегування освітнього процесу, планування подальшої діяльності щодо підвищення якості освіти; об'єктивний розподіл між структурними підрозділами університету сфер відповідальності за функціонування внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності.

Залучаючи здобувачів вищої освіти до різних процесів із забезпечення і покращення якості, університет створює для них умови для формування індивідуальної освітньої траєкторії, надає їм можливості визнання результатів неформальної та інформальної освіти, паралельного навчання за програмами інших освітніх закладів країни чи світу, забезпечує постійний зворотний зв'язок [7, с. 72].

Отже, підсумовуючи зазначене вище, висновкуємо, що Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка – флагман вищої педагогічної освіти з віковими традиціями та сучасними інноваціями, які крізь призму століть сприяли зміцненню його авторитету на вітчизняному ринку надання освітніх послуг.

Засновуючись на кращих освітянських традиціях, університет упродовж славетної історії не змінив педагогічний вектор розвитку і в складних реаліях сьогодення гідно виконує власну історичну місію – здійснює якісну підготовку вчителя, вимогливого й високопрофесійного, транслятора української культури і цінностей, патріота, незламного борця за національні інтереси.

150 років – вагомий рубіж для історичних підсумків і перспективних планів на майбутнє. Ми глибоко переконані, що й надалі ми будемо зберігати і примножувати традиції своєї Альма-матер, сприяти прогресу наукової думки, робити достойний внесок у розвиток української вищої школи.

Список використаної літератури та джерел

1. Альманах університетської слави. Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (1874 – 2019) / за ред.

О. І. Курка. Суми : ПВП «Видавничий будинок «Еллада», 2019. 196 с.

2. Гриценко А. П., Колієнко А. А. Глухівський учительський інститут: філософські засади заснування та функціонування. *Культурологічний альманах.* Київ, 2023. № 2. С. 157–162. URL : https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.2.21

3. Гриценко А. П. Розвиток Глухівського педагогічного інституту у 1990-х роках. *Сіверщина в історії України*. Ніжин, 2022. Вип. 15. С. 140 – 147. URL : http://resource.history.org.ua/publ/SIU_2022_15_28

4. Дем'яненко Н. М., Кравченко І. М. Учительські інститути в системі педагогічної освіти України (друга половина XIX – початок XX ст.): монографія. Київ : Фенікс, 2010. 512 с.

5. Енциклопедія освіти / за ред. В. Г. Кременя. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

6. Енциклопедія освіти / за ред. В. Г. Кременя. 2-ге вид., допов. та перероб. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 1144 с.

7. Звіт про діяльність на посаді виконувача обов'язків ректора Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка Олександра Курка за 2023 рік / за ред. М. В. Хроленко, І. О. Кухарчук, І. В. Холявко, Н. В. Ланге. Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2024. 290 с.

8. Курок О. І. Глухівський НПУ ім. О. Довженка: від вчительського інституту до національного університету Глухівський НПУ ім. О. Довженка. *Наука та освіта в умовах війни: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка»* : матер. звітної наук.-практ. конф. викладачів, докторантів, аспірантів та молодих учених, здобувачів вищої та фахової передвищої освіти (Глухів, 23-24 травня 2024 р.). Глухів, 2024. С. 103–105.

9. Крижанівський В. М. Випускники Глухівського учительського інституту (1874–1906). Біобібліографічний словник. Глухів, 2019. 135 с.

10. Курок О. І., Гриценко А. П. Досвід формування професійної компетентності майбутніх учителів історії у Глухівському учительському інституті у 1874–1917 роках. *Сіверщина в історії України.* Київ – Глухів : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2020. Вип. 13. С. 233–237.

11. Курок О. І., Гриценко А. П. Організація фахової підготовки майбутніх педагогів у Глухівському учительському інституті у 1870-х роках. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Глухів, 2022. Вип. 50. № 3. Ч. 1 С. 12-24. URL : https://drive.google.com/file/d/182VCBkC9-qYdkoz1j2mGgLebtmGkpLdo/view.

12. Курок О. І. Становлення учительських інститутів: історія та сьогодення. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Глухів, 2020. № 43. С. 17–22.

13. Курок О. І. Традиції і сучасність підготовки вчителів початкових класів. *Початкова школа*. 2010. Вип. 3. С. 65-70.

14. Хроленко М. В. Теорія і практика формування екологічної компетентності майбутніх учителів біології у процесі фахової підготовки: дис. … д-ра пед.. наук: 13.00.04. Глухів, 2023. 570 с.

До нових наукових вершин та міжнародного співробітництва

Ткаченко Н. М.,
доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Важливим чинником надання якісних освітніх послуг населенню України, сталого розвитку держави є якість науково-педагогічних, педагогічних кадрів, які є гарантією формування високоосвічених, національно свідомих і патріотично налаштованих майбутніх фахівців із інноваційним мисленням, які спроможні генерувати нові знання, уміють організувати й керувати інноваційними процесами на різноманітних рівнях, готових працювати в умовах жорсткої конкуренції, бути мобільними [19].

Глухівський національний педагогічний університету імені Олександра Довженка особливу увагу приділяв питанню підвищення якості кадрового потенціалу.

Із приєднанням України до Болонського процесу в 2005 р. розпочався процес структурно-змістовного реформування системи вищої освіти, складником якого була модернізація системи підготовки кадрів вищої кваліфікації відповідно до вимог глобального ринку підготовки дослідників, запровадження нових механізмів забезпечення якості підготовки та реалізації принципу мобільності здобувачів вищої освіти в межах європейського освітньо-наукового простору. Ці зміни були задекларовані в новій редакції Закону України «Про вищу освіту» (2014), у якій аспірантуру та докторантуру визначено основними формами підготовки здобувачів наукових ступенів, доктора філософії визнано освітнім і водночас першим науковим ступенем, що здобувається на третьому рівні вищої освіти. Починаючи з 2016 р., у зв'язку з прийняттям нового Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою КМУ № 261 від 23.03.2016 р. [7] почався новий відлік в підготовці наукових кадрів.

Усвідомлюючи необхідність оновлення підходів до підготовки майбутньої наукової еліти відповідно до вітчизняної законодавчої бази, провідних європейських тенденцій і викликів сучасності, у

2016 р. Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка отримав ліцензії для провадження освітньої діяльності на третьому (освітньо-науковому) рівні за спеціальностями 015 Професійна освіта (ліцензійний обсяг 20 осіб) [12], 011 Науки про освіту (ліцензійний обсяг 10 осіб), 013 Початкова освіта (ліцензійний обсяг 10 осіб), 032 Історія та археологія (ліцензійний обсяг 10 осіб), 073 Менеджмент (ліцензійний обсяг 10 осіб) [13]. З цього часу в університеті почали своє функціонування 5 освітньо-наукових програм третього (освітньо-наукового рівня) за 5 спеціальностями: 011 Науки про освіту (з 2017 року 011 Освітні, педагогічні науки) (ОНП «Теорія і методика вищої школи»), 013 Початкова освіта (ОНП «Початкова освіта»), 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) (ОНП «Теорія і методика професійної освіти»), 032 Історія та археологія (ОНП «Історія та археологія»), 073 Менеджмент (ОНП «Управління закладом освіти»). Водночас продовжувалася підготовка аспірантів за попереднім Порядком за такими науковими спеціальностями: 13.00.04 Теорія та методика професійної освіти, 13.00.07 Теорія і методика виховання, 13.00.02 Теорія та методика навчання (українська мова) (з 2007 р.); 10.01.01 Українська література; 13.00.05 Соціальна педагогіка (з 2010 р.). Перший набір до аспірантури нового типу здійснено у вересні 2016 року в кількості 12 осіб: спеціальність 011 Науки про освіту – 2 особи (Тетяна Михайлівна Біліченко, Тетяна Миколаївна Каганцова); спеціальність 013 Початкова освіта – 2 особи (Альона Петрівна Плугіна, Тетяна Миколаївна Сєрих), спеціальність 015 Професійна освіта – 5 осіб (Євген Ігорович Єрмоленко, Ігор Олександрович Чорноплат, Оксана Вікторівна Усок, Сергій Михайлович Базиль, Людмила Миколаївна Шевченко), спеціальність 032 Історія та археологія – 2 особи (Сергій Олександрович Морозов, Світлана Михайлівна Базиль); спеціальність 073 Менеджмент – 1 особа (Олександр Олександрович Назаренко).

Освітній процес та керівництво роботою аспірантів здійснювали провідні викладачі університету з науковими ступенями та вченими званнями. У межах договорів про ведення спільної наукової діяльності до керівництва науковою роботою аспірантів залучалися професіонали-практики.

У 2019 р. контингент аспірантів вперше склав 50 осіб, що відповідно до нормативних документів дозволило ввести посаду

завідувача аспірантури та докторантури і більш системно підходити до підготовки наукових кадрів. Першим завідувачем аспірантури призначено Ткаченко Наталію Миколаївну, кандидата педагогічних наук, доцента, вченого секретаря спеціалізованої вченої ради університету, що позначилося на якісних показниках у підготовці аспірантів і докторантів в університеті та ефективності діяльності аспірантури та докторантури в цілому.

У подальші роки контингент аспірантів коливався в межах 50-60 осіб. Втім, кількісні показники функціонування аспірантури не відіграють ключової ролі в контексті вимог часу, оскільки головним її завданням було забезпечення якості підготовки кадрів вищої кваліфікації.

З огляду на це зазначимо, що у 2021 р. університет підтвердив свою спроможність забезпечити належну якість процесу й умови підготовки аспірантів, засвідчивши відповідний рівень матеріально-технічної бази, навчально-методичної забезпеченості, якість професорсько-викладацького складу; сучасний зміст освітніх програм, ефективний менеджмент освітнього процесу тощо під час акредитації двох освітньо-наукових програм, а саме: «Теорія і методика вищої освіти» (спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки, гарант доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України Віра Панасівна Курок) та «Теорія і методика професійної освіти» (спеціальність 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), гарант доктор педагогічних наук, професор Василь Іванович Ковальчук) Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, що підтверджено сертифікатами про акредитацію [16].

Основним показником ефективності діяльності аспірантури як інституту слугувати співвідношення кількості аспірантів, які вчасно захистили дисертацію, до загального числа випускників аспірантури. У цьому контексті варто відмітити, що нормативним підґрунтям для атестації випускників аспірантури, підготовка яких розпочалася з 1 вересня 2016 р., був Порядок проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, яким було встановлено вимоги до рівня наукової кваліфікації осіб, які здобувають ступінь доктора філософії, врегульовано утворення спеціалізованих вчених рад закладів вищої освіти (наукових установ) та скасування їх рішень.

Дія Порядку мала продовжуватися до 31 грудня 2020 р. Відповідно до цього документа здобувач повинен підготувати дисертацію, опублікувати основні наукові результати в наукових публікаціях, набути теоретичні знання, уміння, навички та відповідні компетентності, тобто успішно виконати освітній складник [14].

Постановою Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2020 р. № 979 та постановою Кабінету Міністрів України від 9 червня 2021 р. № 608 було внесено зміни до попередньої редакції Порядку № 167, урегульовано проблемні питання, які виникали під час його апробації, зокрема спричинені пандемією COVID-19: було дозволено проведення засідань рад із використанням засобів відеозв'язку в режимі реального часу; а також затверджено Тимчасовий порядок присудження ступеня доктора філософії, що уможливило безперервність в атестації випускників аспірантури та отриманні ними дипломів у період до 31 грудня 2021 р.

Із 13 випускників аспірантури 2020-2021 рр. 11 (Тетяна Біліченко, Євген Єрмоленко, Альона Плугіна, Тетяна Сєрих, Аліна Дмитренко, Вікторія Аторіна, Євгеній Маринченко, Тетяна Каганцова, Людмила Шевченко, Сергій Базиль) захистили свої наукові здобутки в разових спеціалізованих радах, створених в університеті, 1 особа (Світлана Базиль) – у разовій спеціалізованій раді Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України та здобули ступінь доктора філософії. Також у 2021 р. було достроково захищені 3 дисертації на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), із них 2 – на третьому році навчання (Тетяна Бикова, Валерій Сорока), 1 – на четвертому (Олена Карась) [3; 4].

Зазначимо, що всі випускники аспірантури посилили кадрове забезпечення університету та його відокремленого структурного підрозділу «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка».

Варто відмітити і спроможність університету, що полягала в наявності відповідного кадрового потенціалу щодо створення разових спеціалізованих вчених рад для захисту дисертаційних робіт аспірантів відповідно до нормативних вимог. Для проведення атестації аспірантів університету у вигляді захисту

дисертацій було створено 13 разових спеціалізованих вчених рад, до роботи в яких залучено 10 НПП університету та 24 науковці з провідних ЗВО та наукових установ України.

Зазначене вище засвідчує високу ефективність діяльності аспірантури Глухівського національного університету імені Олександра Довженка і готовність закладу працювати в новому форматі системи атестації наукових кадрів вищої кваліфікації.

12 січня 2022 р. постановою Кабінету Міністрів України № 44 було затверджено новий Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії [8], який передбачає перехід до європейської практики захисту дисертацій ступеня PhD. Почався наступний етап в історії розвитку аспірантури університету, який збігся із призначенням на посаду завідувача аспірантури та докторантури Ірини Григорівни Данильченко, кандидата педагогічних наук, доцента.

Проте час вніс свої корективи. Із початком російської агресії Глухівський НПУ ім. О. Довженка, незважаючи на постійні обстріли, продовжував надавати освітні послуги, намагався не лише зберегти, а і примножити кадровий потенціал. Умови воєнного часу змінили форми організації освітнього процесу для здобувачів освіти всіх рівнів, зокрема й третього (освітньо-наукового). Вимоги створення безпечних умов та комфортного психологічного клімату роботи для суб'єктів навчання стосувалися всіх закладів вищої освіти, щонайперше тих, що опинилися в прифронтовій зоні. У складних обставинах боротьби з ворогом зросла роль науково-педагогічних працівників, а морально-психологічні, організаторські якості керівника підрозділу, викладача, наукового керівника стали визначальним фактором створення безпечного простору та мотивації до навчання і проведення досліджень.

Попри поступове зростання контингенту здобувачів освіти третього освітньо-наукового рівня у 2021-2024 рр. (наразі становить понад 100 осіб), активність аспірантів у виконанні якісних наукових досліджень дещо знизилася, що спричинено непередбачуваними викликами, пов'язаними з повсякденною загрозою життю і здоров'ю, загостренням проблеми забезпечення стабільності університетської діяльності тощо. Зазначене позначилося на кількості захистів дисертацій. Так, у 2023 р. їх

налічувалося 3 (Артем Заїка, Антон Гребеник, Наталія Тробюк), у 2024 р. – 4 (Наталія Петренко, Тетяна Личова, Богдана Карабін, Олексій Остапчук).

Водночас Глухівський НПУ ім. О. Довженка продовжував свою мету – упровадження в освітню діяльність системи заходів з якісної підготовки педагогічних і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації.

У 2022 р. започатковано нову освітню програму «Дошкільна освіта» за спеціальністю 012 Дошкільна освіта. Перший набір здійснено у кількості 2 особи.

У 2023 р. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти акредитувало дві освітньо-наукові програми університету, а саме: «Початкова освіта» (спеціальність 013 Початкова освіта, гарант доктор педагогічних наук, професор Людмила Яківна Бірюк), «Історія та археологія» (спеціальність 032 Історія та археологія, гарант кандидат історичних наук, доцент Олена Анатоліївна Чумаченко), що підтверджено відповідними сертифікатами [16].

Із затвердженням у 2016 р. нового Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) [7] в університеті відкрито докторантуру за спеціальністю 015 Професійна освіта (НП «Теорія і методика професійної освіти»), яка мала на меті забезпечення закладу кадрами вищої кваліфікації, а саме докторами наук. Відповідно до цього Порядку термін навчання в докторантурі становив два роки. Починаючи з 2016 р., контингент докторантури коливався в межах 3-5 осіб. Для докторантів в університеті створено всі умови для захисту результатів наукових досліджень. Випускниками «оновленої» докторантури є 11 осіб, із них 8 захистили дисертації (Людмила Петрівна Загородня, Наталія Миколаївна Ткаченко, Тетяна Миколаївна Тюльпа (2020), Станіслав Олександрович Бурчак, Наталія Ігорівна Гречаник, Ірина Олександрівна Пінчук (2021), Марина Володимирівна Хроленко (2023), Валентин Олексійович Савош (2024)), що дає підстави стверджувати ефективність роботи докторантури в цілому.

Зазначене засвідчує, що Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, відповідаючи на виклики часу та суттєві трансформації в системі підготовки й атестації наукових кадрів вищої кваліфікації,

приділяє особливу увагу розвитку й удосконаленню діяльності аспірантури та докторантури і має відповідні результати.

Новий етап в історії наукових досягнень Глухівського НПУ ім. О. Довженка ознаменувався і відкриттям у 2014 р. спеціалізованої вченої ради з правом прийняття до розгляду та захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 Теорія і методика професійної освіти відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України № 1279 від 06.11.2014 р. «Про затвердження рішень Атестаційної колегії Міністерства щодо діяльності вчених рад від 31 жовтня 2014 року» [8]. Уперше за 140-літню історію виш набув права випускати не тільки вчителів, а й науковців, що є важливим для університету й для регіону в цілому.

Ректор Олександр Курок високо оцінює цю подію як безперечно історичну для університету, оскільки це дало можливість аспірантам Глухівського НПУ ім. О. Довженка відбутися як науковцям у стінах свого рідного університету. Водночас це важливий крок щодо підтвердження відповідності університету статусу «національний».

Очолила раду доктор педагогічних наук, професор **Віра Панасівна Курок**, заслужений працівник освіти України**,** а з 2019 р. – член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України, знаний науковець, автор численних монографій, посібників, рекомендацій, довідникової продукції.

Віра Панасівна Курок у 1981 р. закінчила Київський ордена Леніна політехнічний інститут за спеціальністю «Технологія машинобудування, металорізальні верстати та інструменти», працювала на посаді завідувача кафедри технологічної і професійної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка з 1999 р.

Кандидат педагогічних наук з 1993 р. Дисертацію на тему «Цілісна система загальнотехнічної підготовки вчителя трудового та професійного навчання» захистила в Київському державному педагогічному інституті ім. М. П. Драгоманова.

Вчене звання доцента кафедри загальнотехнічних дисциплін присвоєно рішенням вченої ради Глухівського державного педагогічного інституту 30 січня 1997 р.

Доктор педагогічних наук з 2014 р. Дисертацію на тему «Теоретико-методологічні засади інженерної підготовки майбутніх учителів трудового навчання» захистила в

спеціалізованій ученій раді Д 73.053.02 Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Вчене звання професора кафедри педагогіки і методики технологічної освіти присвоєно рішенням Атестаційної колегії МОН України від 30 червня 2015 р.

Упродовж усієї науково-педагогічної діяльності науковець зосереджувала інтереси на розробленні наукових засад професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійного навчання і викладачів закладів вищої освіти; удосконаленні методики викладання трудового навчання та технологій у закладах загальної середньої освіти; дослідженні становлення і розвитку технологічної та професійної освіти в Україні, використанні інновацій та міжнародного досвіду в професійній підготовці фахівців у вищій школі, забезпеченні якості педагогічної освіти в цілому.

Під керівництвом Віри Панасівни захищені 2 дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук (Наталія Миколаївна Ткаченко, Станіслав Олександрович Бурчак), 3 – на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (Віталій Петрович Опанасенко, Наталія Вікторівна Литвинова, Тетяна Володимирівна Кондратенко) за спеціальністю 13.00.04 Теорія і методика професійної освіти, 1 – на здобуття ступеня доктора філософії (Антон Олександрович Гребеник) за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки.

Визнаний вітчизняною та світовою науковою спільнотою науковий доробок, загальна культура, неперервне самовдосконалення, значна науково-організаційна й науково-педагогічна діяльність Віри Панасівни Курок, її особистісні якості стали запорукою успішного головування в спеціалізованій вченій раді.

Відкриття спецради стало і результатом тривалої кропіткої праці когорти науковців Глухівського національного університету імені Олександра Довженка, зокрема Миколи Самійловича Вашуленка, Людмили Іванівни Міщик, Людмили Яківни Бірюк, Сергія Дмитровича Рудишина, яку у 2014 р. поповнили Володимир Васильович Стешенко, Вячеслав Вікторович Борисов, Валентина Іванівна Бадер, а також запрошені з інших закладів України доктори наук, професори. Обов’язки вченого секретаря спецради покладено на кандидата педагогічних наук, доцента, доцента кафедри іноземних мов та методики викладання Наталію

Миколаївну Ткаченко (пізніше – доктора педагогічних наук, професора, проректора з наукової роботи та міжнародних зв'язків). Склад спеціалізованої вченої ради було затверджено рішенням Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України [10].

Перше засідання спецради відбулося 14 травня 2015 р. Перші дисертації, захищені в стінах Глухівського національного педагогічного університету, були представлені науковцями Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (Андрій Васильович Леоненко) та Київського університету імені Бориса Грінченка (Людмила Віталіївна Романенко).

Загалом під час дії повноважень спеціалізованої вченої ради К 56.146.01 (**каденція 2014-2016**) відбулися захисти **20 кандидатських дисертацій** за спеціальністю 13.00.04 Теорія і методика професійної освіти. Серед здобувачів наукового ступеня кандидата педагогічних наук були 6 випускників аспірантури Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, які продовжили працювати в університеті й забезпечували підготовку педагогічних кадрів різних спеціальностей, а саме: Оксана Володимирівна Наконечна; Альбіна Валеріївна Зінченко; Віталій Петрович Опанасенко; Надія Анатоліївна Борисенко; Тетяна Володимирівна Самусь; Андрій Васильович Шерудило.

Проведені спеціалізованою вченою радою захисти 9 дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 Теорія і методика професійної освіти сприяли забезпеченню потреб північного регіону України фахівцями з науковими ступенями, зокрема: Сумська область – Андрій Васильович Леоненко (м. Суми); Оксана Михайлівна Юрченко (м. Конотоп); Вікторія Олександрівна Ратєєва (м. Суми); Людмила Віталіївна Романенко; Валерій Анатолійович Лашкул; Марина Вікторівна Вороніна (м. Київ); Тетяна Миколаївна Децюк; Анна Павлівна Кошель; Віталій Миколайович Кошель (м. Чернігів).

Свої наукові здобутки також захищали в спецраді Глухівського НПУ ім. О. Довженка 4 представники вишів м. Харкова, а саме: Олена Олексіївна Олексенко, Ярослав Володимирович Павлов, Євген Сергійович Яковенко, Ірина

Сергіївна Гонтаренко. 1 здобувачка (Ольга Борисівна Петрович) є представницею м. Вінниці.

В університеті, як і в більшості педагогічних закладів вищої освіти України, продовжувала відбуватися зміна поколінь викладачів, тому неухильно зростала потреба в науково-педагогічних кадрах із науковим ступенем доктора наук, забезпеченість якими залишалася недостатньою.

На подолання викликів часу, відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України № 1604 від 22.12.2016 р. «Про затвердження рішень Атестаційної колегії Міністерства щодо діяльності вчених рад від 13 грудня 2016 року» у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка було утворено спеціалізовану вчену раду Д 56.146.01 із правом проведення захистів дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора та кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 Теорія і методика професійної освіти терміном на 3 роки.

Під час дії повноважень спеціалізованої вченої ради Д 56.146.01 (**каденція 2016-2019 рр**.) відбулися захисти **21 дисертації** за спеціальністю 13.00.04 Теорія і методика професійної освіти (із них 3 – на здобуття наукового ступеня доктора наук, 18 – кандидата наук).

Серед здобувачів наукового ступеня кандидата педагогічних наук – 10 випускників аспірантури Глухівського НПУ ім. О. Довженка, які працюють в університеті і забезпечують підготовку педагогічних кадрів різних спеціальностей, а саме: Андрій Сергійович Литвинов, Тетяна Вікторівна Марєєва, Олена Володимирівна Альмерот, Олена Михайлівна Корчова, Богдан Іванович Вовк, Віталіна Вячеславівна Любива, Оксана Валеріївна Земка, Наталія Вікторівна Литвинова, Ольга Дмитрівна Вєтрова, Валентина Іванівна Самілик).

Якщо говорити про динаміку захистів дисертацій випускниками аспірантури університету, за період попередньої каденції спеціалізованої вченої ради (2014-2016 рр.) їх кількість становила 6, протягом 2016-2019 рр. – збільшилася до 10.

На забезпечення потреб інших ЗВО та установ України у фахівцях із науковими ступенями проведено захисти 3 дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук, а саме: Леніни Вікторівни Задорожної-Княгницької (Маріупольський державний університет); Галини Василівни Луценко (Черкаський національний університет імені Богдана

Хмельницького); Олександра Богдановича Кошука (Національний університет біоресурсів і природокористування України); 8 – на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, зокрема: Тетяни Вікторівни Волосюк, Маргарити Володимирівни Осадчої (м. Конотоп, Політехнічний технікум Конотопського інституту Сумського державного університету); Олени Геннадіївни Павлової (м. Харків, КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія); Юлії Іванівни Медвідь (м. Харків, Національна академія Національної гвардії України»); Олени Василівни Майданик (м. Вінниця, Вінницький обласний комунальний гуманітарно-педагогічний коледж); Наталії Іванівни Погорілої (м. Умань, Уманський національний університет садівництва); Ірини Вікторівни Козацької (м. Краснолиманськ, Донбаська обл., Краснолиманське професійно-технічне училище); Тетяни Володимирівни Кондратенко (м. Кременчук, Департамент освіти виконавчого комітету Кременчуцької міської ради).

Відповідно до наказів Міністерства освіти і науки України [11; 6] було продовжено діяльність спеціалізованої вченої ради Д 56.146.01 у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка з правом прийняття до розгляду та проведення захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 Теорія і методика професійної освіти.

Під час дії повноважень спеціалізованої вченої ради Д 56.146.01 (**каденція 2019-2021 рр**.) відбулися захисти **11 дисертацій, і**з них 10 – на здобуття доктора педагогічних наук та 1 – кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 Теорія і методика професійної освіти.

Серед здобувачів наукового ступеня кандидата педагогічних наук – випускниця аспірантури Глухівського НПУ ім. О. Довженка Ксенія Григорівна Єгорова, яка забезпечувала підготовку педагогічних кадрів за спеціальністю «Соціальна робота» в університеті.

Щодо захистів дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук, то спеціалізована вчена рада дала путівку в майбутнє 7 науково-педагогічним працівникам університету, належним чином оцінивши їхні наукові здобутки. Серед них: Інна Миколаївна Коренева, Людмила Петрівна Загородня, Наталія Миколаївна Ткаченко, Ірина Олександрівна Пінчук, Андрій

Петрович Гриценко, Наталія Ігорівна Гречаник, Станіслав Олександрович Бурчак. Відмітимо, що з 7 здобувачів наукового ступеня доктора наук 6 – випускники докторантури університету, що засвідчує позитивну динаміку. Уперше за тривалий час спостерігалися такі значні показники, а саме: 2020 рік – 3 захисти дисертацій випускниками докторантури університету, 2021 рік – 3 захисти.

На забезпечення потреб інших ЗВО та установ України у фахівцях із науковими ступенями за цієї каденції проведено захисти 3 дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук, а саме: Олени Анатоліївни Тітової (Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного); Олександра Петровича Радкевича (Інститут професійно-технічної освіти НАПН України); Юлії Миколаївни Носко (Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка).

У подальшому відбулися значні зміни в законодавстві України: прийнято Закон України «Про науково-технічну діяльність», затверджено нову редакцію Національної рамки кваліфікацій, що зумовило зміни в порядку присудження наукових ступенів, у зв’язку з чим оновлено нормативну базу та створено нову мережу спеціалізованих рад, до складу якої увійшла й докторська спеціалізована рада Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка [9].

Незмінним очільником спецради стала Віра Панасівна Курок, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, обов’язки вченого секретаря традиційно покладено на Наталію Миколаївну Ткаченко, доктора педагогічних наук, доцента. До складу спеціалізованої вченої ради залучено як корифеїв освітньої галузі (Валентину Олександрівну Радкевич, Петра Григоровича Лузана, Анатолія Олександровича Кузьмінського), так і молодих докторів наук, які захистили свої наукові здобутки в стінах вишу (Станіслава Олександровича Бурчака, Людмилу Петрівну Загородню, Леніну Вікторівну Задорожну-Княгницьку, Інну Миколаївну Кореневу, Олену Анатоліївну Тітова, а з 2024 р. – Андрія Петровича Гриценка, Марину Володимирівну Хроленко) [9; 15].

Нова **каденція спецради (2022-2025 рр.)** збіглася з повномасштабним вторгненням рф в Україну, від якої прикордонні

регіони потерпали чи не найбільше. Навіть у таких складних умовах університет засвідчив свою спроможність здійснювати якісну атестацію наукових кадрів вищої кваліфікації. Так, у 2023 р. відбувся успішний захист докторської дисертації випускниці докторантури університету Марини Володимирівни Хроленко. Науковий консультант доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України Анатолій Іванович Кузьмінський. У 2024 р. свої наукові здобутки захистила Марина Юріївна Кабиш, випускниця докторантури Інституту професійної освіти. Науковий консультант доктор педагогічних наук, професор Петро Григорович Лузан.

Обидві науковиці посилили кадрове забезпечення Глухівського НПУ ім. О. Довженка: Марину Володимирівну Хроленко невдовзі було призначено на посаду першого проректора університету, Марина Юріївна Кабиш продовжила працювати на кафедрі української мови, літератури та методики навчання, була призначена гарантом ОПП «Середня освіта (Українська мова і література)» освітнього ступеня «Магістр».

Наразі планується захист докторської дисертації випускниці докторантури університету 2024 р. Ліани Володимирівни Бурчак (науковий консультант Віра Панасівна Курок), що засвідчує планомірність і стабільність роботи в означеному напрямі.

Ще одним із пріоритетів університету за нової доби стала міжнародна діяльність, оскільки індикатори інтернаціоналізації відіграють дедалі значущу роль у вітчизняній системі вищої освіти. Тож значні зусилля як адміністрації, так і науково-педагогічних працівників докладалися для того, щоб поступово стати конкурентоспроможним у міжнародному вимірі університетом. Така робота наразі позначилася певними здобутками.

У 2015 р. університет здобув перемогу в конкурсі програми ЄС ERASMUS+ напряму Жана Монне з проєктною пропозицією «Реалізація стратегії екологічної безпеки: інтеграція європейського досвіду» (керівник Олена Сергіївна Мельник, члени проєктної команди: Людмила Петрівна Загородня, Інна Миколаївна Коренева, Ірина Григорівна Данильченко), спрямованою на формування екологічної культури в студентів та інших зацікавлених осіб щодо питань екологічної безпеки на засадах європейського досвіду та європейських цінностей. Проєкт було успішно реалізовано потягом 2015-2017 рр. [21], що дозволило

залучили додаткове фінансування з фондів Європейського Союзу обсягом понад 20 тис. євро.

В означений період було підписано низку угод про співробітництво з університетами Туреччини (Афьон Коджатепе (2014), Карабук (2015), Ондокуз Маіс (2015), Акденіс (2019), Газі (2019), що уможливлювало академічну мобільність як здобувачів освіти, так і науково-педагогічних працівників за програмою ЄС ERASMUS+.

З цією метою перший проректор Університету Галина Петрівна Кузнецова і викладач кафедри іноземних мов та методики навчання Віра Олександрівна Бутова взяли участь у семінарі учасників проєкту КА107 у рамках програми Європейського Союзу Erasmus+ на 2016/2017 н.р., який відбувся 31 жовтня – 4 листопада 2016 р. у боснійському місті Сараєво на базі Міжнародного університету, де було обговорено перспективи співпраці в зазначеному напрямі.

Протягом 2017-2020 рр. представники адміністрації та викладачі Глухівського НПУ ім. О. Довженка (Людмила Яківна Бірюк, Віра Олександрівна Бутова, Іванна Мечиславівна Заремська, Володимир Павлович Зінченко, Галина Петрівна Кузнецова, Олександр Володимирович Ігнатенко, Олександр Іванович Курок, Віра Панасівна Курок, Тетяна Вікторівна Марєєва, Олена Сергіївна Мельник, Ірина Олександрівна Пінчук, Олена Анатоліївна Чумаченко, Людмила Євгенівна Цюкало, Андрій Васильович Шерудило) відвідали ЗВО Туреччини за програмами стажування та викладання, здобувачі освіти (Дана Щербакова (2018), Анна Бондарева, Григорій Кушнір (2018), Анастасія Самофал, Маргарита Комар (2019), Ірина Бабаскіна (2019), Владислав Бугай (2020) навчалися за програмами кредитної академічної мобільності. Натомість студенти і викладачі закладів-партнерів Туреччини перебували в Глухівському НПУ ім. О. Довженка з аналогічною метою.

Активною фазою за нової доби характеризувалося і співробітництво Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка та Університету прикладних наук (Циттау/Герліц, Німеччина), у витоків якого стояла Людмила Іванівна Міщик, завідувач кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи та Вольф Бльомерс (у подальшому почесний професор Глухівського НПУ ім. О. Довженка). Співпраця між німецькою та українською сторонами активно

реалізувалася в онлайн форматі з короткими візитами Вольфа Бльомерса до університету, але передбачала й обміни студентами та персоналом. Так, у травні 2017 р. група студентів факультетів педагогіки та психології, філології та історії, зорієнтованих на спільні науково-прикладні дослідження у сфері соціальної роботи, зокрема інклюзії, взяла участь у заходах на базі університету Німеччини, натомість у вересні група студентів із Університету прикладних наук Ціттау-Гьорліц працювала в Глухівському НПУ імені Олександра Довженка.

У 2018 р. команда університету в складі викладачів Григорія Васильовича Луценка, Володимира Павловича Зінченка, Андрія Васильовича Шерудила, Світлани Олексіївни Максимчук-Макаренко, Олени Сергіївни Мельник, Олександра Сергійовича Благосмислова та студентки Анни Недобуги стала переможцем грантової програми розвитку лідерського потенціалу університетів від Британської ради та Інституту вищої освіти НАПН України з темою «Університет як центр розвитку громади», у рамках якої провела тиждень продуктивних зустрічей в одному з 10 кращих університетів Великобританії – університеті Аберистві (Уельс).

Ще одним досягненням в інтернаціоналізації закладу стала перемога в конкурсі за програмою Еразмус+ напряму Жан Моне проєктної пропозиції «Європейська політична інтеграція: історична ретроспектива та сучасність» (координатор: кандидат історичних наук, доцент Олена Анатоліївна Чумаченко, члени проєктної команди: Андрій Петрович Гриценко, Лариса Володимирівна Слінченко, Володимир Павлович Зінченко). Проєкт покликаний сприяти вихованню педагогічної культури студентів у формуванні та просуванні досвіду ЄС у впровадженні міжнародної безпеки [22]. Його було успішно реалізовано протягом 2020-2023 рр., що уможливило залучення додаткового фінансування з фондів Європейського Союзу обсягом близько 28 тис. євро.

У 2021 р. Глухівський НПУ ім. О. Довженка підписав Угоду про співробітництво в освітній галузі з Ханчжоу Дін'їн Закордонних Освітніх послуг Ко., Лтд (директор Чень Мінлей, голова Китайсько-української асоціації сприяння та розвитку освіти та науки, координатор набору іноземних громадян на навчання та стажування). Ця подія поклала початок наданню освітніх послуг іноземним громадянам, зокрема Китаю, а в подальшому –

Туркменістану, Азербайджану та Туреччини. У 2024 р. контингент іноземних громадян становить близько 60 осіб, що ускладнюється постійною загрозою життю й здоров'ю всіх, хто перебуває на території України, у зв'язку з повномасштабним вторгненням рф.

У 2022 р. вдалося відновити програми академічної мобільності, що мали деяку часову перерву через пандемію COVID. Університет Нігде Омер Халісдемір (Туреччина) став партнером у програмі Erasmus +, напряму КА 107 «проєкти мобільності», що уможливило навчання здобувачів освіти Навчально-наукового інституту філології та історії (Вікторія Наливайко, 2023; Дарія Скрипка, 2024) у зазначеному закладі та обмін персоналом. У рамках зазначеної угоди про співробітництво у 2023 р. старший викладач кафедри іноземних мов та методики викладання Віра Олександрівна Бутова перебувала в Турецькому університеті за програмою викладання; у 2024 р. кандидат біологічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії і методики викладання природничих дисциплін Олена Іванівна Луценко проходила стажування.

У червні 2024 р. делегація викладачів, студентів університету, професійно-педагогічного фахового коледжу проходила міжнародне стажування на базі Міжнародної академії прикладних наук (м. Ломжа), де набули значного досвіду з питань провадження освітньої діяльності в освітніх закладах різного рівня в Польщі.

Зазначимо, що участь студентів, науково-педагогічних працівників чоловічої статі в міжнародних проєктах, зокрема з академічної мобільності за іншими програмами, є досить складною з огляду на обмеження в перетині державного кордону відповідно до закону про мобілізацію.

Попри всі труднощі сучасного життя в умовах широкомасштабного військового вторгнення росії, грантова діяльність Глухівського НПУ ім. О. Довженка характеризується результативністю. Усвідомлення винятковості актуальності для України, яка здійснює протистояння російським агресорам, охорони культурної спадщини [17; 20] принесла перемогу команді університету в міжнародному конкурсі білатеральних українсько-ізраїльських науково-дослідних проєктів у 2023 р., що стало справжнім проривом, і вперше за 150-літню історію університету уможливило залучення фінансування до спецфонду відповідно до паспорта бюджетної програми «Виконання

міжнародних наукових та науково-технічних програм і проєктів». Університет було представлено проєктною пропозицією на тему «Збереження культурної спадщини єврейського кладовища в Глухові Сумської області як єдиного єврейського некрополя на сході України засобами цифрової гуманітаристики» (керівник: доктор педагогічних наук, доцент Андрій Петрович Гриценко, команда: доктор педагогічних наук, професор Наталія Миколаївна Ткаченко, кандидат історичних наук, доцент Олена Анатоліївна Чумаченко, аспіранти Марина Мінченко, Анатолій Коротич, Володимир Дмитренко, Тетяна Ащаулова). Термін реалізації проєкту – 2023-2024 рр. із фінансуванням 199 тис. грн щороку [1; 2; 5; 18].

Нові грані наукової та міжнародної діяльності представників університету за нової доби позитивно вплинули на позиції вишу в національних рейтингах. Свій 150-літній ювілей Глухівський НПУ ім. О. Довженка зустрічає, посідаючи 189-192 позицію в «Консолідованому рейтингу вишів України» та 134 позицію в «ТОП-200 УКРАЇНА 2024», що на понад 60 сходинок вище порівняно з 2022 р. (250 та 200 позиції відповідно), що дозволяє йому з упевненістю дивитися в майбутнє. Нове покоління «довженківців» неухильно тримає курс на інтеграцію у світовий освітній простір.

Список використаної літератури та джерел

1. Гриценко А. П. Дослідження Глухівського єврейського кладовища в рамках спільного українсько-ізраїльського науково-дослідного проєкту в 2023-2024 роках. *Наука та освіта в умовах війни: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка»* : матеріали звітної науково-практичної конференції викладачів, докторантів, аспірантів та молодих учених, здобувачів вищої та фахової передвищої освіти (розділ вища школа); (м. Глухів, 23-24 травня 2024 року), 2024. С. 44-48.

2. Гриценко А. П., Гриценко В. А. Дослідження Глухівського єврейського кладовища в рамках спільного українсько-ізраїльського науково-дослідного проєкту восени 2023 року. *Актуальні питання дослідження історичної науки й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах реформування: збірник наукових праць* / [редкол.: А. П. Гриценко, голова; Н. М. Ткаченко, А. А. Голуб, М. В. Мінченко, С. О. Мисник, Н. М. Петренко]. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2023. Вип. 2. С. 57 61. URL : http://46.201.250.252/handle/123456789/2205

3. Звіт ректора Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка Курка Олександра Івановича за 2021 рік. Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2020.

4. Звіт ректора Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка Курка Олександра Івановича за 2021 рік. Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2021. 345 с.

5. Назарова В. В., Гриценко А. П., Ворона П. С. Результати дослідження Глухівського єврейського кладовища вченими міжнародного науково-дослідного проєкту у 2023-2024 роках. *Сумський історико-архівний журнал.* 2024. № XLII. С. 5-16. DOI: https://doi.org/10.21272/shaj.2024.i42.p.5

6. Про внесення змін до наказів МОН щодо діяльності спеціалізованих вчених рад та визнання таким, що втратив чинність, наказу МОН від 22 липня 2020 року № 946 : наказ Міністерства освіти і науки України від 23.04.2021 № 462.URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/atestatsiya-kadriv-vyshchoi-kvalifikatisii/2021/04/462-vid-23-04-2021-shchodo-diyalnosti-spets-vchenikh-rad.pdf

7. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) : Постанова Кабінету Міністрів від 23 березня 2016 р. № 261. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text

8. Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії : Постанова Кабінету Міністрів від 12 січня 2022 р. № 44. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44-2022-%D0%BF#Text

9. Про затвердження рішень Атестаційної колегії Міністерства : наказ Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 № 530. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-rishen-atestacijnoyi-kolegiyi-ministerstva06062022

10. Про затвердження рішень Атестаційної колегії Міністерства щодо діяльності вчених рад від 31 жовтня 2014 року : наказ Міністерства освіти і науки України від 06.11.2014 року № 1279. URL: https://mon.gov.ua/nauka/nauka-2/atestatsiya-kadriv-vishchoi-kvalifikatsii/informatsiya-shchodo-zasidan-ta-rishen-atestatsiynoi-kolegii-do-travnya-2016-roku

11. Про затвердження рішень Атестаційної колегії Міністерства щодо діяльності спеціалізованих вчених рад від 16 грудня 2019 року : наказ Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 р. № 1643. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-rishen-atestacijnoyi-kolegiyi-ministerstva-shodo-diyalnosti-specializovanih-vchenih-rad

12. Про ліцензування освітньої діяльності на третьому освітньо-науковому рівні : наказ Міністерства освіти і науки від 30.05.2016 № 590. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/51492/

13. Про ліцензування освітньої діяльності на третьому освітньо-науковому рівні : наказ Міністерства освіти і науки від 04.07.2016 № 771. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/51762/

14. Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії : постанова Кабінету Міністрів від 6 березня 2019 р. № 167. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2019-%D0%BF/ed20190306#n18

15. Про затвердження рішень Атестаційної колегії Міністерства від 21.02.2024 року : наказ Міністерства освіти і науки України від 21.02.2024 року № 220. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-rishen-atestacijnoyi-kolegiyi-ministerstva-202vid21022024

16. Реєстр сертифікатів про акредитацію освітніх програм. Сайт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. URL: https://registry.naqa.gov.ua/#/certificates

17. Ткаченко Н. Збереження історико-культурної спадщини в умовах війни як актуальна проблема сучасності. *Актуальні питання дослідження історичної науки й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах реформування: збірник наукових праць* / [редкол.: А. П. Гриценко, голова; А. А. Голуб, М. В. Мінченко, С. О. Мисник, Н. М. Петренко]. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2023. Вип. 2. С. 67-69. URL: http://hdl.handle.net/123456789/2241

18. Ткаченко Наталія. Міжнародна діяльність Глухівського НПУ ім. О. Довженка в умовах війни. *Наука та освіта в умовах війни: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка:* матеріали звітної науково-практичної конференції викладачів, докторантів, аспірантів та молодих учених, здобувачів вищої та фахової передвищої освіти (розділ вища школа); (м. Глухів, 23-24 травня 2023 року), 2023. С. 186-188.

19. Ткаченко Н. М. Оновлення підходів до розвитку людських ресурсів освітньої галузі як вимога часу. *Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій:* матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (13 травня 2022 р.) / Глухівський НПУ ім. О. Довженка. Глухів, 2022. С. 265-267.

20. Romaniuk, L., Kurok O., Hrytsenko, A., Tkachenko, N., & Chumachenko O. (2023). Transformations of Ukraine's cultural heritage against the background of historical and cultural changes: international aspect. *Synesis (ISSN 1984-6754), 15(4), 374–391.* Retrieved from https://seer.ucp.br/seer/index.php/synesis/article/view/2819

21. Jean Monnet Module "Implementing the environmental security strategy: integrating the European experience" 562284-EPP-1-2015-1-uA-EPPJMO-MODULE. URL: http://mone.gnpu.edu.ua/index.php/en/

22. Jean Monnet Modules "European political integration: historical retrospective and nowadays" J621046-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE. URL: http://mone-epic.gnpu.edu.ua/en_GB/]

РОЗДІЛ 2

ТЕХНОЛОГІЧНА ТА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ ГЛУХІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА

Глухівський учительський інститут як фундатор технологічної освіти у закладах вищої освіти

Курок В. П.,
доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач кафедри технологічної і професійної освіти Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Хоруженко Т. А.,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри технологічної і професійної освіти Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Період кінця XIX – початку XX століття. Навчання ручної праці на теренах України почало активно поширюватися в закладах середньої і професійної освіти з 1884-го року. Цьому сприяло створення відповідного відділу при Міністерстві Народної Освіти, який опікувався інтеграцією навчального предмета «Ручна праця» у закладах освіти, забезпечував фінансування, контроль, розвиток, вирішення поточних проблем. Ця ініціатива породила зростаючу потребу у висококваліфікованих фахівцях – учителях ручної праці, до професійного рівня яких висувалися високі вимоги. Зокрема, вони повинні були мати освіту не нижче учительського інституту, успішно пройдений спеціальний курс із ручних робіт по дереву та металу, вміти майстерно проводити уроки ручної праці та креслення, що передбачало науково обґрунтоване навчання учнів трудових прийомів, ефективне засвоєння ними технологій ручної обробки матеріалів, розвиток творчих здібностей здобувачів освіти.

Першим закладом вищої освіти, що розпочав підготовку учителів ручної праці на теренах сучасної України, був Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, де 22 жовтня 1888 р. був відкритий та урочисто посвячений клас ручної праці. На облаштування класу ручної праці було виділено 1 000 рублів, за які придбано 15 верстатів, необхідні інструменти та 2 металеві токарні верстати для точіння по дереву і металу. На утримання класу ручної праці щорічно планувалося асигнувати з державного казначейства 1 600 рублів.

Клас ручної праці в Глухівському учительському інституті розміщувався в окремому кам'яному будинку та займав шість кімнат, які були дуже світлими і чистими. Його зразкове оснащення викликало надзвичайно приємні враження у викладачів, студентів інституту, а також учнів міського училища, які були присутні на урочистостях. «День этот был событием для Глуховского учительского института» [1, с.154].

Спочатку ручна праця в Глухівському учительському інституті була предметом за вибором здобувачів освіти. У перший рік відкриття класу бажання займатися ручною працею виявили 60 осіб (39 студентів інституту та 21 учень міського училища). Навчання відбувалося щоденно з 16:00 до 20:00 години, по суботах – з 16:00 до 18:00, а в неділю – після богослужіння. Для зручності всі працівники були об’єднані в 4 групи по 12-15 осіб. Кожна група відвідувала майстерню 3 рази на тиждень і працювала по 2 години, займаючись столярними, токарними, ложкарними, різьбленими та ажурними роботами по дереву. Час для заняття ручною працею вибирався самостійно. Куратор Київського навчального округу у звіті за 1891 р. зазначав, що «занятия ручным трудом не преследует целей утилитарных. Удовлетворение стремления к деятельности и творчеству, развитие воли, глаза, руки и вообще внешних чувств, любви и охоты к физической работе – вот ближайшая польза от обучения ручному труду» [2, с.12].

В основу занять ручною працею в Глухівському учительському інституті були покладені принципи шведської системи навчання, зокрема її неський напрям, який передбачав виготовлення за зразками або моделями практично корисних у селянському господарстві предметів із деревини різного ступеня складності. Метою такої системи був загальний розвиток

студентів, а завданнями – виховання працьовитості, розвиток м'язів рук та окоміру, ознайомлення з властивостями матеріалів і технікою роботи різними інструментами.

Система навчання ручної праці, що застосовувалася на теренах України, відрізнялася від шведського варіанта кількома особливостями, а саме: вона передбачала широке використання креслень на заміну моделям, початкові роботи з металом, чітко обґрунтовану послідовність в оволодінні інструментами під час виготовлення виробів, а також систематичне пояснення та контроль з боку вчителя за перебігом роботи учнів.

З 1897 р. ручна праця в Глухівському учительському інституті стає обов'язковим освітнім компонентом. На викладача ручної праці С. Солошенка були покладені обов’язки проведення практичних робіт у майстерні (23 години на тиждень), технічного креслення (6 годин на тиждень), історії і методики викладання ручної праці та технології обробки дерева і металу (1 година в тиждень) [3, с.12].

Під час практичних занять у майстерні студенти виготовляли колекцію виробів із дерева і металу різного ступеня складності відповідно до чітко визначеної послідовності. Роботи виконувалися як за запропонованими кресленнями, так і за оригінальними, розробленими самими здобувачами освіти. Діяльність студентів організовувалася індивідуально, водночас значна увага приділялася дотриманню послідовності у виготовленні виробу та відповідності його кресленню. Під час роботи викладач надавав унаочнені пояснення щодо використання нових видів інструментів і прийомів роботи з ними. Одним із основних критеріїв оцінювання якості виробів було дотримання «точности и правильности в размерах и разнообразия и изящества в формах» [3, с. 23].

Курс практичних занять у майстерні по дереву відбувався протягом двох років навчання і передбачав виконання різноманітних робіт, як-от столярні, токарні, ложкарні, різьбярські та бондарні. У перший рік навчання студенти засвоювали основні прийоми робіт по дереву, яким потім навчали учнів міських училищ або народних шкіл, а на другому році навчання оволодівали додатковими прийомами: плоским різьбленням, точінням, більш складними столярними прийомами, а також вивчали ремонт, налаштування та налагодження інструментів.

Курс робіт по деревині охоплював колекцію об'єктів праці, яка складалася з основної і додаткової частин. Основна частина колекції передбачала виготовлення 53 простих виробів, починаючи від грабельного зубця і закінчуючи скринькою, а додаткова частина колекції містила 8 складніших предметів, таких як верстат для пилки, табурет, «шкапік», багетну раму тощо. Зокрема, до основної частини колекції були введені такі вироби: кілочок для квітів круглий, кілочок для квітів квадратний, пара мотушек, дві вилки для утримання білизни, скалка для тіста, ручка для долота, ручка для молотка, веселка для тіста, ніж для різання паперу, човник для олівців, лінійка квадратна, лінійка, пара трикутників, точений товкач, дошка для хліба (овальна), ложка овальна, ручки для інструментів, держак для сокири, граблі з зубцями, вішалка з точеними кілочками, підставка під діжку, савок, калатало для білизни, полка на кронштейнах, полка для лампи, ложка кругла, лучок для пили, ящик для вилок і ножів, лавка на 4-х ніжках, ложка велика (чумічка), рамка різьблена, кришка для відра, пенал, аршин, ступка дерев'яна з товкачем, ящик для паперу і конвертів, підставка для чорнильниці, чайниця, полиця для книг, лінійки паралельні, вазочка виточена, колодка рубанка або фуганка, прес-бювар, табурет, ящик з косими шипами, скринька, шафка (тумбочка), шайка [3, с. 22].

На третьому році навчання студенти починали працювати з металом, виконуючи ковальські, слюсарні, токарні, жерстяні, мідніцькі та давильні роботи. Вони обробляли дріт, листове та сортове залізо, жерсть. Під час виготовлення практично корисних виробів студенти засвоювали ті прийоми і вправи робіт по дереву і металу, які відповідали потребам і характеру конкретної місцевості [4, с. 158].

Введення курсу практичних робіт по металу в навчальний план підготовки учителів ручної праці відбулося в 1897 році та виявилося важливим кроком. Ця ініціатива була обумовлена необхідністю ознайомлення майбутніх педагогів з основами обробки як дерева, так і металів, що в сукупності становлять «абетку» обробки матеріалів для всіх видів ремесел і слугують засобом засвоєння основ технічної грамоти. Цей комплексний підхід створював можливість не лише для формування великої кількості загальних ручних навичок, але й розвитку фізичних сил здобувачів освіти. Для створення необхідних матеріально-технічних умов навчання обробки металу була облаштована

спеціалізована майстерня, забезпечена необхідним інструментом та обладнана горном із вентилятором системи Шолє, паяльною піччю, слюсарним столом з шістьма стуловими лещатами, свердлильним верстатом.

Програма робіт по металу передбачала виготовлення такої колекції виробів: милиця та гачок, гачок з пробійниками, пара кутників, кільце для ручки долота, шило столярне, коробка без кришки, савок, кришка для чугунка, лопатка для вугілля, обруч конічний, пробійник, шинковка, коробка з кришкою, кружка, вішалка, пара петель для дверей, таганок, болт з гайкою, лопатка, пара кронштейнів, молоток, ніж, ковшик, попільничка мідна, пробійник і керн, водонагрівач, чайник, відро, каструлька мідна лужена [3, с. 23].

Окрім виробів, передбачених навчальною програмою, студенти Глухівського учительського інституту за своїм бажанням виготовляли різноманітні предмети побуту. Серед них були столи різних форм, стільці, етажерки для книг, віконні рами, столярні верстати, лінійки, підставки для чорнильниць і олівців, вулики. У вільний від навчання час майбутні вчителі ручної праці виготовляли навчальні посібники з арифметики, геометрії і фізики, а також інші предмети шкільного вжитку (міри довжини, квадратні і кубічні міри, ящики для колекцій, моделі тощо) [4, с. 159].

Досвід роботи Глухівського учительського інституту засвідчив, що такі доповнення до навчальної програми виявилися цілком виправданими та доцільними, оскільки вони відчутно підвищили зацікавленість студентів у предметі, додали йому елементів практичної корисності, водночас не відхиляючись від основної мети. Окрім того, такий підхід не мав на меті тільки навчати студентів корисним навичкам, але й переслідував педагогічні цілі. Зокрема, було виявлено, що здобувачі освіти стали більш зацікавлені та уважні до процесу навчання ручної праці, що сприяло розвитку практичних навичок студентів та підвищенню їхньої майстерності у виготовленні різноманітних виробів з деревини та металу [5, с. 22].

При класах ручної праці функціонувала спеціальна бібліотека, яка містила найкращі журнали та книги того часу. У її фондах зберігалися креслення Шведської колекції виробів, Лейпцігської семінарії ручної праці, Паризької школи ручної праці, майстерень Санкт-Петербурзького учительського інституту та

атласи різних робіт. Деякі студенти створювали власні малюнки токарних, різьблених та ажурних виробів, за якими потім виготовляли моделі. Навчання ручної праці відбувалося суворо від простого до складного, що виявлялося як у відборі виробів та інструментів для роботи, так і у їхніх конструкціях. Кожна модель виготовлялася у строго чіткій послідовності, особлива увага приділялася самостійній роботі здобувачів освіти.

Обов'язком студентів Глухівського учительського інституту було утримання в чистоті й справності інструменти та пристосування в класах ручної праці, а також виготовлення нових знарядь праці задля уникнення зайвих витрат на ремонт наявних. Кількість верстатів, лещат і комплектів основних інструментів точно відповідала чисельності студентів у групі. Класи ручної праці завжди підтримувалися в чистоті, верстати й інструменти були пронумеровані, а матеріали та виготовлені вироби мали чітко визначені місця для зберігання.

Теоретичні заняття з історії та методики ручної праці були заплановані для студентів 3-го курсу. На цих заняттях здобувачі освіти вивчали педагогічне значення ручної праці як загальноосвітнього предмета в школі, зміст навчального предмета «Ручна праця», його цілі та методичні вказівки щодо викладання та облаштування майстерні. Частина цих занять була присвячена ознайомленню студентів із поглядами видатних педагогів на ручну працю, із досвідом практичної діяльності передових учителів ручної праці, історією та сучасним становищем викладання предмета «Ручна праця» у різних країнах Європи, а також огляду фахової літератури.

На теоретичних заняттях із механічної технології дерева студентам надавалася інформація про властивості деревини та способи її обробки, а також про інструменти, використовувані для таких цілей. Програма навчальної дисципліни містила такі теми: будова деревини, її породи та дефекти, технічні характеристики, зміна форми, процес просушування, сорти лісу, допоміжні інструменти та пристосування для обробки деревини – різання, розпилювання, розколювання, стругання, свердління, довбання, точіння, згинання, з'єднання частин, склеювання, остаточної обробки дерев'яних виробів [3, с. 24].

У Глухівському учительському інституті технічне креслення вивчалося з погляду практичного застосування в курсі ручної праці, зокрема мало на меті набуття вмінь виготовляти

оригінальні креслення. Зміст цього навчального предмета охоплював основи геометричного, технічного та проєкційного креслення. Студенти першого курсу отримували навички в кресленні простих прямолінійних і криволінійних геометричних фігур, що відповідали навчальній програмі ручної праці. На другому і третьому курсах вони вже вправлялися у виконанні самостійних завдань, які містили комбінації контурів, з'єднань, узорів і розробку креслень для абсолютно нових виробів. Такий підхід сприяв згуртованості теоретичних знань та практичних навичок, необхідних для якісного виконання завдань ручної праці.

Перед складанням випускного іспиту студенти інституту повинні були підготувати комплекти виробів із деревини та металу відповідно до зразків, встановлених навчальною програмою. Це могли бути як прості вироби: дерев'яні кілки, квіткові підпірки, ложки, ковші тощо, так і складніші, виготовлені за технологією столярного, токарного або ковальського виробництва. З метою контролю якості успішності здобувачів освіти до запровадження спеціальної інспекції при інституті щорічно проводилися виставки робіт ручної праці та креслення. Виготовлені кожним студентом вироби зберігалися в складі або в музеї ручної праці, а після закінчення навчання вони видавалися студентам у власність. Найкращі екземпляри залишалися в інституті та зберігалися в педагогічному музеї.

У системі професійної підготовки майбутніх учителів Глухівського учительського інституту наприкінці XIX – на початку XX століття особливе значення приділялося педагогічній практиці. З метою забезпечення якісної практичної підготовки майбутніх учителів, зокрема й ручної праці, при інституті в 1876 р. було засновано зразкове двокласне міське училище. На проходження педагогічної практики, яка мала на меті «приобретение достаточных навыков и умения в преподавании» [5, с. 23], направлялися студенти третього курсу. Практика була невідривною, тривала протягом усього навчального року та передбачала щоденне відвідування майбутніми вчителями ручної праці трьох уроків у міському училищі, які проводилися вчителями закладу або студентами- практикантами.

З метою ефективного проходження педагогічної практики та надання можливості кожному практикантові бути присутнім на уроках учителів міського училища, а також для забезпечення

самостійного проведення студентами уроків із усіх предметів училищного курсу студенти третього курсу були розподілені на дві групи, однакові за кількістю осіб. Практиканти, які належали до цих груп, займалися почергово по три дні на тиждень у першому і другому класах, змінюючи ці дні щотижня. Окрім того, чергування за предметами та уроками відбувалося і в окремі дні тижня. Такий розподіл практикантів за класами училища та чергування за предметами й уроками гарантували рівномірне навантаження з кожного предмета та повноцінне залучення студентів до навчального процесу міського училища. Таким чином після завершення навчання в інституті вони були повністю ознайомлені зі змістом і методикою викладання всіх навчальних предметів в усіх класах училища.

Двоє практикантів виконували роль помічників учителів міського училища. На чергових покладалися обов'язки контролю за поведінкою учнів та дотриманням загальної дисципліни в закладі. У випадку порушення дисципліни практиканти несли особисту відповідальність.

За такої системи організації практики кожен студент мав можливість проводити по одному уроку щотижня в першому та другому класах училища. Загалом студенти-практиканти проводили практичні уроки щодня протягом трьох перших уроків у присутності і під наглядом вчителя відповідного класу училища. Водночас інші студенти з групи практиканта були присутніми на його уроці, спостерігали за його перебігом, вели відповідні протокольні записи та робили помітки щодо уроку та зауважень, які були помічені під час проведення уроку.

На викладачів міського училища був покладений обов'язок розробляти розклад проведення студентами практичних уроків на два тижні вперед, розподіляти навчальні предмети між практикантами, визначати теми залікових уроків та класи, у яких планувалося проводити заняття. Проведенню уроків передувала ретельна методична підготовка студентів-практикантів. Після отримання від учителя міського училища та викладача інституту всіх необхідних методичних вказівок, кожен студент-практикант повинен був розробити розгорнутий план-конспект уроку у формі послідовних питань, які він мав намір обговорити з учнями, указавши їхні очікувані відповіді, а також необхідне навчально-методичне забезпечення. Детальний конспект кожного уроку подавався на розгляд учителю училища, і тільки після ретельного

аналізу та виправлення він вважався задовільним, а студент отримував дозвіл на проведення уроку.

Така організація практики забезпечувала студентам-практикантам достатній час для підготовки до проведення уроків, оскільки протягом двох тижнів кожен із них мав можливість уважно опрацювати навчальний матеріал за темою призначеного уроку, ретельно вивчити зміст відповідних підручників та ознайомитися з необхідними наочними посібниками.

Варто відзначити, що в перші роки проведення педагогічної практики тільки вчителі училища були відповідальні за підготовку студентів до проведення як чергових, так і звітних уроків. Вони витрачали на це значну кількість часу поза основними уроками, переважно вечорами, тож «обыкновенно не мало страдали от практики воспитанников» [6, с. 21], оскільки тільки на них «ложился весь тяжелый труд подготовки воспитанников к очередным практическим урокам» [6, с. 21]. Цю проблему виявив попечитель, який у своєму звіті за 1906 р. відзначав, що в майбутньому бажано залучати викладачів інституту до активної участі в керівництві практичними уроками студентів-практикантів. З метою виконання рекомендацій попечителя та для зменшення навантаження на вчителів училища керівництво інституту внесло деякі зміни в програму педагогічної практики в 1907 р.

Кожен студент-практикант, попередньо підготувавши конспект уроку, мав надати його для перевірки не пізніше ніж за три дні до запланованої дати його проведення спочатку викладачам відповідних предметів в інституті, а потім, після виправлень та затвердження, передати їх на перевірку вчителям міського училища, які надавали дозвіл на проведення уроку. Практиканти, які не встигли подати свої конспекти або отримали незадовільну оцінку за їх підготовку, позбавлялися права проведення уроку та підлягали стягненню, міра якого визначалася педагогічною радою в кожному окремому випадку.

До 1907 р. викладачі інституту не здійснювали постійний нагляд за проведенням чергових практичних уроків студентів-практикантів, а лише відвідували звітні уроки в класах міського училища, які після цього обговорювалися на конференціях за участю директора, викладачів відповідних предметів, учителів міського училища та вихованців старшого класу. З 1907-го року викладачів інституту зобов'язали бути присутніми на всіх уроках

студентів старших курсів, незалежно від їх характеру (чергові або звітні) з метою здійснення систематичного контролю за перебігом уроку, керівництва навчально-методичною діяльністю студентів та внесення необхідних корективів.

З 10 вересня і по 10 жовтня практика була пасивною. Протягом цього періоду всі студенти випускного курсу щодня відвідували уроки вчителів міського училища, спостерігали за організацією навчально-виховної роботи в закладі освіти, ознайомлювалися з роботою вчителів-предметників, вивчали зміст навчальних предметів та засвоювали методичні аспекти проведення уроків, аналізували навчальні посібники, набували початкових навичок загального педагогічного аналізу уроку, комунікували з учнями тощо.

Під час відвідування занять учителів-предметників студенти робили короткі записи змісту прослуханих уроків, відзначали труднощі, які виникали в учителів міського училища, та методи їх подолання, заходи виховного впливу на учнів, а також інші спостереження, що викликали питання або потребували пояснення. Ці записи слугували основою для складання студентами-практикантами звітів про відвідані уроки в міському училищі. Звіти подавалися на розгляд директорові інституту для подальшого аналізу та обговорення.

З 11 жовтня педагогічна практика ставала активною і передбачала проведення чергових уроків, а з листопада – звітних. Чергові уроки відвідувалися всіма викладачами інституту відповідно до розкладу, розробленого педагогічною радою. Розподіл цих уроків здійснювався таким чином, щоб кожен студент мав можливість проявити свої здібності у викладанні різних предметів у всіх відділеннях училища: історії, мови, арифметики, геометрії, географії, природознавства, ручної праці тощо. Проведення чергових уроків відбувалося за участю викладача інституту, вчителя міського училища, декількох студентів-практикантів та іноді директора інституту.

Після проведення кожного чергового уроку викладач інституту аналізував його разом з усіма студентами групи. Іноді такий аналіз відбувався під час занять з відповідного предмета в інституті. Окрім цього, щотижня з другої половини жовтня до першого тижня Великого посту, щосуботи після вечірнього богослужіння організовувалися конференції для обговорення чергових та звітних уроків, проведених студентами третього року

навчання. У таких конференціях брали участь директор, один із викладачів інституту, всі вчителі міського училища та студенти випускної групи. Зазвичай конференція розпочиналася о 19:00 або 20:00 і тривала 2-3 години.

Процес обговорення проведених чергових уроків передбачав декілька етапів. Спочатку один із практикантів зачитував звіт та свої зауваження до уроку одногрупника, який потім пояснював свої дії або рішення. Після цього вчитель міського училища, викладач інституту та директор висловлювали свої думки та враження щодо якості уроку і звіту. Такі конференції відігравали значну роль у професійному становленні майбутніх учителів, оскільки сприяли розвитку критичного мислення щодо власної педагогічної практики, стимулювали самоаналіз та пошук шляхів подолання труднощів і невдач. Ці зустрічі, що викликали живий інтерес як серед студентів, так і серед педагогічного колективу, поступово залучали здобувачів освіти до майбутньої професійної діяльності.

З 1 листопада студенти-практиканти проводили в міському училищі звітні уроки за участю директора інституту, викладачів відповідних предметів в інституті, учителів міського училища та всіх студентів випускної групи, які їх аналізували та складали докладні звіти. Звітні уроки студентів 3-го курсу призначалися відповідно до розкладу занять по два на тиждень та вважалися іспитами, а тому детально протоколювалися спеціально призначеними для цього особами. Разом з черговими звітні уроки підлягали аналізу на щотижневих вечірніх педагогічних зборах. Загалом у підготовці до звітних уроків студентам надавалася більша самостійність, ніж до чергових.

Аналіз та обговорення на конференціях проведених звітних уроків відбувалися в такій послідовності: кілька чергових студентів, не менше чотирьох, уважно фіксували хід уроку, запам'ятовуючи кожне запитання практиканта та кожну відповідь учнів училища. Після цього нотатки передавались одному зі студентів, який на їх основі готував детальну письмову доповідь на конференцію щодо змісту звітного уроку, а також висловлював власні думки щодо нього.

У процесі аналізу звітних уроків керувалися таким порядком виступів: спочатку рецензент представляв першу частину звіту, яка описувала перебіг уроку, та вказував на виявлені особисто ним недоліки. Далі рецензент розглядав другу частину звіту,

підкреслюючи переваги проведеного уроку. Після цього інші студенти висловлювали свої зауваження, а практикант мав право відстоювати свою думку, робити аргументовані заперечення як рецензенту, так і одногрупникам, роз'яснювати причини прийнятих рішень. Присутні на зборах студенти, викладачі предмета і вчителі міського училища також могли висловлювати свої думки щодо рецензії, вносити доповнення та вказувати на помилки, які не були враховані в оцінюванні уроку.

Після аналізу висловлених думок щодо проведеного уроку викладачем інституту здійснювалося узагальнення всіх зауважень, зокрема роз'яснення основних помилок практиканта. Після цього увага студентів інституту акцентувалася на позитивних сторонах уроку, а наприкінці виступу висловлювалася остаточна думка про загальну оцінку уроку, яка могла бути визначена як задовільна або незадовільна. Остаточне рішення про залікову оцінку уроку приймалося головою зборів, яким був директор інституту.

Після проведення конференції студенти-практиканти випускного курсу складали протоколи аналізу уроків, які надалі заслуховувалися і підписувалися на черговій конференції. У звіті попечителя Київського навчального округа за 1906 р. зафіксовано, що підготовка студентів до звітних уроків була ретельна, уроки були проведені «цілком задовільно», звітні відгуки були складені належним чином, здобувачі освіти активно брали участь в конференції. Попечитель відзначав, що звітні уроки були дуже корисними для практичного вправляння майбутніх учителів у викладанні, так само, як і самі конференції, призначені для аналізу цих уроків [6, с. 12].

У результаті активних обговорень дидактичних і методичних питань під час звітних конференцій як науково-педагогічними працівниками, так і студентами-практикантами, стало очевидним, що такі зустрічі суттєво сприяли професійному зростанню та педагогічному розвиткові майбутніх учителів. «Методическая выработка правильного обучения обязана во многом этим собраниям, имеющим живой интерес и для дающих уроки воспитанников, и для принимающих участие в обсуждении этих уроков преподавателей» [2, с. 8].

Одним із ключових завдань педагогічної практики, що мало прямий вплив на якість викладання в міському училищі, була робота студентів-практикантів в педагогічному музеї інституту. На

думку попечителя, це завдання було надзвичайно важливим для майбутніх учителів, оскільки дозволяло їм ознайомитися з навчально-методичною літературою, яка була там зібрана, зокрема кращими зразками підручників, навчальних та наочних посібників, книг для читання та іншої літератури, що призначалася для міських училищ. Детальний аналіз літератури убезпечував випускників від помилок у майбутньому під час вибору якісного навчально-методичного забезпечення для бібліотеки або кабінету закладу освіти.

Оскільки кожен практикант не мав можливості детально ознайомитися з усіма відділами музею через обмежений час, вивчення певних секцій музею доручалося двом або навіть одному студентові. Результати занять у музеї документувалися у вигляді письмових доповідей, які потім аналізувалися та обговорювалися на окремих зборах за участю викладачів інституту, вчителів міського училища, усіх випускників та директора інституту.

Під час проходження педагогічної практики студенти проводили також психологічні спостереження за одним із учнів молодшого класу міського училища. Практиканти аналізували успіхи учня, його поведінку як в училищі, так і в позаурочний час, досліджували інтереси учня, вивчали його сімейні та матеріальні умови, взаємини з учителями та однокласниками. Власні спостереження студенти фіксували в щоденнику, який подавався на розгляд директорові інституту наприкінці першого півріччя навчального року.

У звіті за 1906 р. попечитель відзначає, що така система організації практики призводила до задовільних результатів, і кожен студент випускного курсу повноцінно ознайомлювався зі змістом основних предметів курсу міських училищ відповідно до Положення від 31 травня 1872 р. та набував достатнього досвіду їх викладання за концентрично складеними програмами. «Изложенный порядок ведения практических занятий воспитанниками института дает прекрасные результаты» [5, с. 26].

У 1892 р. у Глухівському учительському інституті відбувся перший випуск учителів ручної праці. У звіті попечителя засвідчено, що один із випускників влаштувався на посаду викладача ручної праці в Оренбурзькому учительському інституті, двоє – у міські училища Одеського округу, ще один – у

парафіяльне міське училище м. Києва та ще двоє в майстерні при дитячих притулках в м. Києві [7, с. 14]. З метою підготовки міських учителів і вчителів народних шкіл із основ ручної праці в Глухівському учительському інституті в канікулярний період організовувалися тимчасові курси ручної праці під керівництвом викладачів цього предмета.

Отже, розвиток технологічної освіти в українських закладах вищої освіти здійснювався з початку 1888 р. і був пов'язаний із відкриттям у Глухівському учительському інституті класу ручної праці. Тогочасні владні структури розуміли важливість цього предмета як для розвитку особистості дитини, так і для підготовки молодого покоління до життя, а також для забезпечення промисловості кваліфікованими робітниками, що сприяло економічному зростанню держави. З метою розповсюдження предмета «Ручна праця» у народних школах державні органи надавали значну фінансову підтримку як закладам середньої освіти, так і вищої, сприяючи підготовці висококваліфікованих педагогів.

Період середини – кінця XX століття. Починаючи з 1931/1932 навчального року в Глухівському учительському інституті було впроваджено принципово нові навчальні плани підготовки вчителів праці, які відзначалися збільшенням кількості годин на технічні та педагогічні дисципліни, виділенням групи політехнічних дисциплін і збільшенням часу на практичну підготовку в майстернях та лабораторіях. Політехнічні дисципліни охоплювали такі курси: організація та раціоналізація виробництва, історія техніки, машинознавство з основами графіки, електротехніка та електрифікація, технологія матеріалів, економіка.

Початок 1970-х рр. в освіті України ознаменувався відсутністю в школах достатньої кількості учителів трудового навчання, тому питання підготовки відповідних фахівців у цей період активізувалося. Для розв'язання цієї проблеми, а також на виконання постанови колегії Міністерства освіти УРСР від 15 жовтня 1969 р. «Про затвердження заходів по дальшому поліпшенню роботи з професійної орієнтації та трудового виховання учнів у загальноосвітніх школах УРСР» було прийнято рішення забезпечити підготовку вчителів праці й виробничого навчання в педагогічних, технічних і сільськогосподарських закладах вищої освіти країни. Затвердження Міністерством вищої

та середньої спеціальної освіти СРСР 25 лютого 1972 р. спеціальності № 2120 «Загальнотехнічні дисципліни і праця» зумовило те, що поступово по всій Україні при педінститутах почали відкриватися загальнотехнічні факультети.

Одна з перших спроб організації факультету загальнотехнічних дисциплін зроблена в 1972/1973 навчальному році Глухівським педагогічним інститутом, де було створено факультет загальнотехнічних дисциплін та трудового навчання та введено спеціальність «Загальнотехнічні дисципліни і праця», що забезпечувала підготовку вчителів трудового навчання для задоволення кадрових потреб шкіл Сумської, Чернігівської та Полтавської областей. З огляду на це з 1972/1973 навчального року було введено новий навчальний план зі спеціалізацією «Технічне креслення і конструювання». Студенти вивчали такі дисципліни професійно орієнтованого циклу: «Теоретична механіка», «Нарисна геометрія і креслення», «Практикум в навчальних майстернях», «Основи взаємозамінності і технічні вимірювання», «Методика викладання трудового навчання», «Методика викладання креслення», «Загальна електротехніка», «Машинознавство: опір матеріалів», «Машинознавство: теорія механізмів і машин», «Машинознавство: гідравліка і гідравлічні машини» тощо.

Випускники спеціальності «Загальнотехнічні дисципліни і праця» повинні були володіти професійною майстерністю, достатнім рівнем знань, трудових навичок і вмінь, розуміти принципи функціонування технічних пристроїв, знати основні досягнення науки. Разом з отриманням вищої освіти впроваджувалася система набуття майбутніми вчителями праці робітничої професії після технологічної практики на підприємстві і складання іспитів відповідної робітничої кваліфікації.

Варто зазначити, що перші навчальні плани підготовки вчителя трудового навчання були копією навчальних планів підготовки інженерів за спеціальністю «Різання металів, верстати та інструменти», де за основу була взята інженерна підготовка, оскільки тогочасні партійні документи орієнтували на посилення індустріалізації і механізації господарства. Години, що виділялися на інженерну підготовку здобувачів освіти, складали 75% від усього обсягу годин навчального плану, що негативно позначилося на педагогічній, методичній і психологічній підготовці вчителя трудового навчання.

У 1974 р. була заснована кафедра педагогіки і методики технологічної освіти, у 1981 р. – кафедра загальнотехнічних дисциплін, у 2001 р. – кафедра машинознавства, а у 2014 р. – кафедра технологічної і професійної освіти. У процесі розвитку факультету загальнотехнічних дисциплін та трудового навчання було проваджено додаткові спеціальності й спеціалізації підготовки майбутніх учителів трудового навчання («Обслуговуюча праця», «Механізація і основи сільськогосподарського виробництва»).

Сучасний етап розвитку. На сьогодні кафедра технологічної і професійної освіти здійснює підготовку висококваліфікованих фахівців за предметною спеціальністю 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології) за освітніми ступенями бакалавра, магістра, за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки – доктора філософії, за спеціальністю 015 Професійна освіти – доктора наук.

На кафедрі технологічної і професійної освіти реалізуються такі освітні програми: ОПП «Середня освіта (Трудове навчання та технології. Інформатика)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти; ОПП «Середня освіта (Трудове навчання та технології)» другого (магістерського) рівня вищої освіти; ОНП Теорія і методика вищої освіти» третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти.

Колектив кафедри здійснює процес підготовки здобувачів освіти за освітніми компонентами циклів дисциплін загальної та професійної підготовки, а саме: вступ до спеціальності, вища математика, загальна фізика, загальна електротехніка, основи безпеки життєдіяльності та здоров’я людини, інформаційні технології в освіті, основи виробництва, машинознавство, технічна механіка, основи наукових досліджень інформатика, інженерна графіка, комп’ютерна графіка, основи проєктування і моделювання виробів, практикум у навчальних майстернях, методика навчання креслення, теорія і методика трудового навчання та технологій, методика навчання інформатики, основи програмування та практикум з організації та обслуговування комп’ютерних мереж, алгоритмічні мови, методика технологічної освіти, методика навчання інформатики, технологія наукових досліджень, декоративно-ужиткове мистецтво та дизайн, дослідження в технологічній освіті, організація підприємницької діяльності, теорія і методика профорієнтаційної роботи,

інформаційні технології в дослідницькій діяльності, цифрові технології в наукових дослідженнях, практикум з програмування та ін.

Особливу увагу викладачі кафедри зосереджують на питаннях організації практичної підготовки майбутніх учителів технологічної освітньої галузі. Студенти проходять педагогічну практику в закладах загальної середньої та позашкільної освіти, дитячих закладах оздоровлення та відпочинку на місцевому, обласному та національному рівнях, активно долучаються до освітнього процесу закладів освіти, проводять уроки трудового навчання, технологій та інформатики, заняття гуртків науково-технічного та художньо-естетичного напрямів, оформлюють кабінети, організовують дозвілля дітей у закладах освіти, оздоровлення та відпочинку.

На кафедрі функціонує наукова школа під керівництвом В. П. Курок «Професійна підготовка майбутніх учителів трудового навчання та технологій», основні напрями діяльності якої пов'язані з дослідженням проблем підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, удосконалення методики викладання трудового навчання та технологій у закладах загальної середньої освіти, становлення і розвиток технологічної та професійної освіти в Україні.

Науково-дослідна робота викладачів кафедри проводиться за темою «Підготовка фахівців у закладах вищої освіти в умовах євроінтеграції» (номер державної реєстрації теми в УКР ІНТЕІ 0122U002010). Результати наукових досліджень викладачів кафедри оприлюднюються в журналах, що індексуються в наукометричних базах Scopus, Web of Science, Index Copernicus, у вітчизняних фахових збірниках наукових праць категорії Б, збірниках матеріалів всеукраїнських та міжнародних наукових конференцій і семінарів як в Україні, так і в Європі. Основні напрями досліджень узгоджуються з профілем підготовки висококваліфікованих та конкурентоспроможних на ринку праці фахівців, зокрема майбутніх учителів трудового навчання та технологій, інформатики, викладачів фахової передвищої освіти.

Кафедра технологічної і професійної освіти спільно з Інститутом професійної освіти НАПН України традиційно кожні два роки організовує проведення Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми технологічної і професійної освіти». Понад 12 років поспіль кафедра проводить регіональний

науково-методичний семінар «Технологічна освіта в контексті концептуальних засад нової української школи» для вчителів трудового навчання та технологій. Тематика семінару завжди відповідає актуальним проблемам технологічної освіти молоді, зокрема найактуальнішим наразі є питання забезпечення реалізації її завдань у контексті концептуальних засад Нової української школи. Метою заходу є конструктивний обмін думками між учителями та науково-педагогічними працівниками, спрямований на взаємне збагачення досвідом, виявлення інновацій у практичній діяльності вчителів трудового навчання та технологій, а також впровадження наукових розробок в освітній процес закладів загальної середньої освіти. На постійній основі кафедра проводить круглі столи та науково-методичні семінари з актуальних питань технологічної і професійної освіти.

Колектив кафедри постійно працює над удосконаленням навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій в університеті. У 2020 р. було видано «Наскрізну програму навчальних практик студентів факультету технологічної і професійної освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології)», а в 2023 р. – «Наскрізну програму практичної підготовки здобувачів вищої освіти факультету технологічної і професійної освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології)», у 2021 р. – «Збірник навчальних програм кафедри технологічної і професійної освіти для студентів предметної спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології) та спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)», у 2023 р. – навчальний посібник «Технологічна освіта в базовій школі з методикою викладання» для студентів спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології).

Викладачі кафедри керують науковими гуртками та проблемними групами, що сприяє розширенню світогляду студентів із цікавих для них питань технологічної освітньої галузі. Результатами цієї діяльності є публікації з досліджуваних проблем у співавторстві з керівниками-викладачами, обговорення результатів наукових досліджень студентів та перспектив їх практичного впровадження, участь здобувачів освіти в

усеукраїнських і міжнародних конференціях, олімпіадах та конкурсах, розроблення творчих проєктів тощо.

У 2001 р. кафедра технологічної і професійної освіти започаткувала проведення ІІ туру Всеукраїнської олімпіади з трудового навчання серед студентів закладів вищої освіти, де здобувачі освіти Глухівського НПУ ім. О. Довженка регулярно здобувають перемоги в другому етапі. Майбутні вчителі трудового навчання та технологій також є постійними переможцями в другому турі Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт зі спеціальності «Технологічна освіта», а кафедра технологічної і професійної освіти в різні роки була базою для проведення такого конкурсу.

Кафедра технологічної і професійної освіти Глухівського НПУ ім. О. Довженка отримала визнання в галузі технологічної освіти України та була нагороджена відзнакою – статуеткою «Лідер технологічної освіти».

Науково-педагогічний колектив кафедри активно співпрацює з випусковими кафедрами університету та спорідненими кафедрами закладів вищої освіти України та зарубіжжя, лабораторіями НАПН України, закладами загальної середньої, фахової передвищої та позашкільної освіти, роботодавцями та стейкхолдерами. Викладачі кафедри систематично займаються удосконаленням якості навчання здобувачів освіти та підвищенням свого професійного рівня.

Отже, на сучасному етапі розвитку Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка є невіддільним складником освітянської спільноти України. З одного боку, університет відзначається більш ніж столітніми традиціями в підготовці висококваліфікованих педагогічних кадрів, а з іншого боку, він відповідає всім стандартам закладів освіти європейського зразка, забезпечуючи своїм випускникам ґрунтовну професійну підготовку.

Список використаної літератури та джерел

1. Общепедагогический журнал для школы и семьи «Русская школа» / под ред. Я. Г. Гуревича. №1. С-Петербург, 1889.

2. Отчет попечителя киевского учебного округа о состоянии мужских гимназий и прогимназий за 1891 год. Киев: Типо-Литография Высочайше утвер. Товарищ. И. Н. Кушнерев и Ко. Киевское отделение, Бибиковский бульвар, д.№ 8б. 1892.

3. Отчет попечителя киевского учебного округа о состоянии учебных заведений округа за 1897 год. Киев: Типо-Литография Высочайше утвер.

Товарищ. И. Н. Кушнерев и Ко. Киевское отделение, Бибиковский бульвар, д.№8б. 1898.

4. Министерские распоряжения. Инструкция для руководства при организации и ведении преподавания ручного труда в учительских институтах и семинариях (Утверждена г. Министром народного просвещения 9 мая 1896 г.).

5. Отчет попечителя киевского учебного округа о состоянии Глуховского Учительского Института и Учительских Семинарий за 1910 год. Киев: Типо-Литография Высочайше утвер. Товарищ. И. Н. Кушнерев и Ко. Киевское отделение, Бибиковский бульвар, д.№8б. 1911.

6. Отчет попечителя Киевского учебного округа о состоянии Глуховского Учительского Института и Учительских Семинарий за 1907 год. Киев: Типография Товарищества И. Н. Кушнерев и Ко. Киевское отделение, Караваевская ул., д. №5. 1908 г.

7. Отчет попечителя киевского учебного округа о состоянии учебных заведений округа за 1892 год. Киев: Типо-Литография Высочайше утвер. Товарищ. И. Н. Кушнерев и Ко. Киевское отделение, Бибиковский бульвар, д.№8б. 1893.

Історія факультету технологічної і професійної освіти

Курок В. П.,
доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,
завідувач кафедри технологічної і професійної освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Гриценко А. П.,
доктор педагогічних наук, доцент,
директор Навчально-наукового інституту філології та історії
Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Ткаченко Н. М.,
доктор педагогічних наук, професор,
проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Традиція розвитку здатностей до трудового навчання й виховання у випускників закладу вищої педагогічної освіти в древньому Глухові – першому педагогічному закладі вищої освіти в Україні – була закладена ще наприкінці XIX ст. У 1888 р. було відкрито навчальний клас ручної праці в Глухівському учительському інституті, а через дев'ять років і ця навчальна дисципліна стала обов'язковим освітнім компонентом, про що ми ґрунтовно розповідали в попередньому параграфі нашої колективної монографії. Тому відкриття на початку 70-х рр. XX ст. нового факультету засвідчує продовження традицій розвитку підготовки фахівців з технологічної та професійної освіти, яка має вже майже 130-річну історію [50, с. 234–235; 51, с. 14–18].

З 1 вересня 1972 р. в Глухівському державному педагогічному інституті на півночі Сумщини запрацювало відділення загальнотехнічних дисциплін факультету підготовки вчителів початкових класів. Відповідно до рішення ради пединституту від 30.06.1972. у структурі закладу вищої освіти згідно з наказом № 50 від 18.07.1972 функціонувала предметно-методична комісія (далі – ПМК) загальнотехнічних дисциплін і праці, у складі якої працював кабінет машинознавства, навчальні майстерні та з'явився кабінет методики трудового навчання [7, арк. 21зв – 22; 39, с. 112–114].

Деканом факультету підготовки вчителів початкових класів та ініціатором усіх актуальних на той час новацій був 32-річний старший викладач кафедри педагогіки і психології **Володимир Андрійович Мосіяшенко** (1939–2009), а заступником декана

факультету згідно з наказом по ГДПІ за № 68 від 19.09.1972 р. з 19 вересня 1972 р. було призначено старшого викладача кафедри машинознавства **Олександра Васильовича Воробйова** [7, арк. 26зв, 39]. Відповідно до наказу № 65 від 04.09.1972 він був призначений з 1 вересня 1972 р. головою ПМК загальнотехнічних дисципліни і праці. До складу цієї комісії входили також 51-річний старший викладач практикуму в навчальних майстернях **Іван Федорович Гавриченко** – учасник бойових дій у німецько-радянській війні, а також 58-річний викладач практикуму в навчальних майстернях **Іван Данилович Гіптенко** – учасник бойових дій у німецько-радянській війні та в'язень фашистських концтаборів Освенциму, Дахау та Бухенвальду [6, арк. 61].

Цікавим є життєпис перших викладачів новоствореного факультету. Першим до Глухівського вишу в 1957 р. прийшов на посаду викладача малювання І. Д. Гіптенко. Він народився 21 липня 1914 р. у с. Шамраївка Велико-Половецького району (з 2020 р. – село у складі Сквирської міської громади Білоцерківського району) Київської області в селянській родині. 1929 р. закінчив Шамраївську школу та вступив до Київського художнього технікуму. У 1933 р. 19-річний юнак приїхав до Глухова на той час Чернігівської області. Тут він до 1936 р. навчався в Глухівському сільськогосподарському інституті. Наступні два роки працював на цукровому заводі в Михайлівському (у 1943–1962 рр., та з вересня 2024 р. – м. Хутір-Михайлівський).

1938 р. після закінчення семимісячних педкурсів з підготовки вчителів російської мови та літератури для неповної середньої школи при Ніжинському педінституті у 24-річного Івана Даниловича починається педагогічна кар'єра. У 1938/1939 навчальному році він викладає українську мову та літературу в Брусилівській школі (селище Брусилів Житомирської області). Наступний, 1939/1940, навчальний рік працює на посаді директора Карабачиської початкової школи (с. Карабачин Брусилівського району Житомирської області). З червня 1940 р. перебував у лавах Червоної армії. 1941 р. потрапив у полон й упродовж наступних чотирьох років перебував у німецьких концтаборах (Освенцим, Дахау, Бухенвальд). У листопаді 1945 р. був демобілізований. З 1946 по 1954 рр. працював на посаді агронома в Глухівському «Сортнасіновоч». Упродовж 1955–1957

рр. підпрацьовував художником-декоратором у клубах та театрах Глухівщини на договірній основі [41, с. 108].

25 січня 1957 р. І. Д. Гіптенко був призначений на посаду викладача малювання Глухівського педінституту з погодинною оплатою, а з 16 січня 1958 р. переведений на посаду асистента ручної праці на штатній основі в ГДПІ. З 1 вересня 1971 р. по 22 липня 1974 р. обіймав посаду викладача аж до виходу на пенсію у 60-річному віці [12, арк. 1–29].

Трохи пізніше, а саме в 1960 р., у нашому ЗВО почав працювати уродженець історичної Сумщини І. Ф. Гавриченко. Він народився 16 квітня 1921 р. у с. Микитівка Ямпільського району в селянській родині. 1939 р. закінчив Воздвиженський сільськогосподарський технікум й отримав спеціальність агронома. Із грудня 1939 р. по січень 1951 р. перебував у лавах Червоної армії. Під час військової служби закінчив Ростовське піхотне училище (1939–1941) та вищі розвідувальні курси (1942–1943). У 1944 р. нагороджений орденом Вітчизняної війни II ступеня. 1951 р. демобілізувався у званні капітана. Упродовж 1952–1957 рр. перебував на посаді агронома та директора Підсобно-експериментального господарства Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур. З 1957 по 1960 рр. перебував на посаді директора навчальної частини Глухівського училища механізації сільського господарства № 1 [6, арк. 61].

У 1960 р. Іван Федорович перейшов до Глухівського педагогічного інституту. Спочатку обіймав посаду механіка автодорожньої справи, а через рік був переведений на посаду асистента кафедри основ промислового і сільськогосподарського виробництва. Станом на жовтень 1962 р. перебував на посаді викладача. 1965 р. І. Ф. Гавриченко закінчив Білоцерківський сільськогосподарський інститут (нині – Білоцерківський національний аграрний університет). 1 вересня 1968 р. він був призначений на посаду старшого викладача, а з 23 грудня цього року переобраний на посаду старшого викладача практикуму в навчальних майстернях. 1 вересня 1974 р. обраний на посаду викладача методики трудового навчання з практикумом у навчальних майстернях. 22 жовтня 1975 р. обраний на посаду старшого викладача кафедри загальнотехнічних дисциплін. З квітня 1980 р. по вересень 1981 р. працював заступником декана факультету підготовки вчителів початкових класів ГДПІ,

поєднуючи перебування на цій посаді з роботою викладача до 1 березня 1985 р., коли вийшов у 63-річному віці на пенсію [10].

О. В. Воробйов, рішенням ради інституту від 31.08.1972 був заверджений на посаді старшого викладача машинознавства з посадовим окладом 185 крб та навчальним навантаженням у 680 год [7, арк. 26зв, 39]. **Олександр Воробйов** народився 15 березня 1942 р. на хуторі Коробово Собинського району Владимирської області в селянській родині. Після закінчення Тасин-Борської семирічної школи Гусь-Хрустального району Владимирської області у 1956 р. вступив до Ковровського механічного технікуму транспортного будівництва. Цей заклад освіти він закінчив 1960 р., отримавши диплом техніка-механіка колійних та будівельних машин залізничного транспорту. У серпні цього ж року був розподілений до с. Бєлово Кемеровської обл. на ливарно-механічний завод тресту «Трансбудпром», де працював слюсарем 3-го розряду, техніком-конструктором технологічного бюро (з листопада 1960 р. по травень 1961 р.) та інженером-конструктором третьої категорії (з травня по листопад 1961 р.). З листопада 1961 по серпень 1964 р. проходив службу в лавах Збройних сил СРСР на посаді рядового і сержантського складу. У 1964 р. вступив до Московського Ордена Леніна і Ордена Трудового Червоного Прапора вищого технічного училища ім. М. Е. Баумана (далі – МВТУ) на денне відділення факультету «Автоматизація та механізація виробничих процесів».

Олександр Васильович брав участь у громадському житті училища (староста групи, член партбюро курсу, член профкому факультету), займався спортом (лижі, фехтування) та брав участь у будівельних загонах. У 1967 р. був нагороджений медаллю «За освоєння цілинних земель». У 1970 р. закінчив із відзнакою МВТУ за спеціальністю «Технологія машинобудування, металорізальні станки та інструменти» з присвоєнням кваліфікації інженера-механіка і був розподілений у березні 1970 р. на роботу до м. Глухова Сумської обл. на завод агрегатних вузлів (далі – ГЗАУ). Працював на посадах старшого інженера-технолога технічного відділу, заступником начальника відділу (з вересня 1970 по березень 1971 р.), начальником механічного цеху. Був членом партбюро цеху [9, арк. 3–10].

Згідно з рішенням вченої ради Глухівського державного педагогічного інституту імені С. М. Сергєєва-Ценського (далі – ГДПІ) з 19 вересня 1972 р. був призначений старшим викладачем

машинознавства ГДПІ (наказ № 68 від 14.02.1989) [9, арк. 1–2]. Відразу ж перспективний фахівець наказом ректора № 68 від 19.09.1972 був призначений заступником декана факультету [9, арк. 11].

На підставі додаткового зарахування вступників згідно з листом Міністерства освіти і науки УРСР від 01.09.1972 № 5548 відбувся набір студентів на І курс зі спеціальності «Загальнотехнічні дисципліни та праця». Із 53 студентів дівчат було 9 (17,0 %), тобто більшість становили хлопці, що визначала сама нова предметна спеціальність [6, арк. 56зв – 57зв, 64зв]. Серед цієї когорти майбутніх учителів загальнотехнічних дисциплін і праці варто виокремити таких відомих у регіоні педагогів та керівників шкіл, як Павло Михайлович Карпенко, Анатолій Григорович Костюченко, Віктор Якович Левченко, Лариса Миколаївна Піддубна (Левченко), Дмитро Григорович Терещенко та багатьох інших.

Наказом ректора № 70 від 02.10.1972 на 1972/1973 навчальний рік було призначено двох викладачів слюсарної справи – Олексія Петровича Конященкова та Павла Івановича Грабчука, а також викладача столярної справи Юрія Тимофійовича Ільясова [6, арк. 66зв – 67]. З 15 жовтня 1972 р. викладачем столярної справи почав працювати Петро Якович Кобзар, а з 23 жовтня 1972 р. - викладачем практикуму в навчальних майстернях – Микола Іванович Маньков [6, арк. 70 зв].

У зв’язку з організацією загальнотехнічного відділення згідно з п. 5 наказу № 69 від 23.10.1972 були розподілені обов’язки навчальних майстрів та старших лаборантів ПМК машиноведення і праці в такому порядку: 1. А. М. Бордулін – навчальний майстер слюсарної справи; 2. М. І. Дида – навчальний майстер столярної справи; 3. В. Г. Савров – старший лаборант кабінету машинознавства, креслення і ручної праці [7, арк. 34зв – 35].

Протягом 1973 р. студенти в ГДПІ у списках за належністю до структурного підрозділу іменувалися, як ЗТФ та педфак [5, арк. 7зв – 10, 54зв – 56зв]. У 1973 р. на підставі рішення приймальної комісії від 21.08.1973 (протокол № 7) на 1 курс нової спеціальності «Загальнотехнічні дисципліни та праця» було зараховано 75 осіб, які успішно склали вступні екзамени. Кількість дівчат зросла до 23 (30,7 %). Серед відомих педагогів

згадаємо Володимира Володимировича Цюкала та Віру Олексіївну Коломицеву [5, арк. 58зв, 60 – 61зв].

Згідно з наказом ректора № 72 від 07.09.1973 уперше в діловодстві інституту вжито назву нового структурного підрозділу – факультету технічних дисциплін. Зокрема, пунктом 2 параграфу 11 була затверджена факультетська комісія з проведення суспільно-політичної практики, до складу якої ввійшли О. В. Воробйов (голова комісії), І. М. Ткачов, М. М. Шамсутдінов, П. М. Карпенко та К. С. Ляшко [6, арк. 67]. До складу нового, ще не виокремленого структурно факультету входили предметно-методичні комісії загальнотехнічних дисциплін і праці, а також математики і фізики [5, арк. 67зв].

Відтак, протягом 1972–1973 рр. на базі Глухівського державного педагогічного інституту було створено підґрунтя для відкриття нового факультету – загальнотехнічних дисциплін і праці, який готував учителів трудового навчання за спеціальністю «Загальнотехнічні дисципліни і праця». Підготовка була спрямована на задоволення кадрових потреб загальноосвітніх шкіл Сумської, Чернігівської та Полтавської областей [1, с. 143].

З 8 жовтня 1973 р. викладачем практикуму в навчальних майстернях (ручна і механічна обробка металу) ПМК загальнотехнічних дисциплін і праці згідно з рішенням ради інституту від 28.09.1973 (протокол № 2) був обраний Іван Андрійович Гребенюк [5, арк. 74].

Працюючи головою ПМК загальнотехнічних дисципліни і праці та заступником факультету підготовки вчителів початкових класів, О. В. Воробйов фактично організував процес фахової підготовки майбутніх учителів загальнотехнічних дисципліни і праці, що стало базою для створення нового однойменного структурного підрозділу. Для підвищення своєї кваліфікації Олександр Васильович із 20 травня 1974 р. вступив до аспірантури своєї альма матер – Московського вищого технічного училища імені М. Е. Баумана [5, арк. 16]. Із 21 червня 1974 р. він був звільнений з посади заступника декана, старшого викладача ПМК загальнотехнічних дисциплін (наказ № 39 від 06.06.1974) [5, арк. 14–15].

На посаду голови ПМК загальнотехнічних дисциплін і праці та фізики новоствореного факультету з 24 лютого 1974 р. був призначений 27-річний **Микола Іванович Сегеда**, який у травні цього року здобув науковий ступінь кандидата технічних наук.

Народився він 25 травня 1946 р. у селищі Таромське Дніпропетровського району Дніпропетровської обл. в робітничій родині. Після закінчення в 1962 р. Дніпропетровської середньої школи № 103 із золотою медаллю вступив на фізичний факультет Львівського державного університету. Під час навчання, у 1965–1967 рр., працював лаборантом кафедри фізичного виховання цього університету. За розподілом у серпні 1967 р. був призначений учителем фізики Карпилівської середньої школи Сарненського району на Рівненщині, але вже восени 1967 р. був призваний до дав ЗС СРСР: військову службу проходив на військовому факультеті фізкультури й спорту Воєнного інституту фізичної культури імені П. Ф. Лесгафта (нині – Воєнний інститут фізичної культури, м. Санкт-Петербург, рф) [25, арк. 34–37, 43].

Після демобілізації в 1969 р. був прийнятий на посаду викладача кафедри фізики Черкаського педагогічного інституту. Восени 1969 р. вступив до аспірантури Київського політехнічного інституту (нині – Національний технічний університет «КПІ» імені Сікорського). Також працював молодшим науковим співробітником кафедри приладів та пристроїв автоматики та телемеханіки цього ЗВО [44, с. 317–318].

Після закінчення аспірантури з 1 жовтня 1972 р. перспективний 26-рчний науковець був призначений на посаду старшого викладача фізики Глухівського державного педагогічного інституту. З 23 жовтня 1972 р. по 25 квітня 1973 р. він обіймав посаду в. о. доцента предметно-методичної комісії математики й фізики. Із 7 січня 1974 р. був призначений начальником новоствореного Науково-дослідного сектору (далі – НДС) педінституту, також керував темами. 29 квітня 1974 р. у Київському політехнічному інституті захистив кандидатську дисертацію на тему «Дослідження та розроблення методів неруйнівного контролю якості дротяних резисторів». У 1975 р. Микола Іванович був призначений завідувачем кафедри фізики та продовжував працювати начальником НДС. Під його керівництвом НДС здійснював дослідження зі створення пристрою для контролю за якістю елементів радіоелектронної апаратури. У травні 1982 р. перебував у науковому відрядженні в Німецькій Демократичній Республіці (далі – НДР) [25, арк. 18–21, 27–29].

1 серпня 1983 р. М. І. Сегеда був звільнений з посади завідувача кафедри фізики у зв’язку із переводом на посаду проректора з навчально-наукової роботи Уманського

педінституту. 25 квітня 1984 р. відповідно до наказу Міністерства освіти УРСР знову повернувся до Глухова на посаду завідувача кафедри. Однак уже 31 грудня 1984 р. був обраний за конкурсом на посаду доцента кафедри енергетики Тернопільського філіалу Львівського політехнічного інституту [44, с. 318].

Ще одним куратором нового, ще не створеного факультету загальнотехнічних дисципліни і праці в серпні 1974 р. став його фундатор і досвідчений викладач 37-річний кандидат технічних наук **Анатолій Сергійович Коваленко**. Він народився 15 лютого 1937 р. у с. Новарьонка Агаповського району Челябінської області в сім'ї службовця. 1938 р. з батьками переїхав у м. Магнітогорськ (батько Сергій Миронович працював головним бухгалтером Магнітогорського металургійного комбінату, а мати Катерина Антонівна була головним бухгалтером ЖКО). 1951 р. закінчив 7 класів середньої школи та вступив до Магнітогорського індустріального технікуму. Упродовж 1955–1956 рр. працював на посаді вальцівника блюмінгу № 3 на Магнітогорському металургійному комбінаті. У 1956–1959 рр. проходив військову службу в лавах Радянської армії. У 1959–1964 рр. А. С. Коваленко навчався на технологічному факультеті Магнітогорського гірничо-металургійного інституту, який закінчив за спеціальністю «Металознавство, обладнання і технологія термічного оброблення металів». Упродовж 1964–1966 рр. перебував на посадах інженера-технолога, заступника начальника та начальника штамповочно-термічного цеху Куйбишевського машинобудівного заводу. У 1967 р. вступив до заочної аспірантури Магнітогорського металургійного інституту. Одночасно (до 1973 р.) перебував на посадах старшого майстра та начальника зміни листопрокатного цеху Магнітогорського металургійного комбінату [17, арк. 6–10].

Рішенням ради Магнітогорського гірничо-металургійного інституту імені Г. І. Носова від 11 червня 1973 р. (протокол № 11) 36-річний науковець захистив кандидатську дисертацію з присудженням ученого ступеня кандидата технічних наук (диплом кандидата наук МТН № 089356) [17, арк. 14] та у серпні цього ж року був обраний на посаду завідувача кафедри креслення та праці Магнітогорського педагогічного інституту. Дружина – Лариса Юхимівна Коваленко (1954 р. н.) – була студенткою 4 курсу (станом на червень 1974 р.) факультету

російської мови і літератури Магнітогорського педінституту [17, арк. 8].

19 липня 1974 р. рішенням ради інституту ГДПІ (протокол № 20 від 19.07.1974) Анатолій Сергійович був обраний на посаду старшого викладача ПМК загальнотехнічних дисциплін і трудового навчання Глухівського державного педагогічного інституту [17, арк. 1–5]. 28 серпня 1974 р. був призначений на посаду заступника декана згідно з наказом № 70 від 27.08.1974) [17, арк. 12], хоча в заяві вказав, що приймається на посаду заступника декана по факультету загальнотехнічних дисциплін [17, арк. 15]. Трохи згодом на підставі рішення ради інституту від 30 вересня 1974 р. (протокол № 2) був обраний на посаду в. о. доцента (наказ № 82 від 14.10.1974) [17, арк. 16].

Згідно з наказом ректора І. Т. Качана № 61 від 09.09.1974 та відповідно до рішень ради інституту від 19.07.1974 (протокол № 20) та від 07.09.1974 (протокол № 24) до структури інституту в 1974/1975 навчальному році входила ПМК загальнотехнічних дисциплін і фізики із секцією методики трудового навчання із практикумом у навчальних майстернях [3, арк. 31]. Також наказом ректора № 71 від 15.10.1974 були внесені зміни до наказу № 60 від 04.09.1974 про персональний склад стипендіальної комісії ГДПІ, викликані створенням в інституті нового факультету – загальнотехнічних дисциплін і праці. У п. 2 наказу представлено керівний склад нового структурного підрозділу: декан – Анатолій Сергійович Коваленко, голова ПМК ЗТД і фізики – Віталій Трофимович Сенченко, завідувач кафедри математики – М. М. Шамсутдінов, завідувач кафедри педагогіки і психології – Олексій Петрович Романов [3, арк. 42 – 42зв]. Також цим наказом А. С. Коваленко, як декан ЗТФ, відряджався до м. Тули на Всесоюзну нараду завідувачів кафедр і деканів ЗТФ педінститутів з 22 по 26 жовтня 1974 р. [3, арк. 43зв].

Кандидат технічних наук А. С. Коваленко був обраний на посаду декана факультету підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін і праці 29 січня 1975 р. згідно з наказом ректора № 8 від 30.01.1975 [3, арк. 17–18]. На час відпустки (з 3 по 24 січня 1976 р.) обов’язки декана були покладені на старшого викладача І. Ф. Гавриченка [17, арк. 21].

Згідно з наказом № 7 від 10.02.1975 комісія працювала в такому складі: декан Анатолій Сергійович Коваленко, голова ПМК ЗТД і фізики Микола Іванович Сегеда, секретар комсомольського

бюро факультету Р. М. Сереженко, завідувач кафедри математики М. М. Шамсутдінов та завідувач кафедри педагогіки і психології Олексій Петрович Романов та ін. [4, арк. 5].

Декан ЗТФ Анатолій Сергійович Коваленко був звільнений з посади 18 серпня 1976 р. за власним бажанням у зв'язку із обранням за конкурсом у Бердянський педагогічний інститут [17, арк. 20, 22].

Таким чином, першим деканом нового факультету загальнотехнічних дисципліни і праці, створеного юридично на початку 1975 р., був А. С. Коваленко, що працював на цій посаді понад півтора року, а загалом у нашому закладі вищої освіти – два роки. Водночас фактично ЗТФ функціонував з вересня 1972 р. За ці неповні 4 роки змінилося два керівники. Вони доклали чимало зусиль до створення нового факультету та були обрані на посади викладачів у інших ЗВО. Інституційно становлення нового факультету було пов'язано з діяльністю ректора інституту доцента Івана Тихоновича Качана та проректора з навчальної роботи Генріха Стапановича Ковальчука [52, с. 33].

Новим деканом з 8 вересня 1976 р. був призначений 39-річний **Віктор Дмитрович Симоненко** (1937–2006), який перейшов до Глухівського державного педагогічного інституту з посади голови виконкому Глухівської районної ради депутатів. Народився він 23 лютого 1937 р. у м. Кондопога Карело-Фінської АСРР (нині – місто Кандапозького району, Республіка Карелія, рф) у робітничій родині. У роки Другої світової війни перебував в с. Семигори Богуславського району Київської обл. 1952 р. закінчив Семигорську семирічку. У 1952–1956 рр. навчався в Таращанському технікумі механізації сільського господарства (нині – Таращанський державний технічний та економіко-правовий коледж, м. Тараща Київської обл.). У 1956 р. приїхав до м. Путивль на Сумщині, де три роки працював майстром виробничого навчання Путивльського ремісничого училища із механізації сільського господарства № 6. У 1959 р. училище було переведене у с. Ворожбу (нині – село в складі Лебединської міської громади Сумського району, Сумська обл.). З 1959 по 1965 рр. навчався за спеціальністю «Технологія машинобудування, металоріжучі станки та інструменти» в Українському заочному політехнічному інституті (нині – Українська інженерно-педагогічна академія, м. Харків). Паралельно В. Д. Симоненко працював викладачем спецдисциплін Ворожбянського

сільськогосподарського профтехучилища № 6 (нині – діяльність ПТУ № 36 у с. Ворожба на Лебединщині припинено). У 1961 р. 24-річного педагога було призначено заступником директора із культурно-виховної роботи, а в 1963 р. – заступником директора з навчальної частини. З 1966 р. він очолив цей заклад. А в 1969 р. обійняв посаду директора Глухівського технікуму гідромеліорації та електрифікації сільського господарства імені С. А. Ковпака (нині – ВСП «Глухівський агротехнічний фаховий коледж Сумського національного аграрного університету»). Через рік перейшов на посаду секретаря Глухівського райкому Комуністичної партії України (далі – КПУ). Також із 1971 по 1974 рр. навчався в Заочній вищій партійній школі при ЦК КПРС (нині – Російський державний соціальний університет, м. Москва). У 1972 р. був обраний другим секретарем Глухівського райкому КПУ. У 1975 р. Віктор Дмитрович був обраний головою Глухівського райвиконкому. Одночасно з 1972 р. по 1976 р. навчався в заочній аспірантурі Всесоюзного науково-дослідного інституту цукрового буряка (нині – Інститут біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН України, м. Київ) й працював над дисертацією «Шляхи підвищення продуктивності праці при вирощуванні цукрових буряків» [44, с. 322–323].

Напередодні 1976/1977 навчального року був призначений на посаду старшого викладача кафедри трудового навчання й креслення Глухівського державного педагогічного інституту імені С. М. Сергєєва-Ценського. Наступні 11 років діяльність Віктора Дмитровича була нерозривно пов’язана з розвитком факультету та педагогічного інституту в Глухові. Відтак, 8 вересня 1976 р., як уже зазначалося, він був обраний на посаду декана факультету загальнотехнічних дисциплін та праці. Два місяці, з 5 квітня по 5 червня 1977 р., 40-річний педагог проходив стажування у відділі ефективності праці Українського науково-дослідного інституту економіки та організації сільського господарства ім. О. Г. Шліхтера (нині – Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки») [44, с. 323].

Виконував обов’язки декана факультету загальнотехнічних дисциплін та праці в цей час кандидат технічних наук (1971), доцент (1977) **Георгій Хусаїнович Улюкаєв**. Народився він 17 лютого 1935 р. у населеному пункті Рудник імені Дзержинського Ровеньківського району Ворошиловградської області (вочевидь, смт Дзержинський Ровеньківської міськради, перебуває під

контролем сепаратистів ЛНР. 2016 р. Верховна Рада України перейменувала містечко на Любимівку) у родині шахтаря. 1939 р. родина переїхала до Ульянівської області РРФСР. У 1959 р. закінчив навчання на механічному факультеті Московського інституту механізації та електрифікації сільського господарства (нині – Московський державний агроінженерний університету імені В. П. Горячкіна, рф) за спеціальністю «Механізація процесів сільськогосподарського виробництва, використання та ремонт тракторів, автомобілів та сільгоспмашин» з присвоєнням кваліфікації інженера-механіка. 18 травня 1971 р. рішенням ради Ульянівського сільськогосподарського інституту Г. Х. Улюкаєву було присуджено науковий ступінь кандидата технічних наук. У 1973 р. він приїхав до України. Працював на посаді в. о. доцента кафедри експлуатації машинно-тракторного парку Дніпропетровського сільськогосподарського інституту [34, с. 207–208].

15 вересня 1975 р. 40-річний Георгій Хусаїнович був призначений старшим викладачем кафедри загальнотехнічних дисциплін Глухівського ДПІ. 30 серпня 1976 р. він очолив кафедру креслення і трудового навчання (до 1 серпня 1979 р.). Викладав дисципліни «Загальна теплотехніка», «Автомобіль». Рішенням ВАК при Раді Міністрів СРСР від 23 листопада 1977 р. йому було присвоєне вчене звання доцента. У 1979 р. був обраний за конкурсом в інший ЗВО [28, арк. 1–33].

19 квітня 1978 р. у вченій раді Українського науково-дослідного інституту економіки та організації сільського господарства В. Д. Симоненко захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук [44, с. 323]. 26 жовтня 1978 р. Віктор Дмитрович був переведений з посади декана ЗТФ на посаду в. о. доцента кафедри марксизму-ленінізму ГДПІ, а 30 серпня 1979 р. призначений завідувачем кафедри трудового навчання і креслення ЗТФ [44, с. 323]. Саме період діяльності В. Д. Симоненка пов’язаний з розробленням проблем професійної орієнтації і створенням потужного колективу однодумців-дослідників на базі лабораторії професійної орієнтації, яка функціонує в закладі освіти з 1977 р. [1, с. 143].

3 вересня 1979 р. Віктор Дмитрович удруге обраний на посаду декана факультету підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін [44, с. 323]. Унаслідок розвитку факультету, впровадження додаткових спеціальностей і спеціалізацій

підготовки фахівців («Обслуговуюча праця», «Механізації і основ сільськогосподарського виробництва») у 1981 р. було створено **кафедру загальнотехнічних дисциплін**. У різні роки кафедру очолювали доктор технічних наук, професор М. О. Тимонін, кандидат технічних наук, доцент Т. В. Гуренкова, кандидат фізико-математичних наук, доцент М. С. Гуренков, а також доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України В. П. Курок [35, с. 48–49].

Першим завідувачем кафедри (з липня 1981 р.) став 66-річний **Михайло Олександрович Тимонін** (1914–2000). У січні 1947 р. він приїхав до Глухова та влаштовувався на посаду молодшого наукового співробітника ВНДІ луб'яних культур. З 1948 по 1951 рр. навчався в аспірантурі цієї установи. У 1952 р. у віці 37 років він захистив дисертацію та здобув науковий ступінь кандидата технічних наук. 5 червня 1954 р. рішенням ВАК СРСР затверджений у вченому званні старшого наукового співробітника за спеціальністю «Технологія луб'яних культур». У квітні 1958 р. М. О. Тимонін очолив лабораторію технології ВНДІЛК, а в лютому 1960 р. був призначений заступником директора ВНДІЛК з наукової роботи. На цій посаді він працював до 1 жовтня 1979 р. У квітні 1971 р. 56-річний вчений захистив дисертацію та здобув науковий ступінь доктора технічних наук. Був членом науково-технічної ради Міністерства сільського господарства СРСР Міністерства легкої промисловості УРСР та Міністерства легкої промисловості СРСР [26, арк. 1–52].

1 жовтня 1979 р. Михайло Олександрович був призначений на посаду професора, завідувача кафедри математики і теоретичної механіки Глухівського державного педагогічного інституту ім. С. М. Сергєєва-Ценського. Викладав курс теоретичної механіки, опір матеріалів, основи наукових досліджень [34, с. 200–201].

Майже три роки, з 1 липня 1981 р. по 11 січня 1984 р., він керував новоствореною кафедрою загальнотехнічних дисциплін однойменного факультету. Рішенням ВАК СРСР 6 липня 1982 р. М. О. Тимоніну було присвоєне вчене звання професора. На посаді професора в педінституті працював до 14 липня 1987 р., вийшов на пенсію в 73-річному віці [26, арк. 32–33; 32, с. 200–201].

1 жовтня 1982 р. змінився очільник факультету підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін. Замість В. Д. Симоненка,

який у 1982–1983 рр. навчався за спеціальністю «Загальнотехнічні дисципліни та праця» в Криворізькому педінституті (нині – Криворізький державний педагогічний університет) [44, с. 323], виконувачем обов'язки декана факультету загальнотехнічних дисциплін ГДПІ з 1 жовтня 1982 р. був призначений 42-річний кандидат фізико-математичних наук (1977), доцент (1981) **Михайло Степанович Гуренков** (1936–2024). Народився він 5 грудня 1936 р. у прикордонному з Україною селищі міського типу Суземка Суземського району Брянської області в робітничій родині. Після закінчення школи в 1951 р. вступив до Брянського машинобудівного технікуму, який закінчив на початку липня 1955 р. За розподілом у серпні 1955 р. працював бригадиром на Уральському вагонобудівному заводі в м. Нижній Тагіл (нині – Свердловської області рф). З 19 серпня 1955 р. по 20 травня 1957 р. перебував у лавах ЗС СРСР. 1 вересня 1957 р. вступив до Брянського інституту транспортного машинобудування, а потім перевівся на навчання до Московського інституту сталі і сплавів, який закінчив 31 грудня 1964 р. за спеціальністю «Діелектрики і напівпровідники» з присвоєнням кваліфікації інженера-фізика. З 15 січня 1965 р. розпочинається життя М. С. Гуренкова як викладача. 28-річний Михайло Степанович працює асистентом Уфимського нафтового інституту (з 2011 р. – Федеральна державна бюджетна освітня установа вищої професійної освіти «Уфимський державний нафтової технічний університет» у столиці Башкортостану). Через два роки вступив до аспірантури Казанського державного університету імені В. І. Ульянова-Леніна (з 2010 р. – Казанського федерального університету), яку закінчив у травні 1970 р. Почав працювати на посаді інженера Казанського інженерно-будівельного інституту, а потім був призначений старшим викладачем. Рішенням ради при Казанському державному університеті імені В. І. Ульянова-Леніна 18 травня 1977 р. М. С. Гуренкову був присуджений вчений ступінь кандидата фізико-математичних наук (диплом кандидата наук ФМ № 004903) [15, арк. 150]. 21 червня 1979 р. обійняв посаду в.о. доцента кафедри фізики цього ЗВО [15, арк. 162–164].

Згідно з рішенням ради ГДПІ від 30.12.1980 (протокол № 5) М. С. Гуренков був призначений на посаду старшого викладача кафедри ЗТД і фізики з 28 січня 1981 р. (наказ № 6-К від 03.02.1981) [15, арк. 161, 165–169]. Рішенням ВАК при Раді

Міністрів СРСР від 25 березня 1981 р. (протокол № 13д / 43) М. С. Гуренкову було присвоєно вчене звання доцента по кафедрі фізики (атестат доцента ДЦ № 043447) [15, арк. 145]. Згідно з рішенням ради ГДПІ від 01.04.1981 (протокол № 9) М. С. Гуренков був призначений на посаду в. о. доцента цієї кафедри з 1 квітня 1981 р. (наказ № 18-К від 14.01.1981) [15, арк. 146–147]. Наказом № 59-К від 10.11.1981 М. С. Гуренков обійняв посаду заступника декана ЗТФ з 1 листопада 1981 р. [15, арк. 138, 144]. А з 1 жовтня 1982 р. по 30 серпня 1983 р. він виконував обов'язки декана факультету загальнотехнічних дисциплін [15, арк. 136–138].

У 1982–1984 рр. кафедру трудового навчання та креслення очолював кандидат економічних наук В. Д. Симоненко. На кафедрі у цей час працювали: А. Н. Смирнов, А. Л. Коваленко, Н. А. Гришакова, І. Ф. Гавриченко, О. А. Петрук, І. М. Дєдіщев, В. Н. Бубнов, А. І. Борщ, А. В. Карась, В. Г. Демидчик, В. А. Коломицева [14, арк. 144].

22 серпня 1983 р. Віктор Дмитрович Симоненко був призначений на посаду проректора з навчально-наукової роботи, яку обіймав понад 2 роки (до 31 жовтня 1985 р.). Залишався працювати на посаді завідувача кафедри трудового навчання й креслення ЗТФ [44, с. 323].

М. С. Гуренков був призначений з 1 вересня 1983 р. на посаду в. о. завідувача кафедри фізики та електротехніки тимчасово до обрання за конкурсом (наказ № 110-К від 01.09.1983) [15, арк. 133].

З 1 вересня 1983 р. факультет підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін очолив 35-річний кандидат фізико-математичних наук **Микола Петрович Волос** (1948–2011). Він народився 2 січня 1948 р. у с. Моївка Могилів-Подільського району Вінницької області. У 1970 р. закінчив Ужгородський державний університет (з 2000 р. - Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет») за спеціальністю «Математика». З 1970 по 1974 рр. навчався в аспірантурі своєї альма матер. У 1974 р. розпочав трудову діяльність у Глухівському педагогічному інституті викладачем кафедри математики. Потім обіймав посади старшого викладача, доцента, завідувача кафедри математики та заступника декана. У грудні 1982 р. М. П. Волос захистив кандидатську дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата фізико-математичних

наук, який був присвоєний йому рішенням колегії ВАК при Раді Міністрів СРСР (протокол № 18) від 4 травня 1983 р. У 1989 р. йому було присвоєно вчене звання доцента [8, арк. 5–153].

У зв'язку з обранням секретарем партбюро ГДПІ рішенням ради інституту від 29.08.1984 (протокол № 1) М. П. Волос був звільнений з 30 серпня 1984 р. з посади декана факультету [8, арк. 96–100]. Тимчасово, з 1 квітня по 1 листопада 1984 р., обов'язки декана факультету підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін виконувала 35-річна старший викладач **Ольга Андріївна Петрук** [24, арк. 45–49]. Потім у листопаді 1984 р. ці обов'язки виконував старший викладач **Сергій Леонтійович Чернюк** (наказ № 145-К від 06.11.1984) [29, арк. 33].

Майже рік, з 1 грудня 1984 р. по 21 жовтня 1985 р., обв'язки декана факультету підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін і праці (накази № 153-К від 03.12.1984 та № 125-К від 21.10.1985) виконував **Євген Іванович Мегем** [22, арк. 112, 113–114, 118–119]. Рішенням колегії ВАК при Раді Міністрів СРСР (протокол № 9к/72 від 27.02.1985) йому було присвоєно звання кандидата педагогічних наук [22, арк. 89, 115–117].

Він народився 15 лютого 1952 р. у с. Чемер Козелецького району Чернігівської області в українській родині робітників. У 1974 р. Є. І. Мегем закінчив з відзнакою фізичний факультет Чернігівського державного педагогічного інституту імені Т. Г. Шевченка за спеціальністю «Загальнотехнічні дисципліни, праця та фізика» з присвоєнням кваліфікації вчителя трудового навчання фізики. За направленням Міністерства освіти Української РСР з 15 серпня 1974 р. почав працювати викладачем трудового навчання в ГДПІ. У 1975–1976 рр. перебував у лавах ЗС СРСР, потім повернувся до Глухова на посаду старшого викладача. У 1981–1984 рр. навчався в аспірантурі Київського педінституту (нині – Український державний університет імені Михайла Драгоманова) за спеціальністю «Теорія та історія педагогіки» [22, арк. 38, 121–132, 147–154].

Виконувачем обов'язки завідувача кафедри трудового навчання та креслення у 1984–1985 рр. працював **Микола Сергійович Янцур**. Він народився 20 жовтня 1952 р. у с. Береза Глухівського (з 2020 р. – Шосткинського) району Сумської області в селянській родині. У 1978 р. закінчив факультет загальнотехнічних дисциплін Глухівського державного

педагогічного інституту імені С. М. Сергєєва-Ценського [32, арк. 1–33].

За направленням Міносвіти УРСР М. С. Янцур був призначений на посаду викладача практикуму в навчальних майстернях кафедри трудового навчання і креслення Глухівського ДПІ. У 1980–1983 рр. перебував у цільовій аспірантурі НДІ трудового навчання і профорієнтації АПН СРСР за спеціальністю «Теорія та історія педагогіки». У грудні 1983 р. повернувся до Глухова – обійняв посаду старшого викладача кафедри трудового навчання і креслення. Рішенням вченої ради НДІ трудового навчання і профорієнтації АПН СРСР йому присуджено науковий ступінь кандидата педагогічних наук. Звільнився з посади в. о. завідувача кафедри ГДПІ 2 жовтня 1985 р. у зв'язку з переведенням до Ровенського ДПІ імені Д. З. Мануїльського [34, с. 216].

Довгий час, із середини 1980-х рр. до кінця 1990-х рр., кафедру загальнотехнічних дисциплін очолював кандидат фізико-математичних наук, доцент **Михайло Степанович Гуренков**.

У жовтні 1985 р. на посаду завідувача кафедри трудового навчання та креслення повернувся В. Д. Симоненко. Пропрацювавши очільником понад рік, він з 13 грудня 1986 р. був обраний на посаду доцента кафедри трудового навчання та креслення. На початку наступного навчального року Віктор Дмитрович був звільнений у зв'язку з обранням за конкурсом в інший заклад вищої освіти [44, с. 323].

З 28 листопада 1985 р. посаду декана факультету підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін обійняв кандидат економічних наук, доцент **Борис Єгорович Полєщук** (наказ № 140-К від 04.12.1985) [27, арк. 16]. Станом на 1 вересня 1986 р. контингент студентів факультету підготовки учителів загальнотехнічних дисциплін становив 511 осіб. Згідно з наказом Міністерства вищої освіти СРСР від 23.08.1950 № 1434 при наявності на факультеті контингенту студентів понад 500 осіб встановлюється посада заступника декана факультету. Таким чином, з 1 вересня 1986 р. на посаду заступника декана ЗТФ було призначено 49-річного старшого викладача **Миколу Мефодійовича Христенка** (1937–1999). Він працював на цій посаді до 2 січня 1987 р. [30, арк. 20 - 22].

Із 3 січня цю посаду обійняв 40-річний кандидат технічних наук (1981), доцент (1986) **Петро Федорович Коротков**. А через пів року рішенням ради інституту від 03.07.1987 (протокол № 12) він був обраний на посаду декана факультету підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін (наказ № 90-К від 03.07.1987) [18, арк. 74–79, 100]. Виходець з робітничої родини із с. Паша-Чакмак Красногвардійського району Кримської області, він у 1968 р. закінчив Магнітогорський гірничо-металургійний інститут імені Г. І. Носова з присвоєнням кваліфікації інженера-металурга.

Після служби в лавах ЗС СРСР (1969–1971 рр.) до грудня 1976 р. працював у своїй альма матер на посадах інженера-дослідника, молодшого наукового співробітника, асистента та старшого викладача кафедри інженерної педагогіки і психології. З січня 1977 р. по січень 1980 р. перебував у аспірантурі Калузького державного педінституту. Потім працював у цьому ЗВО на посаді старшого інженера. З вересня 1980 р. працював уже на кафедрі загальнотехнічних дисциплін Магнітогорського державного педінституту (рік – асистентом, а потім до грудня 1981 р. – старшим викладачем, далі – доцентом). У липні 1981 р. був призначений на посаду в. о. декана індустріально-педагогічного факультету Магнітогорського ДПІ. З червня 1982 р. по лютий 1984 р. працював на посаді декана, далі – доцента кафедри загальнотехнічних дисциплін Магнітогорського педінституту [18, арк. 82–86, 102–103].

Улітку 1986 р. переїхав до Глухова і був обраний на посаду доцента кафедри трудового навчання і креслення, а вже на початку 1987 р., як зазначено вище, почав працювати заступником декана [18, арк. 94–96]. У зв'язку з обранням П. Ф. Короткова секретарем партбюро ГДПІ рішенням ради інституту від 29.08.1984 (протокол № 1) він був звільнений з 31 жовтня 1988 р. з посади декана факультету. Тимчасово обов'язки декана факультету підготовки учителів загальнотехнічних дисциплін знову почав виконувати **Микола Петрович Волос**, який, нагадаємо, у 1983–1984 рр. уже керував цим факультетом [8, арк. 80; 18, арк. 72–73]. Заступником декана факультету з 3 листопада 1988 р. по 31 березня 1989 р. працював Володимир Григорович Демидчик.

Згідно з рішенням ради ГДПІ від 01.12.1988 (протокол № 6) М. П. Волос був призначений на посаду декана факультету

підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін з 1 грудня 1988 р. (наказ № 173-К від 08.12.1988) [8, арк. 79]. Через рік наказом ректора Л. В. Гнатюка № 157-К від 13.12.1989 та за погодженням із Міністерством народної освіти Української РСР (лист № 1/29-270 від 12.12.1989) Микола Петрович був призначений на посаду проректора з навчальної та наукової роботи з 14 грудня 1989 р. [8, арк. 74–75]. Згодом М. П. Волос був призначений на посаду проректора з навчально-методичної роботи, з 2002 по 2010 р. він перебував на посаді першого проректора Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка [8, арк. 5–153].

Майже два десятиліття, з грудня 1986 р. до жовтня 2003 р., завідувачем кафедри трудового навчання та креслення працював кандидат педагогічних наук **Євген Іванович Мегем**, який у 1984–1985 рр. обіймав посаду в. о. декана факультету підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін і праці [22, арк. 95–96, 112, 113–114, 117–119]. Уперше він очолив цю кафедру в лютому 1986 р. на час творчої відпустки В. Д. Симоненка [22, арк. 109–111]. Рішенням Державного комітету народної освіти СРСР за № 447 від 17.04.1990 38-річному Є. І. Мегему було присвоєно вчене звання доцента [22, арк. 81–83]. Неодноразово Євген Іванович переобирався на посаду завідувача. Був звільнений з 1 листопада 2003 р. у зв’язку з вступом у докторантуру при Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова [22, арк. 49–50].

Факультет підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін і праці з 14 грудня 1989 р. очолив 57-річний кандидат фізико-математичних наук (1976), доцент (1990) **Василь Романович Кумеський** [19, арк. 23, 38–40]. Він народився 14 березня 1932 р. у с. Солонці Миргородського району Полтавської області в сім’ї колгоспників. У 1949 р. закінчив середню школу та вступив на фізичний факультет Харківського державного університету (з 1999 р. – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна). У 1952 р. перевівся на фізико-математичний факультет Харківського державного педінституту імені Г. С. Сковороди (з 2004 р. – Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди), який закінчив у 1953 р. за спеціальністю «Фізика і математика» та здобув кваліфікацію вчителя фізики та математики середньої школи. У серпні 1953 р. був призначений викладачем кафедри фізики Ніжинського державного

педінституту (з 1998 р. – Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя), де працював до січня 1987 р. В. Р. Кумеський у 1967 р. вступив до цільової аспірантури Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (з 1994 р. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка). Захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата фізико-математичних наук (диплом ФМ № 001244 від 21 квітня 1976 р.). Із січня по серпень 1987 р. працював учителем Тростянецької восьмирічної школи Борознянського району на Чернігівщині [19, арк. 6–8, 10–16].

Згідно з рішенням ради Глухівського педінституту від 31 серпня 1987 р. (протокол № 1) 55-річний Василь Романович був обраний на посаду старшого викладача кафедри фізики та електротехніки Глухівського державного педагогічного інституту (наказ № 128-К від 01.09.1987) [19, арк. 1–5]. Рішенням ради інституту від 31 серпня 1987 р. (протокол № 1) був обраний на посаду доцента кафедри фізики та електротехніки (наказ № 123-К від 31.08.1988 р.) [19, арк. 17–22].

Наказом № 157-К від 13 грудня 1989 р. був призначений деканом факультету підготовки вчителів ЗТД [19, арк. 23]. Рішенням № 383/Д від 17 квітня 1990 р. Держкомітету народної освіти СРСР В. Р. Кумеському було присвоєно вчене звання доцента кафедри фізико-математичних дисциплін (наказ № 60-К від 26.05.1990; атестат доцента ДЦ № 021437) [19, арк. 24-35]. Наказом № 70-а від 26.06.1991 було затверджено рішення ради факультету підготовки вчителів трудового навчання від 26.06.1991 (протокол № 1) про обрання В. Р. Кумеського на посаду декана факультету ЗТД [19, арк. 38-40].

У зв’язку із закінченням терміну обрання В. Р. Кумеський був тимчасово призначений в. о. декана підготовки вчителів трудового навчання з 28 червня 1996 р. до заміщення посади [19, арк. 41]. З 8 січня 1997 р. було укладено контракт на посаду завідувача кафедри фізики та інформатики терміном на 3 роки (наказ № 3-К від 17.01. 1996) [19, арк. 44-47]. І надалі В. Р. Кумеський виконував обов’язки завідувача кафедри фізики та інформатики, зокрема з 13 січня 1999 р. (наказ № 2-К від 14.01.1999), однак був звільнений із цієї посади з 2 лютого 1999 р. за власним бажанням (наказ № 8-К від 03.02.1999) [19, арк. 44–47, 50–52]. Згідно з поданою 21 червня 2000 р. заявою був звільнений з посади доцента кафедри фізики та інформатики з 1

серпня 2000 р. у зв'язку з виходом на пенсію (наказ № 43-К від 26.06.2000) [19, арк. 63]. З 1 вересня 2000 р. продовжував працювати на посаді 0,5 ст. доцента (наказ № 79-К від 18.09.2000). Звільнений з 26 серпня 2003 р. у зв'язку із виходом на пенсію (наказ № 69 від 22.08.2003) [19, арк. 84].

Загалом, В. Р. Кумеський найдовше працював на посаді декана порівняно зі своїми колегами – понад 7 років. За час роботи на посаді декана факультету управлінський досвід Василя Романовича став у пригоді багатьом фахівцям, що працювали пліч-о-пліч з ним, зокрема, на посаді заступника декана підготовки вчителів трудового навчання: Микола Федорович Лавриненко (1987–1990), Сергій Леонтійович Чернюк (1990–1993), Наталія Анатоліївна Гришакова (1993–1997) [14, арк. 99, 105; 21, арк. 10–11, 22–23; 29, с. 62–64, 72–73].

8 січня 1997 р. деканом факультету підготовки вчителів трудового навчання було призначено 40-річного кандидата сільськогосподарських наук (1971), старшого наукового співробітника (1987) **Івана Володимировича Гапича** (1936–2009) [11, арк. 46, 52–54]. Він народився 23 червня 1936 р. у с. Мутин Кролевецького (з 2020 р. – село у складі Кролевецької міської громади Конотопського району) Сумської області у родині селян. Після закінчення в 1955 р. Мутинської середньої школи працював у колгоспі в рідному селі. З жовтня 1955 р. по жовтень 1958 р. перебував у лавах Радянської армії. У жовтні 1958 р. повернувся на роботу до колгоспу. У 1959 р. вступив на агрономічний факультет Української ордена Трудового Червоного Прапора сільськогосподарської академії (з 2008 р. – Національний університет біоресурсів і природокористування України), яку закінчив у 1965 р. за спеціальністю «Агрономія» з присвоєнням кваліфікації вченого-агронома. Під час навчання, з грудня 1959 по грудень 1962 р., працював діловодом Мутинської сільради, а потім – у колгоспі [11, арк. 5, 15–17, 67–69, 70–74].

У вересні 1963 р. І. В. Гапич був призначений на посаду лаборанта Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур (далі – ВНДІЛК; нині - Інститут луб'яних культур НААН України) у Глухові на Сумщині, а вже у жовтні цього року став в. о. молодшого наукового співробітника відділу селекції інституту. З березня 1966 р. по березень 1969 р. навчався в аспірантурі ВНДІЛК. Рішенням ради Полтавського сільськогосподарського інституту (протокол № 9) від 29 грудня

1970 р. Івану Володимировичу був присуджений учений ступінь кандидата сільськогосподарських наук (диплом кандидата наук МСХ № 009901 від 31 березня 1971 р.). З березня 1969 по квітень 1972 рр. він обіймав посаду молодшого наукового співробітника відділу насінництва ВНДІЛК, а потім – старшого наукового співробітника лабораторії насінництва. З липня 1973 по лютий 1975 рр. працював завідувачем Кролевецького опорного пункту з насінництва картоплі Сумського НПО «Еліта» в с. Мутин [11, арк. 5, 15–17, 67–69, 70–74].

З лютого 1975 по лютий 1982 рр. І. В. Гапич працював головою колгоспу «Україна» в с. Мутин на Кролевеччині. У 1976 р. обирався депутатом Мутинської сільради (округ № 39, 1976–1982 рр.) та Кролевецької райради (округ № 60, х. Отрохово, 1976–1978). У 1982 р. повернувся до Сумського НПО «Еліта» на посаду старшого наукового співробітника лабораторії насінництва і технології виробництва картоплі, а з лютого 1984 р. – завідувача лабораторії технічних культур. З 1985 р. працював старшим науковим співробітником лабораторії насінництва конопель ВНДІЛК, був обраний заступником голови профкому [11, арк. 5, 15–17, 67–69, 70–74].

Згідно з рішенням ради Глухівського ДПІ від 21.09.1987 (протокол № 3) І. В. Гапич був обраний на посаду старшого викладача кафедри трудового навчання та креслення з (наказ № 154-К від 15.10.1987 р.) [11, арк. 64–66, 75–77]. Рішенням ВАК при Раді Міністрів СРСР від 30 вересня 1987 р. (протокол № 40с/23/) Івану Володимировичу було присвоєно вчене звання старшого наукового співробітника зі спеціальності «Селекція та насінництво» (атестат старшого наукового співробітника СН № 050962) [11, арк. 6, 63]. Згідно з рішенням ради інституту від 18.01.1990 (протокол № 5) був обраний на посаду доцента кафедри трудового навчання та креслення з 19 січня 1990 р. (наказ № 12-К від 26.01.1990). Відповідно до рішення конкурсної комісії був призначений на нововведену посаду проректора з виховної роботи з 24 січня 1994 р. (наказ № 3 від 21.01.1991) [11, арк. 59, 61–62]. У зв’язку зі скороченням посади проректора був переведений на посаду доцента кафедри ботаніки та основ виробництва з призначенням на посаду декана загальнотехнічного факультету без оголошення конкурсу (наказ № 1 від 08.01.1997). Згідно з наказом № 3-К від 17.01.1997 було укладено контракт на посаду доцента кафедри ботаніки та основ

виробництва та декана ЗТФ з 8 січня 1997 р. терміном на 5 років [11, арк. 48–58].

Згідно з поданою заявою І. В. Гапич був звільнений з посади декана та завідувача кафедри ЗТФ за сімейними обставинами з 27 квітня 1999 р., залишившись на посаді доцента кафедри загальнотехнічних дисциплін (наказ № 38-К від 29.04.1999) [11, арк. 46–47]. Звільнений з 31 серпня 2000 р. з посади доцента кафедри загальнотехнічних дисциплін у зв'язку з виходом на пенсію (наказ № 69 від 28.08.2000) [11, арк. 44–45].

З 23 серпня 2001 р. І. В. Гапич був призначений на посаду доцента, завідувача кафедри машинознавства терміном на 1 рік, змінивши на цій посаді В. П. Зінченка (наказ № 80 від 29.08.2001) [11, арк. 36–43]. З 1 липня 2002 р. було укладено новий контракт, знову терміном на 1 рік (наказ № 73-К від 19.09.2002) [11, арк. 33–35]. З 1 липня 2002 р. було укладено новий контракт, терміном на 3 роки (наказ № 63 від 29.07.2003) [11, арк. 15–29]. У зв'язку з реорганізацією педагогічно-інженерного факультету наказом № 92 від 06.11.2003 був переведений з кафедри машинознавства на кафедру механізації та основ сільськогосподарського виробництва на посаду доцента на термін згідно з попереднім обранням та завідувача кафедри до обрання за конкурсом [11, арк. 30]. Звільнений з посади завідувача з 31 березня 2006 р. за власним бажанням, залишившись на посаді доцента (наказ № 25-К від 04.04.2006) [11, арк. 17–18]. З 1 липня 2006 р. було продовжено дію контракту на посаду доцента терміном на 3 роки (наказ № 50-К від 19.06.2006) [11, арк. 7–14]. Помер І. В. Гапич 30 березня 2009 р. [11, арк. 2].

Заступником декана з навчальної роботи факультету підготовки вчителів трудового навчання до 2 липня 1998 р. працювала Тетяна Михайлівна Васенок [14, арк. 93], а потім, до 29 серпня 2001 р., Наталія Анатоліївна Гришакова [14, арк. 80, 91–92; 36, с. 142–143].

З 27 квітня 1999 р. на посаду декана факультету загальнотехнічних дисциплін наказом ректора № 38-К від 29.04.1999 тимчасово був призначений до обрання за конкурсом 44-річний кандидат технічних наук (1990) **Віктор Олександрович Гридякін** (1955–2018) [13, арк. 98зв, 204–205]. Він перший з очільників факультету, хто народися на Глухівщині. В. О. Гридякін народився 5 березня 1955 р. у

с. Кучерівка Глухівського району (з 2020 р. у складі Есманської селищної громади Шосткинського району) на Сумщині в родині колгоспників. З 1962 по 1972 рр. навчався в Кучерівській середній школі. Того ж року вступив до Харківського інституту механізації та електрифікації сільського господарства на факультет механізації, який закінчив у 1977 р. з відзнакою за спеціальністю «Механізація сільського господарства» з присвоєнням кваліфікації інженера-механіка сільськогосподарського виробництва. З жовтня по листопад 1977 р. працював старшим інженером-механіком Липовецького міжколгоспного відгодівельного комплексу Прилуцького району Чернігівської області. Звільнився за сімейними обставинами й повернувся до Глухова. З листопада 1977 р. по березень 1983 р. працював у Всесоюзному науково-дослідному інституті луб'яних культур на посаді старшого інженера-конструктора. У 1983 р. вступив до аспірантури при ВНДІЛК, яку закінчив у 1986 р. З березня 1986 р. по травень 1987 р. працював старшим науковим співробітником відділу механізації Лубінституту, а потім, до лютого 1989 р., завідувачем лабораторії механізації післязбиральних процесів у коноплезнавстві, а потім два роки, до лютого 1991 р., завідувачем відділу механізації збирання коноплі [13, арк. 232–235]. Рішенням ради Харківського інституту механізації та електрифікації сільського господарства від 25 січня 1990 р. (протокол № 1) В. О. Гридякіну було присуджено вчений ступінь кандидата технічних наук (диплом кандидата наук КД № 016586 від 06.06.1990) [13, арк. 243].

Наказом ректора № 24-К від 25.02.1991 Віктор Олександрович був прийнятий до Глухівського державного педінституту на посаду старшого викладача кафедри трудового навчання та креслення з 27 січня 1991 р. з річним випробувальним строком. Рішенням вченої ради ГДПІ від 26.03.1992 (протокол № 8) був обраний на посаду старшого викладача кафедри трудового навчання та креслення (наказ № 34 від 27.03.1992), а вже з 27 листопада 1992 р. згідно з рішенням вченої ради від 2611.1992 (протокол № 4) був обраний на посаду доцента кафедри трудового навчання та креслення (наказ № 95-К від 22.12.1992) [13, арк. 217–219, 223–224, 230–231].

Рішенням атестаційної колегії Міністерства освіти України від 22.12.1994 (протокол № 6/14-д) було затверджено рішення

вченої ради ГДПІ про присвоєння В. О. Гридякіну вченого звання доцента кафедри трудового навчання і креслення [13, арк. 98зв, 216]. З 1 жовтня 1997 р. обіймав посаду заступника декана з навчально-виховної роботи факультету дошкільного виховання (наказ № 51 від 29.09.1997). Деканом на той час працював доцент Олександр Іванович Курок [13, арк. 207, 213].

Як уже було зазначено, наприкінці квітня 1999 р. В. О. Гридякін очолив факультет загальнотехнічних дисциплін, а з 7 грудня 2000 р. був обраний на цю посаду за конкурсом терміном на 3 роки на основі рішення вченої ради педінституту від 07.12.2000 (протокол № 4) [13, арк. 199–203]. Згідно зі службовою запискою декана загальнотехнічного факультету В. О. Гридякіна від 20.08.2000 та наказом ректора О. І. Курка № 116 від 15 вересня 2000 р. у 2000/2001 н. р. на факультеті розпочали підготовку магістрів. Це було викликано тим, що загальнотехнічний факультет мав значну потребу в кадрах для забезпечення дисциплін за профілем «Механізація сільського господарства». Відтак, при загальнотехнічному факультеті ГДПІ велася підготовка магістрів зі спеціальності 8.010103 Педагогіка і методика середньої освіти. Трудове навчання відповідно до державної ліцензії ВПД-ІУ №190576 від 10 травня 2000 р. На навчання до магістратури були зараховані кращі випускники загальнотехнічного факультету, рекомендовані державною екзаменаційною комісією: Володимир Анатолійович Дудуков та Сергій Миколайович Олійник [16, арк. 49].

У зв'язку з ліквідацією Глухівського державного педагогічного інституту імені С. М. Сергєєва-Ценського з 1 липня 2001 р. В. О. Гридякін був переведений до Глухівського державного педагогічного університету на умовах контракту. Надалі він обіймав посаду декана, однак тепер реорганізованого педагогічно-інженерного факультету, а також доцента кафедри машинознавства (наказ № 59-а-К від 02.07.2001) [13, арк. 193–194]. Заступником декана з навчально-виховної роботи у 2001–2003 рр. працювала Галина Володимирівна Ігнатенко (наказ № 82 від 01.09.2001) [14, арк. 80–81].

У 1999 р. кафедру загальнотехнічних дисциплін очолила Віра Панасівна Курок, яка вже чверть століття працює завідувачем цього структурного підрозділу факультету та університету. На той час на кафедрі також працювали декан В. О. Гридякін, колишній завідувач кафедри (у 1998–1999 рр.)

І. В. Гапич, а також А. П. Горшков, С. С. Медвідь, О. М. Суховайненко та Ф. С. Дзюба. Згодом ця кафедра була реорганізована в кафедру машинознавства. З 2003 р. її очолювала В. П. Курок. Станом на травень 2003 р. на цій кафедрі працювали такі науково-педагогічні працівники: В. П. Курок (завідувач кафедри), І. В. Гапич (завідувач у 2001–2003 рр.), В. О. Гридякін (декан факультету), С. С. Медвідь, В. А. Дудков, М. С. Гуренков, А. П. Горшков, В. П. Привалов, С. В. Ігнатенко, О. С. Голованьов, В. М. Дмитренко , С. В. Плетенко [16, арк. 16].

Також на факультеті в цей час функціонувала кафедра основ виробництва та підприємництва. Очолювали її в різний час доценти А. П. Горшков, І. В. Гапич, М. Г. Росновський, В. О. Гридякін, Л. М. Горшкова, а викладачами працювали Ф. С. Дзюба, Н. І. Куриленко, Г. І. П'явка та ін.

У жовтні 2003 р. відбулася реорганізація педагогічно-інженерного факультету на два структурні підрозділи: педагогічно-інженерний факультет та фізико-технічний факультет. Перший очолював Петро Романович Дячков, а деканом нового факультету і надалі працював В. О. Гридякін – до 31 січня 2006 р. [13, арк. 177, 191].

З метою підготовки висококваліфікованих інженерів-педагогів для закладів освіти системи професійно-технічної освіти на базі кафедри основ виробництва та підприємництва 10 жовтня 2003 р. рішенням вченої ради університету від 09.10.2003 (протокол № 2) було створено кафедру механізації та основ сільськогосподарського виробництва (завідувачі – кандидати сільськогосподарських наук, доценти І. В. Гапич та М. Г. Росновський), про роботу якої більш ґрунтовно можна ознайомитися в наступному підрозділі нашої монографії.

Також продовжувала плідно функціонувати в складі факультету й кафедра технологій та основ виробництва, яка після реорганізації у жовтні 2003 р. отримала назву **кафедри теорії та методики професійного навчання**, а у 2009 р. – **кафедри теорії і методики трудового та професійного навчання**. Протягом першого десятиліття XXI ст. цю кафедру очолювала кандидат педагогічних наук, доцент **Галина Олександрівна Воїтелєва.** Також на кафедрі працювали на той час такі викладачі, як: доценти Ганна Володимирівна Ігнатенко, Тетяна Михайлівна Васенок, Ольга Федорівна Матвієнко, асистент Євгенія Олександрівна Петрук, старший лаборант Тетяна

Анатоліївна Дмитренко, майстер виробничого навчання Олена Володимирівна Морозова [20, арк. 53, 80]. Дещо пізніше долучилися до складу викладачів Надія Анатоліївна Борисенко, Оксана Вікторівна Ющенко та багато інших [20, арк. 23, 38].

У 2003–2005 рр. заступником декана з навчально-виховної роботи педагогічно-інженерного факультету працювала асистент Наталія Анатоліївна Гришакова [14, арк. 69–70].

З 1 лютого 2006 р. деканом фізико-технічного факультету був призначений 39-річний кандидат педагогічних наук (1999), доцент (2006) **Сергій Васильович Осадчий** [23, арк. 12]. Він народився 30 листопада 1966 р. у м. Глухові на Сумщині в родині робітників. Після закінчення Глухівської середньої школи № 3 працював зубофрезерувальником 3-го розряду на заводі агрегатних вузлів (м. Глухів). З листопада 1984 р. по грудень 1986 р. ніс службу у внутрішніх військах ЗС СРСР у Москві на посаді командира відділення протипожежної оборони. З січня по серпень 1987 р. знову працював на заводі. Брав активну участь у громадському житті рідного міста: обирався депутатом Глухівської міської ради народних депутатів по 33-му округу (1987–1989 рр.). Під час навчання в Глухівському державному педагогічному інституті імені С. М. Сергєєва-Ценського у квітні – червні 1991 р. працював учителем трудового навчання в Землянківській середній школі, а потім, у 1991/1992 н. р., учителем фізики і креслення у Привільнянській восьмирічній школі, а далі впродовж двох років – учителем інформатики в Глухівської ЗОШ № 3 [23, арк. 54–55, 63–69].

Відразу після закінчення пединституту з відзнакою С. В. Осадчий з 1 вересня 1992 р. почав працювати на посаді старшого лаборанта кабінету профорієнтації кафедри педагогіки і психології, 25 квітня 1994 р. був призначений асистентом кафедри педагогіки та працював старшим лаборантом кабінету профорієнтації на 0,5 ст. за сумісництвом. 1 травня 1994 р. перспективного 29-річного викладача було призначено на посаду заступника декана педфаку з навчальної роботи, де він працював до 16 жовтня 1995 р. 4 липня цього ж року він був підвищений до посади старшого викладача кафедри педагогіки (до 31 серпня 1995 р.) [23, арк. 45–49, 54–56].

З 1 вересня 1995 р. С. В. Осадчий вступив до цільової (стаціонарної) аспірантури Інституту педагогіки АПН України, де перебував до 31 серпня 1998 р. Під час навчання працював в

ГДПІ за сумісництвом, а з 1 вересня 1998 р. повернувся у штат на посаду асистента кафедри педагогіки. Наприкінці вересня 1998 р. відбувся передзахист кандидатської дисертації на тему «Формування професійної спрямованості старшокласників у процесі вивчення електронно-обчислювальної техніки» в лабораторії трудового виховання і профорієнтації Інституту проблем виховання АПН України. Рішенням спеціалізованої вченої ради К. 26.454.01 в Інституті проблем виховання АПН України (протокол № 9 від 22.06.1999) Сергію Васильовичу було присуджено науковий ступінь кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – теорія та історія педагогіки (диплом ДК № 005457 від 12.01.2000 (протокол № 10-06/1)) [23, арк. 28–31, 39–40].

З 1 вересня 1999 р. С. В. Осадчий був переведений на посаду старшого викладача, а з 1 лютого 2002 р. – доцента кафедри педагогіки. У 2000 р. колектив тоді ще педагогічного інституту обрав його головою профспілкового комітету ГДПІ. 20 вересня 2005 р. Сергія Васильовича було призначено на посаду заступника декана соціально-гуманітарного факультету, а 1 лютого 2006 р. він очолив фізико-технічний факультет (до 1 вересня 2008 р.), працюючи за сумісництвом на 0,5 ст. старшим викладачем, а з 16 лютого 2006 р. – доцентом кафедри педагогіки (атестат доцента 02ДЦ № 011301 від 16.02.2006 (протокол № 1/02-Д)). У березні 2006 р. був зареєстрований кандидатом на посаду Глухівського міського голови. Перевівся до іншого закладу освіти з 1 вересня 2008 р. З березня 2015 р. обіймає посаду голови Сумської обласної профспілки працівників освіти та науки [23, арк. 17–19].

У цей час, упродовж 2006–2009 рр., посаду заступника декана обіймала старший викладач Наталія Анатоліївна Гришакова (1957 р. н.) [14, арк. 38, 48–49].

2006 р. став на факультеті та в Глухівському педуніверситеті роком започаткування спеціальності «Професійна освіта. Будівництво». Тодішній міністр освіти і науки України С. М. Ніколаєнко після перебування в Глухівському державному педагогічному університеті дав доручення відкрити в ньому спеціальність з підготовки інженерів-педагогів будівельного профілю. Пройшовши процедуру ліцензування, ЗВО отримав ліцензію на підготовку фахівців спеціальності 6.010100 Професійне навчання. Промислове, громадське та

сільськогосподарське будівництво ОКР «Бакалавр» (засідання ДАК від 22.06.2006 р., протокол № 61) з ліцензованим обсягом 50 місць денної та 75 місць заочної форм навчання [41].

Першим завідувачем кафедри у 2006 р. була призначена Віра Панасівна Курок. Саме за її активної та цілеспрямованої діяльності відбувалося зміцнення матеріально-технічної бази, поліпшення кадрового складу кафедри, стрімко набувала розвиток спеціальность. У ці роки були облаштовані аудиторії для вивчення профільних дисциплін («Будівельні матеріали та вироби», «Інженерні мережі та обладнання»), майстерні виробничого навчання тощо [41].

На посаду декана фізико-технічного факультету з 2 вересня 2008 р. знову повернувся кандидат технічних наук, доцент **Віктор Олександрович Гридякін**, спочатку як виконувач обов'язки до обрання за конкурсом (наказ № 101-К від 08.09.2008) [13, арк. 98зв, 173–174], а потім і як декан, переведений з посади доцента кафедри машинознавства (наказ № 28-К від 23.03.2009) [13, арк. 171–172]. Він був обраний за конкурсом на засіданні ради фізико-технічного факультету (протокол № 10 від 25.06.2009) з 1 липня 2009 р. терміном на п'ять років (наказ № 61-К від 26.06.2009) [13, арк. 171–172]. Був звільнений з 1 липня 2014 р. у зв'язку із закінченням терміну дії договору (наказ № 57-К від 17.06.2014 р.), однак вже з 2 липня цього року був призначений тимчасово на посаду в. о. декана факультету технологічної і професійної освіти до заміщення вакантної посади в установленому порядку (наказ № 58-К від 18.06.2014) [13, арк. 98зв, 129–136]. Знову був обраний на посаду декана, на цей раз на засіданні вченої ради університету (протокол № 6 від 21.01.2015) з 21 січня 2015 р. терміном на п'ять років (наказ № 13-К від 12.02.2015.) [13, арк. 113–117]. Однак працював лише 1 рік: згідно з поданою на початку січня 2016 р. заявою був переведений з посади доцента кафедри трудового навчання та креслення і декана факультету технологічної і професійної освіти на посаду доцента кафедри професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва з 11 січня 2016 р. (наказ № 13-К від 12.02.2015) [13, арк. 111–112]. В. О. Гридякін обіймав посаду декана найдовше в історії факультету, понад десятиріччя.

З лютого 2010 р. випускова кафедра з підготовки будівельників отримала назву «кафедра педагогіки та методики

професійної освіти», а з жовтня 2011 р. – «кафедра професійної освіти та технологій будівництва». У цей час кафедру очолював заслужений будівельник України, заслужений винахідник СРСР, лауреат Державної премії України, доктор технічних наук, професор **Олександр Михайлович Лівінський** [53].

У 2011 р. кафедру механізації та основ сільськогосподарського виробництва для фахової підготовки за спеціальністю 6.010104 Професійна освіта (Технологія виробництва і переробки продуктів сільського господарства) було реорганізовано в кафедру професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва. Із 2009 р. до 2016 р. її очолював кандидат сільськогосподарських наук Михайло Іванович Логінов, а протягом 2016–2018 рр. – кандидат педагогічних наук, доцент Ганна Володимирівна Ігнатенко [40].

У 2014 р. шляхом злиття кафедр машинознавства, яку очолювала доктор педагогічних наук, професор **Віра Панасівна Курок**, та педагогіки і методики технологічної освіти (завідувач – кандидат технічних наук, професор **Лев Залманович Шильман**) [31, арк. 34–38, 45–46], була створена кафедра технологічної і професійної освіти, якою донині керує В. П. Курок. Отже, ще один ювілей ми відзначили цього року – 10 років від дня створення цієї кафедри.

З червня 2014 р. по серпень 2015 р. кафедру професійної освіти та технологій будівництва очолював доктор педагогічних наук, професор **Володимир Васильович Стешенко**, а кафедра отримала актуальну донині назву: кафедра професійної освіти та комп'ютерних технологій [33, с. 10, 13].

Заступником декана у 2015–2016 рр. працював 39-річний кандидат педагогічних наук, доцент **Сергій Віталійович Ігнатенко**. Він із січня 2016 р. очолив факультет технологічної і професійної освіти. Народився С. В. Ігнатенко 19 січня 1977 р. у м. Глухові. У 1996 р. закінчив Глухівський агротехнічний коледж імені С. А. Ковпака (нині – ВСП «Глухівський агротехнічний фаховий коледж СНАУ») за спеціальністю «Механізація сільського господарства», а в 2001 р. – Глухівський державний педагогічний інститут імені С. М. Сергєєва-Ценського, здобув кваліфікацію вчителя трудового і професійного навчання (механізація сільського господарства), креслення та безпеки життєдіяльності. Ще під час навчання у виші, у 2000/2001 н. р., С. В. Ігнатенко обіймав посаду вчителя математики, фізики та

трудового навчання в одній із сільських шкіл Глухівського району; у 2001–2002 рр. навчався в магістратурі за спеціальністю «Педагогіка і методика середньої освіти», після завершення якої був запрошений на посаду асистента кафедри машинознавства [1, с. 142].

Упродовж 2007–2010 рр. Сергій Віталійович навчався в аспірантурі. Після захисту в 2011 р. кандидатської дисертації «Формування фахових компетенцій майбутніх інженерів-педагогів засобами проблемно-ігрового навчання» (теорія і методика професійної освіти) в Інституті вищої освіти НАПН України (м. Київ) повернувся до викладацької роботи в альма матер. Упродовж 2012–2016 рр. поєднував основну роботу викладача і заступника декана з обов'язками відповідального секретаря приймальної комісії. У 2015 р. С. В. Ігнатенку було присвоєно вчене звання доцента кафедри професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва. Із 2016 р. і до вересня 2019 р. – декан факультету технологічної і професійної освіти. У 2017 р. працював у складі Державної інспекції з перевірки навчальних закладів м. Чернігова. Тоді ж наказом Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації був затверджений як науковий керівник експерименту регіонального рівня з теми «Упровадження елементів дуальної форми навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників», який проводився на базі державних професійно-технічних навчальних закладів Сумщини протягом 2017–2020 рр. [1, с. 143–144]. Нині він очолює Державний навчальний заклад «Сумське вище професійне училище будівництва та автотранспорту».

1 вересня 2019 р. деканом факультету технологічної і професійної освіти був призначений 45-річний кандидат педагогічних наук, доцент **Борис Олександрович Грудинін**, який є випускником університету та факультету 1996 р. зі спеціальності «Трудове навчання та фізика». Народився він 5 листопада 1974 р. у Глухові. З 1994 р. по 1996 р. працював учителем трудового навчання в Глухівській загальноосвітній школі I–III ступенів № 2. Протягом 1996–1997 рр. проходив строкову службу у Прикордонних військах Збройних Сил України. З 1997 р. по 1999 р. працював учителем допризовної підготовки в Глухівській загальноосвітній школі I–III ступенів № 2. У 1999 р.

прийшов працювати до своєї альма матер на посаду старшого лаборанта кафедри фізики та інформатики [37].

Протягом 2000–2003 рр. Б. О. Грудінін навчався в цільовій аспірантурі Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (з 2022 р. – Український державний університет імені Михайла Драгоманова) при кафедрі теорії та методики навчання фізики і астрономії. У 2004 р. у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова захистив дисертацію «Розвиток творчої активності учнів засобами домашнього експерименту в процесі вивчення молекулярної фізики і термодинаміки в загальноосвітній школі» на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (фізика); науковий керівник – заслужений учитель України, професор Євген Васильович Коршак. У 2007 р. за підсумками наукової роботи виборов за конкурсом стипендію Кабінету Міністрів України для молодих учених [37].

Протягом 2003–2013 рр. працював на кафедрі фізико-математичної освіти та інформатики Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, де пройшов шлях від старшого викладача до доцента. У цей час періодично працював за сумісництвом учителем фізики в Глухівській загальноосвітній школі № 4 [37].

З 2013 по 2016 р. Борис Олександрович навчався в цільовій докторантурі Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова на кафедрі теорії та методики навчання фізики і астрономії. У 2019 р. у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова захистив дисертацію «Теоретико-методичні засади розвитку дослідницької компетентності учнів ліцею в процесі навчання фізики» на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (фізика); науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, академік НАПН України Олександр Іванович Ляшенко [1, с. 143–144].

Нині Б. О. Грудінін працює на посаді в. о. завідувача кафедри фізики Навчально-наукового інституту автоматики, енергетики і енергозбереження Національного університету біоресурсів і природокористування України [54].

З грудня 2018 р. до вересня 2022 р. завідувачем кафедри професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва працював доктор педагогічних наук, професор Василь Іванович Ковальчук.

У травні 2022 р. факультет очолив 45-річний доктор педагогічних наук (2021), доцент **Станіслав Олександрович Бурчак** [2]. Науковий ступінь кандидата педагогічних наук він здобув у 2011 р. за спеціальністю 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти. Захист дисертації проходив у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка. Доктором педагогічних наук С. О. Бурчак став рівно за десятиліття – у 2021 р. за тією ж спеціальністю. Захист проходив у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка. З листопада 2021 р. по травень 2022 р. він працював на посаді проректора з навчально-виховної роботи Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. А наступного року керівнику факультету було присуджено вчене звання професора кафедри технологічної і професійної освіти.

Провідними фахівцями деканату працюють Ольга Олександрівна Шевель (по роботі зі студентами денної форми навчання) та Віра Федорівна Вовк (по роботі зі студентами заочної форми навчання) [38].

Провідну кафедру факультету (технологічної і професійної освіти) вже чверть століття та 10 років з такою назвою очолює професіонал своєї справи, провідний учений України, компетентний педагог, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України **Віра Панасівна Курок**. Її наукові здобутки охоплюють понад 170 наукових праць. Під керівництвом Віри Панасівни захищено 4 дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора філософії) та 2 дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук.

Науково-педагогічними працівниками кафедри є досвідчені викладачі, знані науковці: доктор педагогічних наук, професор С. О. Бурчак (декан факультету), кандидат педагогічних наук, доцент Т. А. Хоруженко, кандидат педагогічних наук, доцент Б. О. Шевель, кандидат технічних наук, доцент В. С. Толмачов, кандидати педагогічних наук Н. А. Борисенко, О. М. Дещенко,

С. С. Марченко , а також асистенти (аспіранти) А. О. Андросенко А. О. й О. О. Сорока та асистент Б. С. Тропак.

Наразі кафедра технологічної і професійної освіти здійснює підготовку висококваліфікованих фахівців з предметної спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології) за освітніми ступенями бакалавра, магістра, освітньо-науковими – доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки та доктора наук за спеціальністю 015 Професійна освіти.

На кафедрі технологічної і професійної освіти реалізуються такі освітні програми: ОПП «Середня освіта (Трудове навчання та технології. Інформатика)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти; ОПП «Середня освіта (Трудове навчання та технології)» другого (магістерського) рівня вищої освіти; ОНП «Теорія і методика вищої освіти» третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти.

Колектив кафедри забезпечує освітній процес підготовки здобувачів освіти з дисциплін циклів загальної та професійної підготовки (основи безпеки життєдіяльності та здоров’я людини, вища математика, загальна фізика, загальна електротехніка, інформаційні технології в освіті, основи виробництва, вступ до спеціальності, технічна механіка, основи наукових досліджень інформатика, інженерна графіка, комп’ютерна графіка, машинознавство, теорія і методика трудового навчання та технологій, методика навчання креслення методика навчання інформатики, основи проєктування і моделювання виробів, основи програмування та алгоритмічні мови, практикум з організації та обслуговування комп’ютерних мереж, практикум у навчальних майстернях методика технологічної освіти, методика навчання інформатики декоративно-ужиткове мистецтво та дизайн, дослідження в технологічній освіті, теорія і методика профорієнтаційної роботи, організація підприємницької діяльності, інформаційні технології в дослідницькій діяльності, практикум з програмування, технологія наукових досліджень, цифрові технології в наукових дослідженнях та інші).

Викладачі кафедри зосереджують увагу на питаннях організації практичної підготовки майбутніх учителів технологічної освітньої галузі. Студенти проходять педагогічну практику в закладах загальної середньої та позашкільної освіти, закладах оздоровлення та відпочинку міста, області та України,

де вони беруть активну участь в освітньому процесі, проведенні уроків, гурткових занять, оформленні кабінетів, організації дозвілля дітей тощо [45; 47, с. 74–75; 58, с. 333–334].

На кафедрі функціонує наукова школа В. П. Курок «Професійна підготовка майбутніх учителів трудового навчання та технологій», основними напрямами роботи якої є проблеми підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій і педагогів професійного навчання в закладах вищої освіти; удосконалення методики викладання трудового навчання та технологій у закладах загальної середньої освіти; становлення і розвиток технологічної та професійної освіти в Україні. Науково-дослідна робота викладачів кафедри проводиться за темою «Підготовка фахівців у закладах вищої освіти в умовах євроінтеграції» (номер державної реєстрації теми в УКР ІНТЕІ 0122U002010).

Результати наукових досліджень викладачів відображаються в публікаціях у наукових журналах, що індексуються в наукометричних базах Scopus, Web of Science, Index Copernicus, а також вітчизняних фахових збірниках наукових праць категорії Б, збірниках матеріалів всеукраїнських та міжнародних наукових конференцій та семінарів в Україні та за її межами. Основні напрями досліджень відповідають профілю підготовки висококваліфікованих конкурентноспроможних на ринку праці майбутніх учителів трудового навчання та технологій, інформатики, викладачів фахової передвищої освіти [46, с. 115–116; 49, с. 82–83; 57, с. 248–251].

Кафедра технологічної і професійної освіти спільно з Інститутом професійної освіти НАПН України кожні два роки традиційно організовує проведення Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми технологічної і професійної освіти», а також уже понад 12 років поспіль організовує проведення регіонального науково-методичного семінару «Технологічна освіта в контексті концептуальних засад "Нова українська школа"» для учителів трудового навчання та технологій, тематика якого завжди підпорядкована злободенним проблемам технологічної освіти молоді. На сьогодні найактуальнішими є питання забезпечення реалізації її завдань у контексті концептуальних засад Нової української школи. Цей захід має на меті передусім конструктивний обмін думками науково-педагогічних працівників та вчителів, спрямований на

збагачення взаємного досвіду, виявлення інновацій у практичній діяльності вчителя трудового навчання та технологій, упровадження наукових розробок в освітній процес закладу загальної середньої освіти. На постійній основі на кафедрі проводяться круглі столи й науково-методичні семінари з актуальних питань технологічної і професійної освіти [48, с. 160–161].

Одним із напрямів роботи кафедри є опублікування навчальних видань для якісної підготовки здобувачів освіти. Серед авторів В. П. Курок («Технологічна практика студентів», «Наукові дослідження в підготовці майбутніх учителів трудового навчання та технологій», «Технічна механіка» та ін.); С. О. Бурчак («Творчий розвиток майбутніх педагогів», «Загальні питання методики навчання інформатики»), В. С. Толмачов («Сучасні мультимедійні системи в освітньому просторі»), Н. А. Борисенко, О. М. Дещенко («Психологія праці») тощо.

У 2020 р. колектив кафедр видав «Наскрізну програму навчальних практик студентів факультету технологічної і професійної освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології)», а в 2023 р. – «Наскрізну програму практичної підготовки здобувачів вищої освіти факультету технологічної і професійної освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології)», у 2021 р. – «Збірник навчальних програм кафедри технологічної і професійної освіти для студентів предметної спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології) та спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)», у 2022 р. – навчальний посібник «Технологічна освіта в базовій школі з методикою викладання» для студентів спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології).

Викладачі кафедри постійно керують науковими гуртками, проблемними групами, результатом чого є розширення світогляду студентів з питань, що викликають у них інтерес, публікації з проблеми дослідження в співавторстві з викладачами-керівниками, обговорення результатів наукових досліджень студентів та перспектив їх практичного впровадження, участь студентів у міжнародних і всеукраїнських конференціях,

міжнародних і всеукраїнських олімпіадах та конкурсах, розроблення творчих проєктів тощо.

Кафедра технологічної і професійної освіти Глухівського НПУ ім. О. Довженка у 2001 р. започаткувала проведення Всеукраїнської олімпіади з трудового навчання серед студентів закладів вищої освіти, а також стала базою в різні роки для проведення Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт зі спеціальності «Технологічна освіта».

Здобувачі освіти є постійними переможцями у другому турі Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт зі спеціальності «Технологічна освіта» та другому етапі Всеукраїнської олімпіади з трудового навчання серед студентів закладів вищої освіти. З останніх досягнень: у 2019 р. здобувач освіти Євген Омелечко показав високий рівень майстерності на олімпіаді в Умані та посів І місце. У 2021 р. магістрантка факультету технологічної і професійної освіти Дарина Поліщук посіла І місце у ІІ турі Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт зі спеціальності «Технологічна освіта», що проходив у Центральноукраїнському державному університеті імені Володимира Винниченка. На жаль, проведення цих важливих наукових заходів у період воєнного стану в Україні призупинено.

Досягнення кафедри технологічної і професійної освіти Глухівського НПУ ім. О. Довженка в галузі технологічної освіти України здобули широке визнання, як-от кафедра була нагороджена відзнакою – статуеткою «Лідер технологічної освіти».

Із вересня 2022 р. кафедру професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва на факультеті очолює кандидат педагогічних наук, доцент **Тетяна Володимирівна Самусь** – випускниця університету 2006 р. зі спеціальності «Професійне навчання» (Механізація і гідромеліорація сільського господарства). На кафедрі працюють три кандидати наук, доценти; 1 доктор філософії, доцент та 1 асистент [41]. Кафедра є випусковою за спеціальністю 015 Професійна освіта (спеціалізація 015.37 Професійна освіта (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології)) [55; 56]. Традиційно кафедра підтримує творчі зв’язки з низкою наукових установ України – Інститутом професійно-технічної освіти НАПН України та Навчально-методичним центром

професійно-технічної освіти в Сумській області. Також при кафедрі професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва з 2007 р. функціонує аспірантура зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) ОНП «Теорія і методика професійної освіти», яка налічує 28 здобувачів наукового ступеня доктора філософії.

Кафедра професійної освіти та комп'ютерних технологій факультету є випусковою зі спеціальності 015 Професійна освіта за такими спеціалізаціями та відповідними освітніми програмами, як «Професійна освіта (Будівництво)» та «Професійна освіта (Легка промисловість)» [57].

На кафедрі працюють такі науково-педагогічні працівники: кандидат педагогічних наук, доцент Микола Іванович Бондаренко (багаторічний завідувач кафедри), кандидат педагогічних наук, доцент Тетяна Михайлівна Васенок (завідувач кафедри з вересня 2024 р.), доктор технічних наук, професор Алла Дмитрівна Єсипенко, кандидат педагогічних наук, доцент Інна Віталіївна Маринченко (завідувач кафедри у 2023–2024 рр.), кандидат педагогічних наук, доцент Альбіна Валеріївна Зінченко, кандидат педагогічних наук, старший викладач Олександр Григорович Хоменко, а також старший лаборант Олена Олегівна Шарапова та майстри виробничого навчання Олександр Володимирович Іванов і Юрій Васильович Артеменко [59].

Науково-педагогічні працівники факультету технологічної і професійної освіти постійно працюють над удосконаленням якості викладання освітніх компонентів та підвищенням своєї професійної майстерності, здійснюючи навчальну, методичну і науково-дослідну роботу, спрямовану на якісну професійну підготовку здобувачів освіти.

Список використаної літератури та джерел

1. Альманах університетської слави. Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (1874–2019) / гол. ред. О. І. Курок. Суми : ПВП «Видавничий будинок «Еллада»», 2019. 196 с.

2. Бурчак Станіслав Олександрович. Офіційний сайт факультету технологічної і професійної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. URL: http://tpgnpu.ho.ua/index.php/struktura/dekanat (дата звернення: 10.09.2024).

3. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. № 1/2. Книга наказів по основній

діяльності Глухівського державного педагогічного інституту (на відрядження) на 1974 рік (92 аркуші).

4. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. № 1/2. Книга наказів по основній діяльності Глухівського державного педагогічного інституту (на відрядження) на 1975 рік (61 аркуш).

5. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. № 1/3. Книга наказів по Глухівському державному педагогічному інституті по особистому складу на 1973 р. (91 аркуш).

6. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. № 233. Книга наказів по особистому складу Глухівського державного педагогічного інституту на 1972 рік (86 аркушів).

7. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. № 246. Книга наказів по основній діяльності Глухівського державного педагогічного інституту на 1972 рік (93 аркуші).

8. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Особова справа Волоса Миколи Петровича (154 аркуші).

9. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Особова справа Воробйова Олександра Васильовича (16 аркушів).

10. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Особова справа Гавриченка Івана Федоровича (пагінація відсутня).

11. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Особова справа Гапича Івана Володимировича (77 аркушів).

12. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Особова справа Гіптенка Івана Даниловича (29 аркушів).

13. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Особова справа Гридякіна Віктора Олександровича (243 аркуші).

14. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Особова справа Гришакової Наталії Анатоліївни (164 аркуші).

15. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Особова справа Гуренкова Михайла Степановича (170 аркушів).

16. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Особова справа Дудукова Володимира Анатолійовича (51 аркуш).

17. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Особова справа Коваленка Анатолія Сергійовича (24 аркуші).

18. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Особова справа Короткова Петра Федоровича (104 аркуші).

19. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Особова справа Кумеського Василя Романовича (84 аркуші).

20. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Особова справа Матвієнко Ольги Федорівни (123 аркуші).

21. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Особова справа Лавриненка Миколи Федоровича (44 аркуші).

22. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Особова справа Мегема Євгена Івановича (154 аркуші).

23. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Особова справа Осадчого Сергія Васильовича (71 аркуш).

24. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Особова справа Петрук Ольги Андріївни (79 аркушів).

25. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Особова справа Сегеди Миколи Івановича (73 аркуші).

26. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Особова справа Тимоніна Михайла Олександровича (52 аркуші).

27. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Особова справа Тукмачова Петра Пилиповича (59 аркушів).

28. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Особова справа Улюкаєва Георгія Хусаїновича (33 аркуші).

29. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Особова справа Чернюка Сергія Леонтійовича (76 аркушів).

30. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Особова справа Христенка Миколи Мефодійовича (73 аркуші).

31. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Особова справа Шильмана Лева Залмановича (76 аркушів).

32. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Особова справа Янцура Миколи Сергійовича (33 аркуші).

33. Володимир Васильович Стешенко: до 65-річчя від дня народження : біобібліографічний покажчик / ДВНЗ «Донбас. держ. пед. ун-т» ; упоряд.: О. А. Денисова, О. К. Гайко; наук. ред. Л. М. Тищенко; ред.: Б. І. Маторін, Р. Г. Состін ; відп. за вип. В. С. Качина. Слов'янськ : Вид-во Б. Маторіна, 2020. 55 с. (Сер. «Біобібліографія вчених ДВНЗ "Донбаський державний педагогічний університет"»; вип. 6). URL: https://ddpu.edu.ua/pk/lib/vid/Steshenko.pdf (дата звернення: 10.09.2024).

34. Гирич Я. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр.» (літери «П, Р, Т, У, Ф, Ц, Ч, Я»). *Історичні студії суспільного прогресу*. 2017. Вип. 5. С. 180–217. URL: http://issp.gnpu.edu.ua/sites/default/files/doc/020hyrbio05.pdf (дата звернення: 23.03.2024).

35. Гриценко А. П., Курок О. І. До питання періодизації історії Глухівського державного педагогічного інституту на рубежі XX–XXI століть. *Освіта і наука XXI століття* : матеріали звітної науково-практичної конференції викладачів (м. Глухів, 4 травня 2022 р.). Глухів, 2022. С. 48–49.

36. Гриценко А. П. Розвиток Глухівського педагогічного інституту у 1990-х роках. *Сіверщина в історії України* : збірник наукових праць. 2022. Вип. 15. С. 140–147. URL: https://nz-hlukhiv.com.ua/wp-content/uploads/sivershuna/sivershuna_2022.pdf (дата звернення: 10.11.2023).

37. Грудинін Борис Олександрович. *Офіційний сайт факультету технологічної і професійної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. URL: http://tpgnpu.ho.ua/index.php/317-grudinin-b-o (дата звернення: 10.09.2024).

38. Деканат факультету технологічної і професійної освіти. *Офіційний сайт факультету технологічної і професійної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. URL: http://tpgnpu.ho.ua/index.php/struktura/dekanat (дата звернення: 13.09.2024).

39. Історія Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Курс лекцій для здобувачів вищої освіти ОС «Бакалавр» / автор-упорядник: А. П. Гриценко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 128 с.

40. Історія спеціальності «Професійна освіта. Будівництво». *Офіційний сайт кафедри професійної освіти та комп'ютерних технологій.* URL: http://kpokt.ho.ua/index.php/uk/sklad-kafedrii/pro-kafedru (дата звернення: 10.09.2024).

41. Кафедра професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва. *Офіційний сайт факультету технологічної і професійної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. URL:

http://tpgnpu.ho.ua/index.php/struktura/kafedra-po-ta-tsgv (дата звернення: 10.06.2024).

42. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр.». *Історичні студії суспільного прогресу*. 2014. Вип. 2. С. 99-112. URL: https://issp.gnpu.edu.ua/sites/default/files/doc/16_0.pdf (дата звернення: 10.09.2024).

43. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр.» (літера К). *Історичні студії суспільного прогресу*. 2015. Вип. 3. С. 113–125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2015_3_16 (дата звернення: 11.04.2024).

44. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952 – 1991 рр.» (літери С, Ш, Х, Ю). *Історичні студії суспільного прогресу*. 2017. Вип. 5. С. 311–333. URL: https://issp.gnpu.edu.ua/sites/default/files/doc/023krbio05.pdf (дата звернення: 10.09.2024).

45. Курок В. П. Інженерна підготовка майбутніх учителів трудового навчання: теорія і практика : монографія / Глухів. нац. пед. ун-т ім. О. Довженка. Глухів, 2012. 376 с.

46. Курок В. Інженерна підготовка майбутніх учителів трудового навчання у ВНЗ: реалії та перспективи. *Педагогічний дискурс*. 2015. Вип. 18. С. 114–118. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/0peddysk_2015_18_24 (дата звернення: 11.04.2024).

47. Курок В. Концепція інженерної підготовки майбутніх учителів трудового навчання. *Вища освіта України*. 2004. № 3. С. 73–78.

48. Курок В. П., Опанасенко В. П. Організація аудиторної дослідницької роботи майбутніх інженерів-педагогів у процесі їх фахової підготовки. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2015. Вип. 51. С. 157–163. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_5_2015_51_32 (дата звернення: 11.04.2024).

49. Курок В. П. Сучасні тенденції викладання інженерних дисциплін майбутніми вчителями технологій. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки).* 2008. № 1. С. 81–84.

50. Курок О. І., Гриценко А. П. Досвід формування професійної компетентності майбутніх учителів історії у Глухівському учительському інституті у 1874–1917 роках. *Сіверщина в історії України* : збірник наукових праць. Вип. 13. Київ – Глухів : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2020. С. 233–237.

51. Курок О. І., Гриценко А. П. Організація фахової підготовки майбутніх педагогів у Глухівському учительському інституті у 1870-х роках. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені*

Олександра Довженка. 2022. Вип. 50, № 3, Ч. 1 С. 12–24. URL: https://drive.google.com/file/d/182VCBkC9-qYdkoz1j2mGgLebtmGkpLdo/view (дата звернення: 11.04.2024).

52. Ляшко І. М., Бєлашов В. І., Мосіяшенко В. А., Заїка В. В., Зінченко В. П., Гурець М. П. Глухівський державний педагогічний інститут (1874–1994 рр.) / редакційна колегія: В. І. Бєлашов (голова), В. М. Куриленко, В. П. Зінченко, М. П. Волос, Г. С. Ковальчук, М. Б. Коломієць, Л. О. Тихонова; фото : М. М. Шавші, О. І. Вознюка, О. В. Зайчика; художник О. Є. Ковальов. Суми : ВВП «Мрія» - ЛТД. 80 с.

53. Наукова лабораторія доктора технічних наук, професора Лівінського Олександра Михайловича. *Офіційний сайт факультету технологічної і професійної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. URL: http://tpgnpu.ho.ua/index.php/181-nauk-lab-livinskogo-o-m (дата звернення: 10.09.2024).

54. Науково-педагогічні працівники. *Офіційний сайт Національного університету біоресурсів і природокористування України*. URL: https://nubip.edu.ua/node/2707 (дата звернення: 10.09.2024).

55. Освітньо-професійна програма 015 Професійна освіта (Технологія виробництва і переробки продуктів сільського господарства) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти URL: http://tpgnpu.ho.ua/images/OSVITNIY%20PROCES/SG/2023-2024/PROEKT_OPP_Bakalavr_SG_2024.pdf(дата звернення: 10.06.2024).

56. Освітньо-професійна програма 015 Професійна освіта (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції) другого (магістерського) рівня вищої освіти URL: https://drive.google.com/file/d/1W90Ix3GBTtgkcJQ8hpi0pd56jREmXoQ_/view?usp=sharing (дата звернення: 10.06.2024).

57. Освітня програма «Професійна освіта (Будівництво)». Спеціальність «Професійна освіта (Будівництво та зварювання)». *Офіційний сайт кафедри професійної освіти та комп'ютерних технологій* ГНПУ. URL: http://kpokt.ho.ua/index.php/uk/osvitnij-protsess/po-bud-bak (дата звернення: 10.09.2024).

58. Сидоренко В., Курок В. Машинознавство як компонент фахової підготовки вчителя трудового навчання. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2002. № 1. С. 5–7.

59. Склад кафедри професійної освіти та комп'ютерних технологій. *Офіційний сайт кафедри професійної освіти та комп'ютерних технологій* ГНПУ. URL: http://kpokt.ho.ua/index.php/uk/sklad-kafedrii/sklad-kafedri (дата звернення: 10.09.2024).

60. Kurok, V., Tkachenko, N., Burchak, S., Kurok, R., & Burchak, L. (2022). Developing Intending Teachers' Creativity in the Process of Their Professional Training in the Context of Educational Transformations. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, № 14 (1). Pp. 246–262. URL: https://doi.org/10.18662/rrem/14.1/517

61. Hrytsenko Andriy. Developing the Content of Forming the System of Intending History Teachers Professional Competence Using Multimedia Technologies. *Revista Românească pentru Educaţie Multidimensională*. 2020, Volume 12, Issue 1 Sup. 1, pages: 330–346. URL: https://doi.org/10.18662/rrem/12.1sup1/238

Підготовка педагогів професійного навчання в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка: від історії до сучасності

Самусь Т. В.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри професійної освіти та технологій
сільськогосподарського виробництва
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Підготовка педагогічних кадрів для системи професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка має цікаве історичне минуле, перевірені часом традиції, значний досвід формування компетентних педагогів професійного навчання не лише для нашого міста, але й усієї України, виховання творчих особистостей, патріотів своєї країни.

Генеза розвитку професійної підготовки висококваліфікованих фахівців у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка бере свій початок із відкриття на факультеті загальнотехнічних дисциплін спеціальності «Викладач-майстер професійно-технічної освіти» 1985 року. Без перебільшення можна констатувати, що з цієї дати розпочалося історичне становлення педагогічної професійної освіти на території сучасної України, а Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка є її Альма-матір'ю. Підготовка викладачів-майстрів професійно-технічної освіти була спрямована на задоволення кадрових потреб середніх професійно-технічних училищ Сумської, Чернігівської, Полтавської та інших областей [5; 9].

Із 1989 р., коли навчальні заклади України почали спрямовуватися на професійну підготовку, колектив факультету загальнотехнічних дисциплін спільно з викладачами технічних напрямів з інших педагогічних закладів освіти взяли участь у розробленні пакета нового покоління навчальних планів «Трудове та професійне навчання» (Механізація сільського господарства) та його реалізації.

Формування матеріально-технічної бази та кадрового складу кафедри розпочалося в середині 90-х років минулого століття на

основі кафедри основ виробництва та підприємництва (завкафедри, доц. А. П. Горшков; доценти І. В. Гапич, М. Г. Росновський, В. О. Гридякін, Л. М. Горшкова; викладачі: Ф. С. Дзюба, Н. І. Куриленко, Г. І. П'явка). Запорукою розвитку кафедри стала професійна діяльність завідувачів, серед яких були І. В. Гапич, М. Г. Росновський, О. М. Лівінський, М. І. Логінов, Г. В. Ігнатенко, В. І. Ковальчук.

З метою підготовки висококваліфікованих інженерів-педагогів для навчальних закладів системи професійно-технічної освіти на базі вищезазначеної кафедри 10 жовтня 2003 р. в університеті було створено кафедру механізації та основ сільськогосподарського виробництва (наказ по університету №195 від 10.10.2003 р., рішення вченої ради університету від 09.10.2003 р., протокол №2). Перед педагогічним колективом постало завдання організації та забезпечення професійної підготовки здобувачів освіти за спеціальністю «Професійне навчання» (Механізація та гідромеліорація сільського господарства) [1].

Саме тоді кафедра давала змогу студентам отримати водійські права категорії «С». Під час технологічної практики здобувачі освіти працювали на виробничих полях коледжу, університету, а також займалися ремонтом та налаштуванням сільськогосподарських машин, де ознайомлювалися з організацією праці та технологічними процесами виробництва. Студентам також була надана можливість отримати робочі професії в галузі обробки деревини та металу.

Першим завідувачем кафедри став доцент, кандидат сільськогосподарських наук Іван Володимирович Гапич, маючи стаж роботи в університеті з 1987 р. на посадах доцента, декана факультету, проректора університету. У його науковому доробку більше 50 наукових і науково-методичних праць та посібників із питань агротехніки вирощування лубоволокнистих рослин та сільськогосподарських машин. Маючи вагомий практичний досвід роботи на посаді керівника колгоспу, на високому науково-методичному рівні викладав дисципліну «Сільськогосподарські та гідромеліоративні машини», здійснював керівництво магістерськими та дипломними роботами студентів.

Серед відомих постатей кафедри на особливу увагу заслуговує ветеран педагогічної праці, кандидат технічних наук, доцент Анатолій Петрович Горшков, який мав у своєму науковому

доробку 17 авторських свідоцтв на винаходи та 60 наукових праць у галузі сільськогосподарського машинобудування та механізації збирання луб'яних культур. Працював в університеті з 1987 р. на посаді доцента, з 1994 р. обіймав посаду завідувача кафедри, з 1997 р. працював помічником ректора з навчально-виробничої роботи. Вніс вагомий внесок у розвиток матеріально-технічної бази кафедри. Керував проблемним студентським гуртком, магістерськими та дипломними роботами. Був нагороджений орденом «Знак Пошани», медаллю «Ветеран праці», мав звання «Винахідник СРСР», 6 разів обирався депутатом районної та міської Ради.

Із квітня 2006 р. завідувачем кафедри був призначений кандидат сільськогосподарських наук, доцент Микола Григорович Росновський. У його науковому доробку понад 100 наукових та науково-популярних робіт із питань агротехніки вирощування польових культур. У 1982 р. в Українській сільськогосподарській академії (м. Київ) захистив кандидатську дисертацію на тему «Продуктивність льону-довгунця залежно від строків посіву, норм висіву насіння та строків збирання в умовах північно-східної частини Української РСР». Працював над удосконаленням енерго- та ресурсозбережувальних технологій отримання урожаю основних польових культур, проблемами створення та функціонування фермерських господарств в Україні; удосконаленням підготовки майбутніх інженерів-педагогів. Керував студентським науковим гуртком, дипломними та магістерськими роботами.

Вагомий внесок у розвиток кафедри вніс кандидат технічних наук, доцент Віктор Олександрович Гридякін, який є автором низки наукових праць, патентів «Навісна коноплежатка», «Спосіб збирання конопель».

Значний здобуток для кафедри належить кандидату технічних наук, доценту Петру Федоровичу Короткову, активному винахіднику та раціоналізатору, авторові декількох винаходів та патентів. Зокрема, у 2014 р. він отримав патент на корисну модель зубчастої передачі.

У вересні 2011 р. на базі кафедри було створено кафедру професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва, де здійснювалася підготовка за спеціальністю 6.010104 Професійна освіта (Технологія виробництва і переробки

продуктів сільського господарства) за освітніми ступенями бакалавра, магістра, науковим ступенем доктора філософії.

Із 2009 р. до 2016 р. кафедру очолював Михайло Іванович Логінов. У 1972 р. ним була захищена дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук на тему «Вивчення взаємозв'язку між основними ознаками рослин конопель у селекційних цілях». У 2008 р. в Інституті зернового господарства УААН захистив докторську дисертацію на тему «Теоретичні основи селекції льону-довгунця на поліпшення прядивної здатності волокна та методи оцінки його якості при створенні високопродуктивних сортів». Підготував трьох кандидатів наук. Автор 150 наукових праць, серед яких навчально-методичні посібники для студентів спеціальностей «Професійна освіта», «Технологія виробництва і переробки продуктів сільського господарства» та ін. Є співавтором семи високопродуктивних, з високою якістю волокна сортів льону-довгунця, занесених до Реєстру сортів рослин України, зокрема «Глазур», «Глухівський ювілейний», «Чарівний», «Глінум». Має два авторські свідоцтва на винаходи.

Із 2016 р. розпочато набір за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) відповідно до постанови КМУ «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» №266 від 29.04.2015 р. [2].

Із 2016 р. до 2018 р. керівництво кафедрою здійснювала професіонал своєї справи, досвідчений та компетентний педагог, доцент, кандидат педагогічних наук Ганна Володимирівна Ігнатенко. Її науковими здобутками є понад 100 наукових праць, серед яких колективні монографії, посібники, зокрема у 2013 р. був виданий навчальний посібник для студентів із грифом МОН «Професійна педагогіка».

Ганна Володимирівна як завідувач кафедри прагнула, щоб період навчання у ЗВО для студентів став часом засвоєння основ дослідницької праці під час написання курсових та магістерських робіт, участі в студентських, університетських, всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях, олімпіадах і конкурсах наукових робіт. На високому науковому рівні викладала дисципліни «Професійна педагогіка», «Інноваційні технології», «Позанавчальна робота в закладах професійної освіти» та ін. Під

її керівництвом було захищено три дисертаційних дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук.

Науково-дослідна робота викладачів кафедри здійснювалася в межах загальнофакультетської теми «Теоретико-методичні засади комплексного підходу до фахової підготовки майбутніх учителів технологій та викладачів професійного навчання».

З грудня 2018 р. до вересня 2022 р. кафедру очолював доктор педагогічних наук, професор Василь Іванович Ковальчук, відмінник освіти України, лауреат Державної премії Президента України для молодих учених за цикл праць «Теоретико-методичні засади підготовки учнів та викладачів професійно-технічних навчальних закладів до інноваційної діяльності в умовах ринку праці» (2009). У 2014 р. захистив докторську дисертацію «Теоретичні і методичні засади розвитку педагогічної майстерності майстрів виробничого навчання професійно-технічних навчальних закладів у післядипломній освіті» зі спеціальності «Теорія і методика професійної освіти». Учене звання професора присвоєно 2018 р.

Працюючи в університеті, Василь Іванович підготував шістьох кандидатів наук. Є автором майже 300 наукових праць, серед яких: монографій / розділів у колективних монографіях – 15, навчально-методичних видань – 37, статей у фахових виданнях України – 88, статей у виданнях, що індексуються в міжнародних наукометричних базах WoS та Scopus – 31, статей у зарубіжних виданнях – 17, тез доповідей – 57, статей у періодичних виданнях – 41. Автор і керівник дослідно-експериментальних програм регіонального рівня в дошкільних, загальноосвітніх та вищих закладах освіти.

Цей період характеризується великою кількістю наукових публікацій як самого керівника кафедри, так і його колективу. Викладачі кафедри відзначені значними науково-професійними досягненнями, що були представлені на наукових міжнародних, міжвузівських та університетських конференціях і семінарах.

З метою обговорення ключових проблем професійної освіти, обміну досвідом щодо організації та методичного забезпечення освітнього процесу, сприяння удосконаленню освітніх програм кафедри та професійної освіти регіону у 2017 р. було започатковано Всеукраїнський науково-методичний семінар «Підготовка майстра виробничого навчання, викладача професійного навчання до впровадження в освітній процес

інноваційних технологій», у 2018 р. – Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми технологічної і професійної освіти», а в 2021 р. – Всеукраїнська науково-практична конференція «Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій».

У 2020 р. відповідно до наказу МОН України №1223 від 23 вересня 2019 р. «Про внесення змін до наказу МОН України від 21 березня 2016 р. №292» [3] змінено спеціальність із 015.18 Професійна освіта (Технологія виробництва і переробки продуктів сільського господарства) на 015.37 Професійна освіта (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології). Відповідно затверджено стандарти вищої освіти за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) для першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти. Відкрито та введено в дію освітні програми першого (бакалаврського), другого (магістерського) та освітньо-наукового рівнів вищої освіти, спрямовані на підготовку викладачів та педагогів професійного навчання для закладів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти з академічно-прикладною орієнтацією в галузі аграрного виробництва і переробки продуктів сільського господарства. Водночас освітні програми є єдиними програмами в регіоні, які забезпечують значну кількість закладів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти педагогічними працівниками означеної професійної спеціалізації.

Із вересня 2022 р. і донині кафедру очолює кандидат педагогічних наук, доцент Тетяна Володимирівна Самусь, випускниця університету 2006 р. зі спеціальності «Професійне навчання» (Механізація і гідромеліорація сільського господарства).

Загалом за час існування спеціальності підготовлено більше 2 тис. висококваліфікованих викладачів, майстрів та педагогів професійного навчання. Зокрема, 62% керівних посад (директори та їх заступники) професійних ліцеїв та центрів професійної освіти аграрного профілю Сумської області обіймають випускники цієї спеціальності. Згідно зі статистичними даними, близько 80% педагогічних працівників, які працюють у закладах професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти Сумщини, є випускниками Глухівського НПУ ім. О. Довженка.

Сьогодні кафедра професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва [6] підтримує творчі зв'язки з низкою наукових установ України. Це дало змогу укласти договори з лабораторіями Інституту професійно-технічної освіти НАПН України та Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти в Сумській області щодо подальшої спільної діяльності з метою вдосконалення і модернізації підготовки майстрів виробничого навчання та викладачів професійного навчання для професійних освітніх закладів України.

Завершивши навчання, студенти отримують такі кваліфікації: за спеціальністю 015 Професійна освіта (спеціалізація 015.37 Професійна освіта (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології) – Бакалавр із професійної освіти [7]. Педагог професійного навчання (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології). Магістри окресленої спеціальності отримують кваліфікацію – Магістр з професійної освіти (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології). Викладач закладів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти [8].

Нині при кафедрі професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва функціонує аспірантура зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) ОНП «Теорія і методика професійної освіти», яка налічує 28 здобувачів наукового ступеня доктора філософії. Відкрита у 2007 р. аспірантура є потужним інструментом для розвитку наукового потенціалу, для підготовки нового покоління висококваліфікованих наукових кадрів.

Кафедра має вагомі наукові, мистецькі і спортивні здобутки. Її здобувачі освіти неодноразово ставали переможцями міжнародних і всеукраїнських студентських олімпіад, конкурсів наукових робіт та спортивних змагань, вони є постійними учасниками Міжнародних та Всеукраїнських науково-практичних конференцій, семінарів та вебінарів.

Багато випускників цієї спеціальності сьогодні є захисниками Батьківщини, які готові зробити свій внесок у майбутнє країни через свої знання, навички та відданість. Їхня освіта та досвід стануть надійним фундаментом для будівництва сильної та

успішної нації, а їхня самовідданість і сила духу є дороговказом для всього суспільства в ці складні часи.

Основним завданням кафедри професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва на сьогодні є здійснення навчальної, методичної і науково-дослідної роботи з дисциплін циклу професійної підготовки майбутніх педагогів та викладачів професійного навчання. Кафедра забезпечує також розроблення та затвердження навчальних програм, підготовку необхідних навчальних матеріалів і проведення навчальних та науково-дослідницьких заходів відповідно до затверджених планів.

Наразі на кафедрі професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва [6] працюють 3 кандидати наук, доценти; 1 доктор філософії, доцент; 1 асистент.

Завідувач кафедри, доцент, кандидат педагогічних наук Тетяна Володимирівна Самусь є випускницею університету 2006 р. зі спеціальності «Професійне навчання» (Механізація і гідромеліорація сільського господарства). У 2016 р. захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 Теорія і методика професійної освіти. Учене звання доцента присвоєно 2022 р. Наукові інтереси вченої пов’язані з формуванням компетентностей, проблемами підготовки, удосконаленням методики навчання майбутніх викладачів, майстрів та педагогів професійного навчання, удосконаленням навчально-методичного комплексу дисциплін методичного спрямування: педагогіки, методики професійного навчання, професійного навчання з методикою викладання, безпеки та охорони праці в аграрному виробництві. За період науково-педагогічної діяльності на кафедрі Тетяна Володимирівна нагороджена грамотою (2018 р.) та подякою Сумської обласної адміністрації(2019 р.).

Відповідно до наукових тем факультету «Теоретико-методичні засади комплексного підходу до фахової підготовки майбутніх учителів технологій та викладачів професійного навчання» (RK0117U004242) та кафедри «Розвиток педагогічної майстерності педагога професійного навчання в умовах освітніх трансформацій» (0119U000357) підготувала більше 100 наукових праць, серед яких: статті, що індексуються в наукометричних базах – 3, розділи монографій – 3, фахові статті – понад 20, навчальні і навчально-методичні посібники – 11 та інші публікації.

Має 12 свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір, багаторічний досвід наукового консультування сільськогосподарських підприємств у рамках госпдоговірних тематик.

Є членом журі обласних конкурсів на краще комплексно-методичне забезпечення предмета «Спецтехнологія» та майстерень, лабораторій в закладах професійно (професійно-технічної) освіти. Упродовж 2017 – 2024 рр. є членом редакційної колегії збірників наукових праць.

Підготувала призерів Всеукраїнської студентської олімпіади зі спеціальності «Професійна освіта». Успішно керує науковими дослідженнями аспірантів і магістрантів.

Віталій Петрович Опанасенко розпочав свою кар'єру викладача як асистент на кафедрі механізації та основ сільськогосподарського виробництва у вересні 2005 р. Після закінчення навчання в цільовій аспірантурі Глухівського НПУ ім. О. Довженка за спеціальністю 13.00.04 Теорія і методика професійної освіти у травні 2016 р. успішно захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук на тему «Формування дослідницьких умінь майбутніх інженерів-педагогів у процесі вивчення дисциплін професійно-орієнтованого циклу», у серпні 2022 р. отримав звання доцента.

За час роботи в складі кафедри професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва Віталій Петрович сформував методичну базу таких навчальних дисциплін: «Електропривод і використання електроенергії в сільському господарстві», «Експлуатація машино-тракторного парку», «Сільськогосподарські та меліоративні машини», «Автоматизація технологічних процесів в АПК». Є членом редакційної колегії збірників наукових праць. Автор 60 наукових та 11 навчально-методичних робіт, у тому числі опублікованих у вітчизняних і міжнародних рецензованих фахових виданнях. Сфера його наукових інтересів охоплює питання впровадження проблемного та дослідницького підходу в освітній процес під час формування професійних компетентностей у майбутніх педагогів професійного навчання та агроінженерів, вивчення можливостей використання AR/VR-технологій в освітньому процесі. Наразі на кафедрі він є гарантом освітньо-професійної програми «Професійна освіта (Технологія виробництва і переробки продуктів сільського господарства)» підготовки бакалаврів. Нагороджений грамотою

Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації за значні досягнення в науковій, науково-методичній роботі, вагомий особистий внесок у підготовку фахівців, організацію та проведення наукової роботи серед студентської молоді та з нагоди Дня науки (2017 р.).

Богдан Іванович Вовк є доцентом кафедри професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва. У 2009 р. закінчив Глухівський державний педагогічний університет імені Олександра Довженка за спеціальністю «Професійне навчання. Механізація і гідромеліорація сільського господарства». У 2018 р. успішно захистив дисертацію та здобув науковий ступінь кандидата педагогічних наук у галузі «Теорія і методика професійної освіти». Основні наукові інтереси вченого пов’язані з формуванням самоосвітньої компетентності майбутніх педагогів, розвитком професійних навичок та використанням інтерактивних технологій у підготовці здобувачів. У 2022 р. було присвоєно вчене звання доцента. Є автором численних наукових публікацій у фахових виданнях, співавтором понад 10 навчально-методичних праць, монографій та статей. За вагомий внесок у наукову роботу його було відзначено грамотою Сумської обласної адміністрації у 2019 р.

Євгеній Олегович Маринченко, доктор філософії, доцент, випускник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка 2016 р. за спеціальністю «Професійна освіта (Технологія виробництва і переробка продуктів сільського господарства)». Вчене звання доктора філософії здобув 2021 р., захистивши дисертацію в разовій спеціалізованій вченій раді ДФ 56.146.010 Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Звання доцента отримав у 2023 р. Наукові інтереси пов’язані з проблемою формування готовності майбутніх педагогів професійного навчання до інноваційної діяльності. Є автором понад 50 наукових праць. Нагороджений подякою Сумської обласної адміністрації (2022 р.).

Валентина Михайлівна Ющенко з 2024 р. обіймає посаду асистента кафедри професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва. У 2019 р. успішно завершила навчання в магістратурі за спеціальністю 015 Професійна освіта (Технологія виробництва і переробки продуктів сільського господарства). Розпочала наукову діяльність та працює над проблемою активізації навчально-

пізнавальної діяльності майбутніх педагогів професійного навчання.

За кафедрою в межах освітньо-професійної програми «Професійна освіта (Технологія виробництва і переробки продуктів сільського господарства)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти закріплені такі освітні компоненти: «Вступ до спеціальності», «Педагогіка», «Професійна педагогіка», «Методика професійного навчання», «Паливо та мастильні речовини», «Агрономія», «Основи тваринництва», «Безпека праці в аграрному виробництві», «Трактори та автомобілі», «Сільськогосподарські та меліоративні машини», «Машини та машиновикористання на переробних підприємствах», «Експлуатація машино-тракторного парку» та інші. За ОС «Магістр» закріплені такі освітні компоненти, як: «Охорона праці в галузі сільського господарства», «Освітні технології в професійній освіті», «Технологія виробництва і переробка продуктів рослинництва», «Технологія виробництва і переробка продуктів тваринництва», «Методика викладання в закладах професійної освіти», «Технології виховної роботи в закладах професійної освіти» та ін.

З метою забезпечення якісного проведення навчальних занять зі студентами при кафедрі створені та функціонують спеціалізовані класи-лабораторії з будови сільськогосподарських машин, тракторів та автомобілів, методики професійного навчання, ремонту сільськогосподарських машин, паливних та мастильних матеріалів, правил та безпеки дорожнього руху, основ сільськогосподарського виробництва, посттехнічного обслуговування тракторів та автомобілів тощо.

З метою підготовки молодих науково-педагогічних кадрів на кафедрі професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва функціонують студентські проблемні групи. Результати своєї роботи здобувачі демонструють у вигляді макетів, діючих моделей обладнання під час захисту магістерських робіт, на студентських наукових конференціях університету, на міжвузівських зібраннях.

Науково-педагогічні працівники кафедри активно взаємодіють із випускниками, які працюють у системі професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти на керівних посадах, майстрами виробничого навчання та викладачами спеціальних дисциплін. Нині географія наукових зв’язків кафедри

охоплює широку мережу освітніх та наукових установ як в Україні, так і за кордоном, що сприяє обміну досвідом та розвитку міжнародних наукових зв'язків.

Завдяки активній діяльності колектив кафедри зробив значний внесок у поліпшення організації освітнього процесу, забезпечення його відповідними технічними засобами, удосконалення навчально-методичного забезпечення дисциплін, підвищення кваліфікації викладацького складу тощо. Здобувачі освіти виборюють призові місця у I-II турі Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт та олімпіади зі спеціальності «Професійна освіта». Результати наукової роботи публікуються в збірниках тез конференцій і семінарів, що організовуються та проводяться співробітниками кафедри; статтях, монографіях, свідоцтвах, патентах на авторські права тощо. Загалом викладачі кафедри опублікували понад 1 000 наукових праць, які охоплюють різні аспекти підготовки сучасного педагога професійного навчання. Висвітлюються питання дуальної освіти, сучасних дидактичних засобів, прикладів проєктів уроків виробничого навчання та спецпредметів, шляхи впровадження інноваційних технологій в освітніх середовищах закладів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти.

Наукова робота кафедри є багатовекторною та спрямована на підвищення і розвиток професійного рівня, педагогічної майстерності й наукової кваліфікації всього викладацького складу. Кафедрою організована науково-дослідна робота здобувачів освіти, яка є складником освітнього процесу. Кафедра бере активну участь у науковій діяльності університету, має і динамічно розвиває потужні наукові зв'язки з низкою закладів вищої освіти.

Основні напрями наукової роботи кафедри професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва:

– підготовка та публікація наукових праць (монографій, статей, посібників, методичних рекомендацій, тез доповідей тощо) у провідних вітчизняних і закордонних виданнях;

– організація і проведення щорічних конференцій і семінарів: Всеукраїнської науково-практичної конференції «Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій» та Всеукраїнського науково-методичного семінару «Підготовка майстра виробничого навчання, викладача

професійного навчання до впровадження в освітній процес інноваційних технологій»;

– наукове стажування і підвищення кваліфікації викладацького складу кафедри в освітніх закладах України та за кордоном;

– патентно-ліцензійна діяльність у частині отримання свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір;

– участь викладачів кафедри в наукових конференціях і семінарах різних рівнів;

– наукове співробітництво з провідними науковими й освітніми закладами, підприємствами й організаціями різних видів консультування вітчизняних бізнес-структур з широкого кола питань аграрного виробництва;

– керівництво НДР здобувачів освіти із залученням талановитої молоді до наукової роботи через участь у наукових гуртках, конференціях, конкурсах, предметних олімпіадах.

Науково-дослідна робота на кафедрі проводиться за держбюджетною темою «Розвиток педагогічної майстерності педагога професійного навчання в умовах освітніх трансформацій». Пріоритетом наукового пошуку є дослідження і системне удосконалення освітнього процесу для майбутніх педагогів професійного навчання з розробленням та випробовуванням сучасних методик, спрямованих на розвиток педагогічної майстерності у цифровому середовищі. Особлива увага приділяється розвитку цифрової компетентності, творчості, креативності та готовності до інновацій.

Робота науково-педагогічних працівників кафедри зосереджена на таких ключових напрямах:

– використання міждисциплінарного підходу під час формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання;

– формування професійної компетентності майбутніх агроінженерів щодо використання AgTech-інновацій у сільському господарстві;

– формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання засобами цифрових технологій;

– формування готовності майбутнього педагога професійного навчання до інноваційної діяльності в сільськогосподарському виробництві під час технологічної практики;

– оновлення змісту ОК підготовки майбутніх педагогів професійного навчання сільськогосподарського профілю з урахуванням інноваційних процесів у сільськогосподарському виробництві;

– шляхи формування екологічного світогляду майбутніх агроінженерів у процесі фахової підготовки на засадах інтегрованого підходу;

– інновації використання проблемно-розвивального навчання під час вивчення майбутніми агроінженерами дисципліни «Сільськогосподарські та меліоративні машини».

Викладачі кафедри професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва активно публікують здобутки своєї науково-дослідної роботи у провідних вітчизняних і зарубіжних виданнях. Щорічний доробок опублікованих праць педагогічних працівників становить понад 60 одиниць; практична апробація результатів досліджень охоплює понад 20 наукових конференцій.

У цілому за останні п’ять років (2020–2024 рр.) кількість опублікованих викладацьким складом кафедри наукових праць становить 327 публікацій, зокрема: монографій – 17, навчально-методичних посібників – 4; методичних рекомендацій – 5; наукових статей – 94 (з них: у Scopus і Web of Science – 30; у фахових виданнях – 57; у зарубіжних виданнях – 7), тез доповідей на конференціях – 197; отримано 10 свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір.

Важливим аспектом наукової діяльності кафедри є співпраця з провідними вітчизняними та зарубіжними вченими. Тісні зв’язки підтримуються з науковими центрами і провідними закладами освіти: Міжнародною Академією Прикладних Наук в Ломжі (Польща), Інститутом професійної освіти НАПН України, Білоцерківським інститутом неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, Криворізьким державним педагогічним університетом, Чернівецьким національним університетом імені Юрія Федьковича, Навчально-методичним центром професійно-технічної освіти в Сумській області, ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка», ВСП «Глухівський агротехнічний фаховий коледж Сумського національного аграрного університету» та ін.

За останні роки розроблено низку навчально-методичних посібників для підготовки майбутніх педагогів професійного навчання: «Інноваційні технології у підготовці майбутніх педагогів професійного навчання сільськогосподарського профілю», «Формування цифрової компетентності майбутніх майстрів виробничого навчання сільськогосподарського профілю», «Формування лідерських навичок в учнів закладів загальної середньої освіти», «Лідерство, засноване на цінностях: кейси уроків з формування лідерських навичок учнів», «Основи тваринництва: курс лекцій» та методичні рекомендації до виконання лабораторних робіт з дисципліни «Ремонт машин», «Методичні рекомендації до виконання магістерської роботи».

З метою посилення практичного складника підготовки майбутніх педагогів професійного навчання розроблено «Наскрізну програму практичної підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 015.37 Професійна освіта (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології)» та «Наскрізну програму практичної підготовки здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності 015.37 Професійна освіта (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології)», які становлять збалансовану систему практичної підготовки на всіх рівнях ступеневої освіти.

На кафедрі професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва активно функціонують студентські проблемні групи («Health-care competence of teacher of professional training» (керівник Т. В. Самусь); «Інноваційні технології в сільськогосподарському виробництві» (керівник Є. О. Маринченко); «Професійна підготовка сучасного педагога професійного навчання: проблеми і орієнтири» (керівник Б. І. Вовк); «Younq researcher» (керівник В. П. Опанасенко), які охоплюють різноманітні питання в галузі освіти та професійного навчання.

За останній час НПП кафедри брали участь у міжнародних наукових стажуваннях за тематикою: «Управління трансфером освітніх технологій в країнах європейського союзу»; «Проблеми й виклики аграрної освіти в умовах воєнного стану в Україні та підтримка з боку Республіки Польща»; «Digital future: blended learning».

На сьогодні кафедра професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва – це сучасний навчально-практичний комплекс, потужний просвітницький, культурний та студентський центр дозвілля. Викладачі кафедри плідно працюють над примноженням досягнень вітчизняної і світової науки, формуванням інтелектуального потенціалу держави, створюють усі умови для творчої самореалізації та культурного розвитку особистості педагога.

Загалом успіх науково-педагогічної діяльності колектив кафедри вбачає в наступності, єдності науково-педагогічних поколінь та залученні студентської молоді до співпраці.

Список використаної літератури і джерел

1. Про реорганізацію педагогічно-інженерного факультету : Наказ ректора Глухівського державного педагогічного університету від 10.10.2003 р. №195. м. Глухів. 2 с.

2. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : Постанова КМУ №266 від 29.04.2015 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF#Text (дата звернення: 10.06.2024).

3. Про внесення змін до наказу МОН України від 21 березня 2016 р. №292 : Наказ МОН України №1223 від 23 вересня 2019 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1085-19#Text (дата звернення: 10.06.2024).

4. Альманах університетської слави. Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (1874–2019) / гол. ред. Курок О. І. Суми: Еллада, 2019. 196 с.

5. Бєлашов В. І., Гурець М. П., Заїка В. В. Глухівський державний педагогічний інститут (1874-1994 рр.). Суми : Мрія, 1994. 80 с.

6. Кафедра професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва URL: http://tpgnpu.ho.ua/index.php/struktura/kafedra-po-ta-tsgv (дата звернення: 10.06.2024).

7. Освітньо-професійна програма 015 Професійна освіта (Технологія виробництва і переробки продуктів сільського господарства) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти URL: http://tpgnpu.ho.ua/images/OSVITNIY%20PROCES/SG/2023-2024/PROEKT_OPP_Bakalavr_SG_2024.pdf (дата звернення: 10.06.2024).

8. Освітньо-професійна програма 015 Професійна освіта (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції) другого (магістерського) рівня вищої освіти URL: https://drive.google.com/file/d/1W90Ix3GBTtgkcJQ8hpi0pd56jREmXoQ_/view?usp=sharing (дата звернення: 10.06.2024).

9. Історія університету. Сайт Глухівського НПУ ім. О. Довженка. URL: https://gnpu.edu.ua/index.php/ua/pro-universytet/istoriia-universytetu (дата звернення: 10.06.2024).

Розвиток творчості майбутнього вчителя як чинник його успішної професійної діяльності в умовах сьогодення

Курок В. П.,
доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,
завідувач кафедри технологічної і професійної освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Бурчак С. О.,
доктор педагогічних наук, професор,
декан факультету технологічної і професійної освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Сучасний етап розвитку освітніх систем висуває нові вимоги до підготовки здобувачів закладів вищої освіти, зокрема й педагогічних, сутність яких полягає в тому, що набуття лише предметних знань уже не є достатнім для створення конкуренції на ринку праці. З огляду на це виникає потреба у формуванні й розвитку таких здібностей особистості, які розкривають її індивідуальні якості, інтелектуальні можливості й творчий потенціал.

Найважливіші завдання сучасної освіти, напрями політики України щодо її сталого розвитку відповідно до актуальних викликів, творчої реалізації громадян, забезпечення творчого розвитку особистості педагога нового покоління відображено в нормативних документах держави, зокрема в Конституції України (1996), законах України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014) тощо.

У Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 рр. (2015), матеріалах Туринського процесу (2010) йдеться про забезпечення економічних і соціальних гарантій для професійного саморозвитку педагогів, підвищення їхнього статусу, що стає пріоритетним напрямом державної політики.

У Концепції розвитку педагогічної освіти (2018), концепції «Нова українська школа» (2016), Доктрині збалансованого розвитку «Україна 2030» (2012), у переліку основних навичок особистості, визначених експертами на Світовому економічному форумі в Давосі (2019), акцентується увага на принципі пріоритетності людини як основи реформування системи освіти, відповідно до якого потрібно створити нову соціально орієнтовану модель економічного розвитку, де найвищою цінністю є Людина, головною рушійною силою розвитку – реалізація творчого

потенціалу нації, а творче мислення належить до п'яти найважливіших компетентностей десятиліття.

Аналіз психолого-педагогічної, філософської літератури свідчить про те, що проблема розвитку творчості особистості, зокрема й майбутнього педагога, висвітлена в розвідках вітчизняних і зарубіжних учених, а творчість особистості як предмет наукових досліджень привертає увагу філософів, психологів, педагогів.

Філософський аспект досліджуваного феномена відображено в наукових працях Г. Костюка [22], В. Цапка [44] та ін. Психологічні основи проблем розвитку творчості знаходимо в роботах М. Гнатко [9], В. Клименка [17], О. Кульчицької [23], Г. Пономарьової [32] та ін. Педагогічні проблеми розвитку творчості розглянуто в роботах Л. і С. Бурчаків [4], В. Курок [24], С. Сисоєвої [38], І. Червінської [45] та ін. Сучасні науковці, вивчаючи це поняття, намагаються розробляти його теоретичні й методичні засади, діагностику творчості особистості, визначати його структуру тощо.

Аналізуючи підходи вчених до визначення поняття творчості, констатуємо, що сучасна психолого-педагогічна наука розглядає це поняття в різних аспектах.

Уперше дефініцію творчості запропонував відомий зарубіжний учений, психолог Д. Сімпсон у 1922 р., який стверджував, що «творчістю є здатність людини відмовитися від стереотипних способів мислення, уміння руйнувати загальноприйнятий, звичайний порядок походження ідей під час мислення» [1, с. 632].

У далекі часи Платон зараховував до творчості все створене людиною: «Усе, що викликає перехід з небуття в буття, – творчість...» [30, с. 38]. Ми погоджуємося з думкою Б. Спінози, який пов'язував творчість безпосередньо з діяльністю людини і був переконаний, що вона є сутнісною характеристикою буття [18].

У філософському енциклопедичному словнику пропонується таке визначення: «Творчість – продуктивна діяльність за мірками свободи та оновлення, коли зовнішня детермінація людської активності змінюється внутрішньою самовизначеністю» [43, с. 630].

Окремі науковці характеризують творчість як специфічну людську діяльність, принципово нову, що перетворює дійсність.

У словнику-довіднику з філософії Т. Гаврилюк трактує зміст поняття «творчість» як «діяльність людини, у якій вона створює нові об'єкти та якості, схеми поведінки й спілкування, нові образи та знання» [8, с. 218], що є актуальним і в процесі підготовки майбутнього педагога.

Цінними з точки зору розвитку творчості майбутніх учителів є погляди В. Сухомлинського. Видатний педагог і науковець розглядав творчість як «інтелектуальну працю, у результаті якої учні розвивають свої творчі розумові здібності, набувають знання, практичні вміння і навички», а також розкрив у педагогічній теорії поняття «ступінь творчості» як особливу спрямованість інтелекту, особливий взаємозв'язок між інтелектуальним життям особистості та її виявленням в активній діяльності» [42, с. 133].

Зауважимо, що вчений у творчості (учнів і учителів) убачає саме діяльність, інтелектуальну працю, що дозволяє створювати щось нове під час навчання (умовиводів, нестандартних ідей розв'язання задач, педагогічних ситуацій тощо).

Науковою цінністю для розв'язання проблеми розвитку творчості особистості є концепція В. Моляка, який розглядає творчість як діяльність, що сприяє створенню й відкриттю чогось невідомого раніше певному суб'єктові [26].

Відомий психолог М. Гнатко стверджує, що «творчістю слід називати ту активність, завдяки якій людина породжує нові, соціально значущі матеріальні й духовні цінності, проявляє потенційну та актуальну креативність» [9, с. 6].

Водночас М. Поташник зазначає, що творчість не в усіх випадках обов'язково є створенням чогось нового, вона може мати форми рекомбінації певних відомих елементів або бути руйнівною щодо цих елементів [33].

Нам імпонує думка психолога О. Кульчицької, учених О. Бодальова і А. Маслоу. О. Кульчицька стверджує, що творчість – це суто людська діяльність, «це не лише створення суспільно значущого продукту, творчістю можна назвати всі ті «відкриття», які людина робить особисто для себе» [23, с. 10], адже ми не можемо заперечувати той факт, що учнівська творчість (створення творчого продукту учнем для себе) є позитивним результатом діяльності. Учені О. Бодальов і А. Маслоу зауважують, що «творчість – це потреба в самоактуалізації, повній і вільній реалізації своїх здібностей та життєвих можливостей» [27, с. 5].

Американський психолог Е. Фромм схарактеризував поняття творчості так: «Це здібність дивуватися і пізнавати, уміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях, це спрямованість на відкриття нового і здатність до глибокого усвідомлення свого досвіду» [1, с. 18].

Глибокий науковий інтерес у контексті проблеми розвитку творчості майбутнього вчителя становить запропонована американським ученим Р. Стернбергом концепція креативності – так звана «теорія інвестування». За Р. Стернбергом, творчі прояви детермінуються шістьма основними чинниками: 1) інтелектом як здібністю; 2) знаннями; 3) стилем мислення; 4) індивідуальними рисами; 5) мотивацією; 6) зовнішнім середовищем [1].

Наші переконання частково підтверджують роботи видатного філософа Б. Новікова та інших прихильників його наукових поглядів, відповідно до яких «в основі творчості індивіда лежить певний синтез видів діяльності, цим і пояснюється багатогранність видів творчості» [29, с. 326].

Ми погоджуємося з думкою С. Сисоєвої, яка вважає, що творчість окремої людини може бути розглянута у двох аспектах: 1) як сутність якості особистості, у якій відбивається ставлення суб'єкта до самого себе і світу, спосіб її самоствердження; 2) як діяльність певного характеру, яка відбиває вищий ступінь активності людини, спрямованої на подолання певної суперечності відповідно до поставленої мети [37].

На нашу думку, друга позиція потребує певного розширення шляхом додавання пошуку суперечностей у процесі навчання, бажання знаходити ці суперечності й генерації ідей щодо їх розв'язання.

Деякі вчені пов'язують творчість із розвитком особистості, з чим не можна не погодитися. Г. Пономарьова визначає творчість як механізм продуктивного розвитку особистості [31]. Психолог В. Семиченко сприймає творчість як «продукт, отриманий у результаті діяльності, під час якої дотримано таких умов: домінування розвивальних можливостей навчального матеріалу над його інформаційною насиченістю, поєднання умов розвитку продуктивного мислення з навичками його практичного використання, домінування власної дослідницької практики над репродуктивним засвоєнням знань, орієнтація на інтелектуальну ініціативу, формування здатностей до критичності й лояльності в

оцінюванні ідей, прагнення до максимально глибокого дослідження проблеми, висока самостійність навчальної діяльності, самостійний пошук знань, дослідження проблеми, індивідуалізація, проблематизація» [35, с. 221].

В. Цапок, досліджуючи філософські аспекти творчості, стверджує, що творчість сприяє розвитку особистості, її самореалізації в процесі створення матеріальних і духовних цінностей [44]. Проблему розвитку творчості особистості висвітлює концепція, розроблена професором В. Клименком, який розглядає механізм творчості людини таким чином: «Здібності людини виявляються не в тому, що вона має знання у формі знакових систем, відчуває у формі почувань, а в тому, що вона доцільно діє, спираючись на логіку предмета» [Клименко, с. 20].

Нам імпонує думка Г. Балла, який у своїх працях дотримується тенденції щодо об'єднання когнітивного й особистісного аспектів психології творчості (операційного, мотиваційного, інтелектуального) [2], хоча, на нашу думку, не варто забувати й про рефлексивний і вольовий аспекти.

Деякі вчені (О. Клепіков, І. Кучерявий, А. Люблінська) схиляються до думки, що творчість є складною інтегративною діяльністю, вона обов'язково має свою структуру та містить певні процеси творчої діяльності: постановку задачі, формулювання задуму, реалізацію задуму і продукт творчої діяльності [16].

Зі сказаного вище випливає, що в роботах науковців, методистів, практиків немає термінологічної єдності щодо визначення поняття «творчість». Це зумовлено передусім відсутністю єдиного понятєвого апарату педагогічної теорії, багатоаспектністю й багатовимірністю досліджуваного феномена. Детальний аналіз дефініцій зазначеного поняття науковцями потребує, як ми вважаємо, деякого коригування й уточнення.

Водночас окреслені розбіжності в тлумаченні поняття творчості у філософській, науковій, методичній і психолого-педагогічній літературі породжують не лише дискусію, а й деякі методологічні неточності й недоречності під час моделювання різноманітних процесів у освітній діяльності.

Ми розуміємо творчість вчителя як *інтегративну властивість особистості, що базується на спадкових, уроджених нахилах суб'єкта до творчої діяльності, вчинках і поведінкових проявах майбутнього вчителя, уможливлює здатність фахівця до*

кваліфікованої інноваційної педагогічної діяльності на основі системи методологічних і предметних знань, умінь, потреб, мотивів, пізнавальних процесів (увага, пам'ять, уява тощо) і особистісних якостей (активність, ініціативність, допитливість, старанність тощо), готовності до творчого самовдосконалення й саморозвитку в процесі виконання професійних обов'язків.

Процеси соціальних, економічних та політичних перетворень у нашій країні вимагають підготовки педагогічних працівників нового покоління, здатних виконувати професійні обов'язки в умовах Нової української школи, дистанційної та інклюзивної освіти, STEM-освіти тощо. Тому актуальною сьогодні є вимога підвищення якості фахової підготовки випускників закладів вищої освіти, виховання педагогів нової генерації, у яких інтегровані високоосвіченість, духовність, здатність генерувати ідеї, нестандартно мислити, творити, тобто успішно реалізовувати себе під час виконання професійних обов'язків. Творчість особистості є одним із базових компонентів не лише вітчизняних стратегічних освітніх документів, а й визначено Радою ЄС одним із завдань у рамках основної стратегії європейського співробітництва в галузі освіти і професійної підготовки [3].

Провідна ідея сучасної педагогічної освіти – формування педагога-професіонала, який відзначатиметься компетентністю та мобільністю, самостійністю й ініціативністю, нестандартним мисленням і творчим підходом до роботи, індивідуальним методичним стилем і вмінням організовувати освітній процес з урахуванням потреб та особливостей кожного учня.

Зазначене вище випливає з аналізу професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 р. № 1225. Стандарт повинен обов'язково враховуватися в змісті освітньо-професійних програм за спеціальністю 014 Середня освіта, що реалізуються у вітчизняних закладах вищої освіти.

Мета професійної діяльності вчителя в зазначеному нормативному документі полягає в організації навчання та виховання здобувачів освіти під час здобуття ними повної загальної середньої освіти шляхом формування в них ключових компетентностей і світогляду на основі загальнолюдських і національних цінностей, а також розвитку інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, необхідних для успішної самореалізації та продовження навчання [34].

Серед компетентностей професійним стандартом визначено: здатність формувати ціннісні ставлення в здобувачів освіти, орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею в професійній діяльності, що є, на нашу думку, важливими здатностями в процесі розвитку творчості майбутніх учителів.

Аналіз переліку трудових функцій (компетентностей, що входять до них) дозволив виокремити ті, розвиток яких певним чином залежить від розвитку творчості майбутніх учителів. Серед них:

– здатність формувати й розвивати мовно-комунікативні вміння й навички здобувачів освіти;

– здатність здійснювати інтегроване навчання здобувачів освіти;

– здатність добирати і використовувати сучасні й ефективні методики і технології навчання, виховання й розвитку здобувачів освіти;

– здатність орієнтуватися в інформаційному просторі;

– здатність ефективно використовувати наявні та створювати (за потреби) нові електронні (цифрові) ресурси;

– здатність використовувати цифрові технології в освітньому процесі;

– здатність використовувати стратегії роботи зі здобувачами освіти, які сприяють розвитку їхньої позитивної самооцінки, я-ідентичності;

– здатність формувати мотивацію здобувачів освіти й організовувати їхню пізнавальну діяльність;

– здатність конструктивно й безпечно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу;

– здатність працювати в команді із залученими фахівцями для надання додаткової підтримки особам з особливими освітніми потребами;

– здатність прогнозувати результати освітнього процесу;

– здатність планувати освітній процес;

– здатність аналізувати результати навчання здобувачів освіти;

– здатність здійснювати власний професійний розвиток, отримувати підтримку від колег;

– здатність до інноваційної діяльності [34].

Аналіз опису трудових функцій учителя і його компетентностей відповідно до кваліфікаційних категорій педагогічних працівників дозволяє стверджувати, що зазначений стандарт потребує вчителя зі значним рівнем розвитку творчості.

У цьому ж контексті Н. Грицай пропонує створення професіограми сучасного вчителя-предметника, яка б слугувала не лише моделлю фахівця, а й основою для розроблення змісту фахової підготовки майбутніх педагогів [10].

Науковці, які застосовували професіографічний підхід у педагогічних дослідженнях та зробили значний внесок у створення професіограми вчителя-предметника (С. Вітвицька, І. Зязюн, В. Курок, В. Моторіна, Л. Ніколаєнко, О. Савченко, О. Семеног та ін.), схиляються до думки, що структура професіограми вчителя-предметника повинна містити такі складники:

– *професійна підготовка* (організація навчання, розвитку і виховання школярів засобами шкільного предмета, що вивчається);

– *психолого-педагогічна* підготовка (надання допомоги у формуванні особистості учня, вивчення індивідуальних особливостей дітей і забезпечення ефективного психолого-педагогічного впливу на них);

– *особистісні якості педагога* (любов до дітей, ерудованість, інтелігентність, спостережливість, чуйність, доброзичливість, гуманізм, висока моральність, порядність, чесність, патріотизм, співчутливість, терплячість, цілеспрямованість, рішучість, відповідальність, справедливість, повага до людей, нестандартність і гнучкість мислення, активність та ініціативність, комунікабельність, творчість (креативність), урівноваженість, самокритичність, дисциплінованість, наполегливість, працьовитість, адекватна самооцінка, високий рівень загальної культури);

– *професійно значущі якості* (позитивне ставлення до професії, психологічна готовність до педагогічної праці, уміння контактувати з учнями та батьками, професійна мобільність, педагогічна інтуїція, педагогічна імпровізація, педагогічний оптимізм, педагогічне мислення, педагогічний такт, педагогічна майстерність, педагогічна техніка, педагогічна рефлексія, емоційна стійкість, культура професійного спілкування, прагнення до самоосвіти та самовдосконалення, педагогічна

самосвідомість, педагогічна спостережливість, орієнтація на професійні цінності, інтелектуальна активність, грамотне мовлення, індивідуальний методичний стиль);

– *педагогічні здібності*: гностичні (здібності до швидкого і творчого оволодіння методами навчання, пошуку способів навчання, збору інформації вчителем про учнів і себе); академічні (орієнтація в змісті науки); мовленнєві (чітко і зрозуміло висловлювати свої думки за допомогою мовлення, міміки та жестів); організаційні (організовувати учнівський колектив і власну діяльність); дидактичні (переробляти матеріал науки в матеріал навчального предмета, доступний учням; застосовувати і розвивати систему ефективних методів навчання; забезпечувати зворотний зв'язок); перцептивні (здатність проникати у внутрішній світ учнів, розвинена психологічна спостережливість); комунікативні (організація спілкування з дітьми, встановлення доцільних взаємостосунків); сугестивні (емоційно-вольовий вплив на учнів, уміння переконувати); дослідницькі (інтерес до дослідницької роботи, організація педагогічного експерименту); проєктувальні (проєктування розвитку особистості учня); рефлексивні (здатність бачити себе збоку, аналізувати й оцінювати свою роботу, виявляти та виправляти помилки);

– *компетентності* (організаційна, проєктувальна, комунікативна, діагностична, рефлексивна, дослідницька, гностична, технологічна);

– *протипоказання до вибору професії* (вади мовлення; невміння налагоджувати контакт із людьми; відсутність інтересу до науки; байдуже ставлення до природи; ледве виражені педагогічні здібності).

Аналіз професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 р. № 1225, професіограми сучасного вчителя-предметника засвідчив, що характеристика кожного складника містить тією чи іншою мірою такі особистісні якості педагога, як наявність творчості, творчих здібностей, що виявляються не лише в оригінальних продуктах діяльності, а й у мисленні, почуттях і спілкуванні зі своїми учнями. Усе це, у свою чергу, є провідною якістю особистості вчителя Нової української школи й доводить, що головною метою педагогічної освіти стає підготовка компетентного, кваліфікованого випускника, здатного не лише застосовувати на практиці знання, вміння і навички, а й

приймати оригінальні та нестандартні рішення в ситуаціях, що виникають у професійній діяльності.

Науковий інтерес до розуміння розвитку творчості особистості становить концепція механізму творчості, яку розробив вітчизняний учений В. Клименко. Основна проблема, яку досліджує автор означеної концепції (творчої психічної системи), формулюється так: «Здібності людини виявляються не в тому, що вона має знання у формі знакових систем, відчуває у формі почуттів, а в тому, що вона доцільно діє, спираючись на логіку предмета» [17, с. 27]. Автор концепції творчої психічної системи людини стверджує: «Механізм творчості проявляється тільки в дії. Його не варто відшукувати ані в особливостях будови мозку, ані в конституції тіла, ані в точності й гостроті ока, ані в тонкощах слуху, ані в здібностях, ані в можливостях пам'яті. Тому ми відкидаємо думку про елітарність механізму творчості» [18, с. 53].

Варто зауважити, що сьогодні знову підвищився інтерес до вивчення процесу розвитку творчості особистості, творчої діяльності, творчого потенціалу особистості. Протягом останніх двадцяти років простежується розвиток когнітивного підходу до творчості. Експерименти, дослідження окремих проявів творчості й моделювання за допомогою штучного інтелекту дозволяють вивчати ментальні репрезентації, а також задіяні у творчості процеси перетворення інформації (породження аналогій, пошук, розроблення і синтез ідей).

На думку представників когнітивного підходу, творчість ґрунтується на звичайних когнітивних процесах, навіть якщо результати цих процесів виявляються «незвичайними». Отже, більшість сучасних учених підкреслює, що в період останніх двадцяти років була запропонована низка теорій, відповідно до яких творчість є результатом конвергенції когнітивних, конативних і середовищних факторів [1].

Сьогодні одним із провідних завдань Міністерства освіти і науки України є перебудова закладів середньої освіти, де ключовою реформою є Нова українська школа, головна мета якої – створення середовища, де якісно і комфортно навчатимуться учні, де вони не лише отримуватимуть теоретичні знання, а й уміння використовувати їх у професійній діяльності і в повсякденності. Зазначена реформа передбачає, що в такій школі будуть дослухатися до думки учнів, навчати їх мислити критично,

відповідально ставитися до власної діяльності, уміти сміливо висловлювати й доводити свою думку. На батьків також покладено відповідальність, оскільки реформою передбачено взаєморозуміння і співпраця між школою, учнями й батьками.

У Концепції «Реалізація державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» указано перелік проблем, які потребують першочергового розв'язання, що й викликало необхідність зазначеного реформування освіти.

Сформулюємо основні з них: зменшення обсягів фінансування української освіти; зниження рівня оплати праці вчителя; незадовільне матеріальне, технічне забезпечення шкіл; бюрократизація системи управління в освіті; застарілі зміст і методики викладання в освіті [19].

Отже, в умовах Нової української школи йдеться про нову роль учителя в ній. Особистість учителя вже розглядається не як єдиний наставник і носій знань, а як тьютор, ментор, новатор, модератор, фасилітатор тощо.

Безумовно, для виконання окреслених педагогічних ролей у Новій українській школі основу становить творчість педагога, розвиток якої є одним із основних завдань педагогічної науки.

Список використаної літератури та джерел

1. Sternberg R. J., Lubart T. I. The concept of creativity. *Prospects and paradigms. Handbook of creativity*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. P. 3–9.

2. Балл Г. О. Психологічні аспекти гуманізації освіти : кн. для вчителя. Київ; Рівне, 1996. 128 с.

3. Бузовська Т. В. Розвиток педагогічної креативності як особливості професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2014. № 8. С. 31–33.

4. Бурчак С. О., Бурчак Л. В. Позааудиторна робота як засіб розвитку творчості здобувачів вищої освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки* / ред. кол. В. Черкасов, В. Радул, Н. Савченко та ін. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2020. Вип. 191. С. 44–47.

5. Вітвицька С. С. Акмеологічний підхід до педагогічної підготовки магістрів освіти. *Інтелектуальна та творча обдарованість: спільне та відмінне*: матеріали круглого столу 23 січня 2012 р. м. Київ. Київ : ТОВ «Інформаційні системи», 2012. С. 114–119.

6. Вітвицька С. С. Аксіологічний підхід до виховання особистості майбутнього вчителя. *Креативна педагогіка. Наук.-метод. журнал / Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки.* Вінниця, 2015. Вип. 10. С. 63–67.

7. Вітвицька С. С. Системно-синергетичний підхід до педагогічної підготовки майбутніх магістрів освіти. *Професійна педагогічна освіта: системні дослідження* : монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. С. 92–108.

8. Гаврилюк Т. В. та ін. Філософія: Словник-довідник: навчальний посібник / За ред. І. Ф. Надольного, І. І. Пилипенка, В. Г. Чернеця. Київ : НАКККіМ, 2011. 480 с.

9. Гнатко М. М. Інформаційна національна безпека держави і роль у ній політичних міфів. *Держава і право* : зб. наук. пр. Серія: Політичні науки / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2018. Вип. 82. С. 117–131.

10. Грицай Н. Професійний портрет сучасного вчителя біології. *Педагогіка і психологія професійної освіти.* Київ, 2014. № 3. С. 39–48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pippo_2014_3_6 (дата звернення: 11.05.2024).

11. Здібності, творчість, обдарованість : теорія, методика, результати досліджень / за ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики. Житомир : Вид-во Рута, 2006. 320 с.

12. Зязюн І. А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти. *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: монографія* /за ред. І. А. Зязюна. Київ : Віпол, 2000. С. 11–57.

13. Зязюн І. А. Неперервна освіта як основа соціального поступу. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика : зб. наук. праць.* Київ : Вид. центр НТУ «ХПІ», 2001. Ч. 1. С. 15–23.

14. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії : монографія. Черкаси : ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. 608 с.

15. Зязюн І. А. Цілісний методологічний підхід у педагогічному науковому дослідженні. *Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф.* Хмельницький, 2011. С. 7–13.

16. Клепіков О. І., Кучерявий І. Т. Основи творчості особи. Київ : Вища школа, 2006. 296 с.

17. Клименко В. В. Механізми розвитку творчості. *Обдарована дитина.* 2003. № 1. С. 2–11.

18. Клименко В. В. Психологія творчості : навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів; Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини «Україна». Київ : Центр навч. л-ри, 2006. 480 с.

19. Концепція «Реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» (2016). URL: http://osvita.ua/school/reform/54276 (дата звернення: 18.02.2024).

20. Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді: додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 16 червня 2015 р. № 641. URL: http//www.president.gov.ua./ documents/constitution (дата звернення: 29.04.2024).

21. Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років. (2014). URL: http://tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_koncepc.pdf (дата звернення: 11.03.2024).

22. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / за ред. Л. М. Проколієнко; упор. В. В. Андрієвська, Г. О. Балл, О. Г. Губко, О. В. Проскура. Київ : Радянська школа, 1989. 518 с.

23. Кульчицька О. І. Творчі здібності та особливості їх прояву в дитячому віці. *Обдарована дитина.* Київ. 2000. № 1. С. 10–14.

24. Курок В. П. Теоретичні та методичні засади розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. № 2 (96). С. 111–121.

25. Куцевол О. М. Теоретико-методичні основи розвитку креативності майбутніх учителів літератури: монографія. Вінниця : Глобус-Прес, 2006. 348 с.

26. Моляко В. О., Музика О. Л. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень. Житомир : Рута, 2006. 320 с.

27. Моляко В. А. Психологія творчої діяльності. Київ : Знання, 1984. 47 с.

28. Ніколаєнко Л. І. Творчий потенціал особистості як предмет зарубіжних та вітчизняних досліджень: теоретичний аналіз. *Науковий огляд.* 2016. № 1 (22). С. 1–6.

29. Новиков Б. В. Творчество и философия. Київ : Викар, 1999. 432 с.

30. Платон. Сочинения: в 3-х т. Т. 2. Київ : Наука, 1970. 250 с.

31. Пономарьова Г. Ф, Євдокимов В. І., Луценко В. В, Агапова Т. П., Трофімов О. Є. Студент як об'єкт і суб'єкт у навчальному процесі. Ефективність навчання студентів : навч. посіб. [за ред. В. І. Євдокимова]. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2004. 240 с.

32. Пономарьова Г. Ф. Виховання майбутнього педагога: теорія і практика: монографія. Харків: Вид-во «Ранок», 2014. 405 с.

33. Поташник М. М. Педагогическое творчество : проблемы развития и опыт : пособ. для учителя. Київ : Рад. шк., 1988. 187 с.

34. Про фесійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» : Наказ Міністерства освіти і науки України № 1225 від 29. 08. 2024 р. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/929/92993/646-ilovepdf_merged_1.pdf (дата звернення: 24.02.2024).

35. Семиченко В. А., Заслуженюк В. С. Психологічна структура педагогічної діяльності: навч. посібник. Київ : Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка, 2001 . Ч. 2. 231 с.

36. Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально-методичний посібник. НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. Київ : ВД «ЕКМО», 2011. 320 с.

37. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості: підручник. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.

38. Сисоєва С. О. Педагогічна творчість : монографія. Київ : Каравела, 1998. 150 с.

39. Сисоєва С. О. Творчий розвиток фахівців в умовах магістратури. Київ : ТОВ Видавниче підприємство «Едельвейс», 2014. 414 с.

40. Спірін О. М. Основи створення системи електронних бібліотек наукових і навчальних закладів. *Електронні інформаційні бібліотечні системи наукових і навчальних закладів: монографія* / Спірін О. М., Іванова С. М., Новицький О. В. та ін. / за наук. ред. проф. В. Ю. Бикова, О. М. Спіріна. Київ : Педагогічна думка, 2012. Розд. 2. С. 65–79.

41. Сурмін Ю. П. Майстерня вченого : підруч. для науковця. Київ : Навч.-метод. центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2006. 302 с.

42. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5-ти т. Київ : Радянська школа, 1976. Т.І. 637 с.

43. Філософський словник / за ред. В.І. Шинкарука. 2 вид., перероб. і доп. Київ : Головна редакція УРЕ, 1986. 800 с.

44. Цапок В. А. Творчество (Философский аспект проблемы). Кишинев : Штиинца, 1989. 148 с.

45. Червінська І. Б. Інноваційні підходи до формування творчого потенціалу особистості в умовах соціокультурного середовища гірської школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2015. № 3. С. 303–314.

РОЗДІЛ 3

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ У НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОМУ ІНСТИТУТІ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ ГЛУХІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА В КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНО-ОСВІТНІХ ЗМІН

150-річна традиція підготовки вчителів початкових класів у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка

Курок О. І.,
доктор історичних наук, професор,
в.о. ректора Глухівського НПУ ім. О. Довженка,
заслужений працівник освіти України

У сучасному світі роль учителя початкових класів, який не лише вчить читати, писати, обчислювати, а й бути особистістю – свідомою, критичною й розумною – стає дуже важливою. Учитель початкових класів – не просто педагог, це провідник, Першовчитель, який веде маленьких учнів у світ знань, розвиваючи їхні інтелектуальні, емоційні та соціальні навички. Він, як ніхто інший, відповідає за перші кроки дітей в освіті.

Покращення рівня якості загальної середньої освіти значною мірою залежить від особистості вчителя початкових класів, здатного створити освітнє середовище на засадах загальнолюдських і національних цінностей, має сформувати індивідуальність маленької людини, допомогти віднайти і виховати необхідні соціальні та особистісні якості – чесноти, створити разом із нею «ціннісний компас» для подальшого навчання – здійснити свою виховну й світоглядну педагогічну місію.

Українська освітянська традиція початкової освіти має свої корені, що сягають глибоко в минуле. Один із її символів –

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка. Заснований у 1894 р., університет пройшов довгий шлях розвитку, відтворюючи історичні етапи української освітньої системи. Сьогодні Глухівський національний педагогічний університет є не лише освітнім закладом, а й центром наукових досліджень, форпостом історії, педагогічної освіти та українськості на Північно-східному кордоні України.

Історичний контекст засвідчує, що підготовка вчителів початкових класів у Глухівському національному педагогічному університеті відіграє вирішальну роль у спадщині української освіти: високі стандарти навчання, передові методики та відданість педагогічній справі методистів і науковців роблять університет ключовим фактором у формуванні кваліфікованих учителів, здатних ефективно працювати з молодшими школярами та розвивати їхні таланти й здібності. Зазначене вже 150 років підтверджується працевлаштованими випускниками, їхньою успішною фаховою діяльністю, мотивацією і любов'ю до учнів, стійкістю і чеснотами, гідністю й національною свідомістю.

Створенню факультету початкової освіти передувало функціонування при Глухівському інституті дослідно-зразкової школи, у якій протягом 1921–1924 рр. працювала Геда Йосипівна Ступка, дружина відомого хормейстера Українського змішаного хору, Державного українського хору, художнього консультанта чоловічого вокального квартету «Микола Лисенко», оркестру Празького радіо Яна Батіста Ступки (або Яна Якобовича), на той час викладача музики Глухівського інституту. Очільницею зразкової педагогічної школи при Глухівському інституті в 1919–1924 рр. була Є. Сагарда, у минулому – досвідчена вчителька початкових класів, викладачка української мови та літератури в Глухівському інституті й, за дивним збігом обставин, далека родичка Тараса Григоровича Шевченка.

І вже не дивним, а символічним уважаємо свідчення дослідників про те, що саме в той період (1917–1924 рр.) Глухівський інститут став чи не найосновнішим осередком дерусифікації Чернігівщини [1].

У 1956 р. після складних подій в історії інституту засвітилася зірка надії відродження – у 5-ти педагогічних

інститутах України створено 5 факультетів, які здійснюватимуть підготовку вчителів початкових класів із вищою освітою, – йшлося про Глухівський, Київський, Вінницький, Бердичівський та Ізмаїльський виші — і це, без сумніву, стало важливою сходинкою в розвитку української педагогічної науки і початкової освіти в Глухівському інституті зокрема.

Саме в 1956 р. було відкрито факультет педагогічної освіти, який на досить тривалий період (з 1959 р. до 1972 р.) став організаційним центром діяльності інституту. Становлення і розвиток педагогічного факультету пов’язані насамперед із невтомною роботою ректора інституту О. Д. Томчука (1954-1971 рр.), проректора з навчально-наукової роботи, першого офіційного декана Ю. О. Ковміра. Словами високої пошани, вдячності й душевної теплоти згадують випускники факультету і проректора Василя Іллича Хоменка, викладачів Йосипа Мойсейовича Казнадзея, Гафію Михайлівну Мукан, Кирила Юхимовича і Тамару Єгорівну Гриценків, Ліну Олексіївну і Івана Михайловича Ляшків, Єлизавету Омелянівну Савич, Віру Іванівну Самборську, Валентину Дмитрівну Хоменко, Євгена Леонідовича Коляду, Василя Миколайовича Барановського та багатьох інших – тих, хто долучився до заснування й становлення факультету.

Перший випуск здобувачів освіти факультету відбувся в липні 1960 р. у кількості 95 осіб. Варто наголосити на якості цього випуску, оскільки він відбувся після прийняття закону «Про зміцнення зв’язку школи з життям і подальший розвиток системи народної освіти» (1959), який сформував нові державні вимоги до підготовки педагогічних кадрів, розширення підготовки вчителів з вищою освітою для роботи в початкових класах, викладачів політехнічних дисциплін, учителів музики, малювання, фізкультури, іноземних уроків; вихователів шкіл-інтернатів, шкіл і груп продовженого дня.

З-поміж випускників факультету – низка заслужених учителів України, видатних викладачів, учителів-методистів та вихователів, які отримали високі державні та відомчі нагороди. Заслуговує на увагу перший випуск 1960 року, вихованці якого роз'їхалися в різні куточки України, щоб розпочати професійну діяльність у нових на той час школах-інтернатах.

Десять учителів цього випуску створили імідж зразкової Бучанської школи-інтернату на Київщині, яку в 60-80-х рр.

часто відвідували іноземні освітні місії; у 70-х р. учителька школи Ліна Гриценко стала завідувачкою методичного кабінету Ірпінського міського відділу освіти, потім завідувачкою школи; Людмила Зільна протягом 30 років завідувала кафедрою початкової освіти Черкаського обласного педагогічного університету ім. Б. Хмельницького; Людмила Донченко – відомий учитель-методист, відмінник освіти України, продовжує професійну діяльність у м. Мерефі Харківської області. Свою професійну педагогічну діяльність вдало поєднувала з науковою діяльністю як науковий кореспондент Інституту педагогіки АПН України.

Усе життя присвятила роботі з особливими дітьми в спеціальній школі-інтернаті № 15 м. Києва вчитель-методист Світлана Чорновал; науковим дослідженням й роботі у вищій школі (Сумському і Бердянському педагогічних університетах) віддали свої сили і здатності Михайло Черниш і Володимир Котляр. Більшість випускників цього курсу — учителі-методисти і старші вчителі, які присвятили себе освітянській діяльності.

У 1972 р. розпочався другий, найтриваліший, етап розвитку факультету початкової освіти, активний, динамічний, пов’язаний із пошуком інноваційних форм роботи, удосконаленням підготовки вчителів із вищою освітою, розширенням спектру освітніх послуг: було відкрито відділення з додатковими спеціальностями, які передбачали підготовку вчителів початкових класів та української мови, біології, музики. Зміст навчальних планів і програм став більше практикоорієнтованим та школоорієнтованим, посилено методичну спрямованість курсів, водночас окрему увагу було приділено й загальнонауковій та психолого-педагогічній підготовці студентів, що лобіював тогочасний очільник кафедри педагогіки і психології доктор педагогічних наук професор О.П. Романов.

Із відновленням незалежності України 1991 р. розпочався третій етап історії факультету – акцентовано на підготовці педагогів, які спираються на самобутність національної школи, вшанування традицій, цінностей і формування в собі й майбутніх учнях національної ідентичності.

Відтак факультет підготовки вчителів початкових класів Глухівського педагогічного інституту уособив у собі найкращі

освітянські традицій, формував методичні школи, які виховали тисячі вчителів початкових класів для сотень шкіл у межах України, та й не тільки. Найвідоміші з них вже вписані в історію освіти на державному рівні: Михайло Васильович Богданович, випускник Глухівського учительського інституту 1951 року – визнаний фахівець із методики математики в початковій школі в Україні, який присвятив 55 плідних років невтомній праці на освітянській ниві. Викладав методичну науку від часів учителювання в середній школі, далі – методика математики в Глухівському педагогічному інституті та подальше професійне зростання до очільника факультету підготовки вчителів початкових класів, відповідального освітнього управлінця, не втрачаючи в душі методиста й педагога. Початкова освіта й постійне прагнення вдосконалюватися спонукали до наукової діяльності – Науково-дослідний інститут педагогіки УРСР відкрив у ньому величезний потенціал науковця і завідувача відділу початкового навчання, популяризатора математики початкової ланки освіти та її методики. Близько 300 наукових праць (у тому числі 3 монографії, 100 методичних посібників, 7 підручників для початкової школи та 1 підручник для педагогічних закладів) становить методичний доробок ученого. Тисячі вчителів початкових класів захоплювалися «Методикою розв'язування задач у початкових класах», «Уроком математики у початковій школі», «Методикою вивчення нумерації і арифметичних дій у Початковій школі».

І вкотре з гордістю варто згадати випускників педагогічного факультету Марію Трохимівну та Ігоря Петровича Дригусів. Марія Трохимівна викладала психологію та активно займалася наукою, успішно захистила докторську дисертацію, обіймала посаду вченого секретаря в Інституті психології ім. Г. С. Костюка при АПН України, завідувача аспірантури, стала мудрим науковим наставником для майбутніх учених-психологів. Ігор Петрович доклав зусиль для розвитку освітньої галузі від учительства до Міністерства народної освіти, обіймав посади завідувача сектору освіти і науки, Комітету освіти і науки у Верховній Раді України, завідувача відділу Адміністрації Президента України.

Підготовка майбутнього вчителя-початківця стала справою життя для подружжя Ковальчуків. Галина Василівна – професор, авторка понад 100 науково-методичних публікацій у

журналах, збірниках із проблем природознавства, екології, зоології, підручників та навчальних посібників для студентів педагогічних вишів, провідний фахівець у галузі методики природознавства, була членом редакційної колегії журналу «Початкова школа», науковим кореспондентом відділу початкового навчання Науково-дослідного інституту педагогіки Української РСР, входила до складу координаційної ради України з проблем екологічної освіти, брала активну участь у розробленні концепції екологічної освіти в школах України. Досі посібники «Методика викладання природознавства», «Зоологія з основами екології», «Книга для читання з природознавства» є актуальними і використовуються в освітньому процесі закладів вищої освіти всієї України. Започаткований нею університетський зоологічний музей є перлиною факультету природничої і фізико-математичної освіти.

Завжди привітний Генріх Степанович, колишній декан педагогічного факультету (1993-1998), проректор із заочної освіти (1998-2001), був не лише науковцем, кандидатом філологічних наук, доцентом, автором більш ніж 50 наукових і науково-методичних праць, підручників «Читанка» і «Книги для читання з природознавства» для 2-го класу, публікацій у фахових журналах «Початкова школа», «Українська мова і література в школі», а й взірцем людяності, турботливості й підтримки для студентів.

Галина Василівна і Генріх Степанович – визнані науковці, потужні викладачі, емпатійні, щирі та відкриті люди, світлі душі, які відійшли в засвіти, але залишилися в історії університету й пам’яті випускників, які гідно продовжують їхню справу (І. М. Коренева, М. В. Хроленко, Л. М. Мегем, Н. В. Гоголь та ін.).

Поруч із Галиною Василівною – ще одна видатна постать, ще одне відоме ім’я науковиці, педагога, методиста – кандидата педагогічних наук, доцента, колишнього завідувача кафедри природничих дисциплін, авторки перших оригінальних підручників з природознавства для початкових класів, заслуженого працівника народної освіти України (1994), лауреатки Державної премії України в галузі науки і техніки (1984) Лідії Кирилівни Нарочної, авторки більше 200 науково-методичних праць, підручників, посібників для вчителів і студентів, які перевидавалися, вдосконалювалися,

видозмінювалися, проте витримали близько сотні видань різними мовами (польською, угорською, молдавською) для шкіл національних меншин України.

Глухівська земля, наче живою водою, напувала наснагою методистів і науковців, допомагала віднайти творчі сили, мотивацію і бажання до роботи, а ще – цінувати той заклад, який навчив, виростив, створив. Мабуть, не просто так безмежно відданий Глухівському університетові Микола Самійлович Вашуленко зазначав: «Це моя Альма-матер, з якою я розлучатися не хочу…». Він є Почесним професором Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, дотепер – професором кафедри теорії і методики початкової освіти, її серцем і гордістю…

І офіційно – український мовознавець, методист. Доктор педагогічних наук (1992), професор (1993), дійсний член Національної академії педагогічних наук України (з 1995 р.), головний науковий співробітник Інституту педагогіки НАПН України, почесний громадянин м. Глухова (2008), професор кафедри теорії і методики початкової освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (з 2015 р.). Присвоєно почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України» за вагомий особистий внесок у розвиток педагогічної науки, багаторічну плідну наукову діяльність (Указ Президента України від 16 лютого 1998 року № 836). Нагороджений Почесною грамотою Кабінету Міністрів України, Почесною грамотою Міністерства освіти СРСР «За заслуги в розвитку педагогічної науки та у зв'язку з 60-річчям Інституту педагогіки АПН України» (1986), бронзовою медаллю ВДНГ СРСР за підручник «Буквар» для підготовчих класів (1986), грамотою Міністерства освіти УРСР (1987), нагрудними знаками «Відмінник освіти України», «Відмінник освіти СРСР» (1982), «Ушинський К.Д.» (2006), «Володимир Мономах», «За наукові досягнення» (2006), «Макаренко А.С.». Присуджено Сумську обласну премію імені А. С. Макаренка в номінації «Вищий навчальний заклад» (2009). Нагороджений медаллю «Григорій Сковорода» (2011), відзнакою Українського Реєстрового Козацтва «Бронзовий козацький хрест» ІІІ ступеня (2011). Занесений на Дошку пошани «Педагогічна гордість Сумщини» (2012), до книг «Науковці України – еліта держави» (2019), «Державні нагороди України».

Автор понад 250 наукових праць, букварів для шкіл з навчанням українською та російською мовами, підручників із української мови, навчальних посібників і робочих зошитів для учнів початкових класів, методичних посібників для вчителів, програм та підручників із методики викладання української мови для закладів вищої педагогічної освіти, один із авторів Державного стандарту початкової шкільної мовної освіти. Є співавтором підручників з української мови для Нової української школи (2018–2024 рр). Підготував 5 докторів і 38 кандидатів наук з методики навчання української мови (переважно з початкової освіти), із них 8 – для рідного університету. Працював у складі робочих груп і комісій МОН України. Протягом 10 років очолював журі на Всеукраїнському конкурсі «Учитель року» в номінації «Початкове навчання».

Випускниця Глухівського державного педагогічного інституту за спеціальністю «Педагогіка і методика початкового навчання» 1974 року доктор педагогічних наук, професор Людмила Яківна Бірюк вибудувала свій професійний шлях від учителя початкових класів і до завідувача кафедри педагогіки і психології початкової освіти, заслужений працівник освіти України (2018), розробник Стандартів вищої освіти зі спеціальності 013 Початкова освіта ОС «Бакалавр», «Магістр», ОНС «Доктор філософії». Має близько 100 публікацій із проблем формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя початкових класів у процесі професійної підготовки (психолого-педагогічний аспект), системного підходу у формуванні професійної компетентності майбутніх учителів початкової школи, формування емоційного інтелекту, м'яких навичок у здобувачів освіти.

Такі визначні особистості серед наших випускників свідчать про вагомий внесок педагогічного факультету у формування освітньої та культурної сфер суспільства. Упродовж 58 років викладачі факультету підготували понад 12 тисяч фахівців, які успішно поєднують свою професійну діяльність з науковими дослідженнями, розробляють та впроваджують інноваційні технології в освітній процес, працюють не заради матеріальної вигоди, а з відкритою душею, бо це ті, хто дійсно любить дітей і свою професію, і свою країну…, тож багато з них відзначені державними й відомчими нагородами, мають почесні звання, шановані учнями й колегами…І вдячні Університету…

Уже стало гарною традицією розповідати студентам, як у травні 1968 р. до ректора Глухівського педагогічного інституту з проханням направити на роботу випускника педагогічного факультету звернувся той самий директор Павлиської середньої школи Василь Олександрович Сухомлинський…Так, Сухомлинський… Бо випускники нашого університету теж серце віддавали дітям… Завжди…

І це не просто слова, а норма, правило життя, своєрідний тренд, який золоту нитку традицій Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка вплітає в мінливу сучасність, додає елегантності й мудрості, виваженості й гідності випускникам, які з честю несуть ім'я довженківців і стають для учнів тими Першовчителями, кого пам'ятатимуть усе життя.

Усе життя пам'ятають свою першу вчительку, випускницю Глухівського педагогічного інституту, заслуженого вчителя України, кавалера ордена Леніна, кавалера ордена Трудового Червоного Прапора, учителя-методиста Раїсу Іванівну Куриленко колишні учні. Вимогливість до себе й учнів поєднувалася з любов'ю до них, постійною підтримкою. Динамічні, цікаві уроки, наповнені різними прийомами й методами, залучення до роботи кожної дитини, особистісно орієнтований підхід ще до його офіційного впровадження. Вона стала однією з тих педагогів, які сформували професійну репутацію-бренд Глухівського педагогічного інституту і Глухівської середньої школи №3, якій присвятила все життя. Випускники цих закладів мали ґрунтовні й міцні знання, аналітичний розум і комунікативні здібності, які допомагали успішно асимілюватися в будь-яке середовище, існувати в соціумі й завжди пам'ятати про власну відповідальність.

До цієї когорти випускників-професіоналів потрапила і Лариса Миколаївна Мироновська, теж випускниця інституту і вчителька початкових класів Глухівської середньої школи №3. Її завзяття, досвід, уміння навчити й емоційне бажання вчити допомогло виростити не одно покоління учнів, а пізніше – й студентів у рідному виші. Педагогічне кредо Лариси Миколаївни — не тільки опікати, а й навчати, «не залишати в спокої» жодного здобувача освіти. Її заняття з методики математики максимально інтегрували теоретичні засади методики з практичним її втіленням, майстерністю викладу, мотивацією і

різноманітністю. Сьогодні викладачі кафедри теорії і методики початкової освіти дослухаються до її мудрих порад уже як стейкхолдера під час обговорення освітніх програм.

З-поміж випускників-творців бренду Університету, які присвятили початковій школі все своє життя, необхідно згадати й заслуженого вчителя України, відмінника освіти Валентину Костянтинівну Семенову (закінчила Глухівський державний педагогічний інститут у 1962 р.); відмінника освіти, заслуженого вчителя України, лауреата конкурсу «Учитель року» Діану Миколаївну Швець; заслуженого вчителя України, майстра педагогічної справи Надію Сергіївну Кочубей; учителя-методиста, відмінника освіти України Аллу Іванівну Бесараб.

Співпраця з досвідченими вчителями завжди була важливим складником освітньої діяльності університету, своєрідним майданчиком поєднання теоретичних знань, практичних умінь із педагогічним досвідом у реальних умовах: залучення професіоналів до керівництва практикою, проведення гостьових лекцій, викладання практичноспрямованих освітніх компонентів сприяє формуванню професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів. Випускники факультету гідно представляють початкову ланку освіти у Всеукраїнському конкурсі «Учитель року» в номінації «Вчитель початкових класів», лауреатами якого стали вчителі О. В. Журенко (2002), С. І. Увенкова (2004), О. В. Сирота (2006); беруть участь у Національній премії для вчителів-агентів змін, заснованій ГС «Освіторія» та фондом Varkey GEMS Foundation «Global Teacher Prize Ukraine», покликаній відзначити досягнення вчителя не лише щодо своїх учнів, а й щодо суспільства та підкреслити важливість педагогів в Україні. Перемогу в номінації «Вибір серцем» здобула В. В. Щербакова (2020) та ін.

Вони всі різні, але такі схожі: творчі й натхненні, впевнені й мотивовані, ніколи не зупиняються на досягнутому та постійно вдосконалюються і чомусь навчаються, упроваджують у практичну діяльність щось нове, те, чим щиро поділилися інші, інтегрують і поєднують, виокремлюють важливе й детально аналізують помилки, захоплюють майстерністю і вражають здатністю створити комфортний емоційний фон, налагодити спілкування – урівноважене, доброзичливе, комфортне. Вони мріють і впроваджують нові ідеї, надихають інших своїм

позитивним прикладом, змінюють себе й інших, готують учнів до життя.

Їхні знання і досвід важливі для організації освітнього процесу, тож Університет регулярно проводить різнопланові методичні й наукові заходи (щорічні семінари, конференції різного рівня), запрошує для керівництва педагогічною практикою, проведення аудиторних занять зі студентами з методик початкового навчання, підсумкової атестації.

Успішність випускників залежить від зусиль викладачів, їхньої потужності й професійної наснаги. Досягнення і дієздатність факультету насамперед є результатом координації роботи його працівників, успішного освітнього менеджменту, управлінських здібностей і конструктивної комунікації його деканського корпусу, з-поміж яких життя Володимира Андрійовича Мосіяшенка, одного з плеяди деканів педагогічного факультету було тісно переплетено з інститутом спільною багаторічною історією (понад 44 роки педагогічної, наукової та громадській діяльності). Він зібрав цінний матеріал про українських педагогів, зокрема й про забутих викладачів, розкривав безцінні скарби етнопедагогіки в навчальних посібниках «Українська етнопедагогіка» та «Історія педагогіки України в особах», якими широко користуються сучасні дослідники, аспіранти і докторанти.

У стінах факультету не лише зростала академічна наука, але й розвивалося мистецьке й культурне життя: Петро Павлович Протас об'єднав навколо себе студентів – майбутніх учителів початкових класів спеціалізації «Музичне мистецтво» в ансамбль народних інструментів – і чарівні звуки, підсилені чудовою акустикою актової зали першого корпусу, бриніли й розгойдувалися в історичних стінах. Науковці і педагоги (М. С. Вашуленко, В. Ф. Решетняк, Л. Я. Бірюк, Н. І. Гречаник, Л. М. Тригубенко та ін.) підхопили – і залунав спів «A`capella» на довгі роки…

Найдосвідченішим деканом педагогічного факультету можна вважати кандидата педагогічних наук, доцента Віктора Федоровича Решетняка, який найбільший за терміном період обіймав цю посаду – фактично 15 років. Відмінник освіти України, має подяки й відзнаки голови Сумської обласної державної адміністрації, Президента України, голови галузевої конкурсної комісії 2-го туру Всеукраїнського конкурсу

студентських наукових робіт зі спеціальності «Початкова освіта» за якісне керівництво студентськими науковими роботами та формування наукового потенціалу сучасної молоді, ректора Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка – за значні досягнення в науковій, науково-методичній роботі, вагомий особистий внесок у підготовку фахівців, організацію та проведення наукової роботи серед студентської молоді, активну підготовку до участі в конкурсі студентських наукових робіт, олімпіадах та здобуття студентами призових місць.

У цей період було докладено багато зусиль для зміцнення навчально-матеріальної бази факультету, реставрування та оновлення аудиторій, осучаснення та європеїзації освітнього процесу. З метою підвищення рівня інформатизації лекційні аудиторії було обладнано мультимедійними засобами, що кардинально перебудувало підходи до навантаження викладачів, змусило змінювати методики навчання, започаткувало процес оновлення не тільки матеріальної бази, а й інтелектуального й наукового потенціалів.

Відновлення професійних традицій та накопичення фахового досвіду спонукало колектив факультету розширити коло спеціальностей і спеціалізацій, з огляду на що з 1989/1990 навчального року факультет почав підготовку майбутніх учителів за подвійною спеціальністю «Педагогіка і методика початкового навчання та українська мова і література». З 1991/1992 навчального року було додано ще дві спеціальності: «Педагогіка і методика початкового навчання і музика» та «Педагогіка і методика початкового навчання і біологія». Пізніше, з 1995/1996 навчального року, запроваджено ще одну спеціальність – «Педагогіка і методика початкового навчання та іноземна мова (англійська)», які користувалися запитам абітурієнтів і значно розширювали можливість їхнього подальшого працевлаштування на ринку праці. Це сприяло відкриттю в Університеті нових структурних підрозділів – філологічного та природничого факультетів.

Проте не тільки наукою й мистецтвом славен педагогічний факультет: у ньому завжди вирувало спортивне життя, підтримуване викладачами-ентузіастами В. П. Шпаком, Н. В. Хоменко, Т. В. Михайлик та ін.: туризм, спортивна гімнастика, волейбол, зимові види спорту. Збірні студентські

команди брали участь в усіх міських і районних турнірах, змагалися за першість області, неодноразово ставали призерами (член команди збірної команди інституту 1978 року – В. Ф. Решетняк, 1987-1988 рр. – найсильніша дівоча команда (Н. Яремчук, О. Бринза, В. Бойців, І. Сем'янків); 1993 р., 1996-1999 рр. – відомий багатьом «Буревісник» (В. І. Шелудько та ін.). Покоління студентів у складі різних команд виборювали перші місця в змаганнях, гордо тримаючи прапор закладу. Олександр і Світлана Кельбаси – шахматисти-тренери – виховали не одного учасника й переможця змагань усеукраїнського та світового рівнів.

Вагомим досягненням у діяльності факультету стало започаткування в березні 1999 р. ІІ етапу Всеукраїнської студентської олімпіади з початкового навчання, яка довгий період (до 2003 р. та в період 2011-2014 рр.) проводилася на базі університету, відновлення її роботи заплановано після завершення воєнного стану. Відбувалося проведення конкурсу студентських наукових робіт (2012-2013 рр.).

Наступний декан факультету кандидат педагогічних наук, доцент Наталія Ігорівна Гречаник внесла нові віяння культури й науки в освітній процес факультету на тлі динамічного реформування системи освіти в Україні з метою інтеграції в європейський освітній простір. Це спонукало колектив університету до відкриття нових освітніх рівнів (доктор філософії – з 2016 р.), ліцензування нових освітньо-наукових програм ОНС «Доктор філософії» – «Менеджмент», «Початкова освіта», ліцензування підготовки іноземних громадян за акредитованими спеціальностями (2019 р.). Рух до наукових досліджень розпочався з декана, яка захистила докторську дисертацію і змотивувала своїм прикладом викладачів факультету до здобуття нових наукових вершин.

З 2014 р. на факультеті успішно функціонує аспірантура, у якій здійснюється підготовка аспірантів за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова). Відбулися захисти кандидатських (О. О. Вишник, О. О. Шрамко, Т. Ф. Зенченко) та докторських дисертацій Н. І. Гречаник, І. О. Пінчук (2020 р.).

Водночас активне впровадження реформи Нової української школи в освітній процес початкових класів закладів загальної середньої освіти спричинило революційні зрушення не тільки в

методики навчання освітніх галузей, а й змінило підходи до організації освітнього процесу в початковій та вищій школах. Глухівський національний університет імені Олександра Довженка вкотре підтвердив свої флагманські позиції в північно-східному регіоні України: 8 вересня 2016 р. в університеті відбулося спільне засідання Президії Національної академії педагогічних наук України і Вченої ради Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка «Нова українська школа і підготовка вчителя», рішенням якої було окреслено подальшу спільну діяльність.

Нова українська школа вимагає від учителя творчості, здатності оперативно реагувати на зовнішні впливи, знаходити нестандартні розв'язання освітніх завдань, готовності до змін та спроможності постійно впроваджувати в професійну діяльність інновації. З метою організації й координації наукової, навчально-наукової та дослідної роботи з підготовки вчителів початкових класів до реалізації концепції Нової української школи було створено навчально-наукову лабораторію «Сучасна підготовка майбутніх учителів початкових класів до реалізації концепції НУШ».

Щорічно кафедри факультету організовують науково-методичні всеукраїнські заходи, які стали важливим складником системи професійної підготовки вчителів в Україні. Разом із лабораторією початкової освіти Інституту педагогіки АПН України проведено всеукраїнські науково-практичні конференції «Актуальні проблеми підготовки учителя початкових класів з фахових методик у вищих педагогічних навчальних закладах» (2003 р., 2010 р.), у яких брали участь провідні вчені в галузі початкової освіти Н. М. Бібік, М. С. Вашуленко, О. Н. Хорошковська, Т. М. Байбара, Н. С. Коваль, В. О. Мартиненко, викладачі різних закладів освіти, учителі початкових класів, здобувачі вищої освіти; «Реалізація нових технологій навчання, виховання та розвитку молодших школярів у творчому досвіді учителів початкових класів» (2007 р.), «Вища педагогічна освіта в Україні: історія та сучасність» (2009 р.); науково-методичні семінари «Науково-методичне забезпечення контролю й оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів на засадах компетентнісного підходу» (2009 р.); «Методика формування ключових і предметних компетентностей у молодших школярів» (2013 р.); «Підготовка майбутніх учителів

до реалізації Концепції «Нова українська школа»» (2018 р.); «Формування критичного мислення в процесі освітньої діяльності в контексті Концепції «Нова українська школа» (2019 р.).

Уже традиційно в листопаді проводиться Всеукраїнський науково-методичний семінар «Компетентнісний підхід в освіті: теорія і практика», всеукраїнські науково-практичні інтернет-конференції: у лютому – «Розвиток гнучких умінь (soft skills) у процесі освітньої діяльності: теорія і практика»; у квітні – «Початкова освіта в парадигмі Нової української школи: виклики часу» із залученням науковців відділу початкової освіти імені О. Я. Савченко Інституту педагогіки АПН України», розглядаються проблеми і перспективи підготовки майбутнього педагога на сучасному рівні, значна увага приділяється обговоренню практичних проблем реалізації освітніх галузей відповідно до сучасних стандартів.

Обговорення формування професіоналізму майбутніх фахівців, їх опанування нових технологій навчання, вироблення індивідуального стилю педагогічної діяльності, готовності творчо працювати та самовдосконалюватися, їх оволодіння новими технологіями навчання здійснювалося в межах науково-методологічних семінарів («Упровадження нових технологій навчання в закладах освіти», 2005); «Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи» (спільно з Інститутом педагогіки і психології професійної освіти АПН України з 2003 по 2006 рр.), науково-практичних конференцій, важливим питанням обговорення яких були новітні форми і технології організації навчального процесу та практикоорієнтованої підготовки майбутніх учителів, що є важливим складником освітнього процесу університету. Саме практика забезпечує зв'язок теоретичної підготовки здобувачів освіти із реальним освітнім середовищем школи, здійснює психологічну й методичну підготовку до професійної діяльності, комунікації з учнями, дає можливість випробувати себе в ролі вчителя. Педагогічна практика студентів в умовах університетської освіти підпорядкована специфіці початкового навчання, має системний і наскрізний характер, оскільки на кожному етапі професійного становлення майбутнього фахівця в умовах ступеневої підготовки передбачено різні види практик, проходження яких є обов’язковою умовою здобуття відповідних освітніх ступенів. У зв’язку з організацією освітнього процесу в період надзвичайної

ситуації кафедри здійснили перегляд змісту програм практик щодо виконання передбачених завдань на засадах дистанційних технологій.

Одним із показників високої фахової підготовки студентів педагогічного факультету є їхні перемоги у ІІ етапах усеукраїнських олімпіад та конкурсів: О. Білуха (1999), Ж. Шиманівська (2000), С. Сліпухіна (2001), Т. Медвідь (2002), С. Подтьолкова (2003); Г. Нечай (2004), І. Петуніна, Я. Божок (2008, 2009), М. Литовченко, В. Хімченко, В.Бегаса (2019) та ін.

Важливим складником автономії Університету є розвиток громадського самоврядування як академічної спільноти в цілому, відтак студентське самоврядування Навчально-наукового інституту педагогіки і психології – це реалізація права і можливості здобувачів освіти брати участь в управлінні структурним підрозділом, долучатися до розв'язання питань навчання і побуту, захисту своїх прав та інтересів, що сприяє соціальному становленню та громадянській активності, набуттю управлінського досвіду та усвідомленню відповідальності за власні дії, створенню умов, оптимальних для самореалізації особистості здобувачів освіти і формування в них організаторських навичок, лідерських якостей, етичних цінностей, соціальної взаємодії, розвитку національної самосвідомості, здійснення волонтерської роботи, що є актуальним у сучасних умовах.

1 січня 2021 р. ознаменувалося новими змінами –рішенням ученої ради Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (наказ №420 від 31.12.2020) факультет початкової освіти реформовано в Навчально-науковий інститут педагогіки і психології.

На сьогодні Навчально-науковий інститут педагогіки і психології є одним із основних самостійних структурних підрозділів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, що здійснює підготовку бакалаврів, магістрів за спеціальностями 013 Початкова освіта, 053 Психологія, 231 Соціальна робота, 073 Менеджмент, 014 Середня освіта (Музичне мистецтво); докторів філософії зі спеціальностей 073 Менеджмент та 013 Початкова освіта, яку успішно акредитовано Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти (2023).

За денною і заочною формами навчання за освітньо-

професійними програмами бакалаврату «Початкова освіта», «Початкова освіта та музичне мистецтво», «Початкова освіта та інформатика», «Початкова освіта та психологія», «Початкова освіта та мова і література (англійська)», «Психологія», «Соціальна робота та психологія»; магістратури «Початкова освіта», «Управління закладами освіти», «Психологія», «Соціальна робота», «Менеджмент в сфері охорони здоров'я» та освітньо-науковими програмами «Менеджмент», «Початкова освіта» здобувають академічну й професійну кваліфікації 354 здобувачі вищої освіти.

Очільником інституту є молодий, креативний керівник, кандидат педагогічних наук, доцент Андрій Васильович Шерудило, який за свою активну й продуктивну діяльність (з 2020 р. на посаді декана, а далі – директора ННІ педагогіки і психології) відзначений подяками ректора Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, грамотами відділу освіти Глухівської міської ради, Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації.

Ґрунтовну фахову підготовку здійснюють науково-педагогічні працівники кафедр педагогіки і психології початкової освіти (завідувач – доктор педагогічних наук, професор Л. Я. Бірюк), теорії і методики початкової освіти (завідувач – кандидат педагогічних наук, доцент Т. Ф. Зенченко), педагогіки, психології, соціальної роботи та менеджменту (завідувач – кандидат педагогічних наук, доцент П. Г. Біліченко), у складі яких працюють доктори наук, професори, кандидати наук, доценти, провідні методисти-практики. Колективи кафедр плідно займаються науково-дослідною роботою, розробленням навчальних посібників, створенням витворів мистецтва, які презентуються на виставках державного рівня; тісно співпрацюють з Академією педагогічних наук України, науково-дослідними інститутами, відділами, обмінюються досвідом на спільних засіданнях, науково-практичних конференціях і семінарах, систематично проводять гостьові лекції для здобувачів освіти різних рівнів, автори підручників залучаються до активного викладання фахових методик початкової освіти (О. В. Онопрієнко, Н. П. Листопад, О. В. Вашуленко та ін.).

Кафедри активно співпрацюють із колегами Afyon Kocatepe

University (Туреччина), Міжнародної академії прикладних наук в м. Ломжа (Польща), Сілезької академії в м. Катовіце (Польща), Інституту педагогіки НАПН України, Сумського педагогічного університету імені А. С. Макаренка, Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Львівського національного університету імені Івана Франка, Національного університету «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка, Ніжинського педагогічного університету ім. М. Гоголя, Рівненського державного гуманітарного університету, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, Бердянського державного педагогічного університету, Українського державного університету імені Михайла Драгоманова та ін. Науково-педагогічні працівники кафедр проводять спільні всеукраїнські та міжнародні науково-практичні конференції, здійснюють апробацію результатів наукових досліджень аспірантів і докторантів, забезпечують рецензування навчально-методичних посібників, авторефератів кандидатських і докторських дисертацій, магістерських робіт, інших досліджень тощо.

Забезпечено тісну взаємодію з працівниками закладів освіти Сумщини та інших регіонів усієї України, активно впроваджено в освітній процес нові методичні розробки, ґрунтовно вивчено передовий педагогічний досвід і використано його в підготовці майбутніх фахівців, упроваджено електронні курси, оновлено та вдосконалено методичне забезпечення освітніх компонентів відповідно до потреб сучасних умов навчання; забезпечено стажування викладачів, участь викладачів інституту під час проведення акредитацій, наступність у підготовці фахівців для початкової освіти: випускники закладів фахової передвищої освіти (Лебединський педагогічний фаховий коледж імені А. С. Макаренка, Путивльський педагогічний коледж імені С. В. Руднєва, Прилуцький гуманітарно-педагогічний коледж імені І. Я. Франка, Обласний коледж «Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка» Полтавської обласної ради та ін.) продовжують навчання в ННІ педагогіки і психології за ОС «Бакалавр», «Магістр»).

З метою максимального сприяння розвитку творчої особистості здобувачів освіти при кафедрі теорії і методики початкової освіти за умов очного навчання функціонує центр відродження духовних традицій декоративно-ужиткового мистецтва «Калинові криниці», керівником якого є заслужений працівник народної освіти, автор посібників з методики викладання декоративного й образотворчого мистецтва, доцент кафедри педагогіки і методики початкової освіти Олександр Єгорович Ковальов, який довгий період працює над науковим дослідженням етапів розвитку народного декоративно-ужиткового мистецтва України. Митцем зібраний багатий матеріал народної вишивки, кераміки, писанкового розпису, оформлення святкових короваїв, різьблення по дереву. Олександр Єгорович залучає студентів до відродження, розвитку і збереження творів народного декоративного мистецтва України. Під його керівництвом розроблено проєкт і створено регіональний науково-методичний центр етнографії декоративно-ужиткового мистецтва Сіверщини, організовано мистецькі виставки.

У Навчально-науковому інституті педагогіки і психології створено потужне й сучасне наукове середовище, функціонують наукові школи: «Теоретико-методичні основи формування професійної компетентності майбутніх учителів початкової освіти» (керівник – д.п.н, проф. Л. Я. Бірюк); «Теоретико-методичні засади комплексного підходу до фахової підготовки вчителя початкових класів» (керівник – д.п.н, проф., проф. М. С. Вашуленко).

Вагомим результатом роботи наукових шкіл, окрім захисту кандидатських і докторських дисертацій, є видання підручників і посібників для початкової та вищої школи, орфографічного словника (2014), словника синонімів, антонімів і найпоширеніших фразеологізмів (2014), словника термінів для учнів початкової школи (2016), колективних кафедральних монографій за науковою ред. М. С. Вашуленка «Комплексний підхід до фахової підготовки сучасного вчителя початкових класів» (2012), «Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів засобами інформаційно-комунікаційних технологій (1917), за науковою редакцією Л. Я. Бірюк «Підготовка майбутніх учителів початкової школи: компетентнісний та інтегративний підходи» (2019), випуск

кафедрою теорії і методики початкової освіти спільно з польськими науковцями Сілезької академії закордонної монографії «Modern trends in pedagogical education: information and communication technologies» (2024), публікації у фахових вітчизняних журналах, закордонні публікації в періодичних виданнях, індексованих у наукометричних базах, зокрема Scopus, Web of Science.

Викладачі виконували прикладні дослідження, які фінансувалися за кошти МОН України: «Теоретико-методичні засади комплексного підходу до фахової підготовки учителя початкових класів» (2009–2011рр., керівник – професор М. С. Вашуленко); «Підготовка майбутніх учителів початкових класів до формування у молодших школярів ключових і предметних компетентностей» (2013–2014 рр., керівник – професор М. С. Вашуленко), «Розроблення системи формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів засобами інформаційно-комунікаційних технологій» (2015-2017 рр., керівник – доцент В. О. Собко).

Нині діяльність Навчально-наукового інституту педагогіки та психології зорієнтована на імплементацію сучасних світових тенденцій і методологічних підходів, вітчизняного та міжнародного досвіду підготовки фахівців вищої та початкової освіти; урахування історичного досвіду педагогічної науки і практики університету в контексті сучасності; підготовку здобувачів освіти до дослідницької діяльності, що підтверджується активною участю в наукових заходах різного рівня, значною кількістю публікацій; посилення практично орієнтованого підходу до підготовки аспірантів, що забезпечує формування високого рівня професійної компетентності майбутніх фахівців (академічна та педагогічна підготовка) й реалізацію освітньо-професійних та освітньо-наукових програм на основі внутрішньої системи забезпечення якості освіти (провадження, перегляд і вдосконалення ОНП здійснюється із залученням стейкхолдерів (роботодавців, професіоналів-практиків, здобувачів освіти), дотриманням принципів академічної доброчесності.

Колектив Навчально-наукового інституту педагогіки та психології, шануючи історичне минуле та започатковані попередніми поколіннями викладачів педагогічні традиції, зосереджується на проблемах формування професійних і

мотивованих майбутніх фахівців початкової освіти, психологів, соціальних працівників та освітніх менеджерів, на здатності до реалізації професійної діяльності в складних умовах. Від початку повномасштабного вторгнення росії Глухівський національний університет імені Олександра Довженка, перебуваючи близько до кордону, залишився тим національним форпостом, який зміг уберегти свій кадровий потенціал, забезпечити потужну співпрацю зі студентами, вчителями, учнями, академічною спільнотою і громадянським суспільством, що спрямована на формування загальнолюдських цінностей: патріотизму, поваги та знання рідної мови й культури, взаємопідтримки в умовах віддаленого навчання і складного психічного стану учасників освітнього процесу, відновлення ресурсів – і поступовий рух уперед. Навчання було відновлено вже за два тижні після початку повномасштабної війни. Члени колективу волонтерили й надавали психологічну допомогу, розуміючи, що маємо зберегти Державу, Україну, Освіту і Мову – Мову не просто як засіб людського спілкування, а те, що живе в наших серцях і засвідчує національну ідентичність.

Список використаної літератури та джерел

1. Контексти творчості Олександри Яківни Савченко. *Цілі і цінності початкової освіти: реалізація в умовах сьогодення:* збірник матеріалів III Всеукраїнських педагогічних читань пам'яті О.Я. Савченко «Контексти творчості Олександри Яківни Савченко. Цілі і цінності початкової освіти: реалізація в умовах сьогодення», Київ, 9 листопада 2023 р. (наукове електронне видання) / за заг. ред. Олега Топузова, Оксани Онопрієнко : Ін-т педагогіки НАПН України. Київ : Педагогічна думка, 2023. 222 с.

2. Курок О., Гриценко А., Крижанівський В., Чумаченко О. Глухівський інститут в 1917–1924 рр.: між дерусифікацією та українізацією. DOI: 10.58407/litopis.2301052023. CC BY 4.0 ORCID: https://orcid.org/0000-0001-5161-693, https://orcid.org/0000-0002-9107-1394, https://orcid.org/0000-0002-6889-5221, https://orcid.org/0000-0003-0958-253X

3. Крижанівський В.М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1924–1941 рр.». *Історичні студії суспільного прогресу.* 2018. Вип. 6. С. 116, 144; Мошик І. Глухівський педінститут... С. 191–192.

4. Курок О.І. Традиції і сучасність підготовки вчителів початкових класів. *Початкова школа*. Випуск 3. 2010. С. 65-70.

Практико-орієнтована методична підготовка вчителів початкових класів: традиції, досвід, інновації

Зенченко Т. Ф.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії і методики початкової освіти
Собко В. О.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики початкової освіти
Вишник О. О.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики початкової освіти
Литвинов А.С.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики початкової освіти
Мозуль І. В.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики початкової освіти
Непомняща Г. І.,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії і методики початкової освіти
Решетняк В. Ф.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики початкової освіти

Глухівський національний педагогічний університет є одним з провідних вищих педагогічних навчальних закладів в Україні, який здійснює підготовку вчителів для початкової школи. Навчально-науковий інститут педагогіки і психології – найстаріший і один з провідних структурних підрозділів нашого закладу освіти з багаторічним досвідом та історією. Тривалий час наш структурний підрозділ був організаційним центром університету: цікавим є той факт, що факультет є одним з перших в Україні, який у далекому 1956 р. розпочав підготовку вчителів початкових класів з вищою освітою, а сьогодні це сучасний інноваційний структурний підрозділ, який здійснює підготовку фахівців, які реально конкурентноспроможні та затребувані на сучасному ринку праці.

Тут навчаються ті, хто любить дітей. З дітьми молодшого шкільного віку працювати цікаво і складно водночас, адже вони не мають життєвого досвіду, їх потрібно навчити основ наук, навчити думати, аналізувати, творити – і просто бути Людиною. І це надскладне завдання покладено на вчителів початкової

школи, які є носіями духовно-моральних і культурних цінностей, взірцем інтелекту й ерудиції й покликані сіяти знання. На сьогодні в нашій державі значний попит на вчителів початкових класів. Немає жодної області в Україні, де б не працювали на цій посаді наші випускники.

У 1956 р. Глухівський педагогічний інститут розпочав підготовку вчителів початкових класів із вищою освітою. З 1989/1990 н. р. на факультеті початкової освіти (нині – Навчально-науковий інститут педагогіки і психології) було розпочато підготовку вчителів за спеціальністю «Педагогіка і методика початкового навчання та українська мова і література». У 1991/1992 н. р. було введено ще дві спеціальності – «Педагогіка і методика початкового навчання і музика» та «Педагогіка і методика початкового навчання і біологія», а з 1995/1996 н. р. – спеціальність «Педагогіка і методика початкового навчання та іноземна мова (англійська)», що в подальшому зумовило відкриття нових факультетів.

У березні 1999 р. на базі факультету початкової освіти Глухівського державного педагогічного інституту імені С. М. Сергєєва-Ценського вперше було проведено Всеукраїнську студентську олімпіаду з початкового навчання, що в подальшому стало щорічною традицією. Починаючи з 2002 р., випускники факультету гідно представляють початкову ланку освіти на Всеукраїнському конкурсі «Учитель року» в номінації «Вчитель початкових класів», багато з них стали лауреатами конкурсу.

З 2003 р. по 2012 р. функціонує науково-дослідна лабораторія «Актуальні проблеми комплексної професійної підготовки вчителя початкових класів» під керівництвом доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена НАПН України М. С. Вашуленка. Щорічно проводяться міжнародні, всеукраїнські й регіональні науково-практичні конференції та науково-методичні семінари, на яких викладачі репрезентують результати своєї педагогічної праці, науково-методичні пошуки, здобутки, новітні педагогічні технології.

Випускники факультету завжди мали високий авторитет і фаховий рівень, і це відомо не лише в Україні, а й за кордоном. І це насамперед завдяки наполегливій праці викладачів. Висококваліфіковані професіонали, творчі особистості педагогічного колективу завжди відзначалися високим фаховим

рівнем, вимогливістю до себе й до студентів, умінням критично мислити, що й передавали своїм студентам.

Зокрема, у різні часи викладачами дисциплін мовно-літературної галузі були: В. О. Горпинич, В. Д. Глущенко, О. Є. Черепанова, А. М. Мукан, Й. М. Казнадзей, А. Т. Гамалій, Никонорова, Л. Й. Мигаль, Є. О.Черепанова, В. М. Куриленко, К. Г.Соп'яненко, В. О.Собко, В. А. Каліш, Г. С. Демидчик; викладач дитячої літератури Г. С. Ковальчук; викладачі іноземної мови Т. Є. Гриценко, Л. Т. Никанорова, Г. А. Саханова, З. М. Єроха, Л. В. Бондаренко.

Атмосфера Глухівського педагогічного інституту надихала викладачів мовно-літературних дисциплін на здійснення ґрунтовних наукових досліджень, зосібна:

А. М. Мукан – перша дослідниця місцевих українських говірок, під час роботи в Глухівському педагогічному інституті (1956–1964) написала й захистила кандидатську дисертацію «Українські наддунайські говірки. Фонетико-граматичні особливості» (нині – завідувачка кафедри мови в Ізмаїльському педінституті);

В. О. Горпинич – у період із серпня 1962 р. по серпень 1966 р. професійно зростав від асистента до декана факультету педагогіки і методики початкової освіти, паралельно активно займався науковою діяльністю;

В. Д. Глущенко – одна з авторок-методистів, яка брала участь у створенні й виданні підручника для початкової школи (читанка для другого класу, яка станом на 1976 р. витримала 17 видань), працювала в Глухівському виші з 1965 по 1986 рр.;

Є. О. Черепанова (Воєводкіна) (1961–1979) опікувалася проблемами топоніміки Чернігівсько-Сумського Полісся (у 1973 р. захистила кандидатську дисертацію).

Окрема важлива сторінка мовно-літературної освітньої галузі Глухівського університету – це Г. С. Ковальчук, науковець і викладач, який навчав майбутніх учителів початкових класів української літератури (1967–2004), декан факультет дошкільного виховання, декан факультету підготовки вчителів початкових класів, проректор з навчальної та наукової роботи, проректор із заочної форми навчання (1981 р. – кандидатська дисертація на тему «Зінаїда Тулуб – автор історичного роману»).

Молоде подружжя Полярушів з 1964 по 1969 рр. працювало в тодішньому Глухівському педінституті педагогами-філологами

вищої школи: Олег Євгенович викладав дитячу літературу, сучасну українську мову і літературу (його дисертаційна робота була спрямована на дослідження проблеми «Довженко і фольклор»), у подальшому (з 1979 р. до 2003 рр.) він довгі роки був ректором Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка; Тамара Іванівна збирала матеріали з топонімії Сумщини, вивчала й опрацьовувала матеріали, зібрані з уст місцевого населення, проводила анкетування, співпрацювала з ученими-ономастами, що знадобилося їй у майбутньому під час написання кандидатської дисертації з української мови.

Яскравими постатями в історії факультету та пам'яті випускників (1952–1985) залишилося й подружжя Казнадзеїв – Йосипа Моїсейовича, кандидата філологічних наук, доцента, дослідника розмовної та діалектної лексики, талановитого вченого й педагога, та Лідії Йосипівни, яка не уявляла свого життя без літератури і вчила студентів її розуміти й любити. Саме з лекцій Казнадзея розпочався науковий шлях Миколи Самійлович Вашуленка, залюбленого в українську мову й безмежно відданого початковій освіті й своїй альма-матер – Глухівському інституту.

Наукову школу доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена Національної академії педагогічних наук України М. С. Вашуленка було засновано 1989 р. в Глухівському педагогічному інституті імені С. М. Сергєєва-Ценського, затверджено рішенням вченої ради Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка від 29 грудня 2016 року, протокол № 7.

Видатний український учений і педагог Микола Самійлович Вашуленко — автор багатьох підручників і посібників, з його іменем пов'язаний розвиток букваристики в Україні. Створені ним букварі перевидаються 45 років і стали хрестоматійними для підручникотворення.

Микола Самійлович підготував 5 докторів і 38 кандидатів наук з методики навчання української мови (8 із них для рідного університету – В. І. Бадер, В. О. Собко, В. А. Каліш, Л. В. Лучкіна, Г. С. Демидчик, О. О. Вишник, О. О. Шрамко (Вишник), Т. Ф. Зенченко, які в різні роки здійснювали й забезпечують до сьогодні якісну професійно-методичну мовну підготовку студентів. Брав участь у роботі багатьох робочих груп і комісій при МОН України. Протягом 10

років він очолював журі на Всеукраїнському конкурсі «Учитель року» в номінації «Початкове навчання».

Протягом 1993–2007 рр. за сумісництвом викладав методику навчання української мови на кафедрі педагогіки і методики початкового навчання Глухівського державного педагогічного університету, з 2008 до 2015 рр. завідував кафедрою теорії та методики початкової освіти, а з 2015 р. до сьогодні — професор цієї кафедри, Почесний професор Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Знаний і авторитетний не лише на вітчизняних теренах, а й за кордоном, він є фахівцем у галузі методики навчання української мови, досліджує проблеми навчання рідної мови в початковій школі. За його наукового керівництва та участі розроблено й впроваджено в освітню практику систему навчання української мови на основі комунікативно-діяльнісного підходу, створено дидактичне та методичне забезпечення реалізації цієї системи в початкових класах. Він є одним з авторів Державного стандарту початкової освіти, і саме його заслуга — створення нормативного базису початкової освіти: Концепції мовної освіти, критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів, стандартів, програм, методик, підручників. Більше ніж 45 років витримав численні перевидання «Буквар» (1978–2023), створений М. С. Вашуленком (у складі авторських колективів).

Аспірантка й послідовниця академіка Валентина Олексіївна Собко все своє професійне життя присвятила методичній роботі в університеті, дослідженням, пов’язаним із методикою навчання української мови в початковій школі. З вересня 2001 по 2008 рр. та з листопада 2014 по 2023 рр. Валентина Олексіївна очолювала кафедру теорії та методики початкового навчання, яка об’єднала всіх викладачів методичних дисциплін і як випускова забезпечувала професійно-методичну підготовку майбутніх учителів початкової школи. В. О. Собко – відмінник освіти України, нагороджена почесними грамотами МОН України, Національної академії педагогічних наук, голови Сумської обласної держадміністрації, управління освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації, грамотами Глухівського міськкому та Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, медаллю А. С. Макаренка, Знаком П. Могили, має подяку Президента

України. Сьогодні продовжує на високому професійному рівні викладати методику навчання української мови.

Теплими спогадами оповите ім'я Галини Степанівни Демидчик, професійна діяльність якої була пов'язана факультетом початкової освіти (дисертаційне дослідження, захищене у 2001 р., було спрямоване на розвиток комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів засобами службових частин мови). До речі, каліграфії майбутні вчителі із захопленням вчилися саме в неї.

Реалізацію мети мовно-літературної освітньої галузі на високому професійному рівні здійснює і кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти, колишня випускниця факультету Ірина Олексіївна Кухарчук, яка успішно поєднує викладання освітніх компонентів як викладач і обов'язки вченого секретаря вченої ради Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Значний пласт мовно-літературної освітньої галузі в історії Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка відведено й викладачам іноземних мов, з-поміж яких Л. Т. Никонорова (Додопова); Ю. З. Круть (1965–1967), який захистив кандидатську дисертації з питань розвитку повоєнної словацької літератури та подовжував подальшу наукову роботу в Інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР. А вже з 1995 р. на базі факультету початкової освіти було відкрито спеціальність «Початкове навчання та іноземна мова (англійська)». Випускниця першого набору Пінчук Ірина Олександрівна після закінчення закладу почала професійну діяльність на кафедрі іноземних мов, викладаючи англійську мову здобувачам вищої освіти педагогічного факультету (пізніше факультету початкової освіти, а нині – ННІ Педагогіки і психології). Здобуті наукові ступені кандидата педагогічних наук (2012) та доктора педагогічних наук (2021), проведення наукових досліджень з проблем формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки сприяли розвитку методики навчання іноземної мови в початкових класах.

Інтегрувала у своїй професійній діяльності методики мовно-літературної галузі кандидат педагогічних наук, доцент Вишник Олена Олександрівна. Вона захистила дисертацію з методики

мовленнєвого розвитку учнів 1–2 класів (2012), забезпечувала викладання освітніх компонентів з методики і технологій навчання української мови і читання, англійської мови.

З вересня 2001 по 2008 рр. на педагогічному факультеті функціонувала кафедра теорії та методики початкового навчання, яка об'єднала всіх викладачів методичних дисциплін (завідувач – кандидат педагогічних наук, доцент Валентина Олексіївна Собко) і як випускова забезпечувала професійно-методичну підготовку майбутніх учителів початкової школи. З липня 2008 по листопад 2014 рр. підрозділ функціонував як кафедра педагогіки і методики початкової освіти, яку очолював доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України, заслужений діяч науки і техніки України М. С. Вашуленко. З листопада 2014 р. викладання фахових методик, й у тому числі реалізацію мовно-літературної освітньої галузі, забезпечує саме ця кафедра – теорії і методики початкової освіти під керівництвом доцента В. О. Собко.

З 1 вересня 2023 р. кафедру очолює випускниця спеціальності «Початкова освіта та українська мова», аспірантка М. С. Вашуленка, кандидат педагогічних наук (2016), доцент Тетяна Федорівна Зенченко – експерт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (спеціальність 013 Початкова освіта), член журі Всеукраїнського конкурсу «Здорова дитина – здорова нація» (спеціалізація – початкова освіта).

Основною метою роботи кафедри є вдосконалення освітнього процесу з методик навчання предметів у початковій школі відповідно до сучасних вимог підготовки майбутніх спеціалістів у тісній взаємодії з науковцями Відділу початкової освіти імені О. Я. Савченко Національної академії педагогічних наук України, учителями-практиками. Організація діяльності, спрямованої на поєднання теоретичних знань, практично-методичних умінь із педагогічним досвідом, якого набувають студенти під керівництвом досвідчених методистів і вчителів під час педагогічної практики, підвищує якість професійної підготовки, розвиває інтерес до творчої педагогічної діяльності.

Викладачі прагнуть до вдосконалення освітнього процесу, відповідності його рівня вимогам часу: презентують нові освітні програми, удосконалюють навчальні плани, вводять нові освітні компоненти, спрямовані на гуманізацію й гуманітаризацію навчального процесу, розробляють навчальні посібники,

методичні рекомендації, упроваджують у процес навчання інноваційні технології, здійснюють роботу з формування високого професіоналізму майбутніх фахівців, їхнього нового мислення, уміння виробляти індивідуальний стиль педагогічної діяльності, готовності творчо працювати, самовдосконалюватися, попри складнощі і важкі умови реалізації професійної діяльності, долають кризи і підтримують колег і здобувачів освіти в умовах війни.

Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Сучасний вплив людей на природу здійснюється без зайвого перебільшення в планетарному масштабі, тому особливого значення набувають природничо-наукові знання. Сьогоднішньому студенту педагогічного закладу вищої освіти доведеться навчати молоде покоління – його учні будуть нести відповідальність за долю нашої планети в третьому тисячолітті, відтак мають зрозуміти, що єдиний шлях, яким треба рухатися людині у відносинах з природою, – це пізнання її законів з метою їх свідомого використання. Рівень розвитку екологічної культури майбутнього покоління багато в чому залежить від природничо-наукової та методичної підготовки вчителя.

Презентуючи природознавчий аспект досвіду підготовки вчителів початкової школи у Навчально-науковому інституті педагогіки і психології, необхідно згадати педагогічну й методичну спадщину Лідії Кирилівни Нарочної – відомого українського педагога, досвідченого, ерудованого і зацікавленого природою фахівця та висококваліфікованого спеціаліста з методики навчання природознавства, викладача Глухівського національного педагогічного університету.

Це відома українська науковиця в галузі педагогіки та методики викладання природознавства, кандидат педагогічних наук (1971), старший науковий співробітник (1974), заслужений працівник народної освіти України (1994), лауреатка Державної премії України в галузі науки і техніки (1984). З 1948 по 1959 рр. працювала вчителем у школі. З 1959 по 1973 рр. – у науково-дослідному інституті педагогіки молодшим, старшим науковим співробітником. З 1973 по 1999 рр. – доцент, завідувач кафедри природничих наук Глухівського державного педагогічного інституту ім. С. М. Сергєєва-Ценського. Дослідниця проблеми змісту й методів початкового навчання; авторка програм і підручників з природознавства для початкової школи, навчальних

посібників з методики викладання природознавства в педагогічному училищі, методичних посібників для вчителів початкових класів. Вона розробила дидактичні матеріали, діафільми й таблиці з природознавства в початкових класах. Авторка понад 200 наукових і науково-методичних праць, у тому числі підручників з природознавства для початкової школи, навчальних та методичних посібників для вчителів та учнів педучилищ, основні з яких: «Книга для читання з природознавства для 2 класу», «Методика викладання природознавства в початкових класах», «Природознавство. 2 клас», «Природознавство. 3 клас», «Програма з природознавства для 2–3 класів», «Хрестоматія з природознавства для 2–3 класів».

Лідія Кирилівна не тільки залишила методичний доробок з методики навчання природознавства майбутніх учителів початкових класів, а ще довгий час професійного життя віддала Глухівському університету. Історія створення кафедри теорії і методики природничих дисциплін своїм корінням сягає далеких років заснування університету, на той момент – учительського інституту. Серед предметів, що викладали майбутнім учителям міських училищ, були дисципліни природничого спрямування. З початку заснування педагогічного факультету (1956) функціонувала предметно-методична комісія природознавства й ручної праці. У вересні 1974 р. при педагогічному факультеті було створено кафедру природничих дисциплін. З 1980 р. по 1985 р. посаду завідувача кафедри природничих дисциплін обіймала Лідія Кирилівна Нарочна.

Довгі роки професійного життя присвятила методиці викладання природознавства в початковій школі кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри природничих дисциплін, член редакційної колегії журналу «Початкова школа», науковий кореспондент відділу початкового навчання науково-дослідного інституту педагогіки Української РСР Галина Василівна Ковальчук. Працювала у складі координаційної ради України з проблем екологічної освіти, брала активну участь у розробленні концепції екологічної освіти в школах України, авторка понад 100 науково-методичних публікацій у журналах, збірниках з проблем природознавства, екології, зоології та навчальних посібників для студентів педагогічних вишів.

Сьогодні Україна впроваджує нові підходи до освіти, зокрема інтегрований курс «Я досліджую світ» для початкових класів,

який охоплює природничу, громадянську та історичну, соціальну і здоров'язбережувальну освітні галузі. Для регулювання цього процесу і забезпечення його відповідності освітнім стандартам і вимогам розроблено різні нормативні документи. З-поміж ключових документів, які визначають і регулюють викладання означеного інтегрованого курсу в початкових класах Нової української школи, зазначимо Закон України «Про освіту», який встановлює рамки для розвитку інтегрованих курсів у шкільній програмі; навчальну програму «Я досліджую світ» для початкової школи, яка визначає зміст, цілі, завдання та вимоги до навчання з цього курсу; методичні рекомендації з упровадження інтегрованого курсу «Я досліджую світ», які вміщують поради щодо організації навчального процесу, використання методів інтеграції, оцінювання тощо; Концепцію «Нова українська школа» (НУШ), важливу для розуміння загальної стратегії модернізації освіти в Україні, оскільки в ній визначено новий підхід до навчання, передбачено інтеграцію різних галузей, активне використання інтерактивних методик та розвиток творчого потенціалу учнів, стимулювання активного навчання та розвитку учнівської творчості та креативності.

Підготовка вчителів початкової школи в університеті має свої особливості, які варто враховувати:

1) академічна база – заклад освіти має високоякісну академічну базу, яка охоплює сучасні навчальні корпуси, бібліотеку, лабораторії та інші навчальні приміщення, що сприяють ефективному процесу навчання та досліджень;

2) компетентні викладачі: науково-педагогічний склад університету – це досвідчені фахівці з великим педагогічним досвідом, які активно впроваджують сучасні методики навчання та відповідають вимогам сучасної освіти;

3) практична підготовка – студенти отримують можливість пройти практику в різних навчальних закладах, що дозволяє їм отримати практичний досвід роботи з учнями та використання сучасних методик навчання;

4) інноваційні підходи – Глухівський педагогічний університет сприяє розвитку інноваційних підходів до навчання, зокрема використання інтерактивних технологій, інтерактивних методів навчання та інших сучасних методик;

5) підтримка студентів – альма-матер надає студентам підтримку та наставництво під час навчання, сприяючи їхньому професійному зростанню та розвитку як майбутніх учителів.

Підготовка студентів педагогічного закладу вищої освіти до навчання молодших школярів інтегрованого курсу «Я досліджую світ» має свої особливості, спрямовані на підготовку вчителів до реалізації цієї методики в початковій школі, а саме:

– теоретичну основу, у межах якої студенти отримують теоретичні знання про сутність інтегрованого навчання, основні принципи і методики його реалізації в початковій школі, вивчають концепції інтегрованого навчання та аналізують педагогічні моделі, які використовуються для створення і реалізації курсу «Я досліджую світ»;

– методичну підготовку, коли студенти навчаються розробляти інтегровані уроки та навчальні проєкти з використанням різних навчальних предметів і освітніх галузей (наприклад, природознавства, математики, української мови, мистецтва) відповідно до вимог навчальної програми;

– практичну підготовку, спрямовану на практичні заняття в початкових класах, де мають можливість спостерігати за роботою досвідчених учителів, виконувати навчальні завдання разом з учнями;

– розвиток творчості – підготовка вчителів стимулює розвиток творчого мислення та креативних підходів до навчання, що дає їм змогу ефективно впроваджувати інтегрований курс, створювати цікаві та захопливі уроки для учнів;

– оцінювання під час навчання за інтегрованим курсом з використанням різноманітних методик оцінювання, які відповідають особливостям інтегрованого навчання.

Інновації в процесі навчання студентів методики викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» можуть містити різноманітні підходи та методики, спрямовані на покращення розуміння та застосування цієї методики в майбутній педагогічній практиці.

З-поміж них варто виокремити:

– використання технологій, зокрема віртуальних і доповненої реальності, відеоуроків, вебінарів та онлайн-ресурсів, для навчання студентів методики викладання інтегрованого курсу. Це дає змогу студентам отримати доступ до різноманітних матеріалів та інтерактивних інструментів для навчання;

– проєктна діяльність – залучення студентів до проєктної діяльності, де вони розробляють і проводять інтегровані уроки та навчальні проєкти з використанням курсу «Я досліджую світ», що дозволяє студентам отримати практичний досвід планування та виконання навчальних заходів з інтегрованим підходом;

– колаборативне навчання і залучення студентів до нього, де вони спільно працюють над проєктами та завданнями, спілкуючись та обмінюючись ідеями, що сприяє розвитку комунікаційних та співпрацівників навичок, важливих для успішної реалізації інтегрованого підходу в навчанні;

– залучення студентів до процесу рефлексії та самооцінки щодо їхньої роботи над викладанням інтегрованого курсу, що дозволяє студентам критично оцінювати свої досягнення та вдосконалювати свої навички викладання;

– забезпечення підтримки та наставництва від викладачів, учителів-практиків, які мають досвід роботи з інтегрованим підходом у навчанні, що дає змогу студентам отримати професійну підтримку та поради від досвідчених фахівців галузі.

Важливо врахувати кілька ключових аспектів: розуміння концепції інтегрованого навчання (вчитель повинен розуміти його сутність та переваги, а також його відмінності від традиційного підходу, необхідно мати чітке уявлення про те, як інтегрований курс може сприяти розвитку учнів і як він впливає на їхнє навчання та розвиток); знання змісту навчальної програми (вчитель повинен бути ознайомлений з вимогами та змістом навчальної програми для початкової школи, зокрема інтегрованого курсу «Я досліджую світ», має розуміти, які теми та концепції мають бути включені в курс, які навички та компетентності мають опанувати учні); методичні навички (вчитель повинен мати навички планування та проведення інтегрованих уроків та навчальних заходів, що включає вміння обирати відповідні методи та прийоми навчання, розробляти цікаві та змістовні завдання для учнів, а також оцінювати їхні досягнення); уміння працювати в команді (інтегрований курс передбачає співпрацю вчителів різних предметів та спільне планування навчальних заходів, тому вчитель повинен мати навички спільної роботи з колегами та вміння ефективно спілкуватися та співпрацювати з ними); стимулювання творчості та дослідницького мислення учнів (інтегрований курс «Я досліджую світ» сприяє розвитку творчості та дослідницького

підходу до навчання, тому вчитель повинен стимулювати учнів до активного дослідження, пошуку власних відповідей на питання та розвитку критичного мислення).

Підготовку майбутніх учителів початкових класів до викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ», набуття широкого спектру знань, умінь, навичок та інших здатностей, які допоможуть ефективно впроваджувати курс, забезпечує випускниця педагогічного факультету кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти Ірина Вікторівна Мозуль.

Математична освітня галузь як одна з основних галузей підготовки майбутніх учителів початкової школи в Глухівському національному педагогічному університеті. Головною метою навчання математики є різносторонній розвиток особистості учня, формування його світоглядних поглядів через використання математичних методів та вмінь. Також важливим є набуття здобувачам початкової освіти математичних та інших ключових умінь, які є необхідними для повсякденного життя та подальшого навчання.

Метою математичної освітньої галузі згідно з Державним стандартом початкової освіти, який набув чинності 2018 р., є формування математичної та інших ключових компетентностей; розвиток мислення, здатності розпізнавати й моделювати процеси та ситуації з повсякденного життя, які можна розв’язувати із застосуванням математичних методів, а також здатності робити усвідомлений вибір [2].

С. О. Скворцова та О. В. Онопрієнко зазначають, що «математика як навчальний предмет має потужні можливості для реалізації завдання розвитку пізнавальних процесів. Саме на математичному змісті можна вчити дітей аналізувати, порівнювати, узагальнювати, класифікувати, відрізняти істотне від неістотного, формулювати гіпотези, перевіряти їх, досліджувати вплив зміни умови математичної задачі на її розв’язання та на очікуваний результат. Здатність логічно опрацьовувати інформацію, одержану різними способами, дозволить школяреві критично оцінити її достовірність; ця звичка спрямована на постійне дослідження, з’ясування залежності очікуваного результату від зміни однієї з вихідних умов. Звичка до прикидки очікуваного результату, а згодом і до його перевірки

допоможе учневі надалі прогнозувати наслідки власних дій у повсякденному і професійному житті» [29, с. 8]. Отже, математична освітня галузь володіє освітнім потенціалом, необхідним для формування предметної математичної і ключових компетентностей у здобувачів початкової освіти.

Методика навчання математичної освітньої галузі є одним з головних освітніх компонентів навчальних планів підготовки майбутніх учителів початкових класів ННІ Педагогіки і психології Глухівського національного педагогічного університету імені О. Довженка.

Основними завданнями навчальної дисципліни «Методика навчання математичної освітньої галузі» є підготовка студентів до самостійної творчої діяльності за різними підручниками та методичними посібниками з математики для 1–4 класів, формування в майбутніх учителів методико-математичної компетентності та готовності до розв'язання професійних завдань у процесі навчання молодших школярів математики відповідно до вимог Державного стандарту початкової освіти та потреб Нової української школи. Також вона включає в себе цілу низку взаємопов'язаних елементів (мету і завдання, зміст, методику і прийоми, організаційні форми і засоби навчання молодших школярів) і передбачає розв'язання низки завдань. Зокрема, забезпечити ґрунтовне ознайомлення здобувачів вищої освіти з Типовими освітніми програмами для закладів загальної середньої освіти, розробленими під керівництвом О. Савченко, Р. Шияна (для 1–2 та 3–4 класів); чинними підручниками з математики для 1–4 класів, які рекомендовані Міністерством освіти і науки України; ознайомити студентів із ціллю, завданнями, змістом та особливостями побудови початкового курсу математики; методикою опрацювання основних тем відповідно до очікуваних результатів навчання здобувачів освіти за змістовими лініями математичної освітньої галузі (згідно з Типовими освітніми програмами); структурою уроку математики; відмінностями у вивченні окремих тем за різними навчально-методичними комплектами; сучасними тенденціями розвитку початкової освіти в умовах модернізації її змісту; підготувати здобувачів освіти до моделювання уроків математики в початковій школі та оцінювання результатів навчання учнів 1–4 класів ЗЗСО; формувати в майбутніх учителів початкових класів готовність до самостійного розроблення систем

навчальних завдань; до реалізації здобутих знань та вмінь під час проведення уроків математики за будь-яким навчально-методичним комплектом.

Методика викладання математики, як і будь-яка інша навчальна дисципліна, має свою історію становлення і розвитку. У своїх дослідженнях і висновках вона спирається на філософію, педагогіку, психологію, математику та узагальнений практичний досвід роботи вчителів початкових класів. Вагомий внесок у розвиток навчальної дисципліни внесли викладачі університету.

Корифеєм викладання методики математики в Глухівському учительському інституті для майбутніх вчителів початкових класів був Михайло Васильович Богданович. Його наукова діяльність у галузі розроблення методики викладання математики в початковій школі була спрямована на задоволення нагальних потреб і вимог сучасної йому середньої школи. Вона була підпорядкована вивченню стану викладання актуальних питань, які поставали перед учителями в ході численних реформувань початкової освіти, та розробленню адекватних науково-методичних шляхів їх розв’язання.

Викладацька і наукова діяльність М. В. Богдановича була плідною й різнобічною, її орієнтири змінювалися під впливом зовнішніх обставин, що визначалися напрямами реформування освітньої галузі. Водночас цілі наукової роботи вченого завжди підпорядковувались ідеї сприяння поліпшенню математичної підготовки учнів початкових класів й спрямовувалися на допомогу освітянам, модернізацію змісту математичної освіти в початковій школі. На кожному з етапів її реформування теоретико-методична робота вченого набувала нового змісту, форм і характеру, але сталим залишалося прагнення оновлювати навчальні програми та навчально-методичне забезпечення згідно з досягненнями науки й поліпшувати математичну підготовку учнів початкових класів в Україні.

Суто наукові дослідження вчений поєднував із проведенням великої фахово-громадської та адміністративної роботи: вивчав та аналізував стан викладання математики в школах України, на цій основі формулював рекомендації вчителям щодо поліпшення шкільної математичної освіти, часто виступав із лекціями перед педагогами. Більше 10 років очолював сектор (відділ) початкового навчання в інституті педагогіки Академії педагогічних наук. Саме під його керівництвом колектив сектора

здійснив декілька широкомасштабних досліджень у школах республіки. Брав участь у масштабних дослідженнях із вивчення проблеми переходу початкової школи спочатку на трирічний, а пізніше – чотирирічний (з 6 років) термін навчання. Ним досліджені особливості роботи підготовчих (для 6-річних дітей) класів та класів вирівнювання. Виступив одним із фундаторів фахового журналу «Початкова школа».

Із середини 70-х рр. М. В. Богданович розпочав активну роботу з розроблення національного, україномовного навчального забезпечення змісту математичної освіти молодших школярів. Першим на цьому шляху став підручник із математики для підготовчих класів. У подальшому цей вид науково-методичної роботи з формування компонентів змісту освіти стане провідним у творчості вченого.

Ураховуючи те, що в початкових класах проводять переважно комбіновані уроки з математики, науковець дібрав до підручника вправи для підготовчої роботи до вивчення нового матеріалу, який розглядається на цьому ж уроці або на наступних, для ознайомлення з новим матеріалом, для закріплення отриманих знань чи матеріалу, який вивчався на попередніх уроках. Розробляв зошити з друкованою основою для 1–4 класів з математики, розкриваючи в них актуальні підходи до вивчення математики. Учений вважав, що ці навчальні матеріали є найбільш ефективною «формою дидактичних матеріалів». Він так визначив їх призначення: «...полягає в тому, щоб підвести дітей до осмисленого сприймання нового матеріалу та урізноманітнити форми завдання у закріпленні знань». У зошитах містилися також методичні рекомендації для вчителів щодо їхнього використання в навчальному процесі.

На початку XXI століття учні початкових шкіл України вивчали математику за підручниками М. В. Богдановича, які мали розвивальну спрямованість. З метою розвитку логічного мислення, творчих здібностей, оволодінням уміннями та навичками у підручниках були розміщені завдання з логічним навантаженням і завдання підвищеної складності. У них учням пропонувалося скласти приклади, рівняння та задачі з різними вихідними: заданими числами, арифметичною дією, малюнком, умовою, таблицею, виразом, розв’язанням, питаннями, блок-схемами тощо. Підручники, особливо для 1 класу, містили також

завдання розважального характеру: ігри, цікаві вправи, загадки, лічилки та інші тощо.

Відтак, вважаємо, що Михайла Васильовича з повним правом можна вважати одним з перших вітчизняних популяризаторів математичної науки для дітей молодшого шкільного віку.

Наступницею у викладанні методики математики для вчителів початкових класів у Глухівському державному педагогічному інституті стала Віра Іванівна Мринська – талановитий педагог, провідний методист початкового навчання математики. 40 років вона віддавала свої знання майбутнім учителям початкових класів у рідному виші, створила регіональний кабінет методики математики, розробила прилади для підвищення ефективності засвоєння математики в початкових класах, які демонструвалися на ВДНГ. Її лекції і практичні заняття відзначалися високим науковим і методичним рівнем, творчим підходом до розв’язання проблем методики математики: формування у молодших школярів математичних понять, обґрунтування та побудова системи вправ, розроблення методичних занять тощо.

В. І. Мринська є автором низки методичних посібників для учителів: «Позакласна робота з математики у початкових класах», «Уроки математики у 1–3 класах», «Профорієнтаційна робота на уроках математики в середній школі», «Уроки математики в 4 (3) класі», таблиць з математики для початкових класів тощо. Неодноразово була нагороджена почесними грамотами Міністерства освіти України.

Методику навчання математики у початкових класах викладав і Григорій Павлович Лишенко. Науковець тісно співпрацював з М. В. Богдановичем, був його аспірантом, співавтором підручників з математики для 1–4 класів. Науковець досліджував різні методичні підходи до формування умінь у здобувачів початкової освіти розв’язувати математичні задачі.

Викладання методики навчання математичної освітньої галузі у Навчально-науковому інституті педагогіки і психології здійснює кандидат педагогічних наук Галина Іванівна Непомняща, спрямовуючи його на проактивне впровадження сучасних вимог Нової української школи до навчання математики здобувачів початкової освіти і спираючись на досвід попередніх поколінь.

Розвиток інформатичної освітньої галузі в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка. Інформатична освіта відіграє ключову роль у підготовці вчителів початкових класів до роботи із сучасними цифровими технологіями та забезпеченні сталого розвитку освітнього процесу.

Аналіз документації Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка засвідчив, що вперше до навчальних планів підготовки вчителів початкових класів у 1989 р. було введено дисципліну «Обчислювальна техніка і технічні засоби у навчальному процесі». У процесі вивчення дисципліни майбутні вчителі вивчали основи роботи з комп'ютером, операційні системи, основи програмування, використання комп'ютера у навчальному процесі, проблеми та перспективи використання обчислювальної техніки в освіті тощо.

З поширенням комп'ютерів та інтернету в закладах освіти інформатика стала важливим елементом навчальних програм. Здобувачам пропонували курси з використання цифрових технологій в навчанні, створення презентацій, роботи з вебресурсами тощо.

Інформатична освіта в українській школі для учнів 1–4 класів пройшла значний шлях від моменту впровадження до сучасності, і цей шлях відображає еволюцію підходів та методів навчання інформатики. У 2014 р. вперше до навчальних планів підготовки здобувачів освіти за напрямом підготовки 6.010102 Початкова освіта було включено методику навчання інформатики. Мета навчальної дисципліни: формування у студентів знань, вмінь та навичок, необхідних для навчання основам інформатики та обчислювальної техніки, ефективного використання засобів сучасної інформаційної технології при викладанні інших предметів, для управління освітнім процесом, під час його організації, супроводу, аналізу, коригуванні, для формування через інформатику елементів інформаційної та загальної культури учнів початкових класів, інтеграції навчальних предметів і диференціації навчання, надання навчальній діяльності дослідницького й творчого характеру. Фактичне вивчення методики відповідає впровадженню Концепції Нової української школи (НУШ).

НУШ відкрила нові можливості для інформатичної освіти в початковій школі. Одним із головних завдань стало впровадження

сучасних педагогічних методик та технологій у процес навчання. Зміни в програмі передбачали розвиток інформаційної грамотності, алгоритмічного та проблемного мислення учнів, а також акцентували на важливості інтеграції інформатики з іншими предметами.

З 2016 р. в освітніх програмах підготовки вчителів початкових класів уведено нові освітні компоненти, розроблено навчальні програми з різних напрямів інформатики («Сходинки до інформатики», «Нові інформаційні технології», «Практикум з інформатики» тощо), завданням яких є залучити учнів до свідомого й активного використання інформаційно-комунікаційних технологій. Ці програми передбачали вивчення базових понять і термінів інформатики, основ програмування та робототехніки, використання інтерактивних методів навчання.

Поступово із розвитком НУШ інформатична освіта стала більш інтегрованою та інтердисциплінарною. Уроки інформатики поєднувалися з іншими предметами, щоб допомогти учням краще розуміти взаємозв'язок між різними дисциплінами та використовувати інформаційні технології для вирішення завдань у різних контекстах.

Сучасна інформатична освіта в НУШ активно використовує різноманітні онлайн-ресурси, навчальні платформи та інтерактивні програми для залучення учнів. Вона також враховує сучасні тренди у сфері технологій, такі як штучний інтелект, інтернет речей та кібербезпека, надаючи учням не лише базові навички роботи з комп'ютером, але й розуміння цифрового світу, у якому вони живуть.

Відтак, методика навчання інформатичної освітньої галузі в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка пройшла шлях становлення з моменту впровадження концепції і до сучасності, стала більш доступною, зрозумілою, цікавою та практично орієнтованою для учнів початкових класів.

Напрями розвитку методики навчання інформатичної освітньої галузі в університеті постійно оновлюються відповідно до нормативних документів, потреб і вимог сучасного світу. Зокрема, велику увагу приділено розвитку навичок програмування, які стають дедалі більш важливими у цифрову епоху. Учні вже з початкових класів вивчають основи алгоритмізації та розв'язання проблем за допомогою

програмування. Це допомагає їм розвивати аналітичне мислення та творчий підхід до розв'язання завдань.

Важливим аспектом є розвиток навичок критичного мислення учнів щодо використання інформації з інтернету. Здобувачі освіти вчаться пояснювати учням основні поняття кібербезпеки, правила безпечної роботи в інтернеті та важливість захисту особистих даних. Це допомагає сформувати їхню цифрову грамотність та захистити від потенційних загроз в онлайн-середовищі.

У зв'язку зі зростанням інтересу до STEM-освіти (наука, технології, інженерія та математика) інформатична освіта в НУШ також активно сприяє розвитку навичок учнів у цих сферах. Заняття з робототехніки, конструювання, а також вивчення фундаментальних принципів науки та технології роблять навчання цікавим та практично корисним для дітей.

Інформатична освіта в НУШ має за мету підготувати учнів, які не лише володіють базовими навичками роботи з комп'ютером, але й мають глибоке розуміння цифрового світу, здатність критично мислити, швидко адаптуватися до нових технологій та ефективно використовувати їх у навчанні та реальному житті.

Освіта в НУШ також акцентує на розвитку креативності та проблемного мислення. Учні навчаються не лише використовувати програми чи рішення, створені іншими, але й розробляти їх самостійно, шукаючи нові способи вирішення завдань та вдосконалюючи свої навички в процесі творчого експерименту. Це сприяє формуванню в учнів ціннісних орієнтацій у сфері використання технологій, виховує в них відповідальність та етичне ставлення до використання інформаційних ресурсів.

Завдяки постійному вдосконаленню навчальних програм, впровадженню інноваційних методик навчання та підтримці вчителів у процесі професійного зростання інформатична освіта в НУШ стає щодалі більш ефективною та доступною для учнів. Це сприяє не лише розвитку їхніх інтелектуальних та технічних здібностей, але й формує підґрунтя для подальшої успішної кар'єри в цифровому світі.

Сьогоднішні особливості навчання методики інформатики передбачають зміщення акценту на інтерактивність та індивідуалізацію навчання. Завдяки використанню розумних

технологій, зокрема штучного інтелекту та адаптивних програм, навчання може бути більш ефективним та цікавим для кожного учня, ураховувати його індивідуальні потреби та можливості.

Кандидати педагогічних наук, доценти кафедри теорії і методики початкової освіти Олександр Володимирович Ігнатенко та Андрій Сергійович Литвинов (експерт національного агентства із забезпечення якості вищої освіти) забезпечують реалізацію завдань інформатичної освітньої галузі зі збереженням балансу між використанням сучасних технологій та максимальним орієнтуванням на коучинг педагогічних працівників, оскільки майбутні вчителі початкових класів будуть ключовими фігурами в освітньому процесі, відіграватимуть важливу роль у стимулюванні інтересу учнів до інформатики та сприятимуть їхньому особистісному та професійному розвитку.

Методика навчання інформатичної освітньої галузі в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка продовжує еволюціонувати, відповідаючи викликам сучасного світу та здійснюючи підготовку учнів до успішної адаптації в цифровому суспільстві. Це надає їм не лише необхідні знання та навички, але й розвиває креативність, аналітичне мислення та здатність до самостійного навчання, що є важливими складниками успіху в сучасному світі.

Важливим аспектом подальшого розвитку інформатичної освіти в НУШ є забезпечення рівного доступу до цифрової освіти для всіх учнів. Це означає не лише забезпечення належної інфраструктури та доступу до необхідних технологій у всіх школах, але й розроблення програм та ресурсів, які б ураховували потреби та можливості різних учнів, включаючи дітей з особливими освітніми потребами.

У майбутньому інформатична освіта може розглядатися в контексті глобальних та міжнародних ініціатив, спрямованих на підвищення цифрової грамотності та інформаційної безпеки серед учнів. Залучення до таких ініціатив дасть українським учням змогу відчути себе частиною глобальної спільноти та отримати доступ до найновіших технологій та навчальних ресурсів.

Розвиток методики інформатичної освіти передбачає постійне оновлення навчальних програм з урахуванням змін у сфері технологій. Інноваційні підходи, такі як використання віртуальної реальності, розширеної реальності та штучного інтелекту, можуть стати стандартом у навчальному процесі, щоб

зробити навчання більш цікавим та ефективним. Створення додаткових можливостей для участі здобувачів освіти в науково-дослідницьких проєктах, олімпіадах та конкурсах з інформатики та методики навчання інформатики сприяє виявленню та розвиткові їхнього потенціалу.

Усі ці напрями розвитку інформатичної освіти в НУШ мають на меті підготувати учнів до життя в сучасному світі, де цифрові технології стають необхідним складником кожної сфери діяльності. Освічені, компетентні та креативні молоді люди, які опанують цінні цифрові навички ще на етапі початкової освіти, зможуть успішно впоратися з викликами майбутнього та приносити користь суспільству в цифрову епоху.

Технологічна освітня галузь. Ідея трудового навчання і виховання бере свій початок з глибокої давнини. У кожному суспільстві завжди існувала необхідність підготовки молодих поколінь до участі в суспільній праці та виробництві. Від давніх часів до сьогодення трудове навчання набувало різноманітних форм і змісту, залежно від домінантних соціальних умов та освітніх ідей. В Україні, як і в усьому світі, трудове виховання формувалося під впливом різних історичних та культурних чинників та не був ізольованим від європейської педагогічної думки: погляди Т. Мора, Т. Кампанелли створювали образ суспільства, де всі члени будуть займатися працею в майстернях та на полях, а також мистецтвом і науками. Жан-Жак Руссо наголошував на важливості ремісничої праці як етапу після здобуття базових навичок ручної праці, Й. Песталоцці не лише пропагував трудове виховання, але й розробив практичні методи його впровадження.

У XVIII столітті розвитку теорії трудового виховання в Україні значно сприяв видатний мислитель, письменник і педагог Григорій Сковорода, який вважав працю природною потребою людини та бачив трудове виховання як засіб створення суспільства, де кожен міг би займатися тим, що йому до вподоби. На початку XIX століття ідеї Сковороди підтримав Олександр Духнович, відомий український педагог, письменник і фольклорист, який розглядав працю не лише як економічний фактор, але і як засіб виховання.

Т. Г. Шевченко вважав працю головним критерієм моральної поведінки і підкреслював її значення для суспільного добра. Його твори («Капітанша», «Княгиня»), малюнки відображали повагу

до праці і прагнення розвивати творчі здібності дітей. Проєкт Кирило-Мефодіївського братства передбачав навчання ремесел, а «Букварь южнорусский» містив прислів'я, що висміювали ледарів, сприяючи вихованню працьовитості.

І. Я. Франко у другій половині XIX та на початку XX століть продовжив розвиток теорії трудового виховання, розглядав працю як основу людського щастя і добробуту, поєднуючи її з освітою, підкреслював значення раннього залучення дітей до праці через гру та ручну працю як засобу всебічного розвитку.

В Україні ручна праця в школах почала запроваджуватися з 1880-х рр. Київське Товариство грамотності ініціювало літні курси з ручної праці для вчителів, що включали виготовлення корисних предметів із деревини. Згодом програми розширювалися, охоплюючи різні види робіт, що сприяло практичному навчанню та розвитку майстерності серед учнів. Українські педагоги Т. Г. Лубенець і Я. Ф. Чепіга активно підтримували ініціативи щодо розробки ручної праці, сприяючи її інтеграції в загальноосвітній курс початкової школи («Проєкт української школи» (1913)).

У період до 1880 р. вивчення ручної праці було запроваджено в Київській, Волинській, Новобузькій, Острозькій і Херсонській вчительських семінаріях та в Глухівському педагогічному інституті (як додатковий предмет).

На початку XX століття в Україні впровадження ручної праці в початковій освіті та підготовка вчителів для цього предмета стали важливими напрямами розвитку освітньої системи. Згідно з проєктом реорганізації учительських інститутів 1905 р. Міністерство народної освіти започатковувало спеціальні курси для підготовки вчителів ручної праці, зокрема й при Глухівському вчительському інституті, для навчання майбутніх педагогів методів викладання ручної праці з метою подальшого ефективного впровадження її в шкільну програму.

У другій половині XIX – на початку XX століть українські педагоги активно розвивали та вдосконалювали систему трудового навчання в початкових школах, зосереджуючи увагу на принципах національної освіти та інтеграції із загальноосвітніми програмами.

За архівними даними, у Глухівському учительському інституті викладачі активно популяризували та викладали ручну працю, зосібна:

Сергій Моїсейович Солошенко (працював у Глухівському учительському інституті з 1890 р. по червень 1906 р.), викладав гімнастику, ручну працю, був наставником відомого композитора Ю. О. Шапоріна;

Іван Володимирович Липницький (червень 1906 р. – літо 1908 р.), викладач ручної праці, з 1 вересня 1910 р. – учитель-інспектор в Жмеринському чотирикласному міському училищі;

Павло Іванович Рева (3 грудня 1908 р. – 1916 р. або 1917 р., 1937 р.), викладач ручної праці, з 1937 р. – помічник директора з господарської роботи та ін.

Загалом, українські педагоги цього періоду активно впроваджували трудове навчання, розвивали програми, що сприяли не лише формуванню практичних навичок, а й загальному розвитку учнів у початкових класах через творчий підхід до викладання та інтеграцію з іншими предметами навчання.

У 1909–1913 рр. під керівництвом М. С. Григоревського Глухівський учительський інститут було перетворено на провідний методичний центр освіти. У 1915 р. Міністерство народної освіти Російської імперії планувало значну реформу шкільної освіти, у рамках якої особлива увага приділялася впровадженню трудового навчання як обов'язкового предмета, було утворено спеціальну комісію з підкомісією з ручної праці, яка провела узагальнення всіх програм з трудового навчання та розробила нові деталізовані програми, що базувалися на операційно-предметній системі, правильному відпрацюванні трудових операцій з урахуванням варіативності списку виробів.

Програма ручної праці містила: пропедевтичний дошкільний курс ручної праці (ліплення, обробку паперу та тканини); етап для учнів 1–3 класів (картонажно-палітурні роботи та обробку деревини); етап для учнів 4–5 класів (обробка металу); ремісниче спеціалізація для учнів 6–7 класів (виготовлення наочних посібників для навчання основ наук, зокрема фізики й математики).

Ця програма вважалася передовою в галузі трудового навчання свого часу і була результатом найкращих педагогічних і методичних досягнень. Незважаючи на те, що реформу шкільної освіти не було впроваджено через подальші історичні події, саме ця програма трудового навчання стала основою для подальших програм в школах України після революції, яка інтегрувалася з

реформою школи, яка забезпечувала всебічне виховання – розумове, моральне, фізичне, естетичне та політехнічне.

На тлі цих подій особливе місце в історії освіти належить Глухівському педагогічному інституті, викладачі якого активно впроваджували інноваційні методи навчання, особливо у сфері трудового навчання.

З 1950-х рр. почалося впровадження в практику шкіл ручної праці в 1–4 класах і практичних занять у шкільних майстернях для V–VII класів. У той період ручну працю в Глухівському педагогічному інституті викладала Раїса Андріївна Гаврина (працювала з 1967 по 1975 рр.), навчала майбутніх учителів початкових класів не тільки методики трудового навчання, особливостей формування у дітей практичних навичок, інтересу до ручної праці, а й естетичного й мистецького її аспектів, розвитку творчих здібностей.

Безперечно, методика трудового навчання як окрема галузь педагогічної науки охоплює об'єкти вивчення змісту навчального матеріалу, методи навчання, пізнавальну діяльність учнів та результати навчання.

У початкових класах трудова підготовка учнів охоплює широкий спектр завдань, спрямованих на розвиток їхніх навичок, освоєння основ технічного та технологічного мислення, а також формування усвідомлення важливості праці в житті кожної людини.

До основних завданнях трудового навчання в початковій школі віднесено, з-поміж інших, формування елементарних трудових навичок, ознайомлення з основами технічного та технологічного знання. Вивчення простих конструкцій, ознайомлення з інструментами і їх правильним використанням, розвиток творчих здібностей через конструювання, підготовка до виконання праці вдома і у сім'ї (йдеться про навчання учнів виконувати корисні та побутові справи, відповідальне ставлення до особистих речей); стимулювання інтересу до різних видів праці, ознайомлення з різноманітними професіями, що базуються на ручній праці і технічному мистецтві тощо.

Трудова підготовка дітей молодшого шкільного віку зазнала значної трансформації від 1870 до 2024 р. Від акценту на ручну працю, зокрема виготовлення корисних предметів з дерева та інших матеріалів, до комплексних методик технологічної освітньої галузі. Спочатку ручна праця слугувала засобом розвитку

практичних навичок і виховання працьовитості, набуття прикладних навичок для опанування суспільно корисного ремесла, поступово інтегруючись із загальноосвітніми предметами. Подальше еволюціонування методики посилювалося сучасними технологіями, цифровими інструментами, що забезпечує всебічний розвиток дітей та підготовку їх до успішної соціалізації в технологічному суспільстві, що зумовлювало різні підходи до методики як до навчальної дисципліни (див. таблицю 1).

Таблиця 1

Трансформація технологічної та мистецької освітніх галузей у навчальних планах університету

Рік	Дисципліна	Всього /аудиторні /самост.
1988	Методика трудового обучения с практикумом	120/30/90
1989	Народні та художні промисли УРСР	88/78/10
	Методика трудового виховання з практикумом	
	Методика образотворчого мистецтва з практикумом	
1991	Методика трудового виховання з практикумом	80/12/58
	Методика малювання з практикумом	
	Основи музики з методикою викладання	
1996–1997 рр.	Методика трудового виховання з практикумом	118/78/40
	Методика образотворчого мистецтва з практикумом	
	Основи музичного виховання з методикою викладання	

У Глухівському учительському інституті також заохочувалося ремісництво. Серед обов'язкових предметів була «Ручна праця», яку вважали важливим фактором виховання студентів та підготовки їх до створення навчально-методичних матеріалів, наочних посібників. Студенти практикувалися у випалюванні по дереву, обробці металів, щоб у майбутньому застосовувати ці навички в професійній діяльності та розвитку художнього смаку в своїх учнів.

Сучасна методика трудового навчання в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка вибудувана на поєднанні творчих особистостей викладачів з методичним і науковим підґрунтям: митець і дослідник Рзаев Шовги Рамиз-огли (захист кандидатської дисертації з проблем естетичного виховання в 1998 р.), викладачі праці В. І. Гіптенко, І. Ф. Гавриченко, В. Г. Демидчик.

Значний внесок у розвиток методики трудового навчання зробила Ганна Володимирівна Ігнатенко – кандидатом педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва, заступник декана педагогічно-інженерного факультету, декан факультету дистанційно-заочного навчання.

Високий професіоналізм, вимогливість і відповідальність дали змогу нинішньому викладачу методики технологічної освітньої галузі доценту Ользі Олександрівні Вишник не тільки успішно працювати на різних управлінських посадах, а й бути методистом, педагогом, наставником для майбутніх учителів початкових класів. Вона продовжує 70-річні традиції трудового виховання молоді в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка на українських регіональних традиціях та ремеслах.

Мистецька освітня галузь. У другій половині XIX століття у створеній мережі державних та недержавних закладів вищої педагогічної освіти для підготовки вчителів (Феодосійський (1872) та Глухівський (1874) учительські інститути, Ніжинський історико-філологічний інститут князя Безбородька (1875)) з-поміж інших навчальних предметів було передбачено викладання мистецьких дисциплін по 2 години у вільний час (креслення, малювання, співи).

Система художньо-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів охоплювала рисунок вільноручний, геометричний, малювання елементів будівельної конструкції. Спочатку студенти виконували контурні орнаментальні рисунки та вправи на стильове трактування форми листя. Згодом вони переходили до малювання зразків поліхромного та рельєфного орнаменту, вправ на тональну поліхромію, виконання рисунку з натури, гіпсових моделей у різних графічних техніках.

На шпальтах історії мистецького життя Глухова знаходимо згадки про викладачів університету, наприклад, у звіті

попечителя Київського учбового округу за 1893 р. згадується, що інститутський оркестр під керівництвом І. І. Крижановського (викладач співів у Глухівському учительському інституті з 1877 по 1899 р.) брав активну участь у літературних вечорах. Відомо, що оркестр виконував музичні твори за Ф. Калькбреннером та К. Вебером.

Тогочасну мистецьку галузь представлено й викладачами музики Г. Шавандою (вересень 1899 – вересень 1900), М. Стратоновичем (1 жовтня 1900 – серпень 1911), випускником Глухівського інституту 1907 р. Н. Ф. Городовенком – багаторічним керівником Державної хорової капели «Думка» (1919–1937) та хорової групи Ансамблю пісні та танцю УРСР (1937–1942);

викладачами чистописання, креслення та малюнку П. Г. Лєбєдєвим, О. П. Шапоріним (жовтень 1879 – листопад 1897), син якого, Юрій Олександрович Шапорін, став відомим українським композитором.

Процес навчання був заскладним через недостатню адаптацію навчальних програм до вимог, брак спеціальної та методичної літератури, наочно-ілюстративних матеріалів. Водночас значення мистецтва у формуванні практичних педагогічних умінь учителів оцінювалося високо: на початку ХХ століття під час вступу до учительських інститутів уперше в Україні були запроваджені нові правила відбору абітурієнтів, які передбачали перевірку музикального слуху, голосу та інших музичних здібностей. Подібні вимоги висувалися і до викладацького складу.

Згідно з проєктом реорганізації учительських інститутів 1905 р. до обов'язкових мистецьких дисциплін було віднесено малювання, а співам надано статус необов'язкової дисципліни.

Введення мистецьких дисциплін до загальної педагогічної підготовки мало на меті формування педагогічної майстерності з урахуванням фаху. Віднесення музики до необов'язкових предметів було спричинене послабленням впливу церкви на освіту в результаті революційних подій та втратою зв'язку між навчально-виховним процесом у закладах освіти та церковною службою. Спеціальні курси з «домашніх мистецтв» сприяли поглибленню педагогічної спеціалізації майбутніх учителів.

У Глухівському учительському інституті з метою поглиблення загальнопедагогічної підготовки викладалися в якості необов’язкових предметів «Виразне читання», «Історія

мистецтв», «Співи (теорія та хор)», «Музика», додатково функціонували різноманітні гуртки, зокрема, український із власним хором.

З 1905 по 1916 рр. з метою підготовки вчителів до роботи з дітьми різних вікових категорій було розширено зміст та обсяг викладання мистецьких дисциплін у педагогічних закладах, що сприяло підвищенню якості мистецько-педагогічної підготовки та загального рівня освіти в суспільстві.

Високий рівень тогочасних викладачів Глухівського інституту засвідчує ще й досвід, здобутий упродовж професійного шляху, зосібна Ян Батіст (або Ян Якобович) Ступка (червень 1919–1925 рр.) – випускник Празької консерваторії, концертмейстер Одеського театру, хормейстер Українського змішаного хору, очільник дитячого ансамблю, художній консультант чоловічого вокального квартету «Микола Лисенко», хормейстер Державного українського хору, хормейстер «Українського хору» (Прага).

Варто згадати і викладачів музики: В. Д. Саватєєву (1920–1922), С. Л. Пилипенко, Р. М. Лінова – одночасно старшого викладача психології, логіки та анатомії і фізіології дітей шкільного віку (у 1956 р. захистив кандидатську дисертацію із психологічних особливостей письмового мовлення); викладача по класу скрипки, композитора, автора 30 музичних творів О. М. Просцова.; керівника інститутського хору, викладача по класу баяна А. В. Чередника, викладачку по класу баяна, керівника вокального ансамблю «Червона калина», в подальшому – кандидата педагогічних наук, завідувача кафедри педагогіки та психології Р. М. Любиму; викладача по класу баяну О. І. Князєва, викладачку по класу фортепіано О. П. Роман.

І звичайно, на глибоку пошану за власний внесок у підготовку майбутніх учителів початкових класів заслуговують яскраві представники сучасної мистецтвознавчої науки – викладачі музики в час незалежної України Є. Л. Коляда, В. М. Мироненко, В. Д. Хоменко, В. І. Карпова – керівник інститутського оркестру народних інструментів у 1994–1995 рр., декан педагогічного факультету П. П. Протас, композитор і співак М. В. Євтушенко, доктори педагогічних наук, педагогині й виконавиці Т. М. Тюльпа, Н. І. Гречаник.

У когорті викладачів малювання Глухівського інституту варто окремим рядком окреслити надбання класного художника ІІІ ступеня В. А. Мохова (15 листопада 1897 р. – червень 1924 р.)

– статського радника, нагородженого орденом св. Станіслава III, який водночас експонував свої роботи на петербурзьких художніх виставках, у Товаристві пересувних художніх виставок; Товаристві взаємодопомоги художників; викладачів З. Я. Варченка, Л. П. Лобинцеву, кандидата наук з мистецтвознавства Г. Н. Казилова, які пробуджували у своїх студентах любов до мистецтва, натхнення ним, мотивацію і бажання творити самим.

Одна зі сторінок історії університету містить живописи викладача, художника, учасника міських, обласних, всеукраїнських виставок, члена Національної спілки художників України Івана Михайловича Дєдіщева, виваженого й мудрого митця, який усе життя навчав дітей і молодь відчувати красу природи, трансформувати її у своїх творах.

Символом відродження регіональних історичних традицій і культурних надбань Сіверщини як засобу виховання культурної свідомості, духовності студента, майбутнього вчителя початкових класів до сьогодні є учасник багатьох художніх виставок різних рівнів, член Національної спілки художників України, відмінник народної освіти УРСР (1984), заслужений працівник народної освіти України, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти Олександр Єгорович Ковальов.

Мистецька галузь, включаючи музику, малювання та співи, зазнала значних змін у Глухівському учительського інституті від дня його заснування і до сьогодення: упродовж десятиліть методики викладання мистецьких дисциплін вдосконалювалися сучасними технологіями та інноваційними підходами до навчання. Ця еволюція забезпечила формування всебічно розвинених особистостей, здатних творчо підходити до навчального процесу, сприяючи естетичному і духовному розвитку учнів. Мистецька підготовка не лише розвиває в майбутніх учителів художні та музичні навички, але й виховує в них здатність до емоційного сприйняття світу, креативність та педагогічну майстерність, що є невід'ємним складником ефективної підготовки майбутнього вчителя початкових класів.

Виховний складник підготовки майбутнього вчителя початкових класів у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка: формування національної свідомості. Україна сьогодні веде запеклу боротьбу за свою незалежність, за своє існування. Одним

з найголовніших чинників нашої перемоги в цій боротьбі є національна свідомість громадян. Педагогічний колектив університету глибоко розуміє значущість цього чинника і завжди працював над підготовкою майбутніх учителів до проведення виховної роботи з національно-патріотичного виховання учнівської молоді. Ще в 2000 р. було започатковано роботу над держбюджетною темою «Теорія і практика патріотичного виховання школярів у суверенній Україні» (керівник – академік АПН України Д. О. Тхоржевський, відповідальний виконавець – В. Ф. Решетняк, кандидат педагогічних наук, доцент, «найвитриваліший» декан факультету початкової освіти (близько 13 років обіймав цю посаду)). Метою дослідження було визначено аналіз методологічних засад, концепцій, технологій, методик формування патріотичних почуттів та національної свідомості як їх основи; розроблення методичних рекомендацій практичним педагогічним працівникам (класоводам, вихователям, класним керівникам, вчителям-предметникам) щодо формування національної свідомості як основи патріотичного виховання.

За системоутворювальний фактор прийнято процес формування «культури відношень», який полягає в засвоєнні, актуалізації та адаптації дитиною відповідних цінностей до особистого досвіду, встановленні і реалізації різного роду зв'язків із соціальними, біосоціальними та природними об'єктами, і містить такі компоненти: культуру сприйняття, культуру розуміння, культуру оцінювання об'єкта та культуру впливу на нього, здійсненого відповідно до актуальних національних, моральних, естетичних та інших цінностей культури соціуму.

Основний акцент зроблено на:

– вивченні стану сформованості в учнів почуття патріотизму, національної свідомості, громадянської зрілості, якостей громадянина;

– розробленні програми національного виховання учнів з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей;

– активізації інтересу до культурних надбань українського народу, народних традицій, обрядів, ремесел, особливо пов'язаних з рідним краєм.

До дослідницької роботи долучились не тільки всі кафедри університету, але й районний та міський відділи освіти, учителі району та міста.

У результаті роботи було проведено ґрунтовний аналіз стану проблеми формування національної свідомості як основи патріотичного виховання, зокрема учнів 1–4 класів; розроблено концепції формування національної свідомості як основи патріотичного виховання школярів відповідно до вікових періодів, основні засади, принципи, шляхи і зміст виховання; критерії вивчення рівня сформованості елементів національної свідомості та патріотичного досвіду школярів; розроблено методичні рекомендації щодо формування національної свідомості в процесі позанавчальної діяльності в 1–4 класах за напрямами: національна свідомість; українознавство; екологічна культура; політична культура; естетична культура; фізична культура.

Розроблені методичні рекомендації з формування національної свідомості учнів 1–4 класів у навчальній роботі спрямовано на виховання патріотизму як риси особистості, що набуває сьогодні більшого значення, оскільки є наріжним каменем формування духовної єдності суспільства, в основі якої лежить національна свідомість, стійка громадянська позиція, патріотизм кожного члена суспільства.

Результати науково-дослідної роботи впроваджено в практику роботи шкіл у процесі педагогічних практик студентів, проведення ними навчальних і позанавчальних заходів.

Становленню професійно підготовленого вчителя початкових класів у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка сприяє й освітнє середовище. Так, у 2018 р. на базі факультету початкової освіти відкрито сучасну яскраву лабораторію «Нова українська школа», що повністю відтворює сучасний нушівський клас, має 7 навчальних зон з усім необхідним навчальним і методичним забезпеченням. Такий підхід дає можливість проводити підготовку майбутніх учителів початкових класів в умовах, максимально наближених до реалій школи.

В умовах дистанційного навчання та воєнного стану, коли реалізація освітнього процесу відбувається в онлайновому форматі, до аудиторних занять зі студентами активно долучаються випускники спеціальності «Початкова освіта», а нині – досвідчені вчителі, зосібна перший сертифікований учитель початкових класів Марина Павлівна Шерудило (викладач кафедри теорії і методики початкової освіти за сумісництвом), керівники екзаменаційних комісій для проведення атестацій

бакалаврів і магістрів початкової освіти Тетяна Миколаївна Гапонько, Олена Миколаївна Холіна, Ольга Сергіївна Мєшкова та інші, які реалізують найкращі результати засвоєння інноваційних педагогічних технологій, творче формування професійних компетентностей, набутий професійний досвід в інтерактивному освітньому середовищі в межах підготовки майбутніх учителів початкових класів, а також щедро ним діляться зі студентами, популяризують на науково-практичних семінарах та конференціях.

Професійний успіх майбутніх учителів початкових класів, випускників Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, визначається формуванням у них ґрунтовних теоретичних знань і практичних умінь, навичок, чіткого розумінням суті реформ освіти, здатностей ефективно впроваджувати нові ідеї інноваційно-гуманістичної освітньої реформи, відповідально, творчо й креативно працювати, підвищувати свій професійний рівень відповідно до вимог часу та готовності здійснювати освітній процес за принципами Нової української школи в складних сучасних умовах.

Список використаної літератури та джерел

1. Богданович М. В. Резерв підвищення ефективності навчання. *Радянська школа*. 1967. № 10. С. 91–95.

2. Державний стандарт початкової освіти. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text.

3. Пономарьов А. Етнічність та етнічна історія України : курс лекцій. Київ, 1996. С. 9–10.

4. Шкляр Л. Духовне життя етносу та нації. *Життя етносу: соціокультурні нариси*. Київ, 1997. С. 170.

5. Мала енциклопедія етнодержавознавства. Київ, 1996.

6. Коропецький І. Соціально-політична та економічна моделі сучасної України. *Сучасність*. 1992. № 6. С. 123.

7. Забужко О. С. Філософія української ідеї та європейський контекст. Київ, 1993.

8. Борисенко В. А. До проблеми соціально-економічних факторів феномену державницької школи української історіографії XVII – початку XIX століття. С. 63–64.

9. Попов Б. В. Передмова до книги «Феномен нації: основи життєдіяльності. *Феномен нації: основи життєдіяльності* / за ред. Б. В. Попова. Київ, 1998. С. 3–7.

10. Захарченко М. В., Погорілий О. І. Історія соціології (від античності до початку XX ст.). Київ, 1993. С. 265–269.

11. Виховання національної свідомості особистості : методичні рекомендації / за ред. Д. О. Тхоржевського. Глухів : РВВ ГДПІ, 2001. 148 с.

12. Концепція національного виховання (схвалена Всеукраїнською педагогічною радою працівників освіти 30 червня 1994 року).

13. Шкляр Л. Духовне життя етносу та нації. *Життя етносу: соціокультурні нариси*.Київ, 1997. С. 175–176.

14. Кресіна І. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси: етнополітологічний аналіз. Київ, 1998.

15. Горовський Ф. Картунов О. Римаренко Ю. Нація. *Етнонаціональний розвиток України: терміни, визначення персоналії* / відп. ред. Ю. І. Римаренко, І. Ф. Курас. Київ, 1993. С.253.

16. Кресіна І. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси: етнополітологічний аналіз. Київ, 1998. С. 88.

17. Борисенко В. А. До проблеми соціально-економічних факторів феномену державницької школи української історіографії XVII - початку XIX століття. *Глухів і Глухівщина в історії українського національного відродження*. Київ, 1999. С. 63–64.

18. Дашкевич Я. Перегук віків: три погляди на минуле і сучасне України. *Україна: Наука і культура*. Видання АН України, т-во «Знання» України. Київ, 1993. Вип. 26–27.

19. Вишневський О. Сучасне українське виховання. Львів, 1996.

20. Концепція сучасного національного виховання. *Освіта*. 1996. 18 вересня.

21. Вугрич В. До питання про природу і сутність патріотизму. *Виховання патріотизму у дітей та молоді в сучасних соціально-економічних умовах* : матеріали науково-практичної конференції. Київ, 1999. С. 8–12.

22. Гнатюк В. Зміст і форми національного виховання учнів. *Рідна школа*. 1999. № 9. С. 17–20.

23. Гнатюк В. Управління системою національного виховання учнів початкових класів. *Початкова школа*. 2000. № 4. С. 1–3.

24. Державний стандарт початкової загальної освіти. *Початкова школа*. 2001. № 1. С. 28–42.

25. Захарченко В. Надія на вас, учителю. *Урок української*. 2001. № 1. С. 8–13.

26. Кобзар Б., Пустовойтов Є. Педагогічні основи патріотичного виховання школярів. *Виховання патріотизму у дітей та молоді в сучасних соціально-економічних умовах* : матеріали науково-практичної конференції. Київ, 1999. С. 18–21.

27. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа). *Початкова школа*. 2002. № 2. С. 3–5; № 3. С. 1–6.

28. Основи національного виховання. Концептуальні положення / за ред. В. Кузя, Ю. Руденка, З. Сергійчик. Київ, 1993. 149 с.

29. Скворцова С. О., Онопрієнко О.В. Нова українська школа: методика навчання математики у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах інтегративного і компетентнісного підходів : навч.-метод. посіб. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 352 с.

30. Сторінки національної методики викладання української мови : конспект лекції для студентів, викладачів, учителів / укл. Н. М. Захлюпана, І. М. Кочан. Львів : ЛДУ, 1993. 36 с.

31. Гнатюк В. Зміст і форми національного виховання учнів. *Рідна школа*. 1999.№ 9. С. 17–20.

32. Кононенко П. Концепція національної системи освіти. Київ, 1995. С. 198.

33. Проданенко Т. Підготовка майбутніх учителів до здійснення патріотичного виховання школярів. *Виховання патріотизму у дітей та молоді в сучасних соціально-економічних умовах* : матеріали науково-практичної конференції. Київ, 1999. С. 97–99.

34. Жайворонюк В. З чорнозему, любистку, з душі невмирущої. Урок української. 2002. № 4. С. 33.

35. Освітяни про мову й освіту. П. Кононенко. *Урок української*. 2001. № 1. С. 14.

36. Основи національного виховання. Концептуальні положення / за ред. В. Кузя, Ю. Руденка, З. Сергійчук. Київ, 1993. 149 с.

37. Кобзар Б., Пустовойтов Є. Педагогічні основи патріотичного виховання школярів. *Виховання патріотизму у дітей та молоді в сучасних соціально-економічних умовах* : матеріали науково-практичної конференції. Київ,1999. С. 18–21.

Психолого-педагогічна підготовка фахівців: історичний та сучасний контекст

Бірюк Л. Я.,
доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і психології початкової освіти Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Поліщук В. М.,
доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки і психології початкової освіти Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Тюльпа Т. М.,
доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і психології початкової освіти Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Біліченко П. Г.,
кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки, психології, соціальної роботи та менеджменту

Освіта і наука належать до пріоритетів розвитку незалежної України, є важливим фактором формування інтелектуального ресурсу нації, визначальним чинником людського розвитку. Зміна парадигми освіти, спричинена полікультурною динамікою розвитку суспільства, активізувала появу нових ціннісних орієнтирів національної освіти, зокрема в підготовці педагогічних кадрів. Заклади вищої освіти покликані готувати вчителя майбутнього, який би міг формувати творчу особистість, здатну жити й працювати в умовах ринкових відносин, зберігати і примножувати національну культурну спадщину.

В умовах світових глобалізаційних та інтеграційних процесів, багатоманіття етносів, конфесій, мов і культур загострюється потреба в педагогах, які мають високий рівень загальнолюдських цінностей, соціальної відповідальності, загальної та професійної культури, майстерно володіють комунікативними стратегіями й тактиками. За висловом визначного вченого, педагога В. О. Сухомлинського, «наша праця – формувати людину, і це покладає на нас особливу, ні з чим незрівнянну відповідальність».

Створення нової школи України XXI століття, формування вчителя для такої школи вимагає подолання стереотипів, пошуку нових ідей, створення умов для самореалізації особистості, полікультурного виховання, особистісно зорієнтованої освіти.

Особливою є роль учителя початкових класів, який глибоко усвідомлює свої національні корені та шанує культурні традиції інших народів, емоційним, пристрасним словом формує

толерантну особистість молодих громадян Української держави з розвиненим мультикультурним світоглядом.

Підготовка вчителів початкових класів у Глухівському НПУ імені О. Довженка має глибоке історичне підґрунтя. І коли ми говоримо про свої здобутки, то маємо за честь із шанобливо вимовити імена своїх попередників, які брали активну участь у становленні нашого закладу, й кафедри зокрема.

Ретроспективний аналіз історичних джерел дав змогу констатувати, що кафедра педагогіки функціонувала на різних етапах історичного розвитку нашого вишу.

Глухівський учительський інститут післяжовтневої доби (1917–1920) був реформований в Інститут народної освіти і виправдовував своє призначення і назву. У ньому панував високий дух педагогічної творчості. Інститут, керований відомим педагогом і методистом К. П. Ягодовським, давав чітку педагогічну спрямованість вихованцям, віру в педагогічну справу, закладав у них фундамент ініціативи, творчості, активного педагогічного пошуку нових форм і методів навчально-виховної роботи, вселяв ентузіазм, виховував глибоку вірність, відданість, любов до найсвятішої справи – виховання гідного громадянина.

Педагоги Глухівського учительського інституту дожовтневої доби зосереджували свою увагу на розв’язанні цілого комплексу педагогічних питань, обумовлених прогресивними тенденціями розвитку педагогічної думки другої половини XIX ст.: поліпшення спеціальної підготовки вчителів; сутність та зміст професійної підготовки вчителя, її психолого-педагогічна основа; дидактичні, організаторські, професійні вміння вчителя народної школи; основи виховального навчання; педагогічна етика та педагогічний такт учителя; самовдосконалення, самоосвіта, самовиховання; педагогічні основи отримання енциклопедичної освіти; шляхи покращення інститутського викладання; педагогізація навчально-виховного процесу в педагогічному закладі; збагачення майбутніх учителів дослідними психолого-педагогічними знаннями; зв’язок педагогічної теорії з практикою; формування професійних педагогічних умінь та навичок; організаційні основи педагогічної творчості вчителя; народність виховання тощо.

Кафедра педагогіки була створена в другій половині 1921 р. з метою подальшого посилення професійної спрямованості діяльності закладу, підвищення його педагогічного статусу. Її

діяльність спрямовував директор Інституту народної освіти К. П. Ягодовський. При кафедрі діяли консультаційні методичні комісії для надання допомоги вчителям шкіл. Членами комісій працювали викладачі К. П. Ягодовський, С. Ф. Іваницький, С. Г. Сагарда, В. Я. Столбишева, Я. Я. Ступка й ін.

У центрі уваги діяльності кафедри було вирішення таких педагогічних проблем: формування світоглядної позиції майбутніх учителів; вивчення передового педагогічного досвіду; забезпечення практичної спрямованості навчально-виховного процесу; пошук ефективних шляхів організації й проведення педпрактики студентів, реалізація вільного розвою української школи, мови та культури; розширення циклу педагогічних предметів; багатогранна масово-політична і культурно-освітня робота серед населення, ліквідація неписьменності; шефство над сільською молоддю; організація клубної роботи; створення фондів допомоги під час голодомору на Поволжі; реалізація програми соцвиховання, організація багатогранної наукової та громадсько-педагогічної роботи; надання допомоги дитячим та молодіжним організаціям, удосконалення шкільних навчальних планів та програм, створення підручників, методичних посібників, розробок.

Означені проблеми активно та творчо розв’язувалися і в подальші періоди діяльності кафедри (1920–1930-х рр., 1930–40-х рр. XX ст.). Поряд з вищезгаданим життя поставило перед кафедрою низку нових проблем: ідейно-політичне переозброєння педагогічних кадрів, громадсько-політична діяльність учителів, популяризація педагогічної освіти і педагогічної професії, організація самоврядування, методичні основи педагогіки, трудове виховання і політехнічне навчання молоді, організація пунктів і шкіл ліквідації неписьменності, запровадження загального навчання, зміцнення зв’язків кафедри з життям, професійний рух і вчительство, національне питання і школа, створення нових навчальних програм, підручників та посібників, поширення педагогічних знань серед населення, активізація науково-дослідної роботи, історія школи і педагогіки України, наближення педагогічної науки до життя школи і вчительства, вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду, підвищення рівня методичної роботи, навчально-виробнича і сільськогосподарська праця учнів загальноосвітньої школи тощо.

Упродовж реорганізації Глухівського інституту освіти і виховання (1930–1934) завідувачем кафедри педагогіки був Сукневич, а в повоєнні роки (1943–1954) у Глухівському учительському інституті кафедру педагогіки і психології очолювали Іван Федорович Чуйко, Андрій Гнатович Соценко, Яків Кирилович Султан. Плідно й творчо освітньою діяльністю займалися викладачі кафедри педагогіки Пилип Григорович Олексієнко, Павло Федорович Троценко, Данило Іванович Оседко, Єлизавета Михайлівна Сапітон, Євгенія Тимофіївна Попова, Наталія Семенівна Маковецька, допомагали їм лаборанти Віра Юхимівна Волкова, Галина Тихонівна Гриценко.

Чітке спрямування роботи кафедри, ритм її науково-дослідної, творчої та методичної діяльності були перервані Великою Вітчизняною війною. Освітня діяльність вишу припинилася на два роки. Студенти й викладачі мужньо боролися із загарбниками на всіх фронтах, у тилу, у партизанських загонах.

З 1 вересня 1943 р. було відновлено заняття в інституті, а з ними і робота кафедри педагогіки. Кафедра плідно працювала над питаннями вдосконалення навчально-виховного процесу, поліпшення зв’язків із школами, вивчення і узагальнення роботи кращих шкіл і вчителів, дослідження проблем теорії та історії педагогіки, психології, шкільної гігієни, початкової і середньої школи, патріотичного виховання молоді, виховання на героїчних традиціях, трудового виховання, переходу до загальної освіти, удосконалення кваліфікації вчителів тощо.

У повоєнні роки центральними в роботі кафедри педагогіки були питання трудового виховання і політехнічного навчання, формування матеріалістичного світогляду, ідейно-політичного виховання, організації виробничого навчання і профорієнтації учнів в школі, поліпшення змісту роботи піонерських організацій, поширення педагогічних знань серед населення, організації педагогічної практики, організації самостійної роботи студентів, поліпшення педпрактики тощо.

У 1954 р. було поновлено статус інституту як педагогічного. З 1943 р. по 1954 р. він функціонував як учительський з дворічним терміном навчання та двома відділами: фізико-математичним і природничо-географічним. З 1954 р. по 1957 р. обов’язки завідувача кафедри педагогіки виконувала Євгенія Залманівна Закурська. З 1957 р. по 1961 р. вона офіційно була призначена на цю посаду. У полі зору викладачів означеної

кафедри в цей час перебували такі освітні проблеми: поліпшення психолого-педагогічної та методичної підготовки майбутніх учителів, зв'язок зі школами, організація самостійної творчої роботи студентів, глибоке вивчення й творче застосування педагогічної спадщини видатних педагогів, зокрема А. С. Макаренка, покращення роботи шкільних піонерських і комсомольських організацій, проведення науково-практичних конференцій, педагогічних читань, пропаганда педагогічних знань серед населення тощо. При кафедрі працював музей А. С. Макаренка, педагогічний студентський гурток «Макаренківці».

З 1961 р. по 1965 р. кафедру педагогіки очолював Ілля Іванович Смагін. Актуальними на той час питаннями, що поставали перед викладачами, були такі: поліпшення позакласної і позашкільної роботи, пропаганда педагогічних знань серед батьків і населення, покращення роботи шкільних піонерських і комсомольських організацій, підготовка піонервожатих, сприяння сім'ї і школі в справі виховання дітей, підвищення кваліфікації та наукового рівня вчителів, керівників шкіл, розвиток творчих здібностей молоді, розвивальне навчання, трудове виховання і політехнічна підготовка молоді, психологізація навчально-виховного процесу, ідейно-політичне виховання, формування світоглядної позиції майбутніх учителів тощо. При кафедрі працювала лекторська група, школа вожатого, курси підвищення кваліфікації вчителів шкіл міста, району, області.

З 1965 р. по 1968 р. роботою кафедри педагогіки керувала Ніна Федорівна Стрекаловська. Кафедра об'єднувала викладачів педагогіки, психології, математики з методикою викладання, образотворчого мистецтва з методикою викладання, методики фізичного виховання.

Центральними питаннями в роботі кафедри педагогіки були: виховання молоді на революційних, бойових і трудових традиціях народу, патріотичне виховання молоді, інтернаціональне виховання, удосконалення педагогічного процесу, міжпредметні зв'язки, суспільно корисна праця, шефська допомога сільським школам, зв'язки школи, сім'ї громадськості, виховна робота за місцем проживання, удосконалення роботи рад і комісії сприяння вихованню дітей і молоді, організація культурного дозвілля і відпочинку учнів, пропаганда педагогічних знань серед батьків і населення, організація батьківських університетів і лекторіїв,

шкіл молодих матерів, пропаганда педагогічних знань через радіо, спецвипуски газет та бюлетенів тощо.

При кафедрі діяли лекторська група пропаганди педагогічних знань, ляльковий театр для дітей, районний педагогічний радіолекторій (керівник В. А. Мосіяшенко), школа вожатого (керівник К.С. Ляшко).

Упродовж 1968–1982 рр. кафедру педагогіки і психології очолював О. П.Романов. Викладачами кафедри працювали В. А. Мосіяшенко, Н. О. Головань, К. С. Ляшко, Л. О. Ляшко, О. Д. Довбиш, М. П. Дубина, В. Ю. Раєвський, В. В. Семенов, Л. О. Степанченко.

У полі зору кафедри були питання: надання методичної допомоги вчителям міста, району, області; зв'язок із випускниками інституту, їх стажування; методична допомога викладачам педучилищ, профтехучилищ; організація науково-дослідної роботи з питань педагогіки, психології та методики підготовки майбутніх учителів, соціологічні дослідження з питань педагогіки вищої школи; організація наукових гуртків педагогічного спрямування; підготовка студентських наукових робіт до участі в республіканських та всесоюзних конкурсах; робота факультету громадських професій, організація учнівських клубів, підготовка учнівської молоді до вступу у ВНЗ, орієнтація випускників шкіл на педагогічну професію; розроблення комплексного перспективного плану виховної роботи на весь період навчання майбутніх учителів, виїзні засідання кафедри тощо.

При кафедрі педагогіки діяли: група аналізу якості навчально-виховного процесу, учнівський клуб на базі Глухівської загальноосвітньої 8-річної школи № 5 (керівник М. Т. Мусіяка), школа юного педагога (керівник К. С. Дрозденко), проблемна лабораторія «Зв'язок школи, сім'ї, громадськості у вихованні учнівської молоді» (керівник І. В. Комановський), семінар кураторів академгруп (керівник В. А. Мосіяшенко), відділення факультету громадських професій «Школа вожатого» (керівник К. С. Ляшко), семінар для молодих викладачів інституту (керівник О. П. Романов), різнопрофільні проблемні студентські групи.

З такою самою назвою в Глухівському педагогічному інституті імені С. М. Сергєєва-Ценського функціонувала кафедра в 1980-х рр. XX ст. Про це свідчать відомості про Лідію Іванівну

Подшивайлову, яку за направленням МО УРСР 15 серпня 1985 р. призначено на посаду викладача кафедри педагогіки і психології Глухівського державного педагогічного інституту ім. С. М. Сергєєва-Ценського (за розвідками В. М. Крижанівського). Викладачка проводила заняття з педагогіки, історії педагогіки, методики виховної роботи, основ педагогічної майстерності, методики виховної роботи в піонерському таборі, етики й психології сімейного життя.

З 1982 р. по 1983 р. тимчасово виконувала обов'язки завідувача кафедри педагогіки Катерина Семенівна Ляшко. Викладачі кафедри брали активну участь у роботі створеної при кафедрі лабораторії професійної орієнтації, розробляли наукові основи організації профорієнтації учнів загальноосвітньої школи, були учасниками наукових семінарів, науково-практичних конференцій. Значну роботу народознавчого та краєзнавчого характеру проводили викладачі кафедри В. А. Мосіяшенко, К. С. Ляшко. Кафедра працювала над питаннями оптимізації навчально-виховного процесу, формування громадської активності майбутніх учителів, організації стажування випускників, підвищення кваліфікації та наукового рівня викладацького складу.

При кафедрі діяв Клуб творчої педагогіки вчителів початкових класів міських шкіл, працювали обласні курси підвищення кваліфікації вчителів, постійно проводився семінар піонервожатих шкіл району (керівники К. С. Ляшко, В. А. Мосіяшенко). Кафедра була ініціатором проведення виїзних засідань у школах міста та сільських школах (у селах Баничі, Перемога, Соснівка, Червоне, Слоут, Береза), організації урочистостей, присвячених річницям видатних педагогів.

1983–1985 рр. – період роботи на посаді завідувача кафедри педагогіки В'ячеслава Івановича Шахненка. Він креативно переосмислював і продовжував традиції кафедри. Колектив зосередив увагу на проблемі розвитку творчих здібностей учнів загальноосвітньої школи та творчих здібностей майбутніх учителів.

Тривалий період факультет педагогіки і методики початкової освіти був центром організації діяльності всього ЗВО. За роки існування на факультеті підготовлено близько 11000 тисяч учителів початкових класів. Авторитет і фаховий рівень випускників факультету в Україні завжди характеризувався як

високий. Такому рівню підготовки випускники факультету завдячують передусім наполегливій праці педагогічного колективу, у якому завжди були яскраві творчі особистості.

Фахові методики з предметів початкової освіти на факультеті завжди викладали досвідчені викладачі, серед яких автори підручників і методичних посібників для вчителів початкової ланки освіти. За підручниками математики кандидата педагогічних наук М. В. Богдановича ще донедавна навчалися молодші школярі. Понад 30 років перевидавався «Буквар» М. С. Вашуленка (у співавторстві). За підручники з природознавства для учнів 2–3 класів урядових нагород удостоєна кандидат педагогічних наук Л. К. Нарочна.

У 1986 р. у структурі Глухівського державного педагогічного інституту як самостійний підрозділ було створено кафедру педагогіки і методики початкового навчання. Очолила її Т. Б. Пушкар. Пізніше кафедрою керували доцент В. І. Мринська, кандидат педагогічних наук доцент М. З. Каплан, кандидат педагогічних наук, доцент Г. П. Лишенко.

Кафедра надавала значну допомогу в організації методичної та позакласної виховної роботи в школах міста та району; під керівництвом викладачів кафедри виготовлялися наочні та навчальні посібники для сільських шкіл; вивчався передовий досвід організації навчально-виховного процесу в початковій школі, сільській зокрема. Проблемними питаннями, над якими працював колектив, були поєднання навчання і виховання в єдиному педагогічному процесі, запровадження технічних засобів навчання, творче застосування педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського, патріотичне, інтернаціональне, моральне виховання молоді, активізація НДР у галузі педагогічної та психологічної науки.

Вагомий внесок у підготовку вчителів початкової школи зробила доцент Віра Іванівна Мринська – талановитий педагог, провідний методист курсу методики математики, відмінник народної освіти УРСР (1977), заслужений працівник народної освіти України (1994). В. І. Мринська була автором значної кількості посібників, методичних статей, таблиць, діафільмів, кодопозитивів, електроприладів, рекомендованих студентам, учителям, працівникам освіти.

З 1999 р. в навчальному закладі функціонувала кафедра педагогічної творчості, якою до 2010 р. керувала доцент Ніна

Анатоліївна Зінченко. У складі кафедри працювали кандидати педагогічних наук, доценти Л. Я. Бірюк, В. В. Мішедченко, О. Є. Ковальов, ст. викладач Т. М. Тюльпа, викладач І. М. Дєдіщев, асистенти Н. І. Гречаник, Л. В. Целікова, Н. В. Аврамкіна, С. П. Панченко, лаборанти А. С. Дерюгіна, Л. В. Шумиліна, концертмейстери Н. С. Абрамова, Т. В. Сніжко.

У цей період кафедра працювала над проблемами пошуку ефективних форм навчання і виховання студентської молоді; створенням навчальних і методичних посібників, методичних розробок, рекомендацій; удосконаленням самостійної роботи студентів, залученням їх до наукового пошуку; проблемою впровадження комп'ютерної техніки, нових інформаційних технологій та кредитно-модульної системи в навчально-виховний процес; підвищенням якості кадрового складу; удосконаленням педпрактики студентів, навчальних планів та програм з дисциплін кафедри; методичною підготовкою студентів до організації літнього відпочинку учнівської молоді; поліпшенням методичної роботи; орієнтацією учнів загальноосвітньої школи на педагогічну професію, встановленням зв'язків зі школами, педучилищами областей; програмним забезпеченням усіх видів практик; удосконаленням форм контролю навчальної роботи студентів.

В означений період члени кафедри захистили дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, за якими продовжувалася робота в окремому науковому напрямі:

– Н. А. Зінченко на тему «Формування культури відношень молодших школярів у позакласній виховній роботі»;

– Л. Я. Бірюк на тему «Збагачення словникового запасу молодших школярів у процесі вивчення російських народних казок»;

– В. В. Мішедченко на тему «Формування музично-педагогічної культури майбутніх учителів початкових класів і музики».

З 2010 р. кафедра педагогічної творчості була приєднана до кафедри теорії і методики початкового навчання, яку очолював професор, доктор педагогічних наук, академік НАПН України М. С. Вашуленко. Цей період характеризується якісною професійно-методичною підготовкою здобувачів вищої освіти до опанування предметів початкової школи, яку забезпечували академік НАПН України М. С. Вашуленко, доценти Л. Я. Бірюк, Г. С. Демидчик, Г. В. Ігнатенко, Н. М. Захарова, О. Є. Ковальов,

Г. П. Лишенко, В. В. Мішедченко, В. О. Собко; старші викладачі О. О. Вишник, Н. І. Гречаник, О. О. Шрамко, І. М. Дедіщев, Г. І. Непомняща, Л. М. Мироновська, І. О. Пінчук.

Наукова-дослідна діяльність – вагомий складник професійної компетентності викладача вищої школи. В означений період в університеті діяла наукова школа доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена НАПН України, заслуженого діяча науки і техніки України, завідувача кафедри педагогіки і методики початкової освіти М. С. Вашуленка. Наукова робота професорсько-викладацького складу кафедри була спрямована на дослідження проблематики напряму «Теоретико-методичні засади реалізації компетентнісного підходу в професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів», на впровадження системи багаторівневої професійної підготовки фахівця. Наукові теми виконували 1 доктор педагогічних наук, професор, 7 доцентів, 3 старші викладачі, 2 асистенти.

Основними напрямами роботи наукової школи визначено:

- проведення теоретичних та експериментальних досліджень актуальних проблем навчання, виховання і розвитку молодших школярів та всебічної професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів;

- використання результатів досліджень у процесі підготовки науково-педагогічних кадрів для початкової ланки загальноосвітньої школи;

- проведення науково-методичних конференцій, семінарів, нарад у співробітництві з установами Національної академії педагогічних наук України, вищими навчальними закладами, закладами післядипломної освіти та загальноосвітніми школами.

За результатами науково-дослідної роботи захищено 1 докторську та 2 кандидатські дисертації:

- Л. Я. Бірюк 26 вересня 2012 р. у Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького захистила докторське дослідження «Теорія і технології формування комунікативної компетентності з російської мови майбутнього вчителя початкових класів у процесі професійної підготовки» за спеціальністю 13.00.04. – теорія і методика професійної підготовки;

- Н. І. Гречаник 11 квітня 2012 р. захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за темою «Методична підготовка студентів педагогічних

університетів до творчої самореалізації в процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін»;

- О. О. Шрамко 23 вересня 2014 р. захистила дисертаційне дослідження «Краєзнавчий матеріал як засіб реалізації соціокультурної змістової лінії початкової мовної освіти в умовах Сіверського регіону».

Підготовка підручників, посібників, монографій, методичних матеріалів слугує органічному поєднанню теорії і практики та є матеріальним продуктом використання найактуальніших наукових розробок з метою реалізації компетентнісного підходу майбутніх фахівців початкової ланки освіти. Представники наукової школи керували низкою дипломних і магістерських робіт, було створено підручники й навчальні посібники для початкової школи, методичні посібники для вчителів, опубліковано наукові статті в провідних фахових виданнях. За результатами наукових досліджень у 2012 р. опубліковано 22 роботи, з них 2 підручники, 3 посібники для початкової ланки освіти, 15 статей з підготовки майбутнього вчителя до роботи в умовах упровадження оновленого змісту навчання в початковій школі.

Найбільш вагомим результатом роботи у 2012 р. є колективне монографічне дослідження «Комплексний підхід до фахової підготовки сучасного вчителя початкових класів», у якому:

– окреслено актуальні тенденції і підходи до підготовки майбутнього вчителя початкової школи в сучасних соціокультурних умовах;

– здійснено ретроспективний аналіз проблеми формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів;

– визначено психологічні, дидактичні і, зокрема, лінгводидактичні передумови професійного розвитку майбутніх учителів.

У дослідженні репрезентовано п’ять розділів, кожен з яких висвітлює певний аспект професіограми вчителя початкових класів.

Результатами науково-творчої та виставкової діяльності є завершення роботи над створенням навчально-методичного посібника для учнів 1–7 кл. доцентом О. Є. Ковальовим

«Образотворче мистецтво у школі» за такими розділами: 1. Малювання з натури. 2. Декоративне малювання. 3. Тематичне малювання. 4. Бесіда. Також видрукувано альбом-посібник «Краю мій, Сіверіє» за результатами науково-творчої діяльності методичного центру «Калинові криниці» з відродження традицій у народному декоративно-прикладному мистецтві Сумської та Чернігівської областей (вишивка, витинанка, аплікація, різьблення по дереву).

Викладачі кафедри педагогіки і методики початкової освіти О. Є. Ковальов та І. М. Дєдіщев брали активну участь у виставковій діяльності, зокрема, у Всеукраїнській етнографічно-художній виставці «Барвиста Україна» (м. Київ, 14–17 серпня 2012 р.); у всеукраїнських науково-практичних конференціях; у Всеукраїнській художній виставці живопису, графіки, декоративно-прикладного мистецтва (м. Київ, 26 жовтня 2012 р.).

У рамках роботи наукової школи проводилися всеукраїнські й регіональні науково-практичні конференції та семінари з участю визнаних в Україні науковців у галузі фахових методик початкової ланки освіти, викладачів багатьох ЗВО України, учителів, працівників управлінь освіти. Так, члени кафедри брали участь у наукових конференціях та семінарах, що відбувалися в Україні та поза її межами – у міжнародних, всеукраїнських, обласних, інтернет-конференціях; всеукраїнських семінарах та читаннях і як слухачі, і як учасники з презентацією відповідних самостійних наукових напрацювань викладачів кафедри.

Участь науково-педагогічних працівників кафедри в різнопланових наукових заходах сприяло підвищенню їхнього теоретико-методичного рівня та апробації авторських науково-методичних напрацювань. Зокрема, науково-педагогічні працівники кафедри брали активну участь в організації та проведенні ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми підготовки вчителя початкових класів з фахових методик у вищих педагогічних навчальних закладах» (26–27 жовтня 2010 р.); науково-методичного семінару «Компетентнісний підхід до формування змісту загальної початкової освіти» (18 жовтня 2011 р.); Всеукраїнської науково-практичної конференції «Реалізація компетентнісного підходу до навчання української мови відповідно до вимог Державного стандарту початкової загальної освіти» (26–27 березня 2012 р.); обласного науково-методичного семінару «Методика формування

ключових і предметних компетентностей у молодших школярів» (9 жовтня 2013 р.); Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційні технології у професійній підготовці сільської школи» (22–23 жовтня 2013 р.). Результати наукових досліджень висвітлювалися у наукових, фахових збірниках, матеріалах науково-практичних конференцій. Усього за 2012 р. викладачі брали участь у 42 наукових конференціях та семінарах. Доповіді у форматі наукових статей опубліковано у фахових виданнях вітчизняного та міжнародного рівнів.

Активними учасниками міжнародних конференцій були старший викладач Г. І. Непомняща та аспірантка О. О. Шрамко (м. Луганськ, м. Тернопіль, м. Київ); на всеукраїнських конференціях та семінарах репрезентували результати своїх досліджень викладачі М. С. Вашуленко, В. О. Собко, Л. Я. Бірюк, Н. А. Зінченко, В. В. Мішедченко, Н. М. Захарова, Г. С. Демидчик, Л. М. Мироновська (м. Суми, м. Київ, м. Умань, м. Луганськ, м. Тернопіль, м. Черкаси, м. Глухів).

Кафедра педагогіки і методики початкової освіти мала великий досвід організації науково-дослідної роботи студентів. Потужно активізували наукову діяльність викладачів і студентів керівництво й участь у проблемних групах та наукових гуртках, робота яких спрямовувалася на реалізацію компетентнісного підходу та формування й розвиток гармонійно розвиненої особистості майбутніх учителів.

Так, кожен викладач протягом навчального року залучав студентів, які цікавляться сучасними шляхами вирішення актуальних педагогічних проблем, до участі в роботі різних дослідницьких заходів. Щорічно в роботі таких груп було задіяно понад 130 студентів, які звітують про свої досягнення під час проведення науково-практичних конференцій, творчих конкурсів, у формі публікацій у наукових виданнях всеукраїнського та міжнародних масштабів. Зокрема, найбільш популярними для пошукової діяльності студентів факультету були актуальні проблеми розвитку мовлення учнів початкових класів – керівники М. С. Вашуленко та В. О. Собко; формування комунікативної компетентності учнів початкової школи – керівник Л. Я. Бірюк; вивчення особливостей музичного розвитку дітей молодшого шкільного віку – керівник В. В. Мішедченко та творчі групи з дослідження проблем образотворчого мистецтва під керівництвом О. Є. Ковальова, І. М. Дєдіщева тощо.

Значна робота була проведена викладачами з метою підготовки студентів факультету дошкільної і початкової освіти до участі у Всеукраїнській студентській олімпіаді зі спеціальності «Початкова освіта». Така діяльність принесла високі показники – студентка IV курсу Ю. Бурчик посіла І місце. За відмінні успіхи в навчанні, громадську і наукову роботу Юлії було призначено стипендію голови Сумської обласної державної адміністрації.

Навчальна та наукова діяльність викладачів кафедри тісно переплітається з процесом професійної підготовки бакалаврів і магістрів спеціальності 013 Початкова освіта. Випускники магістратури є одним із потужних кадрових резервів кафедри. Представники наукової лабораторії підготували й захистили низку дипломних і магістерських робіт. Головними пошуковими напрямами є педагогіко-методичні дослідження в галузі початкової освіти, зокрема: розвиток естетичної культури молодших школярів засобами української народної музики; мотивація навчальної діяльності на уроці вивчення мови у 3 класі; методика використання нестандартних форм організації навчання мови у 3–4 класах; сюжетно-рольова гра як засіб формування комунікативно-етикетних умінь першокласників; тренінг як засіб формування комунікативно компетентних четвертокласників на уроках вивчення мови; розвиток комунікативної компетентності в четвертокласників на уроках мови засобами комп'ютерних технологій; засоби формування в молодших школярів відчуття музичного ритму.

Кафедра педагогіки і психології початкової освіти активно співпрацювала з іншими освітніми закладами, зокрема з Інститутом психології і педагогіки початкової освіти (академік, доктор педагогічних наук, професор В. І. Бондар), Інститутом педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України (доктор педагогічних наук, професор О. М. Семеног); Бердянським державним педагогічним університетом (доктор педагогічних наук, професор Л. В. Коваль), Державним закладом «Південно-український національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (доктор педагогічних наук, професор І. О. Пальшкова), Ніжинським державним університетом імені Миколи Гоголя (доктор педагогічних наук, професор О. Я. Ростовський), Уманським національним педагогічним університетом імені Павла Тичини (доктор педагогічних наук, професор О. А. Комар), Черкаським національним університетом

імені Г. С. Сковороди (доктор педагогічних наук О. А. Біда), Харківським національним педагогічним університетом імені Г. С. Сковороди (професор О. В. Джежелей).

Гордістю ГНПУ ім. О. Довженка був студентський академічний жіночий хор (художній керівник та диригент кандидат педагогічних наук Н. І. Гречаник), жіночий вокальний квартет викладачів університету (у складі Л. М. Тригубенко, Т. М. Тюльпа, Н. І. Гречаник, О. Я. Заїка) та ансамбль викладачів факультету початкової освіти ГНПУ «Веселка». При кафедрі було організовано факультативний курс «Ансамблева гра на музичних інструментах». Його роботою опікувався кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри Г. П. Голяка. На основі зазначеного курсу створено низку студентських музичних колективів: ансамбль сопілкарів, ансамбль народної музики «Українські візерунки», змішаний інструментальний ансамбль «Мозаїка». Студенти факультету мали змогу брати участь також і в малих формах вокальної та інструментальної діяльності.

Наукова школа академіка М. С. Вашуленка й у подальшому підтримувала та розвивала кращі традиції одного з найстаріших в Україні педагогічних навчальних закладів у галузі підготовки вчителів для початкової ланки освіти, наслідуючи високий науково-методичний і творчий потенціал її фундатора.

3 вересня 2013 р. в університеті було створено кафедру педагогіки і психології початкової освіти під керівництвом доктора педагогічних наук, професора Л. Я. Бірюк. Професорсько-викладацький склад кафедри тоді складався з: професорів – 1; кандидатів наук, доцентів – 3; старших викладачів, кандидатів наук – 1. Усього викладачів із науковими ступенями станом на 1 лютого 2014 р. – 100 %. Формування різнопланових складників професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів забезпечували професор Л. Я. Бірюк, доценти В. В. Мішедченко, Н. А. Зінченко, Г. П. Голяка, В. Ф. Решетняк, Н. І. Гречаник, асистент О. В. Старченко, концертмейстер Н. С. Абрамова, ст. лаборант І. П. Ткачук.

Особливість тогочасної професіограми вчителя початкових класів полягала в багатопредметній професійній підготовці, що реалізувалася в процесі навчальної, позанавчальної, практичної та науково-дослідної діяльності. З огляду на зазначене вище основною метою роботи кафедри було вдосконалення навчально-виховного процесу з педагогіки та окремих методик викладання

предметів початкової школи відповідно до тогочасних вимог підготовки майбутніх фахівців, організація діяльності, спрямованої на поєднання теоретичних знань, практико-методичних умінь із педагогічним досвідом, якого набувають студенти під керівництвом досвідчених методистів і вчителів на педагогічній практиці, підвищення якості професійної підготовки, розвиток інтересу до творчої педагогічної діяльності.

Кафедра забезпечувала викладання різнопланових професійно орієнтованих дисциплін: педагогіка, основи педагогічної майстерності, сучасні технології в початковій освіті, нові педагогічні технології в освіті, методика викладання педагогічних дисциплін, основи корекційної педагогіки, основи інклюзивної освіти, методика викладання російської мови, музичне мистецтво з методикою викладання, історія музичного мистецтва, теорія музики, основний музичний інструмент, диригування, постанова голосу, творчість українських композиторів у музичному розвитку учнів, теорія і практика роботи з хором, практикум із позакласної роботи з музики.

На кафедрі педагогіки і психології початкової освіти в процесі професіоналізації майбутніх фахівців зі спеціалізації «Музика» склалася навчальна система, спрямована на підготовку студентів до музично-освітньої роботи в початковій школі. Її забезпечувало викладання дисциплін, що формують фахові знання в царині музичного мистецтва, розвивають музичні здібності студентів, удосконалюють практичні навички та вміння (основний музичний інструмент, диригування, хоровий спів, методика музичного виховання, постанова голосу, історія і теорія музики, позакласна робота з музики). Важливу роль відігравала педагогічна практика, яка залучала студентів до педагогічної та музичної діяльності, сприяла розвитку складників професійної компетентності, спонукала до набуття нових професійних здатностей.

Науково-педагогічні працівники кафедри доценти Н. І. Гречаник, Г. П. Голяка, В. В. Мішедченко забезпечували опанування теорії та практики предметів мистецького профілю як важливого складника професіограми вчителя початкової школи та вчителя музики в початковій школі. Педагоги вміло поєднували навчальну й наукову діяльність, про що свідчать їхні науково-методичні доробки.

Так, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри В. В. Мішедченко є автором навчальної програми «Методика музичного виховання» (2003), навчальних посібників «Методика музичного виховання» (2005), «Музичний словник-довідник» (2010). Кандидат мистецтвознавства, доцент Г. П. Голяка підготував методичні рекомендації «Дитяча сюїта № 3 «Українська» для баяна Володимира Зубицького» (2011), «Вивчення дитячої музики Володимира Зубицького: новаторство виконавських завдань» (2013). Кандидат педагогічних наук, доцент Н. І. Гречаник підготувала серію статей, спрямованих на підготовку фахівців спеціалізації «Музика».

Із 2013 р. викладачі кафедри педагогіки і психології початкової освіти здійснювали науковий пошук у контексті наукового напряму кафедри «Теоретико-методичні засади реалізації креативного підходу до фахової підготовки майбутнього вчителя початкової школи» у руслі проблеми «Удосконалення змісту і засобів підготовки фахівців у галузі початкової освіти».

Завданнями наукової проблематики визначено такі: 1) формування творчого складника професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи; 2) формування в студентів образу науковця, з яким вони повсякчас спілкуються, а тому мають умотивовану потребу в постійному особистісному та професійному вдосконаленні власних наукових пошуків; 3) видання власних наукових і навчально-методичних праць; 4) результативне впровадження в навчальний процес власного творчого доробку з удосконалення змісту і засобів підготовки фахівців у галузі початкової освіти в поєднанні зі здобутками інших учених.

Реалізації визначених завдань були підпорядковані основні вектори роботи наукової лабораторії кафедри:

- формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів у процесі навчання у вищій школі;
- проведення теоретичних та експериментальних досліджень актуальних проблем професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів у руслі креативного підходу;
- проведення науково-методичних конференцій, семінарів, нарад у співробітництві з іншими науковими установами та вищими освітніми закладами.

Результатом наукових здобутків науково-педагогічних працівників кафедри був захист дисертацій з актуальної педагогічної та методичної проблематики.

За час роботи в педагогічному університеті завідувачка кафедри професор Л. Я. Бірюк має значні професійні здобутки. На означений період було опубліковано близько 70 її наукових праць, серед яких: монографії «Теорія і технології формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя початкових класів у процесі професійної підготовки» (2009), «Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи» (2005), «Розвиток педагогічної майстерності викладача в умовах неперервної освіти» (2008), «Комплексний підхід до фахової підготовки сучасного вчителя початкових класів» (2012); посібники «Методичні рекомендації з методики викладання російської мови у початкових класах» (1995), «Виховання національно свідомих студентів – важливе завдання кураторів академічних груп (2001), «Теорія і технологія формування комунікативної компетентності з російської мови майбутнього вчителя у процесі професійної підготовки» (2006), «Лінгводидактичний словник-довідник» (2006), методичні рекомендації щодо реалізації навчально-виховного процесу з дисципліни «Методика викладання російської мови в школах з українською мовою навчання за кредитно-модульною технологією навчання» (2006), «Формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя початкових класів у процесі професійної підготовки (психолого-педагогічний аспект)» (2008), «Формування і саморозвиток комунікативної компетентності з російської мови майбутнього вчителя початкових класів у процесі професійної підготовки» (2010).

Н. А. Зінченко, кандидат педагогічних наук, доцент, має такі наукові здобутки: монографія «Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи» (2005), посібники «Роль емоційного фактору в системах відношень школярів» (1993), «Прогностичне моделювання як засіб формування в учнів культури відношень» (1993), «Історичні та теоретичні основи педагогіки» (1998), «Історичні та теоретичні основи педагогіки» (1999).

Доцент В. Ф. Решетняк є автором електронного посібника «Організація соціально-виховної і колективної роботи з дітьми»

(2008) та методичного посібника «Сутнісна визначеність деяких аспектів патріотичного виховання» (2001).

Вагомим творчим здобутком викладачів кафедри є колективна монографія «Комплексний підхід до фахової підготовки сучасного вчителя початкових класів» (2012), що висвітлює різнопланові проблеми формування професійної готовності майбутнього вчителя початкової школи в умовах вищого навчального закладу.

Апробацію наукових доробків викладачі кафедри педагогіки і психології здійснювали в перебігу проведення міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, зокрема Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Використання медіатехнологій у підготовці вчителів: європейський та вітчизняний досвід» (Глухів, 25 лютого 2015 р.), Всеукраїнської науково-практичної конференції «Модернізація структури та змісту початкової освіти на засадах компетентнісного та комунікативного підходів» (Глухів, 24–25 вересня 2015 р.), Всеукраїнської науково-практичної конференції «Формування соціокультурної компетентності вчителя: зміст, традиції, інновації» (29–30 вересня 2016 р.).

2016–2017 рр. Тогочасне соціальне замовлення, визначене документами державного значення, активізувало проблему підвищення якості освіти, що й визначало характер підготовки майбутніх учителів, передусім за рахунок кардинальних змін у системі професійної підготовки педагогічних кадрів. Ринок праці потребував конкурентноспроможних фахівців – учителів, здатних викладати кілька навчальних предметів, володіти різними мовами. Динамічному, мобільному суспільству був потрібен комунікативно компетентний учитель, здатний до швидкої психолого-педагогічної перебудови, нестандартних дій, творчого підходу до розв’язання назрілих проблем, гнучкої адаптації до зміни освітніх послуг. Тому особливого значення набувала професійна підготовка комунікативно компетентного педагога.

Початкова ланка освіти потребувала вчителя, який вільно, нормативно послуговується мовою, є людиною культури, володіє цілісними системними знаннями мови і мовлення, усвідомлює свої національні корені, сповідує принцип полікультурності й шанує виховні цінності інших народів, уміє захопити кожного учня емоційним, пристрасним словом і через нього формувати толерантну особистість із розвиненим почуттям поваги до інших

культур. Тому, на наше переконання, саме вища школа відіграє вирішальну роль у професійній підготовці вчителя початкових класів. Відповідно до суспільних вимог випускники вищого педагогічного навчального закладу мали оволодіти сучасними теоретичними знаннями з наукових галузей, з якими їм доведеться знайомити молодших школярів, здобути ґрунтовні практичні навички, набути творчих якостей, удосконалити критичне мислення, мовлення, оптимізувати спілкування, тобто опанувати всі складники професійної компетентності.

На вересень 2016 р. навчально-виховний процес на факультеті початкової освіти реалізовували науково-педагогічні працівники кафедри: доктор педагогічних наук, професор Л. Я. Бірюк (завкафедри), доценти Г. П. Голяка, В. В. Мішедченко, Н. І. Гречаник, С. Г. Пішун, В. Ф. Решетняк, асистенти О. В. Старченко, А. П. Плугіна, аспірантка Т. М. Сєрих, концертмейстер Н. С. Абрамова, ст. лаборант І. П. Ткачук.

З метою професійної, методологічної, психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів сучасної школи в освітньому процесі за освітніми програмами різних рівнів викладачі кафедри реалізовували комплекс психологічних та педагогічних навчальних дисциплін. В означений період кафедра забезпечувала викладання таких дисциплін: педагогіка, основи педагогічної майстерності, сучасні технології в початковій освіті, нові педагогічні технології в освіті, методика викладання педагогічних дисциплін, основи корекційної педагогіки, методика викладання російської мови, музичне мистецтво з методикою викладання, історія музичного мистецтва, теорія музики, основний музичний інструмент, диригування, постанова голосу, творчість українських композиторів у музичному розвитку учнів, теорія і практика роботи з хором, практикум із позакласної роботи з музики.

Зміна парадигми освіти, спричинена полікультурною динамікою розвитку суспільства, світовими глобалізаційними процесами, активізувала виникнення нових ціннісних орієнтирів національної освіти в підготовці педагогічних кадрів. Особливою є роль учителя початкових класів, який глибоко усвідомлює свої національні корені, формує толерантну особистість молодих громадян України з розвиненим мультикультурним світоглядом.

Соціальний запит на професійно компетентного фахівця спеціальності 013 Початкова освіта зумовив відкриття

аспірантури (2016) з метою підготовки майбутніх викладачів ОНП за третім (освітньо-науковим) рівнем вищої освіти в Глухівському НПУ ім. О. Довженка з урахуванням:

– інтеграції держави у світовий освітній простір, модернізації національної вищої освіти відповідно до вимог Концепції «Нова українська школа»;

– об'єктивною потребою ринку праці в якісній професійній підготовці сучасного здобувача вищої освіти за спеціальністю;

– реалізацією державної потреби у викладачах-науковцях, учителях початкової ланки освіти;

– набутим в університеті досвідом щодо підготовки науково-педагогічних кадрів, зокрема у сфері початкової освіти (академік НАПН України, доктор педагогічних наук М. С. Вашуленко: під його керівництвом захищено 4 докторські та 32 кандидатські дисертації, з них 1 доктор наук і 8 кандидатів наук – для Глухівського НПУ ім. О. Довженка); доктор педагогічних наук Л. Я. Бірюк підготувала 2 докторів наук, 2 докторів філософії для Глухівського НПУ ім. О. Довженка, 1 кандидата педагогічних наук (О. В. Альмерот викладає в школі Еріх-Кестнер-Шулє в Марбурзі, Німеччина)).

У цей період продовжували збагачувати історико-педагогічні традиції та мали науково-методичні здобутки викладачі аспірантури доктори педагогічних наук Л. Я. Бірюк, М. С. Вашуленко, І. О. Пінчук, Н. І. Гречаник, Н. В. Гоголь, кандидат педагогічних наук С. Г. Пішун та ін.

В університеті було створено гнучку інноваційну освітню систему підготовки здобувачів освіти різних рівнів спеціальності 013 Початкова освіта, здатних поєднати стрімкий розвиток сучасної педагогічної науки, традиційний зміст вищої й початкової освіти та адаптуватися до сучасних освітніх умов і вимог.

Рішенням ученої ради Глухівського НПУ імені О. Довженка від 27 квітня 2016 р. було затверджено освітньо-наукову програму «Початкова освіта» третього рівня вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта галузі знань 01 Освіта / Педагогіка. Аспірантами за державною формою навчання стали А. П. Плугіна, Т. М. Сєрих, які згодом успішно захистили свої наукові розвідки.

Стратегічні цілі реалізації ОНП «Початкова освіта» зумовлені європейськими і вітчизняними державно-економічними факторами, з опертям на які здійснюється підготовка висококваліфікованого, конкурентноздатного педагога,

викладача, науковця, який вправно володіє загальними і спеціальними компетентностями та соціальними навичками, здатного до розв'язання комплексних проблем у сфері початкової, фахової передвищої та вищої освіти, науки та / або інновацій, розширення та переоцінки знань і професійної практики, здійснення наукової, педагогічної роботи.

Унікальність ОНП забезпечувалася включенням до освітніх компонентів складників, спрямованих на реалізацію сучасних підходів до реформування початкової освіти; спрямованістю тем наукових досліджень здобувачів освіти на реалізацію теоретико-методологічних основ Концепції НУШ; практико-орієнтованою організацією освітнього середовища.

Освітньо-наукова програма підготовки докторів філософії передбачала професійну підготовку здобувачів вищої освіти до педагогічної діяльності та проведення наукових досліджень у галузі вищої, фахової передвищої й початкової освіти, що визначено сучасними вимогами реалізації основ Концепції НУШ, підготовкою висококваліфікованого, конкурентноспроможного педагога, викладача, науковця до розв'язання комплексних проблем у сфері професійної діяльності, науки та / або інновацій у закладах першого рівня ЗЗСО та рівнях фахової передвищої й вищої освіти.

Означена освітня програма спрямована на реалізацію регіональної місії університету, що полягає в прагненні ЗВО стати провідним центром науки, освіти та культури Сіверщини, виконувати домінантну роль у формуванні й реалізації соціально значущих освітніх і наукових проєктів, важливих для розвитку місцевих громад, сільських населених пунктів регіону. Реалізації регіонального контексту сприяли: розвиток інтелектуального потенціалу Сумщини; удосконалення матеріально-технічної бази ОНП; функціонування наукових шкіл Глухівського НПУ ім. О. Довженка з урахуванням регіонального ринку праці, проведення майстер-класів, семінарів, тренінгів для викладачів та стейкхолдерів; моніторинг регіональних потреб у педагогічних кадрах та працевлаштування.

Науковий рівень змістового наповнення освітніх компонентів ОП різних освітніх ступенів забезпечується за рахунок функціонування в університеті спеціалізованої вченої ради Д 14.053.01 із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук та Науково-методичної ради

університету, членом якої є Л. Я. Бірюк. Професор Л. Я. Бірюк також є членом Науково-методичної комісії з розроблення Стандартів вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта для першого ОС «Бакалавр»; другого ОС «Магістр» і третього (освітньо-наукового) рівнів вищої освіти, що вже затверджені МОН України.

Підвищенню теоретико-методичного рівня, апробації авторських розробок сприяла участь викладачів кафедри в різнопланових науково-методичних конференціях і практично-навчальних семінарах. Так, члени кафедри брали участь у наукових конференціях та семінарах, що відбувалися в Україні та поза її межами; всеукраїнських семінарах та читаннях і як слухачі, і як учасники з презентацією наукових напрацювань. У зазначений період було успішно проведено Міжнародну науково-практичну інтернет-конференцію «Використання медіатехнологій у підготовці вчителів: європейський та вітчизняний досвід» (Глухів, 25 лютого 2015 р.); Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Модернізація структури та змісту початкової освіти на засадах компетентнісного та комунікативного підходів» (Глухів, 24–25 вересня 2015 р.), Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Формування соціокультурної компетентності вчителя: зміст, традиції й інновації» (м. Глухів, 29–30 вересня 2016 р.).

Упродовж 2017–2020 рр. продовжували історико-педагогічні традиції та мали значні науково-методичні здобутки й викладачі кафедри педагогіки і психології початкової освіти: доктори педагогічних наук Л. Я. Бірюк, Н. І. Гречаник, Г. Т. Кловак, І. О. Пінчук, Т. М. Тюльпа, доценти В. В. Мішедченко, С. Г. Пішун, доктор філософії А. П. Плугіна, асистент Г. Д. Шейко. Ефективними помічниками в реалізації професійної підготовки майбутніх здобувачів освіти виявилися концертмейстер Н. С. Абрамова, старший лаборант І. П. Ткачук.

У цей період свої науково-методичні надбання педагогічно-викладацький склад кафедри репрезентував на міжнародному, всеукраїнському та регіональному рівнях. У рамках роботи наукової школи стало доброю традицією щороку проводити всеукраїнські й регіональні науково-практичні конференції та семінари за участю визнаних в Україні науковців у галузі фахових методик початкової ланки освіти, викладачів багатьох ЗВО України, учителів, працівників управлінь освіти.

Так, було проведено науково-практичні конференції міжнародного, всеукраїнського та регіонального рівнів, зокрема Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Формування громадянськості як якості особистості засобами освітньої діяльності: реалії, проблеми та перспективи» (м. Глухів, 28–29 вересня 2017 р.); ІІ Міжнародну науково-практичну інтернет-конференцію «Використання медіатехнологій у підготовці вчителів: європейський та вітчизняний досвід» (Глухів, 22 лютого 2018 р.); регіональний семінар «Підготовка майбутніх учителів до реалізації Концепції "Нова українська школа"» (Глухів, 31 жовтня 2018 р.); регіональний семінар «Формування критичного мислення в процесі освітньої діяльності в контексті Концепції "Нова українська школа"» (м. Глухів, 14 листопада 2019 р.); регіональний семінар «Формування критичного мислення в процесі освітньої діяльності в контексті Концепції "Нова українська школа"» (Глухів, 14 листопада 2019 р.); регіональний науково-методичний семінар «Компетентнісний підхід в освіті: теорія і практика» (Глухів, 26 листопада 2020 р.); Міжнародну науково-практичну інтернет-конференцію «Розвиток критичного мислення в процесі освітньої діяльності: вітчизняний та європейський досвід» (13 лютого 2020 р.); Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Розвиток гнучких умінь (soft skills) у процесі освітньої діяльності: теорія і практика» (м. Глухів, 25 лютого 2021 р.); Міжнародну науково-практичну конференцію «Розвиток гнучких умінь (soft skills) у процесі освітньої діяльності: вітчизняний та зарубіжний досвід», (м. Глухів, 16 лютого 2022 року); Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Україна і світ. Імена та події в педагогічній і культурно-мистецькій думці (до 270-річчя Дмитра Бортнянського)» (м. Глухів, 28 жовтня 2022 р.); Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Початкова освіта в парадигмі Нової української школи: виклики часу» (м. Глухів, 27 квітня 2023 р.); ІІ Всеукраїнську науково-практичну інтернет-конференцію «Розвиток гнучких умінь (soft skills) у процесі освітньої діяльності: теорія і практика» (м. Глухів, 22 лютого 2024 р.).

2021–2024 рр. Сьогодні наш заклад вищої освіти переживає якісно новий етап у своєму розвитку. Нове життя вимагає суттєвих змін у підготовці освітянських кадрів. В основу програмної концепції становлення педагогічного університету як національного покладено підготовку нової генерації педагогічних

кадрів, багатоступеневість освітньо-професійної підготовки, фундаментальність знань, оновлення змісту освіти, від якого залежить формування світогляду українського народу.

Сучасний колектив кафедри педагогіки і психології початкової освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка спрямовує свої професійні зусилля на реалізацію вимог держави щодо трансформації суспільних ціннісних орієнтирів вищої школи з метою досягнення європейських вимірів, на якісне вдосконалення підготовки вчителів початкових класів нової генерації згідно з вимогами Концепції «Нова українська школа».

Продовжують історико-педагогічні традиції та мають значні науково-методичні здобутки сучасні викладачі кафедри: доктори педагогічних наук Л. Я. Бірюк, І. О. Пінчук, Т. М. Тюльпа, кандидат педагогічних наук, доцент С. Г. Пішун, доктор філософії, старший викладач А. П. Тихонова, асистент Г. Д. Шейко, аспіранти М. Ю. Барко, А. О. Коваленко, С. В. Гречаник, С. О. Демченко, С. А. Іноземцев, С. П. Півовар, І. В. Солод, А. А. Федоренко, старший лаборант І. П. Ткачук.

Таким чином, творчий колектив кафедри педагогіки і психології початкової освіти реалізує основні ціннісні настанови ХХІ ст.: довіра до студента, продуктивне спілкування, творча співпраця викладачів і майбутніх фахівців, спрямування на спільний дослідницький пошук. Науково-методичний потенціал кафедри педагогіки і психології початкової освіти зорієнтований на підготовку молодої генерації нашої держави до конструктивної професійної діяльності, що забезпечить її конкурентноспроможність, реалізацію європейського вектору розвитку освіти, обраний Україною в третьому тисячолітті, спрямованого на врахування полікультурності, багатомовності, сформованості професійної компетентності, креативності та емоційного інтелекту.

І хоча у воєнний період розвитку освіти нашої держави нелегкі випробування випали на долю студентів і викладачів нашого вишу – доводиться переживати повітряні тривоги, вибухи ракет і дронів – колектив кафедри залишається міцним, згуртованим, спрямованим на забезпечення освітніх послуг здобувачам освіти.

Протягом останніх десятиліть колективом ННІ Педагогіки і психології також накопичено значний успішний досвід підготовки

фахівців непедагогічних спеціальностей: 053 Психологія, 231 Соціальна робота та 073 Менеджмент.

Пропонуємо ретроспективний погляд на їх становлення в університеті.

Психологічна наука в нашому освітньому закладі представлена досить давно. Уперше вона виявилася в діяльності директорів Глухівського учительського інституту. Це передовсім О. В. Бєлявський (1832–1901) як рецензент праці К. Д. Ушинського «Рідне слово» (1864) та один з розробників психологічних основ методики викладання німецької мови в «зразковій» школі; І. С. Андрієвський (1856–1909) – знавець творчого доробку Гомера, Арістотеля, Анакреонта, Софокла, автор творів «Наукові основи педагогіки», на який є посилання в бібліографії О. П. Нечаєва (1870–1948), та «Генезис науки, її принципи і методи» (1894) з викладом змісту міждисциплінарних зв'язків педагогіки і психології та характеристик феномена «свідомість»; М. С. Григоревський (1872–1933) – дослідник психології сімейних взаємин та педагогічних поглядів М. І. Пирогова про оптимальний розподіл інтелектуального навантаження на учнів; К. П. Ягодовський (1877–1943) з описом вікових особливостей немовлят, автор книги «У країні північного сонця» (1921). Вершину психологічних досягнень глухівських учених уособлює Я. М. Колубовський (1863 – після 1929 чи 1938) як дописувач «Енциклопедичного словника» Ф. А. Брокгауза та І. А. Ефрона, співробітник психологічної лабораторії В. Вундта, викладач педагогіки та психології в Глухівській жіночій гімназії Е. Шаффе, а головне – засновник у Глухові кабінету-лабораторії, де у 1924–1928 рр. разом із М. А. Рябком та В. П. Котляровим досліджував проблеми рефлексології; обдарованості та емоційних станів дітей.

У 1920–1950-х рр. психологічна наука через ідеологічні догми, згідно з якими домінувала тенденція її ототожнення з фізіологією, вилучення психології як навчальної дисципліни із шкільної програми, не мала в тодішньому учительському інституті виразного вияву. Свою закономірну розвивальну домінанту вона згодом отримає принаймні двічі: 1) у 1980-х рр. у зв'язку з переходом у СРСР (1986) початкової шкільної освіти на 4-річний термін навчання, коли постала необхідність завершеної психологічної доказовості змісту освіти передовсім шестирічних дітей (Л. О. Ляшко, К. С. Дрозденко, Г. А. Кириленко,

І. К. Тарасенко, Т. В. Кочетова, В. П. Мєшкова, В. І. Тютюнник, Н. В. Карпенко); 2) у 1990-х рр. з огляду на відкриття нових педагогічних спеціальностей, де знаковими подіями в хронологічній послідовності системної психологічної підготовки студентів стали спочатку «профорієнтаційний напрям» (В. П. Зінченко, В. М. Поліщук) на факультеті загальнотехнічних дисциплін (1994), потім – «подвійні спеціальності» «Дошкільне виховання. Практична психологія» (О. І. Курок, В. М. Поліщук, 1995), «Біологія. Практична психологія» (В. М. Поліщук, Г. В. Ковальчук, 1998), і, зрештою, як професійний апогей – «Практична психологія» (В. М. Поліщук, С. А. Поліщук, 2000), яка сягнула вершинного фахового розквіту у 2000–2017 рр.

У різний час у цей періоді працювали В. М. Поліщук – професор, доктор психологічних наук, заслужений працівник освіти України (завідувач кафедри психології); К. С. Дрозденко, Н. М. Ільїна, Н. В. Карпенко, С. А. Поліщук – доценти, кандидати психологічних наук, відмінники освіти України; Т. М. Євменова А. В. Журавель, О. В. Зінченко, Ю. Ю. Савченко – старші викладачі, кандидати психологічних наук; С. О. Мисник, Ю. В. Рябко, Г. Д. Шейко – старші викладачі; В. М. Горох, С. І. Донець, Л. М. Євтушенко, В. В. Лобода, Г. В. Нечай, І. Є. Носова, О. В. Орлова, О. І. Панченко, Ю. О. Стороженко – асистенти.

У 1995–1996 рр. функціонував кабінет «психологічного розвантаження» (Н. М. Ільїна, В. П. Мєшкова), а з 2004 р. – це науково-навчальна лабораторія практичної психології з аудиторною та ігровими зонами (завідувач – С. А. Поліщук), у якій на продовження експериментальних ідей В. Вундта, М. М. Ланге, Я. М. Колубовського в поєднанні з творчими здобутками викладачів кафедри та студентів сформувався дослідницький центр спеціальності. У межах його діяльності з висвітленням у районній та обласній пресі, журналі «Практична психологія та соціальна робота» (Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України) проведені всеукраїнські науково-практичні семінари (2012; 2013) і науково-практичні конференції (2014–2018), розроблені та впроваджені тематичні навчально-наукові проєкти в систему дошкільної та загальної середньої освіти України (2010–2016). Це також цілеспрямована підготовка (координатор – С. А. Поліщук) студентів – переможців всеукраїнських олімпіад з психології (2012; 2015) і конкурсів студентських наукових робіт (2009; 2010; 2013; 2014; 2015), публічні захисти бакалаврських

і магістерських робіт з участю освітян Глухівщини, кафедральний збірник студентських наукових праць (2008–2015) в організаційному супроводі Н. Є. М'ягкоступ, К. В. Старченко, Ю. О. Стороженко [1, с. 100].

Професійними подіями до Дня психолога (23 квітня) були щорічний університетський конкурс «Психолог університету» (2006–2012; 2014; 2015); одноосібні підручники, монографії, посібники з грифом МОН України (К. С. Дрозденко, Н. М. Ільїна, Н. В. Карпенко, В. М. Поліщук, С. А. Поліщук); «Загальна психологія: теорія та практикум» авторства Н. М. Ільїної, С. О. Мисник як посібник (2015) і підручник (2022); колективний посібник «Психологія сім'ї» (В. М. Поліщук, Н. М. Ільїна, С. А. Поліщук, С. О. Мисник, Ю. В. Рябко, Г. Д. Шейко) (2008; 2012) і також як однойменний підручник (2021); статті в науковій періодиці України («Практична психологія та соціальна робота», «Дошкільне виховання», «Початкова школа»), два збірники типових навчальних програм з психологічних дисциплін (за ред. В. М. Поліщука), доказові тематичні методичні рекомендації (С. О. Мисник, С. І. Донець, І. Є. Носова, О. В. Зінченко, Г. Д. Шейко); організація психологічної служби університету (Ю. В. Рябко, Ю. О. Стороженко); створення галереї українських та західноєвропейських учених-психологів (О. І. Панченко) [1, с. 101–102].

На початку 2000-х рр. керівництво університету визнало актуальною необхідність підготовки майбутніх фахівців за спеціальностями «Соціальна педагогіка», «Соціальна робота». Навчальний процес забезпечувала кафедра соціальної педагогіки, яка як самостійний підрозділ розпочала свою діяльність у 2007 р. у складі соціально-гуманітарного факультету. З початку заснування кафедри втілювалася в життя провідна ідея тісної співпраці університету з виконавчими органами у справі підготовки фахівців нового покоління, здобуття ними знань та вмінь, що випливають із завдань та функцій працівників соціального захисту. Підготовка майбутніх кваліфікованих кадрів із соціальної педагогіки реалізовувалася професорсько-викладацьким складом кафедри, яка здійснювала її спільно з іншими структурними підрозділами університету.

Очолювала кафедру соціальної педагогіки кандидат педагогічних наук, старший викладач Т. М. Тюльпа. На початковому етапі становлення кафедри на ній працювали

кандидат педагогічних наук, доцент А. В. Шведова, кандидат історичних наук, старший викладач О. В. Грибенко, старший викладач Т. Л. Васіна та асистенти О. Д. Вєтрова, О. О. Петрикей, Л. М. Мозгова, В. С. Івченко-Жабинська, Л. В. Шевцов, аспірантка М. М. Марій, які здійснювали підготовку майбутніх спеціалістів відповідно до змісту і напрямів соціально орієнтованої діяльності: соціально-реабілітаційного, інформаційно-профілактичного, діагностичного, консультативного, психолого-терапевтичного, освітньо-дозвіллєвого, профорієнтаційного та охоронно-захисного [1, с. 102–103].

Новий етап розвитку процесу підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери в університеті пов'язаний із ім'ям доктора педагогічних наук, професора Л. І. Міщик – одного з першовідкривачів соціальної педагогіки як наукової галузі в Україні, яка очолила кафедру у 2009 р. Людмила Іванівна активно долучилася до відкриття нової спеціальності «Соціальна робота» та підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації за напрямом «Соціальна педагогіка». Завдяки її зусиллям у 2013 р. було укладено договір про міжнародну співпрацю Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка з Університетом прикладних наук Циттау-Герліц (Hochschule Zittau/Görlitz), ФРН. У рамках цієї угоди в університеті було реалізовано один із перших успішних проєктів зовнішньої академічної мобільності здобувачів освіти.

Під керівництвом Л. І. Міщик набували професійної майстерності молоді викладачі С. П. Панченко, О. В. Наконечна, М. Р. Єфіменко, О. Є. Курант, В. М. Пилипчук, К. Г. Єгорова, І. О. Термоса. Колектив кафедри активно здійснював підготовку студентів до реалізації інноваційних технологій у процесі соціально-педагогічної і соціально-захисної діяльності в умовах соціокультурного середовища вищого педагогічного закладу освіти з урахуванням суспільних вимог сьогодення.

Важливим складником роботи кафедри соціальної педагогіки і психології (з 2014 року — кафедра соціальної педагогіки і соціальної роботи) завжди була наукова діяльність. Викладачі кафедри активно розробляли науково-дослідну тему «Розвиток соціально-педагогічного потенціалу особистості майбутніх працівників соціальної сфери в умовах інноваційних змін в освіті». Своїми науковими здобутками вони активно долучалися до розвитку соціальної педагогіки і соціальної роботи в Україні.

Наукова діяльність викладачів кафедри у той період організовувалася за такими напрямами роботи:

Л. І. Міщик: проблеми соціальної педагогіки і соціальної роботи в процесі суспільних трансформацій; європейський досвід соціально-педагогічної роботи в закладах загальної середньої освіти у процесі інклюзивного навчання;

Т. М. Тюльпа: система формування соціальної компетентності майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей у професійній підготовці; соціалізація особистості в контексті професійної діяльності працівників соціальної сфери;

О. Д. Вєтрова: підготовка майбутніх соціальних педагогів до взаємодії сім'ї і школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку; технології підтримки та соціально-педагогічного супроводу обдарованих дітей і молоді в навчальних закладах;

Т. М. Корнієнко: соціальне піклування про дітей засобами дозвілля; соціально-педагогічні проблеми захисту дітей; питання фахової підготовки організаторів дозвіллєвої діяльності;

О. В. Наконечна: структура емоційного інтелекту соціальних педагогів та соціальних працівників; питання професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до превентивної роботи;

С. П. Панченко: проблеми профілактики насилля та жорстокого поводження з дітьми у сім'ї; соціально-виховувальне середовище загальноосвітньої школи;

Єгорова К. Г.: формування готовності майбутніх соціальних працівників до соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем [1, с. 103–104].

Кафедра ініціювала проведення значної кількості всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференцій, круглих столів, семінарів. За результатами заходів було видано збірники матеріалів конференцій та збірники студентських наукових публікацій.

Науково-педагогічні працівники не тільки успішно забезпечують викладання дисциплін з циклу професійної підготовки майбутнього фахівця соціальної галузі, а й системно здійснюють виховну роботу, намагаючись не лише сформувати необхідні фахові компетентності, а й допомогти здобувачам вищої освіти порадами, спільними справами, власним прикладом служіння людям, громаді, суспільству сформуватися як особистостям.

Ефективно реагуючи на потреби освітнього ринку праці Сумщини, адміністрація університету визнала за доцільне ліцензувати спеціальність 073 Менеджмент зі спеціалізацією «Управління навчальним закладом». Підготовка фахівців за цією спеціальністю була затребувана з огляду на запит освітянських колективів регіону, які потребували ґрунтовної підготовки керівників різних рівнів у сфері освіти, насамперед закладів загальної середньої освіти. Організаційно-методична робота в цьому напрямі була розпочата під керівництвом доктора педагогічних наук, професора В. В. Борисова у 2014 р. Перший набір здобувачів освіти за цією спеціальністю за ОС «Магістр» було здійснено у 2015 р. Освітній процес забезпечував колектив кафедри педагогіки та менеджменту освіти (від 2021 р. – кафедра педагогіки, психології, соціальної роботи та менеджменту), яку у 2015 р. очолив відомий фахівець у галузі освітнього менеджменту доктор педагогічних наук Г. В. Луценко. Його багаторічний успішний досвід роботи на посаді очільника відділу науково-дослідної роботи Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького та успішне завершення і захист наукової роботи на здобуття вченого ступеня за спеціальністю 13.00.06 – теорія та методика управління освітою (2014) стали запорукою успішного початку нової справи в Глухівському університеті [1, с. 121].

Одним з лідерів колективу науково-педагогічних працівників, задіяних у підготовці майбутніх фахівців за цією спеціальністю, став учений з багаторічним управлінським досвідом доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України А. І. Кузьмінський.

До кола наукових інтересів Анатолія Івановича належать, проблеми підготовки фахівців і виховання молоді у національному закладі вищої освіти в умовах євроінтеграції; проблеми змісту педагогічної освіти у ЗВО, зокрема науково-теоретичні засади організації вивчення циклу психолого-педагогічних дисципліни в класичних та педагогічних університетах; проблеми післядипломної педагогічної освіти, зокрема теоретико-методологічні засади післядипломної педагогічної освіти в Україні, світові тенденції її розвитку, становлення у період незалежності, перспективи її розвитку (мета, державна політика, принципи, структура і система, зміст і технологія, науково-методичне

забезпечення, організація і управління); проблеми організації управління сільською малокомплектною школою.

Тривалий час Анатолій Іванович досліджував зарубіжний досвід організації процесів управління у сфері вищої освіти і можливості його використання в Україні в контексті організації бізнес-освіти, студентського самоврядування, міжнародної мобільності студентів і викладачів ЗВО та ін. Із цією метою вчений брав участь у міжнародній програмі Tempus Tasis, у рамках якої було виграно грант і реалізовано проєкт «Європейська практика студентського самоврядування в університетах України». У його межах вивчалися особливості організації освітнього процесу та позанавчального життєустрою в Лондонському, Бірмінгемському, Кембріджському, Дюнкерському, Дрезденському університетах та університетах Данії, Польщі, Китаю.

Надзвичайно важливим аспектом модернізації системи вищої освіти професор А. І. Кузьмінський вважає впровадження державних стандартів (свого часу він був залучений до розроблення державного стандарту з психології).

А. І. Кузьмінський проводить значну роботу щодо атестації наукових кадрів. Він є членом кількох спеціалізованих вчених рад, виступає в ролі опонента під час захисту дисертацій.

Анатолій Іванович тривалий час працював у Науковій раді Міністерства освіти і науки України за фаховим напрямом «Педагогіка, психологія, соціологія, українознавство, проблеми освіти і науки, молоді та спорту». Він постійно залучений до експертизи науково-педагогічної та навчально-методичної продукції.

Під керівництвом А. І. Кузьмінського плідно працює потужна наукова школа в галузі педагогіки, яка відома науковій громадськості України та зарубіжжя. Вона склалася наприкінці ХХ ст. і досліджує актуальні проблеми історії становлення української школи і розвитку вітчизняної освіти, проблеми підготовки фахівців і виховання молоді в закладі вищої освіти в умовах європейської інтеграції, важливі аспекти освітнього управління та адміністрування. За результатами досліджень, проведених під керівництвом Анатолія Івановича, успішно захищено чимало дисертацій. На сьогодні в його активі вже десять підготовлених докторів наук та два десятки кандидатів наук (докторів філософії).

Творча група, яку очолює А. І. Кузьмінський, налагодила і підтримує міцні контакти з провідними науковими та освітніми закладами України. Зміцненню міжнародних зв'язків його наукової школи сприяє проведення всеукраїнських та міжнародних конференцій, у яких брали участь провідні науковці науково-дослідних установ, закладів вищої освіти України та країн Європи.

Про високу довіру до авторитету і професіоналізму фахівців Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, зокрема до колективу кафедри педагогіки, психології, соціальної роботи та менеджменту, з боку Міністерства освіти і науки України свідчить висока честь кілька років поспіль протягом останнього десятиліття приймати Всеукраїнську студентську олімпіаду з дисципліни «Педагогіка». За ініціативи Г. В. Луценка кафедра здобула право вперше в історії спеціальності 073 Менеджмент проводити другий етап Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт. Глухівські студенти неодноразово ставали переможцями та призерами цих високоповажних турнірів [1, с. 122].

Членів кафедри активно запрошують до рецензування та опонування дисертацій. Крім того, її авангард – А. І. Кузьмінський та Г. В. Луценко є членами як постійно діючих, так і разових спеціалізованих вчених рад із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії та доктора наук.

Тривалий час при кафедрі педагогіки, психології, соціальної роботи та менеджменту успішно функціонує науково-дослідна лабораторія з управління інноваційно-педагогічною і науково-дослідницькою діяльністю в закладах вищої освіти. Основним напрямом досліджень, які проводять членами лабораторії, є здійснення дослідно-експериментальної роботи за пріоритетними напрямами розвитку менеджменту освіти, розв'язання актуальних наукових проблем у галузі управління інноваційно-педагогічною й науково-дослідницькою діяльністю закладів вищої освіти, залучення викладачів, докторантів, аспірантів, магістрантів і здобувачів освіти до пошуку, розроблення, апробації та впровадження педагогічних інновацій у галузі модернізації адміністрування

науково-дослідницької діяльності у ЗВО, спрямованих на оновлення теорії і практики управління освітою.

Відповідно до мети діяльності передбачено розв'язання низки завдань, спрямованих на стратегічне управління розвитком освіти та моніторингу її якості; дослідження історії управління освітою та компаративістики, узагальнення та поширення елементів перспективного зарубіжного досвіду; пошук ефективних форм і методів управління науково-дослідницькою діяльністю; удосконалення системи організації науково-дослідницької діяльності та управління нею; модернізацію, розвиток перспективних напрямів професійної освіти у системі вищої освіти – розроблення гнучких, різнорівневих організаційних форм з орієнтацією на різні потреби майбутніх фахівців; інноваційну інформаційну підтримку ухвалення управлінських рішень та автоматизації науково-дослідницької діяльності у вищих навчальних закладах; проведення досліджень з розроблення, апробації та впровадження в освітню систему інновацій.

На сучасному етапі колектив кафедри забезпечує підготовку майбутніх фахівців за шістьма освітньо-професійними та однією освітньо-науковою програмами. Окрім цього, науково-педагогічні працівники забезпечують підготовку майбутніх фахівців за іншими ОПП в університеті, де є спеціалізація з психології, а також освітні компоненти психолого-педагогічного циклу. Освітні програми, які діють на кафедрі, користуються підвищеним попитом серед абітурієнтів і є одними із найзатребуваніших в університеті. Це дозволяє з оптимізмом дивитися в майбутнє і перспективно організовувати свою роботу задля задоволення освітніх потреб здобувачів вищої освіти.

Список використаної літератури та джерел

1. Альманах університетської слави. Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (1874–2019) / гол. ред. О. І. Курок. Суми : ПВП «Видавничий будинок «Еллада», 2019. 196 с.

2. Гирич Я. М. Матеріали до бібліографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. 1952–1991 рр.». (Літери П, Р, Т, У, Ф, Ц, Ч, Я). Випуск V. С.180–217.

3. Крижанівський В. М. Матеріали до бібліографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. 1952–1991 рр.» (Літера А). Випуск 2. С. 99–111.

4. Крижанівський В. М. Матеріали до бібліографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. 1952–1991 рр.». (Літера К). Випуск 3. С. 113–125.

5. Крижанівський В. М. Матеріали до бібліографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. 1952–1991 рр.». (Літери Л – О). Випуск 4. С. 180–217.

6. Крижанівський В. М. Матеріали до бібліографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. 1952–1991 рр.». Випуск 6. С.112–147.

7. Психолого-педагогічні кафедри вищих навчальних закладів України / за ред. Б. М. Жебровського. Київ : Знання, 2006. 302 с.

РОЗДІЛ 4

ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНА ОСВІТА В ГЛУХІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА: ВІД ТРАДИЦІЙ ДО ІННОВАЦІЙ

Факультет природничої і фізико-математичної освіти: становлення і розвиток (1874-2001 рр.)

Мегем О. М.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри біології, здоров'я людини та методики навчання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Розвиток України як самостійної незалежної держави викликав помітні зрушення в системі освіти молоді. В умовах розбудови національних закладів освіти питання модернізації освітньої галузі стали об'єктивною потребою українського суспільства, опинилися в центрі уваги дослідників, які працюють над обґрунтуванням головних засад освіти, вивченням та узагальненням вітчизняної історико-педагогічної думки. Педагогічна наука в пошуках шляхів покращення якості освітнього процесу в закладах вищої освіти звертається до вивчення і творчого використання спадщини прогресивних вітчизняних педагогів, діячів освіти й культури минулих років. Такий підхід сприяє виявленню їхніх теоретичних ідей та досвіду, дозволяє поновити новим матеріалом історію розвитку педагогічної думки України. Критичний аналіз історико-педагогічної спадщини дає змогу уникнути повторень помилок і прорахунків, сприяє максимальному застосуванню кращих надбань освітян минулого.

Важливе місце в плеяді представників вітчизняної педагогічної думки належить ученим Глухівського національного

педагогічного університету імені Олександра Довженка. Цей предковічний заклад – один із найстаріших вишів України, де готують саме педагогів. Він із 1874 р. і до сьогодення був і залишається освітянським й інтелектуальним осередком. У стінах закладу на різних етапах розвитку працювали талановиті викладачі-вчені, які підготували чимало непересічних особистостей, які реалізували себе в педагогічній та науковій сферах. Із витоків заснування Глухівського учительського інституту розпочинає свій тернистий шлях і природничо-математична освіта в закладі. Становлення і розвиток природничо-математичної освіти в різні періоди зазнавало й необґрунтованого закриття відділень, репресій викладачів, знищення матеріально-технічної бази тощо, але нині факультет природничо-математичної освіти відроджується і процвітає.

Офіційне відкриття учительського інституту відбулося 21 вересня 1874 р., а 25 жовтня вже почалися заняття. У «Циркулярі по управлінню Київським учбовим округом» від серпня 1874 р. зазначається, що у 1874/1875 навчальному році в місті Глухові Чернігівської губернії відкривається Учительський інститут для підготовки вчителів для міських училищ Київського учбового округу. В інститут вступали здобувачі не молодше 16 років та «всіх званій і сословій». Вступ здійснювався без екзаменів у тому випадку, коли здобувач закінчив успішно курс середніх навчальних закладів. Екзамени були передбачені з таких предметів: закон Божий, російська мова, арифметика і геометрія, історія, географія Росії лише для вступників, які отримали домашню освіту. Навчання здійснювалося на безоплатній основі та за кошти фізичних осіб. Оплата за навчання складала за рік 150 рублів щорічно та було передбачено одноразовий внесок під час вступу – 50 рублів. Здобувачі, які навчалися на безоплатній основі, після закінчення інституту обов'язково мали відпрацювати 6 років на посаді вчителя міського училища. У 1876 р. до складу інституту було введено двокласне міське училище.

У 1874-1917 рр. в інституті вивчалися закон Божий, педагогіка, російська мова, географія, історія, природнича історія, математика, фізика тощо. За шкільним статутом 1786 р. природознавство як окремий предмет було введено до шкільних предметів. Тому в окреслені роки особлива увага зверталася на якість викладання дисциплін природничого та фізико-

математичного циклів. Усі викладачі інституту мали вищу освіту. У 1912 р. до особового складу співробітників Глухівського учительського інституту ввійшли статський радник В. П. Кочубей; директор, статський радник, магістр богослов'я Київської духовної академії М. С. Григоревський; викладач математики В. К. Овсяний (закінчив курс СПБ у технологічному інституті ім. Миколи I); викладач фізики і природознавства С. А. Криловський (закінчив Юріївський університет); викладач історії і географії В. П. Соболєв (закінчив курс Харківського університету) та ін. До складу вчителів природничо-математичного циклу зразкового міського училища, яке функціонувало в складі інституту, увійшли вчитель математики П. А. Петровський (закінчив курс Дедеркальської учительської семінарії), учитель історії і географії К. С. Піскун (закінчив курс В.-Сорочинської учительської семінарії), учитель фізики і природознавства В. В. Піскун (закінчив курс Білгородського учительського інституту).

Науковий доробок учених-педагогів в окреслені роки висвітлюється на сторінках «Ежегодникъ Глуховскаго Учительскаго Института» (1912, 1913). Діяльність викладачів закладу була закцентована на дотриманні гігієнічних вимог у процесі викладацької діяльності (М. Григоревський «Гігієна викладання»); особливостях застосування наочних посібників (М. Григоревський «Наочне навчання»); удосконаленні методичних аспектів (П. Петровський «Навчальний курс геометрії з методичною розробкою»; С. Криловський «До питання про викладання природознавства в міських училищах»), реалізації дослідницького методу навчання. У статті «Короткі відомості про стан Глухівського учительського інституту за 1910-11 н. р.)», датованої 1912 р., зазначалося, що на педагогічній раді розглянуто питання про організацію практичних робіт з усіх предметів, а особливо з фізики та природознавства. Заслуговує на увагу творчий доробок відомого українського педагога, методиста, який працював викладачем фізики та природничих наук у Глухівському учительському інституті з 1885 по 1900 рр., Михайла Івановича Демкова. У цей період виходять його численні праці: «Бактерии и их роль в заразных и эпидемических болезнях» (1885), «Питание и дыхание растений» (1886), «Способы разселения растений» (1889), «О питании и дыхании

домашних животных» (1893) та ін., які принесли йому наукове визнання і популярність.

Поряд із публікаціями викладачів активно висвітлюють свої наукові дослідження і здобувачі освіти. У збірниках передбачено публікацію з назвою «Досліди із фізики і природознавства», «Приклади конспектів практичних уроків з природознавства», які проводилися вихованцями Глухівського учительського інституту в зразковому міському училищі при інституті, у навчальних кабінетах (Наприклад, «Хлор і його властивості», вихованець Г. Сабалдир, «Випаровування води рослинами», вихованець М. Шабалташний, «Загальне розташування внутрішніх органів рака», Н. Сапин, «Органи дихання у рака», вихованець С. Рибалка тощо).

У зв'язку з перебудовою системи народної освіти після 1917 р. улітку 1920 р. був затверджений навчальний план єдиної семирічної трудової школи. Семирічна школа складалася з двох концернів: школа I концерну (I-IV групи (класи)) і школа II концерну(V-VII групи (класи)). Особливістю розвитку освіти в Україні у 20-х – на початку 30-х рр. було впровадження навчальних програм Державної вченої ради, виданих Наркомосом РРФСР. Це були не предметні, а комплексні програми. Весь обсяг знань був представлений у вигляді єдиного комплексу відомостей про природу, працю і суспільство. До комплексів входили знання з біології, фізики, хімії, географії, суспільствознавства. У 1920 р. у Росії були опубліковані «Примерные программы по естествознанию», складені московськими педагогами, де вказувалося, що природознавство повинно бути основним предметом школи. Зазначені тенденції відобразилися і на реформуванні Глухівського учительського інституту.

У 1917 р. Глухівський учительський інститут реформовано в педагогічний інститут. Упродовж 1917-1921 рр. мав три відділи: літературно-історичний, фізико-математичний та природничий. Проте частина вихованців до 1919 р. навчалася за програмою учительського інституту, яка не передбачала спеціалізації. Здобувачі ж, які навчалися за програмою педагогічного інституту, уже засвоювали матеріал за літературно-історичною, фізико-математичною, природничо-географічною спеціалізаціями.

Керівництво інституту брало активну участь у підготовці педагогічних кадрів. У квітні 1919 р. у місті було організовано перший учительський з'їзд під гаслом: «Стара школа має

поступитися місцем новій, трудовій школі». У 1919 р. при інституті були проведені перші курси перепідготовки вчителів шкіл повіту. 1921 р. створюються дворічні загальноосвітні курси для покращення якості освіти дітей.

З 1916 р. по липень 1923 р. інститут очолював видатний учений і педагог-природознавець, професор Костянтин Павлович Ягодовський. Він у 1901 р. був випускником природничо-історичного відділення фізико-математичного факультету Санкт-Петербурзької академії. В умовах революційної нестабільності та руйнувань зумів перетворити інститут на інтелектуальний центр краю. Побачивши розграбування міського музею, він не тільки перевіз його у приміщення інституту, але й доповнив. З Києва було привезено меблі Терещенків, а з села Ярославець – залишки бібліотеки та музею Кочубеїв. Окрім того, К. П. Ягодовському вдалося зберегти інститутську бібліотеку та навчальне приладдя.

Працюючи директором Глухівського учительського інституту, він особливу увагу приділяв глибокому вивченню загальнонаукових і спеціальних педагогічних дисциплін у теоретичному і практичному аспектах. Для студентів усіх факультетів (літературно-історичного, фізико-математичного, природничо-географічного) читалися лекції з філософії, природознавства, історії, філософії природознавства, які формували світогляд майбутніх учителів. У процесі викладання методики природознавства К. П. Ягодовський використовував знання з філософії, історії природознавства, психології, дидактики, досвід роботи в школі. Талановитий педагог особливу увагу приділяв керівництву внутрішнім пізнавальним процесом вихованців, підводячи їх до глибокого розуміння явищ, які відбуваються в природі.

Власний досвід роботи він висвітлив у таких працях: «Практичні заняття з природознавства. Світ неорганічний» (1913); «Питання викладання природознавства» (1917); «Природа і праця» (1920); «Літні роботи з природознавства» (1921); «Практичні заняття з природознавства. Рослини» (1923); «Практичні заняття з природознавства. Людина» (1925).

По-сучасному звучать ідеї К. П. Ягодовського щодо завдань природознавства, одним із найважливіших серед яких методист уважав формування в учнів наукових понять, які давали б правильне відображення природи. У своїй праці «Питання загальної методики викладання природознавства» (1917) автор

на конкретних прикладах показав методику формування в учнів різного віку наукових понять, починаючи від первинних узагальнень, що ґрунтуються на спостереженні предметів і явищ природи в початковій школі. Автор зазначав, що суть методики полягає в керуванні роботою думки учнів, у розвитку розуміння ними виучуваного матеріалу. Тільки тоді школярі здобувають глибоко усвідомлені та ґрунтовні знання, які є основою світогляду.

Педагог звертав увагу на обов'язкове використання наочності у викладанні природознавства, зокрема Костянтин Павлович особисто займався виготовленням колекцій, вологих препаратів та посібників. Поряд із класними заняттями проводив екскурсії, дослідження промислів. Результати цих досліджень лягли в основу книги для натуралістів-початківців «Літні роботи з природознавства».

Особливо важливого значення набувають сьогодні його ідеї щодо екологічної освіти та виховання, природоохоронної пропаганди серед молоді. У працях К. П. Ягодовського розроблені певні аспекти екологічних екскурсій у світ природи, на яких учні, на думку педагога, мають перш за все встановити взаємозв'язки між компонентами живої і неживої природи. Учений рекомендував залучати учнів до практичної природоохоронної діяльності вже з 1-го класу. Педагог акцентував на виробленні норм екоетики та екологічно грамотної поведінки: «Не читайте лекції, не виголошуйте довгих промов, але відразу ж призовіть дітей до охорони лісу: не шкодити деревам, брати небагато, охайно, обережно і тільки те, що потрібно, що знадобиться для майбутньої роботи».

Вагомого значення К. П. Ягодовський надавав формуванню дослідницьких умінь і навичок учнів, розвитку їхніх творчих здібностей, творчої активності й самостійності. Саме тому основним методом викладання природознавства в школі методист уважав дослідницький, а конкретними формами його реалізації – практичні заняття та екскурсії. Зокрема, у своїй статті «Одна з спроб поглиблення дослідницького методу» (1923) науковець зазначав: «…Спілкування з природою під час екскурсій і в лабораторії незабаром виявило всі позитивні і негативні сторони описових екскурсій і практичних занять. Всі зусилля методистів були спрямовані на пошуки форми, яка не тільки б давала учню можливість більшої самостійності, але і ставила його в

необхідність проявити можливий максимум самодіяльності. Пошуки ці не виявилися безрезультатними і незабаром привели до тієї форми опрацьовування матеріалу, яке одержало назву дослідницького методу…».

Двадцяті – початок тридцятих років ХХ ст. часто називають «періодом масового експерименту», періодом педагогічного пошуку. Основними досягненнями методики викладання природничих і фізико-математичних наук, які позитивно вплинули на якість освіти в інституту, були: розроблення методики проведення екскурсій і лабораторно-практичних робіт, організація суспільно корисної праці, встановлення міжпредметних зв'язків між курсами фізики і хімії, нагромадження досвіду самостійної роботи, зв'язку теорії з практикою, застосування дослідницького підходу до вивчення природи.

Незважаючи на значні здобутки професорсько-викладацького складу Глухівського учительського інституту, у 1924 р. він був ліквідований. Побутує думка, що причиною цього став страйк студентів на Великдень із вимогою продовжити канікули. У 1924-1925 рр. на базі ліквідованого інституту працювали педагогічні курси, що 1925 р. були реорганізовані в педагогічний технікум із підготовки вчителів для початкової школи.

Кінець 20-х – початок 30-х рр. (1928-1931) характеризувалися поступовим скасуванням комплексних програм у школі. Відбувається перехід до предметної системи викладання. Зазначені зміни сприяли перетворенню педагогічного технікуму в інститут.

У 1930 р. педагогічний технікум був реорганізований в Інститут соціального виховання, який готував учителів 5-7-х класів на мовно-літературному, історико-економічному, фізико-математичному та агробіологічному відділеннях. Навчання відбувалося за програмами педагогічного технікуму.

У 1933 р. інститут був реорганізований у педагогічний із п'ятьма факультетами – фізики, математики, мови й літератури, історичний та хіміко-біологічний.

Реформування інституту продовжилося і в 1934 р. Рішенням Народного комісаріату освіти УРСР математичний і фізичний факультети були об'єднані в фізико-математичний, а історичний і мовно-літературний закриті.

У 1937 р. Глухівський педагогічний інститут трансформовано в учительський інститут із підготовки вчителів 5-7-х класів на двох факультетах: фізико-математичному і природничо-географічному. Інститут мав потужну матеріально-технічну базу, зокрема добре обладнані навчальні кабінети і лабораторії, актовий і спортивний зали, теплицю, читальний зал і бібліотеку, у якій налічувалося понад 100 тис. книг. Щорічно випускав до 200 учителів 5-7-х класів.

У ці роки в інституті сформувався якісний професорсько-викладацький склад. Математику в інституті викладали професори О. В. Улановський (випускник Віденського університету та Віденського гірничого інституту) та М. П. Соколов (випускник Петербурзького університету); Г. І. Гаврилко (випускник Харківського університету, кандидат фізико-математичних наук). Фізику викладав випускник Московського університету, викладач Одеського інституту народної освіти, відомий спеціаліст методики фізики, професор П. А. Талько-Гринцевич. Авторитетні вчені викладали й дисципліни природничого циклу, зокрема професор фізичної хімії, випускник Петербурзького університету М. В. Колесников; курс дарвінізму викладав відомий радянський учений, професор М. М. Синицький.

У 20-30-ті рр. XX століття відомими випускниками Глухівського педагогічного інституту стають: Є. І. Квасников – згодом відомий учений, член-кореспондент АН України, доктор біологічних наук, професор; З. М. Климовицька – у майбутньому доктор біологічних наук, професор; Ф. Д. Овчаренко – академік АН України, доктор хімічних наук, професор; С. Г. Шаповаленко – у подальшому доктор педагогічних наук, професор, академік Академії педагогічних наук; М. Ф. Казанський – згодом доктор фізико-математичних наук, професор та ін.

Негативно вплинули на розвиток природничої і фізико-математичної освіти процеси, що відбувалися в біологічній науці. Розгорнута Т. Д. Лисенком на початку 30-х р. XX ст. кампанія проти класичної генетики одержала підтримку Й. Сталіна. Наслідком нищівної політики стали репресії освітян. Ідеологічні віяння того часу не обійшли і Глухівський інститут. У 1935 р. доцента хіміко-біологічного факультету С. К. Сахаріленка засудили до трьох років таборів. У 1937-1938 рр. були заарештовані та розстріляні професор кафедри хімії П. Х. Гребінь,

в. о. доцента кафедри ботаніки Д. А. Іванченко, викладач фізики М. Х. Чайка тощо.

Під час німецької окупації інститут було пограбовано, приміщення перетворено в солдатські казарми. Знищено понад 60 тис. цінних книг із інститутської бібліотеки (залишилося понад 40 тис.), майже все обладнання навчальних кабінетів та лабораторій (збереглися лише 45 мікроскопів та деякі оптичні прилади, які викладачі під керівництвом директора інституту Д. М. Гарана закопали влітку 1941 р. у підвальному приміщені навчального корпусу.

Відповідно до вказівки заступника Наркома освіти УРСР товариша Бакало 1 жовтня 1943 р. інститут відновлює свою роботу. У 1943 р. в інституті функціонує чотири кафедри, зокрема кафедра основ марксизму-ленінізму, кафедра біології, кафедра географії, кафедра математики та фізики. Творча робота студентів заохочується серйозним підходом талановитих викладачів природничо-географічного і фізико-математичного факультетів (відділень). Багато років віддав інституту кандидат наук, доцент, завідувач кафедри біології Дмитро Іванович Сакало. У ті часи він був єдиним кандидатом наук в інституті. Дмитро Іванович викладав практичний курс ботаніки. Разом із Д. І. Сакало на природничо-географічному та фізико-математичному відділеннях працювали Б. В. Діденко (викладач практичного курсу геології, курсу зоології, методики природознавства), З. І. Редько (викладач курсу хімії та методики хімії), М. Я. Пірогов (викладач курсу фізичної географії), Л. Ф. Вершигора (викладач практичного курсу географії), М. А. Клімонтович (викладач аналітичної геометрії), П. І. Радченко (викладач елементарної математики, методики математики), В. І. Каліновська (викладач курсу фізики та методика фізики).

У наказі № 76 від 31 липня 1944 р. Глухівського учительського інституту зазначалося, що 30 осіб природничо-географічного і 29 осіб фізико-математичного факультетів успішно виконали всі вимоги навчального плану учительського інституту і повністю склали державні екзамени й закінчили інститут і з 15 серпня 1944 р. направлялися на педагогічну роботу. У 1944 р. був здійснений набір здобувачів як на денну, так і на заочну форми навчання.

У 1949-1950 н.р. у Глухівському учительському інституті відновлюється функціонування трьох відділів: фізико-математичного, природничо-географічного та мовно-літературного із російським та українським сектором. Значно збільшується кількість кафедр, які забезпечують освітній процес, зокрема функціонують кафедри марксизму-ленінізму, педагогіки та психології, математики, фізики, мови, літератури, природознавства і географії. Випускники інституту отримують кваліфікацію вчителя середньої школи з правом викладання в 1-7-х класах. Для активізації набору на фізико-математичному відділі організовуються підготовчі курси для вступників з математики (80 годин) і фізики (50 годин).

На початку 50-х р. XX ст. освітній процес в інституті реалізують на кафедрі математики Іван Васильович Бурик, Василь Миколайович Барановський; на кафедрі фізики – Григорій Львович Сапітон (директор інституту), Микита Тимофійович Бойко (кандидат фізико-математичних наук), Іван Павлович Шамрай, Михайло Григорович Юрченко, Анатолій Хомич Раков; на кафедрі природознавства і географії – Дмитро Іванович Сакало (кандидат біологічних наук, доцент, завідувач кафедри), Борис Васильович Діденко, Василь Данилович Симоненко, Кирило Юхимович Гриценко, Галина Олексіївна Сакало, Микола Гаврилович Городній, Єлизавета Омелянівна Савич, Микола Павлович Остапенко.

Згідно з наказом Міністерства освіти УРСР від 19 серпня 1952 р. № 578 відбувається об'єднання Конотопського учнівського інституту з Глухівським учительським інститутом. Освітнім осередком стає Глухівський учительський інститут.

У дослідженнях викладачів-науковців було акцентовано на формуванні високого рівня теоретичних знань і вмінь їх застосовувати в практичній діяльності. Накопичений цінний досвід щодо виготовлення наочних посібників та використання їх на заняттях, специфіки проведення екскурсій, краєзнавчої роботи, практичних занять, навчальної роботи на шкільній ділянці, експериментальної роботи в куточку живої природи, особливостях проведення дослідницької роботи з учнями в літній період, а також під час гурткової роботи. Перед викладачами постало завдання сформувати в студентів конкретні знання та вміння в галузі сільського господарства, ознайомити їх із досвідом

передових колгоспів та радгоспів. Від студентів вимагалися вміння застосовувати знання на практиці.

У наказі №180 від 12.07.1952 р. Глухівського учительського інституту вказувалося, що студенти 1-го курсу природничо-географічного відділення відряджаються з 16.07 по 01.08 1952 р. на фахову польову практику «Глухів – Київ – Запоріжжя – Каховка – Асканія-Нова – Глухів». У наказі №101 від 17.07.1954 р. також зазначалося про відрядження студентів 1-го курсу природничо-географічного відділу в кількості 25 осіб на навчально-польову практику з основ сільського господарства за маршрутом «Глухів – Київ – Запоріжжя – Каховка –Асканія-Нова.

Наказом № 138 від 18.09.1953 р. Глухівського учительського інституту було затверджено читання факультативних курсів у 1953-1954 н. р.: на природничо-географічному відділі – бджільництво в обсязі 60 годин; на фізико-математичному відділі – історія математики (60 годин). Також затверджувався склад студентів для проходження практики із виготовлення математичних і фізичних приладів.

Про високий попит та якісну підготовку вчителів у Глухівському учительському інституті свідчать зарахування студентів на навчання. 1 липня 1954 р. на фізико-математичне та природничо-географічне відділення заочної форми було зараховано 150 здобувачів.

Але вже 4 вересня 1954 р. згідно з наказом Міністерства вищої освіти СРСР № 995 і наказом Міністерства освіти Української РСР №421 від 9 вересня 1954 р. та на підставі розпорядження Ради Міністрів УРСР № 1304 від 31 серпня 1954 р. «Про зміни в мережі педагогічних учбових закладів Міністерства освіти УРСР» низка учительських інститутів Української РСР, зокрема й Глухівський учительський інститут реорганізовано в педагогічний. Відповідно Глухівський державний учительський інститут надалі перейменовано у Глухівський державний педагогічний інститут в складі факультетів: математичного, географічного і мовно-літературного (із російським і українським відділами). У 1954 р. згідно з наказом Міністерства освіти УРСР №421 п. 9 від 09.09.1954 р. відбувається передача навчального обладнання кабінетів природознавства і хімії, а також навчальної літератури з цих дисциплін Бердичівському педагогічному інституту.

У 1954-1955 н. р. заняття на 1 і 2-х курсах денної форми навчання проводяться за навчальними планами педагогічних інститутів за спеціальностями: фізика і математика, географія, російська мова та література, українська мова і література. А студентів заочного відділення 1-го курсу (набір 1954 р.) природничо-географічного, фізико-математичного і мовно-літературного відділів учительського інституту переведено відповідно на факультети: географічний, математичний і мовно-літературний заочного відділу педінституту.

У 1954-1955 н. р. відбувається зміна структури кафедр і викладацького складу, зокрема перелік кафедр такий: марксизму-ленінізму, педагогіки, мови, літератури, математики, фізики, географії.

До складу кафедри математики увійшли такі викладачі: Галина Іванівна Михалєвська (завідувач кафедри, старший викладач), Іван Васильович Бурик, Мусій Веніамінович Саос, Микола Павлович Остапенко, Зінаїда Євгенівна Минкевич; кафедра фізики – Микита Тимофійович Бойко (завідувач кафедри, старший викладач, кандидат фізико-математичних наук), Гурій Юхимович Ільяненко, Михайло Григорович Юрченко, Іван Павлович Шамрай; кафедри географії – Олександр Дмитрович Томчук (завідувач кафедри, старший викладач, кандидат економічних наук); Дмитро Іванович Сакало (кандидат біологічних наук, доцент); Василь Данилович Симоненко (старший викладач, кандидат географічних наук з 1951 р.); Антон Іванович Яцюк (старший викладач), Фелікс Адамович Мазур (директор інституту); Кирило Юхимович Гриценко (заступник директора по заочному відділенню), Лідія Іванівна Чередниченко.

Руйнівна політика щодо знищення закладу продовжилася і в 1955 р. Відповідно до наказу Міністерства освіти №317 від 12 серпня 1955 р. з першого вересня 1955 р. відбувається об’єднання спеціальностей окремих педагогічних інститутів. Із Глухівського державного педагогічного інституту відбулося перенесення мовно-літературного факультету до Полтавського педагогічного інституту, а географічний – до Ворошиловоградського педагогічного інституту (нині – Луганський національний університет імені Тараса Шевченка). У наказі №154 від 20 серпня 1955 р. Глухівського державного педагогічного інституту зазначалося, що до 22 серпня 1955 р. усіх

студентів мовно-літературного і географічного факультетів повідомити про їхнє переведення до інших інститутів. До інших закладів передавалося матеріально-технічне оснащення кабінетів мови, літератури, географії, геології, географії ґрунтів тощо та літературні фонди. Висококваліфікований науково-викладацький склад відповідних кафедр був звільнений із Глухівського державного педагогічного інституту. Так, старший викладач, кандидат географічних наук Василь Данилович Симоненко з 1 вересня 1955 р. був звільнений з посади у зв'язку з переведенням його до Ворошиловоградського педагогічного інституту; доцент кафедри географії Дмитро Іванович Сокало звільнений з роботи з 1 вересня 1955 р. у зв'язку з переведенням його до Мелітопольського педагогічного інституту.

На 1 листопада 1955 р. у складі університету залишилося декілька кафедр: марксизму-ленінізму, педагогіки і психології, математики, фізики. Серед викладачів лише М. Т. Бойко мав науковий ступінь.

У 1959 р. відбувся останній випуск фізико-математичного відділу. У 1956-1972 рр. у складі інституту функціонує єдиний факультет педагогіки і методики початкової освіти для підготовки вчителів початкових класів із вищою освітою. Природничі дисципліні після 1956 р. викладаються в інституті на факультеті педагогіки і методики початкової освіти. У цьому ж році започатковано предметно-методичну комісію з природознавства й ручної праці, яку очолив Кирило Юхимович Гриценко. Він викладав курси землезнавства та краєзнавства, методики викладання природознавства.

У 1968-1974 рр. предметно-методичну комісію очолював Іван Федорович Гавриченко, який викладав основи сільського господарства, був заступником декана педагогічного факультету.

Упродовж 1972-1986 рр. у Глухівському державному педагогічному інституті функціонує два факультети: підготовки вчителів початкових класів і підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін і праці.

У 1972 р. інститут здійснює набір студентів на 1 курс навчання за спеціальністю «Загальнотехнічні дисципліни і праця». У структурі навчального закладу створено новий факультет – загальнотехнічний. Упродовж 1983-1990 рр. факультет здійснює підготовку фахівців для професійно-технічних училищ за спеціальністю «Викладач-майстер

виробничого навчання і технологічних дисциплін СПТУ», а згодом за денною формою навчання – учителів за спеціальністю «Праця і професійне навчання (механізація землеробства)», «Праця (обслуговуюча) і профорієнтація» та «Праця і фізика». У структурі факультету з 1974 по 2000 рр. функціонує кафедра фізики. Завідувачем кафедри був В'ячеслав Антонович Кубицький, кандидат педагогічних наук (1976), доцент (1986). У це період фізико-математичні дисципліни викладали доцент В. Р. Кумеський (на викладацькій роботі з 1983 р.), М. П. Волос (з 1983 року кандидат фізико-математичних наук; у 1989 році присвоєно вчене звання доцента); М. І. Сегеда, В. В. Щербаков (мав патенти та винаходи), М. С. Гуренков, М. М. Шамсутдінов, З. Б. Хеіров, Н. І. Горохова, В. М. Маслова, а також викладачі О. М. Магар, Н. А. Лапіна, С. Л. Чернюк.

У 1974 р. на педагогічному факультеті було створено кафедру природничих дисциплін, яку очолила Ганна Андріївна Кириленко, кандидат біологічних наук, викладач анатомії і фізіології людини, вікової і педагогічної психології (5 жовтня 1970 р. захистила кандидатську дисертацію в раді Науково-дослідного інституту фізіології дітей та підлітків АПН СРСР на тему «Деятельность сердца детей младшего школьного возраста при умственных нагрузках»).

Із 1980 по 1985 рр. завідувачем кафедри природничих дисциплін була кандидат педагогічних наук Лідія Кирилівна Нарочна. У цей період на кафедрі працюють висококваліфіковані викладачі, зокрема кандидат біологічних наук Клавдія Дем'янівна Гончарова, Анна Павлівна Блажієвська, кандидат педагогічних наук Галина Василівна Ковальчук, Ганна Іванівна П'явка, Валентина Іванівна Шерпельова. Завдяки Л. К. Нарочній природознавство в початковій школі й пединституті посіло одне із пріоритетних місць серед навчальних дисциплін. Є авторкою понад 150 наукових і науково-методичних праць, основні з яких: «Книга для читання з природознавства для 2 класу», «Методика викладання природознавства в початкових класах», «Природознавство. 2 клас», «Природознавство. 3 клас», «Програма з природознавства для 2-3 класів», «Хрестоматія з природознавства для 2-3 класів».

У 1985 р. кафедру очолила кандидат педагогічних наук Галина Василівна Ковальчук (з 1990 р. професор). Галина Василівна одна із перших досліджувала проблему формування

біологічних понять в учнів, формування екологічної культури і свідомості.

У ці часи педагогічну й наукову діяльність на кафедрі розпочинають Надія Василівна Хлонь, Наталія Михайлівна Захарова, Алла Миколаївна Кмець, Альберт Олександрович Церковний, Анатолій Степанович Бичко, Любов Антонівна Лепська, Ніна Іванівна Куриленко, Катерина Іванівна Бородіна, Олександр Петрович Рудомін, Юрій Всеволодович Голюк, Олег Григорович Гавриленко, Інна Миколаївна Коренева (1996), Марина Володимирівна Хроленко (1999).

Завдяки зусиллям завідувача та викладачів кафедри у 1991 р. було ліцензовано спеціальність «Біологія». Починаючи з 1991-1992 н. р. на факультеті початкової освіти розпочато підготовку здобувачів за спеціальністю «Початкове навчання та біологія». Студенти отримували кваліфікацію вчителя початкових класів та біології. Саме така визначна подія сприяла створенню 10 квітня 1996 р. кафедр ботаніки та основ виробництва, яка забезпечувала викладання ботаніки, фізіології рослин, рослинництва, які входили до навчального плану за спеціальністю «Початкове навчання та біологія». Завідувачем було призначено кандидата технічних наук, доцента А. П. Горшкова. До професорсько-викладацького складу кафедри увійшли І. В. Гапич, Л. М. Горшкова, Ф. С. Дзюба, Н. І. Куриленко, Г. М. Мачульський, Г. І. Пявка.

У 1997 р. розпочато навчання студентів за спеціальностями «Біологія» (заочна форма). Також здійснюється набір здобувачів за спеціальністю «Початкове навчання. Педагогіка і методика середньої освіти. Біологія» та надається кваліфікація вчителя початкових класів, вчителя біології, валеології та основ екології. Зазначене сприяло виокремленню кафедри ботаніки та фізіології, яку очолила кандидат біологічних наук, доктор сільськогосподарських наук Лідія Михайлівна Горшкова (професор з 2002 р.).

У серпні 1999 р. завдяки об’єднанню кафедри ботаніки і фізіології та валеології і безпеки життєдіяльності було створено кафедру загальної біології. До складу кафедри ввійшли досвідчені викладачі: кандидат хімічних наук, доцент Л. О. Кузьменко; кандидат біологічних наук, старший викладач Г. М. Мачульський; кандидат біологічних наук, старший викладач Л. А. Лепська;

старші викладачі В. Д. Геращенко, Н. І. Куриленко, В. П. Савченко, Н. А. Христенко, С. Й. Вовкогон.

У 2000 р. було започатковано навчання за поєднаними спеціальностями 7.010103 Педагогіка і методика середньої освіти. Біологія та 7.010107 Практична психологія.

Датою відродження факультету природничої і фізико-математичної освіти доцільно вважати 1 січня 2001 р. Адже в структурі університету розпочинає функціонувати природничий факультет. Виконувати обов'язки декана було доручено завідувачу кафедри природничих дисциплін, кандидату педагогічних наук, доцентові Надії Василівні Хлонь. Із 2004 р. деканом було призначено кандидата педагогічних наук Інну Миколаївну Кореневу.

У 2001–2002 н.р. на факультеті продовжено набір здобувачів за подвійними спеціальностями 7.010103 Педагогіка і методика середньої освіти. Біологія та 7.010107 Практична психологія.

Якісну підготовку дисциплін біологічного та здоров'язбережувального циклів забезпечують викладачі кафедр біології (з 2001 р.) та природничих дисциплін.

Також в університеті з 2001 р. відновлено підготовку вчителів за спеціальністю «Фізика і математика», але на базі загальнотехнічного факультету. Перший випуск учителів фізики і математики було здійснено у 2005 р. – через 54 р. після останнього випуску в 1959 р. Цей рік доцільно вважати початком відродження кафедри математики.

1 вересня 2010 р. під час реорганізації університету утворюється факультет природничої і фізико-математичної освіти. На факультеті функціонують три потужні випускові кафедри: біології та основ сільського господарства (2011); теорії і методики викладання природничих дисциплін (2010), фізико-математичної освіти та інформатики (2014).

Резюмуємо, що в процесі історичного екскурсу становлення і розвитку факультету природничої і фізико-математичної освіти у 1874-2001 рр. з'ясовано, що факультет-природничої і фізико математичної освіти у складі Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка пройшов складний шлях формування та становлення під впливом необґрунтованого реформування, утисків, репресій тоталітарної держави та інших соціально-економічних, соціально-політичних, ідеологічних чинників. Відродження факультету та встановлення

історичної справедливості необхідно вважати з моменту Акта проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. Виявлені тенденції допоможуть подолати кризу, що виникає як наслідок протиріч між доцентровими (середовище – заклад вищої освіти) і відцентровими (заклад вищої освіти – середовище) силами, які діють у межах певної соціально-економічної епохи.

Доведено, що теоретико-педагогічна спадщина і практична діяльність педагогів-науковців факультету природничої і фізико-математичної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка є прогресивним за своєю суттю та змістом соціально-педагогічним явищем, у якому органічно поєднуються теоретичні ідеї та досвід їх упровадження в практичну діяльність закладів освіти. Аналіз широкого кола джерел засвідчує, що теоретико-методичні здобутки і практична діяльність учених Глухівської науково-педагогічної школи базувалася на ґрунті кращих надбань вітчизняної та зарубіжної педагогічної думки, була спрямована на розроблення теоретичних питань дидактики й удосконалення змісту, форм і методів навчання студентів та учнів з урахуванням соціально-економічних потреб суспільства.

Список використаної літератури та джерел

1. Альманах університетської слави. Глухівський національний педвгогічний університет імені Олександра Довженка (1974-2019) / гол. ред. Курок О. І. Суми, ПВП «Видавничий будинок «Еллада»», 2019. 196 с.

2. Гнатів О. В. Використання педагогічних ідей К.П.Ягодовського у сучасній загальноосвітній школі. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. №4. 2010. http://magazine.mdpu.org.ua/index.php/nv/article/view/374/318 (дата звернення: 12.07.2024)

3. Глухівський державний педагогічний інститут (1874–1994 рр.) / автори-упорядники: В. І. Бєлашов, М. П. Гурець, В. В. Заїка та ін. Суми : Мрія, 1994. 79 с.

4. Ежегодник Глуховского учительского института. Год первый / под ред. М. С. Григоревского. Киев: Типография Т-ва И. Н. Кушнерев, 1912. 437 с.

5. Ежегодник Глуховского учительского института; Год II. / под ред. М. С. Григоревского. Год втор. Киев : Типогр. т-ва И. Н. Кушнерева и К°, 1913. 510 с.

6. Задорожна-Княгницька Л. «Провінційний університет для бідних»: Глухівський вчительський інститут 1874–1917 рр. *Українознавство*. 2008. № 4. С. 174–178.

7. Крижанівський В. М. Глухівський період життя М. Демкова у світлі матеріалів ф. 2052 (М. Сумцов) Центрального державного історичного архіву

України. *Сіверщина в історії України*. 2023. № 16. С. 109. URL: http://resource.history.org.ua/publ/SIU_2023_16_20 (дата звернення: 12.08.2024)

8. Курок О. І., Гриценко А. П. Досвід формування професійної компетентності майбутніх учителів історії в Глухівському учительському інституті у 1874–1917 роках. *Сіверщина в історії України: Зб. наук. пр*. Київ, Глухів, 2020. Вип. 13. С. 233–237.

9. Курок О., Гриценко А., Крижанівський В., Чумаченко О. Глухівський інститут в 1917–1924 рр.: між дерусифікацією та українізацією. *Сіверянський літопис*, (1), С. 37–43. URL: https://doi.org/10.58407/litopis.230105 (дата звернення: 05.09.2024)

10. Лідія Кирилівна Нарочна (1924 - 2015) : біобібліогр. покажчик до 100-річчя від дня народження / керівник вид. проєкту О. І. Курок ; уклад.: А. П. Гриценко, М. В. Хроленко, І. М. Коренева. Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с.

Біографії-персоналії факультету природничої і фізико-математичної освіти

Луценко О. І.,
кандидат біологічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії і методики викладання природничих дисциплін Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Хлонь Н. В.,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики викладання природничих дисциплін Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Сухойваненко Л. М.,
кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри фізико-математичної освіти та інформатики Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Міщенко С. М.,
доктор сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри біології, здоров'я людини та методики навчання Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Життя кожного зі згаданих нижче викладачів було тісно пов'язано з Глухівським педагогічним інститутом (згодом університетом). Кожен з них залишив частинку своєї душі, свого серця в його стінах, у серцях своїх випускників. Започатковані ними наукові, науково-методичні ідеї, підходи й нині втілюються в життя, використовуються новими поколіннями педагогів.

Період 1926–1941 рр.

Костянтин Павлович Ягодовський. Народився 23 травня 1877 р. в с. Комарівці на Чернігівщині. У 1901 р. він закінчив природничо-історичне відділення фізико-математичного факультету Санкт-Петербурзької академії.

Працюючи директором Глухівського учительського інституту з 1916 р. до 1923 р., він особливу увагу приділяв глибокому вивченню загальнонаукових і спеціальних педагогічних дисциплін у теоретичному і практичному планах. У процесі викладання методики природознавства К. П. Ягодовський використовував знання з філософії, історії природознавства, психології, дидактики, досвід роботи в школі. Талановитий педагог важливе значення надавав керівництву внутрішнім пізнавальним процесом, що відбувається у свідомості вихованців, підводячи їх до глибокого розуміння явищ, які відбуваються в природі.

Власний досвід роботи він висвітлив у працях: «Практичні заняття з природознавства. Світ неорганічний» (1913); «Питання викладання природознавства» (1917); «Природа і праця» (1920);

«Літні роботи з природознавства» (1921); «Практичні заняття з природознавства. Рослини» (1923); «Практичні заняття з природознавства. Людина» (1925).

По-сучасному звучать ідеї К. П. Ягодовського стосовно завдань природознавства. Найважливішим завданням шкільного природознавства методист уважав формування в учнів наукових понять, які давали б правильне відображення природи. У своїй праці «Питання загальної методики викладання природознавства» (1917) автор на конкретних прикладах показує методику формування в учнів різного віку наукових понять, починаючи від первинних узагальнень, що ґрунтуються на спостереженні предметів і явищ природи в початковій школі. Автор показував, що суть методики полягає у керуванні роботою думки учнів, у розвитку розуміння ними виучуваного матеріалу. Тільки тоді школярі здобувають глибоко усвідомлені й ґрунтовні знання, які є основою світогляду.

Педагог звертав увагу на обов'язкове використання наочності у викладанні природознавства, зокрема Костянтин Павлович особисто займався виготовленням колекцій, вологих препаратів та інших посібників. Поряд із класними заняттями проводив екскурсії, дослідження промислів. Результати цих досліджень лягли в основу книги для натуралістів-початківців «Літні роботи з природознавства».

Особливо важливого значення набувають сьогодні його ідеї щодо екологічної освіти та виховання, природоохоронної пропаганди серед учнів та молоді. У працях К. П. Ягодовського розроблені певні аспекти екологічних екскурсій у світ природи, на яких учні, на думку педагога, мають насамперед встановити взаємозв'язки між компонентами живої і неживої природи. Учений рекомендував включати учнів у практичну природоохоронну діяльність вже з 1 класу. Педагог акцентує увагу на виробленні норм екоетики та екологічно грамотної поведінки: «Не читайте лекції, не виголошуйте довгих промов, але відразу ж закликайте дітей до охорони лісу: не шкодити деревам, брати небагато, охайно, обережно і тільки те, що потрібно, що знадобиться для майбутньої роботи.

Великого значення К. П. Ягодовський надавав формуванню дослідницьких умінь і навичок учнів, розвитку їхніх творчих здібностей, творчої активності й самостійності. Саме тому основним методом викладання природознавства в школі методист

вважав дослідницький, а конкретними формами його реалізації – практичні заняття й екскурсії. Зокрема, у своїй статті «Одна зі спроб поглиблення дослідницького методу» (1923) науковець зазначав: «…Спілкування з природою під час екскурсій і в лабораторії незабаром виявило всі позитивні й негативні сторони описових екскурсій і практичних занять. Всі зусилля методистів були спрямовані на пошуки форми, яка не тільки б давала учню можливість більшої самостійності, але і викликала в нього потребу проявити можливий максимум самодіяльності. Пошуки ці не виявилися безрезультатними і незабаром привели до тієї форми опрацьовування матеріалу, яка одержала назву дослідницького методу…» [21].

Михайло Іванович Демков. Народився 12 березня 1859 р на хуторі Скринному Прилуцького повіту Полтавської губернії (тепер Чернігівська область) у дворянській сім'ї. Як більшість дворянських дітей, здобував початкову освіту вдома, вивчав французьку мову, якою оволодів настільки досконало, що міг не тільки читати й писати, а й перекладати. Іноземні мови він вивчав протягом усього життя, знав англійську, німецьку, іспанську, грецьку, латинську, данську та ін. В 11 років вступив до 2-го класу Ніжинської гімназії при Історико-філологічному інституті князя Безбородька, яку закінчив у 1877 р. зі срібною медаллю. Оскільки виявляв здібності та інтерес до математичних дисциплін, дирекція гімназії рекомендувала його до вступу на фізико-математичний факультет Київського університету Св. Володимира.

У 1882 р. він розпочав педагогічну діяльність учителем фізики, географії та природознавства в Чернігівській жіночій гімназії. У тому ж році М. І. Демкова обрали дійсним членом Товариства дослідників природи, чому сприяла його перекладацька робота та статті з природознавства.

З 1885 р. до 1900 р. педагог працював викладачем фізики та природничих наук у Глухівському учительському інституті. У цей період виходять його численні праці: «Бактерии и их роль в заразных и эпидемических болезнях» (1885), «Питание и дыхание растений» (1886), «Способы расселения растений» (1889), «О питании и дыхании домашних животных» (1893) та ін., які принесли наукове визнання і популярність.

Плідна педагогічна, громадська та науково-просвітницька діяльність ученого була помічена й оцінена. У 1927 р. йому

присвоїли звання професора педагогіки, а в 1929 р. – заслуженого професора [21].

Герасимов Василь Петрович. Народився 1896 р. у Шостці в сім'ї службовця порохового заводу. 1904–1907 рр. навчався в Шосткинському міському училищі, 1907–1915 рр. – у Глухівській чоловічій гімназії. 1919 р. прослухав 8 семестрів на природничому відділенні фізико-математичного факультету Київського університету. 1 квітня 1920 р. –1 жовтня 1920 р. – викладач природознавства на вечірніх курсах для робітників Голтянського механічного заводу (м. Первомайськ Одеської губернії). Одночасно працював діловодом. Від 1 жовтня 1920 р. – лектор ботаніки та зоології в народному університеті (м. Шостка). З 4 жовтня 1920 р. по 11 квітня 1921 р. був завідувачем педагогічного відділу в статистичному відділі Шосткинського порохового заводу, з 1 жовтня 1920 р. по 1 жовтня 1922 р. – викладачем географії в Шосткинській хіміко-механічній професійній школі, з 1 вересня 1921 р. по 21 січня 1926 р. – лектором з природознавства та біології в Шосткинському хіміко-механічному індустріальному технікумі. З 11 квітня 1921 р. по 22 вересня 1923 р. працював завідувачем мікроскопічного кабінету, хімічного кабінету на Шосткинському пороховому заводі. У період 15 вересня 1922 р.– 15 липня 1924 р. він викладач ботаніки та зоології в Шосткинській сільськогосподарській професійній школі, 15 листопада 1922 р.– 10 січня 1925 р. – викладач природознавства та географії в школі при Шосткинському пороховому заводі, 15 вересня 1924 р.– 28 січня 1926 р. – викладач природознавства й голова природничо-географічної комісії в Шосткинській трьохкомплектній семирічній школі. З 1 лютого 1926 р. викладав предмети українською мовою. Також писав та читав німецькою та французькою мовами. У 1926–1932 рр. був лектором з геології, ботаніки, зоології, біології методики краєзнавчої роботи в галузі природи в Глухівському педтехнікумі.

Після Другої світової війни захистив кандидатську дисертацію та працював на посаді завідувача сектора природознавства у Всесоюзному науково-дослідному інституті культури (м. Москва). Відмінник народної освіти. Помер після 1982 р. Був відомий своїми підручниками з природознавства для школи.

Праці: Герасимов В. П. Беспозвоночные животные, изучение их в школе Членистоногие. Иглокожие : метод. материал.

Москава : Просвещение, 1978. 159 с. Герасимов В. П. Беспозвоночные животные, изучения их в школе. Москва : Просвещение, 1998. 143 с. Герасимов В. П. Весенняя зоологическая экскурсия. *Начальная школа*. 1981. № 5. С. 33–37. Герасимов В. П. Птицы и млекопитающие. Изучение их в школе. Пособие для учителя. Москава : Учпедгиз, 1963. 268 с. Герасимов В. Г. В начале весны. *Дошкольное воспитание*. 1963. № 3. С. 47–49. Герасимовв В. П. Полезные насекомые. *Дошкольное воспитание*. 1963. № 7. С. 60–62. Герасимов В. Г. Как зимуют звери в ожидании весны. *Дошкольное воспитание*. 1964. № 2. С. 76–79. Герасимов В. П. Осенняя прогулка в лес. *Дошкольное воспитание*. 1964. № 8. С. 89 - 93. Герасимов В. П. Лоси – лесные великаны. *Дошкольное воспитание*. 1965. № 5. С. 62–65. Герасимов В. П. Летняя прогулка к водоему. *Дошкольное воспитание*. 1965. № 7. С. 70–74. Герасимов В. П. Подземные обитатели. *Дошкольное воспитание*. 1965. № 11. С. 59–63. Герасимов В. П. Как животные помогают друг другу. *Дошкольное воспитание*. 1966. № 6. С. 61–62. Герасимов В. П. Еж и его враги. *Дошкольное воспитание*. 1966. № 10. С. 71–73. Герасимов В. П. Как животные заботятся о своих детенышах. *Дошкольное воспитание*. 1967. № 6. С. 85–88. Герасимов В. П. Многообразие и единство в животном мире. *Дошкольное воспитание*. 1969. № 1.С. 79–82 [17].

Сакало Дмитро Іванович. Народився 1904 р. у с. Сокиринці Прилуцького повіту Чернігівської губернії. До 1924 р. почергово навчався в місцевій семирічці та сільськогосподарській профшколі; 1924–1927 рр. – у Житомирському сільськогосподарському інституті (нині – Житомирський національний агроекологічний університет). У 1927–1928 рр. перебував на посаді завідувача сільськогосподарських курсів в с. Антонівка (нині – село Варвинського району Чернігівської обл.); 1928–1935 рр. – завідувач навчальної частини та викладач сільськогосподарських дисциплін спочатку в Чернухінському (нині – смт Чорнухи Чорнухинського району Полтавської обл.), а потім у Сокиринському (нині – село Срібнянського району Чернігівської обл.) та Роменському технікумах. Упродовж 1935–1936 рр. навчався на агропедагогічному відділі Харківського сільськогосподарського інституту (нині – Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва). У 1936–

1939 рр. перебував в аспірантурі при Харківському науково-дослідному інституті ботаніки. 1939 р. захистив кандидатську дисертацію в Харківському державному університеті (нині – Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна) на тему «Флора заливных лугов р. Днепр». З 1 вересня 1939 по 27 серпня або 1 вересня 1941 р. (до евакуації) працював заступником директора із заочної освіти й старшим викладачем ботаніки та основ дарвінізму в Глухівському учительському інституті. Через швидкий німецький наступ був змушений повернутися до Глухова в листопаді 1941 р. Під час евакуації разом з чотирма іншими викладачами сховав у підвалі інституту мікроскопи та інше обладнання. Для прожиття організував артіль кустарів із пофарбування верхнього одягу. Також прочитав у Глухівській сільськогосподарській школі (нині – Глухівський агротехнічний інститут ім. С. А. Ковпака Сумського національного аграрного університету) 40 годин курсу «Ботаніка». 3 вересня 1943 р. призначений завідувачем кафедри ботаніки Глухівського учительського інституту. На той час він був єдиним кандидатом наук в інституті. Дмитро Іванович заряджав своїм невтомним ентузіазмом своїх колег та студентів. Це була вольова, енергійна людина, яка проводила свої наукові дослідження безпосередньо там, де жила і працювала. Результати досліджень згодом були викладені в його дисертації на здобуття вченого ступеня доктора біологічних наук, яку, на жаль, йому не вдалося захистити через те, що він передчасно помер.

Д. І. Сакало займався вивченням флори степів у районі Придеснянського плато. Йому вдалося виявити дві найтиповіші ділянки деградованих лучних степів. Одна виявлена в урочищі Калинів кущ (с. Годунівка Шосткинського району) на пологих схилах правого берега річки Есмані. Друга ділянка, виявлена ним у с. Заруцьке, становитьою горб (Дівоча гора) з пологими і стрімкими південно-східними схилами.

Рішенням Вищої атестаційної комісії від 31 березня 1945 р. Д. І. Сакало затверджений у званні доцента. 31 серпня 1954 р. у зв’язку із реорганізацією інституту в педагогічний був звільнений від обов’язків завідувача кафедри та залишений на посаді доцента кафедри географії. 1 вересня 1955 р. звільнений з роботи у зв’язку із переведенням до Мелітопольського педагогічного інституту (нині – Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Богдана Хмельницького) (ОСВ Сакала Д. І., 37

арк.).

У цей період на природничо-географічному і фізико-математичному відділеннях викладали В. К. Овсяний, С. А. Криловський, В. П. Соболєв, П. А. Петровський, К. С. Піскун, В. В. Піскун, М. Григоревський, С. Криловський, О.М. Варченко, П. Я. Васинок, В. С. Владимирова, З. І. Редько, М. Я. Пірогов, Л. Ф. Вершигора, М. А. Клімонтович, П. І. Радченко, В. І. Каліновська [16].

Період 1943–1967 рр.

Вершигора Єлизавета Федорівна. Народилася 28 травня 1885 р. У 1904 р. закінчила 8-й клас Глухівської жіночої гімназії та отримала звання «домашній вчитель». Голова педагогічної ради (1918–1920), викладач історії та географії в Глухівській жіночій гімназії (1906–1920); викладач природничо-географічного факультету Глухівського учительського інституту (1938–1941); викладач Глухівської педагогічної школи (1938). Секретар Глухівського учительського інституту (4 жовтня – 8 грудня 1943 р.); викладач географії природничо-географічного факультету цього ж інституту (від 4 листопада 1943 р.). 30 липня 1946 р. звільнена з посади [1].

Савич Катерина Дем'янівна. Народилася 6 жовтня 1912 р. у Глухові в сім'ї робітника. 1928 р. закінчила Глухівську семирічку, 1931 р. – Глухівський педагогічний технікум. 1931–1932 рр. – лаборант заводу № 9 у м. Шостка. Одночасно закінчила однорічний Шосткинський хімічний технікум. 1934–1935 рр. – технік-хімік на заводах № 6 та № 9 у Шостці; 1935–1941 рр. – лаборант ботаніки Глухівського технікуму механізації сільського господарства (нині – Глухівський агротехнічний інститут ім. С. А. Ковпака Сумського національного аграрного університету). 1936–1948 рр. навчалася на заочному відділенні біологічного факультету Ленінградського державного університету. Під час окупації працювала лаборантом та інструктором із сільськогосподарської практики в агрошколі (нині – Глухівський агротехнічний інститут ім. С. А. Ковпака Сумського національного аграрного університету). 1943–1944 рр. – секретар, 1944–1949 рр. – старший лаборант та асистент кафедри зоології; 1949–1952 рр. – асистент кафедри зоології, 1952–1953 рр. – старший викладач зоології Глухівського учительського інституту. 1953–1961 рр. – учитель біології в Глухівській школі №4. 1956–1961 рр. – асистент ботаніки та

фізіології, викладач природознавства на погодинній основі в Глухівському педагогічному інституті. 1 вересня 1961 р. призначена асистентом кафедри природознавства Глухівського педагогічного інституту. У 1966–1968 рр. була переведена з посади асистента на посаду старшого викладача природознавства. 1 серпня 1968 р. звільнена з роботи у зв'язку з виходом на пенсію [22].

Хоменко Анастасія Василівна. Народилася 19 січня 1923 р. у м. Павлоград Катеринославської губернії (нині – Дніпропетровська обл.) в сім'ї робітника. 1940 р. закінчила Павлоградську середню школу № 6. 1940–1941, 1944–1948 рр. – студентка геолого-географічного факультету Дніпропетровського університету. 1943–1944 рр. – учитель географії 5–7 класів в Павлоградській НСШ № 4; 1950–1955 рр. – викладач географії Братського педагогічного училища (смт Братське Миколаївської обл.); 1955–1958 рр. – учитель географії, астрономії в Павлоградській середній школі робітничої молоді № 1; 1958–1959 рр. – учитель географії в Горлівській середній школі № 2.

23 листопада 1959 р. призначена викладачем ручної праці з погодинною оплатою Глухівського педагогічного інституту. 1 липня 1960 р. зарахована на посаду інспектора–методиста заочного відділу інституту. 1 вересня 1960 р. призначена викладачем ручної праці з погодинною оплатою. 12 вересня 1961 р. звільнена з посади методиста заочного відділу. 1 вересня 1961 р. призначена на ½ штатного окладу викладача методичної комісії природознавства, ручної праці та географії на погодинній основі, вела факультативний курс домоводства. 27 серпня 1962 р. звільнена з роботи за власним бажанням [1].

Богданович Михайло Васильович народився 20 листопада 1925 р. в місті Глухові Сумської області, де і пройшли його дитячі та юнацькі роки. У 1951 р. закінчив Глухівський учительський інститут. Ще в студентські роки викладав математику для учнів старших класів тодішнього Червонянського району Сумської області (с. Пустогород та с. Лужки — нині Есманської селищної громади Шосткинського району). З 1958 по 1962 рр. працював викладачем математики та методики її навчання в Глухівському державному педагогічному інституті. У 1961 р. Михайла Богдановича було призначено деканом факультету педагогіки та методики початкової освіти Глухівського вишу. 2 вересня 1962 р. науковець переведений на

посаду старшого викладача математики і методики арифметики. 12 лютого 1962 р. за власним бажанням він полишив посаду декана. Після закінчення аспірантури в Науково-дослідному інституті педагогіки УРСР (1965) працював у ньому завідувачем відділу початкового навчання (1966–1979) та старшим науковим співробітником (1979–1990).

М. В. Богданович є автором підручника «Математика» для учнів 1-го класу (2006, 2009, 2010), для учнів 2-го класу (2009), для учнів 3-го класу (2009, 2011), для учнів 4-го класу (2004, 2009), методичних посібників «Урок математики у початковій школі»), «Методика розв'язування задач у початковій школі», «Математична веселка», «Диференційовані завдання з математики для 3 класу» (1984), «Методика вивчення нумерації і арифметичних дій у початковій школі» [16].

Ілляшенко Гурій Юхимович. Народився 28 листопада 1921 р. у селі Алтинівка Кролевецького району Сумської області в родині лікаря. Після закінчення Алтинівської середньої школи та вступу в 1939 р. на 1 курс фізико-математичного відділення Глухівського вчительського інституту розпочав трудову діяльність вчителя фізики у своїй рідній школі, але того ж року був призваний на військову службу. У 1943 р. був важко поранений і проходив необхідний курс лікування і реабілітації.

Незважаючи на інвалідність, він у 1944 р. вступив на фізико-математичний факультет Київського державного педагогічного інституту, а після першого курсу перевівся на фізичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, який закінчив у червні 1949 р. за спеціальністю «викладач фізики». За призначенням Міністерства освіти УРСР з серпня 1949 р. почав працювати викладачем фізики Конотопського учительського інституту, де перебував на посаді старшого викладача до 1 вересня 1959 р., коли відбулось об’єднання цього інституту з Глухівським. Після цього працював старшим викладачем фізики Глухівського педагогічного інституту. 1 жовтня 1957 р. Гурій Юхимович був призначений на посаду завідувача кафедри фізики Глухівського педінституту, на якій працював до 1 вересня 1959 р., коли фізико-математичний факультет було ліквідовано.

Уся подальша трудова і наукова діяльність Гурія Юхимовича Ілляшенка проходила у стінах Чернігівського державного педагогічного інституту ім. Т. Г. Шевченка, де він очолив кафедру фізики, а пізніше став одним із засновників та керівником

кафедри методики фізики і ТЗН.

Г. Ю. Ілляшенко був нагороджений медалями «За доблесну працю» та «Ветеран війни», знаком «Відмінник народної освіти», почесними грамотами Верховної Ради УРСР, Міністерства освіти УРСР.

У 1959 р. відбувся останній випуск фізико-математичного факультету [16].

У цей період на природничо-географічному і фізико-математичному відділеннях викладали І. В. Бурик, В. М. Барановський, Г. Л. Сапітон, М. Т. Бойко, І. П. Шамрай, М. Г. Юрченко, А. Х. Раков, Б. В. Діденко, В. Д. Симоненко, Г. О. Сакало, М. Г. Городній, М. П. Остапенко, Г. І. Михалєвська, М. В. Саос, З. Є. Минкевич, Г. Ю. Ільяненко, О. Д. Томчук, А. І. Яцюк, Ф. А. Мазур, Л. І. Чередниченко, А. В. Хоменко.

Період 1968–1990 рр.

Гриценко Кирило Юхимович. Народився 8 травня 1912 р. у с. Велика Кошелівка. Ніжинського повіту Чернігівської губернії в селянській родині.

З 1937 р. до 1939 р. навчався в Глухівському учительському інституті, отримав кваліфікацію вчителя географії, а з 1940 р. навчався в Харківському педінституті, закінчив географічний факультет (перерва під час війни) у 1947 році. Із серпня 1946 р. – старший викладач кафедри географії Глухівського учительського інституту.

Склавши кандидатські екзамени, працював над дисертацією з питання фізико-географічних умов Сумської області.

З 1956 до 1968 року очолював предметно-методичну комісію з природознавства і ручної праці. Маючи фундаментальну географічну освіту, він викладав курси землезнавства, краєзнавства, методики викладання природознавства. 1 вересня 1973 р. був звільнений з роботи у зв’язку з виходом на пенсію [22].

Гавриченко Іван Федорович. Народився 16 квітня 1921 р. у с. Микитівка Ямпільського району Сумської області в селянській родині. 1939 р. закінчив Воздвиженський сільськогосподарський технікум за агрономічною спеціальністю. У Глухівському педагогічному інституті почав працювати з 1960 р., з 1961 р. викладав основи сільського господарства.

Упродовж 1968–1974 рр. очолював предметно-методичну комісію з природознавства. Викладав основи сільського

господарства, був заступником декана педагогічного факультету [22].

Нарочна Лідія Кирилівна. Народилася 18 квітня 1924 р. в с. Тернове Єланського району Волгоградської області. У 1942–1944 рр. працювала вчителем Терновської семирічної школи. У 1943 р. стала студенткою Волгоградського педагогічного інституту, де навчалася до 1946 р., а з 1946 р. до 1947 р. вчилася в Чуваському державному педагогічному інституті (м. Чебоксари), закінчила природничий факультет у 1947 р.

З 1948 р. до 1959 р. працювала вчителем у школах м. Камишина та м. Київ, з 1959 р. до 1973 р. – в Науково-дослідному інституті педагогіки спочатку молодшим, тоді старшим науковим співробітником відділу початкового навчання. За сумісництвом працювала в Київському педагогічному інституті (1968–1973).

У 1971 р. стає кандидатом педагогічних наук, успішно захистивши дисертацію в Київському державному педагогічному інституті.

Із серпня 1973 р. починає роботу в Глухівському педагогічному інституті на посаді доцента, а з 1980 р. до 1985 р. працює завідувачем кафедри природничих дисциплін на посаді в. о. професора. Очолювала групу наукових працівників і викладачів, які працювали над питання викладання природознавства у початкових класах. Була членом науково-методичної ради Міністерства освіти України, СРСР.

У творчому доробку педагога більше 200 наукових праць, у тому числі підручники з природознавства для початкової школи, навчальні та методичні посібники для вчителів та учнів педучилищ. Була автором чотирьох діафільмів, які використовувалися в роботі вчителів початкових класів. Її підручник з природознавства для початкової школи витримав близько сотні видань.

Лідія Кирилівна Нарочна є визначною постаттю в історії вітчизняної педагогіки і методики. Це фахівець, який пройшов великий шлях від практичної роботи в школі та виші до ґрунтовних наукових узагальнень. Формування особистості сучасного вчителя та викладача було провідною ідеєю діяльності Л. К. Нарочної. У кожній її лекції – досвід власної роботи та педагогічних спостережень, інноваційні підходи до формування природничих понять, розвитку практичних умінь та навичок.

Однією з перших Лідія Кирилівна пропонує не авторитарний стиль спілкування між студентом і викладачем, а стиль співпраці, заснований на спілкуванні та обговоренні ключових питань методики проведення уроків, екскурсій, позакласних заходів з природознавства. Лекції, практичні заняття, польова практика, позанавчальна робота зі студентами, організація науково-дослідної роботи кафедри та керівництво нею – це далеко не повний перелік того, що встигала Лідія Кирилівна.

Першим кроком до викладацької діяльності вона вважала досвід роботи викладача в школі, бо не можна навчати студентів того, чого ти не вмієш робити сам. У цьому студенти могли впевнитися, коли Л. К. Нарочна сама проводила відкриті уроки в початковій школі для них та вчителів міста і району. Також вона уважно спостерігала за діяльністю молодих викладачів, відвідуючи їхні заняття і даючи слушні поради. Незабутніми в пам'яті багатьох її учнів та студентів залишаться природничі екскурсії околицями Глухова та перші екскурсії в новоствореному Музеї природи, що виник за її ініціативи при кафедрі природничих дисциплін. Вона побувала в багатьох куточках колишнього Радянського Союзу: Камчатка, Памір, Середня Азія, Кавказ, Прибалтика, Карпати, була на Іртиші, Іссик-Кулі, Дунаї; добре знала всі околиці Глухова. Свого часу склала нормативи «Альпініст СРСР», стала капітаном річкового флоту. Це була людина з надзвичайним оптимізмом, невичерпною енергією, яка жодної хвилини не могла бути без якоїсь справи, тому встигала зробити дуже багато. Такий стиль життя виробився, мабуть, ще в далекі роки молодості, які припали на важкий час війни. Провчившись лише місяць на бронетанковому факультеті Сталінградського інституту металургійної промисловості, вона разом з іншими студентами збирала врожай на Поволжі, копала протитанкові рови під Сталінградом. Робота в сільській школі зумовила вибір подальшого навчання в педагогічному інституті, який був евакуйований зі Сталінграда. Пройшовши таку сувору школу життя, вона зберегла доброзичливість, щирість, відвертість, чуйне ставлення до інших.

Л. К. Нарочна – відмінник народної освіти СРСР та України, заслужений працівник народної освіти України, лауреат Державної премії України, нагороджена медаллю ВДНГ, багатьма почесними грамотами. Її ім'я занесено до Книги педагогічної слави України.

Після виходу на пенсію продовжувала працювати на посаді доцента кафедри природничих дисциплін з 1990 р. до 1999 р. [15,19,21].

Гончарова Клавдія Дем'янівна. Народилася 22 квітня 1932 р. у с. Гелетенці Гвардійського району Хмельницької області в сім'ї службовців. 1936 р. сім'я переїхала в с. Грем'ячка Ямпільського району Сумської області. 1948 р. закінчила Грем'ячківську семирічну школу. Упродовж наступних чотирьох років навчалася у Воздвиженському сільськогосподарському технікумі. Упродовж 1952–1958 рр. працювала агрономом. У 1958–1964 рр. навчалася за спеціальністю «Ботаніка» в Білоруському державному університеті. Одночасно в 1959–1967 рр. працювала вчителем біології та хімії в Ямпільській середній школі робітничої молоді та Ямпільській восьмирічній школі (1959–1967).

25 серпня 1967 р. була призначена викладачем природознавства на погодинній основі в Глухівський педінститут. Із лютого по серпень 1968 р. обіймала посаду завідувача консультпункту. 1 вересня 1968 р. була переведена на штатну посаду асистента кафедри природознавства. 16 березня 1970 р. вступила до аспірантури за спеціальністю «Цитологія» у Всесоюзний науково-дослідний інститут луб'яних культур. 1 вересня 1971 р. переведена на посаду викладача. 26 червня 1975 р. призначена на посаду старшого викладача. 11 травня 1977 р. захистила кандидатську дисертацію з біології в Інституті генетики і цитології АН БРСР. 31 січня 1979 р. обрана на посаду доцента кафедри природознавчих дисциплін. 1980 р. був виданий навчальний підручник «Методика викладання природознавства в початкових класах». Одним з його авторів була К. Д. Гончарова. 26 вересня 1980 р. звільнена з посади у зв'язку із переходом до Сумського педінституту (ВАГНПУ, ОСВ К. Д. Гончарової, 51 арк.) [22].

Ковальчук Галина Василівна. Важлива віха в розвитку Глухівського НПУ ім. О. Довженка та становленні факультету природничої і фізико-математичної освіти пов'язана з іменем Галини Василівни Ковальчук (1938–2019), завдяки ініціативі та старанням якої було започатковано підготовку фахівців за спеціальністю «Педагогіка і методика середньої освіти. Біологія» у поєднанні зі спеціальністю «Початкове навчання», сформовано необхідну матеріально-технічну базу. Популярність

спеціальності, висококваліфікований викладацький склад стали передумовою заснування окремого факультету – біологічного, який згодом перейменовано на природничий та реорганізовано у факультет природничої і фізико-математичної освіти.

Галина Василівна – знана українська вчена в галузі педагогіки та методики викладання природознавства, зоології та екології, кандидат педагогічних наук (1974), доцент (1977), професор кафедри природничих дисциплін (1990), заслужений працівник народної освіти України (1994). Протягом чотирьох десятиліть була мудрою наставницею і взірцем не лише для багатьох студентів, чимало з яких стали колегами та здібними учнями, але й для тисяч учителів початкових класів і біології.

Народилася Г. В. ковальчук 3 жовтня 1938 р. в селі Рудня-Крупчатка Лугинського району Житомирської області. У 1961 р. закінчила біологічний факультет Ужгородського державного університету за спеціальністю «Зоологія». Чотири роки працювала вчителькою біології в школах Вінниччини та рідної Житомирщини, набувши неоціненного педагогічного досвіду, що відіграв важливе значення в майбутньому науковому зростанні.

У 1965 р. Г. В. Ковальчук почала працювати на посаді наукового співробітника зоологічного музею Ужгородського державного університету. Тут вона полюбила орнітологію – науку про птахів. Саме студентські роки, чарівне місто Ужгород, перших друзів у дорослому житті, дослідження в зоологічному музеї і чудовий колектив науковців, розумний, відданий справі, дотепний, Галина Василівна буде з трепетом згадувати протягом усього життя.

У Глухів Галину Василівну життєва дорога привела в 29 років, і з цього моменту місто та університет вона полюбила назавжди. Сюди в 1967 р. вона переїхала разом із чоловіком Генріхом Степановичем Ковальчуком, який став кандидатом філологічних наук, доцентом, багаторічним деканом факультету підготовки вчителів початкових класів, проректором [10-14].

У Глухові вона пройшла шлях від асистента до професора, завідувача кафедри природничих дисциплін. Тривалий час була провідним викладачем курсів «Методика викладання природознавства», «Зоологія хребетних», «Основи екології». Своєму творчому становленню Галина Василівна завдячує видатному методисту з навчання природознавства Лідії Кирилівні Нарочній – кандидату педагогічних наук, старшому науковому

співробітнику, лауреату Державної премії України в галузі науки і техніки, авторці шкільних підручників з природознавства для учнів початкових класів. Саме Лідія Кирилівна відкрила їй шлях у науку, стала прекрасним порадником у житті. Під керівництвом Лідії Кирилівни була підготовлена та захищена кандидатська дисертація, наукові положення якої високо оцінені всією науково-педагогічною спільнотою як інноваційні, особливо дуже схвальні відгуки отримано від А. М. Низової – на той час авторитетної вченої в галузі природничої освіти молодших школярів. На запрошення Галини Василівни Л. К. Нарочна переходить працювати з Науково-дослідного інституту педагогіки України в Глухів, з чого розпочинається новий етап в історії кафедри природничих дисциплін, зокрема і підвищенні авторитету нашого ЗВО загалом.

Галина Василівна не лише досконало володіла методикою викладання педагогічних і біологічних наук, а й щедро передавала свій досвід майбутнім учителям, формувала в молодого покоління любов до природи, активно займалася науково-дослідною та науково-методичною роботою. Якщо запитати у колишніх студентів, що навчалися в той час в університеті, про викладачів, першою вони завжди з теплотою згадають саме Галину Василівну, згадають її цікаві лекції, мудре керівництво курсовими, дипломними та магістерськими роботами. У її характері та стилі викладання гармонійно поєднувалися і доброта, і толерантність, і вимогливість [20].

Г. В. Ковальчук була членом редакційної колегії журналу «Початкова школа» (вела в ньому зоологічну сторінку), збірника наукових праць «Вісник Глухівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки», на громадських засадах працювала науковою кореспонденткою відділу початкового навчання Науково-дослідного інституту педагогіки України. Входила до складу координаційної ради України з проблем екологічної освіти, брала активну участь у розробленні концепції екологічної освіти в школах України та її впровадженню в освітній процес під час підготовки майбутніх педагогів. Так, Галина Василівна однією з перших звернулася до проблеми формування в школярів екологічних понять, чітко відокремлюючи їх від природоохоронних понять, екологічної грамотності, культури і свідомості. Її розробки виходили за межі традиційної методики, орієнтуючись на нові підходи до

викладання предметів біологічного циклу, формуючи нове для того часу розуміння відповідальності кожного за сталий розвиток природи. Однією з перших Г. В. Ковальчук започаткувала екологічний принцип вивчення зоології студентами педагогічних спеціальностей закладів вищої освіти.

Г. В. Ковальчук є автором понад 100 науково-методичних публікацій у періодичних наукових виданнях з проблем педагогіки, природознавства, екології, зоології та навчальних посібників для студентів ЗВО, зокрема: «Методика викладання природознавства» (1981, 1990), що вийшла у видавництві «Вища школа» (Міністерство народної освіти України створило авторський колектив для підготовки посібника у складі Л. К. Нарочної, Г. В. Ковальчук, К. Д. Гончарової), «Зоологія з основами екології» (1988, 2000, 2001, 2003 і наступні стереотипні видання до 2024 року включно у видавництві «Університетська книга»), «Методичні рекомендації з основ екології» (1999) тощо.

Навчальний посібник «Методика викладання природознавства» на багато років став справжнім дороговказом для майбутніх учителів з формування цілісної природничої картини світу в молодших школярів. У ньому вичерпно, доступно, на високому науковому рівні розкрито основні особливості методики викладання природознавства, наведено конкретні фрагменти уроків, завдань, спостережень, практичних робіт, ігор, рисунків тощо. Зміст посібника містить аналіз програм і підручників, освітніх, екологічних, валеологічних, естетичних та ін. завдань вивчення природи, методику формування і розвитку природничих понять, форми організації освітнього процесу (типи уроків, екскурсій), різноманітні методи і прийоми, інформацію про матеріальну базу навчання природознавства, позакласну роботу, особливості викладання курсу в різних класах, малокомплектній школі тощо. І хоча з плином часу змінився державний і політичний устрій, людська свідомість, концепція шкільної освіти, ідеї, викладені в посібнику талановитими вченими, залишаються актуальними і в наш час.

У 1984 р. реалізована ще одна ідея творчого колективу: вийшла «Книга для читання з природознавства. 2 клас» (укладачі: Л. К. Нарочна, Г. В. Ковальчук, Г. С. Ковальчук), яка виявилась проривом у методиці, оскільки вона яскраво проілюструвала можливості інтегрованого навчання – природничих наук і літератури.

В академічній праці «Зоологія з основами екології» авторка продемонструвала екологічні підходи до вивчення зоології. Так, він розпочинається з розділу «Основи екології тварин», який достатньо повно ознайомлює читачів з основними термінами, поняттями і закономірностями біоекології як науки (зокрема «особина», «популяція», «біоценоз», «зооценоз», «біогеоценоз», «екосистема», «екологічна ніша» тощо). Розкрито питання поширення тварин у біосфері, взаємозв'язків тварин із середовищем існування, різноманітного впливу абіотичних, біотичних і антропогенних чинників на тварин, популяційної організації тварин, ланцюгів живлення і екологічних пірамід тощо. Також подано інформацію про охорону тваринного світу. Після вивчення великого конкретного таксону тварин наведено відомості про їх екологію, особливу увагу при цьому приділено поширенню організмів, впливу абіотичних і біотичних чинників, класифікації екологічних груп тварин, а також біологічним циклам. Посібник чудово ілюстрований світлинами тварин місцевої фауни. При розгляді представників систематичних груп реалізовано краєзнавчий принцип вивчення екології та зоології [12].

Понад 20 років з невеликими перервами (з 1985 по 2008 рр.) Г. В. Ковальчук очолювала кафедру природничих дисциплін, що досягла свого науково-методичного розквіту і вважалась однією з найкращих і найавторитетніших в університеті. З великою повагою Галина Василівна завжди згадувала своїх перших колег-викладачів: Є. О. Савич, І. Ф. Гавриченко, І. Д. Гіптенко, К. Ю. Гриценко, Г. А. Кириленко. Високо цінувала висококваліфікованих науково-педагогічних працівників, з якими працювала, – це Н. В. Хлонь, Н. М. Захарова, К. Д. Гончарова, Г. І. Пявка, В. М. Шерпельова, Л. А. Лепська, А. С. Бичко, Н. І. Куриленко, А. М. Кмець, К. І. Бородіна, О. П. Рудомін, Ю. В. Голюк, лаборантка Т. І. Руденко– головний зберігач фондів і «скарбів» кафедри. Пам'ятала майже всіх студентів з перших наборів за новою спеціальністю (настільки раділа її відкриттю). Згадувала, що студенти з великим натхненням та інтересом долучились до освітнього процесу, проводили захопливі біологічні та педагогічні дослідження, на їх основі виконували курсові та комплексні дипломні роботи, брали участь у конференціях різного рівня, здобували призові місця. Під її керівництвом виросла плеяда молодих фахівців, що гідно

продовжують напрацювання її наукової школи: доктори педагогічних наук, професори Інна Миколаївна Коренева, Марина Володимирівна Хроленко та ін. Ентузіазм Галини Василівни як керівника сприяв створенню Музею природи – улюбленого місця проведення занять студентів та екскурсій для школярів різного віку.

У жовтні 2003 р. Галина Василівна разом з чоловіком переїхали до дітей і онуків в український Крим, продовжуючи ще деякий час працювати на навчально-консультаційному пункті Глухівського НПУ ім. О. Довженка в м. Севастополі. Раділа близькості рідних людей, морю, чудовій природі, субтропічному клімату, хоча й сумувала за Глуховом. Завжди була патріоткою і справжнім громадянином України, тому досить болісно сприйняла окупацію Автономної Республіки Крим, але через поважний вік та хворобу повернутися на материкову частину не змогла, непохитно вірила у звільнення півострова. Відійшла у засвіти Галина Василівна у травні 2019 р. [12].

Галина Василівна Ковальчук своїми унікальними знаннями, надзвичайною працьовитістю, самовідданістю зробила великий внесок у становлення і розвиток нашого університету, у справу навчання і виховання тих, хто має за своєю професією і покликанням сіяти вічне, добре, мудре. Її ім’я завжди залишиться закарбованим на скрижалях історії факультету природничої і фізико-математичної освіти Глухівського НПУ ім. О. Довженка.

Кириленко (Кабанова) Анна Андріївна. Народилася 22 листопада 1922 р. в с. Лермонтово Чембарського повіту Пензенської губернії в сім’ї вчителів. 1928 р. сім’я переїхала до м. Токмак (Киргизька АСРР РРФСР, нині – м. Токмак, центр Чуйської області, Киргизстан). 1930 р. родина переїхала у с. Соколовка) Нововознесенського району Іссик-Кульської області Киргизької РСР. 1937 р. закінчила Нововознесеську семирічку та вступила до середньої школи. У 1940–1944 рр. навчалася на природничому факультеті Киргизького державного педагогічного університету. 1944–1945 н. р. викладала природознавство в педучилищі.

У липні 1945 р. переїхала в Україну. У 1946–1948 рр. працювала старшим лаборантом на кафедрі зоології, а пізніше на кафедрі зоотехніки Київського ветеринарного інституту. 1948–1949 рр. працювала вчителем хімії та англійської мови Дубовицької середньої школи (с. Дубовичі Кролевецького району). У 1950–1952 р.х працювала вчителем природознавства

у Мезинській семирічці (с. Мезин Коропського району Чернігівської обл.) та вчителем природознавства та англійської мови в Новгород-Сіверській середній школі № 1. У 1952–1960 рр. працювала вчителем природознавства та директором Шатринської середньої школи (с. Шатрище Ямпільського району).

З 1 лютого 1960 р. перебувала на посаді заступника директора Глухівського педінституту із заочної освіти. Відповідно до наказу від 1 березня 1960 р. була призначена викладачем анатомії та фізіології дитини та шкільної гігієни з погодинною оплатою. 1 серпня 1961 р. була переведена на повну ставку проректора із заочної освіти. 1 лютого 1962 р. переведена на посаду в. о. проректора з навчальної та наукової роботи. 1 лютого 1963 р. знову переведена на посаду проректора із заочної освіти. 1 жовтня 1963 р. була звільнена з посади, оскільки була обрана за конкурсом на штатну посаду старшого викладача анатомо-фізіологічних основ дітей шкільного віку.

З 1 жовтня 1967 до 1 жовтня 1968 року перебувала в річній аспірантурі Володимирського державного педагогічного інституту ім. П. І. Лебедєва-Полянського. 21 травня 1969 р. була призначена на посаду проректора із заочного навчання. 15 жовтня 1970 р. захистила кандидатську дисертацію в раді Науково-дослідного інституту фізіології дітей та підлітків АПН СРСР на тему «Деятельность сердца детей младшего школьного возраста при умственных нагрузках». Через скорочення штату 1 лютого 1971 р. була переведена на посаду старшого викладача предметно-методичної комісії природознавства. 6 вересня 1971 р. була обрана на посаду доцента. 7 вересня 1974 р. була призначена завідувачем кафедри природничих дисциплін. Викладала курси анатомії та фізіології людини, вікової й педагогічної психології, плідно займалася науковою роботою. 1 квітня 1980 р. звільнена з посади завідувача кафедри природничих дисциплін та доцента цієї кафедри у зв’язку з виходом на пенсію та зміною місця проживання. Проте 31 серпня 1981 р. була знову призначена на посаду доцента кафедри педагогіки і психології Глухівського інституту. 8 жовтня 1981 р. була призначена на посаду декана факультету підготовки вчителів початкових класів.

Станом на 1980 р. мала 36 публікацій (матеріали конференцій, наукові збірники, журнал «Початкова школа» тощо). 28 жовтня 1983 р. була звільнена з посади декана

факультету підготовки вчителів початкових класів, але працювала на посаді доцента кафедри педагогіки та психології. 20 вересня 1984 р. була звільнена з посади у зв'язку із виходом на пенсію (ВАГНПУ, ОСВ Кириленко А. А., 131 арк.) [22].

Захарова Наталія Михайлівна. Народилася 20 листопада 1952 р. в м. Києві. Навчалася в середній школі № 102 м. Києва з 1960 до 1970 рр. З 1971 до 1977 рр. навчалася на вечірньому відділенні географічного факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка за спеціальністю «Економічна географія». У 1973–1977 рр. та 1882–1986 рр. працювала вчителькою географії в школах Києва.

У 1977–1982 рр. та з 1989 р. – асистент, з 1990 р. – старший викладач кафедри природничих дисциплін Глухівського державного педагогічного інституту. У 2000 році захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук в Інституті педагогіки АПН України. Зі створенням на початку 2001 р. біологічного факультету поєднувала роботу викладача з роботою заступника декана факультету. Працювала над проблемою використання новітніх технологій у закладах вищої освіти та школі. Велику увагу у формуванні професійної компетентності майбутніх учителів приділяла розвивальному навчанню, формуванню процесуальних основ навчальної діяльності. У цьому ж році перейшла на посаду доцента кафедри теорії і методики початкового навчання, де і працювала до виходу на пенсію у 2018 р. Має подяки, грамоти, знак «Відмінник освіти України» (1993) [22].

Шерпельова Валентина Михайлівна. Народилася 18 березня 1938 р. в с. Ретивий Самарського району Східно-Казахстанської області Казахської РСР. У 1957 р. вступила на факультет природознавства Усть-Кам'яногірського державного педагогічного інституту (м. Усть-Кам'яногірськ Східно-Казахстанської області Казахської РСР), який закінчила у 1962 р., отримавши спеціальність учителя біології, хімії та основ сільського господарства. Упродовж 1962–1964 рр. працювала вчителем біології і хімії Верхньо-Березівської школи Глубоківського району Казахської РСР. У наступні роки – лаборантом, викладачем інститутів у м. Теміртау, м. Горький.

У 1978 році переїхала до Глухова. З 1979 р. почала працювати лаборантом, а потім (березень 1980 р.) асистентом кафедри природничих дисциплін, старшим викладачем (з

1985 р.) у Глухівському державному педагогічному інституті. Проводила практичні заняття із зоології, польову практику, викладала курси з охорони природи, вікової фізіології, шкільної гігієни. З 1983 р. працювала над дисертаційною темою «Удосконалення якості екологічної підготовки студентів педфаку в курсі зоології», друкувала статті, тези з цієї тематики. Завершила трудову діяльність 30 червня 1999 р. [22].

Пявка Ганна Іванівна. Народилася 9 березня 1937 р. у м. Карлівка Полтавської області. У 1954 р. закінчила Маячанську школу (Полтавська обл.). З 1954 р. до 1959 р. навчалася в Полтавському сільськогосподарському інституті на агрономічному факультеті, який закінчила з відзнакою, отримавши кваліфікацію вченого-агронома. Після навчання працювала агрономом колгоспу смт Зноб-Новгородське. Закінчивши в 1965 р. природничий факультет Сумського педагогічного інституту (заочно), отримала кваліфікацію вчителя біології і основ сільськогосподарського виробництва, тому змогла працювати вчителем біології в школах м. Середино-Буда, Зноб-Новгородське, Ямпіль, Суми, методистом обласної станції юних натуралістів.

З грудня 1977 р. – викладач ботаніки кафедри природничих дисциплін Глухівського педагогічного інституту. У 1979 р. вступила до заочної аспірантури ВНІІ луб'яних культур на спеціальність «Селекція і насінництво». До 1998 р. читала лекції з анатомії і морфології рослин, охорони природи, вела польову практику з ботаніки, займалася збиранням і укладанням навчального морфологічного, систематичного, екологічного гербарію рослин, особливо рослин Глухівщини, занесених до Червоної книги, залучала до цієї роботи студентів. На лабораторних заняттях особливу увагу приділяла матеріалу, необхідному майбутнім учителям початкових класів для викладання природознавства. Розробила методичні картки для лабораторних занять, за допомогою яких студенти вивчали матеріал і здійснювалася перевірка отриманих знань, проводила цікаві заходи ботаніко-екологічного спрямування, виготовила стенди з ботаніки для навчального кабінету. Багато уваги приділяла виховній роботі зі студентами: організовувала тематичні вечори – ботанічний КВК, «Зелений світ» та інші. Нагороджена грамотами Глухівського педагогічного інституту та Міністерства освіти України [22].

Горбенко Петро Анатолійович. Народився в 1930 р. в с. Толстая Городищенського району Черкаської області. З 1954 р. до 1959 р. навчався на економічному факультеті Української сільськогосподарської академії, отримав кваліфікацію агронома-економіста. У 1963 р. вступив на педагогічний факультет Московської сільськогосподарської академії ім. Тімірязєва (заочно), який закінчив у 1965 р. З 1960 р. працював старшим науковим співробітником Української дослідної станції бджільництва (с. Чернятин Жмеринського району Вінницької області), заввідділу економіки Української дослідної станції бджільництва (м. Гадяч Полтавської області). Кандидат економічних наук.

З 1978 р. працював старшим науковим співробітником, завідувачем сектору економіки ВНІІ луб'яних культур (м. Глухів Сумської області). У червні 1986 р. присвоєно вчене звання старшого наукового співробітника за спеціальністю «Економіка, планування і організація управління сільським господарством». 1986 р. прийнятий на посаду доцента кафедри трудового навчання і креслення, у 1988 р. був переведений з кафедри трудового навчання на кафедру природничих дисциплін. Опікувався рідкісними екзотичними рослинами, які росли на території інституту. Завдяки його старанням і великій наполегливості була збудована теплиця, у якій вирощували різноманітні рослини. Теплиця використовувалася і для практичних занять з ботаніки, основ сільського господарства зі студентами. У 1992 р. був переведений на кафедру основ медичних знань. З липня 1994 р. працював на посаді завідувача кафедри основ медичних знань. 1997 р. був звільнений з посади доцента кафедри медичних знань за власним бажанням [22].

Люрін Ігор Борисович. Народився 20 червня 1936 р. в м. Богуслав Обухівського району Київської області в сім'ї службовця. 1954 р. закінчив Богуславську середню школу № 2. У 1954–1955 рр. працював слюсарем та шофером при Богуславському автомотоклубі ДОСААФ.

У 1958–1963 рр. навчався на природничому факультеті Ніжинського державного педагогічного інститут ім. М. В. Гоголя. 1963 р. працював учителем хімії та біології Богуславської школи № 4.

1964–1967 рр. – навчання в аспірантурі при відділі палеозоології Інституту зоології АН УРСР. 29 жовтня 1969 р.

захистив кандидатську дисертацію в Інституті зоології АН УРСР. У 1967–1970 рр. працював молодшим науковим співробітником відділу палеозоології, у 1970–1975 рр. очолював у якості старшого наукового співробітника лабораторію палеонтологічної геохронології. У 1975–1977 роках перебував на посаді старшого викладача кафедри зоології Полтавського державного педагогічного інституту ім. В. Г. Короленка. 1977–1983 рр. – завідувач кафедри зоології цього вишу. 1981 р. отримав учене звання доцента. У 1983–1987 рр. працював у Мелітопольському державному педагогічному інституті спочатку як доцент, а з 1985 р. – як завідувач кафедри фізичної географії та геології. У вересні 1984 року був обраний професором цієї кафедри. Викладав курси загальної геології, палеонтології, зоології, зоогеографії та охорони здоров'я.

31 серпня 1987 р. був обраний на посаду доцента кафедри природничих дисциплін Глухівського державного педагогічного інституту. На момент влаштування в інститут підготував докторську дисертацію на тему «Особенности формирования малакофауны континентальных отложений антропогенеза платформенной части Украины». 28 серпня 1989 р. звільнений з посади у зв'язку з переведенням до філіалу Київського державного педагогічного інституту [22].

Блажієвська Ганна Павлівна. Народилася 3 жовтня 1938 р. у с. Сушки Канівського району Черкаської області в селянській родині. 1956 р. закінчила Прохорівську середню школу (Полтавська область). 1958–1963 рр. навчалася на лісогосподарському факультеті Української сільськогосподарської академії. 1963–1967 рр. працювала в лісництвах Дніпропетровської області. Наступні три роки навчалася в аспірантурі Української сільськогосподарської академії за спеціальністю «Ентомологія». 1971 р. захистила кандидатську дисертацію. 1970–1972 рр. перебувала на посаді інструктора-плановика Білопільського райкому профспілки робітників сільського господарства та заготівель. З 1973 р. працювала в Українській дослідній станції бджільництва (м. Гадяч Полтавської області).

15 липня 1980 р. була призначена на посаду старшого викладача кафедри природничих дисциплін Глухівського педінституту. Із 1 серпня 1985 р. була обрана на посаду виконувача обов'язки доцента кафедри природничих дисциплін.

Викладала курс «Анатомія і фізіологія людини». 25 вересня 1989 р. звільнена з посади доцента за сімейними обставинами (ВАГНПУ, ОСВ Г. П Блажієвської, пагінація відсутня) [22].

Кмець Алла Миколаївна. Народилася 6 вересня 1960 року в м. Глухові. Навчалася в школі №6, №3, яку закінчила в 1977 році. Вступила на факультет природознавства Ленінградського державного педагогічного інституту ім. О. І. Герцена, який закінчила у 1982 р., отримавши кваліфікацію вчителя біології і хімії.

Трудову діяльність у Глухівському педагогічному інституті розпочала з 1982 р. на посаді лаборанта кафедри природознавства. З 1986 – молодший науковий співробітник, асистент, старший викладач, заступник декана з навчально-виховної роботи природничого факультету. У 2003 р. закінчила аспірантуру в Глухівському державному педагогічному університеті.

Проводила змістовні лекції, цікаві практичні й лабораторні заняття із зоології, а з 1994 до 2024 року викладала методику навчання біології і методику навчання природознавства. Цікавилася всім новим у методиці природничих наук, особливо інноваційними технологіями в методиці біології. Ці питання висвітлено в низці статей у фахових виданнях, навчально-методичних посібниках. Є співавтором оригінального шкільного підручника з біології та екології, який брав участь у Всеукраїнському конкурсі шкільних підручників, і зараз є навчальним посібником (С. Д. Рудишин, А. М. Кмець, В. І. Самілик, І. М. Гулакова. Біологія і екологія. 10 клас : навчальний посібник. Суми, 2021. 388 с.).

Долучалася до організації та проведення круглих столів, семінарів для вчителів біології міста і району. Брала участь у різноманітних екологічних заходах, вела заняття на підготовчих курсах для вступників. Останні роки роботи опікувалася унікальним навчальним кабінетом біології, де проводила заняття не тільки зі студентами, а й з учнями; поповнювала кабінет необхідним обладнанням. Її робота була оцінена знаком «Відмінник освіти України» (2004), Почесною Грамотою Міністерства освіти і науки України (2007) [22].

Церковний Альберт Олександрович. Народився 23 березня 1959 р. в м. Ломоносов Ленінградської області в сім'ї військовослужбовця. Закінчив біологічний факультет

Харківського державного університету за спеціальністю «Ботаніка та зоологія» у 1985 р. Працював у Глухівському педагогічному інституті з серпня 1985 р. до 1989 р. на посаді асистента кафедри природничих дисциплін. Викладав анатомію людини, вікову фізіологію і гігієну. Дуже цікаво проводив лабораторні заняття, польову практику, виїздив зі студентами на екскурсії, зацікавлював їх живописом, літературою, музикою, читав лекції з психології та біології для населення. У 1986 р. виконував обов'язки заступника декана факультету підготовки вчителів початкових класів. У 1987 р. проходив наукове стажування в Інституті гідробіології АН України. 15 листопада 1989 р. був зарахований до аспірантури Харківського університету ім. О.М. Горького за спеціальністю «Загальна психологія, історія психології» [22].

Голюк Юрій Всеволодович. Народився у 1967 р. в м. Глухові. Закінчив Сумський державний педагогічний інститут у 1990 р., отримавши кваліфікацію вчителя біології і хімії. Із цього часу почав працювати старшим лаборантом, а з 1992 р. – викладачем кафедри природничих дисциплін Глухівського педагогічного інституту. Доклав багато зусиль до створення Музею природи на факультеті. У лютому 1995 р. звільнився з цієї посади у зв'язку зі вступом до аспірантури Інституту луб'яних культур (м. Глухів Сумської області) [22].

Рудомін Олександр Петрович. Народився 19 листопада 1964 р. в м. Глухів Сумської області. Навчався в ЗОШ № 3, яку закінчив у 1980 р. (8 класів). Після отримання середньої спеціальної агрономічної освіти, з 1984 до 1991 рр. (з перервою у зв'язку зі службою в армії) навчався в Сімферопольському університеті на біологічному факультеті. Працював учителем біології і хімії в с. Студенок Глухівського району Сумської області.

З 1992 р. почав свій трудовий шлях у Глухівському педагогічному інституті. До 2008 р. працював завідувачем агробіостанції, проводив практичні заняття із зоології, викладав спецкурс «Виготовлення наочних посібників» та проводив польову практику із зоології. Разом з колегами наполегливо працював над створенням унікального Музею природи з кількома відділами, розробляв експозиції, частина експонатів яких була виготовлена ним власноруч [22].

Кубицький В'ячеслав Антонович. Народився 19 квітня 1924 р. в м. Львові. У 1949 р. закінчив Глухівський технікум меха-

нізації та електрифікації сільського господарства за спеціальністю технік-електрик. З 1949 по 1951 рр. навчався на фізико-математичному факультеті Глухівського учительського інституту; з 1953 по 1956 рр. — на фізико-математичному факультеті Київського педагогічного інституту ім. О. М. Горького. З 1952 по 1974 рр. В. А. Кубицький працював учителем фізики в школі № 1 м. Дружба Ямпільського району Сумської області. У цей час проводив у школі науково-методичну роботу, брав участь у науково-практичних конференціях району, області, республіки.

З 1974 по 2000 рр. працював старшим викладачем, доцентом, завідувачем кафедри фізики Глухівського державного педагогічного інституту ім. С. М. Сергєєва-Ценського. Брав активну участь у семінарах лабораторії науково-дослідного інституту методів і змісту навчання Академії педагогічних наук СРСР, був рецензентом редколегії журналу «Фізика в школі».

В. А. Кубицький працював над розробленням нових приладів фізичного практикуму, мав авторські свідоцтва на винаходи, є автором навчальних посібників «Практикум з фізики в середній школі», «Сучасний урок фізики в школі», розробив програму курсу «Загальна електротехніка», підготував понад 40 науко-методичних статей для вчителів шкіл.

Відмінник народної освіти УРСР. Заслужений працівник народної освіти України (1995). Нагороджений медаллю «За трудову доблесть» (1970), Почесною Грамотою Президії Верховної Ради УРСР, почесними грамотами Міністерства освіти СРСР, Міністерства освіти УРСР [18].

Волос Микола Петрович. Народився 2 січня 1948 р. в с. Моївка Чернівецького району Вінницької області. У 1970 р. закінчив Ужгородський державний університет за спеціальністю «Математика», після чого продовжив здобувати освіту в аспірантурі згаданого закладу вищої освіти.

Викладацьку діяльність у Глухівському педагогічному інституті М. П. Волос розпочав у 1974 р. Протягом майже 37-річного викладання обіймав посади старшого викладача, доцента, завідувача кафедри математики, заступника декана, а згодом – декана загальнотехнічного факультету.

У 1983 р. М. П. Волос захистив кандидатську дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата фізико-математичних наук, у 1989 р. йому присвоєне вчене звання доцента.

З 1989 р. М. П. Волос обіймає посаду проректора з

навчальної та наукової роботи, згодом – проректора з навчально-методичної роботи, з 2002 по 2011 рр. – першого проректора Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Під керівництвом педагога 12 спеціальностей університету отримали ліцензії, 6 з них акредитовано за IV рівнем.

М. П. Волос є автором 30 наукових праць із питань механіки деформованого твердого тіла, зокрема: «Вільні коливання нерозрізних пластин з врахуванням деформації поперечного зсуву», «Варіативність завдань прикладного характеру – один із шляхів індивідуалізації навчального процесу з вищої математики», «Стійкість нескінченної багатошарової пластини у надзвуковому потоці газу», «Основні співвідношення і динамічні рівняння спрощеного варіанта геометрично нелінійної теорії трансверсально-ізотропних пластин» тощо [5].

Кумеський Василь Романович. Доцент, кандидат фізико-математичних наук, на викладацькій роботі з 1953 р., має понад 50 публікацій.

Найвідоміші праці: «Методичний посібник з історії фізики», «Комплекс методичних рекомендацій для спеціальності 7.010103 з вивчення курсів «Оптика», «Атомна та ядерна фізика», «Загальна фізика»» [16].

У цей період на факультеті здійснювали викладацьку діяльність Р. А. Гаврина, Н. Г. Великолуг, М. І. Сегеда, В. В. Щербаков, М. С. Гуренков, М. М. Шамсутдінов, З. Б. Хеіров, Н. І. Горохова, В. М. Маслова, О. М. Магар, Н. А. Лапіна, С. Л. Чернюк.

Період 1991–2024 рр.

Лепська Любов Антонівна народилась 12 червня 1942 р. в селі Попівка Велико-Писарівського району Сумської області. У 1959 р. закінчила 10 класів Велико-Писарівської середньої школи № 1. З 1959 по 1961 рр. працювала в навчальному господарстві «Комуніст» Харківського сільськогосподарського інституту з одночасним відвідуванням курсів з підготовки вступу до інституту. 1961–1966 рр. – студентка Харківського сільськогосподарського інституту імені В. В. Докучаєва факультету захисту рослин (м. Харків). У липні 1966 р. розпочинає трудову діяльність як молодший науковий співробітник лабораторії захисту рослин ВНДІ луб'яних культур (м. Глухів Сумської обл.), а з 1980 по 1985 рр. – старший

науковий співробітник цієї лабораторії. До жовтня 1989 р. була старшим науковим співробітником лабораторії селекції і генетики коноплі ВНДІ луб'яних культур. Навчалася в аспірантурі ВНДІ луб'яних культу за спеціальністю «Ентомологія». Після закінчення аспірантури захистила дисертацію з присвоєнням наукового ступеня кандидата біологічних наук. Працювала в галузі біології над вивченням шкідників та хвороб конопель. Розроблені нею методики оцінювання селекційного матеріалу конопель на їх стійкість до шкідників, хвороб та паразитів упроваджені у виробництво. Є співавтором районованих однодомних сортів конопель.

З жовтня 1989 до липня 2000 рр. працювала старшим викладачем кафедри природничих дисциплін Глухівського державного педагогічного університету. Викладала курс анатомії людини, приділяючи на заняттях особливу увагу використанню анатомічної наочності. У колі інтересів було впровадження сучасних методик і передових технологій навчання і виховання. Л. А. Лепська – автор методичних рекомендацій «Ембріональний розвиток організмів», «Тваринні тканини». У її доробку понад 40 наукових робіт. Започаткувала навчальні екскурсії зі студентами до анатомічного музею міського медичного училища. Із створенням кафедри біології (згодом кафедри біології і основ сільського господарства) обіймала посади старшого викладача, доцента до 21 грудня 2012 року [21].

Куриленко Ніна Іванівна. Народилась 23 листопада 1948 р. в с. Тальки Новоград-Волинського району Житомирської області. У 1966 р. вступила до Харківського сільськогосподарського інституту ім. В. В. Докучаєва, який закінчила в 1971 р. Після закінчення інституту одержала направлення на роботу до ВНДІ луб'яних культур у м. Глухів Сумської області, де працювала молодшим, згодом старшим науковим співробітником лабораторії захисту рослин до 5 жовтня 1988 р.

З 1991 р. – асистент, з 1992 р. – старший викладач кафедри природничих дисциплін Глухівського педагогічного інституту. Зі створенням кафедри біології працювала старшим викладачем цієї кафедри. У 2006 р. завершила роботу у зв'язку з виходом на пенсію [22].

Кузьменко Людмила Олегівна. Народилася 29 жовтня 1955 р. в с. Мишлятичі Мостиського району Львівської області. У

м. Глухів, куди переїхала родина, середню школу №1 закінчила із золотою медаллю. У 1978 р. з відзнакою завершила навчання у Львівському політехнічному інституті, отримавши спеціальність «Хімічна технологія біологічно активних сполук» на факультеті технології органічних речовин. Одержала рекомендацію від ради факультету для вступу до аспірантури. Захистила дисертацію на здобуття ступеня кандидата хімічних наук (1984). З 1985 по 1991 рр. працювала старшим науковим співробітником Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур (м. Глухів).

З 1995 р. розпочала роботу в Глухівському педагогічному університеті, з 1997 р. працювала на кафедрі біології і основ сільського господарства на посаді доцента. Є авторкою 30 наукових робіт з дослідження властивостей хіноїдних сполук. Отримала 4 авторські свідоцтва на способи збирання, консервації сировини та отримання трести конопель. Нові педагогічні технології вдало й активно втілювала в навчальному процесі. Викладала весь цикл хімічних дисциплін на кафедрі. Підготувала низку методичних посібників з хімії. Вражала надзвичайною ерудицією з багатьох питань науки, літератури і мистецтва. Її потужний голос і співочий дар ушановували не лише мешканці міста, а й гості університету. Очолювала наукову групу студентів «За хімічні знання та культуру» [22].

Мигун Микола Павлович. Народився 24 грудня 1953 р. в с. Кривоносівка Середино-Будського району Сумської області. У 1976 р. закінчив Харківський сільськогосподарський інститут ім. В. В. Докучаєва, отримавши кваліфікацію вченого-агронома зі спеціальності «Селекція насінництва». Працював у Миронівському інституті пшениць, а з 1977 р. розпочав трудову діяльність у Всесоюзному інституті луб'яних культур м. Глухова. Займався питаннями біотехнології луб'яних культур. Уперше в Україні розробляв біотехнологічні методи створення вихідного селекційного матеріалу льону та конопель. У 1995 р. захистив кандидатську дисертацію на тему «Взаємозв'язок канабіноїдів та господарсько-цінних ознак конопель» у Харківському інституті рослинництва імені В. Я. Юр'єва.

З 2002 по 2023 рр. працював у стінах Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Його багатий науковий і практичний досвід був запорукою високого науково-методичного рівня викладання низки дисциплін: «Генетика з основами селекції», «Гістологія з

основами цитології та ембріології», «Психогенетика», «Планування біологічного експерименту та аналіз даних». У його науковому доробку понад 30 науково-методичних праць, серед яких навчальний посібник «Генетика з основами селекції», що став підґрунтям для отримання посади доцента кафедри біології у 2008 р.

Активна життєва позиція, відповідальність, толерантність здобули йому пошану і авторитет серед колег і студентства.

Є автором понад 50 наукових та навчально-методичних праць, серед яких навчально-методичні посібники, статті, фахові статті та тези на конференціях різного рівня. Має авторське свідоцтво на безнаркотичний сорт коноплі посівної, нагороджений срібною медаллю ВДНГ СРСР (1991), Грамотою Сумської обласної державної адміністрації (2009) та Почесною Грамотою Сумського комітету профспілки працівників освіти і науки України (2009) [22].

Гурець Іван Миколайович. Працював на посаді асистента кафедри з 2005 р. Викладав курси дисциплін медичного напряму. Сферою його наукових інтересів були дослідження впливу шкідливих звичок на здоров'я підлітків, а також методика навчальної та виховної роботи, спрямована на профілактику цих явищ у молодого покоління. Викладач у 2010 р. закінчив аспірантуру при НПУ імені М. П. Драгоманова і активно працював над захистом кандидатської дисертації на тему «Формування понять здорового способу життя на уроках біології в учнів основної школи». Є автором близько 20 наукових публікацій на педагогічну й біологічну тематику. У доробку викладача – навчальний посібник «Видатні постаті в історії біології» у співавторстві з викладачами кафедри. Активно впроваджував наукові досягнення в навчальну роботу, керував курсовими і бакалаврськими роботами, очолював науковий гурток «Імпульс» [22].

Бичко Анатолій Степанович. Народився 7 квітня 1937 р. с. Любимівка Іванівського району Херсонської області.

Після закінчення школи в 1954 р., роботи в колгоспі, служби в армії з 1959 р. навчався в Херсонському сільськогосподарському інституті на агрономічному факультеті, який закінчив у 1964 р. З 1966 до 1969 рр. – аспірант кафедри захисту рослин (спеціальність «Ентомологія») сільськогосподарського інституту (м. Херсон). У 1969 р.

достроково захистив дисертацію, отримав учений ступінь кандидата біологічних наук і розпочав роботу на Українській науково-дослідній станції рису в м. Скадовську Херсонської області старшим науковим співробітником, завідувачем відділу захисту рослин, заступником директора з наукової роботи.

З 1974 р. до 1991 р. – завідувач лабораторії захисту рослин, завідувач відділу агротехніки ВНДІ луб'яних культур (м. Глухів Сумської області). У 1977–1979, 1981, 1983 і в 1985 рр. відряджався в Республіку Куба для надання науково-технічної допомоги в питаннях рослинництва.

З 1991 р. – доцент кафедри природничих дисциплін Глухівського державного педагогічного інституту. З 2003 р. до 2008 р. очолював кафедру теорії і методики викладання природничих дисциплін. За час роботи підготував навчально-методичне забезпечення і викладав такі дисципліни: фізіологія рослин, систематика рослин, зоологія безхребетних, мікробіологія, еволюційне вчення, основи екології, ґрунтознавство, біологічні дослідження в школі. Він був фундатором Музею природи, з його діяльністю пов'язано створення значної кількості експозицій (відділ безхребетних), виготовлених на основі власних колекцій (налічує понад 300 екземплярів). 31 серпня 2012 р. звільнився з посади доцента кафедри теорії і методики викладання природничих дисциплін ГНПУ у зв'язку з виходом на пенсію [22].

Бородіна Катерина Іванівна. Народилася 12 грудня 1948 р. (за паспортом 1 січня 1949 р.) у с. Кизлів Кам'янсько-Бузького району Львівської області. У 1967 р. вступила до Житомирського сільськогосподарського інституту, а в 1972 р. закінчила Українську сільськогосподарську академію за спеціальністю «Агрономія», отримавши кваліфікацію вченого- агронома.

Обіймала посади старшого лаборанта, молодшого наукового співробітника Інституту луб'яних культур. З 1987 до 1999 рр. працювала викладачем Глухівського технікуму імені С. А. Ковпака. У 1996 р. захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук в Інституті рослинництва імені В. Я. Юр'єва (м. Харків).

З 2000 р. – викладач кафедри природничих дисциплін Глухівського державного педагогічного інституту, з 2003 р. – доцент кафедри природничих дисциплін Глухівського державного педагогічного університету. Викладала мікробіологію з основами

вірусології та імунології, еволюційні вчення з основами філогенії рослин і тварин, зоологію безхребетних тварин, історію біології. Є автором навчальних посібників з актуальних проблем біології, еволюційних учень, статей у вітчизняних фахових і зарубіжних виданнях. Організовувала роботу студентів з виготовлення колекцій безхребетних тварин, ілюстративного матеріалу із зоології. Брала активну участь у підготовці студентів до у часті в турі Всеукраїнських олімпіад з біології (2014–2017). Була членом громадської організації «Українське товариство генетиків і селекціонерів ім. М. І. Вавілова. У вересні 2021 р. завершила трудову діяльність у зв'язку з виходом на пенсію [22].

Горшкова Лідія Михайлівна. Народилася 4 лютого 1938 р. у с. Яшалта Калмицької АРСР. Середню освіту здобула в с. Ольховатка Воронізької області. У 1957 році вступила до Воронізького сільськогосподарського інституту, а у 1960 році перевелася до Української сільськогосподарської академії у Києві, яку закінчила у 1962 р., отримавши диплом вченого- агронома.

З 1966 по 1990 рр. працювала у Всесоюзному науково-дослідному інституті луб'яних культур (м. Глухів). У 1971 р. стала кандидатом біологічних наук, захистивши дисертацію на тему «Фізіолого-біохімічні особливості конопель різної статі дводомних і однодомних форм». У 1994 р. отримала ступінь доктора сільськогосподарських наук за спеціальністю 06.01.05 «Селекція і насінництво» (тема дисертації – «Біологічні основи формування канабіноїдних сполук у конопель та розробка методів визначення їх вмісту в селекційних цілях»).

З 1990 р. почала працювати в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка, де з 1997 по 2022 рр. очолювала кафедру біології та основ сільського господарства. У 2002 р. отримала звання професора. Займалась вивченням фізіологічних, біохімічних властивостей рослин з метою використання їх особливостей у селекції та генетиці, розробленням методів газорідинної та тонкошарової хроматографії. У доробку науковиці понад 150 наукових та навчально-методичних праць, серед яких розділи монографій, монографії, навчальні, навчально-методичні посібники, статті, індексовані в наукометричних базах Scopus, Web of Science, фахові статті та тези на конференціях різного рівня. Нагороджена золотою і срібними медалями ВДНГ, має низку почесних грамот,

звання заслуженого діяча освіти, нагороджена медаллю НАПН України «Григорій Сковорода» [15; 22].

Самощенко Анатолій Васильович. Народився 9 вересня 1953 р. в м. Глухові. Здобув вищу освіту в Глухівському педагогічному інституті на факультеті загальнотехнічних дисциплін, а з 1978 р. працював викладачем у цьому навчальному закладі.

Тема дисертаційного дослідження – «Особливості методики викладання електротехніки у вищих педагогічних навчальних закладах». Коло наукових інтересів: упровадження кредитно-модульної системи; розроблення методичних рекомендацій із циклу лабораторних робіт з радіоелектротехніки; удосконалення змісту, форм і методів підготовки студентів з предметів «Електротехніка з лабораторним практикумом», «Загальна електротехніка» [22].

У 2010 році звільнився у зв'язку з виходом на пенсію.

Кияненко Андрій Леонідович. Народився 2 січня 1977 р. в м. Глухові. Навчався у Київському національному державному університеті ім. Т. Г. Шевченка на фізичному факультеті. З 1 вересня 2004 р. працював у Глухівському національному педагогічному університеті на кафедрі фізики та математики. Коло наукових інтересів: сучасні сегнетоелектричні матеріали; радіоспектропічні дослідження діелектричних матеріалів; висвітлення науково-технічного розвитку в ЗМІ та корекція неправильних уявлень про науково-технічний прогрес у ВНЗ. А. Л. Кияненко викладав дисципліни «Квантова фізика», «Теоретична механіка», «Загальна фізика».

У 2013 р. звільнився у зв'язку із закінченням терміну дії контракту [22].

Степанченко Олександр Володимирович. Народився 8 березня 1979 р. в м. Глухові. Здобув освіту в Глухівському державному педагогічному університеті. З 15 вересня 2003 р. працював асистентом кафедри фізики та математики Глухівського державного педагогічного університету. Закінчив аспірантуру в Національному педагогічному університеті ім. М. П. Драгоманова. Тема дисертації – «Формування дослідницьких умінь учнів старших класів у процесі вивчення фізики». Коло наукових інтересів: розроблення та впровадження дослідницьких лабораторних робіт в середній та старшій школі. Викладав

дисципліни «Оптика», «Практикум розв'язування задач шкільного курсу фізики» тощо [22].

Борисов Євген Миколайович. Народився 27 листопада 1971 р. Працював у Глухівському державному педагогічному університеті з 2009 р. Дисертація на тему «Тривимірні фізично нелінійні задачі про згин пружних прямокутних пластин» захищена в січні 2003 р. в Інституті механіки імені С. П. Тимощенка НАН України. Коло наукових інтересів: прикладні задачі регресійного аналізу та теорії прогнозування; метод малого параметра для розв'язання деяких нелінійних прикладних задач. Загальна кількість науково-методичних праць – 68.

У Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка працював до 2017 р.

З 2017 р. працює в Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана [4].

Грудинін Борис Олександрович. Народився 5 листопада 1972 р. в м. Глухові. Протягом 1991–1996 рр. навчався в Глухівському державному педагогічному інституті імені С. М. Сергєєва-Ценського (спеціальність «Трудове навчання», кваліфікація «вчитель трудового навчання та фізики»).

У 2004 р. здобув науковий ступінь кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (фізика). Тема дисертації – «Розвиток творчої активності учнів засобами домашнього експерименту в процесі вивчення молекулярної фізики і термодинаміки в загальноосвітній школі».

У 2007 р. отримав вчене звання доцента кафедри фізики та математики Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. У 2019 р. отримав науковий ступінь доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (фізика). Тема дисертації – «Теоретико-методичні засади розвитку дослідницької компетентності учнів ліцею у процесі навчання фізики». Коло інтересів: астрономія, фізика.

З 2021 р. працює в Навчально-науковому інституті автоматики, енергетики і енергозбереження Національного університету біоресурсів і природокористування України. Б. О. Грудинін є автором понад 60 наукових праць [8].

Калініченко Микола Миколайович. Народився 7 квітня 1967 р. в смт Троїцьке Луганської області.

У 1991 р. закінчив Харківський державний університет. 1999 р. в Радіоастрономічному інституті НАНУ захистив кандидатську дисертацію «Поляризаційно-узгоджене поширення декаметрових радіохвиль в іоносфері». З 23 січня 2015 р. завідує відділом радіоастрономічної апаратури і методів спостережень Радіоастрономічного інституту.

2014 р. в Харківському національному університеті захистив докторську дисертацію «Міжпланетні мерехтіння космічних джерел у декаметровому діапазоні радіохвиль» за спеціальністю «Астрофізика, радіоастрономія».

Протягом 2017–2021 рр. Микола Миколайович працював викладачем кафедри фізико-математичної освіти та інформатики Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка [9].

Навчальний процес цього періоду забезпечували старші викладачі, асистенти і лаборанти: Г. М. Мачульський, І. П. Ащаулова (Білогур), Л. В. Пашина, О. О. Романчук (Глушко), Л. Є. Борисова, С. М. Гончарова, М. І. Голубенко, О. Ю. Лук'яненко, О. Г. Гавриленко, О. В. Зінчук, В. О. Конопля, О. В. Земка, В. М. Базурін, Т. О. Прокопець, В. С. Коненко, Т. В. Дворецька.

У різні періоди на кафедрах працювали викладачі: лаборанти Тетяна Іванівна Руденко, Гурець Наталя Василівна, Лідія Миколаївна Костенко, Оксана Миколаївна Чеченьова, Ольга Олексіївна Дзюба, Людмила Петрівна Медвідь, Лідія Віталіївна Кирпичко, Олена Євгеніївна Стегно, Ірина Костянтинівна Маслюк, Тетяна Іванівна Кубан, Антоніна Миколаївна Донцова, Олена Олександрівна Забара, Наталія Григорівна Прилуцька, Наталія Олександрівна Жеба, Микола Миколайович Суровицький, Юрій Миколайович Сухойваненко, Сергій Борисович Новіков, завідувач Музею природи Олександр Іванович Маслюк.

Нині освітній процес забезпечують висококваліфіковані викладачі: Коренева Інна Миколаївна (доктор педагогічних наук, професор, декан факультету природничої і фізико-математичної освіти; понад 150 наукових та навчально-методичних праць), Хроленко Марина Володимирівна (доктор педагогічних наук, професор, перший проректор університету; 106 наукових та навчально-методичних праць), Рудишин Сергій Дмитрович (кандидат біологічних наук, доктор педагогічних наук; 182 наукові та навчально-методичні праці), Міщенко Сергій

Володимирович (доктор сільськогосподарських наук, доцент; 102 наукові праці, авторські свідоцтва і патенти), Панченко Сергій Михайлович (доктор біологічних наук, доцент; 90 наукових праць), Качурик Іван Іванович (доктор фізико-математичних наук; 23 наукові та навчально-методичні праці), Кугай Наталія Василівна (доктор педагогічних наук, доцент; 127 наукових та навчально-методичних праць), Хлонь Надія Василівна (кандидат педагогічних наук, доцент; 144 наукові та навчально-методичні праці), Мегем Олеся Миколаївна (кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри біології, основ здоров'я та методики навчання; 104 наукові та навчально-методичні праці), Луценко Олена Іванівна (кандидат біологічних наук, доцент; завідувач кафедри теорії і методики викладання природничих дисциплін; 101 наукових та навчально-методичних праць), Кухарчук Роман Павлович (кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри фізико-математичної освіти та інформатики; 84 наукові та навчально-методичні праці), Бурчак Ліана Володимирівна (кандидат педагогічних наук, доцент; 92 наукові та навчально-методичні праці), Шелудько Вадим Іванович (кандидат фізико-математичних наук; понад 90 наукових та навчально-методичних праць), Гоменюк Ольга Володимирівна (кандидат фізико-математичних наук; близько 60 наукових та навчально-методичних праць), Рябко Андрій Вікторович (кандидат педагогічних наук, доцент; більше 50 наукових та навчально-методичних праць), Заїка Оксана Володимирівна (кандидат педагогічних наук, доцент; 96 наукових та навчально-методичних праць), Сухойваненко Людмила Федорівна (кандидат педагогічних наук, старший викладач; більше 40 наукових та навчально-методичних праць), Самілик Валентина Іванівна (кандидат педагогічних наук, старший викладач; 73 наукові та навчально-методичні праці), Полякова Анастасія Сергіївна (кандидат біологічних наук, старший викладач; 30 наукових та навчально-методичних праць), Кириєнко Олена Олександрівна (асистент; 27 наукових та навчально-методичних праць), Нікітченко Наталія Григорівна (асистент; 11 наукових та навчально-методичних праць), а також лаборанти Максименко Лариса Василівна, Маслюк Ірина Костянтинівна.

Сьогодні факультет природничої і фізико-математичної освіти – це згуртований колектив, який успішно вирішує важливі проблеми підготовки майбутніх учителів біології, основ здоров'я,

фізики, математики, інформатики, інтегрованих курсів природничої освітньої галузі. Працівники факультету формують науковий світогляд у молоді, закладають фундамент для подальшого професійного розвитку, виховують критичне мислення, передають набуті знання і вміння своїм вихованцям.

Список використаної літератури та джерел

1. Альбом випуски студентів Глухівського педагогічного (учительського) інституту. Арк. 8, 9, 11 зв., 12; Глуховская женская гимназия [Электронный ресурс]. - URL: http://glukhov-gymnasien.com/genskayagymnasien?id=232 Дата звернення (10. 09.2024).

2. Базурін Віталій Миколайович. Електронний ресурс: https://knute.edu.ua/blog/read/?pid=43549 (дата звернення: 05.09.2024)

3. Борисенко О. С., Цюпа А. М., Лук'яненко Е. В. Професор Г. Ю. Ілляшенко – відомий українськй фізик, методист та педагог, завідувач кафедри методики фізики Чернігівського педагогічного інституту. Збірник праць XXII Міжнародної молодіжної науково-практичної конференції «Історія розвитку науки, техніки та освіти» за темою: Високі технології та сучасні виклики. Київ, 18 квітня 2024 р. Укладач Пономаренко Л. П. – Київ, 2024. 257 с. С. 26-30

4. Борисов Євгеній Миколайович. Електронний ресурс: https://fm.kneu.edu.ua/ua/fm_depts/k_vyshhoi_matematyki/Vikladachi9/Borisov. E.M/ (дата звернення: 04.09.2024)

5. Волос Микола Петрович. Книга педагогічної слави України. Електронний ресурс: http://kps-ua.net/2010/sumska/volos-mikola-petrovich (дата звернення: 04.09.2024)

6. Глушко Оксана Олександрівна. Електронний ресурс: https://glushkooo2002.blogspot.com/ (дата звернення: 04.09.2024)

7. Гриценко А. Була у витоків української екології. Про глухівську вчену Галину Ковальчук. 2023. URL: https://hlukhiv.city/blogs/316330/bula-u-vitokiv-ukrainskoi-ekologii-pro-gluhivsku-vchenu-galinu-kovalchuk# (дата звернення: 07.07.2024)

8. Грудинін Борис Олександрович. Електронний ресурс: https://gnpuaspirantura.wixsite.com/naukovikadry/%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D1%96%D0%BD-%D0%B1-%D0%BE (дата звернення: 04.09.2024)

9. Калініченко Микола Миколайович. Електронний ресурс: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%9C%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0_%D0%9C%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D0%B9%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1% (дата звернення: 05.09.2024)

10. Ковальчук Г. В. Без кафедри природничих дисциплін не було б і природничого факультету. Освітянські обрії. 2011. № 1 (125), Спецвипуск. С. 2.

11. Ковальчук Г. В. Зоологія з основами екології : навч. посібн. Суми :Університетська книга, 2003, 592 с.

12. Ковальчук Г. В. Методичні рекомендації з основ екології для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Глухів : РВВ ГДПІ, 1999. 72 с.

13. Ковальчук Галина Василівна. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Ковальчук_Галина_Василівна (дата звернення: 07.07.2024)

14. Ковальчук Галина Василівна. Книга педагогічної слави України. URL: http://kps-ua.net/2010/sumska/kovalchuk-galina-vasilivna (дата звернення: 07.07.2024)

15. Коренева І. М. Наукові традиції молодого факультету. Освітянські обрії. 2004. № 30 (55). С. 5.

16. Крижаніський В.М. Матеріали до біографічного словника науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1924–1941 рр. Історичні студії суспільного прогресу, 112-147

17. Крижанівський В.М. Історія в системі навчальних дисциплін Глухівського учительського інституту (1874–1914 рр.) Сіверщина в історії України

18. Кубицький В’ячеслав Антонович. Книга педагогічної слави України. Електронний ресурс: http://kps-ua.net/2010/sumska/kubickij-v-yacheslav-antonovich (дата звернення: 04.09.2024)

19. Нарочна Л. К., Ковальчук Г. В., Гончарова К. Д. Методика викладання природознавства : навч. посібн. 2-ге вид., перероб. і доповн. Київ :Вища школа, 1990. 302 с.

20. Учитель вчителів. Ковальчук Галина Василівна. Освітянські обрії. 2003. № 11–12 (36–37). С. 7.

21. Хлонь Н. В. Джерела природничої освіти. Освітянські обрії. 2011. № 1 (125), Спецвипуск. С. 2.с

22. Архівні справи ГНПУ ім. О. Довженка (Мигун М.П., Кмець А.М., Савич К.Д., Хоменко А.В., Гриценко К.Ю., Гавриченко І.Ф., Гончарова Н.Д., Кириленко А.А., Захарова Н.М.,Шерпельова В.М., Пявка Г.І., Горбенко П.А., Морін І.В., Блажієвська Г.П., Кмець А.М., Церковний А.О., Голюк Ю.В., Рудомін О.П., Куриленко Н.І., Кузьменко Л.О., Гурець І.М., Бичко А.С., Бородіна К.І., Горшкова Л.М., Самощенко А.В., Кияненко А.Л., Степанченко О.В.)

Підготовка вчителів фізики та природознавства до проведення дослідницької діяльності в школі (початок XX ст.)

Грудинін Б. О.,
доктор педагогічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри фізики Навчально-наукового інституту автоматики, енергетики і енергозбереження Національного університету біоресурсів і природокористування України

Підготовка майбутнього вчителя до проведення дослідницької діяльності є важливою віхою становлення вчителя-професіонала. Кожний сучасний вищий навчальний заклад здійснює в межах відповідних предметів підготовку студентів до такого виду діяльності. Але серед усіх інших закладів вищої педагогічної освіти, на наш погляд, доречно виділити найстаріший такий заклад України – Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка.

Заснований 25 жовтня 1874 р. як Учительський інститут (1874–1917 рр.), він став важливим осередком підготовки педагогічних кадрів в Україні в другій половині XIX – на початку XX ст. Проте деякі сторінки діяльності Глухівського учительського інституту (далі – Інституту) залишаються практично невідомими для широкого педагогічного загалу.

У Музеї старовинної книги Глухівського НПУ імені Олександра Довженка дивом збереглися два «Щорічники Глухівського учительського інституту» («Ежегодникъ Глуховскаго Учительскаго Института») за 1912 та 1913 роки [1; 2]. У них висвітлено процес підготовки майбутніх учителів фізики і природознавства до організації самостійної дослідницької діяльності учнів, що є особливо важливим у контексті проблеми формування в них дослідницької компетентності [3].

Аналіз «Щорічників Глухівського учительського інституту» показав, що процес підготовки майбутніх учителів природознавства в дореволюційні роки (1900–1917 рр.) є свідченням реформаторського руху в експериментальному викладанні фізики, що відображається в словах відомого методиста з викладання природничих дисциплін того часу, професора О. Хвольсона (доповідь підкомісії з питання покращення викладання фізики в середній школі): «Викладання фізики, в якому експеримент не є основою та наріжним каменем усього викладання, повинно бути визнано марним і навіть

шкідливим, а отже, не варто відступати ні перед якими жертвами, що виявляються необхідними для досягнення правильної постановки експериментальної частини» [4].

З аналізу інформації, розміщеної в «Щорічниках», крім розв'язання питань, пов'язаних зі звичайним перебігом інститутського життя (навчально-виховна та господарська робота), предметом активних обговорень на засіданнях педагогічної ради Інституту були питання двох категорій: першочергові та невідкладні. Так, до другої категорії належать питання про: 1) організацію практичних робіт з усіх предметів, зокрема з природознавства та фізики; 2) збільшення кількості уроків фізики, природознавства, географії та ін. Ці питання ретельно обговорювали на засіданнях педагогічної ради, а обґрунтовані рішення ради з цих питань передавалися головному попечителю навчального округу.

Педрада Інституту ухвалила рішення, згідно з яким у процесі підготовки вчителя фізики і природознавства необхідно застосовувати загальні принципи у викладанні: по-перше, серйозну увагу акцентувати на розвитку самодіяльності учнів, по-друге, інститутські курси не мають бути простим повторенням відомого студентам матеріалу, а повинні давати нові відомості.

Педагогічна рада Інституту постійно наголошувала на тому, що вміння випускника проводити досліди з фізики та природознавства дозволять розвивати самостійність і у дослідницькій діяльності учнів. Тому Інституту як спеціальному навчальному закладу, що готує вчителів, необхідно в межах можливого потурбуватися про цей бік справи. Вимога, щоб випускники самостійно, не за малюнками і не за книжками, а з мікроскопом і найпростішими приладами в руках перевіряли теоретичні відомості, принаймні найголовніші, й змусили педагогічну раду Інституту організувати на початку 1912/1913 навчального року при зразковому двокласному училищі практичні заняття з природознавства та фізики.

Відтак, кожен зі студентів за вимогами навчального процесу повинен самостійно підготувати і виконати на вимогу викладача досліди, а деякі з них демонструвати перед своїми товаришами з подальшим письмовим звітом про виконану роботу. Викладали фізику та природознавство в Інституті С. Криловський – асистент, закінчив курс Юріївського університету (сьогодні це Тартуський університет – найстаріший вищий навчальний заклад в м. Тарту

(Естонія)), на посаді з 1 січня 1906 р. та В. Піскун – закінчив курс Бєлгородського вчительського інституту та перебував на службі з 1 липня 1909 р.

Водночас радою Інституту постійно розглядалися і проблеми підготовки майбутніх учителів, які полягали, зокрема, у малій кількості практичних занять з фізики, природознавства та методики їх викладання в Інституті. Як зауважено в «Щорічнику», ця проблема є вкрай актуальною, оскільки дуже часто випускники училища отримують під своє керівництво на новому місці роботи природо-історичні та фізичні кабінети, тоді як навичок практичної роботи в таких кабінетах молоді спеціалісти не мають. Теоретична ж підготовка і ті невеликі навички щодо постановки дослідів, що їх можуть набути особливо спостережливі та зацікавлені студенти, не можуть бути гарантією чіткої, правильної та успішної постановки дослідів у міських училищах. Самі ж досліди, незважаючи на їх простоту, у перші роки педагогічної діяльності випускникам Інституту даються дуже важко.

Існувало ще декілька проблем, які, як показав час, притаманні й сучасній школі. Так, як зазначено в «Щорічнику» за 1913 рік, масштабно поставити досліди не дозволяють матеріальні можливості Інституту; відсутність деяких приладів у фізичному кабінеті Інституту та міського училища при Інституті, а головне – брак вільного часу як у вихованців, так і у вчителів, які малозабезпечені, а отже, щоб заробити, працюють у декількох навчальних закладах. Як бачимо, за останні понад сто років ситуація не змінилася – і сьогодні викладачі продовжують «набирати» навчальні заклади з метою заробітку.

Проаналізуємо зміст деяких експериментальних робіт з фізики та природознавства, що були виконані учнями під керівництвом викладачів – випускників Інституту. Так, у постановці дослідів безпосередню участь брав учитель природознавства та фізики В. Василенко-Піскун, завдяки авторитету якого учні працювали з великим бажанням і зацікавленням.

Розкриємо методичні підходи до їх проведення і порівняємо із сучасною методикою виконання подібних робіт. У процесі опису експериментальних робіт будемо зберігати мову оригіналу.

Варто зазначити, що негативною особливістю цих експериментальних робіт є використання небезпечних

(шкідливих) речовин і відкритого вогню, що робить їх упровадження в освітній процес з фізики закладу загальної середньої освіти в умовах сьогодення неприпустимим. Утім в історичному аспекті ознайомлення з такими роботами є, на нашу думку, цілком умотивованим.

Добування кисню (оксигену – *авт.*). *Обладнання*: 1) ванна, 2) 3–4 циліндри, 3) пальник, 4) штатив, 5) декілька скляних пластинок, 6) дерев'яна пластинка зі спірально зігнутою сталевою дротиною, 7) лучина, 8) вуглинка, 9) стакан, 10) пробірка, 11) скляна та гумова трубки, 12) ложка, 13) бертолетова сіль, 14) перекис марганцю, 15) вода.

Перебіг досліду. Для видобування кисню необхідно зробити суміш бертолетової солі та перекису марганцю. Для того, щоб отримати 2–3 пляшки кисню, необхідно змішати 2 чайні ложки бертолетової солі й стільки ж перекису марганцю. Змішувати вказані речовини необхідно на чистій тарілці кінчиком ножа. Бертолетову сіль не можна товкти або розтирати в металевій посудині, оскільки може статися вибух. Крім того, треба стежити, щоб до суміші бертолетової солі та перекису марганцю не потрапив шматочок паперу або вуглинка, що спричинить нагрівання суміші та, як наслідок, усередині колби відбудеться загоряння. Останнє призведе до ушкодження скляної колби. Для запобігання таким випадкам бажано захисним екраном загороджувати колбу.

Пляшки або циліндри з добутим киснем бажано залишати у воді. З добутим киснем можна проводити такі досліди: запалити тліючу лучину; спалити сталеву дротину, що спірально зігнута, з маленькою вуглинкою на кінці; спалювати розжарене вугілля. Сірку бажано в класі не палити, адже в процесі горіння сірки виділяється дуже задушливий газ.

Добування вуглекислого газу (діоксиду карбону – *авт.*). *Обладнання*: 1) штатив, 2) двогорлечкова банка, 3) 2–3 циліндри, 4) склянка, 5) скляна пластинка, 6) мармур або крейда, 7) сірчана кислота, 8) скляночка, 9) воронка, 10) шматочок свічки, закріпленої на дротині, 11) ванночка, 12) вода, 13) скляна та гумова трубки.

Перебіг досліду. Для отримання вуглекислого газу необхідно у двогорлечкову банку кинути декілька шматочків крейди або мармуру та додати всередину посудини водний розчин сірчаної кислоти (30–40 крапель на склянку води). Про утворення

вуглекислого газу всередині посудини можна судити, спостерігаючи за процесом горіння шматочка свічки, опущеної в посудину (вуглекислий газ не підтримує горіння, а тому свічка в ньому буде згасати).

З вуглекислим газом можна проводити такі досліди: загасити ним свічку, наливаючи вуглекислий газ у ту ж посудину, в якій вона горить; перелити газ з одного циліндра в інший (при цьому про його наявність судити по свічці, що горить).

Добування азоту (нітрогену – *авт.*). *Обладнання*: 1) велика склянка, 2) ванночка, 3) скляна кругла пластинка, 4) кругла пластинка з картону, 5) свічка, закріплена на дротині, 6) велика пробка зі свічкою, 7) фосфор, 8) щипці.

Перебіг досліду. Наповнюємо ванну водою та занурюємо у воду пробку з прикріпленою сіточкою, в яку загорнуто маленький шматочок фосфору. Підпалюємо фосфор. Пробку миттєво накриваємо стаканом. Накритий фосфор горить доти, доки не вичерпає весь кисень, а потім гасне. Склянка стає наповненою густим димом. Цей дим за декілька хвилин (5–10) увесь розчиняється у воді, а під стаканом залишається азот – газ, який не підтримує горіння. Для доведення цього факту необхідно накрити під водою стакан скляною пластинкою, перевернути його, а потім опустити туди свічку, що горить, яку продіто за допомогою дротини через картонну пластинку. Свічка в азоті згасне.

Добування водню (гідрогену – *авт.*). **Досліди з воднем**. *Обладнання*: 1) цинк, 2) сірчана кислота, 3) двогорлечкова колба, 4) ванна, 5) декілька циліндрів, 6) склянка, 7) скляна та гумова трубки, 8) воронка, 9) графин з водою, 10) лампочка, 11) лучина.

Перебіг досліду. У колбу кинути шматочки цинку, налити сірчану кислоту, розбавлену водою. Газ, який буде виділятися внаслідок реакції, за допомогою трубки (іде від одного з горлечок колби) відвести в циліндр, наповнений водою та поставлений догори дном у водяній ванні. У друге горлечко колби вставлено запобіжну воронку. У процесі проведення досліду треба стежити, щоб зовнішнє повітря не потрапляло всередину колби. Якщо процес виділення водню уповільнюється, необхідно додавати небагато сірчаної кислоти через запобіжну воронку. Виконуючи дослід, можна зазнати певних труднощів, а саме: сірчано-цинкова сіль, що утворюється в колбі в процесі досліду, покриває цинк,

що призупиняє подальшу реакцію, а отже, і виділення кисню. Для усунення цього ефекту необхідно брати для досліду розчинену кислоту, колбу не дуже малого розміру і, крім того, час від часу струшувати в колбі кислоту.

Вивчення властивостей хлору. *Обладнання*: 1) концентрована соляна кислота, 2) перекис марганцю, 3) колба та газовідвідна трубка, 4) циліндр для збирання газу, 5) штатив, 6) спиртова лампочка, 7) кольоровий папір, шматочки матерії, 8) пелюстки квітів, листя, 9) свічка, 10) металевий дротик, 11) сірка.

Перебіг досліду. Добування хлору пов'язане з багатьма труднощами, особливо там, де неможливе відведення задушливих газів; тому в процесі дослідів з цим газом треба бути обережними. Перш ніж приступити до дослідів, треба перевірити прилад – чи не пропускає він повітря. Останнє можна зробити, вдуваючи в газовідвідну трубку повітря або занурюючи прилад у воду. Потім для циліндра, в якому буде збиратися газ, необхідно зробити кришку з отвором, діаметр якого дорівнює діаметру газовідвідної трубки. Останнє необхідно для того, щоб, збираючи газ, можна було прикривати циліндр.

Соляної кислоти необхідно брати не більше двох столових ложок, перекису марганцю – чайну ложку. Цієї кількості достатньо, щоб добути 2–3 невеликі циліндри газу. Коли прилад зібрано та заряджено, колбу з матеріалом треба закріпити на штативі; після цього провести газовідвідну трубку в циліндр. Тепер колбу можна нагрівати.

Виділення газу легко помітити за його задушливим запахом та зеленувато-жовтим кольором, а також спостерігаючи за кінцем газовідвідної трубки, з якої газ, що виділився, падає на дно циліндра, ніби порошок жовтуватого кольору (хлор у 2,5 рази важчий за повітря).

Коли циліндр буде заповнено, його необхідно щільно закрити і приступити у разі необхідності до збирання газу в другий циліндр. Якщо ж цього не треба робити, краще за все колбу, де відбувається виділення газу, винести назовні. Після цього можна приступити до демонстрації властивостей газу.

Насамперед можна взяти кольоровий папір і, злегка змочивши його, занурити в газ, що спричинить миттєву зміну кольору на білий. Те саме можна зробити з листям та пелюстками квітів; тільки краще брати молоде листя, оскільки старе

доведеться довго витримувати, аби воно побіліло. Попутно можна пояснити причину зміни кольору. Дослід зі свічкою полягає в тому, що свічка, яку занурили в хлор, продовжує горіти, хоча і слабко; при цьому виділяється маса кіптяви. Горіння сірки та розжареної дротини в хлорі подібне до горіння цих тіл у кисні. На цих дослідах можна простежити схожість хлору з киснем.

Отримання кристалів кухонної солі, мідного купоросу та сірки. *Обладнання*: 1) хімічна склянка, 2) спиртовий пальник, 3) кухонна сіль, 4) вода, 5) сірка, 6) мідний купорос.

Перебіг досліду. Беремо хімічну склянку, наливаємо в неї воду та підігріваємо на спиртовому пальнику; потім розчиняємо в цій підігрітій воді чисту сіль до насичення.

Ставимо далі склянку в таке місце, де б вона не піддавався жодним коливанням і вода у ній була б цілком спокійною. Причому такий розчин треба залишити у теплому місці, де б охолодження рідини відбувалося повільно. За таких умов отримаємо крупні й чіткі кристали. Через дві доби спостерігаємо красиві блискучі кристали-кубики.

У такий самий спосіб отримуємо кристали мідного купоросу.

З метою отримання кристалів сірки робимо таке. Беремо шматок сірки, подрібнюємо його в металевій ступці, насипаємо більшість пробірки. Потім нагріваємо пробірку на спиртовій лампі доти, поки вся сірка не розтопиться.

Коли сірка розтопиться, даємо їй охолонути доти, доки не почне утворюватися кірка. Це займе декілька хвилин. Потім виливаємо з пробірки ще рідку сірку, розігріваємо пробірку і розглядаємося кристали сірки, що мають вигляд голок. Кристалізація починається від стінок пробірки; голки направлені від стінок пробірки.

Тиск рідини на стінки посудини. Сегнерове колесо. Рідина в сполучених посудинах. Фонтан. Закон Архімеда. *Обладнання*: 1) скляна трубка, загнута з одного кінця, 2) каучукова трубка, 3) воронка, 4) штатив, 5) вода, 6) лампове циліндричне скло, 7) скляна двояко-зігнута, відтягнута в боки трубка, 8) терези, 9) скляна пробка від графина, 10) важки.

Перебіг досліду. Для доведення закону тиску рідини на бокові стінки посудини проводимо такий дослід. Беремо загнуту з одного кінця скляну трубку, другий її кінець з'єднуємо з воронкою каучуковою трубкою, кріпимо нерухомо до штатива воронку і, надаючи вертикальний напрямок скляній трубці, наливаємо воду

у воронку. Тоді трубка відхилиться від вертикального напрямку в бік, протилежний напрямку струменя, що виходить із загнутого відкритого кінця трубки.

Такий простий дослід дає чітке розуміння, що рідина постійно тисне на бокові стінки посудини. Крім того, такий дослід є підготовчим для пояснення приладу «Сегнерове колесо». Тут варто дати скляній трубці горизонтальний напрямок і вийде прилад «Сегнерове колесо». У деяких дослідах Сегнерове колесо з успіхом замінено на простий і загальнодоступний прилад: у лампове циліндричне скло вставлена скляна двояко-зігнута, відтягнута в боки трубка; скло підвішено на нитці. Наливаючи воду у відкритий кінець скла, отримаємо обертання всього приладу в бік, протилежний струменю, який виходить з відтягнутого кінця.

Рівень однорідної рідини в сполучених посудинах буде одним і тим самим, що може бути доведено таким простим приладом: беремо дві скляні трубки різної ширини і з'єднуємо їх каучуковою трубкою. Наливаємо воду в одну з трубок і надаємо похилого положення одній з них. Бачимо, що рівень води в цих трубках буде однаковим.

Дослід «Фонтан» ставимо так: беремо трубку, яку зігнуто та відтягнуто з одного боку, потім наливаємо воду в найвищій її кінець і отримуємо фонтан, що б'є вгору.

Закон Архімеда можна довести на простому і загальнодоступному приладі: на шальку терезів з одного боку ставиться скляна колба і до чашки підвішується скляна пробка від графина, а інша чашка врівноважується важками. Потім скляну пробку занурюємо в стакан з водою. Після цього побачимо, що терези перетягнуто в бік важків. Таким чином, частина закону Архімеда про те, що тіло, занурене у воду, втрачає у своїй вазі, доведена.

Тепер залишається показати, що вага, втрачена тілом, дорівнює вазі рідини, що цим тілом виштовхнута. Для цього в колбу, розташовану на шальці терезів, наливаємо воду доти, доки терези не врівноважаться. Потім позначаємо рисочкою на склянці рівень води із зануреною в неї скляною пробкою. Витягнувши зі склянки пробку, наливаємо в неї воду з колби, і ця вода, виявляється, приводить до риски рівень води в склянці.

Таким чином, і друга частина закону Архімеда, що тіло, занурене в рідину, втрачає у вазі стільки ж, скільки важить

рідина, що цим тілом виштовхнута, доведена.

Дихання рослин. *Обладнання*: дві банки з пробками, що щільно підігнані; свердло для прокручування отворів у пробках; воронка; дві скляні та дві гумові трубки; два затискувачі; пробка та вапняна воду.

Перебіг досліду. На дно банок треба покласти небагато землі та посіяти насіння якої-небудь рослини; краще за все взяти насіння злакових рослин, оскільки воно швидше проросте. Коли насіння проросте, банки треба щільно закупорити пробками; в одній з пробок зробити два отвори, в один з яких вставити скляну трубку, з'єднану гумовою трубкою з воронкою. У другий отвір необхідно вставити зігнуту скляну трубку, також з'єднану з гумовою трубкою. Гумові трубки затискаються для запобігання проникненню зовнішнього повітря.

Якщо через деякий час відкриємо першу посудину та внесемо до неї запалену скіпку, то скіпка потухне. У другій банці прибираємо затискачі й загнутий кінець трубки опускаємо в пробірку з вапняною водою, а у воронку ллємо воду. Ця вода, проходячи в банку, буде виштовхувати повітря, що по трубці перейде до пробірки і зробить вапняну воду мутною. Таким чином, в обох банках замість кисню, який було поглинуто рослинами при диханні, утворився вуглекислий газ.

Наведені дослідницькі роботи мають здебільшого якісний характер, що притаманне процесу вивчення фізики в школах кінця XIX – початку XX століть. Зрозуміло, що в сучасному закладі загальної середньої освіти більшість з описаних дослідів не використовується, оскільки в процесі їх виконання учні мають справу з небезпечними речовинами (сірчана кислота, бертолетова сіль, перекис марганцю і т. п.) і відкритим вогнем. До того ж небезпечною речовиною є бертолетова сіль, яку, по-перше, не можна товкти або розтирати в металевій посудині, оскільки може статися вибух; по-друге, треба ретельно стежити, щоб до суміші бертолетової солі та перекису марганцю не потрапив шматочок паперу або вуглинка, що спричинить нагрівання і загоряння суміші.

Аналіз «Щорічників» показав, що процес підготовки вчителя природознавства на початку XX століття в Україні спирався на експериментальний метод навчання фізики в школі, оскільки основні етапи формування фізичних понять (спостереження явища, установлення його зв'язків з іншими явищами, введення

величин, що його характеризують) не можуть бути ефективними без застосування фізичних дослідів. В основі виконання учнями дослідів з фізики лежить один з методів активізації пізнавальної діяльності учнів – дослідницька діяльність. Саме в процесі такої діяльності учні вчаться реалізовувати дослідження в повному обсязі – від усвідомлення мети і постановки завдань до добору обладнання і власне самого етапу експерименту.

Список використаної літератури та джерел

1. Ежегодникъ Глуховскаго Учительскаго Института. Год первый. Подъ редакціей М. С. Григоревскаго. Киевъ. Типографія Т-ва И. Н. Кушнеревъ и Кº, Караваевская, № 5. 1912 г. Печатано съ разрѣшенія Господина Попечителя Кіевскаго Учебного Округа, Тайнаго Совѣтника П. А. Зилова (23 февраля 1911 г. за № 6042).

2. Ежегодникъ Глуховскаго Учительскаго Института. Год второй. Подъ редакціей М. С. Григоревскаго. Киевъ. Типографія Т-ва И. Н. Кушнеревъ и Кº, Караваевская, № 5. 1913 г. Печатано съ разрѣшенія Господина Попечителя Кіевскаго Учебного Округа, Тайнаго Совѣтника П. А. Зилова (23 февраля 1912 г. за № 6042).

3. Грудинін Б. Глухівський учительський інститут: фізика та природознавство на початку ХХ ст. Історичний екскурс. *Фізика та астрономія в рідній школі*. 2015. № 2. С. 43–48.

4. Труды Высочайше учрежденной Комиссии по вопросу об улучшениях в средней общеобразовательной школе. 1900. Вып. X. Санкт-Петербург. С. 399–406.

Інноваційні процеси природничо-математичної освіти: сьогодення та перспективи

Коренева І. М.,
доктор педагогічних наук, професор,
декан факультету природничої і фізико-математичної освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Зв'язок між розвитком суспільства та появою освітніх інновацій є глибоким і взаємозалежним. Як розвиток суспільства впливає на освітні інновації, так й інновації в освіті стимулюють подальший прогрес у соціальній, економічній та культурній сферах. Загальновідомо, що зі зміною економічних умов та переходом до нового типу економіки завжди зростає попит на нові компетентності здобувачів освіти. Четверта інформаційна революція поставила перед суспільством нові виклики, зокрема потребу у фахівцях, здатних працювати з інформацією, технологіями та інноваціями. У відповідь на ці виклики освітні заклади почали впроваджувати нові освітні програми та технології, орієнтовані на підготовку фахівців нового типу. Такі соціальні зміни, як зростання ролі прав людини, гендерної рівності та інклюзії, гуманізація та гуманітаризація освіти, безперечно, вплинули на зміст, структуру освітніх програм і методи навчання. Наприклад, усе більше уваги приділяється питанням інклюзивної освіти, що забезпечує рівний доступ до навчання для всіх груп населення. Запровадження таких інноваційних методів навчання, як проєктне навчання, кейс-технології, навчання через дослідження, та використання сучасних технологій дозволяють студентам розвивати критичне мислення, креативність та інші загальні компетентності, що є нині ключовими і відповідають сучасним суспільним цінностям. А впровадження онлайн-курсів та дистанційного навчання розширило доступ до якісної освіти для здобувачів із різних регіонів та соціальних груп і стало інструментом для зменшення соціальної нерівності. Проаналізуємо особливості розвитку природничо-математичної освіти в контексті загальних тенденцій розвитку вищої педагогічної освіти в Україні, становлення Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка та факультету природничої і фізико-математичної освіти.

Загальновідомо, що в період з 1991 по 2024 р. система вищої освіти України зазнала численних трансформацій, що відображають такі важливі суспільні процеси, як політичні зміни, інтеграція з ЄС, війна та кризи, а також глобальні тенденції до цифровізації та інновацій. Усі ці фактори сприяли постійному пошуку оптимальних моделей і підходів в освіті, що й обумовило її динамічний розвиток. Реформування вищої педагогічної освіти є неможливим без запровадження інновацій та здійснення інноваційної діяльності.

Інноваційний розвиток педагогічної освіти є важливим складником загального інноваційного розвитку системи вищої освіти. Він сприяє підвищенню якості підготовки педагогічних кадрів, що, у свою чергу, позитивно впливає на всю систему освіти та розвиток суспільства в цілому. Завдяки впровадженню інновацій заклади вищої освіти стають центрами не лише освітньої, але й науково-технічної та підприємницької діяльності, що забезпечує підготовку фахівців, здатних успішно діяти в умовах інноваційної економіки та сприяти сталому розвитку країни.

Перед аналізом інноваційних процесів природничо-математичної освіти за період 1991-2024 рр. уважаємо за необхідне окреслити розуміння такого поняття, як «педагогічна інновація» у контексті вищої педагогічної освіти, зокрема діяльності Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Аналіз праць вітчизняних науковців у галузі педагогічної інноватики [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**; **Ошибка! Источник ссылки не найден.**; **Ошибка! Источник ссылки не найден.**; **Ошибка! Источник ссылки не найден.** та ін.] дозволив сформулювати вихідне у нашому дослідженні означення педагогічної інновації як нововведення в освітньому процесі, що спрямоване на підвищення його ефективності. Ці нововведення стосуються змін усіх аспектів освітнього процесу: змісту професійної підготовки, організаційних форм навчання здобувачів, методів і технологій, матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу, особливостей відбору здобувачів, якісного складу педагогічного персоналу, підходів до організації позанавчальної діяльності тощо. Варто зазначити, що педагогічні інновації мають творчий та особистісний характер, оскільки виникають як творчі ідеї особистості, що підтримуються

педагогічним колективом та стають нормою діяльності в освітньому процесі.

Проаналізуємо основні фактори, що відобразилися на особливостях природничо-математичної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, і окреслимо загальні тенденції та новації в становленні факультету природничої і фізико-математичної освіти в період з 1991 року до нині. Аналіз здійснюватимемо з позицій зовнішніх та внутрішніх факторів впливу. До зовнішніх факторів віднесемо процеси становлення системи вищої освіти України та розвиток законодавства в цій сфері. Внутрішні фактори – розвиток і трансформація внутрішньої організаційної структури Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, розвиток освітніх програм факультету та творчих ідей колективу факультету.

Загальний огляд інноваційних процесів природничо-математичної освіти (1991-2024) у контексті розвиту вищої освіти України та розбудови Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Варто зазначити, що в період із 1991 по 2024 рік підготовка вчителів природничо-математичних спеціальностей (біології, математики, фізики) здійснювалася на різних факультетах (педагогічному, загальнотехнічному, фізико-технічному, біологічному, природничому та факультеті природничої і фізико-математичної освіти) і зазнавала відповідних змін залежно від організаційної структури закладу та освітніх реформ в Україні.

У 1991 р. Україна здобула свою незалежність. Цього ж року було ухвалено новий закон «Про освіту». У Глухівському державному педагогічному університеті імені С.М.Сєргєєва-Ценського саме цього року розпочалася підготовка вчителів біології на педагогічному факультеті за подвійною спеціальністю «Початкове навчання та біологія». Це було закономірним наслідком копіткої роботи колективу університету, зокрема кафедри природничих наук, що врахувала суспільний запит на таких фахівців і забезпечила матеріальну базу для їхньої підготовки. Для цього часу були характерні такі процеси, як перехід від авторитарних до толерантних педагогічних поглядів, деідеологізація теорії та практики освіти, оновлення змісту вищої педагогічної освіти, гуманізація та впровадження підходів, що сприяють особистісному розвитку кожного студента. У цей час

відбувалося «пострадянське» формування освітнього законодавства України, основною метою якого було створення нормативно-правової бази для забезпечення діяльності закладів вищої освіти в нових умовах.

Ідейним натхненником та рушієм ідеї запровадження подвійної підготовки вчителів початкових класів та вчителів біології був колектив кафедри природничих наук на чолі з професором Галиною Василівною Ковальчук. Перший набір за спеціальністю «Початкове навчання та біологія» дозволив сформувати дві академічні групи студентів. Відтак тривалість підготовки спеціалістів збільшилася на 1 рік і тривала 4 роки і 10 місяців. Здобувачі за цей період мали опанувати не лише професію вчителя початкових класів, а й учителя біології. Навчання здійснювалося українською мовою, що практично не завдало труднощів, хоча більшість здобувачів освіти в цей період були випускниками шкіл із російською мовою навчання. Педагогічний колектив досить швидко адаптувався та використовував українську термінологію й забезпечував освітній процес державною мовою, проте більшість навчальної біологічної літератури була російськомовною. Тому актуальним завданням колективу університету і кафедри було забезпечення здобувачів підручниками та посібниками, виданими українською мовою.

Біологічну та методичну підготовку майбутніх фахівців у цей час здійснювала кафедра природничих наук під керівництвом професора Галини Василівни Ковальчук та професійних педагогів: старшого наукового співробітника Лідії Кирилівни Нарочної, доцента Надії Василівни Хлонь, доцента Любов Антонівни Лепської, доцента Анатолія Степановича Бичка, Ганни Іванівни П’явки, доцента Наталії Миколаївни Захарової, доцента Катерини Іванівни Бородіної, Валентини Миколаївни Шерпельової, Алли Миколаївни Кмець, Олександра Петровича Рудоміна, Юрія Всеволодовича Голюка та ін.

Варто зазначити, що поява додаткової спеціальності «Біологія» на педагогічному факультеті зумовила гостру потребу у фахівцях у галузі біології та біологічної освіти. Потужним джерелом таких фахівців став Науково-дослідний інститут луб’яних культур НААН України, що розташовувався поруч. Тож вдала кадрова політика керівництва університету, педагогічного факультету і кафедри природничих наук забезпечила прийом на роботу науковців науково-дослідного інституту. Серед таких

викладачів були к.б.н. Лідія Михайлівна Горшкова, к.б.н. Анатолій Степанович Бичко., к.х.н. Людмила Олегівна Кузьменко, к.б.н. Любов Антонівна Лепська, к.с/г.н. Микола Павлович Мигун., к.с/г.н. Григорій Миколайович Мачульський, Ніна Іванівна Куриленко та ін. Зростання кадрового складу фахівців визначило передумови для виокремлення у 1997 р. кафедри ботаніки та фізіології (перейменованої у 1999 р. на кафедру загальної біології), яку тривалий час очолювала к.б.н., д.с/г.н. Лідія Михайлівна Горшкова.

У 1997 р. в Україні впроваджується ступенева освіта і вводиться в дію постанова Кабінету Міністрів України №507 від 24 травня 1997 р., згідно з якою затверджується перелік напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями. Тож в університеті підготовка вчителів біології в цей період здійснюється в межах поєднаних спеціальностей «Початкове навчання. Педагогіка і методика середньої освіти. Біологія» за освітньо-кваліфікаційними рівнями «Бакалавр», «Спеціаліст», «Магістр», а згодом за поєднаними спеціальностями «Педагогіка і методика середньої освіти. Біологія. Практична психологія». Останній випуск за поєднаними спеціальностями «Початкове навчання» та «Біологія» було здійснено у 2005 році.

Підготовка вчителів фізико-математичного напряму в цей період забезпечує кафедра фізики і математики факультету загальнотехнічних дисциплін, згодом – фізико-технічному факультеті з 1984 року за поєднаними спеціальностями «Трудове навчання та Фізика», та за поєднаними спеціальностями «Педагогіка і методика середньої освіти. Математика, Педагогіка і методика середньої освіти. Фізика» відповідно з 1997 р.

Зміна статусу закладу з інституту на університет у 2001 р. та наявність на педагогічному факультеті понад 500 здобувачів кваліфікації вчителя біології зумовила виокремлення в структурі Глухівського державного педагогічного університету нового факультету – біологічного, згодом перейменованого на природничий, який очолила кандидат педагогічних наук, доцент Надія Василівна Хлонь, випускниця Харківського державного університету імені О. М. Горького (нині ХНУ імені В. Н. Каразіна). Саме Надія Василівна забезпечила нормативну основу та організацію освітнього процесу підготовки майбутніх учителів

біології. У процесі реорганізації інституту в університет змінила назву і кафедра загальної біології на назву «кафедра біології», що забезпечувала разом із кафедрою природничих наук підготовку вчителів біології.

Варто зазначити, що у 2002 р. до майна університету переходить лабораторний корпус Інституту луб'яних культур НААН України. Колектив господарської частини університету, викладачі, студенти й навіть батьки забезпечують переміщення майна кафедр та обладнання приміщень до нового корпусу. Природничий факультет отримує у своє розпорядження в корпусі №7 університету по вулиці Терещенків (Леніна), 47 світлі аудиторії, оснащені витяжними шафами лабораторії.

У 2004 р. природничий факультет очолила випускниця 1996 р., першого набору студентів за поєднаними спеціальностями «Початкове навчання та біологія» кандидат педагогічних наук, нині доктор педагогічних наук, професор Інна Миколаївна Коренева.

У 2005 р. Україна приєдналася до Болонського процесу. В освітній процес факультету були введені навчальні плани за кредитно-модульною системою. У цей період ще паралельно продовжували існувати освітньо-кваліфікаційні рівні «Спеціаліст» та «Магістр», навчання за якими тривало 1 рік. А в грудні 2006 р. в Україні уводиться новий перелік напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра (відповідно до постанови Кабінету Міністрів України №1719 від 13.12.2006), і Глухівський державний педагогічний університет реагує на ці нововведення, запроваджуючи спеціальності за цим переліком, змінюючи освітній напрям «Педагогіка і методика середньої освіти» на нові галузі: 0401 Природничі науки, 0402 Фізико-математичні науки, 0301 Суспільно-політичні науки. Відповідно на природничому факультеті з 2006/2007 навчального року здійснюється розділення підготовки за спеціальностями 6.040102 Біологія* та 6.030102 Психологія* і продовжується завершення навчання здобувачів, які вступили до 2006 р. на спеціальність «Педагогіка і методика середньої освіти. Біологія. Практична психологія».

Перехід на навчання за кредитно-модульною системою навчання на природничому факультеті відбувався поступово. Зокрема, ще у 2004/2005 навчальному році за кредитно-

модульними технологіями викладалися курси «Вікова і педагогічна психологія», «Соціальна психологія», «Етнопсихологія». На кафедрах природничих наук (завідувач к.б.н., доцент А.С. Бичко) та біології (завідувач д.с/г.н., професор Л.М. Горшкова) складено графіки переходу на кредитно-модульну систему навчання і визначено навчальні дисципліни на 2005/2006 навчальний рік.

З 2006/2007 навчального року за кредитно-модульною системою розпочали навчання всі першокурсники. На зміну обов'язкам куратора академічної групи було введено в університеті і відповідно на факультеті обов'язки тьютора на І курсі, з огляду на це було розроблено плани виховної роботи в тьюторських академічних групах, індивідуальні плани студентів та введено 100 годин тьюторської роботи в навчальне навантаження викладачів-тьюторів (Л. В. Бурчак, І. М. Гурець). В обов'язки тьюторів, на відміну від кураторів академічних груп, додався моніторинг та супровід навчальної діяльності здобувачів.

Факультет не лише стежив за сучасними євроінтеграційними тенденціями, а й працював на випередження та активно втілював нові освітні програми, орієнтовані на міждисциплінарність і підвищення мовної підготовки. Яскравим прикладом цього є започаткування у 2005 р. нового поєднання спеціальностей «Педагогіка і методика середньої освіти. Біологія. Мова та література (англійська)», що передбачало опанування знань у природничих науках із поглибленим вивченням англійської мови. Такий крок дав можливість студентам отримати не лише фундаментальні знання з педагогічних наук, біології, але й розвинути англомовні навички, відкривало ширші можливості для працевлаштування випускників у закладах загальної середньої освіти в умовах нестачі вчителів англійської мови. Ця програма стала відповіддю на вимоги часу, дозволяючи випускникам не тільки бути фахівцями в біології, але й викладати біологічні дисципліни англійською мовою.

Спеціальність «Педагогіка і методика середньої освіти. Біологія. Мова та література (англійська)», незважаючи на свою інноваційність і перспективність, витримала лише два набори студентів — у 2005 та 2006 рр. У перший рік навчання на програму було зараховано 19 осіб, а у другий — 15. Однак із огляду на політику Міністерства освіти і науки України, яка на той час не підтримувала формування малочисельних груп (менше ніж

15 осіб), набір на цю програму довелося припинити. Це рішення було зумовлене недостатньою кількістю абітурієнтів, що, у свою чергу, обмежувало можливості для ефективної організації навчального процесу.

Останній набір на цю програму відбувся у 2006 р., а випуск студентів — у 2011 р. Незважаючи на короткий термін існування програми, вона залишила позитивний слід у розвитку міждисциплінарної освіти на факультеті та дала студентам можливість здобути якісні знання і з біології, і з англійської мови. Закриття програми підкреслює виклики, з якими стикалася система вищої освіти України в ті часи, зокрема необхідність дотримання вимог щодо чисельності студентських груп і раціонального використання ресурсів. Нині випускники цієї спеціальності працюють у закладах вищої (кандидат педагогічних наук, доцент Ірина Дубок (Мозуль)), фахової передвищої та загальної середньої освіти (Наталія Сидоренко (Єлісєєва), Ольга Мордань, Тетяна Горох та ін.).

Присвоєння університету імені Олександра Довженка у 2008 р. та статусу національного у 2009 р., відокремлення біологічної та психологічної підготовки здобувачів на основі запровадження нових галузей підготовки фахівців у 2006 р. зумовили необхідність реорганізації внутрішньої структури університету, перегрупування спеціальностей у межах факультетів.

У зв’язку з реорганізацією структури університету з 1 вересня 2010 р. природничий факультет перейменовано на факультет природничої і фізико-математичної освіти. З огляду на це зазнала змін і структура самого факультету: природничо-математична підготовка фахівців зосереджується тепер у межах одного факультету. З 01.09.2010 р. на факультеті природничої і фізико-математичної освіти здійснюється підготовка студентів за такими напрямами:

Галузь знань: 0401 Природничі науки

6.040102 Біологія* (денна та заочна форми навчання);

7.04010201 Біологія* спеціалізація: Природознавство (денна форма навчання);

7.04010201 Біологія*, 7.03010301 Практична психологія (заочна форма навчання).

Галузь знань: 0402 Фізико-математичні науки

6.040201 Математика* (денна форма навчання);

7.04020101 Математика*, спеціалізація: Інформатика (денна форма навчання);

6.040203 Фізика* (денна форма навчання);

7.04020301 Фізика*, спеціалізація: Інформатика (денна форма навчання);

8.04020301 Фізика*, спеціалізація: Інформатика (денна та заочна форма навчання).

Освітній процес у цей час забезпечують 30 штатних працівників, що входять до складу чотирьох кафедр: теорії і методики викладання природничих дисциплін (завідувач кафедри М. Д. Мигаль, доктор біологічних наук, професор), біології та основ сільського господарства (завідувач кафедри Л. М. Горшкова, доктор сільськогосподарських наук, професор), кафедра математики і методики викладання (завідувач кафедри Н. В. Кугай, кандидат педагогічних наук, доцент), кафедра фізики та методики викладання (завідувач кафедри І. І. Качурик, доктор фізико-математичних наук, професор).

Факультет природничої і фізико-математичної освіти завжди прагнув відповідати запитам сучасної освіти, студентів і потребам шкіл, забезпечуючи здобувачів професійною підготовкою, яка відкриває перед ними широкі можливості для працевлаштування. Такий підхід базувався на глибокому розумінні ринку праці та важливості підготовки багатопрофільних фахівців, здатних відповідати сучасним викликам у сфері освіти. Саме тому на факультеті постійно впроваджувалися спеціалізації та додаткові кваліфікації для студентів, що розширюють їхні професійні можливості.

Зокрема, спеціальність 6.040102 Біологія* поєднувалася в цей час із природознавством, що давало студентам можливість отримати додаткову кваліфікацію вчителя природознавства для викладання у 5-6-х класах. Це підвищило їхню конкурентоспроможність на ринку праці, адже потреба в учителях, здатних викладати кілька предметів, зростала в умовах сільських шкіл. Це дозволило задовольнити запити шкіл, які часто шукали універсальних учителів, здатних викладати різні дисципліни.

Спеціальності 6.040201 Математика* та 6.040203 Фізика* також поєднувалися з інформатикою, що надавало студентам можливість здобути додаткову кваліфікацію вчителя інформатики. Це дозволило випускникам бути більш гнучкими в

працевлаштуванні, адже сучасні школи особливо потребують фахівців у галузі інформаційних технологій. Таке поєднання дисциплін забезпечило студентам не лише якісну підготовку в традиційних сферах знань, але й надало доступ до сучасних технологій, які є важливим елементом освітнього процесу.

Запровадження таких спеціалізацій і додаткових кваліфікацій є результатом постійного діалогу між університетом і школами з метою надання випускникам найкращих можливостей для професійного зростання та підвищення їхньої затребуваності на ринку праці. Це свідчить про гнучкість факультету й кафедр та їхню здатність адаптуватися до сучасних вимог, що робить випускників конкурентоспроможними фахівцями у сфері освіти.

Варто зазначити, що в Україні на початку тисячоліття законодавство передбачало можливість вступу на навчання за скороченим терміном лише за умови спорідненості спеціальностей рівнів «Молодший спеціаліст» та «Бакалавр». Це стало викликом для багатьох освітніх закладів, які прагнули залучати більше здобувачів. На факультеті природничої і фізико-математичної освіти цей виклик було використано як можливість для інновацій. Було запропоновано ідею прийому випускників медичних училищ на спеціальність 6.040102 Біологія* за скороченим терміном навчання. Це рішення ґрунтувалося на тісному взаємозв'язку між медичними та біологічними науками, що дозволило обґрунтувати та реалізувати ідею в межах чинного законодавства.

Протягом 2009/2010 навчального року факультет активно налагоджував зв'язки з медичними училищами Сумщини. Це передбачало укладання угод про співпрацю з усіма медичними навчальними закладами регіону, проведення спільних студентських наукових конференцій, організацію агітаційних заходів для випускників училищ та роз'яснення переваг вступу на біологічну спеціальність за скороченим терміном. Такий підхід не тільки відкривав нові можливості для випускників медичних училищ, а й дозволяв факультету залучати студентів із уже сформованими навичками навчання та базовими знаннями в галузі природничих наук, що сприяло швидшому адаптуванню до університетської програми.

Для офіційної реалізації цієї ініціативи факультет отримав дозвіл від Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, що підтвердило правомірність і законність запропонованого рішення. Одним із ключових аспектів, що забезпечив успіх цього

проєкту, став ретельний аналіз навчальних планів медичних училищ. Це дало можливість перезарахування близько 60 кредитів дисциплін, які були спільними для медичної та біологічної спеціальностей, і скоротило час навчання для студентів на 1 рік. Зокрема, такими дисциплінами стали «Анатомія людини», «Фізіологія людини і тварин», «Філософія», «Українська мова», «Історія і культура України», «Безпека життєдіяльності» та ін. Цей підхід дозволив випускникам медичних училищ не лише скоротити термін здобуття освіти, але й максимально ефективно використати вже набуті знання та навички.

Отже, у 2010 р. вперше були зараховані студенти на спеціальність 6.040102 Біологія* за скороченим терміном навчання на базі дипломів молодшого спеціаліста медичних училищ/коледжів. Це стало важливим етапом у розвитку факультету, оскільки залучення студентів із медичним фахом значно підвищувало якість підготовки біологів. Випускники медичних училищ мали цінний досвід попереднього навчання та розуміння анатомії й фізіології, що надавало їм додаткові переваги у вивченні освітніх та біологічних наук. Такий підхід став прикладом успішної інтеграції медичних знань у систему природничої освіти та створив нові можливості для студентів на етапі професійного розвитку. Інноваційність цього рішення не лише відповідала вимогам чинного законодавства, але й дозволила створити унікальні умови для навчання випускників медичних училищ, забезпечуючи їм можливість продовження освіти за скороченим терміном у новій, але спорідненій сфері біологічних наук.

Співпраця з медичними училищами/коледжами продовжується і нині. Коло медичних коледжів значно розширилося на сьогодні, вийшовши за межі Сумщини. Вступниками нині є також випускники КЗ «Новгород-Сіверський фаховий медичний коледж», Лохвицького медичного фахового коледжу, Кременчуцького медичного фахового коледжу та ін.

У 2012/2013 навчальному році здійснено акредитацію спеціальності 7.04010201 Біологія* на Кременчуцькому НКЦ. У 2013-14 р. здійснено акредитацію спеціальності 8.04010201 Біологія* та загальну акредитацію університету за четвертим рівнем.

У 2013/2014 навчальному році відбулися організаційні зміни в структурі кафедр, що забезпечували фізико-математичну

підготовку: об'єднано кафедри математики і методики викладання та фізики і методики викладання в одну кафедру фізико-математичної освіти та інформатики, яку очолив доктор фізико-математичних наук, професор І.І. Качурик

У 2014 р. в Україні приймається новий закон «Про вищу освіту», що врегулював навчання здобувачів за скороченим терміном навчання і уможливив прийом випускників, які завершили навчання за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста або отримали освітній рівень фахового молодшого бакалавра. У 2014 р. було розроблено навчальні плани спеціальності 6.040201 Математика* зі спеціалізацією «Економіка» з терміном навчання 2 роки і 10 місяців, що дало можливість здійснювати прийом на навчання випускників училищ та коледжів, які отримали кваліфікацію молодшого спеціаліста за спеціальністю 5.03050801 Фінанси і кредит.

Протягом 9-ти років на факультеті природничої і фізико-математичної освіти здійснювалася підготовка з поєднанням «Математика та економіка» зі скороченим терміном навчання — 2 роки і 10 місяців. Ця програма надавала можливість здобути освіту в галузі математики з додатковою спеціалізацією вчителя економіки і створювало унікальну міждисциплінарну підготовку для випускників. Переважно вступниками до цієї програми ставали випускники Відокремленого структурного підрозділу «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка» та Коледжу Сумського національного аграрного університету.

Однак кількість студентів, які вступали на цю програму, була незначною. Така ситуація пояснювалася попри високий попит на вчителів, які володіють поєднаними компетентностями в математиці та економіці, обмеженими можливостями залучення молоді до спеціальностей фізико-математичного напряму. Ця тенденція простежувалася не лише на рівні факультету, але й загалом по Україні, де спеціальності природничо-математичного циклу зазвичай були і є менш привабливими для абітурієнтів порівняно з гуманітарними або соціальними науками.

Факультет намагався підтримувати якість викладання економічних дисциплін шляхом залучення до викладацького складу сумісників із інших університетів та коледжів. Це дозволяло компенсувати дефіцит фахівців із необхідною

кваліфікацією у фізико-математичній освіті, але водночас створювало певні виклики в забезпеченні стабільності та безперервності освітнього процесу.

Останній набір на програму «Середня освіта (Математика та економіка)» на першому бакалаврському рівні відбувся у 2021 р., а випуск – у 2024 р. Програму було закрито через низький попит серед вступників і недостатність кадрового забезпечення на кафедрі фізико-математичної освіти та інформатики, яка відповідала за підготовку студентів за цією освітньою програмою. Хоча попит на вчителів математики залишається досі високим, проблема полягала в недостатній зацікавленості молоді у виборі фізико-математичних спеціальностей як професійного напряму.

Незважаючи на закриття програми, вона відіграла важливу роль у підготовці вчителів математики з міждисциплінарними компетентностями протягом семи років наборів — з 2015 до 2021 рр. Це свідчить про постійну активну роботу факультету щодо пошуку нових форм і змісту підготовки фахівців, але водночас підкреслює необхідність адаптації освітніх програм до змін у запитах ринку праці та інтересах молоді.

У період 2015 – 2020 рр. факультет очолює кандидат педагогічних наук, доцент Марина Володимирівна Хроленко, випускниця університету 1999 року за поєднаними спеціальностями «Початкове навчання та біологія». У цей період в Україні прийнято новий закон «Про освіту» (2017), започаткована реформа шкільництва «Нова українська школа», змінено перелік галузей та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців із вищою освітою, запроваджується навчання за освітніми програмами, уводиться новий процес акредитації освітніх програм.

Факультет природничої і фізико-математичної освіти завжди активно реагував на стрімкі реформи в освітньому середовищі, постійно адаптовувався до нових вимог та тенденцій. Викладачі факультету активно залучалися до процесів забезпечення якості вищої освіти та стали учасниками ключових змін у галузі. Зокрема, четверо викладачів — професор С. Д. Рудишин, доценти І. М. Коренева, М. В. Хроленко, Б. О. Грудинін — пройшли навчання і стали експертами з акредитації освітніх програм Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Це не тільки сприяло зростанню рівня освітніх програм факультету,

але й дозволило викладачам бути в авангарді реформування освітніх стандартів.

Зокрема, доктор педагогічних наук І. М. Коренева в грудні 2020 р. була обрана до галузевої експертної ради 01 Освіта Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, де працює і донині. Це свідчить про високий рівень її компетентності та впливовості в науково-освітній сфері. Професор С. Д. Рудишин, у свою чергу, брав участь у роботі Науково-методичної комісії МОН, де займався розробленням нового стандарту спеціальності 014 Середня освіта. Така діяльність викладачів дозволила не лише стежити за сучасними тенденціями в освіті, а й активно впливати на формування нових освітніх стандартів, які відповідатимуть вимогам сучасного світу.

Окрім того, колектив факультету в цей час активно підвищує кваліфікацію, зокрема в рамках реформ Нової української школи (НУШ), щоб забезпечити впровадження новітніх педагогічних методик і підходів у навчання майбутніх учителів. Це особливо важливо для підготовки висококваліфікованих фахівців, які будуть готові до роботи в умовах сучасної школи.

Міжнародна діяльність факультету також була важливим складником його інноваційного розвитку. У 2015 р. команда університету, до якої входила доцент І. М. Коренева, здобула перемогу в конкурсі грантових проєктів програми Еразмус+ за напрямом Жана Моне. У межах цього проєкту у 2015-2018 рр. було запроваджено міжнародний грантовий проєкт «Стратегія екологічної безпеки: інтеграція європейського досвіду», у рамках якого викладався однойменний курс для студентів, які отримували кваліфікацію вчителя біології, що сприяло не лише розширенню екологічної компетентності, але й інтеграції європейських підходів до освіти.

Факультет природничої і фізико-математичної освіти продовжує рухатися в ногу з часом, постійно впроваджуючи інноваційні підходи та реагуючи на запити сучасного суспільства. Це дозволяє йому залишатися конкурентоспроможним та готувати фахівців, які здатні адаптуватися до нових умов і викликів освітнього процесу.

У 2019 р. факультет природничої і фізико-математичної освіти ліцензував нову предметну спеціальність 014.09 Середня освіта (Інформатика). Це стало логічним продовженням підготовки за поєднанням «Математика та інформатика» і «Фізика

та інформатика», що вже тривалий час здійснювалося на факультеті. Попит на ці поєднані спеціальності з року в рік знижувався і кількість вступників на «Математику» та «Фізику» була порівняно невеликою з об'єктивних причин. Водночас студенти виявляли підвищений інтерес до інформатики та перспектив, які вона відкривала на ринку праці.

Чимало студентів-випускників, окрім викладання інформатики в школах, знаходили можливості для працевлаштування у сфері ІТ, як фахівці з обслуговування комп'ютерних мереж, системні адміністратори чи програмісти. Саме тому введення окремої предметної спеціальності 014.09 Середня освіта (Інформатика) стало важливим і своєчасним кроком для університету, який постійно прагнув відповідати запитам сучасного ринку праці, збільшувати масштаб своєї діяльності та надавати студентам більше можливостей для кар'єрного розвитку. Ця спеціальність швидко здобула популярність серед абітурієнтів і стала досить привабливою на факультеті.

Перший набір на освітню програму «Середня освіта (Інформатика)» відбувся у 2021 році, і вже у 2024 році факультет випустив перших бакалаврів цієї спеціальності. Якість підготовки за цією освітньою програмою підтверджено успішною її акредитацією у 2024 році (гарант Р. П. Кухарчук).

У 2019/2020 навчальному році факультет природничої і фізико-математичної освіти, як і більшість освітніх закладів по всьому світу, зіткнувся з новим викликом — пандемією COVID-19. Задля забезпечення безпеки студентів і викладачів навчальний процес був переведений на дистанційний формат, що стало безпрецедентним випробуванням для всіх учасників освітнього процесу.

Викладачі та студенти були змушені в найкоротші терміни опановувати нові технології, що підтримували синхронне та асинхронне навчання. Такі платформи, як Zoom, Google Classroom, швидко стали основними інструментами для проведення лекцій, семінарів і консультацій. Проте перехід до дистанційного навчання виявив низку труднощів. Для багатьох викладачів було складно швидко адаптувати свої методики та програми до нового формату. Зокрема, особливі виклики виникли під час організації дистанційного проведення лабораторних робіт і практичних занять, адже вони зазвичай вимагають фізичної

присутності студентів у лабораторіях і безпосередньої роботи з обладнанням.

Додатковим тягарем для викладачів стало збільшення навантаження. Віддалена робота вимагала більше часу на підготовку матеріалів, перевірку завдань і проведення індивідуальних консультацій для студентів, які мали труднощі з опануванням матеріалу в нових умовах. Водночас не всі студенти мали рівний доступ до технологій, стабільного інтернету та комп'ютерів, що створювало додаткові бар'єри для ефективного навчання.

У пошуку розв’язання цих проблем факультет активно впроваджував різні підходи до організації дистанційного навчання, комбінуючи онлайн-лекції в реальному часі із завданнями для самостійної роботи. Викладачі знаходили нові способи проведення лабораторних робіт за допомогою відеоматеріалів, симуляцій та онлайн-інструментів, що дозволяли хоч частково компенсувати відсутність фізичної роботи в лабораторіях.

Незважаючи на всі труднощі, цей період став часом швидкого опанування нових навичок та розвитку інноваційних підходів до навчання. Студенти та викладачі отримали цінний досвід роботи в цифровому середовищі, який і після пандемії дозволив продовжити навчання під час воєнного стану з лютого 2022 р.

У 2020 р. факультет очолила після завершення навчання в докторантурі доктор педагогічних наук, доцент (професор з 2023 р.) Коренева, яка працює на посаді декана й дотепер.

Досягненням у цей період стали відкриття нових освітніх програм предметної спеціальності 014.05 Середня освіта (Біологія та здоров’я людини), успішні акредитації чотирьох освітніх програм факультету, налагодження внутрішньої академічної мобільності студентів.

У 2020/2021 навчальному році успішно акредитовані дві освітні програми факультету: «Середня освіта (Біологія та здоров’я людини та природознавство)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (гарант професор І. М. Коренева) та другого (магістерського) рівня вищої освіти (гарант професор С. Д. Рудишин), що засвідчило високий рівень якості освіти за цими освітніми програмами.

У 2021 р. на факультеті природничої і фізико-математичної освіти було відкрито нову освітню програму «Середня освіта (Біологія та здоров'я людини та психологія)» (гарант доцент О. М. Мегем), яка передбачала отримання студентами додаткової кваліфікації практичного психолога в закладах освіти. Цей крок фактично став відновленням традицій факультету, оскільки раніше, на початку 2000-х, уже здійснювалася підготовка фахівців за поєднанням «Біологія та практична психологія». Використовуючи накопичений досвід минулих років, а також враховуючи нові тенденції та вимоги часу, факультет розробив сучасну освітню програму, яка відповідає запитам ринку праці. Поєднання біології та психології є надзвичайно актуальним для вчительської професії, особливо з огляду на потребу в практичних психологах, яка постала ще гостріше в умовах війни. Важливість програми також підкреслюється її відповідністю Стратегії розвитку освіти Сумщини до 2025 року, яка акцентує на гострій потребі в практичних психологах. Завдяки продуманій структурі програми та якісній підготовці здобувачів ця освітня програма швидко здобула популярність серед студентів, що підтверджується достатньо високим конкурсом на вступ. Окрім того, успішна акредитація цієї програми у 2024 році стала визнанням високих стандартів освітнього процесу, що впроваджуються на факультеті.

У 2022 р. факультет природничої і фізико-математичної освіти зробив важливий крок у відповідь на сучасні освітні виклики, запровадивши нову освітню програму «Середня освіта (Біологія та здоров'я людини та фізична реабілітація)» (гарант доцент О. І. Луценко). Ця програма стала актуальною в умовах зростання запитів на фахівців, які володіють компетентностями в галузі педагогічного супроводу дітей у загальноосвітніх школах та зможуть працювати з дітьми з особливими освітніми потребами в інклюзивно-ресурсних центрах.

Кваліфікація вчителя-реабілітолога нині є надзвичайно важливою для сучасної української освіти, оскільки вона створює нові можливості для роботи в умовах інклюзивної освіти, що стала одним із пріоритетних напрямів у розвитку освітньої системи України. Зокрема, внаслідок війни та її соціальних і психологічних наслідків, потреба в педагогах з такими компетентностями зросла ще більше. Окрім того, значною перевагою цієї програми є те, що вона приваблює випускників медичних училищ, які вже мають

медичну освіту, що підсилює рівень професійної підготовки майбутніх учителів-реабілітологів. Такі здобувачі, маючи знання з медицини, можуть краще адаптуватися до вимог сучасної реабілітаційної педагогіки, зокрема до роботи з дітьми, що потребують особливої уваги та підтримки у фізичному та психологічному розвитку. Тож нова освітня програма не лише відповідає на сучасні виклики в освіті, а й забезпечує підготовку фахівців, які є затребуваними в освітній і реабілітаційній сфері, що робить її популярною серед абітурієнтів та перспективною для подальшого розвитку.

Інноваційний кадровий розвиток: підготовка наукових і педагогічних лідерів факультету природничої і фізико-математичної освіти. Кадрова політика факультету природничої і фізико-математичної освіти завжди була спрямована на стратегічний розвиток освітнього процесу та забезпечення відповідності ліцензійним вимогам. Одним із ключових напрямів цієї політики стало формування колективу висококваліфікованих науково-педагогічних кадрів, які мають наукові ступені та вчені звання. Для досягнення цього університет активно підтримував навчання перспективних викладачів в аспірантурі, що дозволило багатьом успішно захистити дисертації та здобути наукові ступені кандидатів педагогічних (Л. В. Бурчак, О. В. Заїка, І. М. Коренева, Р. П. Кухарчук, О. М. Мегем, С. В. Міщенко, А. В. Рябко, В. І. Самілик, Л. Ф. Сухойваненко, М. В. Хроленко, А. О. Шевель та ін.) та біологічних наук (Б. О. Бондаренко, О. І. Луценко, А. С. Полякова), що суттєво підвищило якісний склад науково-педагогічного персоналу: відсоток викладачів зі ступенями та званнями зріс із 42% у 2004 р. до 68% у 2009 р.

З початку другого десятиліття акценти кадрової політики змістилися на підготовку докторів наук. У 2013 р. до докторантури Національного педагогічного університету вступає доцент кафедри фізико-математичної освіти Н. В. Кугай, у 2014 – Б. О. Грудинін. У 2015 році до докторантури Глухівського національного педагогічного університету вступає доцент кафедри теорії і методики викладання природничих дисциплін І. М. Коренева, у 2018 – доцент кафедри фізико-математичної освіти С. О. Бурчак, у 2020 – доцент кафедри теорії і методики природничих наук М. В. Хроленко, а у 2023 – доцент кафедри біології та основ сільського господарства Л. В. Бурчак. Отже,

протягом 2014-2024 рр. колектив факультету збагатився п'ятьма власними докторами педагогічних наук, що значно підвищило якісний склад викладацького складу не лише факультету природничої і фізико-математичної освіти, а й факультету технологічної і професійної освіти, який у свій час очолили декани доктор педагогічних наук, доцент Б. О. Грудинін та доктор педагогічних наук, професор С. О. Бурчак

Завдяки такій кадровій політиці університету, факультету у 2022 р. на кафедрі фізико-математичної освіти та інформатики всі науково-педагогічні працівники мали наукові ступені (100%), на кафедрі теорії і методики викладання природничих дисциплін – 85,7%, а на кафедрі біології та основ сільського господарства – 85,3%. Загалом, у 2022 р. на факультеті природничої і фізико-математичної освіти працював 21 штатний викладач, із яких 90,5% мали наукові ступені та вчені звання.

Нині в аспірантурі Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка навчається 2 асистента кафедри біології, здоров’я людини та методики навчання (О. О. Кириєнко та Н. Г. Нікітченко), у докторантурі – доцент Л. В. Бурчак.

На факультеті особливу увагу приділяли також залученню досвідчених науковців з інших закладів, що не лише сприяло підвищенню якості освіти, а й розширювало можливості для співпраці та комунікації між університетами. Наприклад, на посаду завідувача кафедри фізики і математики було запрошено доктора фізико-математичних наук, професора І. І. Качурика з Хмельницького національного університету. Професором кафедри теорії і методики викладання природничих дисциплін постійно запрошували професора В. Г. Вировця, провідного наукового співробітника Інституту луб’яних культур НААН України. У 2010 р. кафедру теорії і методики навчання природничих дисциплін на короткий термін очолив доктор біологічних наук, професор М. Д. Мигаль, також провідний науковий співробітник Інституту луб’яних культур НААН України. А у 2012 р. на посаду завідувача цієї кафедри було запрошено доктора педагогічних наук, доцента Сергія Дмитровича Рудишина (з 2013 р. – професор). Його науковий та педагогічний досвід суттєво підвищив рівень викладання та сприяв активізації науково-дослідницької діяльності кафедри.

Кадрові зміни відбулися й на кафедрі біології, здоров'я людини та методики навчання (раніше – кафедра біології та основ сільського господарства). У 2023 р. на посаду доцента був обраний за конкурсом доктор сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник Сергій Володимирович Міщенко, випускник факультету. До складу зовнішніх сумісників кафедри фізико-математичної освіти долучилися в свій час доктор хімічних наук, професор Київського національного університету Сергій Андрійович Неділько та старший науковий співробітник, доктор фізико-математичних наук (астрофізика, радіоастрономія) Микола Миколайович Калініченко з Радіоастрономічного інституту НАН України. З 2023/2024 навчального року до складу сумісників кафедри біології, здоров'я людини та методики навчання долучився також практик, доктор біологічних наук Сергій Михайлович Панченко, працівник Гетьманського національного природного парку.

Запрошення таких висококваліфікованих фахівців дало змогу кафедрам відповідати вимогам акредитаційних процесів та створювати умови для підготовки фахівців найвищого рівня. Це також сприяло формуванню міжінституційних мереж науковців, забезпеченню обміну досвідом і поширенню сучасних знань, що посилювало науковий потенціал факультету та університету загалом.

Важливим складником інноваційної діяльності Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка та факультету природничої і фізико-математичної освіти, зокрема в період з 1991 по 2015 рр. було створення та забезпечення діяльності навчально-консультаційних центрів у різних містах України (Севастополь, Кременчук, Могилів-Подільський, Коломия, Бар тощо), що сприяло розширенню доступу до освіти за межами центрального закладу. Такі центри/філії дозволили колективу факультету впроваджувати новітні підходи до навчання та забезпечили гнучкі умови для студентів заочної форми навчання.

На прикладі Могилів-Подільської та Кременчуцької філій, де здійснювалася підготовка вчителів біології, можна відзначити, що це давало змогу освітянам заочно отримувати вищу освіту поблизу місця проживання без необхідності студентам часто перебувати в університеті. Викладачі проводили заняття та консультування в цей час у виїзному форматі, що забезпечувало

інтерактивну комунікацію між викладачами та студентами. Це також сприяло формуванню мережі педагогів – випускників факультету, які володіли інноваційними підходами у викладанні, тим самим поширюючи сучасні знання в різних регіонах України.

З 2022/2023 навчального року на факультеті природничої і фізико-математичної освіти відбулися значні кадрові зміни в керівництві кафедр, що стало важливим етапом в оновленні управлінських процесів. На зміну досвідченим докторам наук, професорам І. І. Качурику, Л. М. Горшковій, С. Д. Рудишину, які тривалий час очолювали кафедри, були обрані молоді, амбітні та активні завідувачі, що символізувало новий етап у розвитку факультету. Завідувачем кафедри фізико-математичної освіти та інформатики став доцент Р. П. Кухарчук, який зарекомендував себе як фахівець із сучасними підходами до навчання. Кафедру теорії і методики викладання природничих дисциплін очолила доцент О. М. Мегем, яка відзначається своїм прагненням до інтеграції новітніх методів викладання та дослідницьких практик. На кафедрі біології, здоров'я людини та методики навчання завідувачем було обрано доцента О. І. Луценко, яка активно працює над розвитком нових освітніх програм і підтримує високий рівень викладання.

Важливою кадровою зміною стало й те, що після успішного завершення навчання в докторантурі доктор педагогічних наук М. В. Хроленко на короткий період очолила кафедру біології та основ сільського господарства. Вона показала високий рівень управлінських і наукових здібностей, що стало підставою для її подальшого призначення на посаду першого проректора університету. Молоді завідувачі кафедр продовжують розвивати ініціативи своїх попередників, впроваджуючи нові підходи до навчального процесу, сучасні освітні програми, посилюючи науково-дослідну роботу.

Наукові ініціативи факультету: нові горизонти для студентів і викладачів. Важливою інновацією, що значно сприяла активізації наукової діяльності студентів, стало започаткування у 2011 р. видання збірника студентських наукових робіт «Альманах QN». Цей щорічний збірник надав студентам можливість публікувати результати своїх наукових досліджень, що стало не лише стимулом до інтелектуального зростання, але й створило платформу для обміну ідеями між студентами та викладачами. За час існування «Альманах QN» вже

витримав 13 випусків, демонструючи стабільність та актуальність студентських досліджень у природничо-математичній галузі.

На факультеті усталилася традиція проведення Всеукраїнських науково-практичних конференцій як важливих майданчиків для обговорення актуальних проблем природничо-математичних наук. Особливою гордістю факультету стала конференція «Наука і освіта для сталого розвитку України: проблеми і перспективи», яка проводилася у 2014, 2017, 2019 та 2023 рр. Ініціатором та ідейним натхненником цієї конференції є професор кафедри теорії і методики викладання природничих дисциплін С. Д. Рудишин. Його внесок у розвиток наукової діяльності факультету значно підвищив рівень взаємодії між викладачами, студентами та науковцями з різних куточків України.

На кафедрі фізико-математичної освіти та інформатики започатковано ще одну вагому конференцію – «Шкловські читання», ініціатором якої виступив доцент Б. О. Грудинін. Ця подія стала важливим внеском у популяризацію наукових досягнень у галузі фізики та математики, залучаючи до обговорення як викладачів, так і молодих науковців.

Кафедра біології та основ сільського господарства також розвивала власну науково-дослідну діяльність, започаткувавши конференцію «Актуальні проблеми біологічних наук та методик їх викладання». Цю ініціативу підтримувала професор Л. М. Горшкова, яка доклала зусиль для формування професійної платформи, де дослідження з біології та методик викладання знаходять своє місце серед актуальних питань української науки.

Завдяки таким заходам факультет природничої і фізико-математичної освіти не лише посилив свою наукову активність, але й закріпив свою позицію як провідний осередок інноваційної діяльності та підготовки молодих науковців у природничо-математичній сфері.

Протягом 2004–2022 років на факультеті було проведено значну наукову роботу. За цей період викладачами факультету опубліковано велику кількість наукових праць, зокрема підручників, монографій, методичних рекомендацій, статей і матеріалів доповідей. Особливу увагу варто приділити підручникам Г. В. Ковальчук «Зоологія з основами екології», К. С. Дрозденко «Загальна психологія в таблицях і схемах», Н. В. Хлонь «Землезнавство», монографії В. М. Поліщука

«Виховання особистості: повсякдення і стереотипи», а також науковій роботі професора Л. М. Горшкової про створення та впровадження високопродуктивних сортів конопель, що отримала премію УААН.

Факультет підтримував активну роботу студентських наукових гуртків, що функціонували на кафедрах, де студенти виконували курсові, дипломні роботи, брали участь у конференціях та семінарах. Зокрема, студентські досягнення були високо оцінені на Всеукраїнських конкурсах і конференціях, де учасники здобували призові місця.

Кафедри факультету організовували численні наукові заходи, серед яких конференції, присвячені пам'яті академіка М. М. Гришка, з питань сучасної біології та методики її викладання. З кожної конференції видавалися збірники матеріалів, що свідчить про високий рівень наукових досягнень викладачів і студентів факультету.

В останні роки факультет активно співпрацював із вітчизняними установами, організовуючи всеукраїнські конференції з природничих і педагогічних наук. Також було видано збірники студентських наукових праць і проведено інтернет-конференції, що сприяло інтеграції України до європейського та світового освітнього простору.

Науково-педагогічні працівники факультету продовжують роботу над важливими науковими проєктами, активно залучаючи студентів до дослідницької діяльності.

Основними напрямами інноваційної діяльності на факультеті природничої і фізико-математичної освіти, що базуються на кількох ключових аспектах і сприяють розвитку освіти та підготовці фахівців нового покоління, є:

1) **розбудова кадрового потенціалу кафедр факультету** природничої і фізико-математичної освіти є одним із важливих напрямів інноваційної діяльності. Значна увага приділяється підготовці наукових і педагогічних кадрів, зокрема через підтримку навчання викладачів в аспірантурі та докторантурі, що дозволило збільшити кількість викладачів зі ступенями кандидатів і докторів наук. Це сприяє підвищенню рівня освітнього процесу і наукової діяльності, а також дозволяє факультету залишатися конкурентоспроможним, відповідати вимогам акредитації та забезпечувати якісну підготовку студентів на всіх рівнях навчання;

2) **розвиток освітніх програм:** інноваційним є поєднання різних спеціальностей, наприклад, біології з англійською мовою або біології з фізичною реабілітацією, що підвищує кваліфікацію випускників та їхню конкурентоспроможність на ринку праці. Студенти можуть отримувати додаткові кваліфікації, що розширює їхні професійні можливості;

3) **інноваційні освітні методики**: упровадження таких методів, як проєктне навчання, кейс-технології, навчання через дослідження, використання сучасних технологій, спрямовані на розвиток критичного мислення та креативності в студентів. Це дозволяє підготувати фахівців, які здатні працювати з інформацією та технологіями, що відповідає викликам сучасного суспільства;

4) **дистанційне навчання та цифровізація**: упровадження онлайн-курсів і дистанційного навчання, особливо під час пандемії, розширило доступ до освіти для студентів різних регіонів і стало ефективним інструментом для подолання соціальної нерівності. Зокрема, використовуються платформи Zoom та Google Classroom для забезпечення навчального процесу.

Ці напрями відображають стратегію факультету, спрямовану на інтеграцію сучасних педагогічних інновацій для підготовки компетентних фахівців, здатних відповідати вимогам сучасного ринку праці та освітньої сфери.

Актуальні виклики та проблеми сьогодення. З 2020 р. факультет природничої і фізико-математичної освіти зіткнувся з низкою нових викликів, що вимагали швидкої адаптації та мобілізації всіх ресурсів. Одним із перших випробувань стала дистанційна освіта, яка стала необхідною через пандемію. Викладачі та студенти мали освоїти нові методи роботи в онлайн-середовищі, створюючи єдині підходи до навчання в гугл-класах та інших цифрових платформах. Було важливо не лише зберегти якість навчання, але й забезпечити інтерактивність і залученість студентів в умовах віддаленої роботи. Колектив одним із перших перейшов на роботу в корпоративному середовищі

Пізніше, у 2022 р., на факультет прийшло ще більш серйозне випробування — війна Росії проти України, яка докорінно змінила умови існування і функціонування закладів вищої освіти. Пріоритетом стало убезпечити всіх учасників освітнього процесу — викладачів і студентів. Незважаючи на постійні загрози, вимоги

до якості освіти не падали, з огляду на що факультет продовжував працювати над підвищенням рівня підготовки здобувачів.

Одним із важливих завдань стало налагодження внутрішньої академічної мобільності студентів спеціальності 014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) з іншими українськими університетами: Рівненським державним гуманітарним університетом, Хмельницьким національним університетом та Сумським державним педагогічним університетом імені А. С. Макаренка. Така внутрішня мобільність, що розпочалася з 2022 р., дала можливість студентам продовжувати навчання навіть в умовах війни, обмінюватися досвідом і знаннями з іншими навчальними закладами. Факультет став одним із перших у Глухівському національному педагогічному університеті, який успішно впровадив цю форму мобільності.

Однак зовнішня академічна мобільність залишається проблемою. Колектив та гаранти освітніх програм активно працюють над створенням умов для участі студентів та викладачів у міжнародних обмінах, але поки що не вдалося досягти значного успіху в цьому напрямі. Незважаючи на це, факультет продовжує працювати над подоланням цих труднощів.

Іншим важливим напрямом стала інтеграція у світову наукову спільноту. Викладачі факультету активно працюють над підвищенням своїх компетентностей, отримують сертифікати з англійської мови, публікують наукові статті в міжнародних журналах, що індексуються у наукометричних базах Scopus та Web of Science. Вони також намагаються брати участь у міжнародних грантових проєктах, зокрема програми Еразмус+. Попри те, що заявки на участь у 2021, 2022 і 2023 рр. не виграли через недостатню кількість балів, отриманий досвід продовжує використовуватися для подальших зусиль у цій галузі.

Найсерйозніший виклик сьогодення, безумовно, пов'язаний із війною, яка ставить під загрозу життя та здоров'я студентів і викладачів. Найпершим завданням для колективу є збереження життя і здоров'я всіх учасників освітнього процесу, а також підтримка навчання в умовах, які постійно змінюються через бойові дії. Факультет, попри всі труднощі, продовжує виконувати свою місію, намагаючись забезпечити студентам гідну освіту навіть у найскладніші часи.

Інноваційний розвиток педагогічної освіти у період з 1991 по 2024 рр. був спрямований на глибокі організаційно-структурні та змістовно-освітні зміни, які формують педагогів нового покоління, здатних адекватно відповідати на виклики сучасного суспільства. Ці перетворення охоплюють не лише модернізацію освітніх програм, відповідні кадрові зміни, а й активне впровадження новітніх педагогічних технологій, що сприяють створенню інтерактивного, адаптивного та індивідуалізованого навчального середовища. З 1991 по 2024 рр. інноваційні процеси у вищій освіті тісно переплітались із загальним розвитком суспільства. Вони не тільки відображали глобальні зміни, але й активно впливали на них, готуючи нові покоління до сучасних викликів. Факультет природничої і фізико-математичної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка перетворився на осередок не лише навчання, але й інновацій, що сприяють сталому розвитку суспільства та зміцненню соціальної структури.

Перспективними напрямами подальшого розвитку природничо-математичної освіти нині є:

1) Структурна розбудова факультету природничої і фізико-математичної освіти відповідно до потреб Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка згідно з вимогами сучасного законодавства:

– забезпечення функціонування на факультеті не менше трьох фахових кафедр, що очолюються докторами наук, професорами;

– зростання кадрового складу кафедр факультету відповідно до ліцензійних вимог надання освітніх послуг;

– збереження та розширення контингенту студентів;

– стимулювання діяльності наукових лабораторій на факультеті при фахових кафедрах.

2) Підготовка фахівців за освітньо-науковим рівнем «Доктор філософії».

3) Участь факультету природничої і фізико-математичної освіти в науковій діяльності Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка:

– створення умов для розвитку вже наявних і формування нових наукових шкіл на факультеті;

– збільшення обсягів фінансування наукової роботи через відкриття на кафедрах держбюджетних тем наукових досліджень,

участь у запитах міжнародних фондів і проєктів, фонду фундаментальних досліджень України тощо;

– підтримання високого рівня наукової роботи (публікації наукових праць у фахових виданнях);

– забезпечення наступності наукового знання за допомогою активної наукової роботи зі студентами і молодими вченими, створення умов для розширення їх наукових контактів та опублікування актуальних і значущих результатів їх наукових досліджень. Організаційна та фінансова підтримка діяльності студентських наукових товариств та інших студентських наукових організацій факультету;

– продовження традиції проведення на факультеті масштабних всеукраїнських науково-практичних конференцій із розширенням географії представництва та підвищенням якості організації (1 раз на три роки);

4) Розвиток особистості студента:

– реалізація Концепції національного виховання молодої людини з активною життєвою позицією (залучення студентів до національно-патріотичних заходів та акцій університету, організація зустрічей з відомими вченими і громадськими діячами);

– сприяння вдосконаленню структури та діяльності органів студентського самоврядування через їх представництво у раді факультету, університету, студентських міжнародних конференціях, форумах, фестивалях, конкурсах;

– співпраця зі студентським самоврядуванням у плануванні та проведенні виховних заходів;

– сприяння дотриманню національних традицій;

5) Участь факультету природничої і фізико-математичної освіти в міжнародній діяльності Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка:

– забезпечення інтеграції факультету у світовий освітній, науковий та культурний простір, у т.ч. через впровадження Європейської кредитно-трансферної системи організації навчального процесу (ECTS) та участі в програмах двостороннього міждержавного обміну студентами, науково-педагогічними та науковими працівниками;

– надання освітніх послуг іноземним громадянам.

6) Формування контингенту і структури підготовки фахівців відповідно до потреб ринку праці через удосконалення

профорієнтаційної роботи, забезпечення відкритості й прозорості роботи відбіркової, конкурсної та атестаційної комісій приймальної комісії.

Список використаної літератури та джерел

1. Дубасенюк О. А. Інноваційні навчальні технології – основа модернізації університетської освіти. *Освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних дисциплін*: Зб. наук.-метод. праць. Житомир : Вид-во ЖДУ, 2004. С. 3–14.

2. Стрілець С. І. Інноваційні технології і методи навчання у вищій освіті: проблеми та перспективи. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія: Педагогічні науки. Чернігів : Видавничий відділ ЧДПУ, 2011. Випуск 90. С. 204–209.

3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : Навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.

4. Феномен інновацій : освіта, суспільство, культура : монографія / за ред. В. Г. Кременя. Київ : Педагогічна думка. 2008. 472 с.

5. Сисоєва С. О., Батечко Н. Г. Вища освіта України: реалії сучасного розвитку: Київ : ВД ЕКМО, 2011. 368 с.

РОЗДІЛ 5

ІСТОРІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ ФІЛОЛОГІЇ ТА ІСТОРІЇ ГЛУХІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА

Історичний аспект виникнення та становлення Навчально-наукового інституту філології та історії

Гриценко А. П.,
доктор педагогічних наук, доцент,
директор Навчально-наукового інституту філології та історії
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Розвій філологічної та історичної освіти в Глухівському учительському інституті в 1874-1917 рр. З часу заснування влітку 1874 року Глухівського учительського інституту здобувачі освіти (лише хлопці) у відкритому 25 жовтня 1874 року закладі вивчали серед інших також і філологічні та історичні навчальні дисципліни. Відповідно до Положення про міські училища та вчительські інститути, затвердженого Указом від 31 травня 1872 р. імператором Олександром ІІ, Глухівський учительський інститут був закритим закладом із трирічним терміном навчання, який готував учителів (лише – хлопців) для міських училищ, як тоді офіційно йменувалися традиційні для сьогодення початкові школи Чернігівської та Полтавської губерній [1, с. 159–160; 42; 53, с. 20–22; 55, с. 14–15].

Діяльність нового закладу регламентувалася ще й Інструкцією про порядок управління учительськими інститутами (1876 р.). Згідно із затвердженими Міністерством народної освіти в 1877 році державними навчальними планами, а також програмами й інструкціями про порядок управління учительськими інститутами в інституті, крім російської мови та історії, також вивчалися такі предмети, як: Закон Божий, педагогіка, математика, географія, природнича історія та фізика.

Після трирічного навчання шлях молодого фахівця лежав лише до навчання школярів. Були поодинокі факти продовження освіти для заглиблення в наукову діяльність. Цікаво, що спочатку університетська освіта чоловіків після завершення вчительських інститутів навіть заборонялася. Зауважимо, що кількість вихованців інституту в Глухові сягала близько 75 осіб. Більшість навчалася за державні кошти. Міністерство народної освіти щороку асигнувало для навчання одного студента по 150 рублів. Платна основа для здобувачів (так званих «своєкоштних») складала 60 рублів, із яких 10 рублів суто покривали освітній процес, а 50 рублів – йшли тільки на проживання в гуртожитку. Отримувати освіту в учительському інституті могли лише православні парубки, переважно у віці з 16 до 26 років. Так звані бюджетники обов'язково повинні були відпрацювати за здобутим фахом шість років або виплатити в державний бюджет від 450 рублів. Перший семестр розпочинався з вересня і тривав до червня наступного року. Часу на вакації було не дуже багато (декілька тижнів взимку та два місяці влітку) [18, с. 158–159].

З 1876 р. викладачі мали суворо дотримуватись Інструкцій щодо обсягу та методів викладання навчальних предметів в інституті. Освітні програми рекомендувалися безпосередньо Міністерством народної освіти. Дисципліни для вивчення були здебільшого обов'язковими (Закон Божий, педагогіка, російська мова, чистописання, історія, географія, математика, фізика, природнича історія, креслення). До 1897 р. існували факультативи з ручної праці, співів, гімнастики. Контрольні зрізи знань проводились у формі письмових самостійних робіт, обов'язкових опитувань та особливо виробничої педагогічної практики [18, с. 158–159; 55, с. 12–15].

Окремих структурних підрозділів у Глухівському учительському інституті не існувало. Випускниками першого педагогічного закладу освіти, що функціонував у 1874 – 1917 рр., були вчителі-універсали, які могли викладати мову та словесність, загальну і російську історію, а також географію, математику, фізику, природознавство, мінералогію, анатомію, креслення і малювання. Пізніше було введено ще такі предмети: креслення, співи, малювання, гімнастика і ручна праця [3, с. 40–41; 18, с. 158–159; 22, с. 250–251; 53, с. 20-22; 56, с. 11–12; 64, с. 77–78].

Серед когорти викладачів-професіоналів, які працювали в цей час в інституті, можна виокремити викладача російської мови та літератури, а також історії Михайла Адріановича Тростнікова. До плідної діяльності в стінах Глухівського учительського інституту він працював викладачем початкових класів Кам'янець-Подільської гімназії, а в Глухівському учительському інституті з 1895 по 1902 рр. засвідчив себе здібним філологом-методистом та протягом 1902–1903 рр. – істориком. Його розвідки систематично публікували журнали «Филологические записки», «Русская школа», «Педагогический сборник». 1901 року за роботу «Навчання грамоті, письма і граматики» він отримав першу премію Всеросійського конкурсу ім. К. Д. Ушинського. Напередодні Першої світової війни праці вченого з методики навчання граматики російської мови неодноразово перевидавалися [1, с. 11–12]. Ще в учительському інституті працював філолог, автор численних праць із українського народознавства, літератури та фольклору Павло Гнатович Житецький (1836–1911), історик Іван Семенович Андрієвський (1856–1909; директор Глухівського учительського інституту в 1894–1905 рр.) та інші прогресивні педагоги і методисти [1, с. 159–160; 20, с. 48–49; 31, с. 27–28; 37, с. 76–77; 43; 44, с. 311–312; 52, с. 234–235].

У майбутньому видатними літераторами стало багато випускників Глухівського учительського інституту. Серед них варто виокремити відомого майстра та художника слова, письменника і педагога С. М. Сергєєва-Ценського, ім'я якого носив Глухівський державний педагогічний інститут у 1977-2000 рр. За три роки навчання в інституті (1882–1885 рр.) Сергій Миколайович одержав різнобічні знання та фактично став патріотом України завдяки знанню української мови та фольклору, творчості Тараса Шевченка. За його спогадами, місто та Глухівський учительський Інститут допомогли набути той соціальний досвід, який в подальшому надихав на літературну творчість і педагогічну роботу. Під час революції 1905 р. у Глухівському учительському інституті навчався в майбутньому письменник та педагог Степан Васильович Васильченко (Панасенко) [37, с. 76–77; 42; 44, с. 312; 55, с. 19; 64, с. 77–78].

З 2008 року Глухівський національний педагогічний університет носить ім'я чи не найбільш відомого випускника

О. П. Довженка, який навчався у 1911-1914 рр. У перші роки після закінчення вишу він працював у Житомирі, а потім учителем початкової школи підвищеного типу в Києві, далі вчителював у дивізійній школі, працював секретарем Київського губернського відділу народної освіти. Чи не найбільший вплив на формування Довженка-літератора здійснив викладач російської літератури та виразного читання Вікторин Васильович Голубєв (1895 – ?; працював в інституті з 1910 по 1924 рр.), який одним із перших порушив проблему досконалості педагогічного мовлення як складника педагогічної майстерності майбутніх учителів. Вони разом виступали на вечорах, читали вірші. Часто Довженко виступав зі своїми власними віршами [20, с. 48–49; 31, с. 27–29].

Із Глухівським учительським інститутом пов'язав свою життєву дорогу білоруський поет, перекладач і публіцист Янка Журба (1881–1964), який закінчив інститут у 1909 р. У 1901 р. диплом про закінчення учительського інституту одержав Павло Андрійович Расторгуєв (1881–1959), у майбутньому доктор філологічних наук, професор та мовознавець-діалектолог. 1898 року був одержаний диплом Іваном Спиридоновичем Абрамовим (1874–1960) – відомим ученим-археологом, етнографом, фольклористом, педагогом і краєзнавцем [31, с. 28–29].

Відповідно до навчального плану Глухівського учительського інституту 1910 р. серед інших навчальних дисциплін в освітньому процесі вивчалися: історія (3 години на тиждень (урок тривав 1 годину) – на першому році та по 2 години – на другому), а також російська мова (по 5 годин на тиждень – на першому та другому році, 3 години – на третьому). Заклад освіти готував учителя-практика з багатьох навчальних предметів, що вивчалися в народних училищах. Багато уваги приділялося релігійному вихованню студентів інституту [28, с. 121, 123–124; 44, с. 311–312; 53, с. 20–22].

Діяльність літературно-історичного відділу Глухівського педагогічного інституту в 1917–1924 рр. та подальші реорганізації. У серпні 1917 р. в реорганізованому Глухівському педагогічному інституті було створено літературно-історичний відділ. Згідно Статуту Глухівського педагогічного інституту 1920 р. він вже йменувався, як словесно-історичне відділення. Студенти вивчали багато філологічних та історичних навчальних дисциплін, як наприклад, історія всезагальної літератури, історія

української літератури, історія України, загальне мовознавство та українська мова, а також педагогічний малюнок та методику і методологію історії (з пробним уроком). До того ж розвивали професійну компетентність випускників інституту – «шкільних працівників для 2-го ступеня Єдиної Трудової Школи» й низку навчальних дисциплін двох циклів - літературно-художнього (історія поетики, історія та психологія художньої творчості, семінарій всезагальної літератури) та соціально-історичного (соціологія, політична економія у контексті економічних теорій, а також історія XIX та XX ст.) [61, с. 264-265]. Цей структурний підрозділ і надалі функціонував, коли з вересня 1921 р. було створено Глухівський інститут народної освіти (далі – ІНО) за директорства професора Костянтина Павловича Ягодовського (1877–1943). До навчальної програми ІНО було введено викладання конституції та історії класової боротьби, політекономії, географії України, а найголовніше – української мови і літератури [20, с. 48–49; 36, с. 50–51; 37, с. 76–77; 51, с. 38–40].

У ці часи багато для українізації освітнього процесу в інституті здійснив **Аркадій Вікторович Кириченко** (1870–1953) – уродженець Сосницького повіту Чернігівської губернії та випускник Глухівського учительського інституту 1893 року. За часів гетьманату Павла Скоропадського 1918 р. він прослухав курси українознавства. А вже 15 жовтня цього ж року був призначений викладачем української мови в зразковому училищі при Глухівському учительському інституті, а в 1919 р. очолив це училище. Хоча вже 20 серпня 1920 р. був призначений на посаду викладача української мови на підготовчих курсах при Глухівському інституті, а від 1 жовтня 1921 р. працював викладачем української мови в Глухівському інституті народної освіти. Загалом у Глухівському інституті народної освіти перебував на таких посадах: секретар Бюро, секретар та асистент мовно-літературної кафедри. 1924 року А. В. Кириченко ще й секретар Комісії з ліквідації Глухівського інституту народної освіти. Працював у реорганізованих наступниках інституту з 1924 до 1933 чи навіть 1934 р. Викладав українську мову та методику мови. За неперевіреною інформацією, він помер 19 червня 1953 р. у Глухові Сумської області [33, с. 49–50; 42, с. 9–12; 45].

1 липня 1924 року напередодні відзначення 100-літнього ювілею з часу заснування вишу Глухівський інститут народної освіти було закрито, а в 1924/1925 навчальному році на наявній базі колишнього ІНО працювали однорічні педкурси з підготовчим відділенням. У 1925 р. педкурси було реорганізовано в педтехнікум, який готував учителів для початкової школи. На базі Глухівського педагогічного технікуму в 1930 р. було відкрито додатково інститут соціального виховання з трирічним терміном навчання. У цей час його очолював Платон Спиридонович Горілий (1896–1943). Комплекс, до якого входили інститут соціального виховання (далі – ІСВ), робітфак, педтехнікум і педагогічні курси, отримав назву Глухівського педагогічного комбінату. Новий заклад вищої освіти готував майбутніх учителів 5 – 7-х класів на мовно-літературному, історико-економічному, а також фізико-математичному та агробіологічному відділеннях [1, с. 17; 39, с. 95–96; 51, с. 38–40; 56, с. 12–13].

У вересні 1933 р. Глухівський ІСВ був реорганізований у педагогічний інститут з трирічним терміном навчання, де здобували освіту майбутні вчителі середніх шкіл. Серед п'яти факультетів закладу освіти були створені також мовно-літературний та історичний [1, с. 150; 54, с. 16–17; 64, с. 78–79].

У зв'язку з переходом до загального семирічного навчання та розширенням шкільної мережі на базі середньої освіти в 1934 р. в Україні почали відкривати дворічні учительські інститути, у яких здійснювалася підготовка вчителів 5-7-х класів загальноосвітньої школи. У 1935 р. історичний факультет було закрито. Зокрема, заступник директора інституту з науково-навчальної роботи Юхим Омелянович Ковмір (1908–?) був переведений на посаду декана історичного факультету Ворошиловградського педагогічного інституту [8, арк. 11–12, 23; 45; 47, с. 119]. За іншими даними, історичний факультет функціонував до 1937 р. [1, с. 161; 42; 54, с. 13, 15].

У 1937 р. Глухівський педагогічний інститут був реорганізований на дворічний учительський, у якому залишилося функціонувати лише два відділи: фізико-математичний та природничо-географічний [37, с. 76–77].

З окупацією під час німецько-радянської війни Глухівщини в серпні 1941 р. робота пединституту перервалася на два роки, аж

до звільнення на початку осені 1943-го р. У ті часи була значно пошкоджена матеріальна база, знищений майже повністю другий (центральний) корпус [20, с. 48–49; 54, с. 17–18].

Функціонування мовно-літературного й філологічного факультетів у 1946–1959 рр. та розвиток філологічної освіти в подальшому. Із розгортанням післявоєнних відбудовчих процесів у 1946 р. до наявних у Глухівському учительському інституті фізико-математичного та природничо-географічного факультетів було **відкрито мовно-літературний факультет** (з українським та російським відділеннями). У 1952/1953 навчальному році після закриття Конотопського учительського інституту на цьому факультеті працював відомий мовознавець і методист, автор підручників та посібників з мови, кандидат філологічних наук Юрій Петрович Ступак (1911–1979), а також мовознавець, автор підручників і посібників, кандидат філологічних наук, доцент Іван Григорович Чередниченко (1898–1968), – пізніше доктор філологічних наук, професор. За недовгий час роботи в Глухові викладач української літератури Ю. П. Ступак 20 лютого 1953 р. у Харківському державному університеті захистив дисертацію на тему «Слов'янська тема в українській літературі у першій половині XIX століття». Однак уже 29 жовтня 1953 р. він був переведений на роботу до Сумського державного педагогічного інституту. Паралельно по висхідній професійного розвитку та кар’єри рухався його колега – філолог І. Г. Чередниченко. Згідно з наказом Міністерства народної освіти Української РСР від 25 серпня 1952 р. він був зарахований на посаду старшого викладача російської мови в Глухові, а вже з 1 вересня 1952 р. – переведений на посаду доцента. Ще через рік, 1 вересня 1953 р., Іван Григорович був призначений завідувачем кафедри мови. 1 січня 1954 р. - нове призначення: заступником директора з навчальної і наукової роботи, суміщаючи цю посаду з обов'язками завідувача кафедри. Викладав курси «Вступ до мовознавства», «Методику російської мови», «Сучасний курс української мови». Звільнений 29 серпня 1955 р. з обох посад у зв'язку з переходом до іншої системи [1, с. 150; 14].

У 1949/1950 та 1951/1952 навчальних роках за директорства Григорія Львовича Сапітона (1901–1954) завідувачем мовно-літературного факультету (іноді в документах іменується структурний підрозділ як відділ мови та літератури) у

Глухові працював старший викладач української мови **Анатолій Олександрович Ковтуненко** (1920-1992). У перерві між деканством активно займався наукою: 1951 року склав кандидатський мінімум з української літератури в Інституті української літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР, діалектичного та історичного матеріалізму та англійської мови в Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка. Активно працював над кандидатською дисертацією про творчість П. Панча. З січня по липень 1954 року обіймав посаду в. о. завідувача кафедри літератури [9, с. 22, 30; 15, с. 12–14; 18, с. 47, 120; 27, с. 172;].

1 лютого 1952 р. завідувачем мовно-літературного факультету було призначено тимчасово кандидата педагогічних наук Якова Кириловича Салтана (1905–?). Він народився 8 жовтня 1905 р.у с. Слобідка Сосницького повіту Чернігівської губернії (нині – село Менської міської громади Корюківського району Чернігівської області). Після військової служби протягом 1927–1929 рр. на посаді молодшого командира Робітничо-Селянської Червоної армії 10-го кавалерійського полку (нині – м. Ізяслав Хмельницької обл.) вирішив навчатися. У 1929 р. вступив на робітфак при Сталінському педагогічному інституті (нині – Донецький національний університет імені В. Стуса, м. Вінниця). З 1932 по 1934 р. навчався на соціально-економічному факультеті цього ж інституту. Після закінчення закладу вищої освіти в 1934 р. 29-річного фахівця було призначено директором та вчителем семирічної школи на керамічному заводі ім. К. Є. Ворошилова Ольгинського району Сталінської області (нині – смт Ольгинка Волноваського району Донецька області, окупований російськими загарбниками 11 березня 2022 р.). Наступного 1935 р. перспективний фахівець вирішив продовжувати навчання та вступив на шкільний факультет Комуністичного педагогічного інституту імені Н. К. Крупської (нині – Російський державний педагогічний університет ім. О. І. Герцена, РФ). Після закінчення столичного вишу восени 1939 р. був призначений заступником директора з навчальної роботи та викладачем педагогіки в Новомосковському учительському інституті. З початком німецько-радянської війни з серпня по листопад 1941 р. перебував у лавах Червоної армії. У районі Градизьк – Чернобай був важко контужений. У період фашистської окупації з грудня 1941 по вересень 1943 рр.

перебував у рідному селі Слободка. Після повернення совєтської влади на Чернігівщину у вересні 1943 р. був призначений завідувачем відділу народної освіти Менського району Чернігівської області. 22 листопада 1943 р. на місяць був призначений на посаду викладача психології в Ніжинському педагогічному інституті імені М. Гоголя (нині – Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя). З травня 1944 по серпень 1945 рр. перебував у лавах Червоної армії. Був нагороджений медаллю «За відвагу» та «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.». Після демобілізації в серпні 1945 р. був призначений заступником директора з навчальної роботи та викладачем педагогіки Слов'янського учительського інституту (нині – Донбаський державний педагогічний університет).

Відповідно до наказу № 1586 заступника Міністра освіти Української РСР від 10 серпня 1948 р. Я. К. Салтан був переведений на посаду старшого викладача педагогіки Глухівського учительського інституту. За два тижні досвідченого 43-річного фахівця було призначено 26 серпня1948 р. на посаду в. о. завідувача кафедри педагогіки та психології. У 1949 р. він закінчив аспірантуру. А 3 серпня 1952 р. Яків Кирилович захистив дисертацію на тему «"Правила для учнів" у системі виховання свідомої дисципліни у I – IV класах радянської школи» на здобуття звання кандидата педагогічних наук. Як результат, науковець із науковим ступенем з 1 вересня 1952 р. працював протягом року на посаді завідувача відділу мови та літератури [12, с. 2, 14; 49, с. 313].

1 вересня 1952 р. до Глухівського інституту було переведено весь склад Конотопського учительського інституту. На чолі українського відділу мовно-літературного факультету в 1952 році перебував **Іван Васильович Заїка** (1902–1952). Напередодні окупації Глухівщини в серпні 1941 р. він був переведений до Глухова з посади заступника директора Конотопського державного учительського інституту з навчально – наукової частини. У вересні 1941 р. евакуювався, але родина лишилася в Глухові. Сам дістався на Донбас до брата, працював у Скотоватській залізничній школі. Отримав заборону на подальшу евакуацію від Ясинуватського РВК та був мобілізований. У жовтні 1941 р. потрапив в оточення на Донбасі, два роки перебував на окупованій території. Йому дивом удалося

пробратися до родини на до с. Воздвиженське (нині – Шосткинський район Сумської області). Від запропонованої посади директора школи відмовився, працював чорноробочим у саду. З серпня 1943 по червень 1945 рр. перебував у лавах Червоної армії. 1945 року повернувся до Конотопського державного учительського інституту на посаду заступника директора з науково-навчальної частини. У зв'язку з об'єднанням Конотопського та Глухівського учительських інститутів 1 вересня 1952 р. був призначений завідувачем мовно-літературного відділу Глухівського державного учительського інституту. Передчасно помер 3 листопада 1952 р. [6, с. 21, 32; 47, с. 106–107].

До 28 серпня 1953 р. філологічний факультет очолював згаданий нами раніше Яків Кирилович Салтан. Сам факультет було ліквідовано 11 серпня 1955 р., а студентів, викладачів та матеріальну базу до 1 вересня цього ж року було переведено до Полтавського державного педагогічного інституту. Із 3 вересня 1955 р. відповідно до наказу Міністра освіти УРСР від 12 серпня 1955 р. № 317 відбулося вже чергове (після вересня 1954 р.) скорочення штатів у зв'язку «з реорганізацією Глухівського учительського інституту та зменшенням навчальних годин по кафедрі мови» [7, арк. 105; 47, с. 105]. Натомість у вересні 1955 р. був створений факультет мови і літератури з українським та російським відділенням.

У 1956–1959 рр. Глухівський педагогічний інститут зазнав суттєвої реорганізації, у результаті якої були ліквідовані всі факультети. Зокрема, філологічний факультет був переведений до Полтавського педагогічного інституту [1, с. 21, 150].

У 1956 р. при Глухівському педагогічному інституті був відкритий факультет педагогіки і методики початкової освіти, який як єдиний факультет (до 1972 року) готував учителів початкових класів. У 1972 р. було відкрито новий (другий) факультет – загальнотехнічний [1, с. 151; 50, с. 89-91].

У 1989 р. у Глухівському державному педагогічному інституті було створено перший на Глухівщині осередок Товариства української мови імені Тараса Шевченка. Прийнятий 28 жовтня 1989 р. Верховною Радою УРСР Закон УРСР «Про мови в Українській РСР», який у статті 28 визначив, що навчання «у вищих навчальних закладах провадиться українською мовою», поставив питання про відновлення історичної справедливості в

утвердженні інституту як дійсно українського закладу вищої педагогічної освіти [34, с. 143–144].

Наказом по Міністерству народної освіти Української РСР «Про призначення т. Куриленка В. М.» № 695-К від 28.11.1990 р. за підписом міністра І. А. Зязюна ректором Глухівського державного педагогічного інституту імені С. М. Сергєєва-Ценського був призначений Володимир Михайлович Куриленко (1948–2012), порядком переводу з посади доцента кафедри української мови Рівненського пединституту з 28 листопада 1990 р. з позачерговим наданням житлової площі на підставі рішення ради Глухівського пединституту від 30.10.1990 р. П. 2 наказу був затверджений головою вченої ради ГДПІ, а п. 3 - «проректору по навчальній роботі т. Волосу М. П. здати, а т. Куриленку В. М. прийняти справи інституту». Згідно з п. 4 наказу «Для прийому-передачі справ призначити комісію у складі: Куриленко В. М. – ректор інституту, Волос М. П. – проректор по навчальній роботі, Горбенко О. І. – проректор по заочній освіті, Карпенко П. М. – проректор по АГР, Москаленко В. Ф. – головний бухгалтер, Ігнатенко В. П. – начальник відділу кадрів. Прийом справ провести за станом на 28.11.1990 року. Акт передачі справ подати міністерству до 10.12.1990 року» [10, с. 110; 37, с. 76–77].

У цьому ж 1990 р. викладачі та студенти Глухівського вишу склали ядро міськрайонного товариства української мови імені Тараса Шевченка, яке згодом стало іменуватися «Просвіта». Головою товариства було обрано ректора пединституту В. М. Куриленка. Просвітяни провели значну роботу з відродження рідної мови і культури на Глухівщині [34, с. 144–145; 48].

Значну роль у вихованні студентської молоді відігравав у цей період музей історії інституту, створений Іваном Михайловичем Ляшком (1921 – 2014) [4, с. 116–117; 46].

У період розгортання державотворчих процесів у педагогічному інституті значно пожвавилася робота з народознавства і краєзнавства. Поштовхом до неї була підготовка до святкування 1000-річчя від заснування Глухова. Викладачі та студенти займалися збиранням історичних відомостей про рідний край, діалектологічними дослідженнями, описом народних звичаїв і обрядів. Зібрана інформація

концентрувалася в кабінеті народознавства й використовувалася в навчально-виховному процесі. Важливими етапами цієї роботи було проведення міжвузівських науково-практичних конференцій «Історико-культурна спадщина Глухівщини» у 1992 р. та «Використання народознавчого, краєзнавчого матеріалу в навчально-виховному процесі» у 1993 р. [34, с. 145–146].

Значну роботу в цьому напрямі проводили викладачі кафедри суспільних наук (кандидат історичних наук, доцент Микола Павлович Стожок (1923–2003), доцент Валерій Іванович Бєлашов (1949–2022), Віктор Володимирович Заїка (1957–2020), кандидат філософських наук, доцент Мечислав Йосипович Заремський (1951–2022)), кафедри української мови і літератури (кандидат педагогічних наук, доцент Валентина Антонівна Каліш, кандидат педагогічних наук Олена Миколаївна Семеног, Микола Петрович Гурець та багато ін.). 8–9 вересня 1992 р. на базі інституту був проведений масштабний науковий захід – розширений пленум наукової ради «Закономірності розвитку мов і практика мовної діяльності» за участі провідних мовознавців Національної академії наук та закладів вищої освіти України [2; 5; 13, с. 7–10; 15, с. 72–73; 17, с. 29–32; 21, с. 18–19; 23, с. 77–78; 24; 25, с. 37–38; 26, с. 147; 29, с. 141–142; 30; 32, с. 100–101; 34, с. 142–143; 40, с. 247–248, 41; 59; 60; 63].

Новітня історія навчально-наукового інституту філології та історії. У червні 1998 р. керівництвом Глухівського державного педагогічного інституту за ректорства кандидата філософських наук, доцента Володимира Федоровича Чирви було порушене клопотання перед Міністерством освіти і науки України про відкриття філологічного факультету. Він почав функціонувати з 17 серпня 1998 р. на базі факультету підготовки вчителів початкових класів, який готував фахівців за спеціальністю «Учитель початкових класів та української мови і літератури». На новому факультеті здійснювалася підготовка фахівців за спеціальністю «Українська мова і література» [1, с. 24, 151; 34, с. 142–143; 38; 65].

Очолив факультет з 5 вересня 1998 р. (спочатку як виконувач обов’язків декана, а з 30 жовтня 1998 р. як обраний на посаду декана) кандидат філологічних наук, доцент **Володимир Михайлович Куриленко** (1948–2012). За час роботи в закладі вищої освіти Глухова з року 100-річчя вишу він пройшов шлях від асистента до декана факультету,

зарекомендував себе як творчий науковець, прекрасний педагог, здібний організатор і керівник педінституту. В. М. Куриленко – уродженець с. Тальки Новоград-Волинського району Житомирської області, у 1970 р. закінчив філологічний факультет (відділення української мови та літератури) Житомирського державного педагогічного інституту. У 1985 р. він захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук. З 1986 р. – доцент по кафедрі мов і літератури. Мав галузеві нагороди: «Заслужений працівник освіти України» – Указом Президента України «Про відзначення державними нагородами України з нагоди Дня української писемності та мови» № 1000/2008 від 05.11.2008 р. [10, с. 16, 27–29, 34–35; 24]; Знак міністерства освіти і науки України «За наукові досягнення» (наказ № 341 від 17.05.2006 р., посвідчення № 424-к) [9, с. 13]; Почесна грамота міністерства освіти і науки України за багаторічну сумлінну працю, вагомий особистий внесок у підготовку висококваліфікованих спеціалістів, плідну науково-педагогічну діяльність № 100483, міністр С. М. Ніколаєнко [10, с. 14, 65–66, 69, 80–83].

У зв’язку з реорганізацією 1999 р. кафедри української мови і літератури на факультеті було створено дві кафедри: української мови і методики її викладання (завідувач – кандидат педагогічних наук, доцент Валентина Олексіївна Собко) та кафедру української літератури і методики її викладання (завідувач – кандидат педагогічних наук Олена Миколаївна Семеног) [1, с. 151; 24].

1 липня 2001 р. на базі факультету було створено **філологічний факультет** Глухівського державного педагогічного університету за ректорства Олександра Івановича Курка у зв’язку з підготовкою фахівців за двома спеціальностями – «Українська мова і література» та «Мова і література (англійська)». Наш структурний підрозділ очолював і надалі Володимир Михайлович. 17 серпня 2002 р. нова реорганізація – **факультет української мови та літератури** [6, с. 69, с. 80–83]. У листопаді 2002 р. лекційні аудиторії та навчальні лабораторії факультету української мови та літератури (разом із природничим) були розміщені в новому університетському корпусі № 7 (колишній лабораторний корпус Науково-дослідного інституту луб'яних культур УААН), загальною площею 5 тис. квадратних метрів. Володимир Михайлович разом із фахівцями

деканату та викладачами факультету активно оновлювали матеріальну базу та адаптували освітній процес до нових умов великих аудиторій та збільшення кількості здобувачів вищої освіти. З 14 лютого 2006 р. В. М. Куриленко наказом по університету № 10-К від 17. 02. 2006 р. був звільнений з посади декана філологічного факультету за власним бажанням [6, с. 42].

У 2006 р. факультет очолила кандидат педагогічних наук, доцент **Любов Василівна Лучкіна-Загородня** (1964 р. н.) – випускниця Глухівського державного педагогічного інституту імені С. М. Сергєєва-Ценського за спеціальністю «Педагогіка і методика початкового навчання». 29 листопада 2000 р. захистила дисертацію на тему «Формування мовленнєвої культури майбутніх учителів загальнотехнічних дисциплін». У 2003 р. отримала вчене звання доцента кафедри української мови. У 2004 р. здобула другу вищу освіту за спеціальністю «Педагогіка і методика середньої освіти. Українська мова і література» та одержала диплом з відзнакою; кваліфікація – вчитель української мови і літератури, світової літератури. Очолювала структурний підрозділ до березня 2021 р. Нагороди та відзнаки: знак «Відмінник освіти» (2004), іменний годинник від Президента України (2009), грамоти Управління освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації, Глухівської міської ради [58].

Заступником декана факультету української мови та літератури, зокрема, з 20 листопада 2006 по 30 вересня 2008 рр. працювала кандидат педагогічних наук (2008) Ольга Павлівна Садовнікова (дівоче – Бірюк) (1973 р. н.) – старший викладач кафедри української мови. У 1996 р. вона закінчила з відзнакою Глухівський державний педагогічний інститут за спеціальністю «Учитель початкових класів, української мови та літератури». Після закінчення аспірантури Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова у 2008 р. вона захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія і методика навчання української мови [11, с. 13, 18, 26].

Підготовку вчителів української мови і літератури, англійської мови та зарубіжної літератури для загальноосвітніх шкіл багатьох регіонів України здійснювали кафедри української мови і методики її викладання (завідувач кандидат педагогічних

наук, доцент Валентина Антонівна Каліш); української літератури і методики її викладання (завідувач кандидат педагогічних наук Людмила Олександрівна Базиль), іноземних мов та методики викладання (завідувач доктор педагогічних наук, професор Наталія Арсенівна Пашківська), зарубіжної літератури (завідувач доктор педагогічних наук, професор Галина Йосипівна Давиденко). Ґрунтовна фахова підготовка велася не лише в базовому закладі вищої освіти, а й на навчально-консультаційних пунктах (м. Могилів-Подільський Вінницької обл., м. Бар Вінницької обл., м. Кременчук Полтавської обл., м. Севастополь АР Крим) [1, с. 151].

У 2009 р. на базі кафедр української мови та методики її викладання та української літератури та методики її викладання утворено кафедру української мови і літератури як випускову (завідувач доктор філологічних наук, професор Анатолій Олександрович Новиков) [1, с. 151]. Із 2010 р. на реорганізованому філологічному факультеті функціонували кафедри української мови та методики її викладання; кафедра української, зарубіжної літератури та методики викладання; іноземних мов та методик викладання [1, с. 151; 35, с. 15–18, 21].

У 2011 р. на базі факультету було створено Навчально-науковий інститут гуманітарної освіти у зв’язку з ліцензуванням напряму підготовки «Історія» за ініціативи доктора історичних наук, професора О. І. Курка – ректора Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Підготовку бакалаврів за спеціальністю «Історія» здійснювала кафедра історії, правознавства та методики навчання (завідувачі доцент Валерій Іванович Бєлашов, кандидат історичних наук Ярослав Миколайович Гирич та доктор історичних наук, професор Вікторія Іванівна Абакумова) [1, с. 151; 2, с. 7–11; 5, с. 8–9; 21, с. 19–21; 62; 63].

У травні 2015 р. Навчально-науковий інститут гуманітарної освіти реорганізовано у **факультет філології та історії** [1, с. 151]. Станом на 2019 р. на факультеті здійснювалася підготовка фахівців за спеціальностями:

– 014.01 Середня освіта (Українська мова і література) за освітніми ступенями «Бакалавр», «Магістр». Випускова кафедра – кафедра української мови, літератури та методики навчання (завідувач

доктор філологічних наук, професор Анатолій Олександрович Новиков);

– 014.02 Середня освіта (Мова і література (Англійська)) за освітніми ступенями «Бакалавр» «Магістр». Випускова кафедра – кафедра іноземних мов та методики викладання (завідувач доктор пед. наук, професор Наталія Миколаївна Лавриченко);

– 014.03 Середня освіта (Історія) за освітніми ступенями «Бакалавр», «Магістр», «Доктор філософії». Випускова кафедра – кафедра історії, правознавства та методики навчання (завідувач доктор історичних наук, професор Вікторія Іванівна Абакумова) [1, с. 151; 35, с. 17–19; 57, с. 11–12].

Ефективну підготовку студентів за означеними спеціальностями на факультеті здійснювали 36 викладачів: 4 професори; 18 кандидатів наук, доцентів; 13 кандидатів наук, старших викладачів; 2 асистенти [1, с. 152].

У 2019 р. на факультеті навчалося близько 600 студентів за денною та заочною формами навчання. Упродовж усього періоду становлення й розвитку факультету відбувається тісна співпраця із закладами вищої освіти (Сумським державним педагогічним університетом ім. А. С. Макаренка, Інститутом філології та журналістики Херсонського державного університету, Східноукраїнським національним університетом імені В. Даля, факультетом української філології та літературної творчості імені А. Малишка НПУ ім. М. П. Драгоманова), із відділами освіти, загальноосвітніми навчальними закладами, педагогічними училищами та коледжами Сумщини. Факультет здійснює співпрацю з відділом навчання української мови та літератури Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України з питань підготовки науково-педагогічних кадрів для факультету, спільної участі в презентації та рецензуванні нових підручників, розроблених науковими співробітниками відділу навчання української мови та літератури тощо.

Кращі студенти факультету впродовж літа традиційно працювали в мовних таборах країн Європи; брали участь у міжнародних програмах Work and Travel (США), Soziales Jahr (Німеччина), Aupair (Німеччина). У межах програми академічного обміну, започаткованого проєктом мобільності Erasmus+, відбувається академічний обмін студентами-філологами,

викладачами факультету, які проходять стажування в університеті Афьон Кокатепе (Туреччина). Навчальна робота на факультеті тісно поєднується з науковою та позанавчальною. Нагородою за високі успіхи студентів є іменні стипендії Президента України, Кабінету Міністрів України, Верховної Ради України, голови Сумської облдержадміністрації.

Студенти мають змогу публікувати власні наукові дослідження в щорічному збірнику наукових праць, беруть участь у багатьох конкурсах та олімпіадах, творчих фестивалях (Всеукраїнські фестивалі «Весняна хвиля», «Барви осені» тощо). З 2000 р. на факультеті функціонує студентська літературна студія «Слово», видаються збірки поезій, проводяться зустрічі з цікавими людьми.

Оперативне вирішення питань з організації освітнього процесу, методичної, наукової, організаційної, виховної і профорієнтаційної роботи на факультеті здійснює деканат. Практично півтора десятиліття факультет та навчально-науковий інститут філології та історії очолювала кандидат педагогічних наук, доцент **Любов Василівна Лучкіна** [1, с. 152].

Після закінчення двох п’ятирічних термінів плідної роботи Любові Василівни на чолі факультету та інституту, що обмежені законодавчо, 1 квітня 2020 р. Навчально-науковий інститут філології та історії очолила кандидат історичних наук, доцент **Олена Анатоліївна Чумаченко** (1973 р. н.). Вищу освіту здобула в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка за спеціальністю «Історія». Захистила кандидатську дисертацію на тему «Громадсько-політична діяльність Микити Шаповала» за спеціальністю 07. 00. 01 – Історія України, працювала директором інституту Університету імені Бориса Грінченка. У 2020–2023 рр. була авторкою та академічним координатором проєкту (програми) Еразмус+ Модулі Жана Моне «Європейська політична інтеграція: історична ретроспектива та сучасність» 621046-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE, робочої групи (модуль Жана Моне 621046-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE). Досліджує питання історії Європейського Союзу в міжнародних відносинах. Є автором понад 50 публікацій наукового та навчально-методичного характеру. У цей час відбулися успішні акредитації аспірантури кафедри історії, правознавства та методики навчання освітньо-наукової програми «Історія та археологія» (гарант програми О. А. Чумаченко), а

також ОПП Середня освіта (Мова та література (англійська) фахівцями кафедри іноземних мов та методики викладання. Більшість часу майже п'ятирічного періоду керівництва інститутом Олени Анатоліївни припали на період карантинних обмежень унаслідок розповсюдження Covid-19 та значних трансформацій і змін унаслідок повномасштабного російського вторгнення росії в Україну з лютого 2022 р. У жовтні 2024 р. О. А. Чумаченко вступила до докторантури Університету Григорія Сковороди в Переяславі за спеціальністю «Історія та археологія».

13 вересня 2024 р. директором Навчально-наукового інституту філології та історії було призначено доктора педагогічних наук, доцента Андрія Петровича Гриценка (1976 р. н.), який з вересня 2021 р. очолював кафедру історії, правознавства та методики навчання університету. Має 25-річний досвід практичної діяльності в закладах загальної середньої освіти, зокрема, понад 4 р. на посаді директора навчально-виховного комплексу та понад десятиліття – заступником директора з навчально-виховної роботи. У жовтні 2015 р. в Інституті педагогіки НАПН України захистив кандидатську дисертацію на тему «Формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси». Після закінчення докторантури при Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова у квітні 2021 р. у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка захистив докторську дисертацію на тему «Теоретичні і методичні засади формування професійної компетентності майбутніх учителів історії у процесі фахової підготовки». Автор понад 170 наукових публікацій та близько 90 статей з методики викладання історії в закладах загальної середньої освіти та фахової підготовки майбутніх учителів історії в закладах вищої освіти. Окрім того, А. П. Гриценко підготував 25 навчальних посібників (серед них – електронні) та монографій, а також близько 40 навчально-методичних посібників для самостійної роботи здобувачів вищої освіти та дистанційного навчання.

Організаційну роботу зі студентами денної та заочної форм навчання здійснюють провідні фахівці деканату Навчально-наукового інституту філології та історії. Весь період існування цього структурного періоду (до березня 2020 р.) забезпечувала організацію освітнього процесу студентів заочної форми навчання провідний фахівець Людмила Дмитрівна Поповченко та фахівець

І категорії Анастасія Сергіївна Ахромєєва. Провідним фахівцем деканату інституту вже багато років працює Оксана Миколаївна Мамаєва.

Мета діяльності Навчально-наукового інституту – забезпечення інтеграції діяльності учасників освітнього процесу до світового освітнього, наукового та культурного простору; започаткування та розвиток взаємовигідного співробітництва із зарубіжними закладами вищої освіти, міжнародними організаціями, програмами тощо, здійснення міжнародного співробітництва за різними напрямами [1, с. 152–153].

Наразі в Навчально-науковому інституті філології та історії здійснюється підготовка фахівців двох галузей: 01 Освіта/Педагогіка (спеціальність 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)) на трьох рівнях вищої освіти та 03 Гуманітарні науки (спеціальність 032 Історія та археологія) денної та заочної форм навчання. На першому (бакалаврському) рівні вищої освіти: Середня освіта (Українська мова і література. Англійська мова), Середня освіта (Українська мова і література), Середня освіта (Мова і література (Англійська))», Середня освіта (Історія та громадянська освіта). На другому (магістерському) рівні вищої освіти: Середня освіта (Українська мова і література), Середня освіта (Мова і література (Англійська))», Середня освіта (Історія та громадянська освіта), а також Історія. На третьому (освітньо-науковому) рівні: Історія та археологія.

Ефективну підготовку студентів за означеними спеціальностями в Навчально-науковому інституті наразі здійснюють 28 викладачів: 4 доктори наук, професори; 1 доктор наук, доцент; 11 кандидатів наук, доцентів; 8 кандидатів наук, старших викладачів; 4 асистенти.

З 2020 р. студентським директором на громадських засадах працював здобувач ОПП Середня освіта (Історія) Антон Зенченко. У червні 2024 року студентським директором було обрано здобувачку освіти ОПП «Середня освіта (Українська мова і література)» Анастасію Ананьєву. Заступник студентського директора – Максим Скоробагатий (33-УА група), голова наукового сектору – Вікторія Митько (61-У група), голова навчального сектору – Анастасія Колесник (40-15 УА група), голова культурно-масового сектору – Софія Бикова (14-І група), голова волонтерського сектору – Аліна Демченко (33-УА група).

У Навчально-науковому інституті наразі функціонує три випускові кафедри: кафедра української мови, літератури та методики навчання (завідувач – доктор педагогічних наук, професор Наталія Валеріївна Гоголь), кафедра іноземних мов та методики викладання (завідувач – кандидат філологічних наук, доцент Дмитро Анатолійович Марєєв), кафедра історії, правознавства та методики навчання (завідувач – кандидат історичних наук, доцент Олена Анатоліївна Чумаченко), функціонує аспірантура та здійснюються захисти дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань «Гуманітарні науки» (спеціальність 032 Історія та археологія).

Список використаної літератури та джерел

1. Альманах університетської слави: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (1874-2019) / Гол. редактор О. І. Курок. Суми : ПВП «Видавничий дім «Еллада», 2019, 195 с.
2. Бєлашов Валерій Іванович: життєпис, наукова і педагогічна діяльність: до 75-річчя від дня народження / Укладачі: А. П. Гриценко, О. А. Чумаченко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 77 с. : фото. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»).
3. Бєлашов В. І. Історіографічна традиція та джерельна база вивчення історії педагогічного університету імені Олександра Довженка (1874 – 2014 рр.). *Історичні студії історичного прогресу*: збірник наукових статей. Вип. 2. Глухів, 2014. С. 39-51.
4. Бєлашов В. І. Ляшко Іван Михайлович: людина, педагог, дослідник. *Історичні студії суспільного прогресу* : електронний науковий журнал / [редкол. : Курок О. І. (гол.), Гирич Я. М. (заст. гол.), Крижанівський В. М. (відп. ред.)]. 2014. Випуск І. С. 116 – 117. URL: http://issp.gnpu.edu.ua/sites/default/files/doc/19.pdf (дата звернення: 23.03.2023).
5. Валерій Іванович Бєлашов (1949 - 2022) : біобібліогр. покажчик / Керівник вид. проєкту О. І. Курок ; уклад.: А. П. Гриценко, С. П. Жукова, О. А. Чумаченко, О. Ф. Бєлашова. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 68 с. : фото. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»). URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/1959 (дата звернення: 10.11.2023).
6. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (далі – ВА ГНПУ). Особова справа викладача (далі – ОСВ) Заїки І. В., 49 аркушів (далі – арк.).
7. ВА ГНПУ ОСВ Жуйкової М. І., 145 арк.
8. ВА ГНПУ ОСВ Ковміра Ю. О., 49 арк.
9. ВА ГНПУ ОСВ Ковтуненка А. О., 33 арк.
10. ВА ГНПУ ОСВ Куриленка В. М., 126 арк.

11. ВА ГНПУ ОСВ Садовнікової О. П., 47 арк.
12. ВА ГНПУ ОСВ Салтана Я. К., 23 арк.
13. Віктор Володимирович Заїка (1957-2020) **:** біобібліогр. покажчик / керівник вид. проєкту О. І. Курок ; уклад.: А. П. Гриценко, О. Я. Заїка. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 60 с. : фото. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»). URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/1957 (дата звернення: 11. 04. 2024).
14. Гирич Я. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952 – 1991 рр.» (літери «П, Р, Т, У, Ф, Ц, Ч, Я»). *Історичні студії суспільного прогресу*. 2017. Вип. 5. С. 180-217. URL: http://issp.gnpu.edu.ua/sites/default/files/doc/020hyrbio05.pdf (дата звернення: 23.03.2023).
15. Голуб А. Віктор Заїка – видатна особистість у історії міста Глухова Сумської області. *«Глухівські історико-філософські читання»:* збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А.П., голова та ін.]. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 71-74. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2919 (дата звернення: 11. 04. 2024).
16. Григорій Львович Сапітон (1901-1954) : біобібліогр. покажчик до 70-річчя від дня смерті / керівник вид. проєкту О. І. Курок ; уклад.: А. П. Гриценко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с. : фото. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»).
17. Гриценко А. Глухівський дослідник срібного віку Віктор Заїка. *«Глухівські історико-філософські читання»:* збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А.П., голова та ін.]. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 28–33. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2905 (дата звернення: 11. 04. 2024).
18. Гриценко А. П., Колієнко А. А. Глухівський учительський інститут: філософські засади заснування та функціонування. *Культурологічний альманах* 2023. № 2. С. 157–162. URL: https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.2.21 (дата звернення: 11. 04. 2024).
19. Гриценко А. Директорство Григорія Сапітона у Глухівському учительському інституті. *«Глухівські історико-філософські читання»:* збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А.П., голова та ін.]. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 24–28. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2904 (дата звернення: 11. 04. 2024).
20. Гриценко А. П., Курок О. І. До питання періодизації історії Глухівського державного педагогічного інституту на рубежі XX-XXI століть. *Освіта і наука XXI століття* : матеріали звітної наук.-практ. конф. викладачів. (м. Глухів, 4 трав. 2022 р.). 2022. С. 48-49.
21. Гриценко А., Голуб А. Історична школа «Глухівського періоду в історії Гетьманщини» В.І. Бєлашова. *«Глухівські історико-філософські*

читання»: збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А.П., голова та ін.]. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 16-21. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2902 (дата звернення: 11. 04. 2024).

22. Гриценко А. П. Історія впровадження методики використання інформаційних ресурсів у практику навчання історії у вітчизняних школах на рубежі XIX-XX ст. *Сіверщина в історії Ук*раїни. Зб. наукових праць. Вип. 7. Київ – Глухів: Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2014 С. 249 – 252. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sviu_2014_7_62 (дата звернення: 11. 04. 2024).

23. Гриценко А. Краєзнавча діяльність історика Віктора Заїки. *Перші краєзнавчі читання в пам'ять професора Лева Баженов*а: Матеріали всеукр. наук.-практ. конференції (м. Хмельницький, 02 червня 2023 р.) / [редкол.: Ю. В. Телячий (гол.), Н. І. Сарай (заступник гол.), С. В. Маркова (заступник гол.) та ін.]. Хмельницький : ХКТЕІ, 2023. С. 76–79.

24. Гриценко А. П. Матеріали до біобібліографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр. (Доповнення)». / керівник вид. проєкту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с. : фото. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»).

25. Гриценко А. Наукова діяльність Миколи Павловича Стожка. *«Глухівські історико-філософські читання»:* збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А.П., голова та ін.]. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 36–40. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2909 (дата звернення: 11. 04. 2024).

26. Гриценко А. П. Некрологи. Пам'яті Віктора Володимировича Заїки. *Сіверянський літопис*. 2023. № 6. С. 147. URL: https://sl-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/413/356 (дата звернення: 11. 04. 2024)

27. Гриценко А. Пам'яті Григорія Львовича Сапітона (1901–1954) – директора Глухівського учительського інституту. *Сіверянський літопис* : науковий журнал. 2024. № 3 (177). С. 172.

28. Гриценко А. П., Колієнко А. А. Особливості викладання історії та релігійного виховання в Глухівському учительському інституті (1874–1917 рр.). *Культурологічний альманах.* 2023. Вип. 3. С. 119-125. URL: https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.3.16 (дата звернення: 11. 04. 2024).

29. Гриценко А. Пам'яті Валерія Івановича Бєлашова (1949–2022). *Сіверянський літопис*, 2023. № 3. С. 141–142. URL: https://sl-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/353/299 (дата звернення: 10.11.2023).

30. Гриценко А. Пам'ять про дослідника «Глухівського періоду в історії Гетьманщини» [До річниці смерті Валерія Бєлашова]. *Сумський історичний портал*. 2023. 9 серпня. URL: https://history.sumy.ua/research/article/9745-hrytsenko-andrii-pamiat-pro-doslidnyka-hlukhivskoho-periodu-v-istorii-

hetmanshchyny.html?fbclid=IwAR0ELH4YrVwErzfiSgXUfei8osIamO1qS3E9AwzC8e1nDbmF-ZIFz9h1Aww (дата звернення: 10.11.2023).

31. Гриценко А. П., Ащаулова Т. А. Порівняльна характеристика соціального статусу та рівня життя викладачів Глухівської чоловічої гімназії та Глухівського учительського інституту в 1870-х – 1900-х роках. *Сумський історико-архівний журнал*. 2022. № XXXIX. С. 26 - 32. DOI: doi.org/10.21272/shaj.2022.i39.p.25 (дата звернення: 11. 04. 2024).

32. Гриценко А. Постать видатного глухівського філософа Мечислава Заремського. *«Глухівські історико-філософські читання»:* збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А.П., голова та ін.]. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 99–103. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2929 (дата звернення: 11. 04. 2024).

33. Гриценко А. П., Чумаченко О. А., Прокопчук В. С. Початковий період кампанії ліквідації неписьменності на Сумщині у 20-х роках ХХ ст.: агітація за грамотність, заохочення до навчання та ідеологічний чинник (за документами Державного архіву Сумської області). *Сумський історико-архівний журнал*. 2022. № XXXVIII. С. 48-56. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/88629 (дата звернення: 11. 04. 2024).

34. Гриценко А. П. Розвиток Глухівського педагогічного інституту у 1990-х роках. *Сіверщина в історії України*: збірник наукових праць. 2022. Вип. 15. С. 140–147. URL: https://nz-hlukhiv.com.ua/wp-content/uploads/sivershuna/sivershuna_2022.pdf (дата звернення: 10.11.2023).

35. Гриценко А. П., Курок О. І. Традиція проведення науково-практичних конференцій з історії у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка. *Актуальні питання дослідження історичної науки й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах реформування*: збірник наукових праць / [редкол.: А. П. Гриценко, голова; Н. М. Ткаченко, А. А. Голуб, М. В. Мінченко, С. О. Мисник, Н. М. Петренко]. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2023. Вип. 2. С. 13–22. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2224 (дата звернення: 11. 04. 2024)

36. Гриценко А. П. Святкування 50-річчя від дня створення Глухівського учительського інституту у 1924 році**.** *Наука та освіта в умовах війни*: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка» : матеріали звітної науково-практичної конференції викладачів, докторантів, аспірантів та молодих учених, здобувачів вищої та фахової передвищої освіти (розділ вища школа); (м. Глухів, 23-24 травня 2024 року), 2024. С. 49-52.

37. Гриценко А. П., Ащаулова Т. А. Управлінці Глухівського учительського інституту (1874-1991 рр.). *Історико-краєзнавчі дослідження: традиції та інновації*: матеріали VI Міжнародної наукової конференції (Суми, 8 – 9 грудня 2023 р.). У 2-х ч. Ч. 1. Суми : ФОП Цьома С.П., 2024. С. 75-79.

38. Гриценко В. Діяльність євреїв у глухівському педагогічному інституті. *«Глухівські історико-філософські читання»:* збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А. П., голова та ін.]. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 84-88. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2924 (дата звернення: 11. 04. 2024).

39. Гриценко В. Постать директора глухівського педагогічного технікуму Платона Горілого. *«Глухівські історико-філософські читання»:* збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А.П., голова та ін.]. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 94–96. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2927 (дата звернення: 11. 04. 2024).

40. До 70-річчя Валерія Івановича Бєлашова. *Історичні студії суспільного прогресу* : електронний науковий журнал / [редкол.: Курок О. І. (гол.), Чумаченко О. А. (заст. гол. ред.), Крижанівський В. М. (відп. ред.)]. 2019*.* Випуск VII. С. 246–250. URL: http://issp.gnpu.edu.ua/sites/default/files/doc/do_70-richchya_valeriya_ivanovycha_byelashova.pdf (дата звернення: 23.03.2023).

41. Календар знаменних дат і подій історії Глухівщини: 2023 рік. Довідкове видання (електронне видання) / Автор-упорядник: Андрій Гриценко. Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2023. 78 с.: фото. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2484 (дата звернення: 11. 04. 2024).

42. Кириченко А. В. Історія Глухівського учительського інституту 1874 по 1924 роки : біобібліогр. покажчик до 150-річчя з часу заснування університету / керівник вид. проєкту О. І. Курок ; уклад.: А. П. Гриценко; В.М. Крижанівський . Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с. : фото. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»).

43. Крижанівський В. М. Викладачі Глухівського інституту (1874–1924 рр.). Біобібліографічний словник. Глухів ; Кропивницький : [Б. в.], 2017. 95 с.

44. Крижанівський В. М. Історія в системі навчальних дисциплін Глухівського учительського інституту (1874–1914 р.). *Сіверщина в історії України*. Збірник наукових праць – Київ-Глухів, 2017. Вип.10 С. 310-312.

45. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1924 – 1941 рр.». *Історичні студії суспільного прогресу*. Глухів, 2018. Вип. 6. С. 112–147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2018_6_13 (дата звернення: 11. 04. 2024).

46. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952 – 1991 рр.» *Історичні студії суспільного прогресу*. 2014. Вип. 2. С. 99-112. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2014_2_16 (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).

47. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного

університету ім. О. Довженка, 1952 – 1991 рр.» (літера «К»). *Історичні студії суспільного прогресу*. 2015. Вип. 3. С. 113 - 125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2015_3_16 (дата звернення: 11. 04. 2024).

48. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952 – 1991 рр.» (літери «Л, О»). *Історичні студії суспільного прогресу*. Глухів, 2016. Вип. 4. С. 149 – 158. URL.: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2016_4_16 (дата звернення: 11. 04. 2024).

49. Крижанівський В. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952 – 1991 рр.» (літери «С, Ш, Х, Ю»). *Історичні студії суспільного прогресу*. Глухів, 2017. Вип. 5. С. 311–333. URL.: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2017_5_23 (дата звернення: 11. 04. 2024).

50. Крижанівський В. М. Спогади родини Полярушів про Глухівський педагогічний інститут (1964 – 1972 рр.). *Історичні студії суспільного прогресу*. 2014. Вип. 1. С. 88-94. URL: http://issp.gnpu.edu.ua/sites/default/files/doc/14.pdf (дата звернення: 23.03.2023).

51. Курок О., Гриценко А. Крижанівський В., Чумаченко О. Глухівський інститут в 1917–1924 рр.: між дерусифікацією та українізацією. *Сіверянський літопис*. 2023. № 1. С. 37–43. DOI: https://doi.org/10.58407/litopis.230105 (дата звернення: 11. 04. 2024).

52. Курок О. І., Гриценко А. П. Досвід формування професійної компетентності майбутніх учителів історії у Глухівському учительському інституті у 1874–1917 роках. *Сіверщина в історії України*. Зб. наукових праць. Вип. 13. Київ – Глухів : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2020. С. 233–237.

53. Курок О., Гриценко А. Заснування Глухівського учительського інституту. *Актуальні питання дослідження вітчизняної історії й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах НУШ*: збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А.П., голова, Чумаченко О.А., співголова та ін.]. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2022. Вип. 1. С. 19-23.

54. Курок, О., Гриценко, А., Прокопчук В. Ліквідація неписьменності 20-30-х років XX століття як соціальний та політичний проєкт радянської влади: філософський аспект. *Сумський історико-архівний журнал*. 2023. № XL. С. 12–18. URL: doi.org/10.21272/shaj.2023.i40.p.12 (дата звернення: 11. 04. 2024).

55. Курок О.І., Гриценко А. П. Організація фахової підготовки майбутніх педагогів у Глухівському учительському інституті у 1870-х роках. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. 2022. Вип. 50, № 3, Ч. 1 С. 12-24. URL : https://drive.google.com/file/d/182VCBkC9-qYdkoz1j2mGgLebtmGkpLdo/view (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).

56. Курок О, Гриценко А. Славні ювілеї глухівського національного педагогічного університету в 2024 році. *«Глухівські історико-філософські читання»:* збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А.П., голова та ін.].

Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 11–15. http://46.201.250.252/handle/123456789/2906 (дата звернення: 11. 04. 2024).

57. Курок О.І., Гриценко А.П. Традиції історико-філософської школи Глухівського університету: роль персоналій в її розвитку. *«Глухівські історико-філософські читання пам'яті Валерія Бєлашова, Мечислава Заремського, Віктора Заїки та Юрія Коваленка»:* збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А.П., голова, Чумаченко О.А., співголова та ін.]. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2023. Вип. 1. С. 10-14.

58. Лучкіна-Загородня Любов Василівна. Офіційний сайт Навчально-наукового інституту філології та історії. URL: http://nnifi.gnpu.edu.ua/luchkina-liubov/ (дата звернення: 11. 04. 2024).

59. Мечислав Йосипович Заремський (1951-2022) : біобібліогр. покажчик / керівник вид. проєкту О. І. Курок ; уклад.: А. П. Гриценко, І. М. Заремська. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 48 с. : фото. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»). URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/1958 (дата звернення: 11. 04. 2024).

60. Микола Павлович Стожок (1923-2003) : біобібліогр. покажчик до 100-річчя з дня народження та 20-річчя з дня смерті / керівник вид. проєкту О. І. Курок ; уклад.: А. П. Гриценко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 68 с. : фото. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»). URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2182 (дата звернення: 11. 04. 2024).

61. Мошик І.В. Статут Глухівського педагогічного інституту 1920 р. *Сіверщина в історії України*: Зб. наук. пр. Київ: Глухів, 2021. Вип. 14. С. 263-268.

62. Пам'яткоохоронна робота в закладах загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник /укладачі: Прокопчук В. С., Гриценко А. П. Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2023. 146 с.: фото. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2066

63. Прокопчук В. С., Гриценко А. П. Пам'яткоохоронна робота в закладах загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник: 2-ге видання: доповнене. Суми : ФОП Цьома С. П., 2024. 136 с.: фото.

64. Чирва В. Ф. Глухівський педінститут - найстаріший педвуз України. *Історіографічна спадщина науки історії України (погляд з кінця XX ст.).* Матеріали Всеукраїнської науково-освітньої конференції (грудень 1996 р.). Київ, 1996. С. 77-79.

65. Чирва Володимир Федорович. *Книга педагогічної слави України*. URL: http://kps-ua.net/2010/sumska/chirva-volodimir-fedorovich (дата звернення: 15.04.2024).

Становлення та розвиток фахової підготовки вчителів мовно-літературної освітньої галузі в Навчально-науковому інституті філології та історії

Гоголь Н. В.,
доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української мови, літератури та методики навчання Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Гричаник Н. І.,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри української мови, літератури та методики навчання Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Клейменова Т. В.,
кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови, літератури та методики навчання Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Лучкіна-Загородня Л. В.,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри української мови, літератури та методики навчання Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Медвідь Н. С.,
кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови, літератури та методики навчання Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Підготовку майбутніх учителів мовно-літературної освітньої галузі за освітньо-професійними програмами бакалаврського та магістерського рівнів, формування фахових компетентностей, що необхідні для їхньої успішної професійної діяльності, забезпечує висококваліфікований професорсько-викладацький колектив кафедри української мови, літератури та методики навчання.

Фахова підготовка вчителів української мови і літератури має понад 100-річну історію. У розвідці Віталія Крижанівського «Викладачі Глухівського інституту (1874–1924)» (2017) зазначено, що з кінця 1917 до початку 1919 року викладачем української мови та літератури на словесно-історичному відділенні Глухівського учительського інституту працював Дементій Григорович Онацький. Саме в ці роки було створено мовно-літературну кафедру, на якій посади викладачів української мови обіймали Аркадій Вікторович Кириченко і Тетяна Вікторівна Пашкевич, а також Єфросинія Григорівна Сагарда (викладач української мови і літератури) й Павло Федорович Іваницький (викладач українознавства) [22].

У вересні 1933 р. в Глухівському педагогічному інституті функціонували п’ять факультетів, один із яких – мовно-літературний. У 1946 р. відкрито мовно-літературний факультет (з українським і російським відділеннями). У вересні 1955 р. був створений факультет мови і літератури (з українським і російським відділеннями) [1, с. 150].

На початку 1950-х рр. кафедру української мови очолював кандидат філологічних наук, доцент Іван Григорович Чередниченко. У цей час українську літературу в Глухівському інституті викладав Юрій Петрович Ступак, який у 1953 р. захистив кандидатську дисертацію «Слов'янська тема в українській літературі 40–50-х рр. XIX ст. (Романтизм і Шевченко)».

З 1956 по 1965 роки посаду старшого викладача української мови обіймала Агафія Михайлівна Мукан, яка у 1960 р. була нагороджена знаком «Відмінник народної освіти УРСР». У 1970–1983 рр. на посадах ст. викладача, в. о. доцента та завідувача кафедри мов і літератури (з 1972 р.) працював кандидат педагогічних наук Андрій Тимофійович Гамалій. Йосип Моїсейович Казнадзей упродовж 1952 – 1985 рр. працював старшим викладачем кафедри мови Глухівського педінституту, а з 1972 - кандидатом філологічних наук, доцентом кафедри, викладав мовознавчі дисципліни [2].

Новітня історія Навчально-наукового інституту філології та історії пов’язана із започаткуванням у серпні 1998 р. факультету української мови і літератури, на якому здійснювалася підготовка фахівців за спеціальністю «Українська мова і література». На базі факультету функціонували дві потужні кафедри – кафедра української мови та методики її викладання та кафедра української літератури та методики її викладання. Викладачі кафедр на високому професійному рівні поєднували два важливі вектори викладацької роботи – навчально-методичну діяльність і науково-дослідну роботу задля розвитку факультету й університету.

Кафедру української мови та методики її викладання очолила кандидат педагогічних наук, доцент В. О. Собко. Згодом посаду завідувача кафедри української мови (назва змінювалась у процесі реорганізації) упродовж майже 20 років обіймала кандидат педагогічних наук, доцент Валентина Антонівна Каліш, науковий доробок якої містить низку наукових публікацій, серед

яких кілька монографій та навчальних посібників у співавторстві. За багаторічну сумлінну працю вона відзначена відомчими нагородами: нагрудними знаками «Відмінник освіти України», «Петро Могила», Почесною грамотою МОН України, подякою Президента України; грамотами НАПН України.

Володимир Михайлович Куриленко, кандидат філологічних наук, доцент, «Відмінник освіти України», працював на кафедрі з 1974 р. Він започаткував роботу діалектологічної лабораторії (на громадських засадах). В. М. Куриленко – автор підручників і посібників з історичної граматики, старослов'янської мови. Зокрема, йому належать монографії та лінгвогеографічні праці «Лексика тваринництва поліських говорів» (1991), «До ареалогії та стратиграфії північних (поліських діалектів)» (2001), «Полісся: діалектна ареалогія та стратиграфія» (2004), «Атлас лексики тваринництва у поліських діалектах» (2004), «Східне Полісся: лінгвістичний та історико-археологічний аспекти» (у співавторстві) (2006) [4].

Із 1998 по 2002 рр. кафедру української літератури очолювала кандидат педагогічних наук, доцент Олена Миколаївна Семеног. У 2007 році доктор педагогічних наук, професор О. М. Семеног була призначена на посаду професора, завідувача кафедри української мови Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, а з 2019 по 2024 рр. обіймала посаду завідувача кафедри української мови і літератури цього ж навчального закладу [2].

Майже 40 років на кафедрі працював кандидат філологічних наук, доцент Генріх Степанович Ковальчук – автор програм курсу «Дитяча література» для педагогічних закладів освіти (1976, 1985), книг для читання тощо. Крім науково-педагогічної діяльності, обіймав посади декана, проректора з навчальної та наукової роботи, проректора із заочної форми навчання [3].

Протягом 1985–2001 рр. на кафедрі працювала старший викладач Катерина Григорівна Соп’яненко, яка викладала курси культури мови, народознавства. Вона підготувала кілька методичних посібників для студентів факультету української мови та літератури, зокрема «Творчий пошук нових форм, методів і засобів вивчення української літератури у сучасній середній загальноосвітній школі» (1999).

З вересня 2002 р. до лютого 2003 р. завідувачем кафедри української літератури була доктор педагогічних наук, професор

Галина Йосипівна Давиденко. Упродовж 2003–2005 рр. кафедру очолював кандидат педагогічних наук, доцент Володимир Йосипович Гриневич, який викладав курси давньої української літератури, історії української літератури ХХ ст. [2].

З вересня 2005 р. по червень 2009 р. посаду завідувача кафедри української літератури обіймала кандидат педагогічних наук, доцент Людмила Олександрівна Базиль. Нині доктор педагогічних наук Л. О. Базиль працює в Інституті професійної освіти Національної академії педагогічних наук України.

Відповідно до рішення вченої ради університету від 29 травня 2009 р. на основі двох кафедр було створено кафедру української мови та літератури як випускову. У 2011 р. до неї було приєднано викладацький склад кафедри зарубіжної літератури.

Кафедра зарубіжної літератури як окрема структурна одиниця філологічного факультету вперше в історії педагогічного вишу була створена у 2002 р. У зв'язку з реорганізацією структурних підрозділів університету назва кафедри та її склад кілька разів змінювалися. Однак усі роки її діяльності обов'язки завідувача виконувала доктор педагогічних наук, професор Галина Йосипівна Давиденко. Під її керівництвом у різний час на кафедрі працювали Л. В. Кочубей, О. К. Мілютіна, О. М. Чайка, Н. І. Гричаник, М. О. Кушнєрьова, Г. М. Стрельчук, Т. В. Клейменова, І. О. Пінчук, Н. В. Кардашова, Л. В. Ємельяненко, І. В. Загородня, М. П. Гурець, С. М. Стаховський, О. В. Строй, І. А. Лісневська, Н. В. Самоброд, А. В. Шаповалова.

Набутий досвід став основою для розробки й підготовки до друку навчальних посібників із зарубіжної літератури із грифом Міністерства освіти і науки України для студентів закладів вищої освіти. Деякі з них були видані повторними тиражами, як-от: Г. Й. Давиденко «Історія західноєвропейської літератури раннього і зрілого Середньовіччя» (2006); Г. Й. Давиденко, В. Л. Акуленко «Історія зарубіжної літератури Середніх віків та доби Відродження» (2007); Г. Й. Давиденко, М. О. Величко «Історія зарубіжної літератури XVII – XVIII ст.» (2007; 2-ге вид. – 2009 р., 3-тє вид. – 2011 р.); Г. Й. Давиденко, О. М. Чайка «Історія зарубіжної літератури XIX – поч. XX ст.» (2007; 2-ге вид. – 2009 р., 3-тє вид. – 2011 р.); Г. Й. Давиденко, Г. М. Стрельчук, Н. І. Гричаник «Історія зарубіжної літератури XX ст.» (2007; 2-ге вид. – 2009 р., 3-тє вид. – 2011 р.); Г. Й. Давиденко, О. М. Чайка,

Н. І. Гричаник, М. О. Кушнєрьова «Історія новітньої зарубіжної літератури» (2008) [1].

У 2009 р. колектив кафедри випустив низку електронних посібників. Було започатковано серію навчальних посібників «Постмодернізм: художня вигадка та буденна реальність», у якій представлено творчість найпопулярніших зарубіжних письменників. Серед них: «"Театр абсурду" як один із модерністських напрямів у драматургії ІІ половини ХХ століття» (2005); «Роман-антиутопія у контексті світової літератури» (2006) тощо. У тому ж 2009 р. була започаткована серія навчальних посібників «Славетні імена. До ювілею», яка представлена таким виданням: «Духовні скарби художнього світу митців світового письменства» (2010). За участь у Всеукраїнському конкурсі «Мій друг – підручник» у 2008 р. колектив кафедри був нагороджений грамотою Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України, видавництвами «Шкільний світ», «Ґенеза» за 1 місце в номінації «Кращий опис роботи» за підручниками Є. Волощук для 5 та 6 класів «Зарубіжна література».

У 2011 р. кафедра зарубіжної літератури як окрема структурна одиниця університету припинила своє існування, а викладачі продовжили педагогічну й наукову діяльність на кафедрі української літератури та методики її викладання, яка упродовж останніх дев'яти років кілька разів реорганізовувалася та змінювала свою назву [2].

Із червня 2009 р. і до вересня 2022 р. колектив кафедри української мови, літератури та методики навчання очолював доктор філологічних наук, професор Анатолій Олександрович Новиков, під керівництвом якого працювали кандидати педагогічних наук, доценти Н. О. Баранник, Н. В. Гоголь, В. Й. Гриневич, Т. І. Дятленко, В. А. Каліш, Г. П. Кузнецова, І. О. Кухарчук, Л. В. Лучкіна-Загородня, С. П. Привалова, С. В. Цінько, Н. І. Гричаник; кандидати філологічних наук, доценти Н. С. Медвідь, І. В. Холявко, Д. А. Марєєв; кандидати педагогічних наук, старші викладачі О. І. Земка, О. М. Корчова, О. М. Чайка; кандидати філологічних наук, старші викладачі М. Ю. Кабиш, Т. В. Клейменова, М. О. Кушнєрьова, Н. В. Троша; старші лаборанти О. І. Куценко та І. А. Лісневська.

Упродовж 2010 – 2017 рр. колектив кафедри здійснював підготовку фахівців не тільки за ОС «Бакалавр» та «Магістр», а й освітньо-науковим ступенем «Доктор філософії» зі спеціальності

10.01.01. – українська література.

Під керівництвом професора А. О. Новикова захищені три дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук (доктора філософії): «Концепт історії у літературній творчості Олександра Довженка» (Н. В. Троша, 2015 р.); «"Гоголівський текст" в українській літературі другої половини ХХ – початку ХХІ століття» (М. О. Кушнєрьова, 2017 р.); «Типологія жіночих характерів у літературній спадщині Олександра Довженка» (С. О. Максимчук-Макаренко, 2017 р.) [12].

Із вересня 2022 року і до сьогодні кафедру української мови, літератури та методики навчання очолює доктор педагогічних наук, професор Наталія Валеріївна Гоголь, автор понад 140 наукових праць, під керівництвом якої активно здійснюється співпраця з науковими установами та навчальними закладами України та зарубіжжя, укладено договори про співпрацю з Прикарпатським національним університетом імені В. Стефаника, Національним університетом «Чернігівський колегіум», Миколаївським національним університетом ім. В. Сухомлинського.

З метою забезпечення високої якості освіти майбутніх учителів української мови і літератури, англійської мови та зарубіжної літератури, розширення їхнього світогляду, ознайомлення з новітніми досягненнями в галузі філології та методик навчання до викладання окремих курсів та читання гостьових лекцій у різні роки залучалися провідні вчені України, зокрема доктор філологічних наук, професор Н. І. Бойко, доктор педагогічних наук, професор Н. Й. Волошина, доктор філологічних наук, професор П. Ю. Гриценко, доктор філологічних наук, професор Л. І. Мацько, доктор педагогічних наук, професор Л. М. Паламар, доктор педагогічних наук, професор О. М. Семеног, доктор педагогічних наук, професор О. О. Маленко та інші [2].

Викладачами кафедри – В. Й. Гриневичем (2001), Н. В. Гоголь (2004), Т. І. Дятленко (2005), С. П. Приваловою (2009) – під керівництвом члена-кореспондента НАПН України, професора, доктора педагогічних наук Ніли Йосипівни Волошиної були захищені дисертації.

Важливим показником розвитку кафедри є створення на її основі науково-дослідних лабораторій, метою яких є проведення ґрунтовних досліджень із проблем формування і розвитку

фахових компетентностей, забезпечення науково-педагогічних і педагогічних працівників сучасною актуальною науковою інформацією, дидактичними матеріалами; організація науково-практичних конференцій, семінарів, дискусій, діалогів, тренінгів для обміну досвідом викладачів закладів вищої освіти; координація наукової праці здобувачів вищої освіти, аспірантів, докторантів, обмін результатами дослідницької роботи зі спорідненими навчальними і науковими установами, а також залучення провідних фахівців для забезпечення наукового керівництва.

Процеси гуманізації та гуманітаризації, глобальні зміни в парадигмі лінгвістичних знань, літературознавстві, філософії, культурології, психології, педагогіці окреслили проблему формування культуромовної особистості вчителя як головного носія національної мови, культури й духовності в третьому тисячолітті. З 1999 по 2008 рік при кафедрі функціонувала науково-дослідна лабораторія «Формування культуромовної особистості майбутнього вчителя-словесника» (керівник – доктор педагогічних наук О. М. Семеног), співробітники якої активно досліджували проблеми етнолінгвістики, лінгводидактики та розробляли технології формування культуромовної особистості майбутнього вчителя української мови та літератури; апробовували інноваційні технології в процесі викладання мовознавчих, літературознавчих, методичних навчальних дисциплін. Напрацювання членів лабораторії було презентовано на X ювілейній Міжнародній виставці навчальних закладів «Сучасна освіта України – 2007».

Нині викладачі кафедри працюють над науково-дослідними темами: «Підготовка вчителя-словесника з позицій компетентнісного підходу» та «Літературна й кінематографічна творчість Олександра Довженка: проблеми рецепції та інтерпретації» [11].

При кафедрі діють дві науково-дослідні лабораторії: довженкознавства (керівник – доктор філол. наук, проф. А. О. Новиков) і «Східне Полісся: мовна ситуація в просторово-часовому вимірі» (керівник – кандидат філол. наук, доцент Д. А. Марєєв) [13].

Результати наукової діяльності кафедри української мови, літератури та методики навчання, що представлені монографічними дослідженнями, навчально-методичними

посібниками, методичними рекомендаціями, збірниками наукових праць, статтями у фахових виданнях України та періодичних виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу, а також у тих, які індексуються в міжнародних наукометричних базах Scopus та Web of Science, є свідченням високого рівня професіоналізму та активної науково-дослідницької роботи професорсько-викладацького складу. Серед найбільш вагомих публікацій – монографії: «Українська культуромовна особистість учителя: теорія і практика» (за ред. О. І. Мацько, О. М. Семеног; авторський колектив: Н. В. Гоголь, Т. І. Дятленко, С. П. Привалова, О. І. Земка, Д. А. Марєєв) (2008), А. О. Новиков «Українська драматургія й театр від найдавніших часів до початку XX ст.» (2011), «Педагогічна практика – основа фахової вправності майбутнього вчителя-словесника» (за ред. Г. П. Кузнецової) (2013), «Формування дослідницьких умінь у майбутніх учителів-словесників: теорія і практика» (О. М. Семеног, О. І. Земка) (2014), А. О. Новиков «Український театр і драматургія: від найдавніших часів до початку XX ст.» (2015) [42], А. О. Новиков, Н. В. Троша, С. О. Максимчук-Макаренко «Літературні пріоритети Олександра Довженка» (за ред. професора А. О. Новикова) (2016) [40], «Олександр Довженко в рецепції сучасної наукової думки» (за ред. А. О. Новикова) (2019) [28], Н. В. Гоголь «Культурологічний підхід у змісті шкільної літературної освіти (друга половина XX – початок XXI століття)» (2021) [6], М. Ю. Кабиш «Розвиток педагогічної майстерності викладачів загальноосвітніх дисциплін закладів професійної освіти: теорія і практика» (2023) [15].

Викладачі кафедри постійно працюють над підвищенням наукового рівня. Позитивною динамікою є захист докторських дисертацій. Так, 21 грудня 2021 р. кандидат пед. наук, доц. Н. В. Гоголь захистила докторську дисертацію зі спеціальності 13.00.01 – теорія та історія педагогіки на тему «Культурологічні основи змісту шкільної літературної освіти (II пол. XX – поч. XXI ст.); 29 серпня 2024 року кандидат філологічних наук, старший викладач М. Ю. Кабиш захистила докторську дисертацію зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти на тему «Система розвитку педагогічної майстерності викладачів загальноосвітніх дисциплін закладів професійної освіти». Наразі до захисту докторської

дисертації готується канд. пед. наук, доц. Г. П. Кузнецова. Тема наукового дослідження «Методична система навчання фонетики майбутніх учителів української мови та літератури».

Важливим аспектом у діяльності кафедри є організація та проведення конференцій різних рівнів. Кафедра є організатором щорічної всеукраїнської студентсько-викладацької науково-практичної інтернет-конференції з міжнародною участю «Сучасні тенденції та перспективи мовно-літературної освіти в Україні», з 2004 р. спільно із Сосницьким літературно-меморіальним музеєм О. Довженка – Всеукраїнських Довженківських читань та співорганізатором низки наукових заходів. Матеріали наукових конференцій, результати роботи студентських наукових гуртків і проблемних груп публікуються у двох наукових збірниках кафедри – «Довженківські читання» та «Науковий потенціал дослідника: філологічні та методичні пошуки» [1].

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» кафедра української мови, літератури та методики навчання здійснює підтримку української мови шляхом сприяння володінню українською мовою громадянами України, застосуванню української мови відповідно до вимог українського правопису та інших стандартів державної мови. У 2021 р. в університеті функціонували курси підвищення кваліфікації «Особливості використання нового українського правопису в освітньому документообігу». До участі в підвищенні кваліфікації було залучено 97 осіб (як науково-педагогічні працівники, так і співробітники різних структурних підрозділів педколеджу, університету). Програмою було передбачено проведення 7 лекцій на такі теми: 1. Екологія українського ділового слова: лексичні норми. 2. Граматична вправність як складник загальної культури людини. 3. Документ як форма писемного офіційно-ділового мовлення. 4. Документ як форма писемного офіційно-ділового мовлення. 5. Сучасна правописна культура: зміни 2019. 6. Усне ділове комунікування. 7. Ділове спілкування в мережі [13].

У реалізації програми короткострокового підвищення кваліфікації брали участь викладачі кафедри, а саме: доц. І. В. Холявко , доц. І. О. Кухарчук, доц. Д. А. Марєєв, ст. викл. О. М. Корчова.

Протягом листопада-грудня 2022 року функціонували курси підвищення кваліфікації для вчителів ЗЗСО, ЗФПО за освітньою

програмою «Українська мова і література, зарубіжна література» (150 год.), роботу яких забезпечували доц. І. В. Холявко, ст. викл. Н. І. Гричаник).

На виконання рішення вченої ради університету від 31.08.2022 на волонтерських засадах викладачі кафедри в 2023/2024 н.р. реалізували освітній мовний онлайн-курс «Українська єднає», який спрямований на популяризацію української мови, подолання мовного бар'єру, удосконалення особистісного рівня усного і писемного українськомовного спілкування, системне сприйняття минулого, сучасного та майбутнього України, формування ціннісного ставлення до культурно-історичного та морально-етичного надбання українського народу[11].

Запропонований освітній курс був орієнтований на здобуття програмних результатів навчання, як-от: знати історію становлення української мови; володіти нормами сучасної української літературної мови; уміти комунікативно виправдано послуговуватися мовними засобами в різних сферах суспільного життя; сформувати ціннісне ставлення до мови як духовно-національного феномену.

З липня 2021 року університет є уповноваженою установою Національною комісією зі стандартів державної мови для проведення іспитів з метою виявлення рівня володіння державною мовою для виконання службових обов'язків. Супровідну роботу на іспитовому майданчику та вирішення організаційних питань забезпечує доц. Л. В. Лучкіна-Загородня. 4 викладачів кафедри виконували обов'язки екзаменаторів Національної комісії зі стандартів державної мови від ЗВО: доц. В. А. Каліш, С. В. Цінько, Н. С. Медвідь, ст. викл. М. Ю. Кабиш [13].

Згідно зі ст. 3 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» з метою популяризації діалектів і говірок української мови та їх збереження при кафедрі функціонують Діалектологічний науковий центр і науковий гурток «Структура та ґенеза говорів української мови», у рамках яких здобувачі освіти залучаються до студіювання українських східнополіських говірок та аналізу наративів. У 2021/2022 н.р. здобувачка освіти Вікторія Лишенко дослідила діалектизми в художній мові Сергія Жадана. Результати дослідження були висвітлені на ІІ Міжнародній науково-

практичній студентсько-учнівській конференції «Мовні виміри світу» (м. Житомир, 21 квітня 2022 р.). Студентки А. Москаленко і Н. Чечель у 2023 році стали переможницями I етапу захисту наукових робіт із науковою розвідкою «Сільськогосподарська лексика у східнополіських говірках: структура і просторове варіювання». Здобувачі освіти постійно здійснюють збір нового діалектного матеріалу за місцем перебування студентів, поповнюються діалектні фоно- і картотеки.

Вивчення української мови є однією з основних вимог навчання іноземних студентів у ЗВО України. Викладачі кафедри залучені до роботи на підготовчих мовних курсах для іноземців. Слухачі мають змогу вивчати українську мову, а також готуватися до вступу в заклади вищої освіти України. Китайці й туркмени ознайомлюються з культурою України, її побутом, мовою, оскільки розуміють, щоб адаптуватися до життя в Україні, насамперед потрібно розуміти мову. Іноземні студенти виконують завдання, пов’язані з вивченням української лексики, граматики, вчаться будувати невеликі за обсягом висловлювання про свою родину, країну, традиції, удосконалюють читацькі вміння на матеріалі сучасних українських поезій. На заняттях комбінуються різні мовні компетенції (мовлення, аудіювання, письмо, читання)[11].

Кожного року колектив кафедри працює над удосконаленням освітніх програм та навчальних планів для спеціальностей 014 Середня освіта (Українська мова і література) та 014 Середня освіта (Українська мова і література. Англійська мова) шляхом уведення до курсів за вибором таких освітніх компонентів, як-от: «Актуальні проблеми сучасного мовознавства», «Порівняльне літературознавство», «Золоті сторінки українського театру», «Виховання національної свідомості й патріотизму в майбутнього вчителя на прикладі життя і діяльності О. Довженка», «Українська народна музична творчість» та ін.

Система освіти сьогодні потребує модернізації з огляду на процес збереження національної ідентичності українців, зокрема прикордонних регіонів, в умовах російсько-української війни. Осягнення національно-культурних цінностей засобами української мови та літератури сприятиме збереженню історичної пам’яті, національної автентичності, згуртовуватиме українську націю.

Нині перед педагогами постає важливе завдання розроблення і втілення в освітнє середовище глибоко продуманих креативних підходів на основі новітніх методик і технологій із метою формування національної ідентичності різних вікових і соціальних груп населення України, і прикордонних територій передусім. Переконані в тому, що освітнє середовище як ресурс формування/збереження/ інтенсифікації національної ідентичності відіграє важливу роль у процесах соціалізації особистості.

У 2023/2024 н.р. викладачі кафедри української мови, літератури та методики навчання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка розпочали комплексне дослідження «Інтенсифікація національної ідентичності в умовах російсько-української війни засобами мовно-літературної освіти», яке дасть змогу переосмислити й узагальнити мовно-літературний та навчально-методичний доробок українських митців, учених з огляду на утвердження національної свідомості й патріотичних почуттів пересічних громадян України, студентської та учнівської молоді.

Значущість проєкту полягає у відродженні національної свідомості в громадян України як етноконсолідуючої ознаки українського суспільства, здатного протистояти збройній агресії Російської Федерації. Проєкт реалізується поетапно упродовж 2023–2025 рр. через упровадження моделі вдосконалення національної ідентичності для різних вікових і соціальних верств населення. Завдання проєкту полягає в тому, щоб з’ясувати рівень сформованості національної ідентичності в громадян різних вікових і соціальних категорій прикордонних територіальних громад Сумщини; розробити модель інтенсифікації національної ідентичності засобами мовно-літературної освіти; упровадити навчально-методичний комплекс для реалізації означеної моделі в процес формальної і неформальної освіти здобувачів освіти закладів загальної середньої, фахової передвищої, вищої освіти, інших соціальних верств населення; утілити засади неперервної освіти через курси підвищення кваліфікації для вчителів, викладачів з метою оволодіння методами і методиками інтенсифікації національної ідентичності для упровадження в освітнє середовище; популяризувати ідею інтенсифікації національної свідомості серед цільових груп, відповідальних за її культивування на місцевому та державному рівнях [11].

У системі підготовки майбутнього вчителя-словесника важливе місце посідає педагогічна практика. І це цілком закономірно, бо формування високих професійних якостей майбутнього вчителя важко уявити без чіткої й глибоко продуманої системи практичної підготовки.

Викладачами кафедри розроблені наскрізні програми практик для здобувачів освіти спеціальності 014 Середня освіта, предметної спеціальності 014.01. Середня освіта (Українська мова і література) освітніх програм Середня освіта (Українська мова і література) за ОС «Бакалавр» і «Магістр» та Середня освіта (Українська мова і література. Англійська мова) за ОС «Бакалавр». Підготовка до проведення навчально-залікової педагогічної практики розпочинається на лекційних та практичних заняттях із предметів лінгвістичного та мовознавчого циклу: сучасної української літературної мови, культури мови, методики навчання української мови, стилістики, вступу до мовознавства, історичної граматики, діалектології, ономастики, зарубіжної літератури, теорії літератури, історії літератури, усної народної творчості, предметів нелінгвістичного циклу (суміжних дисциплін): педагогіки, психології, безпеки життєдіяльності тощо.

Педагогічна практика, передбачена навчальним планом, є завершальним етапом вивчення курсів «Методика навчання української мови», «Методика навчання української літератури», «Методика навчання зарубіжної літератури». Глибокі знання методик дають здобувачам освіти можливість пізнати дидактичні принципи науковості й доступності виучуваного матеріалу, систематичності й послідовності в навчанні, зв’язку теорії з практикою, свідомості й активності, наочності, наступності й перспективності та міцності засвоєння знань; дозволяють простежити взаємозв’язок і взаємозумовленість мовно-літературних явищ. Як надзвичайно важливий складник професійної підготовки майбутніх учителів-словесників вона є основою для подальшої репродуктивно-творчої професійної діяльності майбутніх учителів української мови та літератури, англійської мови та зарубіжної літератури.

Педагогічна практика в базовій середній (5–9 кл.) та старшій (10–11 кл.) школах покликана підготувати майбутніх учителів-словесників до самостійного та цілісного виконання рецептивних

функцій учителя української мови та літератури, англійської мови та зарубіжної літератури. Під час проходження практики здобувачі освіти мають можливість оволодіти сучасними формами, методами, прийомами, видами, засобами, технологіями освітньої роботи в різних типах ЗЗСО та ЗФПО; поглибити й закріпити теоретичні знання, здобуті в університеті; розвинути креативні вміння, творчу ініціативу, реалізувати особистісне навчання учнів; упровадити комунікативно-функціональний підхід у процесі проведення уроків із використанням сучасних технологій і методик активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти; розвинути науково-дослідні вміння з подальшим їх застосуванням у вчительській роботі; набути фахових компетентностей для провадження педагогічної діяльності та здатності до самоосвіти й самовдосконалення [43].

Метою навчально-виховної практики у ДЗОВ є опанування здобувачами освіти змістом, сучасними методами, формами організації оздоровчо-виховного процесу в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку в літній період (шляхом використання дистанційних технологій), формування в них на базі одержаних знань професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень під час проходження практики; виховання потреби систематично поновлювати свої знання та творчо їх застосовувати в практичній діяльності.

Важливим складником професійної підготовки майбутніх учителів-словесників для роботи в національній школі є проходження фольклорно-діалектологічної практики, під час якої здобувачі вищої освіти ознайомлюються зі зразками фольклору та живим говірковим мовленням; вчаться в польових умовах застосовувати методи збирання матеріалу, записувати наративи (наративи) від корінних жителів місцевості – носіїв мови та культури регіону; удосконалюють навички транскрибування, систематизації та класифікації матеріалу, його інтерпретації. Мета практики – закріпити знання з усної народної творчості й української діалектології, зібрати новий емпіричний матеріал, що стане надійним джерелом для майбутніх наукових студій [1].

Спостереження здобувачів вищої освіти за уснопоетичним словом та діалектним мовленням позитивно впливають на всебічний розвиток майбутніх учителів-словесників: поглиблюють і розширюють знання з усної народної творчості та української діалектології; формують комунікативну

компетентність; підвищують інтерес до мови, культури регіону; виробляють навички науково-дослідної роботи; розширюють науковий, лінгвістичний кругозір.

Упродовж 1998–2023 рр. здобувачами освіти були зібрані неперевершені зразки народнопісенної творчості й діалектного мовлення різних регіонів України та укладені картотеки. Зразки діалектного мовлення наразі входять до сторінок української діалектної текстографії. Зокрема, у 2019 р. записи, зібрані студентами університету, увійшли до монографії «Скарби українських говорів: тексти про борщ».

Педагогічна практика на робочому місці вчителя української мови і літератури та зарубіжної літератури на другому (магістерському) рівні вищої освіти є невіддільним складником освітньо-професійної програми фахово-методичної підготовки майбутнього вчителя та викладача української мови і літератури, зарубіжної літератури й покликана завершити формування системи професійних умінь і навичок студентів-філологів. Вона пов’язує теоретичне навчання в магістратурі та самостійну педагогічну діяльність у ЗЗСО та ЗФПО. Мета педагогічної практики на робочому місці вчителя української мови і літератури та зарубіжної літератури полягає в тому, щоб забезпечити магістрантам фундаментальну теоретичну й практичну підготовку для набуття необхідних умінь і навичок навчання української мови, літератури та зарубіжної літератури здобувачів освіти в ЗЗСО та ЗФПО на основі здобутих знань з усіх філологічних дисциплін. Здобувачі освіти вивчають передовий педагогічний досвід провідних учителів-словесників у різних типах освітніх закладів як Сумської області, так й інших регіонів України, зреалізовують педагогічні функції вчителя/викладача-філолога та обов’язки класного керівника/куратора, проводять низку уроків української мови, української літератури і зарубіжної літератури з використанням інтерактивних технологій, інноваційних методів і прийомів, нестандартних форм [43].

Науково-дослідницька практика з написання магістерської роботи також є важливим складником науково-практичної підготовки здобувачів освіти. Її мета полягає в систематизації, розширенні й закріпленні професійних знань, формуванні здатностей до самостійного наукового дослідження та експериментування, залученні здобувачів вищої освіти до самостійної дослідницької роботи, ознайомленні з методикою

проведення науково-дослідної роботи. Такий вид практики сприяє поглибленню навичок самостійної наукової роботи, розширенню наукового світогляду здобувачів освіти, формуванню вмінь визначати структуру та логіку магістерської роботи [34]. Отже, проходження здобувачами освіти різних видів практик покликане підготувати їх до самостійного та цілісного виконання рецептивних функцій учителя української мови та літератури, англійської мови та зарубіжної літератури.

Упродовж своєї діяльності колектив кафедри української мови, літератури та методики навчання вважає своїм першочерговим завданням формувати інтелігентного, вимогливого, конкурентоспроможного вчителя-словесника сучасного закладу освіти як інтелектуального потенціалу держави, здатного утверджувати національну ідею, патріотичні почуття, виховувати майбутні покоління на кращих зразках народних традицій та української мовно-літературної та культурної спадщини.

Внесок науково-педагогічних працівників у розвиток Навчально-наукового інституту філології та історії

Найбільшу відповідальність за виховання майбутнього держави несуть насамперед викладачі рідної мови і літератури, які формують у здобувачів освіти необхідні для подальшої педагогічної діяльності компетентності, виховують у них високі моральні якості й загальнолюдські цінності, навчають толерантності, гуманності, культури. Саме таких фахівців-філологів готували в різні часи викладачі нашого закладу вищої освіти.

Вагомий внесок у розбудову мовно-літературної освітньої галузі в нашому ЗВО зробили знані вчені, педагоги за покликанням, яких із вдячністю шанобливо згадують викладачі й студенти та нині послуговуються їхнім науково-методичним доробком.

Генріх Степанович Ковальчук (1936–2017)

Генріх Степанович Ковальчук народився 1 серпня 1936 р. у с. Буша Ямпільського району Вінницької області в родині службовців. Після закінчення у 1954 р. Ямпільської середньої школи п’ять років навчався на філологічному факультеті Ужгородського державного університету. Упродовж 1960–1964 рр. працював учителем історії, української та російської мов

і літератур, німецької мови в школах Вінницької та Житомирської областей. Наступні три роки навчався в аспірантурі на кафедрі української літератури Ужгородського університету. Після закінчення аспірантури в 1967 р. був направлений на роботу до Глухівського державного педагогічного інституту імені С. М. Сергєєва-Ценського на кафедру мов і літератури. Понад 37 років (з 1967 по 2004 р.) віддав Генріх Степанович науково-педагогічній праці в нашому ЗВО.

З вересня 1967 р. старший викладач кафедри мов і літератури Г. С. Ковальчук був обраний деканом факультету підготовки вчителів початкових класів. З грудня 1967 по серпень 1983 рр. виконував обов'язки проректора з навчальної та наукової роботи. У 1981 р. захистив кандидатську дисертацію на тему: «Зінаїда Тулуб – автор історичного роману» [3].

З 1983 р. працював доцентом кафедри мов та літератури. Г. С. Ковальчук – автор низки програм курсу «Дитяча література» для педвишів (1976, 1985), книг для читання й багатьох інших розвідок (наприклад, про життєву долю і художній доробок Т. Шевченка, З. Тулуб, І. Нечуя-Левицького, І. Франка тощо) [1, с. 154].

Генріх Степанович обіймав низку керівних посад. У 1988 р. був обраний деканом факультету дошкільного виховання, а в 1993 р. – деканом педагогічного факультету. Як декан двох потужних факультетів зробив значний унесок у справу підвищення якості підготовки вчителів і вихователів. Як член методичної ради союзного Міністерства освіти брав участь у розробленні всіх навчальних планів спеціальності «Педагогіка і методика початкового навчання (1973–1985). За завданням Міністерства освіти України очолював групу з розроблення навчального плану спеціальності «Педагогіка і методика початкового навчання, українська мова і література».

1998 р. Г. С. Ковальчук обраний на посаду проректора із заочної форми навчання, де зарекомендував себе здібним організатором, принциповим і відповідальним керівником. У кінці 90-х – на початку 2000-х рр. під його керівництвом була створена й розширена мережа консультаційних пунктів у різних регіонах України.

2004 р. був звільнений із роботи за власним бажанням (у зв'язку з погіршенням стану здоров'я) [3].

За успіхи в роботі був нагороджений почесними грамотами Міністерства освіти і науки України, медалями: «За доблесну працю», «А. С. Макаренко», «Ветеран праці», орденом «За заслуги III ступеня» і нагрудним знаком «Відмінник народної освіти Української РСР» (1982).

Катерина Григорівна Соп'яненко (1940–2023)

Катерина Григорівна Соп'яненко народилася 22 квітня 1940 р. у с. Вересоч Куликовського району Чернігівської області. Після закінчення Ніжинського державного педагогічного інституту імені М. В. Гоголя з 1962 р. по 1978 р. працювала вчителем української мови та літератури, співів Кучерівської середньої школи, була педагогом-організатором, завідувачем відділу культури м. Глухова Сумської області. Також з 1983 по 1985 рр. працювала вчителем української мови та літератури 4–10 класів Глухівської СШ № 1.

З квітня 1978 р. з перервами працювала асистентом кафедри мов і літератури Глухівського державного педагогічного інституту імені С. М. Сергєєва-Ценського. У 1985–2001 рр. К. Г. Соп'яненко працювала на посаді старшого викладача кафедри мов і літератури (з 1990 р. обрана на посаду старшого викладача кафедри української мови та літератури) [2].

Катерина Григорівна викладала такі дисципліни: методика викладання української мови в початкових класах, сучасна українська мова, культура мовлення, виразне читання, дитяча література, практикум із виразного читання та основ культури мовлення, методика викладання української літератури в школі та ін.

Постійно працювала над удосконаленням змісту і форм проведення лекційних, практичних і лабораторних занять, враховуючи нові підходи до гуманітарних наук та методики викладання літератури.

Підготувала кілька методичних посібників для студентів факультету української мови та літератури, зокрема «Практикум з виразного читання» (1990), «Вивчення української літератури в середній загальноосвітній школі. Курс лекцій. Частина І» (1999), «Творчий пошук нових форм, методів і засобів вивчення української літератури у сучасній середній загальноосвітній школі. Частина ІІ» (1999).

У 1991–1993 рр. працювала на посаді декана факультету підготовки вчителів початкових класів. У 2000 р. Катерина

Григорівна виконувала обов'язки заступника декана з виховної роботи факультету української мови і літератури. Була організатором мовних та літературних вечорів, «вогників», КВК, а також інших креативних заходів для студентів у позанавчальний час.

Давиденко Галина Йосипівна (1953–2011)

Народилася 14 червня 1953 р. у с. Юрасівка Ямпільського району Сумської області. Педагогічну діяльність розпочала на посаді завідувача дитячого сектору Будинку культури в м. Шостка. Після закінчення в 1976 р. філологічного факультету Сумського державного педагогічного інституту ім. А. С. Макаренка працювала вчителем російської мови та літератури, організатором позакласної роботи у Воронізькій середній школі №1 Шосткинського району та в середніх школах №4 і №5 м. Шостка.

Галина Йосипівна пройшла шлях від шкільного вчителя – до науковця, талановитого фахівця, визначного методиста в галузі зарубіжної літератури. У 1990 р. без відриву від виробництва захистила кандидатську дисертацію в Московському державному педагогічному університеті ім. В. І. Леніна. Із 1991 по 1995 рр. працювала старшим викладачем, доцентом кафедри російської та зарубіжної літератури Криворізького державного педагогічного інституту [1, с. 70; 2].

Учене звання доцента Галині Йосипівні було присвоєно в 1993 р. У 1995 р. у Харківському державному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди вона захистила докторську дисертацію «Методичні основи роботи з текстом художнього твору в школі». Учене звання професора було присвоєно у 2002 р. Протягом 1995–1997 рр. Г. Й. Давиденко працювала завідувачем кафедри мовної підготовки Київського інституту внутрішніх справ МВС України.

Із 1997 по 2002 рр. Галина Йосипівна була професором кафедри української літератури та методики її викладання Глухівського державного педінституту. Із 2002 р. й до кінця життя в цьому ж виші вона очолювала кафедру зарубіжної літератури та методики її викладання. За сумісництвом обіймала посаду професора кафедри соціальних і економічних дисциплін Шосткинського інституту Сумського державного університету [1, с. 70].

Г. Й. Давиденко успішно розв'язувала проблему залучення молоді до найвищих досягнень світової літератури і культури, працювала зі студентськими проблемними групами. Майбутні філологи були захоплені високим рівнем викладання навчального матеріалу, емоційністю та вишуканістю стилю професора. Молоді науковці під її керівництвом неодноразово перемагали в усеукраїнських конкурсах із зарубіжної літератури.

За участь у Всеукраїнському конкурсі «Мій друг – підручник» очолюваний нею колектив кафедри у 2008 р. нагороджений Грамотою Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, видавництвами «Шкільний світ», «Генеза» за 1 місце в номінації «Кращий опис роботи» за підручниками Є. В. Волощук «Зарубіжна література» для 5 та 6 класів.

Із 2007 р. Галина Йосипівна входила до складу групи незалежних експертів, яка проводила експертизу рукописів підручників із зарубіжної літератури для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів відповідно до Державного стандарту.

Г. Й. Давиденко – автор понад 100 наукових і навчально-методичних праць із методики викладання зарубіжної літератури та історії зарубіжної літератури. Серед них – «Історія західноєвропейської літератури раннього і зрілого Середньовіччя», «Історія зарубіжної літератури середніх віків та доби Відродження» (у співавторстві), «Історія зарубіжної літератури XVII–XVIII століть» (у співавторстві), «Історія зарубіжної літератури XIX – початку XX століть» (у співавторстві), «Історія зарубіжної літератури XX століття» (у співавторстві), «Історія новітньої зарубіжної літератури» (у співавторстві), «Вивчення творів зарубіжної літератури у початкових класах», «Методика роботи з текстом художнього твору в школі» та ін. [1, с. 70].

Як творча людина з потужним науковим потенціалом, вона передавала свій досвід колегам, стимулювала їх до наукової діяльності. За її посібниками з історії зарубіжної літератури, написаних у співавторстві, нині навчаються здобувачі освіти різних педагогічних ЗВО України, працюють учителі.

Нагороджена нагрудним знаком «Відмінник народної освіти УРСР», Подякою Президента України, грамотами Академії педагогічних наук України, Міністерства освіти і науки України, голови Сумської обласної державної адміністрації. Ім'я Г. Й. Давиденко занесено до «Шанувальної грамоти вчителя

України», книг «Сумщина в іменах», «Женщины в судьбе Шостки». Померла 28 вересня 2011 р. [1, с. 70; 2].

Володимир Михайлович Куриленко (1948–2012)

Народився 18 листопада 1948 р. у с. Тальки Новоград-Волинського району Житомирської обл. У 1970 р. закінчив філологічний факультет Житомирського педагогічного інституту й почав працювати вчителем української мови і літератури в Червоновільській восьмирічній школі Новоград-Волинського району. Після служби в армії (1972–1973) учителював у Городницькій СШ Житомирської області.

Володимир Михайлович Куриленко працював у Глухівському ЗВО 32 роки. Із 1974 р. він обіймав посади асистента, викладача, старшого викладача, доцента, завідувача кафедри мов і літератури Глухівського педагогічного інституту.

У 1985 р. захистив дисертацію «Лексика тваринництва у поліських говорах» у спеціалізованій ученій раді Ужгородського університету й отримав науковий ступінь кандидата філологічних наук. У 1986 р. рішенням атестаційної комісії при Раді Міністрів СРСР йому було присвоєне вчене звання доцента по кафедрі мов і літератури.

Із 1987 по 1988 рр. виконував обов'язки декана факультету підготовки вчителів початкових класів. У вересні 1988 р. перевівся на посаду доцента кафедри української мови Рівненського педагогічного інституту.

Із 1990 по 1995 рр. В. М. Куриленко обіймав посаду ректора Глухівського державного педагогічного інституту ім. С. М. Сергєєва-Ценського. У 1995–1998 рр. працював на посаді доцента кафедри української мови і літератури. У серпні 1998 р. Володимир Михайлович Куриленко очолив новостворений факультет української мови і літератури (з 2002 р. – філологічний факультет), на якому здійснювалася підготовка фахівців за спеціальністю «Українська мова і література».

У 1998-2012 рр. він був доцентом кафедри української мови та деканом (по 2006 р.) філологічного факультету Глухівського державного педагогічного інституту (з 2001 р. – університету).

Основним напрямом наукових досліджень В. М. Куриленка була діалектологія. У 2003–2005 рр. він керував науково-дослідною лабораторією «Проблеми дослідження ареалогії та генези східнополіського діалекту української мови», був членом оргкомітету, відповідальним редактором і відповідальним за

випуск збірника матеріалів Міжнародної наукової конференції «Діалектна лексика: лексикологічний, лексикографічний та лінгвогеографічний аспекти», проведеної в Глухові 17–19 березня 2004 року Інститутом української мови НАН України та кафедрою української мови Глухівського державного педагогічного університету на базі останнього [4, с. 11].

В. М. Куриленко – автор понад 70 наукових і навчально-методичних праць із діалектології, історичної граматики, старослов'янської мови, зокрема чотирьох монографій та навчального посібника для студентів закладів вищої освіти з грифом Міністерства освіти й науки України.

Під його авторством видані монографії «Лексика тваринництва поліських говорів» (у співавторстві; 1991), «До ареалогії та стратиграфії північних (поліських) говорів» (2001), «Атлас лексики тваринництва у поліських діалектах» (2004), «Східне Полісся: лінгвістичний та історико-археологічний аспекти» (у співавторстві; 2007), навчальний посібник «Полісся: діалектна ареалогія та стратиграфія» (2004) та ін.

На результати його дослідження посилаються автори Етимологічного словника української мови [4, с. 18]. З монографією «До ареалогії стратиграфії північних (поліських) говорів» та «Атласом лексики тваринництва у поліських діалектах» можна ознайомитися у бібліотеках різних країн світу.

В. М. Куриленко багато уваги приділяв громадській роботі. Упродовж багатьох років очолював Глухівське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка, був головою літоб'єднання «Українська хвиля». У 1998–2007 рр. був головним редактором університетської газети «Освітянські обрії».

За вагомий внесок у розвиток педагогічної справи в Україні нагороджений почесною відзнакою голови Сумської облдержадміністрації, Нагрудними знаками Міністерства освіти і науки України «Відмінник освіти України», нагрудним знаком «За наукові досягнення». Володимир Михайлович був номінований на премію Американського біографічного інституту «Людина року-2003». Інформацію про нього вміщено у біографічному збірнику «Люди сучасності: Хто є хто» [4, с. 20–21].

Помер 15 листопада 2012 р. у м. Глухів.

Володимир Йосипович Гриневич (1968–2018)

Володимир Йосипович Гриневич народився 22 жовтня 1968 р. у с. Яснозір'я Віньковецького району Хмельницької

області. У 1989 р. вступив на педагогічний факультет Глухівського педагогічного інституту ім. С. М. Сергєєва-Ценського, який закінчив у 1994 р., отримавши кваліфікацію вчителя початкових класів та української мови і літератури. З вересня цього ж року працював асистентом кафедри української мови та літератури.

З цього часу починає всебічно розкриватися його науковий і педагогічний талант, уміння на високому науково-методичному рівні викладати студентам навчальний матеріал, активно залучати молодь до вивчення української літератури з найдавніших її часів до сучасності.

У 1997–2000 рр. навчався в аспірантурі Інституту педагогіки АПН України. У 2001 р. захистив кандидатську дисертацію на тему «Формування в майбутніх учителів-словесників умінь аналізувати образи-персонажі літературних творів історичної тематики» (спеціальність: 13.00.02 – Теорія і методика навчання (українська література)) [2].

Весь його трудовий шлях пройшов на кафедрі української мови, літератури та методики навчання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

З вересня 2000 р. по вересень 2002 р. працював на посаді старшого викладача, а потім – доцента кафедри української літератури (до 13 вересня 2018 р.). З січня 2003 р. по вересень 2005 р. кандидат педагогічних наук, доцент Володимир Йосипович Гриневич був завідувачем кафедри української літератури [1, с. 154].

Володимир Йосипович був добре знаним у своїй галузі фахівцем, автором численних наукових праць із методики викладання української літератури у вищих навчальних закладах, з історії української літератури. Він є автором низки біографічних розвідок про Олександра Довженка, ініціатором і організатором проведення щорічних Довженківських читань. В. Й. Гриневич підтримував тісні зв’язки з колективом Сосницького літературно-меморіального музею імені Олександра Довженка.

У науковій і навчально-методичній роботі Володимир Йосипович був продовжувачем ідей своїх мудрих наставників і викладачів, зокрема доктора педагогічних наук, професора Н. Й. Волошиної, під умілим керівництвом якої захистив

дисертацію, також Г. С. Ковальчука, В. М. Куриленка, К. Г. Соп'яненко, В. А. Каліш, В. О. Собко та ін.

В. Й. Гриневич – автор змістовних навчально-методичних посібників, статей, опублікованих у провідних фахових виданнях. У колі його наукових інтересів було дослідження специфіки вивчення й аналізу історичних образів-персонажів студентами-філологами в системі здобуття ними фахової освіти, зокрема під час опанування навчальних курсів давньої української літератури та історії української літератури ХХ століття.

В. Й. Гриневич створив оригінальну методику вивчення історичних образів-персонажів майбутніми вчителями української мови і літератури й обґрунтував її важливість у процесі формування в студентів професійних педагогічних умінь і навичок. Його методи, методичні прийоми, принципи і форми роботи, схеми аналізу образів-персонажів творів історичної тематики і нині використовують колеги й здобувачі вищої освіти.

Як свідомий громадянин своєї держави Володимир Йосипович докладав багато зусиль до відродження української ментальності, культури і мови, української церкви, займав активну позицію щодо розбудови незалежної демократичної держави України, як «свободівець» брав активну участь у громадській діяльності Глухівського НПУ ім. О. Довженка, міста Глухова.

За багаторічну сумлінну працю, особистий внесок у підготовку висококваліфікованих спеціалістів, плідну науково-педагогічну діяльність у 2004 р. був відзначений Почесною грамотою Міністерства освіти і науки України.

Помер 12 вересня 2018 р. у м. Глухів.

Отже, згадані науково-педагогічні працівники здійснювали високопрофесійну плідну багаторічну науково-педагогічну діяльність задля розвитку спеціальності «Українська мова і література» в університеті, мали незаперечний вплив на формування національно свідомих особистостей майбутніх учителів-словесників. Цінним є їхній особистий внесок у підготовку висококваліфікованих спеціалістів й розвиток сфери освіти і науки України.

Нині на кафедрі української мови літератури та методики навчання працюють десять досвідчених фахівців, які на високому професійному рівні поєднують два важливі вектори викладацької роботи — навчально-методичну діяльність і науково-дослідну.

Науково-педагогічні працівники кафедри формують учителів-словесників для ЗЗСО та ЗФПО, фахівців, котрі здатні у власній діяльності органічно поєднувати креативність із виразними національно-ментальними рисами, бути майстрами-дослідниками, мати риси вихователя і психолога, філософа й мовознавця, літературознавця, культуролога й естета, наповнювати життєдіяльність сучасних школярів морально-етичними й культурно-естетичними цінностями української та світової культури, стимулювати потяг до істини, розвивати нестандартність і гнучкість мислення, прагнення до саморозвитку й самовдосконалення, виховувати молоду генерацію активних, діяльнісних громадян, здатних протистояти російській агресії та гідно репрезентувати й утверджувати власну державу в європейському співтоваристві.

Науково-педагогічні працівники кафедри української мови, літератури та методики навчання постійно підвищують рівень самоосвіти, удосконалюють власні методики, виконуючи наукові дослідження, здійснюючи науково-пошукову діяльність. Хоча коло наукових інтересів викладачів відповідає комплексній темі кафедри, однак кожен із дослідників ґрунтовно вивчає окремий аспект фахової підготовки майбутніх учителів-словесників. Так, завідувач кафедри доктор педагогічних наук, професор Н. В. Гоголь досліджує вплив художньої літератури на становлення юної особистості [5; 10; 58; 59], доводить важливість літературної освіти для формування в здобувачів освіти національної свідомості та ідентичності [44; 39], обґрунтовує важливість культурологічного підходу у фаховій підготовці педагога [6; 62].

Доктор філологічних наук, професор А. О. Новиков розглядає внесок українських письменників у продовження традиції формування національної ідентичності. Основні напрями наукових досліджень ученого – українська драматургія й театр, творча спадщина Марка Кропивницького й Олександра Довженка, сучасна українська література. Він є автором понад 200 наукових праць, серед яких низка монографій: «Український театр і драматургія: від найдавніших часів до початку ХХ ст.» [41], «Літературні пріоритети Олександра Довженка» (у співавторстві) [40], «Олександр Довженко в рецепції сучасної наукової думки» (у співавторстві) [28], «Учитель корифеїв: життя Марка Кропивницького» [42] та ін.

Кандидат педагогічних наук, доцент Н. І. Гричаник досліджує взаємозв'язки національної та інонаціональної літератур із метою увиразнення процесу національної ідентичності крізь призму класичних художніх творів [51; 52]; займається питаннями формування аналітичних здібностей здобувачів освіти під час шкільного аналізу різножанрових художніх творів української та зарубіжної класики [7; 8; 9;53].

Кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри української мови, літератури та методики навчання М. Ю. Кабиш досліджує теоретичні й методичні засади розвитку педагогічної майстерності, особливості педагогічної діяльності викладачів загальноосвітніх дисциплін закладів професійної освіти [15]; фоностилістичні засоби творення звукової образності та фоносемантичної тональності, семантику та функції звукопису в художньому мовленні [14].

Науково-професійні інтереси О. М. Корчової, кандидата педагогічних наук, доцента кафедри української мови, літератури та методики навчання торкаються проблем формування риторичної компетентності майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей в умовах нової української школи [19; 20; 21; 53]; визначення лінгвістичних і лінгводидактичних основ культури мовлення здобувачів вищої освіти [25; 55]; з'ясування стилістичних особливості офіційно-ділової комунікації в освітній сфері [26].

Професійну діяльність Г. П. Кузнецової, кандидата педагогічних наук, доцента кафедри української мови, літератури та методики навчання, зосереджено в колі таких наукових інтересів: лінгвістичні та лінгводидактичні основи формування фонетичної компетентності майбутніх учителів-словесників у вимірах нової української школи [23; 24; 27]; актуальні проблеми стилістичної та риторичної підготовки здобувачів вищої освіти соціономічних спеціальностей, офіційно-ділова комунікація в освітній адміністративно-управлінській сфері спілкування [25; 26].

Галина Петрівна Кузнецова розпочала свою діяльність в університеті з 1997 року, обіймала посади завідувача практик та викладача кафедри української мови. У 2006 р. в АПН України захистила кандидатську дисертацію «Формування в студентів філологічних факультетів готовності до викладання української

літератури в процесі педагогічної практики» зі спеціальності 13.00.02 – теорія і методика навчання (українська література). У 2013 р. їй присвоєно вчене звання доцента кафедри загального мовознавства та української філології.

Із 2009 р. на посаді керівника Інституту допрофесійної та післядипломної освіти Глухівського НПУ ім. О. Довженка Галина Петрівна налагоджувала тісні зв'язки університету з управліннями та відділами освіти, закладами загальної середньої освіти України, а впродовж 2011–2022 рр. як перший проректор здійснювала координацію та організацію діяльності університету.

Кузнецова Г.П. – автор понад 80 наукових праць, із них: монографії «Педагогічна практика – основа фахової вправності майбутнього вчителя-словесника» (2013), «Менеджмент української освіти в контексті євроінтеграції» (2017) та ін.;навчальні, навчально-методичні посібники «Стилістика і культура ділового українського мовлення в освітній сфері спілкування» (2013), «Офіційно-ділова комунікація в системі адміністративно-управлінської діяльності ВНЗ»(2013) та ін.; статті у фахових, закордонних виданнях Scopus та Web of Science, зокрема «Електронний текст як лінгвістичне явище» (2016), «Акцентологія в системі української мови та лінгводидактики» (2017) тощо.

Галина Петрівна нагороджена знаками «Петро Могила», «Відмінник освіти України», «Ушинський К. Д.», грамотами Міністерства освіти і науки України, Сумської обласної державної адміністрації, Управління освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації [1].

Кандидат філологічних наук, доцент Т. В. Клейменова досліджує літературознавчі питання, зокрема поетику прози маловідомих літераторів-педагогів кінця XIX–XX ст. [16; 17; 18; 58;59; 60]; є співавторкою навчально-методичних праць із вивчення історії української літератури в педагогічних закладах вищої освіти [39; 44].

Професійну діяльність І. О. Кухарчук, кандидата педагогічних наук, доцента кафедри української мови, літератури та методики навчання, зосереджено на теоретико-методичних засадах формування синтаксичної компетентності в майбутніх учителів-словесників [29; 32; 33]; актуальних проблемах формування культури професійного мовлення майбутніх учителів

[25; 30]; офіційно-діловій комунікації в освітній адміністративно-управлінській сфері спілкування [26].

Кандидат педагогічних наук, доцент Л. В. Лучкіна-Загородня досліджує закономірності та методику формування комунікативних компетентностей майбутнього вчителя як одного із найважливіших інструментів професійної діяльності сучасного фахівця, зокрема робота спрямована на вдосконалення техніки усного і писемного мовлення, застосування невербальних засобів спілкування, формування вмінь правильно і логічно висловлювати свої думки відповідно до сфери спілкування та стилю мовлення, оволодіння майстерністю публічного виступу тощо [31; 54; 57; 56].

Кандидат філологічних наук, доцент Н. С. Медвідь досліджує лінгвокультурологічні особливості художнього тексту [36; 37]; аналізує мовні одиниці тексту, що ідентифікують його з українським етнокультурним простором та є маркерами національної картини світу [38; 39]; визначає закономірності функціонування офіційно-ділового стилю давньоукраїнської літературної мови XVII-XVIII ст., жанрово-стилістичну характеристику та мовні засоби ділової документації канцелярій Гетьманщини [35].

Коло наукових інтересів І. В. Холявко, кандидата філологічних наук, доцента кафедри української мови, літератури та методики навчання, становить така проблематика: актуальні проблеми мовленнєвої культури наукової комунікації [45; 46]; науковий текст в аспекті девіатології, науковий текст як об’єкт редагування [49; 50]; синергетичний підхід до вивчення наукової мови [47; 48].

Колектив викладачів кафедри української мови, літератури та методики навчання – це колектив однодумців, яких об’єднує процес педагогічного пошуку, спрямований на формування професійної компетентності здобувачів освіти, розвиток їхнього творчого потенціалу, створення належних умов для самореалізації. Саме творчий пошук і органічне поєднання науково-дослідної та навчально-методичної роботи, скеровані на підготовку високопрофесійних фахівців для ЗЗСО, ЗФПО та ЗВО, визначають «педагогічний портрет» кафедри української мови, літератури та методики навчання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Впровадження інноваційних технологій і здійснення міжнародної співпраці кафедри української мови, літератури та методики навчання. Науково-педагогічні працівники кафедри української мови, літератури та методики навчання постійно підвищують свій професійний рівень, проходячи закордонні стажування в різних закладах освіти, як-от: Куявський університет (м. Влоцлавек, Польща); Білостоцький університет (м. Білосток, Польща); Ягеллонський університет (м. Краків, Польща); Міжнародний історичний бібліографічний інститут (м. Дубаї, ОАЄ); Польсько-українська фундація «Інститут Міжнародної Академічної і Наукової Співпраці» (IIASC) на базі Вищого Семінаріуму Духовного університету UKSW (м. Варшава, Польща); Науково-дослідний інститут Люблінського науково-технологічного парку (м. Люблін, Польща); Міжнародна академія прикладних наук (м. Ломжа, Республіка Польща) [11; 12; 13].

Викладачі кафедри упродовж останніх років опубліковали наукові статті у виданнях, що індексуються у наукометричних базах: Scopus – 12, Web of Science – 30 публікацій.

Викладачі активно долучаються до міжнародної співпраці. Так, Г. П. Кузнецова декілька років поспіль є членом редколегії міжнародного періодичного видання «International Journal of Current Approachesin Language, Education and Social ciences» (Туреччина).

Викладачі кафедри активно долучаються до рецензування наукових матеріалів у закордонних виданнях різного рівня. У 2023 р. Н. В. Гоголь була рецензентом закордонної монографії «Ukrainska kultura i literature wobec przemian spolecznych» / pod red. Katarzyny Jakubowskiej-Krawczyk, Pauliny Olechowskiej, Marty Zambrzyckiej. Warszawa 2023. 225 с. У 2024 р. Н. В. Гоголь і Н. І. Гричаник рецензували наукові статті здобувачів освіти, що публікувалися в закордонному збірнику наукових праць «Studia Ucrainica Varsoviensia». Викладачі мали можливість оцінити наукові шукання здобувачів освіти як закордонних, так і українських ЗВО.

Позитивною динамікою в розширенні горизонтів наукової співпраці з міжнародними партнерами є участь викладачів кафедри в різних проєктах. Варто зазначити, що у 2018 р. колектив викладачів кафедри подав проєкт «Мовна стратегія Європейського Союзу – основа розвитку громадянського суспільства в Україні» на отримання міжнародного гранту на

Конкурс Програми Європейського Союзу Еразмус+ за напрямом «Жан Моне» (доц. Г. П. Кузнецова, І. О. Кухарчук, І. В. Холявко, ст. викл. О. М. Корчова). У 2019 р. колектив викладачів кафедри презентував проєкт «Впровадження мовної стратегії ЄС у громадянське суспільство України» на отримання міжнародного гранту на Конкурс Програми Європейського Союзу Еразмус+ за напрямом «Жан Моне» (доц. Г. П. Кузнецова, І. О. Кухарчук, І. В. Холявко, ст. викл. О. М. Корчова) [11; 13].

З 2023 р. кафедра української мови, літератури та методики навчання налагодила тісну співпрацю з кафедрою україністики Варшавського університету (завкафедри – д-р Катажина Якубовська), яка полягає в організації та проведенні низки спільних наукових та навчально-методичних заходів. Завдяки тісній співпраці з 2023 р. щорічна студентська науково-практична конференція «Сучасні тенденції та перспективи мовно-літературної освіти в Україні» набула статусу з міжнародною участю. Викладачі кафедр також брали неодноразову участь у наукових заходах, організованих кафедрою україністики Варшавського університету. 15–16 червня 2023 року проф. А. О Новиков, доц. Н. В. Гоголь та доц. В. А. Каліш виступили на конференції «Tradycje i wyzwania studiów ukrainistycznych we współczesnym świecie» [11].

30 листопада – 1 грудня 2023 р. здобувачі освіти спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література) В. Скосер, В. Митько, Д. Скрипка взяли активну участь у роботі міжнародної наукової конференції молодих україністів «Культура на полі бою. Українська мова, література, мистецтво, медіа в умовах війни». 16 лютого 2024 р. доктор габілітований, проф. Марті Замбжицька взяла участь в інтенсиві «Навчання української літератури в 5–7 класах НУШ : теорія і практика», який проводила кафедра спільно з Інститутом педагогіки НАПН України та Центром професійного розвитку працівників Глухівської міської ради. Польська колега ознайомила присутніх із особливостями залучення української літератури в освітній процес польських університетів.

У 2023/2024 н.р. студенти спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література) А. Ананьєва, С. Білоус, О. Гвоздь, А. Демченко, А. Дерев’янко, С. Журавльова, А. Кохан, М. Скоробагатий, В. Скосер, О. Сміляк, К. Хамматова, Н. Чечель А. Шарапова, Ю. Щасна взяли активну участь у роботі зимової

школи «Символічна культура та ідентичність формування ставлення та спілкування», яку проводила кафедра україністики Варшавського університету з 28.02.2024 р. по 12.03.2024 р. Здобувачі освіти прослухали низку цікавих та інформативних лекцій, виконали творчі завдання і після закінчення отримали сертифікати.

З 03.06.2024 по 07.06.2024 р.у проф. А. О. Новиков, доц. Н. В. Гоголь, доц. Н. С. Медвідь пройшли очне міжнародне стажування «Формування професійно-педагогічної компетентності і розвиток фахової майстерності учасників освітнього процесу у сфері дошкільної, початкової, загальної середньої та вищої освіти з інтеграцією в європейській освітній простір» обсягом 30 год. у Міжнародній академії прикладних наук (м. Ломжа, Польща). Викладачами були проаналізовані особливості організації освітнього процесу всіх рівнів у Польщі; вивчений досвід використання інноваційних методів, прийомів, форм і засобів педагогічної діяльності, а також подані до друку в науковому часописі «Zeszyty Naukowe MANS w Łomży наукові публікації. Викладачі відзначили, що досвід польських колег щодо формування професійно-педагогічної компетентності і розвитку фахової майстерності учасників освітнього процесу у сфері загальної середньої та вищої освіти, використання інноваційних методів, форм і засобів педагогічної діяльності може бути застосований в освітніх закладах України.

Отже, науково-педагогічні працівники кафедри української мови, літератури та методики навчання є авторами/співавторами низки актуальних та ґрунтовних наукових і навчально-методичних праць, які успішно впроваджуються в освітній процес ЗЗСО, ЗФПО та ЗВО. Професорсько-викладацький колектив кафедри на високому науково-методичному рівні проводить навчальні заняття, гостьові лекції, здійснює наукове консультування; керує написанням студентських наукових робіт, дисертаційних досліджень, наукових проєктів тощо; готує студентів до участі в конференціях, конкурсах, олімпіадах. Викладачі постійно працюють над підвищенням власного професійного рівня, проходять закордонні стажування, курси підвищення кваліфікації, долучаються до вебінарів, тренінгів, майстер-класів тощо, а здобуті нові знання ефективно впроваджують у професійну діяльність.

Список використаної літератури та джерел

1. Альманах університетської слави. Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (1874–2019) / гол. ред. Курок О. І. Суми, ПВП «Видавничий будинок «Еллада», 2019. 196 с.

2. Архівні справи Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (1874–2024 рр.).

3. ВАГНПУ. – Особова справа (Ковальчук Г. С.) . 153 л.

4. Володимир Михайлович Куриленко (1948–2012) : біобібліогр. покажчик до 75-річчя з дня народження / Кафедри історії, правознавства та методики навчання й української мови, літератури та методики навчання Глухівського нац. пед. ун-ту ім. О. Довженка ; [керівник вид. проєкту О. І. Курок ; уклад. : А. П. Гриценко, Н. В. Гоголь]. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 48 с. : фото. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»).

5. Гоголь Н. В. Відображення історичного минулого України у пригодницькій повісті Зірки Мензатюк «Таємниця козацької шаблі». *Науковий потенціал дослідника: філологічні та методичні пошуки:* зб. наук. пр. викладачів і студентів [вип. 9] / відп. ред. В. А. Каліш. Суми : ФОП Цьома С. П., 2021. 398 с. С. 98–103;

6. Гоголь Н. В. Культурологічний підхід у змісті шкільної літературної освіти: *монографія.* Суми: ФОП Цьома С. П., 2021. 540 с.

7. Гричаник Н.І. Методичні прийоми навчання студентів шкільного аналізу епічних творів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. *Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Вип. 79. Т. 1. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 104–108. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/34510

8. Гричаник Н.І. Місце і роль практичного заняття під час упровадження методики навчання студентів-філологів шкільного аналізу епічних творів. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 32. Т.2., 2021. С. 71–75. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2021/32/part_2/16.pdf

9. Гричаник Н.І. Основні етапи проведення лабораторних занять із методики навчання студентів-філологів шкільного аналізу епічних творів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. / [редкол.: А. В. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : КПУ, 2021. Вип. 74. Т. 2. 216 с., С. 151–156. URL: http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2021/74/part_2/31.pdf

10. Дічек Н. П., Іванюк Г. І., Гоголь Н. В. Сучасна українська молодь у діалозі із Григорієм Сковородою: деякі результати польових досліджень. *Education and Pedagogical Sciences» («Освіта та педагогічна наука»)* № 2 (180). 2022. С. 3–16

11. Звіт про діяльність на посаді виконувача обов’язків ректора Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка Олександра Курка за 2023 рік. Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2024. 290 с.

12. Звіт ректора Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка Курка Олександра Івановича за 2017 рік. Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2017. 294 с.

13. Звіт ректора Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка Курка Олександра Івановича за 2021 рік. Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2021. 345 с.

14. Кабиш М. Ю. Звукопис в українській поезії першої половини XX століття: семантика, функції : автореф. дис. … канд. філол. наук : 10.02.01 – українська мова ; Інститут української мови НАН України. Київ, 2015. 22 с.

15. Кабиш М. Ю. Розвиток педагогічної майстерності викладачів загальноосвітніх дисциплін закладів професійної освіти: теорія і практика : монографія. Київ : Видавництво Людмила, 2023. 452 с.

16. Клейменова Т. В. Образ учителя на тлі воєнної дійсності в кіноповісті «Повість полум'яних літ» Олександра Довженка та повісті «Танок смерті» Івана Садового. *Закарпатські філологічні студії.* 2020. Випуск 13. Том 3. С. 107–112.

17. Клейменова Т. В. Феномен письменників-педагогів і «вчительської» прози кінця XIX – перших десятиліть XX ст. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету.* Серія: Філологія. 2021. № 47. Том 3. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 13–17.

18. Клейменова Т. Специфіка психологізму повісті «Проти хвиль» М. Колцуняк. *Південний архів*: збірник наукових праць. Філологічні науки. Херсон, 2017. Випуск 69. С. 23–26.

19. Корчова О. М. Практична риторика : програма навчальної дисципліни для здобувачів вищої освіти за соціономічними спеціальностями. Суми : ТОВ «Вид.-поліграфічне підприємство «Фабрика друку», 2016. 224 с.

20. Корчова О. М. Риторична компетентність майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей вищих педагогічних навчальних закладів (діагностичний аспект) : навч.-метод. посіб. Суми : ПКП «Еллада S», 2015. 156 с.

21. Корчова О. М. Розвиток критичного мислення в студентів педагогічних закладів вищої освіти на заняттях із риторики. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки*. 2020. № 1. С. 340−345

22. Крижанівський В. Викладачі Глухівського інституту (1874–1924 рр.). Глухів, 2017. 95 с.

23. Кузнецова Г. П. До джерел формування фонетичної компетентності майбутніх учителів української словесності *«Вісник науки та освіти»* (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)». 2024. N. 5(23) 2024. С. 1061–1077. URL: https://mail.google.com/mail/u/0/#inbox/FMfcgzQVwngWzsPjmsfkbqRKwKxKmWxL?projector=1&messagePartId=0.1

24. Кузнецова Г. П. До проблеми компетентності майбутніх учителів-словесників у вимірах нової української школи: фоностилістичнй аспект. Philological sciences: development prospects in countries of Evrope at the

beginning of the third millennium: Collective monograph. Stalowa Wola: Izdevnieciba "Baltija Publishising", 2018. 336 p. P. 165–184.

25. Кузнецова Г. П., Корчова О. М., Кухарчук І. О., Холявко І. В. Культура мовлення та риторика : навч. посіб. Суми : Еллада, 2020. 320 с.

26. Кузнецова Г. П., Кухарчук І. О., Корчова О. М. Ортологічні основи офіційно-ділового мовлення в галузі педагогічної освіти : навч. посіб. Глухів : РВВ Глухівського НПУ ім. О. Довженка, 2020. 300 с.

27. Кузнецова Г.П. Супрасегментні фонетичні одиниці в лінгводидактичній підготовці майбутніх учителів української мови і літератури. *Збірник наукових праць Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи.Вип.2 (10),* Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини / за ред.С. В. Совгіра. Умань : Візаві, 2023. 140 с. С. 6–19. URL: *http://ppsh.udpu.edu.ua/issue/view/17241*

28. Курок О. І., Кузнецова Г. П., Новиков А. О., Троша Н. В. та ін. Олександр Довженко в рецепції сучасної наукової думки : монографія / за ред. А. О. Новикова. Харків : ХІФТ, 2019. 416 с.

29. Кухарчук І. О. Синтаксис складного речення : електронний навчальний посібник. Глухів, 2016. URL : http://library.gnpu.edu.ua/books/Syntax%20sentence/index.htm

30. Кухарчук І., Лучкіна Л., Марєєв Д., Холявко І. Українська мова за професійним спрямуванням: практикум: навчальний посібник. Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2021. 133 с.

31. Кухарчук І., Лучкіна Л. Риторична компетентність учнів: зміст, структура та шляхи формування. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2021. С. 149-161.

32. Кухарчук І.О., Карпенко О.В. Інтерактивні технології навчання під час вивчення синтаксису у 8-му класі. *Contemporary problems of pedagogy amidst the European integration of educational environment: theory and practice : Scientific monograph*. Riga, Latvia : "Baltija Publishing", 2023. 468 p. С. 166-188

33. Кухарчук І.О. Сучасні технології навчання синтаксису української мови в закладах загальної середньої освіти в контексті європейських орієнтирів. *Europeanization of the educational environment: realities and prospects : scientific monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing*, 2023. 412 p. С. 200-225. http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/book/348)

34. Магістерське дослідження як підсумковий етап науково-дослідницької роботи здобувачів вищої освіти : навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література) / А. О. Новиков, Т. В. Клейменова, Н. В. Троша, С. В. Цінько; Глухівський НПУ ім. О. Довженка. Глухів, 2020. 96 с.

35. Медвідь Н. С. Українська мова гетьманських канцелярій XVII–XVIII століть. Innovative pathway for the development of modern philological sciences in Ukraine and EU countries : Scientific monograph. Volume 2. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2022. P. 600–627.

36. Медвідь Н. Лінгвофілософські засади становлення лінгвокультурології. Людино- й культурознавчі пріоритети сучасного мовознавства: напрями, тенденції та міждисциплінарна методологія:

колективна монографія / гол. ред. К. І. Мізін. Переяслав-Хмельницький; Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2019. С. 62–70.

37. Медвідь Н. С. Лінгвокультуреми в українській соціально-психологічній прозі першої половини XX ст. : дис. …канд. філол. наук : 10.02.01 – українська мова. Київ : Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2009. 278 с.

38. Медвідь Н.С., Марєєв Д.А., Каліш В.А. Історія української мови : методичні вказівки до практичних занять. Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2023. 84 с.

39. Методичні рекомендації до практичних занять і самостійної роботи з навчальної дисципліни «Історія української літератури: XIX ст. – поч. XX ст.»: навчально-методичний посібник для студентів спеціальностей 014 Середня освіта (Українська мова і література), 035 Філологія / автори-укладачі Гоголь Н. В., Клейменова Т. В.; Глухівський НПУ ім. О. Довженка. Глухів, 2024. 108 с.

40. Новиков А., Троша Н., Максимчук-Макаренко С. Літературні пріоритети Олександра Довженка : монографія / А. О. Новиков, Н. В. Троша, С. О. Максимчук-Макаренко / за ред. проф. А. О. Новикова. Суми : Видавництво Вінниченка Миколи Дмитровича, 2016. 212 с.

41. Новиков А. О. Український театр і драматургія: від найдавніших часів до початку XX ст. : монографія. Харків: Харківське історико-філологічне товариство, 2015. 412 с.

42. Новиков А. О. Учитель корифеїв: життя Марка Кропивницького. Харків : ХІФТ, 2019. 248 с.

43. Семеног О.М., Базиль Л. О., Дятленко Т. І. Фахова практика вчителя-словесника : навч. посіб. Луганськ : Ноулідж, 2011. 496 с.

44. Тестовий контроль успішності здобувачів вищої освіти з історії української літератури (І пол. XX століття): навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література) /автори-укладачі Гоголь Н. В., Клейменова Т. В.; Глухівський НПУ ім. О. Довженка. Глухів, 2023. 178 с.

45. Холявко І. В. Засоби експресивності в українських мовознавчих наукових статтях. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис».* 2020. № 8. С. 185–190

46. Холявко І. В. Наукова комунікація в руслі прагматичної інтерпретації. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації.* 2020. Том 31 (70). № 2. Ч. 1. С. 84–89

47. Холявко І. В. Науковий текст у соціокультурному просторі сучасності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2017. № 26. С. 81–84.

48. Холявко І. В. Сучасний науковий дискурс як синергетична єдність комунікативних дій. *Topical issues of the development of modern science. Abstracts of the 2nd International scientific and practical conference. Publishing House «ACCENT». Sofia, Bulgaria, 2019. Pp. 94–99. URL:* http://sci-conf.com.ua

49. Холявко І. В. Редагування як лінгвометодична технологія в професійній підготовці магістрів-філологів. *Ricerche scientifiche e metodi della*

loro realizzazione: esperienza mondiale e realtà domestiche: Raccolta di articoli scientifici «ΛΌΓΟΣ» con gli atti della III Conferenza scientifica e pratica internazionale, Bologna, Marzo 3, 2023. Bologna-Vinnytsia: Associazione Italiana di Storia Urbana& Piattaforma scientifica europea, 2023. S. 92–96. URL: https://archive.logos-science.com/index.php/conference-roceedings/issue/view/8/8.

50. Холявко І. В. Теоретико-методичні засади редагування наукового тексту. *Innovative pathway for the development of modern philological sciences in Ukraine and EU countries:* scientific monograph. Volume 3. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2022. Pp. 394–422. ISBN 978-9934-26-196-1.

51. Chumak M., Nekrasov S., Hrychanyk N., Prylypko V., Mykhalchuk V. (2022) Applying Case Method in the Training of Future Spesislists. *Journal of Curriculum and Teaching*. Vol.11, No.1; Special Issue, P. 235–244. URL: https://www.sciedu.ca/journal/index.php/jct/article/view/21405

52. Horbolis L., Ishchenko O., Novykov A., Marieiev D., Hrychanyk N. (2021) The Cinemapoetics of the modern Ukrainian novel: Myroslav Dochynets'creative works. *Amazonia Investiga*, 10(48), December. P. 209–217. URL: https://amazoniainvestiga.info/check/48/22-209-217.pdf

53. Kuznetsova H., Korchova O., Zenchenko T., Chaika O., Hrychanyk N. (2022) Forming the Rhetorical Competence of Future Teachers. *Ad Alta-Journal of Interdisciplinary Research.* Vol. 12. №2. P. 176-182. URL: http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/120228/papers/A_31.pdf

54. Kuznetsova H., Panasenko A., Luchkina L., Zenchenko T., Danylchenko I. (2023). Dialogic learning as means of forming the communication skills of higher education students. *Revista Eduweb*, 17(2). P. 101-115. URL: https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2023.17.02.9

55. Kuznetsova H., Panasenko A., Vyshnyk O., Danylchenko I., Korchova O., Sobko V. (2023) Innovative approaches and methods in language and literature education professional training. *Multidisciplinary Science Journal*. URL: https://malque.pub/ojs/index.php/msj/article/view/1182https://doi.org/10.31893/multiscience.2023ss0514.

56. Kuznetsova H., Zenchenko T., Luchkina-Zahorodnia L., Barannyk N., Kholiavko I. (2023) Linguistic and literary educational field in the system of communicative field formation. *Multidisciplinary Science Journal* , 5, 2023ss0505. URL: https://doi.org/10.31893/multiscience.2023ss0505

57. Luchkina L., Tsinko S., Medvid N,. Marieieva T., Hrychanyk N. (2022) Psycholinguistic Aspects of Youth Speech. Consequences and Realities of Postmodernism in Ukraine. *Postmodern Openings*. Vol. 13. №3. P. 201–215. URL: https://lumenpublishing.com/journals/index.php/po/article/view/5074

58. Novykov A., Hohol N., Horbolis L., Marieiev D., Kleimenova T. (2023) The archetype of a woman warrior in the work of Svitlana Alexievich. *Amazonia Investiga.* 12(65), P. 84–95. URL: https://doi.org/10.34069/AI/2023.65.05.9

59. Novykov A., Kleimenova T., Kushnierova M., Marieiev D., Hohol N. (2021) Genesis Of The «Woman's» war in creativity of Svetlana Alexievich (Based on the material of the novels «The unwomanly face of war» and «Zinky boys»). *Adalta:* Journal of interdisciplinary research. Volime 11, Issues 2, S. 182–187. URL: http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/1102/PDF/1102.pdf

60. Osmak N., Barabash S., Bykova T., Kleimenova T., Kushnierova M. (2022) Philosophical and Ethical Problems of the Category "Life" in Michael Kozoris"s Novella "Chornohora Speaks". *WISDOM* / Special Issue 2(3), Philosophy of Language and Literature. P. 217–224.. URL: https://wisdomperiodical.com/index.php/wisdom/article/view/692/485

61. Yatsenko T., Hohol N., Dichek N., Bailo Iu., Slyzhuk O. (2022) Realization of culturological approach in contemporary educational space of Ukraine. *Adalta:* Journal of interdisciplinary research. Volime 12, Issues 1, S. 201–210. URL: http://www.magnanimitas.cz/adalta/1201/pdf/1201.pdf

Трансформація історичної та суспільствознавчої освіти в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка

Гриценко А. П.,
доктор педагогічних наук, доцент,
директор Навчально-наукового інституту філології та історії
Глухівського НПУ ім. О. Довженка,
член Національної спілки краєзнавців України
Прокопчук В. С.,
доктор історичних наук, професор,
професор кафедри історії, правознавства та методики навчання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка,
член Національної спілки краєзнавців України

Історія як навчальна дисципліна завжди викладалася в Глухівському закладі вищої освіти – першому педагогічному закладі в Україні. Утім з часу його заснування півтори сотні років тому і до сьогодення вона викладалася в різних пропорціях та аспектах. Повноцінна підготовка майбутніх учителів історії (з 2022 року – учителів історії та громадянської освіти) почалася у 2011 році.

За період функціонування класичного Глухівського учительського інституту з 1874 по 1917 рік викладачами історії в різний час працювали **Євграф Паладійович Діяконенко, Козубський** (ім'я та по батькові не відомо), **Яків Миколайович Кутир, Григорій Омелянович Линник, Іван Павлович Матченко, Віталій Васильович Мотохін, Михайло Адріанович Тростніков, Іван Семенович Андрієвський** та ін. [2, с. 160; 23, с. 158–159; 34, с. 250; 39, с. 122–123; 47, с. 27, 29; 67, с. 11-12; 70; 71; 72, с. 310–311; 81, с. 234–235; 82, с. 20–22; 84; 108].

У першій половині XX ст. заклад вищої педагогічної освіти двічі реорганізовувався. У 1917 р. він був перетворений з учительського на педагогічний інститут із літературно-історичним відділенням, а в 1921 р. – на інститут народної освіти. Тобто в умовах частих змін влади та трансформації освітньої системи викладання історії продовжила інша когорта фахівців, спрямованих на виконання завдань, пов'язаних із так званим марксистсько-ленінським ученням. Згідно з вимогами часу в рамках культурної революції до навчальних планів було введено такі нові дисципліни, як історія соціалізму та історія

революційного руху. Ці навчальні предмети студенти перших років панування радянської влади опановували під керівництвом **Івана Володимировича Рибальського-Бутевича**. А історію мистецтв, історію загальної культури та історію марксизму викладав **Сергій Федорович Іваницький**. На особливу увагу заслуговує викладацька діяльність **Василя Костянтиновича Федоренка**, який упродовж 1917–1919 рр. читав лекції з історії української та російської культури, методології історії, методики шкільного викладання історії, історії України та соціології, проводив практичні заняття з історії в зразковій школі при інституті. У 1919–1923 рр. В. К. Федоренко продовжував викладати названі дисципліни, але вже за зміненими програмами. До них додалися ще й такі специфічні як для того часу історія соціалізму та радянської Конституції. Після реорганізації Глухівського інституту народної освіти у факультет соціального виховання у 1923–1924 рр. цей викладач вів курси з історії культури, історії праці, історії революційних рухів, основ радянського устрою, а також керував педагогічною практикою студентів із суспільствознавства [2, с. 160–161; 49, с. 50-51; 54, с. 50–51; 70; 79, с. 38, 42; 84, с. 13–14, 17, 19].

У 1930 р. зі створенням на базі вищого педагогічного технікуму Глухівського інституту соціального виховання (скорочено – соц.-вих) серед п’яти факультетів також функціонував й історичний. Директорами в цей час працювали педагоги Платон Горілий (1930–1931), Дмитро Донський (1931–1932) та Юрій Рожков (1932–1934). Навчання також велося на денному та вечірньому робітничих факультетах.

Наступні чотири роки, з 1933 по 1937, у складі вже Глухівського педагогічного інституту існував історико-філологічний факультет, де за директорства Леоніда Гаркуші (1934–1935) та Олександра Стрєльцова (1935–1938) готували вчителів для середніх шкіл. Цей досвід став своєрідним підґрунтям, на якому через три чверті століття уможливилося відродження фахової підготовки майбутніх учителів історії та громадянської освіти в сучасному ЗВО. Звичайно, викладались історичні дисципліни в закладі вищої педагогічної освіти і в подальші роки. Так, із жовтня 1943 р., після звільнення Глухівщини від нацистських окупантів, до останніх днів панування радянської влади студенти різних спеціальностей (переважно вчителі початкових класів, а з 1972 року – учителі

загальнотехнічних дисциплін та праці) традиційно засвоювали курси «Історія ВКП(б)» (пізніше «Історія КПРС» та «Історія СРСР»), «Історія народів СРСР», «Методика викладання історії СРСР». Викладання цих дисципліни було закріплено за кафедрою марксизму-ленінізму, що відновила свою роботу одною з перших в учительському інституті вже в листопаді 1943 р. [2, с. 161; 57, с. 94–95; 70; 83, с. 13, 15].

Поступово склалася історико-філософська школа Глухівського педагогічного вишу – це викладачі, які були також і завідувачами кафедр, і ректорами закладу вищої освіти, а найголовніше, що на кожному часовому проміжку викладачі кафедри – це фахівці, що відповідають загальноприйнятій професійній формулі: сплав молодості та досвіду. Завдяки цьому постійно відбувається трансляція досвіду, формування професійних компетентностей та викладацької майстерності [85; 86, с. 10–11].

Майже два післявоєнних десятиліття (з 1946 по 1963 рр.) кафедру марксизму-ленінізму Глухівського учительського, а з 1955 р. й педагогічного інституту очолював кандидат історичних наук **Павло Федорович Богданов**, який народився 2 жовтня 1900 р. у с. Успенське Ржевського району Калінінської області (нині – Тверська область, рф)). Він мав значний викладацький та управлінський досвід, обіймав посаду заступника директора з навчальної частини у Фінансовій академії Народного комісаріату фінансів СРСР в Ленінграді в 1929–1937 рр. Однак після арешту брата восени 1937 р. переїхав до Ростова, де працював у місцевому фінансово-економічному інституті, а під час німецько-радянської війни викладав історію ВКП(б) у Другому Ростовському училищі самохідної артилерії, а у червні 1946 р. переїхав до Глухова, де написав та захистив кандидатську дисертацію «Більшовики Сумщини за відновлення колгоспів області (1943–1945 рр.)». У листопаді 1963 р. П .Ф. Богданов залишив посаду завідувача кафедри марксизму-ленінізму у зв’язку з виходом на пенсію. У червні 1964 р. був звільнений з посади через погіршення здоров’я [73, с. 188–189]. Він очолював кафедру майже два десятиліття – від часів сталінської післявоєнної відбудови до хрущовської лібералізації суспільно-політичного життя, відомої як «відлига».

Якраз за керівництва П. Ф. Богданова на кафедру прийшли молоді перспективні викладачі історії – учасники Другої світової

війни. У 1951 р. – 30-річний **Іван Михайлович Ляшко**. Учений та музейник, він чимало зусиль доклав до створення музею історії Глухівського педагогічного інституту (цю роботу було завершено у 1967 році) [5, с. 116–117]. Багато чого він перейняв у цьому від директора Глухівського учительського інституту в 1947–1952 роках Григорія Львовича Сапітона. Він досліджував історію ЗВО Глухова, готував кандидатську дисертацію та розробляв концепцію музею історії інституту [17; 24, с. 25–27; 39, с. 172].

І. М. Ляшко народився 4 листопада 1921 р. у селі Танюшівка Білолуцького, згодом Новопсковського району (з 2018 р. – у складі Білолуцької селищної територіальної громади Старобільського району) на Луганщині. Це прекрасний слобожанський край українців на самому кордоні з Бєлгородщиною. Поряд із селом раніше функціонував пункт пропуску на кордоні з росією. Країна-агресорка наприкінці лютого 2022 р. в ході повномасштабного вторгнення окупувала рідні місця патріота з української родини. Після закінчення школи 18-річного юнака в 1940 р. призвали на строкову службу до військово-морського флоту робітничо-селянської Червоної армії. Уже тривала Друга світова війна, Радянський Союз активно готувався до агресії. Вже в перші дні німецько-радянської війни Іван Ляшко, учасник боїв, брав участь у захисті Ленінграда. У вересневі дні 1941 р. курсант військово-морської школи боцманів І. М. Ляшко у складі 3-го батальйону 4-ї морської бригади разом з 115-ю стрілецькою дивізією під ураганним артилерійським і сильним кулеметним вогнем ворога висадилися на лівий берег Неви і захопили плацдарм. Ці події ввійшли в історію міста під назвою «оборона Невського п’ятачка» [4, с. 116].

В одному з таких боїв Іван Михайлович був тяжко поранений. Лікарі все ж таки змогли врятували молоде життя. 20-річний юнак понад рік лікувався в госпіталі тилового міста Кірова. І лише наприкінці 1943 р. був звільнений з військово-морського флоту й наступні два роки працював рахівником у колгоспі рідного села, звільненого, як і Глухівщина (що стане на все життя другою малою батьківщиною), від фашистських загарбників. Наступного після Перемоги 1946 р. Іван Ляшко вступив на історичний факультет Львівського державного університету імені Івана Франка. Улітку 1951 р. був призначений асистентом кафедри

марксизму-ленінізму Глухівського учительського інституту. Завідувачем кафедри у цей час працював кандидат історичних наук Павло Богданов [4, с. 116].

Становлення 30-річного викладача відбувалося в умовах співпраці зі старшими колегами, зокрема 50-річним ректором Григорієм Львовичем Сапітоном (1901–1954), що в цей час активно займався дослідженням історії Глухівського учительського інституту, 51-річним завкафедри Павлом Федоровичем, 47-річним заступником директора із заочної освіти, кандидатом біологічних наук (1939), доцентом (1941) Дмитром Івановичем Сакалом та іншими. І сам Іван Михайлович з ентузіазмом поринув у дослідницьку роботу. Він працював на посаді викладача історії КПРС і завідувача кабінету марксизму-ленінізму. У цей час він полюбляв проводити студентські конференції, читав лекції і проводив бесіди, а найголовніше – координував зв'язок кафедри зі школами міста та району [4, с. 116; 17; 25, с. 25–26; 39, с. 172; 86, с. 10–11].

У цей час Іван Ляшко познайомився з майбутньою дружиною Ліною Олексіївною. У серпні 1953 р. вона, 23-річна випускниця педагогічного факультету Київського державного педагогічного інституту імені О. М. Горького, отримала направлення до Глухова. І наступні 36 років (до серпня 1989 р.), як і чоловік, працювала в педагогічному інституті.

Але найбільше дослідник працював над створенням музею історії Глухівського педагогічного інституту. Після того, як у березні 1967 р. на посаду завідувача кафедри було призначено на 8 років молодшого Івана Тихоновича Качана – кандидата історичних наук, цей процес було фіналізовано. 24 жовтня 1967 р. рішенням адміністрації Глухівського педагогічного університету було відкрито Історичний музей закладу вищої освіти. Особисто Іван Михайлович виконав велику наукову роботу з опрацювання архівних матеріалів, документів, книг, світлин та експонатів. Логічно, що фронтовик та викладач й очолив музей. Над першою експозицією також працювали (на фото) – художник Іван Гіптенко, викладачі Галина Столбишева, Емма Парфеонова, Анатолій Борадулін, а також студенти М. Мусіяко, Ж. Жукова А. Луценко, Л. Гучко та інші. Під

керівництвом Івана Ляшка була створена школа лекторів-екскурсоводів з числа студентів педінституту. За 12 років у ній було підготовлено більше 380 лекторів-екскурсоводів, а музей відвідали понад 40 тисяч екскурсантів. До 100-річчя педагогічного інституту в Глухові в 1974 р. була створена друга, удосконалена, експозиція музею [4, с. 116–117].

Також І. М. Ляшко здійснював безпосередню методичну допомогу щодо створення та оформлення кабінетів історії та суспільствознавства в школах Глухівщини. Зокрема, у 1969 р. в Глухівський середній школі № 3, а у 1972 р. в середній школі села Баничі він розробив експозицію музею школи і села. І. М. Ляшко, окрім того, брав активну участь у підготовці та виданні на громадських засадах багатотомної «Історії міст і сіл Української РСР», працюючи над томом «Сумська область». За цю роботу в 1975 р. він був нагороджений Почесною Грамотою Президії Верховної Ради Української РСР. Досвід такої роботи музеїв та створення кабінетів історії й суспільствознавства був він узагальнив у науково-методичних, науково-практичних, спеціальних виданнях та численних газетних публікаціях. У 1977 р. єдиний з України музей історії інституту брав участь у Всесоюзному конкурсі-огляді робіт музеїв закладів вищої освіти і посів третє місце. Керівникові музею І. М. Ляшку наказом Міністра вищої освіти і спеціальної освіти СРСР від 10 жовтня 1978 р. було оголошено Подяку. Перевіряючий роботу музею член пошуково-методичної ради з роботи вузівських музеїв і член Радянського комітету Міжнародної ради музеїв В. П. Герасимов дав високу оцінку оформленню експозиції, її змісту та організації роботи музею. За час його роботи музей відвідало понад 40 тисяч екскурсантів з різних ЗВО і міст. Також під його керівництвом на базі музею працював народний університет пропаганди пам’яток історії і культури [4, с. 117; 86, с. 11–12].

У 1988 р. 66-річний Іван Михайлович Ляшко вийшов на пенсію, але не поривав зв’язків з педагогічним інститутом. Він працював науковим консультантом створеного ним музею історії закладу вищої освіти в Глухові на громадських засадах. До 120-річчя від дня заснування Глухівського учительського інституту експозиція музею історії інституту була оновлена. Під

керівництвом І. М. Ляшка було видано історичний нарис «Глухівський педагогічний інститут» (автори-упорядники: В. П. Зінченко, В. А. Мосіяшенко, В. В. Заїка, М. П. Гурець, М. П. Волос, Г. С. Ковальчук, М. Б. Коломієць, Л. О. Тихонова). Разом з корифеєм на той час працювали відомі глухівські історики В. І. Бєлашов та В. В. Заїка [3; 4, с. 117; 6; 10; 16, с. 72–73; 22, с. 29–30; 25, с. 17–18; 35, с. 77–78; 38, с. 147; 41, с. 141–142; 52; 85, с. 12–13].

За особистий внесок у справу підготовки та виховання студентської молоді І. М. Ляшку у 2006 р. було призначено стипендію Президента України. Також ветеран був відзначений двома орденами Вітчизняної війни І ступеня (1947 р., 1985 р.), українським орденом «За мужність» ІІІ ступеня (1999 р., № 4785), а також 12 медалями та знаком «Відмінник народної освіти УРСР». Помер Іван Ляшко 1 червня 2014 р. на 93-му році життя. Похований видатний викладач та патріот, музейник та ветеран на Вознесенському кладовищі міста Глухова [4, с. 117].

У 1952 р. до інституту прийшов 42-річний **Василь Карпович Ткаченко** (народився 31 грудня 1910 р. у с. Кирилівка Костянтиноградського повіту Полтавської губернії (нині – Красноградський район Харківської області)) [86, с. 10–11]. В. Ткаченко мав значний досвід педагогічної діяльності (у 1931–1936 рр., 1938–1941 рр. – учитель історії та географії Щербинівської школи № 3 (Дзержинський район, Сталінська область)). Під час німецько-радянської війни одержав інвалідність І групи. Після закінчення в 1946 р. історичного факультету Харківського державного педагогічного інституту імені Г. С. Сковороди три роки навчався в аспірантурі при кафедрі марксизму-ленінізму Харківського ДПІ. У 1950–1952 рр. працював старшим викладачем основ марксизму-ленінізму Конотопського учительського інституту. З 1 вересня 1952 р. у зв’язку зі злиттям Конотопського та Глухівського учительських інститутів був переведений на посаду старшого викладача основ марксизму-ленінізму Глухівського вишу. 18 листопада 1954 р. у Київському державному університеті імені Т. Г. Шевченка захистив дисертацію «Комуністична партія Радянського Союзу у боротьбі за відтворення машинобудівної промисловості 1921–1925 рр. (на матеріалах України)» та здобув науковий ступінь кандидата історичних наук. Відомий В. К. Ткаченко, ще й як

автор історико-краєзнавчого нарису про Глухів, виданого в Харкові у 1968 р., та статті про Глухів до «Історії міст і сіл УРСР». Цей нарис є першою науковою працею радянської доби, у якій відображено історію й розвиток Глухова та регіону від першої літописної згадки до середини 60-х рр. XX ст. [2, с. 162]. Помер Василь Карпович 13 серпня 1971 р. на 61-му році життя [13 с. 201–202; 74; 76; 86, с. 11–12].

У грудні 1963 р. кафедру очолив 33-річний **Микола Васильович Сущенко** (народився в 1930 р. в місті Білопіллі Сумської області). Він також мав значний управлінський досвід: з 1955 по 1960 рр. працював секретарем Сумського обкому комсомолу, а потім три роки навчався в Академії суспільних наук при ЦК КПРС та захистив кандидатську дисертацію на тему «Ріст культурно-технічного рівня робітничого класу України в 1956–1961 роках» [78, с. 88–94]. У березні 1967 р. був призначений на посаду завідувача відділу Сумського обкому Компартії України, а потім працював на партійній та викладацькій роботі в Києві, брав активну участь у діяльності республіканського товариства «Знання». Також був одним із засновників громадського об'єднання «Сумське земляцтво в м. Києві». Помер 2 січня 2006 р. [86, с. 12; 97].

З 1961 р. викладачем (до 1976 р.) працював **Іван Михайлович Ткачов**. На час відпустки та стажування М. В. Сущенка (7 вересня 1965 р. – 1 лютого 1966 р.) та після його звільнення (2–17 березня 1967 р.) він виконував обов’язки завідувача кафедри. Працював над написанням дисертації «О развитии общественных начал в деятельности партийных организаций на Украине». З 1 вересня 1970 р. – в. о. доцента. У 1976 р. перейшов до Глухівського технікуму електрифікації та гідромеліорації сільського господарства ім. С. А. Ковпака. У вересні 1985 р. повернувся до Глухівського державного педагогічного інституту ім. С. М. Сергєєва-Ценського на посаду завідувача кабінету марксизму-ленінізму [13, с. 202–203].

Доцільно згадати й низку інших викладачів-істориків цього періоду. Серед них кандидат історичних наук (1946) **Юхим Омелянович Ковмір**, що працював старшим викладачем історії в 1957–1967 рр., а паралельно обіймав відповідальні адміністративні посади в інституті: заступника директора (проректора) з навчально-наукової роботи (1957–1961), декана факультету підготовки вчителів 1–4 класів (1966–1967). За час

роботи в Глухові уродженець Сквирщини став одним із авторів навчального посібника з історії УРСР для старших класів середньої школи [2, с. 161–162].

Першим завідувачем кафедри, що став ректором (у 1971–1980 рр.) був **Іван Тихонович Качан** (народився 25 жовтня 1929 р. у с. Олине Ямпільського району Сумської обл.). 1967 р. при кафедрі наукового комунізму Академії суспільних наук при ЦК КПРС він захистив дисертацію та одержав учений ступінь кандидата історичних наук. А з березня 1967 р. по 1974 р. працював завідувачем кафедри марксизму-ленінізму Глухівського педінституту. 1970 р. Вищою атестаційною комісією затверджений у вченому званні доцента [2, с. 35; 75; 77].

Відродження краєзнавства за часів лібералізації суспільно-політичного життя сприяло пожвавленню досліджень з історії Глухівщини. У цьому контексті не можна не згадати кандидата історичних наук (1972), доцента Глухівського педагогічного інституту (1976 **Миколу Павловича Стожка**. Крім великої кількості газетних статей та розвідок, він підготував матеріали, які були вміщені у всеукраїнському виданні «Історія міст і сіл Української РСР» (том «Сумська область», 1973 р. та російськомовне видання 1980 р.) [2, с. 162; 36; 37; 69; 92].

Відомий кролевецький та глухівський вчений кандидат історичних наук (1972), доцент (1976), відмінник народної освіти УРСР (1974) Микола Стожок народився в Кролевці 1 серпня 1923 р. Відчувши в дитинстві всі труднощі тоталітарних режимів (колективізація та голодомор, організовані СРСР) та новий нацистський порядок у юності, 20-річний Микола був винагороджений можливістю у вересні 1943 р. піти на передову «чорносвитником». Природні допитливість та здатність мислити врятували солдата від передової. До січня 1944 р. він перебував курсантом у складі 745-го армійського запасного стрілецького полку Першого українського фронту. А вже на початку 1944 р. молодого командира взводу 1033-го стрілецького полку 280-тої стрілецької дивізії Першого українського фронту кинули у вир війни. Здібний офіцер у квітні того ж року вступив на курсантські курси молодших лейтенантів при 1-й гвардійській армії 4-го українського фронту. Закінчивши курси в серпні 1944 р., він у ролі командира взводу вже 258-го стрілецького полку 56-ї гвардійської стрілецької дивізії 2-го Прибалтійського фронту знову був направлений у вир війни. У цей час довелось йому

воювати в східній частині Латвії під час Мадонської наступальної операції, коли війська просунулись на 60–70 км уздовж північного берега Західної Двіни і звільнили м. Мадона – великий вузол залізничних і шосейних доріг. З початком осені в ході Ризької операції до 22 жовтня вийшли до Тукумського рубежу оборони військ вермахту, блокувавши в Курляндії групу армій «Північ». Саме в ході блокадних боїв на Курляндському півострові в січні 1945 р. лейтенанта Миколу Стожка було поранено [37, с. 36–37; 69, с. 47].

Він втратив зір і до 15 липня 1945 р. лікувався в Москві. Повернувшись додому до Кролевця інвалідом війни I групи, 22-річний ветеран був непотрібний державі-переможниці. Єдине, що одержав Ордени Вітчизняної війни II та III ступенів. Лише в січні 1947 р. молодому хлопцю вдалося влаштуватися на посаду робітника навчально-виробничого підприємства УТОС у Кролевці, де працював до вступу у вересні 1950 р. на історичний факультет Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка. Під час навчання, у лютому 1953 р. (напередодні смерті Сталіна), став членом КПРС. Отримавши диплом з відзнакою за спеціальністю «Історія СРСР», у серпні 1955 р. перші три роки працював учителем історії у середній школі с. Воронинці Лазірківського району (з 2020 р. – Новооржицької селищної територіальної громади Лубенського району) Полтавщини. У серпні 1958 р. переїхав поближче до рідного міста: рік працював учителем історії Обтовської середньої школи Кролевецького району. Також був обраний секретарем парторганізації школи [37, с. 37; 92, с. 16–17].

У серпні 1959 р. був призначений заступником директора навчально-виробничого підприємства УТОС у Кролевці (обіймав цю посаду понад десятиліття, до липня 1972 р.). Весь цей час виконував обов’язки секретаря парторганізації підприємства. Саме цей аспект і дозволяв влаштуватися людині з особливими потребами в радянському суспільстві. Крім того, за сумісництвом з 1 вересня 1962 р. 39-річний Микола Павлович працював викладачем соціально-економічних дисциплін Кролевецького профтехучилища художнього ткацтва. Будучи активним краєзнавцем, він цікаво розповідав учням про історію Сумщини. Традиційно для того часу історик був активним лектором та

пропагандистом. Згідно з характеристикою, виданою йому в інституті, «відрізнявся високою відповідальністю за доручену справу. Морально стійкий. Скромний» [69; 92, с. 17–18].

З 1968 по 1970 рр. Микола Стожок був здобувачем на кафедрі історії Харківського ордена Трудового Червоного Прапора державного університету ім. О. М. Горького (нині – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна). На раді історичного факультету 12 грудня 1970 р. 47-річний М. П. Стожок захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук на тему «Трудящі Сумщини в боротьбі за владу Рад у період громадянської війни 1918–1920 рр.». Успішний захист було затверджено рішенням Президії Вищої атестаційної комісії при Міністерстві вищої та середньої спеціальної освіти СРСР 31 березня 1972 р. Він спеціалізувався на вивченні історії рідного краю та історії революційного руху на Кролевеччині [37, с. 37–38; 69].

15 листопада 1972 р. 49-річного Миколу Стожка було призначено на посаду старшого викладача історії КПРС кафедри марксизму-ленінізму. Через два роки він був обраний на посаду в. о. доцента. Наказом міністра освіти Української РСР О. М. Маринича 1974 р. «за багаторічну сумлінну роботу з підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів та з нагоди 100-річчя від дня заснування Глухівського державного педагогічного інституту» вченого було нагороджено значком «Відмінник народної освіти УРСР». За спогадами колег Микола Павлович читав лекції на відповідному «науковому, ідейно-теоретичному та методичному рівнях. У кожній лекції він намагався пов’язати місцевий матеріал із загальним теоретичними висновками. Тому лекції його слухаються студентами завжди з інтересом». Незважаючи на слабке здоров’я, він брав активну участь у громадському житті Глухівського педінституту інституту, цікавився його історією [24; 47; 81; 84; 85].

У 1974 р. був обраний членом партбюро, керував громадсько-політичною практикою студентів, постійно працював куратором групи. Науковець неодноразово публікував статті історично-партійної тематики в місцевій періодичній пресі.

Написав також декілька історичних нарисів. Рішенням Вищої атестаційної комісії при Раді Міністрів СРСР від 7 квітня 1976 р. М. П. Стожку було присвоєне вчене звання доцента кафедри марксизму-ленінізму [24; 52; 69; 81].

Микола Павлович запам'ятався студентам як гарний лектор історії КПРС на перших курсах педагогічного факультету підготовки вчителів 1–3-х класів та загальнотехнічного факультету. Крім того, він керував студентським гуртком. Основна тематика досліджень молодих науковців також зосереджувалася на ідеологічно вивірених темах того часу: «ленінська дружба народів, бойове братерство трудящих України та Росії в період іноземної воєнної інтервенції та громадянської війни (1918–1920), а також Великої Вітчизняної війни (1941–1945)». Найкращі роботи щорічно відзначалися на обласному рівні Всесоюзного конкурсу з проблем суспільних наук.

За словами старшого викладача М. Й. Заремського, Микола Павлович проводив значну роботу з патріотичного виховання молоді, прищеплював любов до рідного краю у своїх друкованих роботах та виступах перед студентами. Доцент М. П. Стожок активно розробляв та впроваджував до освітнтього процесу новаторський на той час метод проблемного навчання. Його лекції та семінари відрізнялися високим теоретичним та методичним рівнем, вони з цікавістю сприймалися студентами [37, с. 38–39; 69, с. 13, 48–49; 82].

У 1980 р. учений брав участь у написанні фундаментальної праці «Історія міст та сіл Української РСР: Сумська область»: підготував три історичні нариси: «Кролевець», «Вороніж» та «Коротченкове». Загалом цей рік виявився плідним для вченого, який був практично сліпим. Завдяки допомозі дружини Олени Петрівні, яка писала та друкувала, допомагала чоловікові, вдалося підготувати понад 20 статей у районних та обласних газетах [52; 92, с. 18–19].

Довгий час, до 1982 р., М. П. Стожок проводив активну політико-виховну роботу. Зокрема, працював пропагандистом Глухівського міськкому партії, був членом районного товариства «Знання». Щорічно виступав із понад 20 лекціями перед студентами інституту, а також у колективах підприємств та

організацій Глухова і Кролевця. Також неодноразово обирався головою профгрупи кафедри марксизму-ленінізму. Загалом у 1979–1984 рр. було надруковано близько 60 статей та нарисів обсягом 20 друкованих аркушів й завершено монографію «У боротьбі за здобуття Жовтня (З історії бойової співдружності трудящих Радянської Росії і України в роки громадянської війни 1918–1919 рр.» (увійшла до плану видань «Вищої школи» у 1984 р.). Більшість зі статей було написано на основі архівних джерел. На честь 40-річчя Перемоги радянського народу у Великій Вітчизняній війні ім'я М. П. Стожка було занесено до обласної Книги трудової доблесті [37, с. 39; 69].

Учений за період 1984–1989 рр. брав участь у п'яти наукових конференціях з тезами доповідей, опублікованими в наукових збірниках. Також він опублікував 11 статей в енциклопедичному довіднику «Великий Жовтень і громадянська війна на Україні». А загалом у ці роки в періодичній пресі вийшло понад 100 історико-краєзнавчих статей. Викладач на сьомому десятку й надалі продовжував ефективно керувати студентським гуртком. Одна, а то й дві найкращі студентські наукові роботи щороку направлялися на відповідні конкурси. Їхніх авторів нагороджували Почесними грамотами Сумського обкому комсомолу [40; 47; 69].

З проголошенням незалежності України 68-річний доцент кафедри суспільних наук Микола Павлович Стожок й надалі плідно навчав студентів. Зокрема, він продовжував викладати на дошкільному факультеті та заочному відділі. Ще на півставки працював секретарем-читачем, досліджуючи свої улюблені краєзнавчі теми. 1 вересня 1997 р. 74-річний Микола Павлович написав заяву про звільнення з посади викладача кафедри соціально-економічних дисциплін у зв'язку із закінченням терміну договору. Провів на пенсії шість років активного життя. Помер викладач, історик та прекрасна людина 20 липня 2003 р. на 80-му році життя. Відтак, нещодавно минув 20-літній ювілей з дня смерті. Похований Микола Павлович Стожок на Вознесенському цвинтарі Глухова [37, с. 38–39; 69, с. 49–50; 92, с. 22–23].

Першим кандидатом філософських наук, що очолив кафедру, був доцент **Анатолій Володимирович Хмара** (керівник у 1974–1976 рр. та 1978–1981 рр.). Також кандидатом

філософських наук була **Емма Андріївна Звєрєва (Кашлакова)**, що очолювала кафедру в 1981–1985 рр. [2, с. 161; 86, с. 13–14].

Якраз у цей час почали працювати видатні викладачі історико-філософської школи 1980–2010-х рр.: у 1978 р. на кафедру прийшов 27-річний випускник філософського факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (нині – Київський національний університет імені Тарас Шевченка) **Мечислав Йосипович Заремський** (народився 2 січня 1951 р. в селищі Малий Правутин Славутського району Хмельницької області), кандидат філософських наук (2011), доцент (2015) [7; 23, с. 4; 44, с. 2; 45; 48, с. 99–101; 50, с. 4; 51; 91]. Наступного року з Глухівської середньої школи № 2 до Глухівського державного педінституту перейшов працювати 30-річний випускник історичного факультету Харківського університету імені О. М. Горького (нині – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна) **Валерій Іванович Бєлашов** (народився 16 квітня 1949 р. в м. Глухові Сумської області), доцент (1996 р.) [3; 6; 17, с. 4; 27, с. 2; 32, с. 17–19; 40, с. 141–142; 41; 42, с. 4; 45; 57, с. 246–250; 86, с. 1, 2; 93; 103]. У 1982 р. історичний факультет Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка закінчив 25-річний **Віктор Володимирович Заїка** (народився 28 липня 1957 р. в місті Глухові Сумської області) і з того часу працював асистентом та старшим викладачем кафедри історії Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка [10; 11; 16, с. 72–73; 19; 20; 22; 29; 30, с. 4; 31; 35, с. 77–78; 38, с. 147; 59; 86, с. 14; 105].

Молоді та перспективні викладачі й дослідники починали свою професійну та наукову діяльність поряд з досвідченими педагогами, ветеранами війни, знаними вченими.

У 1986 р. кафедру очолив 46-річний кандидат філософських наук, доцент **Леонід Володимирович Гнатюк** (народився 24 вересня 1939 р. у Ворзелі Київської області) – випускник філософського факультету Московського державного університету ім. М. В. Ломоносова (1964). Він уже рік працював на посаді ректора Глухівського державного педагогічного інституту імені С. М. Сергеєва-Ценського, до якого прийшов на посаду проректора 1980 р. з Рівненського педінституту, де працював завідувачем кафедри філософії. У цей час (1976, 1976–

1978) обов'язки завідувача кафедри також виконував кандидат економічних наук, доцент **Беніамін Амазаспович Тер-Унанян.** 12 травня 1990 р. Л. В. Гнатюк був обраний секретарем Сумського обкому Компартії України [2, с. 108; 55, с. 76–78; 73, с. 113; 86, с. 14–15].

Саме з того ж таки 1990 р. починається період найбільших наукових досягнень уже згаданого доцента **Валерія Івановича Бєлашова**. У 1990–1992 рр., а потім з 1998 по 2011 рр. він очолював кафедру, яку в 1990 р. було перейменовано на кафедру суспільних наук, а з 1996 р. – на кафедру соціально-економічних дисциплін. У 1992–1994 рр. та 1996-1998 рр. також завідувачем кафедри працював **Мечислав Йосипович Заремський**. Крім того, у подальшому він очолював новостворену кафедру філософії [2, с. 162; 6; 27; 32, с. 48–49; 41, с. 141; 42; 43, с. 4; 44, с. 2; 45; 46; 50, с. 4; 51; 52, с. 141–144; 86; 91].

Якраз у період державотворчих трансформацій посилилась наукова діяльність кафедралів істориків та філософів. Наприкінці жовтня 1992 р. була проведена перша міжвузівська конференція «Історико-культурна спадщина Глухівщини», присвячена 1000-літтю Глухова, що на державному рівні широко відзначалося на початку вересня того ж року. До редакційної колегії збірника науково-практичної конференції [65] увійшли викладачі кафедри: В. І. Бєлашов (голова – завідувач кафедри), старші викладачі М. П. Гурець, В. В. Заїка, В. А. Борисенко та ін. [6; 11; 52, с. 144–145; 86, с. 17; 91]. Також і наступна конференція «Історія і сучасність педагогічної освіти в Україні», що відбулася через два роки, 25–26 жовтня 1994 р., була присвячена ювілею – 120-річчю Глухівського педагогічного інституту і 100–річчю з дня народження його випускника О. Довженка [5; 68]. Завідувачем кафедри суспільних наук на цей час працював кандидат економічних наук, доцент **Микола Іванович Пустовий.** На час його стажування обов'язки завідувача кафедри суспільних наук (з 6 лютого по 6 квітня 1995 р.) виконувала **Тетяна Петрівна Ліщук** – кандидат філософських наук (1994) [52, с. 146; 86, с. 14].

Маючи вже певний досвід проведення наукових заходів, історики педагогічного інституту восени 1995 р. за співпраці з Глухівською міською радою народних депутатів організували та провели наукову конференцію до 250-річчя з дня народження композитора М. С. Березовського. До редакційної колегії збірника

увійшли викладачі В. І. Бєлашов та В. В. Заїка. [4; 6; 11; 38; 89].

Активізація діяльності викладачів-науковців збіглася з появою в навчальних програмах українських вищих навчальних закладів курсу «Історія України». Методичну базу, матеріали, посібники необхідно було розробляти фактично «з нуля». Викладання цього курсу було закріплено за загальноуніверситетською кафедрою соціально-економічних дисциплін, яку понад десятиліття (1998–2011) очолював доцент **Валерій Іванович Бєлашов**. Він увів до наукового обігу поняття «Глухівський період в історії Гетьманщини», став автором нового сучасного навчально-методичного забезпечення для студентів – майбутніх учителів, що вивчали вітчизняну історію. В. І. Бєлашов підготував багато друкованих праць. Зокрема, це монографії «Глухів – забута столиця гетьманської України» (1992; російською мовою) та «Глухів – столиця Гетьманщини (до «Глухівського періоду» історії України (1708–1782 рр.)» (1996), а також рекомендований Міністерством освіти України навчальний посібник «Глухів – столиця гетьманської і Лівобережної України» (1997) тощо [2, с. 162]. Саме в означений час склалася історико-філософська школа Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Саме ці та інші викладачі-науковці заклали основи професійної діяльності з «глухівським почерком», які продовжуються і дотепер [86, с. 13–14].

Започаткували викладання курсу «Історія України» старші викладачі кафедри **Валерій Іванович Бєлашов, Валерій Антонович Борисенко, Віктор Володимирович Заїка** (про життєпис дослідника-краєзнавця детальніше можна ознайомитись у наступному параграфі нашої монографії). Саме вони на чолі з тодішнім ректором інституту кандидатом філософських наук, доцентом **Володимиром Федоровичем Чирвою** опрацювали з позиції нових методологічних і теоретичних засад науково-дослідну держбюджетну тему «Гетьманські столиці – осередки національно-державницьких процесів в Україні в XVII–XVIII ст.». Окрім того, цей досвід дозволив В. А. Борисенкові видати навчальний посібник «Історія України: кредитно-модульний формат» [2, с. 162; 107, с. 77; 109].

У грудні 1996 р. за співпраці з Інститутом історії України НАН України фахівці кафедри соціально-економічних дисциплін (завідувач – М. Й. Заремський) організували та провели Всеукраїнську науково-освітню конференцію «Історіографічна спадщина науки історії України (погляд з кінця XX століття)». Ця перша для істориків вишу конференція всеукраїнського рівня була присвячена 300-річчю народження Якова Марковича, 130-річчю народження Михайла Грушевського та 60-річчю від дня заснування Інституту історії України НАН України [4; 11; 86, с. 13-14; 88].

Наприкінці травня 1998 р. кафедра соціально-економічних дисциплін Глухівського державного педагогічного інституту провела наукову конференцію «Глухів і Глухівщина в історії українського національного відродження (творча спадщина родини Марковичів)» [14]. Її співорганізаторами були Інститут держави і права ім. В. М. Корецького, Інститут історії, Інститут історіографії і джерелознавства ім. С. М. Грушевського НАН України. Збірник матеріалів конференції було видано за загальною редакцією доктора юридичних наук, професора, академіка НАН України Юрія Сергійовича Шемшученка [86, с. 14].

У 1999 р. було вперше проведено дві конференції на рік. Наприкінці листопада відбулася науково-практична конференція «Розвиток освіти і культури України в XVII–XIX ст.» [86]. Головою редакційної колегії збірника вже традиційно став доцент В. Бєлашов [3; 6; 27, с. 2; 41, с. 141–142; 42; 53, с. 15–16].

1999 р. став проривним у розширенні наукової діяльності істориків на той час ще Глухівського державного педагогічного інституту. Протягом наступного десятиліття історики кафедри соціально-економічних дисциплін В. Бєлашов та В. Заїка працювали за сумісництвом науковими співробітниками Державного історико-культурного заповідника «Глухів» (з 2009 р. – Національний заповідник «Глухів») [4; 6; 9; 81, с. 13]. Частина праць доцента В. Бєлашова ввійшла до джерельної бази проєкту історико-культурного заповідника в місті Глухові. Учений працював у складі редакційних колегій перших збірок матеріалів конференцій, проведених цим закладом у 2002–2009 рр. [10; 28, с. 2; 32, с. 48–49; 41, 141–142; 42; 43, с. 4; 52, с. 145–146; 86, с. 11–12]. Левину долю публікацій у ці роки забезпечували історики Глухівського державного педагогічного університету. Перші чотири роки (з 2002 по 2005) конференція та відповідний

збірник наукових праць мали назву «Збереження історико-культурних надбань Глухівщини» [10; 61; 62; 63; 64], у 2006 р. відбулася зміна на «Історико-культурні надбання Сіверщини в контексті історії України» [66], а у 2007 р. її змінили ще раз на «Сіверщина в контексті історії України» [99]. З 2008 р. всеукраїнські науково-практичні конференції Національного заповідника «Глухів» мають уже усталену за півтора десятиліття назву «Сіверщина в історії України» [100]. Співорганізатором наукового заходу традиційно є Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка. А до складу редакційної колегії ввійшли науковці кафедри історії – доктор історичних наук, професор Олександр Іванович Курок, доктор педагогічних наук, доцент Андрій Петрович Гриценко, кандидат історичних наук, доцент Олена Анатоліївна Чумаченко та кандидат історичних наук Віталій Михайлович Крижанівський [53, с. 14–15; 101; 102].

З 1 вересня 2010 р. кафедра вперше у своїй історії, після початку набору студентів за напрямом підготовки 6.020302 «Історія» (ОКР «Бакалавр»), почала називатися кафедрою історії. А вже наступного, 2011 р., набула статусу випускової, оскільки забезпечила підготовку бакалаврів відповідної спеціальності. Першим її завідувачем було обрано згаданого вже доцента **В. І. Бєлашова** (2010–2011). Протягом трьох наступних років (2011–2014) кафедру очолював кандидат історичних наук **Ярослав Миколайович Гирич**. Саме за його координації разом з колегами був здійснений перший набір здобувачів вищої освіти на денну та заочну форми навчання [2, с. 162–163]. Починаючи з весни 2022 р., він боронить Україну в лавах Збройних Сил України.

Новий завідувач кафедри кандидат історичних наук Ярослав Миколайович Гирич знову зосередив увагу на проведенні конференцій науковцями-істориками [12; 86, с. 13]. Перша конференція під назвою «Взаємодія і взаємозв’язок Дніпровського Лівобережжя та Курського Посейм’я (археологія, історія, сучасність)» відбулася 9–10 червня 2011 р. Серед 63-х учасників лише 14 осіб представляли інші заклади та установи. Наступного, 2012 р., назву наукового заходу було змінено на «Історико-культурна спадщина Дніпровського Лівобережжя, Курського Посейм’я та Слобожанщини: минуле і сучасність». Розширення тематики і географічних меж давало можливість залучити ширше

коло представників гуманітарних наук (етнологів, мистецтвознавців, краєзнавців, бібліотекарів, музейників, архівістів, географів, архітекторів, правників, екологів, правоохоронців тощо). Кількість учасників досягла 81 особи, 64, або 79 % з яких, уже представляли інші заклади та установи. Окрім того, конференцію, яка відбулася 24 лютого 2012 р., присвятили 285-річчю обрання Данила Апостола гетьманом Лівобережної України. Ця подія відбулася саме в Глухові, який за правління Данила Апостола продовжив залишатися гетьманською резиденцією [12, с. 120–122; 53, с. 15].

У 2013 р. конференція під тією самою назвою була присвячена 95-й річниці обрання Павла Скоропадського гетьманом Української держави. Ця історична постать також пов'язана з Глухівщиною (володів маєтками в селах Полошки та Дунаєць). До участі в заході залучено 124 учасники, 87 з яких представляли інші заклади і установи (70%), зокрема 13 осіб – Росію, а 4 доповідачі – Білорусь. Про зростання рівня учасників свідчить факт участі в роботі конференції 8 докторів наук та 2 докторантів [12, с. 122–124; 53, с. 15].

За результатами роботи як першої, так і другої конференцій «Історико-культурна спадщина…» у 2012– 2013 рр. було видано збірники наукових праць. Так, у 2013 р. було надруковано статті 81 автора з України, які представляли 12 регіонів та 44 установи, а також 12 іноземних дослідників, що репрезентували 5 закладів. Окрім зростання кількості учасників, розширилося тематичне спрямування виступів. Помітними були змістовно-інформаційні блоки, що стосувалися вітчизняної історії (періоди Гетьманщини, Української революції, Другої світової війни), історичної регіоналістики (українсько-російське прикордоння), джерелознавства, краєзнавства, етнології, історії повсякденності, військової історії [12, с. 124; 53, с. 15].

Таким чином, у 2011–2013 рр. на базі кафедри історії Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (завідувач – кандидат історичних наук Я. М. Гирич) відбулося три наукові конференції в руслі проблематики вивчення взаємодії, взаємозв'язків та історико-культурної спадщини Дніпровського Лівобережжя, Курського Посейм'я та Слобожанщини. Результати роботи науковців регулярно оприлюднювалися в збірниках матеріалів конференцій. Традиційно потужними були тематичні блоки, що

охоплювали актуальні питання славістики (полоністики), історіографії та джерелознавства, історії козацько-гетьманської доби, краєзнавства і транскордонного співробітництва. На сторінках збірника за три роки було опубліковано статті 200 авторів (у тому числі тези 47 студентів, 60 викладачів закладів вищої освіти, 27 аспірантів та 3 докторантів, серед яких 12 докторів наук, 32 доценти, 48 кандидатів наук), що представляли 12 областей України та 2 іноземні країни (20 росіян та 3 білоруси) [12, с. 126–129; 53, с. 15–16].

Сам голова редакційної ради цих збірників Я. М. Гирич звертав увагу, що науковому заходу вдалося вирости до конференції з міжнародною участю, до події міжрегіонального й міждержавного наукового рівня. Поставлене організаторами завдання щодо налагодження міжуніверситетської та міждисциплінарної комунікації виконувалося, відбувалася популяризація як наукової роботи серед студентської молоді, так і власне Глухівського університету як одного з нових центрів історичної освіти [12, с. 129; 53, с. 16].

У цей час починає функціонувати нова загальноуніверситетська **кафедра філософії та політології**, реорганізована в січні 2013 р. наказом ректора за № 17 від 24.01.2013 у **кафедру соціально-економічного забезпечення, філософії та менеджменту освіти.** На той час вона стала випусковою на факультеті педагогіки і психології за освітньо-кваліфікаційним рівнем «Бакалавр» та напрямом підготовки 6.30102 Соціальна робота. Рік, із січня 2013 по січень 2014 р., новостворену кафедру очолював доктор економічних наук (2002), професор (2002**) Юрій Іванович Скірко.** На кафедрі станом на січень 2014 р. працювали: кандидат філософських наук, доцент **М. Й. Заремський** (в. о. завідувача кафедри), кандидат філософських наук, старший викладач **Л. В., Колесникова**, кандидат політичних наук, доцент **Л. В. Слінченко**, старший викладач **В. М. Калач**, а також асистенти **І. О. Шконда** та **І. О. Федоров** [9, арк. 15]. У зв’язку з виробничою необхідністю наказом ректора № 125-а від 18.04.2013 були внесені зміни в назву структурного підрозділу, перейменованого на **кафедру соціальної роботи, соціально-економічних наук та філософії.** Очолював її кандидат

філософських наук, доцент **Мечислав Йосипович Заремський** [9, арк. 4].

Невдовзі логічний розвиток подій спонукав до ліцензування освітніх ступенів «Магістра» (другого з предметної спеціальності 014.03. Середня освіта (Історія)) та «Доктора філософії» (третій освітньо-науковий рівень вищої освіти за спеціальністю 032 Історія та археологія). У 2014 р. завідувачем кафедри вперше став доктор історичних наук. До того ж удруге в історії існування кафедри це була жінка – професор **Вікторія Іванівна Абакумова**. Саме в цьому році кафедра була реорганізована і перейменована на кафедру історії, правознавства та методики навчання. В умовах соціальних змін та бойових дій на сході України конференції певний час не проводилися. Більше уваги зосереджувалося на акредитації освітніх програм. З вересня 2015 р. кафедра почала підготовку магістрів за спеціальністю 014 Середня освіта (Історія), що сприяло започаткуванню освітньо-наукової програми «Історія та археологія» зі спеціальності 032 Історія та археологія.

У 2016 р. за ініціативи та підтримки ректора Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка доктора історичних наук, професора **Олександра Івановича Курка** науково-педагогічними працівниками кафедри було підготовлено пакет документів для відкриття аспірантури за спеціальністю 032 Історія та археологія галузі знань «Гуманітарні науки» (нової для університету спеціальності та галузі знань). На початку липня 2016 р. було видано наказ Міністерства освіти і науки України «Про ліцензування освітньої діяльності на третьому освітньо-науковому рівні» № 771 [95], за яким було видано ліцензію на здійснення підготовки аспірантів за такими спеціальностями: 011 Науки про освіту, 013 Початкова освіта, 032 Історія та археологія та 073 Менеджмент. З вересня 2016 р. на кафедрі розпочалася підготовка докторів філософії в галузі гуманітарних наук.

Наступного, 2017 р., було здійснено першу акредитацію спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія) за освітнім ступенем «Магістр». Одночасно в червні цього ж року відбувся перший випуск магістрів, які отримали кваліфікацію «Історик. Вчитель історії». А у вересні 2017 р. було здійснено перший набір до аспірантури. Отже, за короткий проміжок часу була вибудована

вертикаль за трьома освітніми рівнями вищої освіти: бакалавр, магістр та доктор філософії [2, с. 163].

Викладачі кафедри за перші два десятиліття ХХ ст. підготували й опублікували чотири монографії (В. І. Бєлашов, А. П. Гриценко), навчальний посібник із грифом МОН для вищої школи (автор – кандидат історичних наук, доцент **Олексій Андрійович Бакалець**), 22 методичні видання для середньої школи – хрестоматії та навчальні посібники. З фахівців кафедри в співпраці з Національною науковою сільськогосподарською бібліотекою НААН в 2016 р. було сформовано редакцію університетського фахового журналу «Історичні студії суспільного прогресу» (головний редактор – **О. І. Курок**), який одночасно входить до науко-метричної бази даних Index Copernicus. Під керівництвом викладачів-істориків щорічно видається збірник наукових праць молодих учених «Студентські історичні студії» [2, с. 163]. На кафедрі довгий час, пройшовши шлях від асистента до кандидата політичних наук (1997) і доцента (2002), працювала **Лариса Володимирівна Слінченко**, поєднуючи викладацьку діяльність з виконанням обов'язків проректора: з гуманітарної освіти та виховання (2002–2006) та з науково-педагогічної роботи (2006–2018). Також вона на громадських засадах довгий час працювала головним редактором університетської газети «Освітянські обрії». Починала вона свою викладацьку діяльність на кафедрі разом зі своїм чоловіком **Олександром Івановичем Задоянчуком** – кандидатом політичних наук (1999 р.), доцентом (2001), що також працював проректором. Творчий доробок Л. В. Слінченко відбито в низці наукових розвідок (навчальні посібники, статті, доповіді на міжнародних та всеукраїнських конференціях). За свою плідну багаторічну працю (вийшла на заслужений відпочинок у серпні 2023 р.) Л. В. Слінченко відзначена низкою державних та відомчих нагород. Серед них – орден княгині Ольги ІІІ ступеня (2009 р.), нагрудні знаки «Відмінник освіти України» і «Петро Могила», Грамота Верховної Ради України, Почесна Грамота Міністерства освіти і науки України, почесні грамоти голови Сумської обласної державної адміністрації та Сумської обласної ради. Окрім того, вона переможець щорічного міського конкурсу «Професіонал року» в номінаціях «Освіта» (2003 р.), «Подія року» (2009 р.) [2, с. 163].

Олександр Задоянчук народився 15 вересня 1959 р. в с. Кугаєвці Чемеровецького району (з 2020 р. – у Чемеровецькій селищній громаді Кам'янець-Подільського району) Хмельницької області в родині службовців). У 1966 р. вступив до першого класу Кугаєвецької середньої школи. Після її закінчення два роки навчався в Кам'янець-Подільському технічному училищі № 4 за фахом регулювальника радіоапаратури. Першим робочим місцем у липні – серпні 1978 р. стала посада регулювальника радіоапаратури заводу «Електроприбор» в Кам'янці-Подільському [8, арк. 3–5, 7].

У вересні 1978 р. вступив на відділення наукового комунізму філософського факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, який закінчив 1983 р. за спеціальністю «науковий комунізм». Рішенням Державної екзаменаційної комісії від 16 червня 1983 р. О. І. Задоянчуку було присвоєно кваліфікацію «філософ, викладач наукового комунізму» [8, арк. 6]. Потім місяць у вересні – жовтні 1983 р. працював секретарем комсомольської організації цеху № 06 радіолампового заводу ім. 60-річчя Жовтня у Вінниці. У жовтні цього ж року перейшов до Вінницької філії Київського торгово-економічного інституту на посаду старшого лаборанта кафедри марксизму-ленінізму, де працював до березня 1984 р. Завідувачем кабінету філософії Вінницького педінституту (станом на липень 1984 р.) працювала його дружина Лариса Володимирівна Слінченко [8, арк. 3–5, 33; 35]. У 1985 р. народилася старша донька Олександра, у 1990 – молодша донька Оксана [8, арк. 98–99].

Згідно з посвідченням Міністерства освіти Української РСР № 35 від 27.06.1984, що пред'являється в облвно для оформлення наказу, з 21 липня 1984 р. був направлений на роботу на посаду асистента кафедри марксизму-ленінізму за спеціальністю «науковий комунізм» [8, арк. 1–2, 9, 10]. Від самого початку діяльності в Глухівському державному педагогічному інституті ім. С. М. Сергєєва-Ценського проявив себе як дисциплінований працівник. Проводив семінарські заняття з історії КПРС на перших курсах ЗТФ та педфаку. Також читав лекційний курс та проводив семінарські заняття з наукового комунізму на IV та V курсах. У наступні роки розробив спецкурс «Критика буржуазних

концепцій та контрпропаганда». Був призначений куратором академічної групи, виконував обов'язки секретаря кафедри. Відразу проявив організаторські здібності, зокрема в організації студентів на сільськогосподарських роботах. Керував студентським науковим гуртком. Робота студентки Н. Є. Купчик «Філософський аналіз екологічної ситуації» була відзначена грамотою обкому ЛКСМУ. Пізніше був обраний членом комітету комсомолу інституту та секретарем комсомольської організації викладачів та співробітників, а також заступником голови ДОСААФ інституту. Відповідав за проведення кінолекторію. Читав лекції в складі політклубу для трудових колективів та в школах міста. Забезпечував проведення занять з пропагандистами Глухівського міського комітету КП України. З 1987 р. був обраний заступником голови студентського профкому.

Тема наукового дослідження О. І. Задоянчука – «Перетворення праці у першу життєву потребу – закономірність удосконалення розвинутого соціалістичного суспільства», яка затверджена кафедрою як тема дисертаційної роботи [8, арк. 11, 25, 27, 29–30]. Згідно з наказом ректора № 395 «асп» від 11 листопада 1986 р. він був зарахований до аспірантури без відриву від виробництва з 5 листопада 1986 по 5 листопада 1990 р. за спеціальністю «теорія наукового комунізму». Науковий керівник – П. К. Ситник. Тема дисертації пізніше була уточнена: «Соціальні фактори підвищення культури праці».

Перед цим він успішно склав кандидатські екзамени з марксистсько-ленінської філософії та іспанської мови, підготував дві публікації. Перша – «Питання патріотичного та інтернаціонального виховання на семінарському занятті в курсі наукового комунізму (з використанням прикладів партизанського руху в роки Великої Вітчизняної війни на Сумщині)» у співавторстві з І. В. Марущенко. Її було надруковано в збірнику «Виховання учнівської молоді на прикладі героїки партизанського руху Сумщини» (Глухів, 1985). Друга – тези доповіді «Революційний вплив Великого Жовтня на культуру праці» на обласній науково-теоретичній конференції «Великий Жовтень та прогрес людства» (Суми, 28–29 травня 1987 р.).

У травні 1987 р. був переобраний на посаду асистента кафедри марксизму-ленінізму [8, арк. 19–23]. Протягом 1988 р. вийшло ще дві праці – одноосібна «Соціалістична культура праці – творче уособлення марксизму» в книзі «Марксизм і сучасність», а також тези доповіді на обласній науково-теоретичній конференції 12–13 травня 1988 р. у співавторстві з Л. В. Слінченко «Карл Маркс про функції праці в житті суспільства» [8, арк. 31].

9 липня 1988 р. на засіданні кафедри марксизму-ленінізму Глухівського педінституту О. І. Задоянчука 13 голосами «за» було рекомендовано для обрання на посаду старшого викладача кафедри. Колеги відзначали досвід методичної, науково-педагогічної та виховної роботи у виші; навчання в заочній аспірантурі та наявність наукових публікацій зі спеціальності [8, арк. 34–40].

Старшого викладача О. І. Задоянчука наказом по Глухівському державному педагогічному інституту ім. С. М. Сергєєва-Ценського № 112-К від 31.08.1989 було звільнено з посади у зв’язку з переведенням до цільової аспірантури Київського ордена Леніна і ордена Жовтневої революції державного університету ім. Т. Г. Шевченка з відривом від виробництва (на період до 21 липня 1990 р.). Однак через виробничу необхідність викладача було відкликано з аспірантури на 4 місяці раніше – 21 березня 1990 р. [8, арк. 47–50, 53–54].

З проголошення незалежності України значно змінилися навчальні дисципліни кафедри суспільних дисциплін. О. І. Задоянчук разом із колегами (В. І. Бєлашовим [3; 6; 33, с. 17–18; 42, с. 141–142], В. В. Заїкою [10; 16, с. 72-73; 22, с. 30–31; 35, с. 77–78; 38, с. 147], М. Й. Заремським [48, с. 100–101; 91] та ін.) розробили нові курси [52, с. 141–142; 85, с. 12–13]. Зокрема, тепер він викладав курси «Проблеми теорії сучасного суспільства» та «Політологію» на факультеті підготовки вчителів початкових класів, дошкільному та технологічному факультетах. Розробив робочу програму та лекційний курс, систематично добирав літературу, розробляв плани семінарських занять, методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи студентів, екзаменаційні питання з вищеназваних курсів [53, с.

15–16; 86, с. 11–12]. Зокрема, протягом 1991–1993 рр. було розроблено кодопозитиви з політології, а також програму здійснення контролю знань студентів з перших чотирьох тем політології за допомогою ЕОМ. Також керував секцією політології кафедри суспільних наук. У руслі комплексної науково-дослідницької теми інституту і кафедри займався дослідженням проблем підвищення ефективності навчання студентів. У цей час підготував перший розділ дисертаційного дослідження «Соціальні фактори підвищення культури праці» та зібрав матеріали для написання другого розділу.

Наказом по Глухівському державному педагогічному інституту імені С. М. Сергєєва-Ценського № 89-К від 24 листопада 1994 р. старший викладач О. І. Задоянчук був призначений на посаду заступника декана ЗТФ з 15 листопада 1994 р. на період стажування старшого викладача С. С. Медведя [8, арк. 63]. Починаючи з квітня 1998 р., О. І. Задоянчук тимчасово був призначений керівником виховного відділу на пів ставки на період хвороби Є. С. Панікарової. А вже з 4 травня цього року обійняв цю посаду на постійній основі. Завдяки своїм організаторським здібностям та відповідальному ставленню до посадових обов'язків менш ніж через місяць Олександр Іванович з 13 травня 1998 р. ректором В. Ф. Чирвою був призначений на посаду **проректора з виховної роботи** на громадських засадах [8, арк. 69–70].

1 жовтня 1999 р. О. І. Задоянчука, наказом по Глухівському державному педагогічному інституту імені С. М. Сергєєва-Ценського було переведено на посаду **проректора з гуманітарної та виховної роботи** та звільнено з посади 0,5 ст. начальника виховного відділу і залишено на посаді 0,5 ст. старшого викладача кафедри соціально-економічних дисциплін (до 1 липня 2000 р.). Ця посада була приведена у відповідність до назви однойменного управління Міністерства освіти України та рекомендацій методичного листа «Про актуальні питання виховання студентської молоді у вищих закладах освіти III–IV рівнів акредитації» (лист Міносвіти України від 06.02.1998 № 1/9-45). До цього посада називалась – проректор з позанавчальної та виховної роботи [8, арк. 71–73].

20 травня 1999 р. у спеціалізованій вченій раді К 26.001.41 Київського університету ім. Тараса Шевченка відбувся захист дисертації «Політичні аспекти становлення громадянського суспільства в Україні» на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси. Науковий керівник – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри політичних наук Київського університету ім. Тараса Шевченка П. П. Шляхтун. Офіційні опоненти: доктор історичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри історії та політології Національного університету «Києво-Могилянська Академія» О. В. Гарань та кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри політології Київського університету імені Тараса Шевченка М. І. Обушний [61]. Вища атестаційна комісія України своїм рішенням від 10 листопада 1999 р. затвердила рішення спеціалізованої вченої ради Київського університету імені Тараса Шевченка про прилюдний захист дисертації Олександра Івановича Задоянчука та присудила науковий ступінь кандидата політичних наук зі спеціальності «політичні інститути та процеси» та видала диплом ДК № 004709 [8, арк. 74–79].

У цей період він забезпечував читання лекцій та проводив семінарські заняття з політології та основ конституційного права України на педагогічному, загальнотехнічному, дошкільному факультетах, факультеті української мови та літератури денної та заочної форм навчання. Постійно оновлював тексти лекцій з цих дисциплін відповідно до змін у чинному законодавстві та реформуванні політичної системи України [8, арк. 91].

Наказом по Глухівському державному педагогічному університету № 103 від 20 жовтня 2001 р. О. І. Задоянчук був переведений з 4 жовтня 2001 р. на посаду доцента кафедри соціально-економічних дисциплін на два роки – до початку жовтня 2003 р. Працюючи над темою «Політичні інститути громадянського суспільства та їх становлення в Україні», у травні 2001 р. брав участь у конференції державного управління при Президентові України «Формування громадянського суспільства в Україні». Також у співавторстві підготував до друку навчальний посібник «Політологія: опорні конспекти та практикум» для

студентів, що навчалися за ОКР «Молодший спеціаліст». Підготував три студентські роботи на щорічну наукову студентську конференцію [8, арк. 88–91].

Згідно з поданою заявою наказом по Глухівському державному педагогічному університету № 61 від 29 липня 2002 р. був переведений з посади проректора з гуманітарної та виховної роботи на посаду доцента кафедри соціально-економічних дисциплін з 30 червня 2002 р. [8, арк. 92–97]. Помер 25 жовтня 2002 р. [8, арк. 100].

На початку 2019 р. було посилено кадровий склад кафедри: до її роботи доєднався доктор історичних наук, професор **Віктор Степанович Прокопчук** [93; 97]. Цікавий життєпис талановитого педагога та вченого, який, як і наш університет, цьогоріч відзначив ювілей. Він народився 20 липня 1944 р. (80 років тому) в с. Блищанівка Дунаєвецького району тоді Кам'янець-Подільської області. Родина мешкала там з давніх-давен, з 1896 р. дід Іван Якович, а згодом і батько Степан Іванович Прокопчуки працювали вчителями місцевої школи, започаткувавши династію педагогів. Батькові не судилося побачити сина, який народився через два місяці після того, як він пішов на фронт і загинув у боях за визволення Польщі [21, с. 182].

На долю Віктора, дитини війни, випали важкі часи повоєнної скрути: без батька, без його моральної й матеріальної підтримки. Навчався в місцевій семирічній школі, середню освіту здобув у Рахнівській десятирічці, за 6 км від Блищанівки. Після закінчення середньої школи протягом року працював завідувачем Слобідкорахнівської сільської бібліотеки, потім старшим піонервожатим Тернавської, учителем мови та літератури Кривчицької восьмирічних шкіл Дунаєвецького району. 1962 р. став студентом історико-філологічного факультету Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту (нині – Національний університет ім. Івана Огієнка). 1967 р. закінчив інститут з відзнакою і твердими намірами зайнятися науково-викладацькою діяльністю. Кілька місяців працював учителем історії Великояромирської середньої школи Городоцького району, звідки був призваний на строкову військову службу. Після демобілізації Віктор Прокопчук отримав місце вчителя історії Маківської середньої школи Дунаєвецького району, а невдовзі став директором цього закладу. Виявив організаторські здібності

в розбудові школи, упровадженні в навчально-виховний процес інновацій. 1970 р. на основі пошукової роботи створив перший на Дунаєвеччині сільський історико-краєзнавчий музей, за що був нагороджений Почесною грамотою Міністерства народної освіти УРСР [80, с. 88–89].

Трудове життя пов'язане переважно з освітою. Упродовж 20 років очолював відділ освіти Дунаєвецької райдержадміністрації і доклав чимало зусиль до перебудови шкільної системи на засадах національно-культурного відродження та українського державотворення. Брав активну участь у громадському житті. 1988 р. був призначений заступником голови Хмельницької обласної організації Українського фонду культури, того ж року пленум Українського фонду культури обрав його до складу центрального правління, а згодом і президії. 27 березня 1990 р. Віктор Степанович у складі хмельницької делегації брав участь у роботі установчого з'їзду, на якому постала Всеукраїнська спілка краєзнавців – спадкоємиця репресованого в 1930-ті роки Українського комітету краєзнавства. А 23 квітня 1992 р. з його ініціативи другою в Україні після Канівської була створена Дунаєвецька районна організація ВСК. У роботі установчої конференції в Дунаївцях узяли участь голова правління ВСК академік НАН України Петро Тимофійович Тронько та член-кореспондент НАН України дунаївчанин Федір Павлович Шевченко. 1993 р. В. С. Прокопчука було обрано членом правління ВСК та членом редколегії відновленого журналу «Краєзнавство». Дунаєвецька організація ВСК упродовж 1990-х – початку 2000-х рр. була провідною в краєзнавчому русі України [21, с. 182–183; 80, с. 90–91].

Водночас активно займався краєзнавчими дослідженнями, 1989 р. у львівському видавництві «Каменяр» опублікував першу свою книгу «Дунаївці», згодом побачили світ «Тернова стежка» (1991), «З народних глибин: славетні подоляни» (1991), «Просвітителі з Поділля», «Стелися, зелений кудрявцю» (1992). Під науковим керівництвом академіка П. Т. Тронька підготував дисертаційне дослідження з історії краєзнавчого руху на Поділлі, яке успішно захистив 1994 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради в Інституті історії України НАН України і здобув науковий ступінь кандидата історичних наук. Видавши 1995 р. монографію «Краєзнавство на Поділлі: історія і сучасність», утвердився в наукових колах як теоретик і практик українського краєзнавства.

На той час у його творчому доробку вже було 8 окремих видань, більше 50 науково-краєзнавчих публікацій [21, с. 182–183].

У науковій діяльності Віктора Степановича визначилися такі головні напрями досліджень: історія краєзнавчого руху в Україні, літературне краєзнавство, церковна історія, зокрема діяльність Подільського єпархіального історико-статистичного комітету та його активних членів – краєзнавців XIX – початку XX ст. Й. Й. Ролле, Ю. Й. Сіцінського, П. М. Троїцького, М. І. Яворовського та ін. Згодом свій науковий пошук поширив і на західну українську діаспору, зокрема Австралію, Канаду. В. С. Прокопчук активно досліджує життя і діяльність на Поділлі й Волині династії Смотрицьких – Данила, Герасима, Мелетія, сприяв відкриттю в Смотричі двох меморіальних дощок на їх честь, музею, присвоєнню місцевій школі I–III ступенів імені Мелетія Смотрицького. Дунаєвецький районний відділ освіти за його пропозицією заснував премію імені М. Смотрицького, якої удостоїлось чимало відомих педагогів-гуманітаріїв, а також голова Всеукраїнської спілки краєзнавців (далі – ВСК) академік П. Т. Тронько, письменники-краєзнавці М. Н. Магера, А. В. Сваричевський.

Вагоме місце в науковій діяльності Віктора Степановича посідає регіоналістика, зокрема робота з підготовки і видання нарисів з історії населених пунктів краю в новій редакції. Він є автором історичних нарисів «Дунаївці» (1989), «Лисець» (1998) (у співавторстві), «Два села – одна доля» (2001) про рідну Блищанівку та сусідню Михайлівку на Дунаєвеччині, монографій «Дунаєвеччина: край і люди» (2013), «Селище Дунаївці в сузір'ї громад» (2019). Плідно працює в галузі персоналістики (книги «Професор М.П. Чорнобривий» (2003), «Заслужені працівники України – уродженці Дунаєвеччини» (2019), «Творці історії Подільського краю» (2021), «Славетні подоляни з духовного стану» (2024)), топоніміки («Топоніми рідного краю» (1999), «Топонімічний словник Кам'янця-Подільського» (у співавторстві) (2014)), історії, теорії та методики шкільного краєзнавства [80, с. 91–93].

1 вересня 2004 р. Віктор Степанович перейшов на постійну роботу до Кам'янець-Подільського державного університету, в якому з 1996 р. за сумісництвом працював доцентом кафедри історії Східної Європи та археології. Протягом 2004–2015 рр. очолював одну з найбільших у системі вищої школи

університетську наукову бібліотеку, активно розбудовував її, дбав про оновлення і зростання фонду літератури, упровадження в її діяльність комп'ютерних технологій. Він виявив великий науковий інтерес до питань історії, теорії і методики бібліотечної справи, проблем бібліографознавства, виступив організатором кількох бібліотекознавчих конференцій всеукраїнського та міжнародного рівнів, зініціював і зредагував чотири випуски «Наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство», більше 20 біобібліографічних покажчиків серій «Постаті в освіті і науці» та «Хмельниччина краєзнавча», став співавтором історичного нарису історії університетської бібліотеки, колективної монографії «Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Хмельницька область» (2010), монографій (у співавторстві з О. Б. Айвазян) «Бібліотеки Поділля (друга половина XIX – початок XX ст.)» (2016) та «Бібліотечна справа на Хмельниччині (1920–2023)» (2024). У співпраці з Інститутом біографістики Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, зокрема доктором історичних наук, професором Т. І. Ківшар досліджував кам'янецький період бібліотечної та бібліографічної діяльності всесвітньо відомих бібліографів та бібліотекознавців С. О. Сірополка, Л. У. Биковського, М. І. Ясинського, опублікував низку наукових статей [21, с. 182–183; 80, с. 95–96].

Не менш плідно працював В. С. Прокопчук на посаді професора кафедри історії народів Росії і спеціальних історичних дисциплін, викладав декілька нормативних та спеціальних курсів, став автором низки навчальних посібників, зокрема «Шкільне краєзнавство» (2010), рекомендованого Міністерством освіти і науки України для використання в закладах вищої педагогічної освіти та загальноосвітніх школах України, методичних рекомендацій для студентів, науковим керівникам студентів, магістрантів та аспірантів з написання курсових, бакалаврських, дипломних, магістерських і дисертаційних робіт, частина з яких виконувалася в руслі його наукових інтересів, пов'язаних з історичним краєзнавством, видав монографії «Під егідою Українського комітету краєзнавства» (2004), «Історичне краєзнавство Правобережної України 30-х років XX – початку XXI ст.: від репресій, занепаду – до відродження, розквіту» (2005).

20 лютого 2009 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича захистив докторську дисертацію і здобув науковий ступінь доктора історичних наук за спеціальністю «історія України». Того ж року видав монографію «Інституціоналізація краєзнавчого руху Правобережної України 20-х років ХХ – початку ХХІ ст." 20 січня 2011 р. Атестаційна колегія МОН України присвоїла йому вчене звання професора [21, с. 182-184].

А загалом науковий доробок професора Віктора Степановича Прокопчука наразі становить 78 окремих видань та 620 наукових праць, уміщених у наукових збірниках та журналах України, Австралії, Канади, Польщі та ін. країн.

Водночас В. С. Прокопчук продовжує залишатися відомим організатором і діячем краєзнавчого руху на Хмельниччині й в Україні. Він активно підтримав процес реформування Всеукраїнської спілки краєзнавців, з 1994 р. є її почесним членом. У 2008-2022 рр. виконував обов’язки заступника голови Хмельницької обласної організації НСКУ. Реалізації творчих планів Віктора Степановича сприяє також його активна участь у діяльності Центру дослідження історії Поділля Інституту історії України НАН України при Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка в статусі заступника директора з наукових питань. Він є ініціатором низки пам’яткоохоронних акцій: присвоєння Великожванчицькій, Смотрицькій та Лисогірській загальноосвітнім школам Дунаєвецького району імен Героя Радянського Союзу М. С. Майдана, письменника-полеміста, вченого і церковного діяча Мелетія Смотрицького, письменника-земляка Івана Сварника, встановлення на Дунаєвеччині низки пам’ятників і пам’ятних знаків, відкриття музеїв, зокрема Дунаєвецького районного, Мелетія Смотрицького в смт Смотричі, Володимира Бабляка у Великому Жванчику, Івана Сварника в Лисогірці та ін. [80, с. 98–100].

Науково-педагогічна і краєзнавча праця Віктора Степановича відзначена званнями «Заслужений працівник народної освіти України» (1993), «Почесний член Всеукраїнської (національної) спілки краєзнавців»(1994), медаллю «За трудову доблесть», довічною стипендією Президента України, п'ятьма Почесними грамотами Міністерства освіти і науки України, знаками МОН України «Відмінник освіти України» (1990), «Петро Могила» (2008), всеукраїнськими преміями імені Героя України

академіка НАН України П. Т. Тронька Національної спілки краєзнавців України (2013), імені Михайла Петренка (2018) – автора вірша «Недоля», який завдяки музичній транскрипції дунаївчанина композитора Владислава Заремби став відомим романсом «Дивлюсь я на небо», обласними преміями імені Юхима Сіцінського (2004), імені професора І. С. Винокура (2015), імені професора Лева Баженова (2024), Почесними грамотами Хмельницької обласної ради та облдержадміністрації, Почесними грамотами Кам'янець-Подільської міської ради, Дунаєвецької районної ради та Дунаєвецької райдержадміністрації, ювілейною медаллю на відзнаку 25-річчя діяльності Українського фонду культури, а 2017 року – почесною відзнакою УФК «За подвижництво в культурі». 1999 р. Українська академія історичних наук обрала його своїм членом-кореспондентом, а 2018 р. – дійсним членом УАІН [21, с. 183–184; 80, с. 100–101].

У вересні 2020 р. кафедру історії, правознавства та методики навчання очолила кандидат історичних наук, доцент **Олена Анатоліївна Чумаченко**. Вона відразу інтенсифікувала роботу викладачів та здобувачів вищої освіти – майбутніх учителів історії та правознавства, увівши до освітнього процесу актуальні євроінтеграційні курси. 1 квітня 2021 р. вона була призначена директором Навчально-наукового інституту філології та історії університету. Завдяки Олені Анатоліївні на кафедрі у 2020–2023 рр. було реалізовано міжнародний проєкт Еразмус+ Модуля Жана Моне 621046-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE «Європейська політична інтеграція: історична ретроспектива та сучасність». О. А. Чумаченко була академічним координатором проєкту, а членами робочої групи стали А. П. Гриценко, Л. В. Слінченко, а також здобувачі вищої освіти.

9 листопада 2020 р. відбувся перший захист першої випускниці аспірантури, що функціонує при кафедрі. Першим доктором філософії з **галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 032 Історія та археологія в Глухівському педуніверситеті стала Світлана Михайлівна Базиль** – учителька історії та громадянської освіти Шосткинської загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів № 12 Шосткинської міської ради. Захист дисертації на тему «Науково-технічний потенціал виробництва та первинної переробки луб'яних культур в УРСР у другій половині 1940-х – 1980-х роках» відбувся в разовій спеціалізованій вченій раді ДФ 26.373.002 у Національній

науковій сільськогосподарській бібліотеці НААН у м. Києві. Наукові керівники: В. М. Крижанівський, кандидат історичних наук, старший викладач кафедри та Н. П. Коваленко, доктор історичних наук, старший науковий співробітник, головний науковий співробітник сектору наукознавства Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки [98].

23 квітня 2021 р. вперше серед викладачів кафедри захистив дисертаційне дослідження на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук на тему «Теоретичні і методичні засади формування професійної компетентності майбутніх учителів історії у процесі фахової підготовки» **Андрій Петрович Гриценко.** Захист відбувся в спеціалізованій вченій раді Д.56.146.01 Глухівського педуніверситету з правом прийняття до розгляду та проведення захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти (голова – **Віра Панасівна Курок**, вчений секретар – **Наталія Миколаївна Ткаченко**).

П’ять місяців (квітень – серпень 2021 р.) обов’язки завідувача кафедри виконував кандидат філософських наук, доцент **М. Й. Заремський**. Три роки, з вересня 2021-го по вересень 2024 р., кафедру історії, правознавства та методики навчання очолював доктор педагогічних наук, доцент **А. П. Гриценко**.

У березні 2023 р. проходила акредитація освітньо-наукової програми «Історія та археологія» освітньо-наукового ступеня «Доктор філософії». Плідна робота викладачів, аспірантів, гаранта програми О. А. Чумаченко, завідувача кафедри А. П. Гриценка та всіх учасників фокус-груп дала гарний результат – сертифікат Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти за № 4506 діє до 1 липня 2028 р.

У квітні 2023 р. наказом Міністерства освіти і науки України «Про рішення з питань присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань та внесення зміним до наказів Міністерства освіти і науки України» від 27.04.2023 № 491 було затверджено березневе рішення вченої ради Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка про присвоєння А. П. Гриценку вченого звання доцента кафедри історії, правознавства та методики навчання [96].

У 2023 р. кафедрі вдалося вийти на міжнародний науковий рівень, здобувши перемогу в конкурсі білатеральних наукових проєктів з проєктною пропозицією «Збереження культурної спадщини єврейського кладовища в Глухові Сумської області як єдиного єврейського некрополя на сході України засобами цифрової гуманітаристики». Науковим керівником спільного українсько-ізраїльського науково-дослідного проєкту є Андрій Петрович Гриценко. Проєкт реалізовується упродовж 2023–2024 рр. на виконання Програми наукового і технологічного співробітництва між Урядом України та Урядом Держави Ізраїль від 22.12.2015 [27, с. 45–47; 55].

Водночас колектив кафедри продовжує традиції науково-просвітницької діяльності попередників. Наступна науково-практична конференція, що мала статус всеукраїнської, відбулася через 9 років – у листопаді 2022 р. До першого збірника наукових праць учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Актуальні питання дослідження вітчизняної історії та викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах НУШ» [1] (голова редакційної колегії – доцент А. П. Гриценко, співголова – доцент О. А. Чумаченко), увійшли публікації, що охоплюють актуальні аспекти дослідження вітчизняної історії в умовах трансформацій гуманітаристики, а також стосуються практичного досвіду пілотування навчально-методичних матеріалів у пілотних 5-х класах Нової української школи у 2021/2022 н. р. та питань викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах НУШ [1; 53, с. 16–17].

Перша Всеукраїнська онлайн-конференція «Актуальні питання дослідження вітчизняної історії та викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах НУШ» проходила за партнерства науковців Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Сумського державного педагогічного університет імені А. С. Макаренка, Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка, Донбаського державного педагогічного університету та Національного заповідника «Глухів».

До роботи всеукраїнської науково-практичної конференції долучилося 114 учасників з України, Польщі та Ізраїлю. Серед

учених представлені матеріали 9 докторів наук, 2 наукових співробітників та 34 кандидатів наук. Важливим внеском в обговорення актуальних питань стали напрацювання 13 учителів-практиків. Про перспективи розвитку порушеної на конференції тематики свідчила участь 11 аспірантів та 42 здобувачів вищої освіти – майбутніх науковців та педагогів. Географія учасників конференції в Україні була представлена 13 областями та м. Києвом [1, с. 3–4].

У квітні 2023 р. в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка було започатковано проведення всеукраїнської науково-практичної конференції «Глухівські історико-філософські читання пам'яті Валерія Бєлашова, Мечислава Заремського, Віктора Заїки та Юрія Коваленка». За редакцією доктора педагогічних наук, доцента А. П. Гриценка було видано збірник наукових праць [15], що стосувалися актуальних аспектів вивчення ролі особистості в дослідженні історичного минулого; філософії освіти та ролі філософа в закладі вищої освіти; освіти й сучасного історико-філософського виховання тощо.

Ідея проведення такого наукового заходу зародилася влітку 2022 р. як данина пам'яті відомих науковців, викладачів, які багато десятиліть працювали в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка. Це знаний історик, археолог, дослідник, прекрасний викладач та автор наукової концепції «Глухівського періоду в історії Гетьманщини» доцент Валерій Іванович Бєлашов [3; 6; 28, с. 2; 41, с. 141–142; 42; 43, с. 4]. Також серед видатних викладачів кафедри історії, правознавства та методики навчання Глухівського вишу, безперечно, автор ґрунтовних напрацювань з дослідження історії Глухівщини XVII–XX ст., які вже стали надбанням вітчизняної історіографії та визнаються дослідниками історії Глухівського краю, Віктор Володимирович Заїка [10; 16, с. 72–73; 18, с. 4; 19; 20; 22, с. 29–30; 35, с. 77–78]. Представником філософської школи Глухівського закладу вищої педагогічної освіти також був кандидат філософських наук, доцент Мечислав Йосипович Заремський [23, с. 4; 44, с. 2; 45; 50, с. 4; 51; 91]. Цей сумний список втрат знаних науковців та видатних людей 2023 р. поповнив викладач кафедри Юрій Олександрович Коваленко – видатний український учений, історик, археолог, учасник місії «Чорний тюльпан», краєзнавець,

музикант, штабсержант Збройних сил України, учасник російсько-української війни, що загинув 14 березня 2023 р. під час російського вторгнення в Україну [15, с. 3].

Перша Всеукраїнська науково-практична онлайн-конференція «Глухівські історико-філософські читання пам'яті Валерія Бєлашова, Мечислава Заремського, Віктора Заїки та Юрія Коваленка» проходила за партнерства науковців Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, Українського державного університету імені М. П. Драгоманова, Сумського державного педагогічного університет імені А. С. Макаренка, Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка, Донбаського державного педагогічного університету, а також Національного заповідника «Глухів» та Національного заповідника «Гетьманська столиця» [15, с. 3; 53, с. 16].

У всеукраїнській науково-практичній конференції взяли участь 114 учасників. Серед учених представлені матеріали понад 20 докторів наук, понад 30 кандидатів наук, докторів філософії та наукових співробітників. Важливим внеском до обговорення актуальних питань стали напрацювання 12 вчителів-практиків. Географія учасників конференції в Україні представлена 11 областями та м. Києвом [15, с. 3; 53, с. 16–17].

У подальшому ці дві всеукраїнські наукові-практичні конференції стали традиційними: у листопаді 2023 р. – «Актуальні питання дослідження вітчизняної історії та викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах НУШ», а у квітні 2024 р. – «Глухівські історико-філософські читання» з перспективою проведення їх у подальші роки.

26 липня 2024 р. викладачі та аспіранти кафедри долучилися до Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільні трансформації в умовах війни росії проти України: виклики часу і завдання краєзнавців (до 80-річчя доктора історичних наук, професора Віктора Степановича Прокопчука)», яка проходила у м. Хмельницькому в приміщенні Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту за сприяння президента та в. о. ректора цього ЗВО доктора історичних наук, професора Юрія Васильовича Телячого. Співорганізатором цієї представницької конференції став також і Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра

Довженка (співголова оргкомітету та редколегії – О. І. Курок) [103].

Важливим напрямом роботи кафедри є підготовка кадрів вищої кваліфікації. Так, 7 лютого 2024 р. відбувся успішний захист дисертації асистентки кафедри **Наталії Миколаївни Петренко**, 27 червня 2024 р. ще однієї аспірантки – **Богдани Вікторівни Карабін**, також на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 Історія та археологія [106]. В обох докторів філософії науковим керівником був старший викладач кафедри, кандидат історичних наук **Віталій Михайлович Крижанівський.** Головою разових спеціалізованих рад із захисту дисертації був доктор педагогічних наук, доцент **Андрій Петрович Гриценко**. Рецензентами згаданих дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності «Історія та археологія» були доктор історичних наук, професор **Віктор Степанович Прокопчук** та кандидат історичних наук, доцент **Олена Анатоліївна Чумаченко.** Наразі ведеться підготовка дисертацій до захисту й інших аспірантів кафедри історії, правознавства та методики навчання.

Також 13 серпня 2024 р. відбулося ще одне засідання разової спеціалізованої ради із захисту чергової дисертації на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 032 Історія та археологія **Олексієм Олександровичем Остапчуком** – аспірантом кафедри. Науковим керівником був ректор Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка Олександр Іванович Курок. Безперечно, важливу роль у захисті відіграли члени спеціалізованої вченої ради ДФ 56.147.019, які були опонентами: доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії і культури України та спеціальних історичних дисциплін Університету Григорія Сковороди в Переяславі Валентина Костянтинівна Молоткіна, доктор історичних наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи Запорізького національного університету Юрій Олегович Каганов, а також голова спеціалізованої ради доктор педагогічних наук, доцент Андрій Петрович Гриценко, а також рецензенти: доктор історичних наук, професор кафедри Віктор Степанович Прокопчук, кандидат історичних наук, доцент Олена Анатоліївна Чумаченко.

Нині на кафедрі працюють доктор педагогічних наук, доцент **Андрій Петрович Гриценко** (директор Навчально-наукового інституту філології та історії з вересня 2024 р.), доктор історичних наук, професор **Віктор Степанович Прокопчук**, а також кандидат історичних наук, доцент **Олена Анатоліївна Чумаченко** (завідувач кафедри з вересня 2024 р.), кандидат філософських наук, доцент **В'ячеслав Олексійович Артюх**, кандидат історичних наук, старший викладач **Віталій Михайлович Крижанівський**, доктор філософії, старший викладач **Наталія Миколаївна Петренко**, асистенти **Ігор Олександрович Федоров, Анжеліка Анатоліївна Голуб** та **Марина Василівна Мінченко**, а також старший лаборант кафедри **Світлана Олексіївна Мисник**.

Кафедра здійснює підготовку здобувачів вищої освіти за трьома рівнями вищої освіти та забезпечує реалізацію чотирьох освітніх програм. На першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях вищої освіти – за предметною спеціалізацією 014.03. Середня освіта (Історія та громадянська освіта). На третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти забезпечується підготовка докторів філософії за освітньо-науковою програмою «Історія та археологія» галузі знань 03 Гуманітарні науки. Також на другому (магістерському) рівні вищої освіти ведеться підготовка фахівців за ОПП «Історія» з цієї ж галузі знань 03 Гуманітарні науки.

Список використаної літератури та джерел

1. Актуальні питання дослідження вітчизняної історії й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах НУШ : збірник наукових праць / редкол.: Гриценко А. П., голова, Чумаченко О. А., співголова та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2022. Вип. 1. 234 с. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/1852 (дата звернення: 10.11.2023).

2. Альманах університетської слави: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (1874–2019) / гол. редактор О. І. Курок. Суми : ПВП «Видавничий дім «Еллада», 2019, 195 с.

3. Бєлашов Валерій Іванович: життєпис, наукова і педагогічна діяльність: до 75-річчя від дня народження / укладачі: А. П. Гриценко, О. А. Чумаченко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 77 с. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»).

4. Бєлашов В. І. Історіографічна традиція та джерельна база вивчення історії педагогічного університету імені Олександра Довженка

(1874–2014 рр.). Історичні студії історичного прогресу : збірник наукових статей. Вип. 2. Глухів, 2014. С. 39–51.

5. Бєлашов В. І. Ляшко Іван Михайлович: людина, педагог, дослідник. Історичні студії суспільного прогресу : електронний науковий журнал / редкол.: Курок О. І. (гол.), Гирич Я. М. (заст. гол.), Крижанівський В. М. (відп. ред.). 2014. Випуск 1. С. 116–117. URL: http://issp.gnpu.edu.ua/sites/default/files/doc/19.pdf (дата звернення: 23.03.2023).

6. Валерій Іванович Бєлашов (1949–2022) : біобібліогр. покажчик / керівник вид. проєкту О. І. Курок ; уклад.: А. П. Гриценко, С. П. Жукова, О. А. Чумаченко, О. Ф. Бєлашова. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 68 с. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»). URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/1959 (дата звернення: 10.11.2023).

7. Відійшов у вічність викладач Глухівського національного педуніверситету. Глухів.info. URL: https://hlukhiv.info/vidijshov-u-vichnist-vykladach-gluhivskogo-natsionalnogo-peduniversytetu/ (дата звернення: 23.03.2023).

8. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (далі – ВА ГНПУ). Особова справа викладача (далі – ОСВ) Задоянчука Олександра Івановича (100 аркушів).

9. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Особова справа викладача Скірка Юрія Івановича (121 аркуш).

10. Віктор Володимирович Заїка. Національний заповідник «Глухів». 3 листопада 2020 р. URL: http://nz-hlukhiv.com.ua/novini/viktor-volodimirovich-zayika.html (дата звернення: 23.03.2023).

11. Віктор Володимирович Заїка (1957–2020) **:** біобібліогр. покажчик / керівник вид. проєкту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко, О. Я. Заїка. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 60 с. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»). URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/1957 (дата звернення: 11.04.2024).

12. Гирич Я. М. Історико-культурна спадщина україно-російського прикордоння: досвід трьох наукових конференцій. Історичні студії суспільного прогресу. 2014. Випуск 2. С. 120–130. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/240

13. Гирич Я. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр.» (літери П, Р, Т, У, Ф, Ц, Ч, Я). Історичні студії суспільного прогресу. 2017. Вип. 5. С. 180–217. URL: http://issp.gnpu.edu.ua/sites/default/files/doc/020hyrbio05.pdf (дата звернення: 23.03.2023).

14. Глухів і Глухівщина в історії українського національного відродження (Творча спадщина родини Марковичів): матеріали наукової конференції, 28–29 травня 1998 р., м. Глухів] / за загальною редакцією

Ю. С. Шемшученка; упорядники: В. І. Акуленко, Н.В. Артикуч. Київ : Ін Юре, 1999. 234 с.

15. Глухівські історико-філософські читання пам'яті Валерія Бєлашова, Мечислава Заремського, Віктора Заїки та Юрія Коваленка / редкол.: А. П. Гриценко, голова; О. А. Чумаченко, співголова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2023. Вип. 1. 174 с. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/1946 (дата звернення: 10.11.2023).

16. Голуб А. Віктор Заїка – видатна особистість у історії міста Глухова Сумської області. Глухівські історико-філософські читання : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 71–74. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2919 (дата звернення: 11.04.2024).

17. Григорій Львович Сапітон (1901–1954) : біобібліогр. покажчик до 70-річчя від дня смерті / керівник вид. проєкту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»).

18. Гриценко А. Відомий історик, краєзнавець та громадський діяч. До річниці пам'яті. Глухівщина. 2023. № 43. С. 4.

19. Гриценко А. Віктор Заїка – історик, науковець, викладач, журналіст, краєзнавець та громадський діяч Глухівщини. Глухів.city. 2023. 26 жовтня. URL: https://hlukhiv.city/blogs/320995/viktor-zaika-istorik-naukovec-vikladach-zhurnalist-krayeznavec-ta-gromadskij-diyach-gluhivschini (дата звернення: 10.11.2023).

20. Гриценко А. Вийшло видання до 3-ї річниці смерті відомого глухівського історика Віктора Володимировича Заїки. Глухів.Info. 2023. 27 жовтня. URL: https://hlukhiv.info/vyjshlo-vydannya-do-3-yi-richnytsi-smerti-vidomogo-gluhivskogo-istoryka (дата звернення: 10.11.2023).

21. Гриценко А. Віктор Степанович Прокопчук – знаний історик, дослідник питань пам'яткоохоронної діяльності та краєзнавчого руху. Сіверянський літопис. 2024. № 4. С. 182–184. URL: https://sl-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/494 (дата звернення: 10.09.2024).

22. Гриценко А. Глухівський дослідник срібного віку Віктор Заїка. Глухівські історико-філософські читання : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 28–33. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2905 (дата звернення: 11.04.2024).

23. Гриценко А. Глухівський філософ. Пам'яті Мечислава Йосиповича Заремського. Тиждень. 2023. № 23 (1252). 8 червня. С. 4.

24. Гриценко А. П., Колієнко А. А. Глухівський учительський інститут: філософські засади заснування та функціонування. Культурологічний альманах. 2023. № 2. С. 157–162. URL: https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.2.21 (дата звернення: 11.04.2024).

25. Гриценко А. Директорство Григорія Сапітона у Глухівському учительському інституті. Глухівські історико-філософські читання : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 24–28. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2904 (дата звернення: 11.04.2024).

26. Гриценко А. П., Курок О. І. До питання періодизації історії Глухівського державного педагогічного інституту на рубежі XX–XXI століть. Освіта і наука XXI століття : матеріали звітної наук.-практ. конф. викладачів (м. Глухів, 4 травня 2022 р.). 2022. С. 48–49.

27. Гриценко А. П. Дослідження Глухівського єврейського кладовища в рамках спільного українсько-ізраїльського науково-дослідного проєкту в 2023–2024 роках. Наука та освіта в умовах війни: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка : матеріали звітної науково-практичної конференції викладачів, докторантів, аспірантів та молодих учених, здобувачів вищої та фахової передвищої освіти (23–24 травня 2024 року, м. Глухів). Глухів, 2024. С. 44–48.

28. Гриценко А. Дослідник глухівського періоду в історії Гетьманщини. 20 липня минула річниця смерті доцента Глухівського національного педагогічного університету Валерія Івановича Бєлашова. Глухівщина. 2023. № 29 (28099). 27 липня. С. 2.

29. Гриценко А. Дослідник «Срібного віку» Віктор Заїка. Сумський історичний портал. 2023. 5 листопада. URL: https://history.sumy.ua/research/article/9780-hrytsenko-andrii-doslidnyk-sribnoho-viku-viktor-zaika.html (дата звернення: 10.11.2023).

30. Гриценко А. Дослідник «Срібного віку». До 3-ї річниці з дня смерті відомого глухівського історика Віктора Заїки. Тиждень. 2023. № 44 (1273). 2 листопада. С. 4.

31. Гриценко А. Дослідник «Срібного віку» Віктор Заїка: До 3-ї річниці з дня смерті відомого глухівського історика. Глухів.Info. 2023. 26 жовтня. URL: https://hlukhiv.info/doslidnyk-sribnogo-viku-viktor-zayika-do-3-richnytsi-z-dnya-smerti-vidomogo-gluhivskogo-istoryka/ (дата звернення: 10.11.2023).

32. Гриценко А. П., Курок О. І. До питання періодизації історії Глухівського державного педагогічного інституту на рубежі XX–XXI століть. Освіта і наука XXI століття : матеріали звітної наук.-практ. конф. викладачів (4 травня 2022 р., м. Глухів). Глухів, 2022. С. 48–49.

33. Гриценко А., Голуб А. Історична школа «Глухівського періоду в історії Гетьманщини» В. І. Бєлашова. Глухівські історико-філософські читання : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін.]. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 16–21. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2902 (дата звернення: 11.04.2024).

34. Гриценко А. П. Історія впровадження методики використання інформаційних ресурсів у практику навчання історії у вітчизняних школах на рубежі XIX–XX ст. Сіверщина в історії України : зб. наукових праць. Вип. 7.

Київ – Глухів : Центр пам’яткознавства НАН України і УТОПІК, 2014. С. 249–252. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sviu_2014_7_62 (дата звернення: 11.04.2024).

35. Гриценко А. Краєзнавча діяльність історика Віктора Заїки. Перші краєзнавчі читання в пам'ять професора Лева Баженова : матеріали всеукр. наук.-практ. конференції (02 червня 2023 р., м. Хмельницький) / редкол.: Ю. В. Телячий (гол.), Н. І. Сарай (заступник гол.), С. В. Маркова (заступник гол.) та ін. Хмельницький : ХКТЕІ, 2023. С. 76–79.

36. Гриценко А. П. Матеріали до біобібліографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр. (Доповнення)» / керівник вид. проєкту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с.(«Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»).

37. Гриценко А. Наукова діяльність Миколи Павловича Стожка. Глухівські історико-філософські читання : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 36–40. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2909 (дата звернення: 11.04.2024).

38. Гриценко А. П. Некрологи. Пам’яті Віктора Володимировича Заїки. Сіверянський літопис. 2023. № 6. С. 147. URL: https://sl-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/413/356 (дата звернення: 11.04.2024).

39. Гриценко А. Пам’яті Григорія Львовича Сапітона (1901–1954) – директора Глухівського учительського інституту. Сіверянський літопис : науковий журнал. 2024. № 3 (177). С. 172.

40. Гриценко А. П., Колієнко А. А. Особливості викладання історії та релігійного виховання в Глухівському учительському інституті (1874–1917 рр.). Культурологічний альманах. 2023. Вип. 3. С. 119–125. URL: https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.3.16 (дата звернення: 11.04.2024).

41. Гриценко А. Пам’яті Валерія Івановича Бєлашова (1949–2022). Сіверянський літопис. 2023. № 3. С. 141–142. URL: https://sl-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/353/299 (дата звернення: 10.11.2023).

42. Гриценко А. Пам’яті Валерія Бєлашова, дослідника «Глухівського періоду в історії Гетьманщини». Глухів.city. 2023. 20 липня. URL: https://hlukhiv.city/blogs/300863/pamyati-v-i-byelashova-doslidnika-gluhivskogo-periodu-v-istorii-getmanschini (дата звернення: 10.11.2023).

43. Гриценко А. Пам’яті видатного історика. До першої річниці смерті доцента Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка Валерія Івановича Бєлашова. Тиждень. 2023. № 29 (1258). 20 липня. С. 4. 2023. № 30 (1259). 27 липня. С. 4.

44. Гриценко А. Пам’яті глухівського філософа. До 1-ї річниці смерті М. Й. Заремського. Глухівщина. 2023. № 23 (2813). 8 червня. С. 2.

45. Гриценко А. Пам’яті глухівського філософа. До 1-ї річниці смерті М. Й. Заремського. Глухів.Info. 2023. 10 червня. URL:

https://hlukhiv.info/pam-yati-gluhivskogo-filosofa/ (дата звернення: 10.11.2023).

46. Гриценко А. Пам'ять про дослідника дослідника «Глухівського періоду в історії Гетьманщини». До річниці смерті Валерія Бєлашова. Сумський історичний портал. 2023. 9 серпня. URL: https://history.sumy.ua/research/article/9745-hrytsenko-andrii-pamiat-pro-doslidnyka-hlukhivskoho-periodu-v-istorii-hetmanshchyny.html?fbclid=IwAR0ELH4YrVwErzfiSgXUfei8osIamO1qS3E9AwzC8e1nDbmF-ZIFz9h1Aww (дата звернення: 10.11.2023).

47. Гриценко А. П., Ащаулова Т. А. Порівняльна характеристика соціального статусу та рівня життя викладачів Глухівської чоловічої гімназії та Глухівського учительського інституту в 1870-х – 1900-х роках. Сумський історико-архівний журнал. 2022. № XXXIX. С. 26–32. DOI: doi.org/10.21272/shaj.2022.i39.p.25 (дата звернення: 11.04.2024).

48. Гриценко А. Постать видатного глухівського філософа Мечислава Заремського. Глухівські історико-філософські читання : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 99–103. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2929 (дата звернення: 11.04.2024).

49. Гриценко А. П., Чумаченко О. А., Прокопчук В. С. Початковий період кампанії ліквідації неписьменності на Сумщині у 20-х роках ХХ ст.: агітація за грамотність, заохочення до навчання та ідеологічний чинник (за документами Державного архіву Сумської області). Сумський історико-архівний журнал. 2022. № XXXVIII. С. 48–56. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/88629 (дата звернення: 11.04.2024).

50. Гриценко А. Презентація біобібліографічного покажчика «Мечислав Йосипович Заремський (1951–2022)». Глухівщина. 2023. № 24 (2814). 15 червня. С. 4.

51. Гриценко А. Річниця смерті глухівського філософа. До 1-ї річниці смерті М. Й. Заремського. Сумський історичний портал. 2023. 19 червня. URL: https://history.sumy.ua/research/article/9711-hrytsenko-andrii-richnytsia-smerti-hlukhivskoho-filosofa.html (дата звернення: 10.11.2023).

52. Гриценко А. П. Розвиток Глухівського педагогічного інституту у 1990-х роках. Сіверщина в історії України : збірник наукових праць. 2022. Вип. 15. С. 140–147. URL: https://nz-hlukhiv.com.ua/wp-content/uploads/sivershuna/sivershuna_2022.pdf (дата звернення: 10.11.2023).

53. Гриценко А. П., Курок О. І. Традиція проведення науково-практичних конференцій з історії у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка. Актуальні питання дослідження історичної науки й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах реформування : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова; Н. М. Ткаченко, А. А. Голуб, М. В. Мінченко, С. О. Мисник, Н. М. Петренко. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2023. Вип. 2. С. 13–

22. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2224 (дата звернення: 11.04.2024).

54. Гриценко А. П. Святкування 50-річчя від дня створення Глухівського учительського інституту у 1924 році**.** Наука та освіта в умовах війни: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка : матеріали звітної науково-практичної конференції викладачів, докторантів, аспірантів та молодих учених, здобувачів вищої та фахової передвищої освіти (23–24 травня 2024 року, м. Глухів). Глухів, 2024. С. 49–52.

55. Гриценко А. П., Ащаулова Т. А. Управлінці Глухівського учительського інституту (1874–1991 рр.). Історико-краєзнавчі дослідження: традиції та інновації : матеріали VI міжнародної наукової конференції (8–9 грудня 2023 р., м. Суми). У 2-х ч. Ч. 1. Суми : ФОП Цьома С. П., 2024. С. 75–79.

56. Гриценко В. Діяльність євреїв у Глухівському педагогічному інституті. Глухівські історико-філософські читання : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 84–88. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2924 (дата звернення: 11.04.2024).

57. Гриценко В. Постать директора глухівського педагогічного технікуму Платона Горілого. Глухівські історико-філософські читання : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 94–96. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2927 (дата звернення: 11.04.2024).

58. До 70-річчя Валерія Івановича Бєлашова. Історичні студії суспільного прогресу : електронний науковий журнал / редкол.: О. І. Курок (гол.), О. А. Чумаченко (заст. гол. ред.), В. М. Крижанівський (відп. ред.). 2019. Випуск VII. С. 246–250. URL: http://issp.gnpu.edu.ua/sites/default/files/doc/do_70-richchya_valeriya_ivanovycha_byelashova.pdf (дата звернення: 23.03.2023).

59. Жежера В. Заїки живуть в одній хаті півтораста літ. Газета по-українськи. 3 жовтня 2007 р. URL: https://gazeta.ua/articles/people-newspaper/_zayiki-zhivut-v-odnij-hati-pivtorasta-lit/184788 (дата звернення: 23.03.2023).

60. Задоянчук О. І. Політичні аспекти становлення громадянського суспільства в Україні : автореферат дис. … канд. політ. наук. Київ, 1999. 16 с.

61. Збереження історико-культурних надбань Глухівщини : матеріали першої наук.-практ. конф. (18 квітня 2002 р.) / Держбуд України, Глухівська міська рада, Державний історико-культурний заповідник у м. Глухові, Глухівський краєзнавчий музей; ред. кол. В. І. Бєлашов, С. П. Жукова, В. В. Заїка, Ю. О. Коваленко. Глухів : РВВ ГДПУ, 2002. 103 с.

62. Збереження історико-культурних надбань Глухівщини : матеріали другої науково-практичної конференції (17 квітня 2003 р.) / Держбуд України, Державний історико-культурний заповідник у м. Глухові;

ред. кол.: акад. НАН України, докт. юрид. наук, проф. Ю. С. Шемшученко (голова), д-р юрид. наук В. І. Акуленко, доц. В. І. Бєлашов, С. П. Жукова (відповідальний секретар), В. В. Заїка, д-р іст. наук, проф. Г. Д. Казьмирчук, Ю. О. Коваленко, канд. пед. наук, проф. О. І. Курок, д-р філол. наук, проф. К. М. Тищенко. Глухів : РВВ ГДПУ, 2003. 122 с.

63. Збереження історико-культурних надбань Глухівщини : татеріали третьої науково-практичної конференції (16 квітня 2004 р.) / Держбуд України, Державний історико-культурний заповідник у м. Глухові; ред. кол.: акад. НАН України, д-р юрид. наук, проф. Ю. С. Шемшученко (голова), д-р юрид. наук В. І. Акуленко, доц. В. І. Бєлашов, С. П. Жукова (відповідальний секретар), В. В. Заїка, д-р іст. наук, проф. Г. Д. Казьмирчук, Ю. О. Коваленко, канд. пед. наук, проф. О. І. Курок, д-р філол. наук, проф. К. М. Тищенко. Глухів : РВВ ГДПУ, 2004. 170 с.

64. Збереження історико-культурних надбань Сіверщини : матеріали четвертої науково-практичної конференції (21–22 квітня. 2005 р.) / Держбуд України, Державний історико-культурний заповідник у м. Глухові; ред. кол.: акад. НАН України, д-р юрид. наук, проф. Ю. С. Шемшученко (голова), д-р юрид. наук В. І. Акуленко, доц. В. І. Бєлашов, С. П. Жукова (відповідальний секретар), В. В. Заїка, д-р іст. наук, проф. Г. Д. Казьмирчук, Ю. О. Коваленко, канд. пед. наук, проф. О. І. Курок, д-р філол. наук, проф. К. М. Тищенко. Глухів : РВВ ГДПУ, 2005. 236 с.

65. Історико-культурна спадщина Глухівщини : матеріали міжвузівської науково практичної конференції, присвяченої 1000-літтю м. Глухова. (27–28 жовтня 1992 р.) / ред. кол.: Бєлашов В. І. (голова), Гурець М. П., Заїка В. В. та ін.; Глухівський державний педагогічний університет імені С. М. Сергєєва-Ценського. Глухів : Кролевецька райдрукарня, 1992. 113 с.

66. Історико-культурні надбання Сіверщини в контексті історії України : матеріали п’ятої науково-практичної конференції (18–19 травня 2006 р.) : збірник наукових праць / Держбуд України, Державний історико-культурний заповідник у м. Глухові ; ред. кол. С. А. Слєсарєв (голова), С. П. Жукова, Ю. О. Коваленко, доц. В. І. Бєлашов, В. В. Заїка, М. П. Гурець. Глухів : РВВ ГДПУ, 2006. 240 с.

67. Історія Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка : курс лекцій для здобувачів вищої освіти ОС «Бакалавр» / автор-упорядник: доц. А. П. Гриценко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 128 с.

68. Історія і сучасність педагогічної освіти в Україні : матеріали міжвузівської науково-практичної конференції, присвяченої 120-літтю Глухівського педагогічного інституту і 100-річчю з дня народження його випускника О. Довженка (25–26 жовтня 1994 року). Глухів, 1994. 97 с.

69. Календар знаменних дат і подій історії Глухівщини: 2023 рік. Довідкове видання (електронне видання) / автор-упорядник: Андрій Гриценко. Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2023. 78 с. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2484 (дата звернення: 11.04.2024).

70. Кириченко А. В. Історія Глухівського учительського інституту 1874 по 1924 роки : біобібліогр. покажчик до 150-річчя з часу заснування університету / керівник вид. проєкту О. І. Курок ; уклад.: А. П. Гриценко; В.М. Крижанівський. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с.(«Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»).

71. Крижанівський В. М. Викладачі Глухівського інституту (1874–1924 рр.) : біобібліографічний словник. Глухів ; Кропивницький, 2017. 95 с.

72. Крижанівський В. М. Історія в системі навчальних дисциплін Глухівського учительського інституту (1874–1914 р.). Сіверщина в історії України : збірник наукових праць. Київ–Глухів, 2017. Вип.10 С. 310–312.

73. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1924–1941 рр.». Історичні студії суспільного прогресу. Глухів, 2018. Вип. 6. С. 112–147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2018_6_13 (дата звернення: 11.04.2024).

74. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр.» Історичні студії суспільного прогресу. 2014. Вип. 2. С. 99–112. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2014_2_16 (дата звернення: 11.04.2024).

75. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр.» (літера «К»). Історичні студії суспільного прогресу. 2015. Вип. 3. С. 113–125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2015_3_16 (дата звернення: 11.04.2024).

76. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр.» (літери Л, О). Історичні студії суспільного прогресу. Глухів, 2016. Вип. 4. С. 149–158. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2016_4_16 (дата звернення: 11.04.2024).

77. Крижанівський В. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр.» (літери С, Ш, Х, Ю). Історичні студії суспільного прогресу. Глухів, 2017. Вип. 5. С. 311–333. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2017_5_23 (дата звернення: 11.04.2024).

78. Крижанівський В. М. Спогади родини Полярушів про Глухівський педагогічний інститут (1964–1972 рр.). Історичні студії суспільного прогресу. 2014. Вип. 1. С. 88–94. URL: http://issp.gnpu.edu.ua/sites/default/files/doc/14.pdf (дата звернення: 23.03.2023).

79. Курок О., Гриценко А. Крижанівський В., Чумаченко О. Глухівський інститут в 1917–1924 рр.: між дерусифікацією та українізацією. Сіверянський літопис. 2023. № 1. С. 37–43. DOI: https://doi.org/10.58407/litopis.230105 (дата звернення: 11.04.2024).

80. Курок О. І., Гриценко А. П. Глухівський період наукової школи історика Віктора Степановича Прокопчука. Суспільні трансформації в

умовах війни росії проти України: виклики часу і завдання краєзнавців (до 80-річчя доктора історичних наук, професора Віктора Степановича Прокопчука): матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 26 липня 20024 р.) / редкол.: Ю. Телячий (гол.), О. Реєнт (співгол.), В. Філіпчук (співгол.), О. Курок (співгол.) та ін. Хмельницький : ФОП Стрихар А.М., 2024. С. 88 – 105.

81. Курок О. І., Гриценко А. П. Досвід формування професійної компетентності майбутніх учителів історії у Глухівському учительському інституті у 1874–1917 роках. Сіверщина в історії України : зб. наукових праць. Вип. 13. Київ – Глухів : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2020. С. 233–237.

82. Курок О., Гриценко А. Заснування Глухівського учительського інституту. Актуальні питання дослідження вітчизняної історії й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах НУШ : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова; О. А. Чумаченко, співголова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2022. Вип. 1. С. 19–23.

83. Курок О., Гриценко А., Прокопчук В. Ліквідація неписьменності 20–30-х років XX століття як соціальний та політичний проєкт радянської влади: філософський аспект. Сумський історико-архівний журнал. 2023. № XL. С. 12–18. URL: doi.org/10.21272/shaj.2023.i40.p.12 (дата звернення: 11.04.2024).

84. Курок О. І., Гриценко А. П. Організація фахової підготовки майбутніх педагогів у Глухівському учительському інституті у 1870-х роках. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. 2022. Вип. 50. № 3. Ч. 1. С. 12–24. URL: https://drive.google.com/file/d/182VCBkC9-qYdkoz1j2mGgLebtmGkpLdo/view (дата звернення: 11.04.2024).

85. Курок О., Гриценко А. Славні ювілеї Глухівського національного педагогічного університету в 2024 році. Глухівські історико-філософські читання : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 11–15. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2906 (дата звернення: 11.04.2024).

86. Курок О. І., Гриценко А. П. Традиції історико-філософської школи Глухівського університету: роль персоналій в її розвитку. Глухівські історико-філософські читання пам'яті Валерія Бєлашова, Мечислава Заремського, Віктора Заїки та Юрія Коваленка : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, ; О. А. Чумаченко, співголова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2023. Вип. 1. С. 10–14.

87. Магар М. Валерій Бєлашов – автор книги. Народна трибуна: Глухівська міськрайонна газета. 1992. № 63 (10688). 10 жовтня. С. 1–2.

88. Матеріали Всеукраїнської науково-освітньої конференції «Історіографічна спадщина науки історії України (погляд з кінця XX століття)», присвяченої 300-річчю народження Якова Марковича, 130-

річчю народження Михайла Грушевського, 60-річчю існування Інституту історії України НАН України (грудень 1996 р., м. Глухів). Київ–Глухів : Інститут історії України НАН України, 1996. 104 с.

89. Матеріали наукової конференції, присвяченої 250-річчю з дня народження композитора М. С. Березовського / Глухівська міська рада народних депутатів, Глухівський держ. пед. ін-т; ред. кол.: В. І. Бєлашов, В. В. Заїка. Глухів, 1995. 48 с.

90. Матеріали науково-практичної конференції на тему «Розвиток освіти і культури України в XVII–XIX ст.», 22–23 листопада 1999 р. / ред. кол. В. І. Бєлашов та ін.; Глухівський держ. педагогічний ін-т ім. С. М. Сергєєва-Ценського. Глухів, 1999. 64 с.

91. Мечислав Йосипович Заремський (1951–2022) : біобібліогр. покажчик / керівник вид. проєкту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко, І. М. Заремська. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 48 с. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»). URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/1958 (дата звернення: 11.04.2024).

92. Микола Павлович Стожок (1923–2003) : біобібліогр. покажчик до 100-річчя з дня народження та 20-річчя з дня смерті / керівник вид. проєкту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 68 с. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»). URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2182 (дата звернення: 11.04.2024).

93. Пам’яткоохоронна робота в закладах загальної середньої освіти : навчально-методичний посібник / укладачі: В. С. Прокопчук, А. П. Гриценко. Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2023. 146 с. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2066

94. Помер Валерій Бєлашов. Сумський історичний портал. 2022. 22 липня. URL: https://history.sumy.ua/news/9579-pomer-valerii-bielashov.html (дата звернення: 28.03.2023).

95. Про ліцензування освітньої діяльності на третьому освітньо-науковому рівні. Наказ МОН № 771 від 04.07.16 року. Сайт osvita.ua. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/51762/

96. Про рішення з питань присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань та внесення зміним до наказів Міністерства освіти і науки України. Наказ Міністерства освіти і науки України від 27.04.2023 р. № 491. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-rishen-atestacijnoyi-kolegiyi-ministerstva27042023

97. Прокопчук В. С., Гриценко А. П. Пам’яткоохоронна робота в закладах загальної середньої освіти : навчально-методичний посібник. 2-ге видання, доповнене. Суми : ФОП Цьома С. П., 2024. 136 с.

98. Разові спеціалізовані ради. Офіційний сайт Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук

України. URL: https://dnsgb.com.ua/diyalnist/naukova-diyalnist/razovi-specializovani-vcheni-radi/

99. Сіверщина в контексті історії України. Збірник наукових праць : матеріали шостої науково-практичної конференції (17–18 травня 2007 р.) / Держбуд України, Державний історико-культурний заповідник у м. Глухові; ред. кол. С. А. Слєсарєв (голова), С. П. Жукова, Ю. О. Коваленко, доц. В. І. Бєлашов, В. В. Заїка, М. П. Гурець. Суми : Видавничий дім «Еллада», 2007. 214 с.

100. Сіверщина в історії України. Збірник наукових праць : матеріали сьомої науково-практичної конференції (23–24 жовтня 2008 р.) / Міністерство регіонального розвитку та будівництва України, Державний історико-культурний заповідник у м. Глухові, Міністерство освіти і науки України, Глухівський державний педагогічний університет ім. О. Довженка; ред. кол. С. А. Слєсарєв (голова), С. П. Жукова, І. В. Мошик, Ю. О. Коваленко, В. І. Бєлашов, В. В. Заїка. Суми : Видавничий дім «Еллада», 2008. 228 с.

101. Сіверщина в історії України : збірник наукових праць / С. А. Слєсарєв (голова ред. кол.), В. І. Бєлашов, С. П. Жукова, В. В. Заїка, С. Ю. Зозуля, Ю. О. Коваленко, І. В. Мошик / Національний заповідник «Глухів», Центр пам'яткознавства НАН України і Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. Випуск 2. Київ–Глухів : Аспект - Поліграф, 2009. 224 с.

102. Сіверщина в історії України : збірник наукових праць / І. В. Мошик (голова), С. І. Білокінь , Г. В. Боряк, А. П. Гриценко, С. Ю. Зозуля, Г. Д. Казьмирчук, Ю. О. Коваленко, В. М. Крижанівський, О. І. Курок, Н. О. Мірошниченко, К. М. Тищенко, О. А. Чумаченко, Т. В. Чухліб, С. П. Жукова (відповідальний секретар) / Національний заповідник «Глухів»; Інститут історії України Національної академії наук України; Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка. Випуск 16. Ніжин : Вид-во ПП Лисенко М. М., 2023. 211 с. URL: http://nz-hlukhiv.com.ua/wp-content/uploads/sivershuna/sivershuna_2023.pdf (дата звернення: 10.11.2023).

103. Суспільні трансформації в умовах війни росії проти України: виклики часу і завдання краєзнавців (до 80-річчя доктора історичних наук, професора Віктора Степановича Прокопчука) : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 26 липня 2024 р.) / редкол.: Ю. Телячий (гол.), О. Реєнт (співгол.), В. Філіпчук (співгол.), О. Курок (співгол.) та ін. Хмельницький : ФОП Стрихар А. М., 2024. 510 с.

104. Сущенко Микола Васильович. Україна молода. 2006. № 7. 14 січня. URL: https://umoloda.kyiv.ua/number/593/116/21482 (дата звернення: 23.03.2023).

105. У Глухові відійшов у вічність викладач-історик Валерій Бєлашов. Всі Суми.com. 2022. 21 липня. URL: http://www.vsisumy.com/news/osvita/u-gluhovi-vidiyshov-u-vichnist-v (дата звернення: 29.03.2024).

106. У Глухові пішов з життя депутат, викладач, історик… Глухів.info. 25 жовтня 2020 р. URL: https://hlukhiv.info/u-gluhovi-pishov-z-zhyttya-deputat-vykladach-istoryk/ (дата звернення: 23.03.2023).

107. Успішний захист дисертації зі спеціальності 032 Історія та археологія в університеті. Офіційний сайт Навчально-наукового інституту філології та історії Глухівського НПУ ім. О. Довженка. URL: http://nnifi.gnpu.edu.ua/uspishnyi-zahyst-dysertatsii-zi-spetsialnosti-032-istoriia-ta-arkheolohiia/ (дата звернення: 10.09.2024).

108. Чирва В. Ф. Глухівський педінститут – найстаріший педвуз України. Історіографічна спадщина науки історії України (погляд з кінця XX ст.) : матеріали всеукраїнської науково-освітньої конференції (грудень 1996 р.). Київ, 1996. С. 77–79.

109. Чирва Володимир Федорович. Книга педагогічної слави України. URL: http://kps-ua.net/2010/sumska/chirva-volodimir-fedorovich (дата звернення: 15.04.2024).

Кафедра іноземних мов та методики викладання Глухівського НПУ імені Олександра Довженка: від історії до сучасності

Заремська І. М.,
кандидат філологічних наук, старший викладач
кафедри іноземних мов та методики викладання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Кафедра іноземних мов та методики викладання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, створена наприкінці 1980 р., мала свою передісторію, сповнену пошуків шляхів становлення і творчої праці. Навчання іноземних мов у нашому закладі вищої освіти розпочалось ще в 1880 р., коли в Глухівському вчительському інституті завдяки зусиллям його першого директора О. В. Бєлявського почали викладати німецьку мову. На той час з-поміж усіх учительських інститутів Російської імперії німецьку мову вивчали лише в Санкт-Петербурзі та Глухові – колишній столиці Лівобережної Гетьманщини [1, с. 11; 13, с. 158–159; 16, с. 250–251; 18, с. 27–28; 22; 30, с. 234–235; 31, с. 20–21; 33, с. 13–14].

Після реорганізацій закладу освіти 1918 р. та українізації освітнього процесу протягом першої половини 1920-х рр. викладання іноземних мов у Глухівському педагогічному інституті пов'язане з іменами **Олени Карлівни Іваницької** (викладачка німецької мови в 1918–1923 рр.), **Н. І. Русової** (викладачка французької мови в 1918–1921 рр.) та **Олени Болеславівни Гурби** (Якубовської) (викладачка німецької мови в 1923–1924, 1930–1941, 1943–1947 рр.) [1, с. 158; 23, с. 20, 42; 24, с. 121; 29, с. 38–39; 32, с. 14–16].

Після закриття педінституту влітку 1924 р. в Глухові залишилося лише декілька викладачів. Окрім викладача української мови та секретаря ліквідаційної комісії А. В. Кириченка, викладача трудового навчання, практикуму з виготовлення фізичних приладів та навчальних посібників Т. А. Криушенка, на Глухівських педагогічних курсах працювала також уже згадувана Є. Б. Гурба (1875–1960). Усі вони потім довгий час, незважаючи на процеси суцільної колективізації, форсованої індустріалізації, Голодомору 1932–1933 рр., а також сталінських репресій, продовжували працювали викладачами

Глухівського педагогічного технікуму і педагогічного інституту [22, с. 36].

Цікавим є походження та життєпис Олени Болеславівни Якубовської, яка народилася 1875 р. у родині польсько-українських шляхтичів. Через смерть батьків молода дівчина виховувалася в родичів, які мешкали на теренах підросійської Польщі. Вона здобула гарну освіту: 1897 р. вона закінчила Інститут шляхетних дівчат. До 1914 р. у Варшаві працювала в освітній сфері. Її чоловік, Гурба (Гурбов) Василь Тарасович (середина 1860-х рр. – 11 вересня 1939) у 1888 р. закінчив Глухівський учительський інститут. Потім він до 1889 або 1890 р. працював там письмоводом. Після роботи в інституті був направлений на роботу викладача школи на території польської частини Російської імперії. Дослужився до посади інспектора молодших та середніх навчальних закладів. Мав чин надвірного радника. З початком Першої світової війни сім'я знову повернулася до Глухова Чернігівської губернії.

Очевидно, у 1915 р. Олена Гурба була призначена викладачкою німецької та французької мов у Глухівській чоловічій гімназії, також працювала до 1923 р. в інших школах міста. До Глухівського інституту народної освіти вона перейшла восени 1923 р., де до літа 1924 р. викладала німецьку мову. У 1930–1941 рр. (з перервами) – викладачка німецької мови в Глухівському педтехнікумі та педагогічному / учительському інституті. У роки фашистської окупації жила в Глухові. З 10 листопада 1943 р. – викладачка німецької мови Глухівського учительського інституту. У 1946–1947 рр. навчальному році мала навантаження обсягом пів ставки для викладання факультативного курсу «Німецька мова» на погодинній основі. Від 15 серпня 1947 р. Олена Болеславівна була звільнена з посади викладача німецької мови. Хоча вже 29 серпня 1947 р. її було призначено на посаду викладача російської мови Глухівського учительського інституту. 17 червня 1948 р. керівництво інституту повідомило О. Б. Гурбу про відсутність навантаження та неможливість забезпечити роботою. Померла в Глухові 5 липня 1960 р.

У родині Гурбів народилося вісім дітей. Серед них варто виокремити їхнього сина Віктора Васильовича Гурбу (1914–1981) – кандидата технічних наук (1972), Героя Соціалістичної Праці (1966). Багато років (із 1958 і до самої смерті) він обіймав посаду

директора Джезказганського гірничо-металургійного комбінату, був депутатом Казахської РСР чотирьох скликань, також двічі обирався депутатом Верховної Ради СРСР [23, с. 121].

З відновленням восени 1943 р. освітньої діяльності Глухівського учительського інституту після визволення Глухівщини від фашистських загарбників та завершення німецько-радянської війни за директорства **Григорія Львовича Сапітона** (1901–1954) [12, с. 11-12, 56-58; 14, с. 25–27; 17, с. 172; 20, с. 76–77] у складі кафедри мов і літератури було створено предметно-методичну комісію іноземних мов, у якій працювали: **Ганна Андріївна Саханова** (Стеценко) – викладачка німецької мови в 1954–1959 рр. [28, с. 315], **Тамара Григорівна Гриценко** (Шейко) – викладачка англійської мови в 1956–1979 рр. [25, с. 111], **Ніна Георгіївна Лісова** (Пудовікова) – викладачка французької мови в 1961–1970 рр. [27, с. 151], **Дмитро Васильович Іванюк** – викладач німецької мови в 1964–1969 рр. [7, с. 110], Лідія Тимофіївна Ніканорова – викладачка німецької мови в 1967–1992 рр. [4, арк. 1–78], **Тамара Іванівна Михальченко** (Костіна) – викладачка німецької мови в 1971–1975 рр. [27, с. 135], **Василь Іванович Пилипчук** – викладач німецької мови в 1975–1977 рр. [26, с. 185], **Микола Михайлович Москаленко** – викладач німецької мови в 1977–1978 рр. [27, с. 137], **Раїса Іванівна Кленицька** – викладачка англійської мови в 1971–1983 рр. [1, с. 158; 25, с. 117-118].

Завідувачкою предметно-методичної комісії з 1967 по 1981 рр. плідно працювала старший викладач **Лідія Тимофіївна Ніканорова (Додонова)** [4, арк. 31, 33-34, 41, 52, 55]. Лідія Тимофіївна народилася 2 жовтня 1928 р. у м. Муромі Владимирської області Російської РФСР (з 1991 р. – росія) у родині службовців. З вересня 1948 по червень 1952 р. навчалася на німецькому відділенні факультету іноземних мов Іванівського державного педагогічного інституту (з 1973 р. – Іванівський державний університет, м. Іваново, росія), який закінчила за спеціальністю «Німецька мова» та здобула кваліфікацію вчителя німецької мови середньої школи. Із червня 1952 по лютий 1955 р. за направленням працювала вчителькою середньої школи № 5 м. Калуги. У 1955–1959 рр. у рамках спецвідрядження Калузького міськвійськкомату працювала в групі радянських військ Німецької Демократичної Республіки (далі – НДР). Наприкінці березня 1959 р. разом з чоловіком-військовослужбовцем переїхала до України

в м. Запоріжжя. У січні 1961 р. чоловік був переведений до м. Глухова Сумської області [4, арк. 3–7]. Згідно з наказом ректора Глухівського педагогічного інституту О. Д. Томчука (№ 125 від 25.08.1962) була призначена викладачем німецької мови з 27 серпня 1962 р. Згідно з рішенням ради Інституту була переведена на посаду старшого викладача з 16 січня 1964 р. (наказ № 17 від 27.01.1964 р.). Зокрема, у 1973–1981 рр. керувала Клубом інтернаціональної дружби (далі – КІД), активно вже у 1970-х рр. використовувала технічні засоби навчання (далі – ТЗН), два роки працювала відповідальним секретарем приймальної комісії [4, арк. с. 41, 46, 60–65]. Через звільнення доцента Остапенко О. І. на неї були покладено виконання обов'язків завідувача кафедри іноземних мов з 11 жовтня 1989 р. (наказ № 132-К від 11.10.1989) [4, арк. 20-23]. Була звільнена з посади в. о. завідувача з 8 вересня 1990 р., залишившись на посаді старшого викладача на один рік (наказ № 121-К від 07.09.1990). Потім строк виконання обов'язків продовжувався ще декілька разів. Звільнена 11 липня 1994 р. у зв'язку із закінченням строку трудового договору (наказ № 42-К від 04.07.1994 р.) [4, арк. 77].

Першим завідувачем кафедри іноземних мов відповідно до наказу 10-К від 02.03.1981 р. було призначено 20 лютого 1981 р. доцента **Миколу Павловича Сєрова** (до 13 жовтня цього ж року). Він народився 20 листопада 1923 р. у селищі Ртищево Ртищевської волості Саратівської губернії (нині – місто Ртищевського району, Саратівська області, рф). У 1941 р. закінчив Казахський республіканський бібліотечний технікум (м. Алма-Ата, Казахська РСР). Після німецько-радянської війни, з 1947 по 1951 рр., навчався за спеціальністю «Англійська мова» в Горьковському педагогічному інституті іноземних мов (нині – Нижньогородський державний лінгвістичний університет ім. М. О. Добролюбова, м. Нижній Новгород, рф). У 1951 р. був призначений викладачем англійської мови факультету іноземних мов Каракалпацького педагогічного інституту (нині – Каракалпацький державний університет ім. Бердаха, у місті Нукус Республіки Каракалпакстан, Узбекистан). Потім, із 1955 по 1957 рр. працював викладачем та деканом факультету іноземних мов Туркменського педагогічного інституту (нині – Туркменський державний педагогічний інститут ім. Сеїдназара Сейді, м. Туркменабад). У 1957 р. переїхав до м. Волгограда, де майже півтора десятиліття працював старшим викладачем кафедри

іноземних мов Волгоградського сільськогосподарського інституту (нині – Волгоградський державний аграрний університет, м. Волгоград, рф). З 1971 р. працював в. о. завідувача кафедри іноземних мов та англійської філології Калмицького державного інституту (м. Еліста; нині – Калмицький державний університет ім. Б. Б. Городовікова, Республіка Калмикія, рф). У 1979 р. приїхав до України. Працював в Ізмаїльському державному педагогічному інституті. 20 лютого 1981 р. призначений на посаду доцента, завідувача кафедри іноземних мов Глухівського державного педагогічного інституту ім. С. М. Сергєєва-Ценського. М. П. Сєров володів англійською, німецькою, французькою, казахською, а також татарською мовами, був автором 39 друкованих праць, серед яких 6 навчальних посібників, 2 брошури та понад 30 наукових статей. 20 жовтня 1981 р. звільнений з роботи за власним бажанням [28, с. 321].

Згодом кафедру очолював **Анатолій Васильович Андрійчук** (1982 р. – серпень 1984 р., січень 1985 р. – 1987 р.), людина непересічного філологічного обдарування, яка досконало знала англійську та німецьку мови, володіла польською, а також самостійно опановувала китайську, іспанську та французьку мови.

Андрійчук Анатолій Васильович (1936 – 1996) народився 22 листопада 1936 р. в місті Глухові тоді ще Чернігівської області в сім'ї службовців. У 1944 р. пішов до школи. У 1956 р. закінчив 10 класів Глухівської середньої школи робочої молоді та в липні цього ж року був мобілізований до лав радянської армії. Демобілізувавшись у листопаді 1958 р., працював на посаді художника-рекламіста Глухівського гарнізонного будинку офіцерів. У вересні 1959 р. вступив до Київської школи МВС, після закінчення якої у 1961 р. працював у Глухівському райвідділі міліції. У 1964 р. був звільнений з органів МВС і продовжив військову службу в лавах радянської армії.

У 1963 р. вступив на факультет іноземних мов Харківського державного університету, який закінчив у 1969 р. й отримав спеціальність філолога, викладача англійської мови. Навчаючись в університеті, почав працювати на посаді вчителя англійської мови Глухівської середньої школи № 4 і за сумісництвом працював на посаді викладача німецької мови Глухівського СПТУ № 1 та викладача англійської мови при аспірантурі Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур. Із серпня 1970 р.

по липень 1974 р. працював на посаді перекладача з німецької мови у військових частинах у НДР. Повернувшись додому, працював на посаді старшого юрисконсульта в Глухівському райвиконкомі. З березня 1976 р. працював на посаді перекладача у відділі науково-технічної інформації та викладача німецької мови при аспірантурі Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур (далі - ВНДІЛК) у м. Глухів. З лютого 1978 р. працював на посаді викладача англійської мови Глухівського державного педагогічного інституту ім. С. М. Сергєєва-Ценського і з березня 1979 р. по серпень 1980 р. – на посаді завідувача навчальної частини із загальноосвітніх дисциплін Глухівського СПТУ № 15 [2, арк. 7–10].

У вересні 1980 р. був прийнятий на посаду викладача ПМК іноземних мов Глухівського державного педагогічного інституту імені С. М. Сергєєва-Ценського [2, арк. 3]. Проводив практичні заняття з англійської та німецької мов на I–IV курсах факультетів учителів початкових класів та загальнотехнічних дисциплін і праці. Зарекомендував себе добросовісним викладачем, який гарно володів англійською та німецькою мовами та методикою їх викладання. У своїй роботі використовував технічні засоби навчання, готував методичні розробки лабораторних і практичних занять (були розроблені матеріали до занять з англійської мови за темами: «Дієслово. Видочасові форми дієслова», «Правильні та неправильні дієслова», «Прикметники» «Порядок слів у англійському реченні» тощо [2, арк. 51–52]), виступав з науково-теоретичними доповідями на наукових конференціях інституту і на методичних семінарах кафедри, брав активну участь у художній самодіяльності інституту [2, арк. 15], керував науково-дослідницькою роботою студентів [2, арк. 50], організовував роботу методичного й наукового семінарів кафедри, сприяв розвиткові творчої думки і впровадженню в роботу передових, сучасних форм. Проводив профорієнтаційну роботу, публікував статті в різних місцевих видання [2, арк. 53].

З 2 січня 1982 р. А. В. Андрійчук виконував обов'язки завідувача кафедри іноземних мов Глухівського ДПІ ім. С. М. Сергєєва-Ценського [2, арк. 17].

У серпні 1984 р. Анатолія Васильовича звільнили з посади завідувача кафедри іноземних мов та старшого викладача кафедри [2, арк. 28]. Це звільнення було обґрунтовано таким чином: «Протягом 1982–1984 рр. А. В. Андрійчук систематично

пропонував колегам по роботі для обговорення питання так званої «русифікації України», дискримінації української культури, називав росіян зневажливими словами, деякі негативні прояви в національних відносинах в Україні у довійськовий період асоціював із сучасністю» [2, арк. 33].

Відтак, зрозумілими тепер стають причини звільнення, адже такі погляди були неможливими в період радянської влади, тому викладач «поплатився» за свій патріотизм посадою, іміджем і взагалі роботою.

На щастя, у січні 1985 р. Анатолій Васильович був відновлений на посаді завідувача кафедри іноземних мов та старшого викладача кафедри Глухівського педінституту [2, арк. 34] і до вересня 1987 р. керував роботою кафедри, а до листопада 1989 р. залишався на посаді старшого викладача. У листопаді 1989 р. звільнився у зв'язку з переведенням на іншу роботу (вчитель англійської мови у СШ № 2) [2, арк. 34–35]. Передчасно помер А. В. Андрійчук 1 листопада 1996 року на 60-му році життя в рідному Глухові на Сумщині.

На початку вересня 1987 р. кафедру іноземних мов Глухівського педінституту очолив **Василь Іларіонович Остапенко,** якого Міністерство освіти Української РСР направило до інституту з метою його «зміцнення висококваліфікованими кадрами» [3]. Досвідчений науковець, працюючи завідувачем кафедри до 30 вересня 1989 р., сприяв поліпшенню організації методичної та науково-дослідної роботи викладачів кафедри (опубліковано 7 друкованих праць), брав активну участь у виховній роботі, зокрема створив студентський театр-студію, учасники якого робили постановки не тільки для студентів та викладачів педагогічного інституту, а й для мешканців міста з благодійною метою [3].

Виконували обов'язки завідувача кафедри Раїса Іванівна Кленицька (з вересня 1984 по серпень 1985 р.) та Лідія Тимофіївна Ніканорова (з жовтня 1989 по вересень 1990 р.).

На той час на кафедрі працювали **Людмила Вікторівна Бондаренко** (викладачка англійської мови у 1972–2012 рр.), **Зінаїда Максимівна Єроха** (викладачка німецької та англійської мов у 1974–1998 рр.), **Ольга Костянтинівна Мілютіна** (викладачка англійської мови з 1979 р.), **Людмила Миколаївна Бабичева** (викладачка англійської мови у 1980–1984 рр.), **Тетяна Миколаївна Федоряко** (Крекотіна) (викладачка

англійської мови у 1981–1983, а також 1998–2003 рр.), **Ольга Андріївна Комарова** (викладачка німецької мови у 1982–1985 рр.), **Валентин Вадимович Дерев'янкін** (викладач англійської мови у 1985–1987 рр.), **Наталія Миколаївна Короткова** (викладачка німецької та французької мов у 1986–2008 рр.).

Серед колег відрізнялася надзвичайною ерудованістю, відчуттям педагогічного такту, глибокими і ґрунтовними знаннями фахових дисциплін **Людмила Вікторівна Бондаренко**, яка, за спогадами колег, мала чітку педагогічну траєкторію та бажання передавати знання студентам, знайомлячи їх не лише із англійською мовою, а і з культурою англомовних країн, їхньою історією та особливостями сучасного життя [1, с. 158–159]. Манеру викладання Людмили Вікторівни можна вважати достатньо строгою, адже здобувачі вищої освіти отримували значну кількість різноманітних завдань – від лексико-граматичних до індивідуального читання і опрацювання англомовних текстів різних жанрів і стилів, читання англомовної літератури в оригіналі із подальшим висвітленням результатів своєї роботи перед аудиторією і викладачем. На той час Л. В. Бондаренко створювала авторські навчально-методичні комплекси для роботи із адаптованою англомовною художньою літературою, які супроводжувалися аудіоматеріалами, що було на той час революційним кроком. Результати такої кропіткої праці дали свої плоди, адже значна кількість студентів Людмили Вікторівни обрали викладацький і вчительський шлях, продовжуючи справу Викладача з великої літери.

Разом з Людмилою Вікторівною Бондаренко працювала **Зінаїда Максимівна Єроха**, яка здобувала освіту на факультеті романо-германської філології Чернівецького державного університету, який закінчила в 1964 р. за спеціальністю «Німецька мова та література» з присвоєнням кваліфікації філолога, учителя німецької мови середньої школи. Деякий час Зінаїда Максимівна працювала вчителькою іноземної мови в Глухівській школі робітничої молоді (з жовтня 1964 по червень 1965 р.), а з 1 вересня 1965 р. перейшла до Глухівської середньої школи № 1 [3].

З 1 жовтня 1974 р. була обрана на посаду викладача німецької мови ПМК іноземних мов. За спогадами випускників, її заняття відзначалися високою активністю студентів, індивідуальним підходом при виконанні самостійної роботи

студентів. Багато працювала над підвищенням мотивації до вивчення іноземної мови. Багато хто зі студентів навчався на курсах та ставали вчителями німецької мови. Очолювала в 1986–1995 рр. інститутський відділ Організації Червоного Хреста та Червоного Півмісяця. Звільнена з посади асистента кафедри російської та іноземної мов 27 червня 1998 р. [1, с. 158–159; 3].

Викладачі кафедри забезпечували викладання іноземних мов для студентів усіх факультетів, активно залучали їх до позанавчальної роботи з іноземних мов. Гарною практикою було «інтернаціональне листування» зі своїми колегами та однолітками з-за кордону. Суттєво доповнював діяльність кафедри Клуб інтернаціональної дружби, члени якого брали участь у різноманітних фестивалях, зустрічах, концертах, які проводили різні освітні заклади колишнього СРСР, знайомилися з культурою та традиціями інших народів, зокрема Молдавії, Грузії, Болгарії, Чехословаччини, Польщі тощо.

Робота освітян на той період була ускладнена «загальнодержавним психозом» 1960–1980-х рр., пов’язаним з боротьбою з «українським буржуазним націоналізмом» та «сіонізмом». Так, у 1984 р. завідувач кафедри іноземних мов А. В. Андрійчук був необґрунтовано звинувачений в українському націоналізмі та звільнений із закладу вищої освіти. Щоправда на початку 1985 р. справедливість було відновлено і викладача поновлено на роботі [1, с. 158; 2].

У грудні 1993 р. кафедру іноземних мов було реорганізовано в кафедру російської та іноземних мов під керівництвом кандидата філологічних наук (1990), доцента (1994) **Тетяни Сергіївни Ніфанової** (1953-2023). Розпочався новий етап в історії кафедри, пов’язаний з підготовкою фахівців на педагогічному факультеті (декан – Генріх Степанович Ковальчук) за спеціальностями «Початкове навчання та іноземна мова (англійська)», кваліфікація «вчитель початкових класів та іноземної мови (англійської)» та «Дошкільне виховання», спеціалізація «мова і література (англійська)» з кваліфікацією «Вихователь дітей дошкільного віку з правом проведення занять англійською мовою» (1997) [1, с. 110; 19, с. 143].

Першими випускниками спеціальності «Початкове навчання та іноземна мова (англійська)» були Ткаченко Наталія Миколаївна та Пінчук Ірина Олександрівна, які продовжили працювати в стінах закладу вищої освіти.

Наталія Миколаївна Ткаченко – доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків, авторка понад 100 наукових праць, серед яких 3 монографії, 11 навчальних та навчально-методичних посібників, 7 публікацій у періодичних виданнях, проіндексованих наукометричними базами Scopus / Web of Science, ініціатор та учасник різних міжнародних заходів і проєктів [1, с. 159].

Зауважимо, що Наталія Миколаївна розпочала професійну діяльність на посаді вчителя англійської мови Глухівської загальноосвітньої школи I–III ступенів № 2 – ліцею, успішно поєднуючи її з навчанням в інституті. Талановита студентка, активна учасниця різноманітних освітніх проєктів і конкурсів привернула увагу тодішніх викладачів, і у 2001 р. їй було запропоновано продовжити вдосконалювати педагогічну і філологічну майстерність на посаді викладача кафедри іноземних мов.

Молодий фахівець із потужною педагогічною енергією і жагою до наукових здобутків, Н. М. Ткаченко відразу здобула авторитет у колег і повагу у студентів. Завжди енергійна, повна нових ідей і закцентована на інноваціях в освіті, Наталія Миколаївна зініціювала значну кількість проєктів і нових перспектив для кафедри.

Постійно підвищуючи кваліфікацію і вдосконалюючи професійну майстерність, Н. М. Ткаченко вступила до аспірантури, навчання в якій успішно завершила захистом дисертації «Підготовка майбутніх учителів початкових класів до проєктування позаурочної виховної діяльності» (2011) і здобула науковий ступінь кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти».

Протягом 2014–2016 рр. виконуючи обов'язки завідувача кафедри іноземних мов та методики викладання, Наталія Ткаченко активно розвиває як методичну діяльність, де особлива увага приділяється організації педагогічної практики майбутніх учителів, так і наукову. У цей період з'являються і перші паростки міжнародної академічної мобільності, першопрохідцями якої якраз і стають викладачі кафедри іноземних мов та методики викладання [11].

Приділяючи значну увагу професійному зростанню, завідувач кафедри Н. М. Ткаченко у 2015 р. здобуває вчене звання доцента, а згодом вступає до докторантури Глухівського

НПУ ім. О. Довженка і успішно захищає дисертацію «Теоретичні і методичні засади формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов у педагогічних закладах вищої освіти» на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» (2020).

Незважаючи на зміну місця роботи, перехід на вищу адміністративну посаду, Наталія Миколаївна Ткаченко продовжує бути частиною живого організму кафедри іноземних мов та методики викладання, працюючи на посаді професора за сумісництвом, бере активну участь у розробленні та вдосконаленні освітніх програм, підготовці необхідних наукових, методичних, консультаційних та дорадчих матеріалів кафедри.

Ірина Олександрівна Пінчук працює на посаді професора кафедри педагогіки і психології початкової освіти. У 2021 р. вона захистила докторську дисертацію. У її науковому доробку понад 80 публікацій, з яких 5 надруковані в періодичних виданнях, які мають імпакт-фактор Scopus / Web of Science. Ірина Олександрівна є експертом з оцінювання проєктів на проведення фундаментальних і прикладних досліджень Міністерства освіти і науки України, керівником навчально-наукової лабораторії «Сучасна підготовка майбутніх учителів початкових класів до реалізації концепції НУШ» Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, бере участь у підготовці та атестації науково-педагогічних кадрів, здійснює наукове керівництво аспірантами. Протягом трьох років (з вересня по грудень 2022 р.) вона брала участь у програмі навчання та розвитку ЗВО / ЗФПО проєкту «Навчаємося разом» розробників освітніх програм зі спеціальності 013 Початкова освіта галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, що проводився в межах проєкту «Фінська підтримка реформи української школи» («Навчаємося разом»), профінансованого Міністерством закордонних справ Фінляндії та ЄС.

Після закінчення Глухівського державного педагогічного університету на кафедрі працювали й інші випускниці цієї спеціальності: кандидати педагогічних наук, викладачі англійської мови Скоробагата Оксана Миколаївна, Зайцева Наталія Григорівна, викладач англійської та німецької мов Кадикова Наталія Володимирівна. Значних успіхів у своїй освітянській кар’єрі досягли Шевченко Юлія Володимирівна,

учитель вищої категорії Глухівської загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів № 1, старший учитель; Левік Тетяна Петрівна, учитель вищої категорії Глухівської загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів № 3, старший вчитель; Пилипенко Тетяна Петрівна, учитель вищої категорії в КУ «Сумська ЗОШ І–ІІІ ступенів № 12 ім. Берестовського»; Федотенко Людмила Григорівна, голова циклової комісії гуманітарно-соціальних освітніх компонентів ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка», викладач англійської мови; Петрушова Людмила Степанівна, голова циклової комісії викладачів іноземної мови Глухівського агротехнічного фахового коледжу СНАУ, спеціаліст вищої категорії; Самофалова Світлана Григорівна, завідувач заочного відділення Глухівського агротехнічного фахового коледжу СНАУ, спеціаліст вищої категорії, старший викладач та інші.

Випускниці спеціальності «Дошкільне виховання» з правом проведення занять іноземною мовою (англійською) Любива (Козлова) Віталіна В’ячеславівна і Марєєва (Лайко) Тетяна Вікторівна працюють у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка на факультеті дошкільної освіти. За цей час вони захистили кандидатські дисертації з педагогічних наук, отримали звання доцента, мають у своєму професійному доробку статті у фахових виданнях, у закордонних виданнях, зокрема включених до наукометричних баз даних, навчально-методичні видання, розділи у монографіях з актуальних питань розвитку дошкільної науки. Наразі Т. В. Марєєва є докторанткою Глухівського НПУ ім. О. Довженка.

Ініціативу кардинальних змін у підготовці майбутніх учителів англійської мови продовжила на той час кандидат педагогічних наук та доцент **Людмила Яківна Бірюк**, яка працювала на посаді завідувача кафедри з 1998 по 2004 рр. У цей час було створено філологічний факультет, і всі зусилля викладачів кафедри іноземних мов були спрямовані на підготовку вчителів за подвійною спеціальністю «Педагогіка і методика середньої освіти. Українська мова і література та мова і література (англійська)». Колектив кафедри поповнився новими перспективними викладачами: К. Г. Савицьким, Т. В. Савицькою, В. М. Базуріною, І. В. Борисенко, Л. В. Туркіною (Журбою), В. О. Бутовою, Л. В. Ємельяненко, К. І. Андріїшиною,

Д. В. Мовчан та іншими. Саме в цей період було розпочато плідну співпрацю з американськими волонтерами з Корпусу Миру.

Випускники вищезазначеної спеціальності досягли значних успіхів у своєму професійному розвитку, зокрема: кандидат педагогічних наук, доцент **Андрій Васильович Шерудило** наразі вже багато років керує Навчально-науковим інститутом педагогіки і психології Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Кандидат педагогічних наук Наталія Павлівна Кочубей та кандидат філологічних наук Іванна Мечиславівна Заремська є старшими викладачами кафедри іноземних мов та методики викладання. Дзекелев Роман Євгенійович працює вчителем англійської мови Глухівської загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів № 3, керує ГО «Козацький клуб «Гарда», у 2019 р. здобув звання лауреата щорічного міського конкурсу «Професіонал року» у номінації «Діяч культури та мистецтва». Сокол Вікторія Миколаївна очолює Шосткинську районну раду Сумської області, Васильєва Маріанна Іванівна працює заступником міського голови Глухівської міської ради Сумської області. У ПрАТ «Одеська кіностудія» працюють випускники Ксенія Колода (заступниця директора Департаменту заходів), Гурець Андрій Васильович (менеджер проєктів) та Маринченко Олександра Едуардівна (головна редакторка).

Із 2004 р. розпочався найактивніший і найефективніший період розвитку кафедри. Її було реорганізовано в кафедру іноземних мов та методики викладання в складі філологічного факультету. Завідувачем кафедри стала кандидат педагогічних наук, доцент **Людмила Володимирівна Кочубей**, яка разом з колективом кафедри доклала зусиль для акредитації напряму підготовки (спеціальності) 0101 Педагогічна освіта за ІІ–ІІІ рівнями: 6.010100 та 7.010103 Педагогіка і методика середньої освіти. Мова та література (англійська); 0203 Гуманітарні науки 6.020303 та 7.02030302 Філологія. Мова і література (англійська) (Сертифікати про акредитацію серія НД-ІІ № 1942907 та серія НД-ІІІ № 1942908 від 08.12.2010). У 2005 та 2006 рр. було здійснено набір студентів на подвійну спеціальність 6.010100 Педагогіка і методика середньої освіти. Біологія. Англійська мова.

Із червня 2009 по серпень 2010 р. колектив кафедри очолювала відома в Україні вчена, доктор педагогічних наук (1988), професор (1991) **Наталія Арсеніївна Пашківська**

(1926–2021), яка на посаді професора кафедри продовжувала працювати до 1 жовтня 2013 р. [6, с. 2–4, 24–27].

З того часу колектив кафедри цілеспрямовано активізував науково-дослідницьку діяльність та навчально-методичну роботу. Захистили дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук Костянтин Григорович Савицький (2004 р., кандидат філологічних наук), Валентина Михайлівна Базуріна (2006 р., кандидат педагогічних наук), Ольга Костянтинівна Мілютіна (2008 р., кандидат педагогічних наук), Наталія Миколаївна Ткаченко (2011 р., кандидат педагогічних наук), Ірина Олександрівна Пінчук (2012 р., кандидат педагогічних наук).

У 2011 р. на базі філологічного факультету було створено Навчально-науковий інститут гуманітарної освіти і в липні цього ж року згідно з наказом міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 2487-Л було акредитовано напрям підготовки (спеціальність) 0203 Гуманітарні науки 6.020302 Філологія (англійська мова)* за другим рівнем, а у 2013 р. було отримано ліцензію на надання освітніх послуг, пов'язаних з одержанням вищої освіти на рівні кваліфікаційних вимог до бакалавра та спеціаліста за напрямом підготовки 6. 030302 Філологія (англійська мова)* та спеціальністю 7. 02030302 Мова і література (англійська)* (наказ міністерства освіти і науки України від 04.05.2013 № 2070-л).

У травні 2015 р. Навчально-науковий інститут гуманітарної освіти було реорганізовано у факультет філології та історії, і всі зусилля науково-педагогічних працівників кафедри іноземних мов та методики викладання були спрямовані на ліцензування ОС «Магістр» за спеціальністю 014 Середня освіта (Мова і література (англійська)). Вагому допомогу в реалізації цього завдання та підтримку колективу кафедри надавала доктор педагогічних наук, професор, науковий співробітник Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, непересічний фахівець у галузі педагогічної компаративістики і розвитку дитячої обдарованості, авторка понад 170 наукових праць, серед яких одноосібні і колективні монографії, статті у міжнародних індексованих виданнях і фахові статті у вітчизняних часописах, тези наукових виступів на конференціях різного рівня як в Україні, так і за межами нашої держави, **Наталія Миколаївна Лавриченко** [1, с. 151, 159]. З'ява Наталії Миколаївни на кафедрі іноземних мов та методики викладання Глухівського

національного педагогічного університету імені Олександра Довженка у 2016 р. стала іще однією яскравою сторінкою поступу кафедри.

Трудову діяльність Наталія Миколаївна розпочала у 1980 р., відразу після закінчення Київського державного педагогічного інституту іноземних мов (нині – Київський національний лінгвістичний університет) за фахом «учитель французької та англійської мов». У закладах шкільної освіти Н. М. Лавриченко працювала протягом десятиліття, здобувши дуже цінний досвід практичної роботи з дітьми і виявлення проблем і потреб школярів, уміння розпізнати обдарованих дітей і можливості їхнього особливого розвитку з опертям на природні здібності.

Такі здобутки вчителя не могли залишили поза увагою педагоги-теоретики, адже будь-яка теоретична праця потребує практичного підтвердження, тому у 1990 р. Наталію Миколаївну було запрошено до співпраці на посаду молодшого наукового співробітника в Українському науково-дослідному інституті педагогіки (нині Інститут педагогіки НАПН України) [20].

Невтомний трудівник і пошуковець, вона вступила до аспірантури, і підтвердженням невгамовної енергії і темпу її наукового пошуку став публічний захист дисертації «Професійна орієнтація учнів у системі середньої освіти Франції» у 1996 р. (усього через рік після вступу до аспірантури). На цьому Наталія Миколаївна зупинитись не могла, адже мала значну кількість напрацювань і хотіла ділитися своїми надбаннями із колегами-науковцями як в Україні, так і далеко за її межами. Отож, у 2001 р. вона вступила до докторантури, а у 2006 р. захистила докторську дисертацію «Педагогічні основи соціалізації учнівської молоді в країнах Західної Європи».

Протягом 2005–2013 рр. науковиця обіймала посади завідувача лабораторії порівняльної педагогіки (2005–2009) та першого заступника директора інституту (2009–2013). Пропагуючи розвиток вітчизняної науки і можливість оприлюднювати результати своїх наукових пошуків для колег, Наталія Миколаївна заснувала та обійняла посаду головного редактора часопису «Порівняльно-педагогічні студії».

У 2016 р., очоливши кафедру іноземних мов та методики викладання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, Наталія Лавриченко відразу спрямувала викладачів до наукового пошуку щодо

актуальної на той час проблеми – перебудови освітньої системи України, пов'язаної із реформою «Нова українська школа». Під керівництвом науковиці колектив кафедри створив монографію «Підготовка вчителя іноземної мови (англійської) для Нової української школи» [9], де порушено питання не лише загальної концепції реформи, її завдань і перспектив, порівняльного аналізу вітчизняної та зарубіжних систем освіти, а й найгостріше на той час – підготовка вчителя до роботи в школі нового типу.

Н. М. Лавриченко вдало поєднувала менеджерську діяльність завідувача і наукового консультанта викладачів кафедри, аспірантів, магістрантів, студентів, показуючи їм шлях до світу педагогічної науки.

Багаторічна невтомна праця Наталії Лавриченко в царині науки гідно оцінена численними нагородами, серед яких: Почесна Грамота Верховної Ради України «За особливі заслуги перед Українським народом»; знак МОН України «Відмінник освіти України»; знак МОН України «За наукові досягнення»; знак «Ушинський К. Д.».

Наталія Миколаївна активізувала наукову роботу викладачів кафедри та студентів, заохочуючи їх до публікації результатів наукової та науково-методичної роботи, до участі в наукових конференціях, конкурсах наукових робіт тощо. Під її керівництвом було видано колективну монографію «Підготовка вчителя іноземної мови (англійської) для Нової української школи», низку навчальних та навчально-методичних посібників і рекомендацій. Традиційним на кафедрі стало проведення наукових заходів, зокрема Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасна іншомовна освіта в Україні та за кордоном: стан, виклики і перспективи» та Всеукраїнських науково-педагогічних читань молодих учених і здобувачів освіти іноземними мовами з міжнародною участю «The 21st Century Challenges in Education and Science».

Співорганізаторами Всеукраїнських науково-педагогічних читань молодих учених і здобувачів освіти іноземними мовами з міжнародною участю «The 21st Century Challenges in Education and Science» кожного року є Відділ порівняльної педагогіки Інститут педагогіки НАПН України, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Національний авіаційний університет, ВСП «Глухівський агротехнічний фаховий коледж СНАУ» та ін. Логічним підсумком роботи конференції стало

видання щорічних збірників наукових матеріалів. Організатори засвідчують високий рівень сформованості у здобувачів освіти і молодих учених дослідницької компетентності та вміння спілкуватися іноземними мовами в науковій діяльності.

Плеяду розбудовників і багаторічних викладачів кафедри іноземних мов та методики викладання яскраво доповнює постать **Ольги Костянтинівни Мілютіної** – кандидата педагогічних наук, доцента кафедри іноземних мов та методики викладання, авторки майже 60 наукових праць, серед яких три монографії, 10 навчальних посібників для закладів вищої освіти, наукові публікації у фахових виданнях України.

Ольги Костянтинівна розпочала свій викладацький шлях у Глухові в 1979 р. відразу після закінчення Чернівецького державного університету за спеціальністю «Романо-германські мови та література» (1974–1979) і здобуття кваліфікації філолога, викладача англійської мови та літератури, перекладача.

Незважаючи на юний вік, О. К. Мілютіна відразу показала себе як вимогливий і справедливий викладач, кваліфікований фахівець і хороша колега. Потужна енергія наукового пошуку і жага до отримання нових знань та вдосконалення вже набутих спрямувала Ольгу Костянтинівну до вступу в аспірантуру Глухівського державного педагогічного університету (2002–2005). Навіть у виборі закладу освіти для навчання в аспірантурі О. К. Мілютіна віддала перевагу рідній alma mater, аби не втрачати зв’язок із колегами та студентами.

Після ґрунтовної й тривалої праці над науковим дослідженням «Полікультурна освіта учнів середньої загальноосвітньої школи у Великій Британії» відбувся її публічний захист у Житомирському державному університеті імені Івана Франка, спеціальність 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки (2008) [1, с. 159].

Задовго до популяризації міжнародних контактів Ольга Костянтинівна розпочала встановлювати зв’язки, що дало змогу студентам спілкуватися з іноземцями, удосконалюючи свої навички усного та писемного мовлення, а О. К. Мілютіна згодом очолила Клуб інтернаціональної дружби.

Протягом усього періоду плідної діяльності на кафедрі Ольга Костянтинівна активно займається науковою діяльністю, результати якої відображені в одноосібній монографії «Полікультурна освіта школярів у Великій Британії» (2008), а

також вона є членом авторського колективу монографії «Підготовка вчителя іноземної мови (англійської) для Нової української школи» (2018) [10].

Багаторічна праця зі студентами розвинула тонке відчуття їхніх освітніх потреб. Тому Ольга Костянтинівна активно задовольняє їх, створюючи навчальні посібники різноманітної тематики для студентів вищих навчальних закладів: «Навчально-методичний посібник з домашнього читання англійською мовою за романами Брема Стокера та Емілі Бронте» (2024), «Латинська мова» (2012, 2020), «Методичні рекомендації з граматики англійської мови для проведення практичних занять зі студентами-заочниками» (2001, 2008), «Основні вимоги до написання науково-дослідних робіт з іноземної мови (для студентів філологічних спеціальностей)» (2016), «Навчально-методичні рекомендації до проведення занять із домашнього читання за романом Б. Стокера «Дракула»» (2016), «Герменевтичний аналіз та інтерпретація тексту» (2018) [10].

Окрім практичної, методичної діяльності, О. К. Мілютіна продовжує наукові пошуки в царині порівняльної педагогіки, функціональної лінгвістики, розглядаючи актуальні питання сучасної педагогічної та лінгвістичної науки в численних фахових статтях, наукових доробках у міжнародних індексованих виданнях, тезах доповідей на наукових та науково-практичних конференціях.

За вагомий особистий внесок у підготовку висококваліфікованих педагогічних кадрів Ольга Костянтинівна нагороджена Почесною Грамотою управління освіти і науки обласної держадміністрації, Подякою Міністерства освіти та науки України за багаторічну сумлінну працю, вагомий особистий внесок у підготовку висококваліфікованих спеціалістів та плідну науково-педагогічну діяльність, Подякою ректора Глухівського НПУ імені О. Довженка за значні досягнення у науковій, науково-методичній роботі та багатьма іншими відзнаками, які підтверджують сумлінність і працьовитість педагога.

Ольга Костянтинівна довгий час обіймала посади спочатку в.о. завідувача кафедри іноземних мов та методик викладання (2019), а потім і завідувача – із 2021 до 2024 р. Незважаючи на зайнятість із вирішенням адміністративних питань, Ольга Костянтинівна є добрим порадником і наставником для своїх колег, особливо підтримує молодих викладачів, які щойно

ступили на непростий шлях викладацької діяльності. Під її керівництвом колектив кафедри досягнув значних результатів, викладачі успішно працювали як єдиний організм і успішно пройшли акредитацію фахової спеціальності.

З 2021 р. О. К. Мілютіна є керівником теми науково-дослідної роботи кафедри «Сучасні підходи до навчання іноземних мов та професійної підготовки вчителя англійської мови і літератури», зареєстрованої в УКР ІНТЕІ під номером державної реєстрації 0120U103903 (09.2021-09.2025). Цілі й завдання наукових пошуків науково-педагогічних працівників кафедри передбачають зв'язок з практичними та теоретичними курсами, які викладаються, що дозволяє впроваджувати наукові розробки викладачів кафедри в освітній процес і залучати здобувачів освіти до наукової роботи, зокрема участі у міжнародних, всеукраїнських, регіональних конференціях різних видів та семінарах, всеукраїнських олімпіадах та конкурсах студентських наукових робіт тощо.

Відповідно до загальнокафедральної теми працюють наукові гуртки і проблемні групи («Актуальні питання сучасної германської філології» – керівник О. К. Мілютіна; «Англомовна художня проза XX–XXI ст.: основні напрями, течії, стилі» – керівники М. О. Кушнєрьова, О. М. Чайка ; «Цікаво про лінгвістичні дослідження» – керівник В. О. Бутова; «Методична підготовка вчителя англійської мови в контексті концепції НУШ» - керівники О. М. Чайка, О. М. Скоробагата та ін.).

На сьогоднішній день кафедра іноземних мов та методики викладання функціонує в структурі Навчально-наукового інституту філології та історії і є випусковою за ОПП «Середня освіта (Мова і література (англійська))» спеціальності 014 Середня освіта, предметної спеціальності 014.02 Середня освіта (Англійська мова і література) та 014.021 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література) за освітніми ступенями «Бакалавр» та «Магістр». Викладачі кафедри також забезпечують викладання ОК «Англійська мова за професійним спрямуванням», «Англійська мова для академічних цілей», «Наукова англомовна комунікація» для освітніх програм, що функціонують в ННІ філології та історії, на факультетах природничої та фізико-математичної освіти, технологічної та професійної освіти.

У 2022 р. відбулася акредитація ОПП «Середня освіта (Мова і література (англійська))» за освітнім ступенем «Бакалавр» Національним агентством із забезпечення якості освіти. До зустрічей з експертами долучилися зарубіжні колеги-освітяни. Значну роботу із налагодження міжнародної взаємодії кафедри іноземних мов здійснила **Віра Олександрівна Бутова**, яку, окрім встановлення зв'язків із міжнародною викладацькою спільнотою, найбільше цікавлять перекладацькі студії, саме тому її сміливо можна назвати амбасадором перекладацьких студій на кафедрі іноземних мов та методики викладання. Такої кількості прочитаних іншомовних книг, бажання перечитати їх разом зі студентами і навчити їх літературного перекладу важко навіть уявити.

Кандидат педагогічних наук, автор понад 30 наукових праць, серед яких: статті у фахових виданнях України, тези доповідей, монографія у співавторстві (Науковий та педагогічний супровід сталого розвитку, 2019), В. О. Бутова продовжує бути справжнім, есенційним практиком, адже взнаки дається багаторічний досвід роботи в закладах загальної середньої освіти [8].

Віра Бутова намагається завжди бачити проблему під якомога більшою кількістю кутів, адже вона досконало знає навчально-виховний процес як закладу вищої освіти, так і шкільних установ. Отож студент перед нею постає одночасно і як об'єкт, і як суб'єкт навчально-виховного процесу, як здобувач освіти, так і її надавач, адже перед нами – майбутній Учитель.

Свою науково-педагогічну діяльність Віра Олександрівна Бутова розпочала після закінчення Сумського державного педагогічного інституту імені А. С. Макаренка за спеціальністю «Англійська і німецька мови», отримавши кваліфікацію вчителя англійської та німецької мов (1988).

Спочатку стежина долі завела Віру Олександрівну до середньої школи, де вона віддано навчала учнів, велика кількість яких вступала до педагогічних закладів освіти, адже перед ними – взірець справжнього вчителя: Віра Олександрівна надихнула багатьох своїх учнів на обрання вчительської професії як основного орієнтиру в житті. Співпраця з університетом розпочиналась спочатку через проходження педагогічної практики: студенти направлялись до вчителя для здобуття практичного досвіду, а викладачі, спостерігаючи за педагогічною

майстерністю і високою кваліфікацією В. О. Бутової, ініціюють її запрошення до роботи в університеті.

Після нетривалого періоду роботи на кафедрі Віра Олександрівна вступила до аспірантури Інституту педагогіки НАПН України та захистила дисертаційне дослідження «Організаційно-педагогічне забезпечення якості освіти у загальноосвітніх школах Фінляндії» на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.053.01 у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка (спеціальність 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки) [1, с. 159].

Після захисту дисертації й переходу на вищий щабель у науково-педагогічній ієрархії Віра Олександрівна вирішує відкрити новий тренд науково-педагогічної діяльності й розпочинає активне розроблення міжнародної співпраці. У цьому контексті В. О. Бутова бере участь у міжнародній інформаційній зустрічі проєкту K107 ERASMUS + в Боснії і Герцеговині, роботі літньої школи «Education Research: Communication, Grant-writing, Methodology and Publications» (2016 р.). Викладачка відвідала декілька разів Німеччину (Zittau-Goerlitz University of Applied Sciences) та Туреччину (Teaching Mobility of Individuals), з метою академічного обміну в рамках проєкту Erasmus +. Зокрема, вже вкотре відвідала, Туреччину в рамках міжнародної академічної мобільності, після карантинних обмежень внаслідок епідемічної небезпеки поширення COVID-19 та під час військової агресії росії на території України. Викладачка також входить також до складу Української асоціації дослідників освіти і активно залучає здобувачів вищої освіти до академічної мобільності.

Завдячуючи Вірі Олександрівні вже багато років ведеться плідна співпраця Глухівського НПУ ім. О. Довженка із зарубіжними колегами-освітянами – почесним професором Університету Вольфом Бльомерсом (Німеччина) та викладачем англійської мови університету Афьйон Коджатепе Ільясом Сайкілі (Туреччина), які постійно беруть активну участь у різноманітних заходах кафедри та Навчально-наукового інституту філології та історії.

Особливою рисою Віри Олександрівни є нестримне бажання передати студентам любов до України, особливим чином показати її місце на геополітичній мапі світу, особливо в нинішніх умовах, порівняти культуру і звичаї країн, як відвідала викладачка, на основі власного досвіду.

Незважаючи на надзвичайно складні умови, у яких доводиться працювати українським викладачам та, зокрема, науково-педагогічним працівникам кафедри іноземних мов, поряд із агресивною одержавлю, військові якої час від часу обстрілюють не лише прикордоння але й інші населені пункти України, Віра Олександрівна продовжує мислити перспективно, агітує здобувачів вищої освіти бути активними учасниками різноманітних міжнародних проєктів та ініціатив.

Викладачі кафедри іноземних мов постійно вдосконалюють свій професійний рівень, модернізують методики викладання та впроваджують сучасні технології навчання. За останні роки були опубліковані навчальні підручники та посібники, за якими навчаються здобувачі освіти ОП «Середня освіта (Мова і література (англійська))» («Theoretical English Phonetics Course», 2017; «Герменевтичний аналіз та інтерпретація тексту», 2018; «Латинська мова», 2020; «Навчально-методичний посібник з домашнього читання англійської мовою за романами Брема Стокера та Емілі Бронте «Буремний перевал»», 2024; «Практична граматика німецької мови», 2024 тощо). Змістові, методичні, організаційні та ресурсні складники підготовки вчителя англійської мови та зарубіжної літератури висвітлено в колективній монографії кафедри «Підготовка вчителя іноземної мови (англійської) для Нової української школи», а також у численних наукових дослідженнях, опублікованих у виданнях, які мають імпакт-фактор Scopus / Web of Science.

Професійному розвитку науково-педагогічних працівників кафедри сприяє постійна участь у міжнародних та всеукраїнських семінарах, практикумах, тренінгах, вебінарах, майстер-класах і стажуваннях.

Важливим аспектом роботи кафедри іноземних мов та методики викладання є міжнародна діяльність. Науково-педагогічні працівники кафедри та здобувачі вищої освіти спеціальності 014. 021 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література) є найактивнішими учасниками багатьох міжнародних заходів як в Україні, так і за кордоном, зокрема міжнародних конференцій, вебінарів і семінарів, програм міжнародної академічної мобільності та міжнародних стажувань тощо. Викладачі кафедри належать до складу громадської організації «Асоціація викладачів англійської мови «ТЕСОЛ-Україна»» (TESOL-Ukraine), яка є міжнародною філією TESOL Inc.,

міжнародної асоціації вчителів англійської мови для носіїв інших мов.

Із 2021 р. на кафедрі було розпочато роботу з підготовки фахівців для зарубіжних країн. Першими іноземними здобувачами ОП «Середня освіта (Мова і література (англійська))» ОС «Бакалавр» стали громадяни Китайської Народної Республіки (Чжао Юйсян, Ван Сиюань, Чень Чжисі) та Республіки Туркменістан (Гурбанов Керім, Керімов Байрам, Есенов Халмират). Сьогодні іноземні громадяни навчаються і на магістерській ОП «Середня освіта (Мова і література (англійська))». Постійною є робота професорсько-викладацького складу кафедри з надання соціально-психологічної, соціально-культурної та лінгвістичної адаптації іноземних здобувачів до освітньої системи та культури України. Ефективну допомогу в підготовці іноземців надає Китайський центр.

З червня 2024 р. кафедру іноземних мов та методики викладання Глухівського вишу очолює кандидат філологічних наук, доцент **Дмитро Анатолійович Марєєв**. Наразі викладачі кафедри розвивають напрями, пов'язані з використанням інтерактивних технологій в освітньому процесі, працюють над упровадженням інтердисциплінарних програм, що поєднують вивчення іноземних мов із іншими освітніми компонентами та розвитком міжнародних проєктів.

Список використаної літератури та джерел

1. Альманах університетської слави. Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (1874–2019) / гол. ред. О. І. Курок. Суми, ПВП «Видавничий будинок «Еллада»», 2019. 196 с.

2. Відомчий архів Глухівського НПУ імені Олександра Довженка. Особова справа Андрійчука Анатолія Васильовича (69 аркушів).

3. Відомчий архів Глухівського НПУ імені Олександра Довженка. Особова справа Єрохи Зінаїди Максимівни (78 аркушів).

4. Відомчий архів Глухівського НПУ імені Олександра Довженка. Особова справа Ніканорової Лідії Тимофіївни (78 аркушів).

5. Відомчий архів Глухівського НПУ імені Олександра Довженка. Особова справа Остапенка Василя Іларіоновича (пагінація відсутня).

6. Відомчий архів Глухівського НПУ імені Олександра Довженка. Особова справа Пашківської Наталії Арсеніївни (39 аркушів).

7. Гирич Я. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр.» (літери «П, Р, Т, У, Ф, Ц, Ч, Я»). *Історичні студії суспільного прогресу*. 2017. Вип. 5. С. 180–217. URL:

http://issp.gnpu.edu.ua/sites/default/files/doc/020hyrbio05.pdf (дата звернення: 23.03.2024).

8. Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка. Кафедра іноземних мов та методики викладання. *Бутова Віра Олександрівна*. Доступ через http://nnifi.gnpu.edu.ua/butova/

9. Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка. Кафедра іноземних мов та методики викладання. *Лавриченко Наталія Миколаївна*. URL: http://nni.gnpu.edu.ua/index.php/kafedry/kafedra-inozemnykh-mov-ta-metodyky-vykladannia/sklad-kafedri/lavrychenko-nm (дата звернення: 11.04.2024).

10. Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка. Кафедра іноземних мов та методики викладання. URL: *Мілютіна Ольга Костянтинівна*. Доступ через http://nnifi.gnpu.edu.ua/miliutina/ (дата звернення: 11.04.2024).

11. Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка. Кафедра іноземних мов та методики викладання. *Ткаченко Наталія Миколаївна*. Доступ через http://nnifi.gnpu.edu.ua/tkachenko/

12. Григорій Львович Сапітон (1901–1954) : біобібліогр. покажчик до 70-річчя від дня смерті / керівник вид. проєкту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»).

13. Гриценко А. П., Колієнко А. А. Глухівський учительський інститут: філософські засади заснування та функціонування. *Культурологічний альманах.* 2023. № 2. С. 157–162. URL: https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.2.21 (дата звернення: 11.04.2024).

14. Гриценко А. Директорство Григорія Сапітона у Глухівському учительському інституті. *Глухівські історико-філософські читання* : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 24–28. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2904 (дата звернення: 11.04.2024).

15. Гриценко А. П., Курок О. І. До питання періодизації історії Глухівського державного педагогічного інституту на рубежі XX–XXI століть. *Освіта і наука XXI століття* : матеріали звітної наук.-практ. конф. викладачів (м. Глухів, 4 травня 2022 р.). Глухів, 2022. С. 48–49.

16. Гриценко А. П. Історія впровадження методики використання інформаційних ресурсів у практику навчання історії у вітчизняних школах на рубежі XIX–XX ст. *Сіверщина в історії Ук*раїни : зб. наукових праць. Вип. 7. Київ – Глухів : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2014 С. 249–252. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sviu_2014_7_62 (дата звернення: 11.04.2024).

17. Гриценко А. Пам'яті Григорія Львовича Сапітона (1901–1954) – директора Глухівського учительського інституту. *Сіверянський літопис* : науковий журнал. 2024. № 3 (177). С. 172.

18. Гриценко А. П., Ащаулова Т. А. Порівняльна характеристика соціального статусу та рівня життя викладачів Глухівської чоловічої гімназії та Глухівського учительського інституту в 1870-х – 1900-х роках. *Сумський історико-архівний журнал*. 2022. № XXXIX. С. 26–32. DOI: doi.org/10.21272/shaj.2022.i39.p.25 (дата звернення: 11.04.2024).

19. Гриценко А. П. Розвиток Глухівського педагогічного інституту у 1990-х роках. *Сіверщина в історії України* : збірник наукових праць. 2022. Вип. 15. С. 140–147. URL: https://nz-hlukhiv.com.ua/wp-content/uploads/sivershuna/sivershuna_2022.pdf (дата звернення: 10.11.2023).

20. Гриценко А. П., Ащаулова Т. А. Управлінці Глухівського учительського інституту (1874–1991 рр.). *Історико-краєзнавчі дослідження: традиції та інновації* : матеріали VI міжнародної наукової конференції (м. Суми, 8–9 грудня 2023 р.). У 2-х ч. Ч. 1. Суми : ФОП Цьома С. П., 2024. С. 75–79.

21. Заболотна О. А. Лавриченко Наталія Миколаївна. *Енциклопедія сучасної України* / ред. кол.: І. М. Дзюба та ін.; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. Т. 16. 712 с. ISBN 978-966-02-7998-8.

22. Кириченко А. В. Історія Глухівського учительського інституту 1874 по 1924 роки : біобібліогр. покажчик до 150-річчя з часу заснування університету / керівник вид. проєкту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко; В. М. Крижанівський. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»).

23. Крижанівський В. М. Викладачі Глухівського інституту (1874–1924) : біобібліогр. словник. Глухів ; Кропивницький, 2017. 95 с.

24. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1924–1941 рр.». *Історичні студії суспільного прогресу*. 2018. Вип. 6. С. 112–147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2018_6_13 (дата звернення: 11.04.2024).

25. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр.». *Історичні студії суспільного прогресу*. 2014. Вип. 2. С. 99–112. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2014_2_16 (дата звернення: 11.04.2024).

26. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр.» (літера «К»). *Історичні студії суспільного прогресу*. 2015. Вип. 3. С. 113–125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2015_3_16 (дата звернення: 11.04.2024).

27. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр.» (літери «Л, О»). *Історичні студії суспільного прогресу*. Глухів, 2016. Вип. 4. С. 149–158. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2016_4_16 (дата звернення: 11.04.2024).

28. Крижанівський В. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр.» (літери «С, Ш, Х, Ю»). *Історичні студії суспільного прогресу*. Глухів, 2017. Вип. 5. С. 311–333. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2017_5_23 (дата звернення: 11.04.2024).

29. Курок О., Гриценко А. Крижанівський В., Чумаченко О. Глухівський інститут в 1917–1924 рр.: між дерусифікацією та українізацією. *Сіверянський літопис*. 2023. № 1. С. 37–43. DOI: https://doi.org/10.58407/litopis.230105 (дата звернення: 11.04.2024).

30. Курок О. І., Гриценко А. П. Досвід формування професійної компетентності майбутніх учителів історії у Глухівському учительському інституті у 1874–1917 роках. *Сіверщина в історії України* : зб. наукових праць. Вип. 13. Київ – Глухів : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2020. С. 233–237.

31. Курок О., Гриценко А. Заснування Глухівського учительського інституту. *Актуальні питання дослідження вітчизняної історії й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах НУШ* : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, О. А. Чумаченко, співголова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2022. Вип. 1. С. 19–23.

32. Курок О., Гриценко А., Прокопчук В. Ліквідація неписьменності 20–30-х років XX століття як соціальний та політичний проєкт радянської влади: філософський аспект. *Сумський історико-архівний журнал*. 2023. № XL. С. 12–18. URL: doi.org/10.21272/shaj.2023.i40.p.12 (дата звернення: 11.04.2024).

33. Курок О. І., Гриценко А. П. Організація фахової підготовки майбутніх педагогів у Глухівському учительському інституті у 1870-х роках. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. 2022. Вип. 50, № 3, Ч. 1 С. 12–24. URL: https://drive.google.com/file/d/182VCBkC9-qYdkoz1j2mGgLebtmGkpLdo/view (дата звернення: 11.04.2024).

РОЗДІЛ 6

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ НА ФАКУЛЬТЕТІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ГЛУХІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКЦІЇ

Підготовка фахівців спеціальності «Дошкільна освіта»: минуле і сьогодення

Загородня Л. П.,
доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної педагогіки і психології Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Куліш І. Д.,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики дошкільної освіти, декан факультету дошкільної освіти Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Дмитренко А. П.,
доктор філософії, доцент, завідувач кафедри теорії і методики дошкільної освіти Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Тітаренко С. А.,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Марєєва Т. В.,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Данильченко І. Г.,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Аторіна В. М.,
доктор філософії, старший викладач кафедри дошкільної педагогіки і психології Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Гордій Н. М.,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики дошкільної освіти Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Корякіна І. В.,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики дошкільної освіти Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Лісневська Н. В.,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики дошкільної освіти Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Лисиця В. В.,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики дошкільної освіти Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Барсуковська Г. П.,
старший викладач кафедри дошкільної педагогіки і психології Глухівського НПУ ім. О. Довженка

«Дитинство – це не підготовка до майбутнього життя, а справжнє, яскраве, самобутнє, неповторне життя. Від того, яким воно було, хто супроводжував дитину в дитячі роки, що увібрали її розум і серце з навколишнього світу, залежать якості її як особистості. Бо кожну людську рису природа закладає, а не відшліфовує. Відшліфовувати їх належить батькам, педагогам, суспільству», – писав В. Сухомлинський.

Дошкільна освіта як перша самоцінна ланка в системі освіти України створює міцне підґрунтя для подальшого навчання і виховання молодого покоління в шкільні роки. Найпершим суспільним середовищем для дитини стає заклад дошкільної освіти, у якому розвивають, виховують і навчають дітей компетентні вихователі. Підготовку таких вихователів уже понад тридцять років здійснюють у Глухівському НПУ ім. О. Довженка.

Без знання історії немає майбутнього.

У 1986 р. при педагогічному факультеті Глухівського державного педагогічного інституту імені С. М. Сергєєва-Ценського відкрито відділення дошкільного виховання (у 1988 р. реорганізовано у факультет дошкільної педагогіки і психології), на якому розпочинається підготовка спеціалістів дошкільної справи (кваліфікація «Вихователь дітей дошкільного віку, викладач педагогіки та психології дошкільної, інспектор відділу освіти»).

Розвиток і становлення факультету пов’язано з діяльністю деканів – Г. С. Ковальчука (1988–1995), О. І. Курка (1995–2000), В. Ф. Решетняка (2000–2014), Л. П. Загородньої (2014–2017), І. Д. Куліш (2017 і дотепер).

У 1988 р. створено випускову кафедру педагогіки і методики дошкільного виховання на чолі з кандидатом психологічних наук Н. В. Карпенко, на якій працювало 7 штатних викладачів.

Основними напрямами роботи кафедри було забезпечення розвитку навчально-дослідної бази факультету і покращення

якості її професорсько-викладацького складу. Тому з 1989 р. до роботи на кафедрі долучаються молоді й талановиті викладачі: С. В. Ликов, І. О. Ликова, О. Ю. Дюкарева, Л. П. Загородня (Собельнік), О. Г. Зайцева (Батухтіна), І. В. Корякіна, Г. П. Барсуковська (Гришко).

Становлення кафедри дошкільної педагогіки та психології пов'язано з діяльністю завідувачів кафедри В. О. Озольс (1986–1987), Н. В. Карпенко (1988–1989), В. І. Тютюнника (1989–1991), Г. А. Кириленко (1991–1992), К. С. Дрозденко (1992–1995), В. М. Поліщука (1996–1998), І. В. Корякіної (1998–2001), Л.П. Загородньої (2001–2012, 2021 і дотепер), С. А. Тітаренко (2014–2015), Т. О. Пономаренко (2015–2020).

З 1995 р. за ініціативи декана факультету О. І. Курка в межах спеціальності здійснювалася підготовка майбутніх вихователів за такими спеціалізаціями «Фізичне виховання», «Англійська мова», «Психологія» за денною та заочною формами навчання.

З 1999 р. при факультеті дошкільного виховання функціонувало 3 кафедри: дошкільної педагогіки (завідувач – І. В. Корякіна), психології (завідувач – Ю. Ю. Савченко) та фізичного виховання (завідувач – Б. О. Мітров).

На сьогодні у структурі факультету дошкільної освіти функціонує дві випускові кафедри, які забезпечують підготовку фахівців зі спеціальності 012 Дошкільна освіта: дошкільної педагогіки і психології (завідувач – доктор педагогічних наук, професор Л. П. Загородня), теорії і методики дошкільної освіти (завідувач – доктор філософії, доцент А. П. Дмитренко).

Підготовка фахівців зі спеціальності 012 Дошкільна освіта здійснюється за освітніми ступенями «Бакалавр» (освітньо-професійні програми: «Дошкільна освіта та мова і література (англійська)», «Дошкільна освіта та психологія», «Дошкільна освіта та фізична культура», «Дошкільна освіта та логопедія», «Дошкільна освіта та початкова освіта»), «Магістр» (освітньо-професійні програми: «Дошкільна освіта», «Дошкільна освіта та початкова освіта») та освітньо-науковим ступенем «Доктор філософії» (освітньо-наукова програма «Дошкільна освіта»).

Сьогодні на випускових кафедрах факультету дошкільної освіти працюють 17 штатних викладачів, із них: 3 доктори наук, професори; 8 кандидатів педагогічних наук, доцентів; 1 доктор філософії, доцент, 1 доктор філософії, старший викладач; 1 кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент; 1 старший

викладач; 2 асистенти. Роботу кафедр забезпечують 2 старші лаборанти. В аспірантурі навчається 1 викладач.

Кафедра дошкільної педагогіки і психології. Становлення й розвиток кафедри дошкільної педагогіки і психології пов'язані з діяльністю таких завідувачів кафедри:

Озольс Віра Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент; 1986–1987 рр. – завідувач кафедри педагогіки і психології;

Карпенко Наталія Володимирівна – кандидат психологічних наук, доцент; 1988–1989 рр. – в. о. завідувача кафедри педагогіки та методик дошкільного виховання;

Тютюнник Володимир Іванович – доктор психологічних наук, професор; 1989–1990 рр. – завідувач кафедри педагогіки і психології), 1990–1991 рр. – завідувач кафедри педагогіки і методики дошкільного виховання;

Кириленко Анна Андріївна – кандидат біологічних наук, доцент; 1991–1992 рр. – в. о. завідувача кафедри дошкільного виховання;

Дрозденко Катерина Семенівна – кандидат психологічних наук, доцент; 1992–1993 рр. – завідувач кафедри педагогіки і психології, 1993–1996 рр. – завідувач кафедри психології і дошкільної педагогіки;

Поліщук Валерій Миколайович – доктор психологічних наук, професор; 1996–1998 рр. – завідувач кафедри психології і дошкільної педагогіки;

Корякіна Ірина Вікторівна – кандидат педагогічних наук, доцент; 1998–2001 рр. – завідувач кафедри психології та дошкільної педагогіки, 2014–2023 рр. – завідувач кафедри теорії і методики дошкільної освіти;

Тітаренко Світлана Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент; 2014–2015 рр. – завідувач кафедри дошкільної педагогіки і психології;

Пономаренко Тетяна Олександрівна – доктор педагогічних наук, професор; 2015–2020 рр. – завідувач кафедри дошкільної педагогіки і психології;

Загородня Людмила Петрівна – доктор педагогічних наук, професор; 2001–2012 рр., з 2021 р. – до сьогодні – завідувач кафедри дошкільної педагогіки і психології;

Дмитренко Аліна Павлівна – доктор філософії, доцент; з 2023 р. – по сьогодні – завідувач кафедри теорії і методики дошкільної освіти.

Штатний склад кафедри **дошкільної педагогіки і психології**.

Загородня Людмила Петрівна

Освіта: 1986–1990 рр. – Слов'янський державний педагогічний інститут (спеціальність «Педагогіка і психологія (дошкільна)»; кваліфікація: викладач дошкільної педагогіки і психології. Вихователь).

Науковий ступінь: 2001 р. – кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.08 – дошкільна педагогіка. Тема дисертації: «Формування основ педагогічної техніки в майбутніх фахівців дошкільної освіти».

2020 р. – доктор педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Тема дисертації: «Теоретичні і методичні засади підготовки магістрів до забезпечення якості освітнього процесу в закладі дошкільної освіти».

Вчені звання: 2004 р. – доцент кафедри дошкільної педагогіки, 2023 р. – професор кафедри дошкільної педагогіки і психології.

Коло наукових інтересів: імідж закладу дошкільної освіти, якість дошкільної освіти, екологічна освіта дітей дошкільного віку, підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Кількість публікацій: 126, а саме: 113 наукових (з них 1 одноосібна монографія, 7 розділів монографій, 58 публікацій у фахових виданнях категорії Б, 6 публікацій у науково-популярних виданнях, 35 публікацій апробаційного характеру, 6 публікацій у періодичних виданнях, що включені до наукометричних баз Web of Science, Scopus), та 13 навчально-методичного характеру (з них 5 навчально-методичних посібників).

Заступник головного редактора збірника наукових праць, внесеного до переліку наукових фахових видань України «Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка».

З 2019 р. – експерт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

Розробник третьої редакції Базового компонента дошкільної освіти. Освітній напрям «Дитина в природному довкіллі» (2021).

Нагороди та відзнаки: Відмінник освіти України (2008), знак «Ушинський К. Д.» (2020).

Артемова Любов Вікторівна

Освіта: 1954–1959 рр. – Київський державний педагогічний інститут ім. Горького (спеціальність «Дошкільна педагогіка і психологія»; кваліфікація: викладач дошкільної педагогіки і психології та методист з дошкільного виховання).

Науковий ступінь: 1965 р. – кандидат педагогічних наук. Тема дисертації: «Засвоєння правил поведінки дошкільниками в процесі гри».

1986 р. – доктор педагогічних наук. Тема дисертації: «Формування суспільної спрямованості дитини у грі».

Вчене звання: 1990 р. – професор.

З 2018 р. – професор кафедри дошкільної педагогіки і психології Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Коло наукових інтересів: гра дитини дошкільного віку, навчання дітей дошкільного віку через гру, моральне виховання дошкільників, розвиток дитини раннього віку в грі, фахова підготовка майбутніх вихователів, викладачів.

Кількість публікацій: понад 300, а саме: (200 публікацій у фахових виданнях, 4 публікації в періодичних виданнях, що внесені до наукометричної бази Web of Science, Scopus, 76 апробаційного характеру) та 20 методичного характеру.

Нагороди та відзнаки: Знак «Відмінник народної освіти» МО УРСР (1970); Грамота Міністерства просвіти УРСР і Республіканського комітету профспілки працівників просвіти, вищої школи і наукових закладів (1975); Срібна медаль ВДНГ СРСР (1975); Грамота Міністерства просвіти УРСР (1976); Срібна медаль «В пам'ять 1500-річчя Києва» (1982); Медаль «Ветеран праці» (1985); Грамота Міністерства освіти (1999).

Тітаренко Світлана Анатоліївна

Освіта: 1997–2000 рр. – Глухівський державний педагогічний інститут імені С. М. Сергєєва-Ценського (спеціальність «Дошкільне виховання та практична психологія»; кваліфікація: вихователь дошкільного закладу і практичний психолог в закладах освіти); 2001–2002 рр. – Глухівський національний педагогічний університет (спеціальність

«Дошкільна освіта»; кваліфікація: магістр педагогічної освіти, викладач дошкільної педагогіки та психології); 2018–2019 рр. – Бердянський державний педагогічний університет (спеціальність «Спеціальна освіта; кваліфікація: вчитель-логопед, спеціальний психолог закладів дошкільної та загальної середньої освіти); 2022–2023 рр. – Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (спеціальність 013 Початкова освіта; професійна кваліфікація: магістр початкової освіти. Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти).

Науковий ступінь: 2007 р. – кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Тема дисертації: «Підготовка майбутніх вихователів до формування у дітей дошкільного віку основних рухових умінь і навичок».

Вчене звання: 2012 р. – доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології.

Коло наукових інтересів: професійна підготовка фахівців дошкільної освіти, практична дитяча психологія, фізичне виховання дошкільників.

Кількість публікацій: 130, а саме: 120 наукових (12 розділів у колективних монографіях; 40 публікацій у фахових виданнях, 3 публікації в періодичних виданнях, що внесені до наукометричної бази Web of Science, Scopus, 6 статей в інших закордонних виданнях, 64 – апробаційного характеру) та 10 публікацій навчально-методичного характеру.

Марєєва Тетяна Вікторівна

Освіта: 2003–2007 рр. – Глухівський державний педагогічний університет (спеціальність «Дошкільне виховання»; кваліфікація: бакалавр педагогічної освіти, вихователь дітей дошкільного віку); 2007–2008 рр. – Глухівський державний педагогічний університет (спеціальність «Дошкільне виховання»; кваліфікація: вихователь дітей дошкільного віку з правом проведення занять іноземною мовою (англійською)); 2008–2009 рр. – Глухівський державний педагогічний університет імені Олександра Довженка (спеціальність «Дошкільне виховання»; кваліфікація: викладач дошкільної педагогіки і психології); 2018–2019 рр. – Бердянський державний педагогічний університет (спеціальність «Спеціальна освіта»; кваліфікація: вчитель-

логопед, спеціальний психолог закладів дошкільної та загальної середньої освіти).

Науковий ступінь: 2017 р. – кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Тема дисертації: «Підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до створення позитивного професійного іміджу».

Вчене звання: 2021 р. – доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології.

Коло наукових інтересів: професійна підготовка майбутніх вихователів для закладів дошкільної освіти, корекційна робота з дітьми з порушеннями мовлення, педагогічна іміджологія, навчання дітей дошкільного віку іноземних мов, формування екологічної культури в дітей дошкільного віку і вихователів.

Кількість публікацій: понад 74, а саме: 67 наукового (з них: 3 розділи монографій, 8 публікацій у періодичних виданнях, що внесені до наукометричних баз Scopus, Web of Science) та 7 навчально-методичного (з них 3 навчально-методичних посібники) характеру.

Нагороди та відзнаки: Грамота Сумської обласної державної адміністрації (2018).

Данильченко Ірина Григорівна

Освіта: 1994–1999 рр. – Глухівський державний педагогічний інститут імені С. М. Сергєєва-Ценського (спеціальність: «Початкове навчання та українська мова і література», кваліфікація: учитель початкових класів, української мови та літератури); 2015-2016 рр. – Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (спеціальність «Дошкільна освіта»; кваліфікація: викладач дошкільної педагогіки і психології).

Науковий ступінь: 2013 р. – кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська література). Тема дисертації: «Методика організації діалогічної взаємодії в процесі навчання старшокласників української літератури».

Вчене звання: 2022 р. – доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології.

Коло наукових інтересів: формування комунікативно-мовленнєвої компетентності в здобувачів освіти; мовно-

літературна освіта дітей дошкільного віку, формування соціально-громадянської компетентності в дітей дошкільного віку.

Кількість публікацій: понад 50, а саме: 45 наукових (з них: 4 розділи монографій, 15 публікацій у фахових виданнях категорії Б, 6 публікацій у періодичних виданнях, що внесені до наукометричних баз Web of Science, Scopus) та 7 навчально-методичного (з них 2 навчально-методичні посібники) характеру.

Нагороди та відзнаки: Грамота Сумської обласної державної адміністрації (2016).

Аторіна Вікторія Миколаївна

Освіта: 2009–2013 рр. – Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (спеціальність «Початкова освіта»; кваліфікація: бакалавр початкової освіти, вчитель початкової школи); 2013–2014 рр. - Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (спеціальність «Початкова освіта»; кваліфікація: організатор початкової освіти, вчитель початкової школи, вчитель образотворчого мистецтва у початковій школі); 2013–2014 рр. – Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (спеціальність «Початкова освіта»; кваліфікація: викладач педагогіки і методик початкової освіти); 2015–2016 рр. – Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (спеціальність «Дошкільна освіта»; кваліфікація: викладач дошкільної педагогіки і психології).

Науковий ступінь: 2021 р. – доктор філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки. Тема дисертації: «Розвиток естетичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у фаховій підготовці».

Коло наукових інтересів: розвиток професійної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Кількість публікацій: понад 45, а саме: 43 наукових (з них: 1 розділ монографії, 2 публікації в періодичних виданнях, що включені до наукометричних баз Web of Science, 3 статті в інших закордонних виданнях, 8 статей у наукових виданнях, унесених до переліку наукових фахових видань України з присвоєнням категорії «Б», 29 публікацій у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій) та 2 навчально-методичного (з них: 1

навчально-методичний посібник, 1 навчальна програма) характеру.

Барсуковська Галина Петрівна

Освіта: 1986–1990 рр. – Київський державний педагогічний інститут імені О. М. Горького (спеціальність «Педагогіка і психологія дошкільна»; кваліфікація: викладач дошкільної педагогіки і психології. Вихователь).

1999–2001 рр. – навчання в аспірантурі Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Старший викладач кафедри дошкільної педагогіки і психології.

Коло наукових інтересів: фізичне виховання дітей дошкільного віку, підготовка майбутніх вихователів до фізичного виховання дітей дошкільного віку, підготовка майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку з порушеннями мовлення.

Кількість публікацій: понад 50, а саме: 47 наукового (з них: 3 розділи в колективних монографіях, 15 публікацій у фахових виданнях, 32 публікації апробаційні) та 3 науково-методичного (з них 2 навчально-методичні посібники) характеру.

Нагороди та відзнаки: Грамота Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації (2021).

Штатний склад **кафедри теорії і методики дошкільної освіти.**

Дмитренко Аліна Павлівна

Освіта: 2008–2012 рр. – Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (спеціальність «Дошкільна освіта», кваліфікація: бакалавр дошкільної освіти, вихователь дітей дошкільного віку); 2012–2013 рр. – Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (спеціальність «Дошкільна освіта»; кваліфікація: викладач дошкільної педагогіки і психології); 2022–2023 рр. – Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (спеціальність «Початкова освіта»; кваліфікація: магістр початкової освіти. Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти).

Науковий ступінь: 2021 р. – доктор філософії із спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки. Тема дисертації: «Формування професійної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти на засадах технологічного підходу».

Вчене звання: 2024 р. – доцент кафедри теорії і методики дошкільної освіти.

Коло наукових інтересів: формування професійної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти; формування природничо-екологічної компетентності в дітей дошкільного віку; співпраця закладу дошкільної освіти з батьками вихованців.

Кількість публікацій: понад 47, а саме: 42 наукового (з них: 1 розділ монографії, 10 публікацій у фахових виданнях, 1 публікація, що внесена до наукометричних баз Web of Science, Scopus, 2 публікації у періодичному закордонному виданні) та 5 навчально-методичного (з них 3 навчально-методичні посібники) характеру.

Куліш Інна Дмитрівна

Освіта: 1987–1992 рр. – Глухівський державний педагогічний інститут ім. С. М. Сергєєва-Ценського (спеціальність «Педагогіка та психологія (дошкільна)»; кваліфікація: викладач дошкільної педагогіки та психології, вихователь); 2021–2022 рр. – Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (спеціальність «Менеджмент»; кваліфікація: магістр менеджменту (управління закладом освіти). Керівник підприємства, установи та організації (у сфері освіти та виробничого навчання). Викладач закладу вищої освіти).

Науковий ступінь: 2017 р. – кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання. Тема дисертації: «Педагогічні умови формування довірливого ставлення дітей старшого дошкільного віку до дорослих».

Вчене звання: 2021 р. – доцент кафедри теорії і методики дошкільної освіти.

Коло наукових інтересів: формування логіко-математичної компетентності дошкільників; цифровізація та гуманізація національної освіти; національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку.

Кількість публікацій: 63 публікації, а саме: 56 наукових (з них: 2 розділи у колективних монографіях, 2 публікації у

виданнях, що індексуються в наукометричній базі Web of Science, 34 публікації у вітчизняних і міжнародних рецензованих фахових виданнях, 18 тез за матеріалами конференцій) та 7 навчально-методичних (з них 1 навчально-методичний посібник).

Регіональний експерт з оцінювання якості дошкільної освіти за методикою ECERS-3.

Нагороди та відзнаки: Грамота Сумського обласного управління освіти (1999), Грамота Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації (2019).

Корякіна Ірина Вікторівна

Освіта: 1986–1990 рр. – Слов'янський державний педагогічний інститут (спеціальність «Педагогіка і психологія (дошкільна)»; кваліфікація: викладач дошкільної педагогіки і психології. Вихователь).

Науковий ступінь: кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – теорія та історія педагогіки. Тема дисертації: «Порівняльний аналіз ефективності способів підготовки дошкільника до письма».

Вчене звання: 2003 – доцент кафедри дошкільної педагогіки.

Коло наукових інтересів: розвиток дитячо-художньої творчості в різних видах діяльності, підготовка дітей до навчання в школі, забезпечення наступності в роботі ЗДО і школи, розвиток творчих здібностей майбутніх вихователів дітей дошкільного віку.

Кількість публікацій: 86, а саме: 75 наукових (з них: 1 розділ монографії, 6 розділів у зарубіжних колективних монографіях, 50 публікацій у фахових виданнях, 1 публікація, що внесена до наукометричної бази Scopus, 7 публікацій у періодичних закордонних виданнях) та 11 навчально-методичного характеру (із них 2 навчально-методичні посібники).

Нагороди та відзнаки: Почесна Грамота Міністерства освіти і науки України (2006); знак «Відмінник освіти України» (2008).

Гордій Ніна Миколаївна

Освіта: 1981–1986 рр. – Київський державний педагогічний інститут ім. О. М. Горького (спеціальність «Педагогіка і психологія (дошкільна)»; кваліфікація: викладач дошкільної педагогіки і психології, методист з дошкільного виховання).

Науковий ступінь: 2001 р. – кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія

педагогіки. Тема дисертації: «Проблема підготовки батьків до розумового виховання дітей у вітчизняній педагогічній журналістиці другої половини XIX – початку XX століття».

Вчене звання: 2003 р. – доцент кафедри дошкільної педагогіки.

Коло наукових інтересів: розвиток мовлення дітей раннього та дошкільного віку, співпраця закладу дошкільної освіти з батьками вихованців, формування мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку.

Кількість публікацій: понад 90, а саме: 75 наукових (з них: 1 одноосібна монографія, 2 розділи монографій, 23 публікації в періодичних фахових виданнях) та 5 навчально-методичного характеру (з них 1 навчально-методичний посібник).

Є член-кореспондентом української Академії акмеологічних наук (відділення «Педагогіка та психологія»).

Нагороди та відзнаки: знаки «Відмінник освіти України» (2004), «Софія Русова» (2009).

Лісневська Наталія Валентинівна

Освіта: 1994–1999 рр. – Глухівський державний педагогічний інститут імені С. М. Сергєєва-Ценського (спеціальність «Психологія та педагогіка (дошкільна), фізична культура»; кваліфікація: викладач дошкільної педагогіки та психології, вихователь, методист з фізичної культури в дошкільному закладі); 2002–2003 рр. – Глухівський державний педагогічний університет імені Олександра Довженка (спеціальність «Дошкільне виховання»; кваліфікація: магістр педагогічної освіти, викладач дошкільної педагогіки, психології та методик дошкільного виховання).

Науковий ступінь: 2016 р. – кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.08 – дошкільна педагогіка. Тема дисертації: «Педагогічні умови створення здоров'язберігаючого середовища в дошкільному навчальному закладі».

Вчене звання: 2022 р. – доцент кафедри теорії і методики дошкільної освіти.

Коло наукових інтересів: збереження та зміцнення здоров'я дітей дошкільного віку, створення здоров'язбережувального середовища в ЗДО, застосування оздоровчих технологій у ЗДО, формування в майбутніх вихователів здоров'язбережувальної та валеологічної компетентностей.

Кількість публікацій: близько 50, а саме: 43 наукових (з них: 3 розділи монографій, 1 публікація, що внесена до наукометричних баз Web of Science) та 6 навчально-методичного характеру (з них 1 навчальний посібник).

Нагороди та відзнаки: Грамота Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації (2020).

Лисиця Віталіна Вячеславівна

Освіта: 1998–2002 рр. – Глухівський державний педагогічний інститут (спеціальність «Дошкільне виховання», спеціалізація «Мова і література (англійська)”; кваліфікація: вихователь дітей дошкільного віку з правом проведення занять англійською мовою).

Науковий ступінь: 2018 р. – кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04. – теорія і методика професійної освіти. Тема дисертації: «Формування готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до творчої самореалізації у професійній діяльності».

Вчене звання: 2024 р. – доцент кафедри теорії і методики дошкільної освіти.

Коло наукових інтересів: навчання дітей іноземних мов і культур, література для дітей англійською мовою, педагогіка гри в закладах дошкільної освіти.

Кількість публікацій: 84, а саме 81 наукова публікація (із них: 60 – тези за матеріалами конференцій, 21 стаття (14 у фахових виданнях), 1 – міжнародна, розділ у колективній монографії, 1 стаття, що внесена до наукометричної бази Web of Science) та 3 навчально-методичного характеру (з них 1 навчально-методичний посібник).

Бабачук Юлія Михайлівна

Освіта: 1996–2001 рр. – Глухівський державний педагогічний інститут імені С. М. Сергєєва-Ценського (спеціальність «Дошкільне виховання та фізичне виховання»; кваліфікація: викладач педагогіки та психології дошкільної, методист з фізичного виховання); 2001–2002 рр. – Глухівський державний педагогічний університет (спеціальність «Дошкільне виховання»; кваліфікація: магістр педагогічної освіти. Викладач дошкільної педагогіки та психології); 2004–2006 рр. – Київський національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова

(спеціальність «Фізичне виховання»; кваліфікація: вчитель фізичної культури, керівник спортивних секцій шкільних та позашкільних закладів).

2004–2010 рр. – навчалася в аспірантурі Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за спеціальністю 13.00.08 – дошкільна педагогіка.

Асистент кафедри теорії і методики дошкільної освіти, кандидат у майстри спорту з біатлону, неодноразова чемпіонка та призерка чемпіонатів України з біатлону та лижних гонок.

Коло наукових інтересів: фізичне виховання дітей дошкільного віку.

Кількість публікацій: понад 65, а саме: 63 наукових (з них: 5 розділів монографій, 24 публікації у фахових виданнях, 1 публікація в періодичному виданні, що внесене до наукометричної бази Web of Science) та 2 навчально-методичного характеру (з них 1 методичний посібник з грифом МОН).

Цись Наталія Олександрівна

Освіта: 1997–2002 рр. – Глухівський державний педагогічний університет (спеціальність «Дошкільне виховання»; кваліфікація: вихователь дітей дошкільного віку. Інструктор з фізичного виховання дітей дошкільного віку); 2011–2013 рр. – Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (спеціальність «Фізичне виховання»; кваліфікація: вчитель фізичної культури, фахівець з фізичної реабілітації та фітнесу).

Асистент кафедри теорії і методики дошкільної освіти.

З 2023 р. – аспірантка Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка зі спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Коло наукових інтересів: фізичне виховання здобувачів освіти, здоров’язбереження дітей дошкільного віку, лікувальна фізична культура дітей дошкільного віку

Кількість публікацій: 51, а саме: 21 наукова (з них: 4 розділи колективних монографій, 1 публікація, що внесена до наукометричної бази Scopus, 17 публікацій у періодичних фахових виданнях) та 29 навчально-методичного характеру (з них 1 навчально-методичний посібник).

Перспективами розвитку випускових кафедр є підготовка висококваліфікованих педагогів; розвиток міжнародної співпраці;

участь у грантових програмах, залучення молодих фахівців до роботи на кафедрах.

Найважливішим складником успішної діяльності випускових кафедр є науково-дослідна робота. Наукові інтереси викладачів та аспірантів кафедр зосереджені на дослідженні проблем дошкільної освіти, формування професійних компетентностей у здобувачів освіти, а також загальнокультурного та професійного розвитку майбутніх бакалаврів, магістрів, докторів філософії спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Основними формами наукової діяльності науково-педагогічних працівників кафедр є:

- підготовка дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора філософії та доктора наук;
- написання монографій, наукових статей для публікації у фахових виданнях України та зарубіжних виданнях тощо;
- організація та проведення науково-практичних викладацьких і студентських конференцій (всеукраїнських, міжнародних);
- участь у всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях, семінарах;
- наукові стажування викладачів у закладах освіти України та зарубіжних країн;
- участь у міжнародних грантових програмах;
- залучення здобувачів вищої освіти до наукової роботи;
- організація та проведення Всеукраїнського творчого конкурсу студентських наукових робіт «Здорова дитина – здорова нація»;
- підготовка здобувачів вищої освіти до участі у конкурсах студентських наукових робіт, які проводяться в інших ЗВО України.

За період підготовки фахівців зі спеціальності «Дошкільна освіта» захищено дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук / доктора філософії науково-педагогічними працівниками кафедр (І. В. Корякіною (1996), Н. М. Гордій (2000), Л. П. Загородньою (2001), С. А. Тітаренко (Петренко) (2007), О. М. Шовкопляс (2011), О. Я. Заїкою (2013), І. Д. Куліш (Савченко) (2016), Н. В. Лісневською (2016), Т. В. Марєєвою (2017), В. В. Любивою (Лисиця) (2018), А. П. Дмитренко (2021), В. М. Аторіною (Рожнова) (2021)), матеріали яких використовуються в освітньому процесі університету.

У 2020 р. Л. П. Загородня захистила докторську дисертацію зі спеціальності 13.00.04 – теорія методика професійної освіти. Тема дисертації: «Теоретичні і методичні засади підготовки магістрів до забезпечення якості освітнього процесу в закладі дошкільної освіти», науковий консультант – Л. Я. Бірюк). Результати розвідки використовуються не лише в освітньому процесі університету, інших закладів вищої освіти України, а й під час проведення наукових розвідок майбутніми докторами наук і докторами філософії.

Значна увага приділяється підготовці наукових кадрів для випускових кафедр.

За останні роки в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка викладачі випускових кафедр захистили дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, зокрема: Т. В. Марєєва (тема дисертації: «Підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до створення позитивного професійного іміджу», науковий керівник – Л. П. Загородня, захист відбувся 11.05.2017); В. В. Любива (тема дисертації: «Формування готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до творчої самореалізації в професійній діяльності», науковий керівник – Н. І. Луцан, захист відбувся 11.05.2018). Дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії захистили В. М. Аторіна (тема дисертації: «Розвиток естетичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у фаховій підготовці», науковий керівник – Л. П. Загородня, захист відбувся 26.04.2021); А. П. Дмитренко (тема дисертації: «Формування професійної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти на засадах технологічного підходу», науковий керівник – І. В. Корякіна, захист відбувся 26.04.2021).

З 2022 р. в університеті розпочалася підготовка здобувачів вищої освіти за освітньо-науковим ступенем «Доктор філософії» зі спеціальності 012 Дошкільна освіта. Викладачі випускових кафедр здійснюють керівництво дисертаціями на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії.

Л. П. Загородня з 2023 р. є членом спеціалізованої вченої ради Д 14.053.01 з правом прийняття до розгляду та проведення захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Систематично (із 2017 р.) випускові кафедри проводять Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Актуальні проблеми дошкільної освіти: виклики та пріоритети», на якій висвітлюються актуальні проблеми дошкільної освіти в Україні та зарубіжних країнах. За результатами роботи конференції публікується електронний збірник тез.

Викладачі кафедр систематично беруть участь у всеукраїнських та міжнародних конференціях. Результати наукової роботи викладачів кафедр публікуються у фахових виданнях України та зарубіжних журналах, унесених до міжнародних наукометричних баз Scopus, Web of Science.

Викладачі кафедр спільно з колегами з інших кафедр та інших ЗВО підготували низку колективних монографій, а саме: «Система підготовки майбутніх вихователів до фізичного виховання дітей дошкільного віку» (Г. П. Барсуковська, О. В. Бріжатий, Л. П. Загородня, О. Я. Заїка, О. І. Курок, Т. В. Лайко, Н. В.Лісневська, С. А.Тітаренко, О. М. Шовкопляс), 2010 р.; «Комплексний підхід до формування професійної компетентності майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу» (Г. П. Барсуковська, Н. М. Гордій, І. Г. Данильченко, Л. П. Загородня, О. Я. Заїка, В. П. Зінченко, І. В. Кролевецька, О. І. Курок, Н. В. Лісневська, Л. В. Лохвицька, В. В. Любива, І. Д. Савченко, С. А. Тітаренко, О. М. Шовкопляс), 2015 р.; «Культуровідповідне управління дошкільною освітою як умова ефективного розвитку дітей дошкільного віку» (І. Г. Данильченко, Г. П. Кузнецова, О. І. Курок, Г. В. Луценко, Т. В. Марєєва, Т. О. Пономаренко, С. А. Тітаренко), 2016 р.; «Trends and prospects of the education system and educators' professional training development» (Mariia Oliinyk, Otilia Clipa, Malgorzata Stawiak-Ososinska (editors)), 2020. (Л. П. Загородня, Л. Тимчук, М. І. Олійник).

Викладачі кафедри дошкільної педагогіки і психології Л. П. Загородня, І. Г. Данильченко разом з колегами з інших кафедр університету (О. С. Мельник, І. М. Коренева) протягом 2015–2018 рр. брали участь у реалізації грантової програми Європейського Союзу Еразмус+, напрям «Жан Моне» «Реалізація стратегії екологічної безпеки: інтеграція європейського досвіду» 562284-EPP-1-2015-1-UA-EPPJMO-MODULE. Під час реалізації проєкту було розроблено та впроваджено в освітній процес університету дисципліну «Реалізація стратегії екологічної

безпеки: інтеграція європейського досвіду», видано навчальний посібник «Досвід європейських країн у вирішенні питань екологічної безпеки» (автори: О. С. Мельник, І. М. Коренева, Л. П. Загородня, І. Г. Данильченко; 2017 р.), проведено наукові та науково-методичні заходи: дебати, конференції, круглі столи зі студентами ЗВО України, працівниками закладів дошкільної освіти, шкіл, громадськістю, держслужбовцями та іншими зацікавленими особами.

Результати участі в проєкті Еразмус+, напрям «Жан Моне» (Л. П. Загородня, І. Г. Данильченко) використовуються під час викладання нормативних і вибіркових освітніх компонентів.

Т.В. Марєєва у 2018 р. брала участь у програмі міжнародної академічної мобільності КА107 Erasmus+, у рамках якої викладала в Університеті Афйон Коджатепе (Турецька Республіка), та у 2022 р. Міжнародному освітньому гранті № EG/U/22/01/04 від International Historical Biographic Institute (Dubai – New York – Rome – Jerusalem – Beijing), за результатом якого присвоєно кваліфікації «Міжнародний керівник категорії Б у галузі освіти і науки відповідно до класифікації ЮНЕСКО» та «Міжнародний вчитель/викладач».

Викладачі випускових кафедр значну увагу приділяють підвищенню кваліфікації через проходження міжнародних стажувань. Зокрема, у закордонних закладах освіти пройшли дистанційно стажування І. Д. Куліш, В. В. Любива (Польща, 2020); Л. П. Загородня, І. Г. Данильченко, Т. В. Марєєва (Польща, 2021); А. П. Дмитренко (Польща, 2022); С. А. Тітаренко, А. П. Дмитренко, І. Д. Куліш, В. В. Любива, Н. О. Цись (Італія, 2023); І. Г. Данильченко (Польща, 2023); Л. П. Загородня (Італія, 2024).

Наукове міжнародне стажування з теми «Формування професійно-педагогічної компетентності і розвиток фахової майстерності учасників освітнього процесу у сфері дошкільної, початкової, загальної середньої та вищої освіти з інтеграцією в європейський освітній простір» викладачі випускових кафедр І. Д. Куліш, Л. П. Загородня, І. Г. Данильченко, Т. В. Марєєва, В. М. Аторіна пройшли очно, з перебуванням в Польщі з 03.06.2024 по 07.06.2024 (MANS W LOMŻY).

І. Д. Куліш, Т. В. Марєєва, С. А. Тітаренко є членами редакційних колегій іноземних рецензованих наукових видань (Польща).

Викладачі кафедр дошкільної педагогіки і психології та теорії і методики дошкільної освіти здійснюють якісне наукове керівництво курсовими, магістерськими роботами. Відповідно до наукових інтересів викладачів кафедр та здобувачів вищої освіти функціонують наукові гуртки та проблемні групи, діяльність яких спрямована на покращення науково-дослідної роботи бакалаврів, магістрів та забезпечення якості досліджень з актуальних проблем дошкільної освіти. На сьогодні на кафедрах функціонують такі наукові гуртки та проблемні групи: «Науковий пошук майбутніх вихователів» (керівник – Л. П. Загородня), «Реалії і перспективи науки» (керівник – О. І. Курок), «Інновації в дошкільній освіті» (керівник – Л. В. Артемова), «Творчий вихователь» (керівник – С. А. Тітаренко), «Естетичне виховання дошкільників» (керівник – В. М. Аторіна), «Дослідники дошкілля» (керівник – І. Г. Данильченко), «Наукові сходинки» (керівник – Т. В. Марєєва), «Територія науки» (керівник – Г. В. Барсуковська), «Цікава наука» (керівник – А. П. Дмитренко), «Математичний дивограй» (керівник – І. Д. Куліш), «Олімп» (керівник – Н. О. Хлус), «Школа молодого науковця» (керівник – І. В. Корякіна), «Науковий пошук» (керівник Н. М. Гордій), «Здорова дитина – здорова нація» (керівник – Н. В. Лісневська), «E4U» (керівник – В. В. Лисиця), «Спритний ерудит» (керівник – Ю. М. Бабачук).

Результати наукових розвідок здобувачів освіти обговорюються під час засідань проблемних груп і наукових гуртків, репрезентуються на всеукраїнських конкурсах студентських наукових робіт, олімпіадах зі спеціальності «Дошкільна освіта», конференціях (міжнародних і всеукраїнських) та в публікаціях в українських та зарубіжних виданнях.

Здобувачі вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта репрезентують результати наукових розвідок у факультетському збірнику студентських наукових робіт «Психолого-педагогічний пошук» та загальноуніверситетських матеріалах конференцій «Глухівські наукові читання», «Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук».

Щорічно, починаючи з 2019 р., на базі університету проводиться Всеукраїнська студентська науково-практична конференція «Дошкільна освіта України в контексті інтеграції до європейського освітнього простору».

Л. П. Загородня працювала у складі журі ІІ туру Всеукраїнської олімпіади з дошкільного виховання (2001–2004 рр. – НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004–2006 рр.– Уманський педагогічний університет, 2007–2010 рр.– Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка).

Три роки поспіль на базі факультету дошкільної освіти проводився Всеукраїнський конкурс студентських наукових робіт зі спеціальності «Дошкільна освіта». Викладачі кафедр підготували п'ятьох переможців Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт, сімох переможців Всеукраїнської олімпіади з дошкільної освіти.

Здобувачі вищої освіти були переможцями ІІ етапу Всеукраїнської олімпіади зі спеціальності «Дошкільна освіта» за ОС «Бакалавр» (Т. Лайко (2008), Я. Васькова (2012), К. Яснолобова (2018); керівники – викладачі випускових кафедр) та ОС «Магістр» (Т. Лайко (2009), Л. Ткачова (2010); науковий керівник – Л. П. Загородня); Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт зі спеціальності «Дошкільна освіта» (К. Ситник (2015); науковий керівник – Н. М. Гордій; О. Міхнова, А. Дьяченко (2021); науковий керівник – Т. В. Марєєва); Всеукраїнського творчого конкурсу студентських наукових робіт «Здорова дитина – здорова нація» (А. Антипенко (2022), науковий керівник – Н. О. Хлус; К. Виходцева, К. Козіонна (2023), науковий керівник – А. П. Дмитренко; М. Мітіна, І. Луговик (2024), науковий керівник – Т. В. Марєєва).

Національна кредитна мобільність здобувачів освіти, співпраця з колегами з інших ЗВО реалізуються на основі двосторонніх договорів про академічну мобільність для навчання та проведення досліджень в університетах та наукових установах України.

Укладені безстрокові двосторонні угоди між Глухівським НПУ ім. О. Довженка та закладами вищої освіти й науковими установами України, зокрема з Національним педагогічним університетом імені М. П. Драгоманова; Державним закладом «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»; Полтавським національним педагогічним університетом імені В. Г. Короленка; Рівненським державним гуманітарним університетом; Дрогобицьким державним педагогічним університетом імені Івана Франка; Маріупольським державним університетом; Чернівецьким національним

університетом імені Юрія Федьковича; Національним університетом «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка; Вінницьким державним педагогічним університетом ім. Михайла Коцюбинського; Інститутом психології ім. Г. С. Костюка Національної АПН України; Українським науково-методичним центром практичної психології і соціальної роботи Національної академії педагогічних наук; Ізмаїльським державним гуманітарним університетом; ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Міжнародна кредитна мобільність реалізується на основі укладених угод із зарубіжними ЗВО: Туреччина – Університет Нігде Омер Халісдемір, Afyon Kocatepe University, Akdeniz University; Польща – Вища лінгвістична школа у Ченстохові, Університет ім. Яна Дуглаша, м. Ченстохов; Таджицький державний педагогічний університет імені Садриддіна Айні; Казахський державний жіночий педагогічний університет; Болгарія – Софійський університет Святого Климента Охридського.

У своїй роботі науково-педагогічні працівники кафедр дошкільної педагогіки і психології та теорії і методики дошкільної освіти використовують найновіші досягнення вітчизняної зарубіжної науки. Це дає змогу майбутнім фахівцям дошкільної освіти якісно формувати компетентності, затребувані сучасною практикою в дошкільній освіті.

Свідченням високого рівня фаховості науково-педагогічного персоналу кафедри є здобуті гранти, захищені дисертації, чимала кількість наукових публікацій у фахових українських виданнях категорії Б та виданнях, унесених до наукометричних баз Web of Science, Scopus.

Політика кафедр спрямована на розвиток міжнародної діяльності, співпрацю з іноземними закладами вищої освіти, розроблення грантових заявок.

Факультет дошкільної освіти Глухівського НПУ ім. О. Довженка є центром методичної і практичної підготовки майбутніх вихователів ЗДО, здатних якісно працювати в сучасному закладі дошкільної освіти, умовах дистанційного та інклюзивного навчання.

Методична і практична підготовка здобувачів вищої освіти здійснюється згідно з такими основними нормативно-законодавчими документами: законами України «Про освіту»,

«Про вищу освіту», «Про дошкільну освіту», Стандартом вищої освіти за спеціальністю 012 Дошкільна освіта першого (бакалаврського) рівня, Стандартом вищої освіти за спеціальністю 012 Дошкільна освіта другого (магістерського) рівня, Стандартом вищої освіти за спеціальністю 012 Дошкільна освіта третього (освітньо-наукового) рівня, Професійним стандартом «Вихователь закладу дошкільної освіти», Професійним стандартом «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти», Базовим компонентом дошкільної освіти.

Підготовка вихователів для системи дошкільної освіти в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка бере свій початок із 1986 р. Перший набір студентів за спеціальністю «Педагогіка і психологія (дошкільна)» було здійснено в 1986/1987 навчальному році; здобувачам освіти присвоювалася кваліфікація «Викладач дошкільної педагогіки і психології. Вихователь», а термін їх навчання становив 5 років. Згодом в університеті (на той час –Глухівському державному педагогічному інституті) також здійснювалися набори за означеною спеціальністю з терміном навчання 3 роки (для осіб, які мають середню педагогічну освіту з відповідної спеціальності).

Потреба розширення кваліфікацій, які надавалися б випускникам університету, привела до впровадження в 1991 р. досить нової як на той час спеціальності 03.07.00 Педагогіка і психологія (дошкільна) та фізична культура. Вона давала змогу студентам протягом 5 років набути кваліфікацію «Викладач дошкільної педагогіки і психології. Вихователь. Методист з фізичної культури в дошкільному закладі». Із 1995 р. вказана спеціальність була дещо змінена – 7.010103 Дошкільне виховання і 7.010201 Фізичне виховання в дошкільному закладі із присвоєнням випускникам кваліфікації «Вихователь дошкільного дитячого закладу. Методист з фізичного виховання». 1996 р. було здійснено набір студентів на спеціальність 7.010103 Дошкільне виховання та 7.040102 Практична психологія. За 3 роки навчання здобувачі освіти отримували кваліфікацію вихователя дошкільного закладу і практичного психолога в закладах освіти. У 1997 р. до переліку спеціальностей, за якими здійснювалася підготовка вихователів закладів дошкільної освіти, було додано нову, досить затребувану спеціальність 7.010101 Дошкільне виховання із спеціалізацією «Мова і література (англійська)», навчання за якою дозволяло набути кваліфікацію «Вихователь

дітей дошкільного віку з правом проведення занять англійською мовою». З 2000 р. студентам, які завершували навчання за спеціальністю 7.010101 Дошкільне виховання, присвоювалася кваліфікація «Організатор дошкільного виховання. Вихователь». Із цього ж року університет (на той час Глухівський державний педагогічний інститут) розпочав підготовку магістрів за спеціальністю 8.010101 Дошкільне виховання із присвоєнням випускникам кваліфікацій «Викладач дошкільної педагогіки та психології», «Викладач дошкільної педагогіки та методик дошкільного виховання», «Викладач дошкільної педагогіки та психології, методик дошкільної освіти».

Починаючи із 2019 р., університет розпочав підготовку фахівців за освітніми ступенями «Бакалавр» і «Магістр» за гармонізованою відповідно до європейських вимог спеціальностю 012 Дошкільна освіта за низкою освітніх програм.

Ураховуючи потреби ринку праці й запити роботодавців, нині на бакалавраті здобувачі освіти можуть навчатися за такими освітньо-професійними програмами: «Дошкільна освіта та мова і література (англійська)» із присвоєнням кваліфікації «Бакалавр дошкільної освіти. Вихователь закладу дошкільної освіти. Керівник гуртка іноземної мови (англійської)», «Дошкільна освіта та фізична культура» із кваліфікацією «Бакалавр дошкільної освіти. Вихователь закладу дошкільної освіти. Методист з фізичної культури», «Дошкільна освіта та психологія» з кваліфікацією «Бакалавр дошкільної освіти. Вихователь закладу дошкільної освіти. Практичний психолог в закладі дошкільної освіти», «Дошкільна освіта та логопедія» з кваліфікацією «Бакалавр дошкільної освіти. Вихователь закладу дошкільної освіти. Вчитель-логопед», «Дошкільна освіта та початкова освіта» з кваліфікацією «Бакалавр дошкільної освіти. Вихователь закладу дошкільної освіти. Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти».

Підготовка здобувачів вищої освіти за освітнім ступенем «Магістр» за спеціальністю 012 Дошкільна освіта протягом останніх років здійснюється за двома освітньо-професійними програмами – «Дошкільна освіта» із присвоєнням кваліфікації «Магістр дошкільної освіти. Вихователь закладу дошкільної освіти. Методист дошкільної освіти» та «Дошкільна освіта та початкова освіта» із кваліфікацією «Магістр дошкільної освіти.

Вихователь закладу дошкільної освіти. Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти».

Із 2022 р. здійснюється підготовка докторів філософії за спеціальністю 012 Дошкільна освіта (освітньо-наукова програма «Дошкільна освіта»).

Забезпечення повного циклу підготовки фахівців з дошкільної освіти, починаючи від ОС «Бакалавр» і завершуючи ОС «Доктор філософії», потребує викладання низки обов'язкових та вибіркових освітніх компонентів, зокрема вступу до спеціальності, загальної і дошкільної педагогіки, загальної і дитячої психології, фахових методик дошкільної освіти (дошкільної лінгводидактики, основ природознавства з методикою проекологічної освіти, основ образотворчого мистецтва з методикою керівництва, теорії і методик фізичного, музичного виховання, формування елементарних математичних уявлень, ознайомлення із соціумом дітей дошкільного віку), основ педагогічної майстерності, інклюзивної освіти, культури мовлення та виразного читання з дитячою літературою, основ наукових досліджень, актуальних проблем досліджень у дошкільній освіті, забезпечення якості освітнього процесу в закладі дошкільної освіти, психолого-педагогічного керівництва особистісним розвитком дітей з особливими освітніми потребами, сучасних технологій формування компетентностей у дошкільників, рухливих та спортивних ігор з методикою викладання, оздоровчих технологій та діагностичних методик фізичного виховання дітей, корекційно-оздоровчої роботи з дітьми дошкільного віку, педагогічного контролю у фізичному вихованні дітей, методики навчання дітей іноземних мов і культур, організації гурткової роботи в ЗДО, основ логопедії та діагностики порушень мовлення у дітей дошкільного віку, теорії та методики їх виховання, психологічного консультування в дошкільній освіті, основ психодіагностики та корекції та інших, проведення педагогічних практик, підготовки курсових та магістерських робіт.

Потужний кадровий склад кафедр – доктори наук, професори (Л.В. Артемова, Л. П. Загородня, О. І. Курок), кандидати педагогічних наук/доктори філософії, доценти (Н. М. Гордій, І. Г. Данильченко, А. П. Дмитренко, І. Д. Куліш, І. В. Корякіна, Н. В. Лісневська, В. В. Лисиця (Любива), Т. В. Марєєва, С. А. Тітаренко), доктор філософії, старший

викладач (В. М. Аторіна), старший викладач (Г. П. Барсуковська), асистенти, а також залучені педагоги-практики здійснюють якісне викладання названих вище освітніх компонентів.

Викладачами кафедр на постійній основі проводяться методичні та науково-методичні семінари спільно із закладами дошкільної освіти Глухівської громади та Сумщини, міжкафедральні семінари, які сприяють підтриманню зв'язку теорії і практики дошкільної освіти, обміну думками з актуальних питань дошкільної освіти між науковцями і фахівцями дошкільних установ, запозичення досвіду.

З 2021 р. викладачі випускових кафедр (І. Д. Куліш, А. П. Дмитренко, В. В. Любива, С. А. Тітаренко, Т. В. Марєєва, В. М. Аторіна) співпрацюють із The LEGO Foundation, метою якого є впровадження ігрових і діяльнісних методів навчання в освітній процес закладів дошкільної, загальної середньої та вищої освіти задля всебічного розвитку та формування наскрізних умінь. Результатом співпраці є впровадження в процес фахової підготовки майбутніх вихователів вибіркової дисципліни «Педагогіка гри в закладах дошкільної освіти». Освітній компонент покликаний сприяти становленню педагога, який є гнучким у взаємодії з дітьми, дослухається до думок та ідей дітей; акцентує увагу на процесі, а не на кінцевому результаті; надає дитині свободу і самостійність у процесі пошуку відповіді на виклик; поважає думку дитини; спілкується з дітьми у формі діалогу та відкритих запитань.

Важливим є долучення викладачів кафедри дошкільної педагогіки і психології до розроблення стандартів у галузі дошкільної та вищої освіти. Зокрема, у 2016–2019 рр. доктор педагогічних наук, професор Т. О. Пономаренко була членом науково-методичної комісії (підкомісія зі спеціальності 012 Дошкільна освіта) із розроблення Стандарту вищої освіти України для першого (бакалаврського) рівня галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 012 Дошкільна освіта; протягом 2020–2021 рр. завідувач кафедри доктор педагогічних наук, професор Л. П. Загородня є одним із розробників Базового компонента дошкільної освіти України (Державного стандарту дошкільної освіти) та методичних рекомендацій до нього.

З метою якісної підготовки здобувачів вищої освіти до реалізації основних освітніх завдань, спрямованих на формування

компетентностей у дітей раннього та дошкільного віку в сучасному закладі дошкільної освіти, викладачі випускових кафедр підготували низку навчально-методичних, методичних посібників, методичних рекомендацій, науково-методичних, науково-популярних публікацій:

- Pedagogy of the Play in Preschool Educational Institution (В. В. Лисиця, 2023) [55];

– Дитяча література : курс лекцій (І. Г. Данильченко, Т. Ф. Зенченко, 2022) [1];

– Діалоги англійською: Природа Землі та космосу : заняття для дітей 5-го та 6-го років життя (Т. В. Марєєва, 2012) [16];

– Досвід європейських країн у вирішенні питань екологічної безпеки (О. С., Мельник, І. М. Коренева, Л. П. Загородня, І. Г. Данильченко, 2017) [17];

- Дошкільникам про історію рідного міста Глухова (І. В. Корякіна, Н. М. Гордій, 2015) [12];

- Забезпечення якості освітнього процесу в закладі дошкільної освіти : курс лекцій (Л. П. Загородня, М. І. Олійник, 2024) [4];

- Ігри спортивного характеру з м’ячем для дітей дошкільного віку (футбол, баскетбол) (О. І. Курок, Н. О. Хлус, 2023) [10];

- Інноваційні технології дошкільної освіти (А. П. Дмитренко, 2021) [2];

- Логіко-математичний розвиток дітей дошкільного віку (І. Д. Куліш, В. В. Любива, 2023) [15];

– Методичні рекомендації до виконання та захисту курсових робіт для здобувачів ОС «Бакалавр» спеціальності 012 Дошкільна освіта (Н. В. Лісневська, Л. П. Загородня, С. А. Тітаренко, І. Г. Данильченко, І. В. Корякіна, Н. М. Гордій, 2023) [18];

- Методичні рекомендації до написання контрольних робіт з дисциплін фахової підготовки спеціальності 012 Дошкільна освіта ОС «Бакалавр» заочної форми навчання (Н. М. Гордій, Л. П. Загородня, І. В. Корякіна, І. Д. Куліш, О. Я. Заїка, Н. О. Хлус, Н. В. Лісневська, І. А. Труш, 2021) [19];

– Методичні рекомендації до практичних занять із навчальної дисципліни «Дитяча література» (І. Г. Данильченко, Т. Ф. Зенченко, 2022) [20];

– Методичні рекомендації щодо написання бакалаврських робіт: для студентів освітнього рівня «Бакалавр» спеціальності

012 Дошкільна освіта (Н. М. Гордій, І. В. Корякіна, Т.В. Марєєва, С. А. Тітаренко, 2019) [21];

– Методичні рекомендації щодо проходження педагогічних практик студентами ОС «Магістр» спеціальності 012 Дошкільна освіта (Н. М. Гордій, І. Г. Данильченко, Л. П. Загородня, І. В. Корякіна та ін., 2018) [22];

- Навчально-розвивальні творчі модулі до навчальної дисципліни «Інноваційні технології в освіті» : методичні рекомендації з технологій мотиваційного пробудження інтересу дошкільників до навчання на початку та під час занять» (А. П. Дмитренко, 2020) [23];

- Наскрізна програма практичної підготовки здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «Бакалавр» освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта та мова і література (англійська)» : навчально-методичний посібник (Н. М. Гордій, А. П. Дмитренко, Л. П. Загородня, І. В. Корякіна, І. Д. Куліш, В. В. Лисиця, Н. В. Лісневська, Т. В. Марєєва, С. А. Тітаренко, Н. О. Хлус, 2023) [45];

– Оптимізація рухової активності дітей дошкільного віку (А. Драчук, І. Корякіна, Н. Хлус, 2022) [3];

– Організація корекційно-оздоровчої роботи з дітьми в закладі дошкільної освіти : навчально-методичний посібник (Н. О. Хлус, С. А. Тітаренко, Д. І. Цись, Н. О. Цись, І. Москаленко, Л. Г. Капелько, 2023) [46];

- Основи музичної літератури (О. Я. Заїка, 2022) [8];

- Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу (Л. П. Загородня, С. А. Тітаренко, 2023) [5];

– Педагогічна практика : навчально-методичний посібник для студентів ОС «Бакалавр» спеціальності 012 Дошкільна освіта (І. В. Корякіна, С. А. Тітаренко, Л. П. Загородня, І. Г. Данильченко та ін., 2019) [47];

– Практикум з дисципліни «Теорія і методика формування природничо-екологічної компетентності в дошкільників» (Л. П. Загородня, А.П. Дмитренко, 2024) [50];

– Практикум з дисципліни «Педагогіка дошкільна» (Л. П. Загородня, В. М. Аторіна, Г. П. Барсуковська, 2024) [49];

– Рухливі та спортивні ігри для дітей дошкільного віку: курс лекцій) : навчальний посібник (О. І. Курок, Н. О. Хлус, С. А. Тітаренко, 2023) [53];

- Теорія і методика музичного виховання (О. Я. Заїка, 2018) [9];

- Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку (О. І. Курок, Е. С. Вільчковський, 2019) [14];

- Теорія і методика формування природничо-екологічної компетентності в дошкільників : курс лекцій (Л. П. Загородня, 2023) [7];

– Фізичне виховання дітей дошкільного віку» (Л. П. Загородня, С. А. Тітаренко, Г. П. Барсуковська, 2023) [6].

Індикатором якісної теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти є практика.

Аналіз архівних даних [51; 52] засвідчив, що в період з 1980 по 1990 рр. педагогічна практика для студентів як денної, так і заочної форм навчання не диференціювалася за видами і не мала уточнювальних назв. Частково ця тенденція зберіглася і в 1990–1998 рр. Однак починаючи із січня 1990 р., для студентів IV курсу заочної форми навчання [24], а в квітні для студентів денної форми навчання уводиться інспекторсько-методична практика [25] при відділах народної освіти різних міст як Сумської області, так й інших областей – у Глухівському міськвно і райвно, Шосткинському міськвно та райвно, Охтирському райвно, Сумському міськвно, райвно та облвно, Краснопільскому райвно, Білопільскому райвно, Ямпільському райвно, Кролевецькому райвно, Конотопському міськвно, Недригайлівському райвно, Тростянецькому райвно; Новгород-Сіверському райвно, Корюківському райвно Чернігівської області; Кременчуцькому міськвно, Монастирищенському райвно Черкаської області; Київському міськвно та інших і тривала 16 днів. Така сама практика була і в студентів IV курсу у 1994 р. (тривалістю 4 тижні) [26], студентів III курсу в 1998 р. (тривалістю 3 тижні) [27].

Крім вищезазначеної практики, у 1994 р. у студентів II курсу була педагогічна практика в групах дітей раннього віку (тривалістю 3 тижні) [26]. У 1998 р. студенти II курсу також проходили навчально-виховну практику в групах дітей раннього віку (3 тижні) [29] та психологічну практику [27]. Інші види практик називалися педагогічними.

З 2001 р. здобувачі вищої освіти проходили такі види практик: навчально-виховна (III курс, 5 тижнів) [30], навчально-виховна практика з фізичного виховання та англійської мови (IV курс, 4 тижні) [31]. Крім того, було введено нові види практик, зокрема навчальну інспекторсько-методичну практику у відділах

освіти (III, V курси, 3 тижні) [32], навчальну практику на випускових кафедрах факультету (для магістрантів) [33].

У 2007 р. студенти II курсу проходили практику в групах дітей раннього віку (3 тижні) [37], IV курсу – методичну практику з англійської мови, з фізичного виховання [34], а магістранти – методичну й у відділах освіти, практику на робочому місці викладача та навчально-виховну (4 тижні) [35; 36; 38].

У 2010 р. назви практик було дещо змінено: для студентів II курсу практика в групах дітей раннього віку (3 тижні) [44], для студентів III курсу – методична практика в ДНЗ (6 тижнів) [39], а для студентів IV курсу – навчально-методична з фізвиховання (6 тижнів) [40] та навчально-методична з англійської мови (6 тижнів) [41]. Магістранти проходили методичну практику у відділах освіти [43] та науково-дослідну практику [42].

Аналізуючи навчальні плани за 2012 р., варто зазначити, що назва практики зі спеціалізації змінилась на виробничу практику зі спеціалізації «Фізичне виховання» та виробничу практику зі спеціалізації «Англійська мова». У навчальних планах за 2013 та 2014 рр. для студентів бакалаврату були такі види педагогічних практик: навчальна безвідривна, виробнича в групах дітей раннього віку, виробнича в групах дітей дошкільного віку, методична в групах дітей дошкільного віку, у групах дітей дошкільного віку за спеціалізацією. У 2015 р. студенти бакалаврату проходили такі практики: безвідривна ознайомлювальна, на робочому місці в групах дітей раннього віку, навчальна в ДНЗ, виробнича, методична в ДНЗ, навчально-методична в ДНЗ зі спеціалізації. У 2016 р. студенти проходили навчальну практику в групах дітей раннього/дошкільного віку, навчально-методичну в ДНЗ зі спеціалізації. Магістранти в 2015 та 2016 рр. проходили такі види практик: стажистська та асистентська, або навчально-наукова.

У 2017/2018 н. р. у планах підготовки бакалаврів і магістрів було змінено назви деяких видів практик. Так, майбутні бакалаври проходили такі практики: безвідривну (ознайомлювальну), навчальну в ДНЗ, методичну в ДНЗ, виробничу практику зі спеціалізації «Фізичне виховання»/«Іноземна мова (англійська)». У магістратурі здобувачі освіти проходили дослідницьку практику у відділах освіти, ВНЗ I–IV рівнів акредитації, закладах інноваційного типу та навчально-наукову практику «На робочому місці викладача».

У 2018/2019 н. р. та 2019/2020 н. р. студенти бакалаврату проходили такі ж практики, що й попереднього року, однак відбулись незначні зміни в назвах. Магістранти протягом 2018/2019 н. р. проходили такі практики: навчально-наукова практика «На робочому місці викладача» та навчально-управлінська практика в закладах дошкільної освіти, відділах освіти, ЗВО I–IV рівнів акредитації.

У 2020/2021 н. р. та 2021/2022 н. р. для студентів бакалаврату кількість педагогічних практик була збільшена до семи згідно з вимогами Стандарту вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта для першого (бакалаврського) рівня (мінімум 20 % обсягу освітньої програми має спрямовуватися на проходження педагогічної практики зі спеціальності): безвідривна (ознайомлювальна) в ЗДО (13 тижнів), практика в групах дітей раннього віку (5 тижнів), літня оздоровча практика в ЗДО (4 тижні), навчальна практика в ДНЗ (7 тижнів), методична практика в ЗДО (7 тижнів), навчальна практика зі спеціалізації в ЗДО (6 тижнів), методична практика зі спеціалізації в ЗДО (6 тижнів). У магістрантів у 2020/2021 н. р. (1,4 р. н.) також дещо змінились види практик і їх обсяг відповідно до вимог Стандарту вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта для другого (магістерського) рівня (мінімум 20 % обсягу освітньої програми має спрямовуватися на проходження педагогічної практики): навчальна практика в закладах дошкільної освіти та відділах освіти (6 тижнів), дослідницька практика з написання магістерської роботи (4 тижні), переддипломна практика (4 тижні).

У 2021/2022 н. р., 2022/2023 н. р. у магістрантів 1,4 р. н. залишалося три практики, як і в попередньому навчальному році, лише зі зміною назви останньої на науково-дослідницьку практику.

У 2022/2023 н. р. для студентів бакалаврату залишаються ті самі практики, що і попереднього року, лише останні дві практики зі спеціалізації «Фізичне виховання» дещо змінили назву, а кількість годин зменшилась: навчальна практика в ЗДО на робочому місці методиста з фізичної культури (4 тижні) та методична практика в ЗДО на робочому місці методиста з фізичної культури (4 тижні). У магістрантів (1,4 р. н.) залишилося три практики, як і в попередні два роки, і лише назву останньої було змінено на науково-дослідницьку практику з написання

магістерської роботи (безвідривну). Магістранти ОПП «Дошкільна освіта та початкова освіта» (1,9 р. н.) проходять чотири практики, три з них як і магістранти ОПП «Дошкільна освіта» (1,4 р. н.) та педагогічну практику в початкових класах закладів загальної середньої освіти.

У 2023/2024 н. р. для студентів бакалаврату було змінено назву однієї практики: навчальна практика з формування рухової і здоров'язбережувальної компетентності / на робочому місці практичного психолога / на робочому місці логопеда / з формування англомовної компетентності дітей дошкільного віку та методична практика з формування рухової і здоров'язбережувальної компетентності / на робочому місці практичного психолога / на робочому місці логопеда / з формування англомовної компетентності дітей дошкільного віку.

Магістранти ОПП «Дошкільна освіта» (1,4 р. н.) проходили три практики: науково-дослідницьку практику з написання магістерської роботи, навчальну в закладах дошкільної освіти та методичну в центрах професійного розвитку педагогічних працівників.

Магістранти ОПП «Дошкільна освіта та початкова освіта» (1.9 р. н.) проходили науково-дослідницьку практику з написання магістерської роботи, навчальну в закладах дошкільної освіти та навчальну в початкових класах в закладах загальної середньої освіти й переддипломну в ЗОШ.

Отже, можемо констатувати, що практичній підготовці здобувачів освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта завжди приділялася значна увага. Зусилля викладачів / керівників практики були спрямовані на її вдосконалення й максимальну орієнтацію на майбутню професійну діяльність в ЗДО, ЗОШ, центрах професійного розвитку педагогічних працівників. Це простежується в назвах практик – від «педагогічна практика», до розмежування за різновидами та віковим принципом: у групах дітей раннього і дошкільного віку, навчальна та методична практика тощо; від «практика зі спеціалізації «Фізичне виховання», пізніше «Іноземна мова (англійська)» до навчальна / методична практика з формування рухової і здоров'язбережувальної компетентності / на робочому місці практичного психолога / на робочому місці логопеда / з формування англомовної компетентності дітей дошкільного віку.

Крім того, важливість педагогічної практики простежується і в різноманітності її видів, кількості та тривалості.

Випускники спеціальності 012 Дошкільна освіта є кваліфікованими фахівцями, готовими до професійної діяльності у сфері дошкільної освіти. Вони здобувають під час навчання в закладі вищої освіти глибокі знання з дошкільної педагогіки та психології, фахових методик дошкільної освіти, методик викладання і розвитку дітей дошкільного віку. Завдяки інтегрованому підходу до навчання випускники цієї спеціальності володіють навичками ефективної комунікації, організації освітнього процесу та забезпечення безпеки і комфорту дітей. Їх підготовка охоплює теоретичне навчання та педагогічні практики в закладах дошкільної освіти, що дозволяє отримати цінний досвід та впевненість у своїх професійних здатностях. Вони спроможні створювати якісне освітнє середовище, стимулювати розвиток творчих здібностей дітей, а також підтримувати співпрацю з батьками та колегами.

Випускники спеціальності 012 Дошкільна освіта з гордістю демонструють високий рівень професійної підготовки. Вони обіймають провідні посади в закладах дошкільної освіти та інших установах, що пов'язані з дошкільною освітою. Серед них:

- завідувач Глухівського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) «Фіалка» Фесенко Наталія Іванівна (1992–1996);
- вихователь-методист Глухівського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) «Ромашка» Лавриненко Юлія Володимирівна (2012–2013);
- консультант Центру професійного розвитку педагогічних працівників Червоноградської міської ради Львівської області Закус Галина Василівна (2015–2017);
- вихователь-методист Глухівського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) «Журавка» Гриценко Людмила Яківна (Левченко) (1994–1999);
- завідувач Глухівського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) «Журавка» Божко Світлана Василівна (2003–2008);
- завідувач Глухівського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) «Зірочка» Шпетна Лариса Валеріївна (1990–1994);
- директор дошкільного навчального закладу № 406 м. Києва Патлатюк Наталія Миколаївна (2014–2016);

• вчитель-логопед, вихователь вищої категорії ДНЗ «Дзвіночок», м. Ромни Гриценко Валентина Олександрівна (2008–2011);

• вихователь-методист вищої категорії Кролевецького закладу дошкільної освіти (ясла-садок) № 7 Кобизька (Борисенко) Тетяна Василівна (1992–1997);

• вихователь-методист ДНЗ №8 «Дзвіночок» м. Ромни Романенко Ольга Олексіївна (2007–2010);

• директор закладу дошкільної освіти (ясла-садок) «Барвінок» Котелевської селищної ради Полтавської області Волошина (Лугова) Юлія Сергіївна (2008–2011);

• вихователь-методист Глухівського дошкільного навчального закладу (центр розвитку дитини) «Світлячок» Арушанян (Міхеєнко) Олена Михайлівна (1986–1990);

• консультант КУ ЦРПП Глухівської міської ради Самощенко Віталія Олегівна (Гаркавенко) (1998–2001);

• завідувач відділення дошкільної і середньої освіти Відокремленого структурного підрозділу «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка» Капелько Людмила Григорівна (1992–1996).

Їхня робота охоплює різноманітні аспекти освітнього процесу, включаючи розроблення та реалізацію навчальних програм, організацію виховних заходів та створення сприятливого середовища для всебічного розвитку дітей.

Низка випускників займаються науково-дослідною діяльністю, працюючи над удосконаленням методик викладання та підходів до виховання дошкільнят. Вони активно публікують свої дослідження у фахових журналах, виступають на конференціях різних рівнів та семінарах, діляться своїм досвідом та досягненнями з колегами.

Серед них:

• декан факультету дошкільної освіти, доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка кандидат педагогічних наук Злагоднюк Інна Дмитрівна (Куліш) (1987–1992);

• доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології Глухівського національного педагогічного університету імені

Олександра Довженка кандидат педагогічних наук Тітаренко Світлана Анатоліївна (1997–2002);

- доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка кандидат педагогічних наук Лісневська Наталія Валентинівна (1994–1999);
- доцент кафедри дошкільної та початкової освіти Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка кандидат педагогічних наук Кошель Анна Павлівна (2002–2007);
- доцент кафедри дошкільної та початкової освіти Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка кандидат педагогічних наук Кошель Віталій Миколайович (2002–2008);
- доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка Лисиця (Мітрова) Віталіна Вячеславівна (1997–2002);
- доцент кафедри освітології та психолого-педагогічних наук, заступник декана з науково-педагогічної та соціально-гуманітарної роботи факультету педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка Савченко Юрій Юрійович (1992–1996);
- завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент Хлус Наталія Олександрівна (1996–2001);
- доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, кандидат педагогічних наук Цись Дмитро Іванович (1997–2002);
- асистент кафедри теорії і методики дошкільної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка Цись (Кедя) Наталія Олександрівна (1997–2002);
- доктор філософії, доцент кафедри теорії і методики дошкільної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка Дмитренко (Острівна) Аліна Павлівна (2008–2013);

- доктор філософії, старший викладач кафедри дошкільної педагогіки і психології Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка Аторіна (Рожнова) Вікторія Миколаївна (2015–2016);
- викладач дошкільної психології, методики розвитку мовлення та методики ознайомлення дітей з природою вищої кваліфікаційної категорії Комунального закладу Сумської обласної ради «Путивльський педагогічний фаховий коледж імені С. В. Руднєва» Понаріна (Опанасенко) Ірина Миколаївна (1998–2001);
- викладач фахових дисциплін ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка» Скрипник (Ворона) Ірина Вікторівна (2000–2005);
- кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології, завідувач аспірантури та докторантури Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка Данильченко Ірина Григорівна (2015–2016);
- кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка Марєєва (Лайко) Тетяна Вікторівна (2003–2009);
- старший викладач кафедри теоретичної та консультативної психології Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова Лупійко Людмила Василівна (1996–1999);
- кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки, психології, соціальної роботи та менеджменту Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка Ільїна Ніна Михайлівна (1986–1991);
- кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної і початкової освіти Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка Шаповалова Ольга Віталіївна (1991–1996);
- викладач дошкільної педагогіки та окремих методик, голова циклової комісії дошкільної педагогіки, психології та окремих методик КЗСОР «Путивльський педагогічний фаховий коледж імені С. В. Руднєва» Красовська (Семенець) Ірина Василівна (2005–2008);

Працюють у рідному закладі випускники різних років: Н. Є. Мягкоступ, І. П. Ткачук, Л. Б. Токарик, Г. Д. Шейко.

Додають слави факультету випускники-спортсмени. Серед них:

- майстер спорту України міжнародного класу з пауерліфтингу, старший тренер штатної збірної команди України з пауерліфтингу серед спортсменів з порушеннями зору Микола Колтаков (2000–2005);
- заслужений майстер спорту України з біатлону, бронзовий призер чемпіонату світу, срібний призер першості Європи, багаторазовий призер етапів Кубку світу, всесвітніх зимових універсіад, учасник Олімпійських ігор Сергій Седнєв (1998–2002);
- майстер спорту України з пауерліфтингу, бронзовий призер чемпіонату Європи за версією WPC, чемпіон Євразії за версією AWPC, переможець за версією WPS, бронзовий призер за версією IPF Кубку України Фелікс Колтаков;
- головний тренер клубу Глухівського військово-патріотичного клубу «Мужність» Кирило Ященко (2004–2008);
- майстер спорту України з біатлону, викладач фізичної культури та фахових дисциплін, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії Відокремленого структурного підрозділу «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка» Залюбівець Марина Вікторівна (1998–2003);
- кандидат у майстри спорту з біатлону, неодноразова чемпіонка та призерка чемпіонатів України з біатлону та лижних гонок, учасниця чемпіонату Європи (1998) асистент кафедри теорії і методики дошкільної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка Бабачук Юлія Михайлівна (1996–2001).

Таким чином, випускники спеціальності 012 Дошкільна освіта є невід'ємною частиною освітньої системи, яка сприяє формуванню здорового, гармонійного та успішного майбутнього маленьких українців. Їхня професійна підготовка та особиста відданість справі дозволяють їм робити значний внесок у розвиток суспільства, виховуючи покоління свідомих, творчих та соціально відповідальних громадян європейської країни – України.

Випускові кафедри, які забезпечують підготовку здобувачів освіти бакалаврського, магістерського й освітньо-наукового рівнів зі спеціальності 012 Дошкільна освіта, є надійним

фундаментом Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, завжди прагнуть бути сучасними й гідно відповідати на нові виклики.

Список використаної літератури та джерел

1. Дитяча література : курс лекцій / автори-укладачі: І. Г. Данильченко, Т. Ф. Зенченко. Суми : ФОП Цьома С. П., 2022. 202 с.

2. Дмитренко А. П. Інноваційні технології дошкільної освіти : навч.-метод. посіб. Суми : Університетська книга, 2021. 80 с.

3. Драчук А. І., Корякіна І. В., Хлус Н. О. Оптимізація рухової активності дітей дошкільного віку : навчально-методичний посібник. Вінниця : ТВОРИ, 2022. 128 с.

4. Забезпечення якості освітнього процесу в закладі дошкільної освіти : курс лекцій / Л. П. Загородня, М. І. Олійник. Глухів, 2024. 271 с.

5. Загородня Л. П., Тітаренко С. А. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу : навчальний посібник. Суми : Університетська книга, 2023. 319 с.

6. Загородня Л. П., Тітаренко С. А., Барсуковська Г. П. Фізичне виховання дітей дошкільного віку : навчальний посібник. Суми : Університетська книга, 2023. 272 с.

7. Загородня Л. П. Теорія і методика формування природничо-екологічної компетентності в дошкільників : курс лекцій. Глухів, 2023. 379 с. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/1930

8. Заїка О. Я. Основи музичної літератури : навчально-методичний посібник. Суми: Вінніченко М. Д., 2022. 244 с.

9. Заїка О. Я. Теорія і методика музичного виховання : навчально-методичний посібник Суми : Вінніченко М. Д., 2018. 444 с.

10. Ігри спортивного характеру з м’ячем для дітей дошкільного віку (футбол, баскетбол) : навчально-методичний посібник / укладачі: О. І. Курок, Н. О. Хлус. Вінниця : ТОВ «Твори», 2023. 106 с.

11. Комплексний підхід до формування професійної компетентності майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу : монографія / О. І. Курок, Г. П. Барсуковська, І. Г. Данильченко, Л. П. Загородня, О. Я. Заїка, С. А. Тітаренко та ін. Глухів : РВВ ГНПУ, 2015. 232 с.

12. Корякіна І., Гордій Н. Дошкільникам про історію рідного міста Глухова : методичний посібник. Харків : ТОВ «Діса плюс», 2015. 258 с.

13. Культуровідповідне управління дошкільною освітою як умова ефективного розвитку дітей дошкільного віку : монографія / І. Г. Данильченко, О. І. Курок, Т. В. Марєєва, Т. О. Пономаренко, С. А. Тітаренко та ін. Глухів : РВВ Глухівського НПУ імені Олександра Довженка, 2016. 204 с.

14. Курок О. І., Вільчковський Е. С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку : підручник. Суми : ПФ «Видавництво «Університетська книга», 2019. 467 с.

15. Логіко-математичний розвиток дітей дошкільного віку: курс

лекцій : електронний посібник / автори-укладачі: І. Л. Куліш, В. В. Любива. Глухів, 2023. 259 с.

16. Марєєва Т. В. Діалоги англійською: Природа Землі та космосу : заняття для дітей 5-го та 6-го року життя. Київ : Редакції газет з дошкільної та початкової освіти, 2012. 128 с.
17. Мельник О. С, Коренева І. М., Загородня Л. П., Данильченко І. Г. Досвід європейських країн у вирішенні питань екологічної безпеки : навчальний посібник. Суми : Видавництво «Мрія», 2017. 400 с.
18. Методичні рекомендації до виконання та захисту курсових робіт для здобувачів ОС «Бакалавр» спеціальності 012 Дошкільна освіта / уклад. Н. В. Лісневська, Л. П. Загородня, С. А. Тітаренко, І. Г. Данильченко, І. В. Корякіна, Н. М. Гордій. Глухів, 2023. 65 с.
19. Методичні рекомендації до написання контрольних робіт з дисциплін фахової підготовки спеціальності 012 Дошкільна освіта ОС «Бакалавр» заочної форми навчання / Н. М. Гордій, Л. П. Загородня, І. В. Корякіна, І. Д. Куліш, О. Я. Заїка, Н. О. Хлус, Н. В. Лісневська, І. А. Труш. Суми : Видавничий дім «Ельдорадо», 2022. 82 с.
20. Методичні рекомендації до практичних занять із навчальної дисципліни «Дитяча література» / автори-укладачі: І. Г. Данильченко, Т. Ф. Зенченко. Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2022. 47 с.
21. Методичні рекомендації щодо написання бакалаврських робіт: для студентів освітнього рівня «Бакалавр» спеціальності 012 Дошкільна освіта / Н. М. Гордій, І. В. Корякіна, Т. В. Марєєва, С. А. Тітаренко. Суми : Вінніченко М. Д., 2019. 46 с.
22. Методичні рекомендації щодо проходження педагогічних практик студентами ОС «Магістр» спеціальності 012 Дошкільна освіта / Н. М. Гордій, І. Г. Данильченко, Л. П. Загородня, І. В. Корякіна та ін. Суми : Вінніченко М. Д., 2018.
23. Навчально-розвивальні творчі модулі до навчальної дисципліни «Інновацій технології в освіті» : методичні рекомендації. Суми : Університетська книга, 2020. 32 с.
24. Наказ № 4-СТ по Глухівському державному педагогічному інституту ім. С. М. Сергєєва-Ценського від 11 січня 1990 р.
25. Наказ № 48-СТ по Глухівському державному педагогічному інституту ім. С. М. Сергєєва-Ценського від 29 березня 1990 р.
26. Наказ № 18-ст по Глухівському державному педагогічному інституту ім. С. М. Сергєєва-Ценського від 31 січня 1994 р.
27. Наказ № 22-ст-а по Глухівському державному педагогічному інституту ім. С. М. Сергєєва-Ценського від 23 березня 1998 р. «Про педпрактику».
28. Наказ № 26а-ст по Глухівському державному педагогічному інституту ім. С. М. Сергєєва-Ценського від 03 квітня 1998 р. «Про педпрактику».
29. Наказ № 27-28ст по Глухівському державному педагогічному інституту ім. С. М. Сергєєва-Ценського від 04 квітня 1998 р. «Про педпрактику».

30. Наказ № 8-СТ-а по Глухівському державному педагогічному інституту ім. С. М. Сергєєва-Ценського від 31 січня 2001 р. «Про педпрактику».
31. Наказ № 16-а-ст по Глухівському державному педагогічному інституту ім. С. М. Сергєєва-Ценського від 12 березня 2001 р.
32. Наказ № 19-СТ-Б по Глухівському державному педагогічному інституту ім. С. М. Сергєєва-Ценського від 20 березня 2001 р. «Про педпрактику».
33. Наказ № 87-СТ по Глухівському державному педагогічному університету від 26 листопада 2001 р.
34. Наказ № 15-СТ-Б по Глухівському державному педагогічному університету від 26 січня 2007 р. «Про педпрактику».
35. Наказ № 37-СТ-А по Глухівському державному педагогічному університету від 22 березня 2007 р. «Про педпрактику».
36. Наказ № 46-СТ-А по Глухівському державному педагогічному університету від 30 березня 2007 р. «Про педпрактику».
37. Наказ № 47-СТ-Б по Глухівському державному педагогічному університету від 02 квітня 2007 р. «Про педпрактику».
38. Наказ № 130-СТ-А по Глухівському державному педагогічному університету від 12 листопада 2007 р. «Про педпрактику».
39. Наказ № 9-СТ-А по Глухівському державному педагогічному університету імені Олександра Довженка від 28 січня 2010 р. «Про педпрактику».
40. Наказ № 9-СТ-Б по Глухівському державному педагогічному університету імені Олександра Довженка від 28 січня 2010 р. «Про педпрактику».
41. Наказ № 9СТ-В по Глухівському державному педагогічному університету імені Олександра Довженка від 28 січня 2010 р. «Про педпрактику».
42. Наказ № 22-СТ-Г по Глухівському державному педагогічному університету імені Олександра Довженка від 22 лютого 2010 р. «Про педпрактику».
43. Наказ № 31-СТ-А по Глухівському державному педагогічному університету імені Олександра Довженка від 17 березня 2010 р. «Про педпрактику».
44. Наказ № 35-СТ-А по Глухівському державному педагогічному університету імені Олександра Довженка від 26 березня 2010 р. «Про педпрактику».
45. Наскрізна програма практичної підготовки здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «Бакалавр» освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта та мова і література (англійська)» : навчально-методичний посібник / укладачі: Н. М. Гордій, А. П. Дмитренко, Л. П. Загородня, І. В. Корякіна, І. Д. Куліш, В. В. Лисиця, Н. В. Лісневська, Т. В. Марєєва, С. А. Тітаренко, Н. О. Хлус; за заг. ред. А. П. Дмитренко. Глухів, 2023. 120 с.
46. Організація корекційно-оздоровчої роботи з дітьми в закладі дошкільної освіти : навчально-методичний посібник / автори-укладачі: Н. О.

Хлус, С. А. Тітаренко, Д. І. Цись, Н. О. Цись, І. М. Москаленко, Л. Г. Капелько. Вінниця : ТОВ «Твори», 2023. 248 с.

47. Педагогічна практика : навчально-методичний посібник для студентів ОС «Бакалавр» спеціальності 012 Дошкільна освіта / І. В. Корякіна, С. А. Тітаренко, Л. П. Загородня, І. Г. Данильченко та ін. Суми : ВВП «Мрія», 2019. 196 с.

48. Пономаренко Т. О. Теорія і методика формування управлінської культури керівників дошкільної освіти : монографія. Суми : Вінніченко М.Д., 2017. 440 с.

49. Практикум з дисципліни «Педагогіка дошкільна» / автори-укладачі: Л. П. Загородня, В. М. Аторіна, Г. П. Барсуковська. Глухів, 2024. 177 с.

50. Практикум з дисципліни «Теорія і методика формування природничо-екологічної компетентності в дошкільників» / Л. П. Загородня, А. П. Дмитренко. Глухів, 2023. 84 с.

51. Приказ 97а-СТ по Глуховскому государственному педагогическому институту им. С. Н. Сегреева-Ценского от 17 ноября 1986 г.

52. Приказ № 8-СТ по Глуховскому государственному педагогическому институту им. С. Н. Сегреева-Ценского от 16 января 1987 г.

53. Рухливі та спортивні ігри для дітей дошкільного віку (курс лекцій) : навчальний посібник / автори-укладачі: О. І. Курок, Н. О. Хлус, С. А. Тітаренко. Вінниця : ТОВ «Твори», 2023. 198 с.

54. Система підготовки майбутніх вихователів до фізичного виховання дітей дошкільного віку: монографія. Частина І. Глухів : РВВ ГНПУ, 2010. 131 с.

55. Pedagogy of the Play in Preschool Educational Institution : методичні рекомендації до виконання практичних занять / автор-укладач: В. В. Лисиця. Глухів, 2023. 70 с.

З історії становлення та розвитку предметної спеціальності «Середня освіта (Фізична культура)» в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка

Хлус Н. О.,
кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Гриценко А. П.,
доктор педагогічних наук, доцент, директор Навчально-наукового інституту філології та історії Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Курілова В. І.,
кандидат біологічних наук, професор кафедри теорії і методики фізичного виховання Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Бутенко Г. О.,
кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Синіговець В. І.,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Цись Д. І.,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Кузюра Г. М.,
кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії і методики фізичного виховання Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Петрикей О. О.,
старший викладач кафедри теорії і методики фізичного виховання Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Редько С. Ю.,
старший викладач кафедри теорії і методики фізичного виховання Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Питанню фізичного виховання та саморозвитку майбутніх педагогів Глухівського учительського інституту від заснування закладу і в процесі його розвитку було приділено значну увагу. Відповідно до державних навчальних планів, програм та інструкції про порядок управління учительськими інститутами, прийнятими у 1877 р., вихованці учительського інституту вже на першому році навчання в позаурочний час обов'язково займалися гімнастикою, поглиблюючи поступово власні досягнення у II та III

класах [25, с. 158-159; 28, с. 251; 30, с. 27; 40, с. 12-13; 41, с. 14; 49, с. 234-235; 50, с. 20-21; 52, с. 14-15].

Такий підхід до фізичного виховання майбутніх фахівців простежувався також і протягом 1920-х років, коли Глухівський інститут переживав почергово реформи та трансформації: педагогічний інститут, інститут народної освіти, педагогічний технікум та інститут соціального виховання [24, с. 51-53; 40, с. 22-27; 41, с. 35-38; 48, с. 38-39; 51, с. 13-14]. Наприклад, студенти щодня, крім вихідних, по 1 годині у вечірній час із 18 по 22 год всією групою займалися на занятті з фізичної культури [56, с. 42]. Для цього було створено і відповідну матеріальну базу. Напередодні німецько-радянської війни в Глухівському педагогічному (учительському) інституту були добре обладнані не лише навчальні кабінети, лабораторії, бібліотека, але, наприклад, й фізкультурна зала та спортивний майданчик [1, с. 17]. У 1936-1937 рр. викладачем фізкультури в Глухівському педагогічному (учительському) інституті працював **М. П. Процевський** [44, с. 135]**.**

Після відновлення роботи Глухівського учительського інституту восени 1943 р. одним із перших було відбудовано спортивний майданчик у дворі закладу вищої освіти. Але справжнє відродження фізкультурної роботи в інституті Глухова сталося вже після закінчення німецько-радянської війни, коли до роботи зі студентами в закладі, яким керував Григорій Львович Сапітон, стали демобілізовані справжні фахівці та дипломовані спеціалісти [24, с. 11-12, 56-58; 26, с. 25-26; 29, с. 172]. До того ж у вересні 1946 р. на базі Глухівського учительського інституту відкрилися курси перепідготовки фізруків для середніх шкіл. Начальником та викладачем курсів, що тривали до квітня 1947 р., працював учасник бойових дій 33-річний **Леонід Прокопович Чертков.** До війни він закінчив два заклади освіти: у 1934 р. - Мар'їнський педтехнікум (тоді – це село та районний центр Сталінської обл., нині – Донецької обл.), у 1939 р. – Державний інститут фізичної культури в м. Харків, де здобув кваліфікацію викладача фізичної культури. З 1941 по 1946 рр. старший лейтенант перебував на фронті [23, с. 214-215].

У вересні 1946 р. до інституту прийшов на посаду викладача фізичної культури 26-річний учасник бойових дій **Гершіа (Олександр) Гершович Сегал.** Напередодні німецько-радянської війни у 1941 р. уродженець Глухова закінчив

Державний інститут фізичної культури. Пройшов війну, у 1944 р. був нагороджений орденом Вітчизняної війни та орденом Червоної Зірки, демобілізувався в 1946 р. у військовому званні капітана. Він працював із майбутніми вчителями майже три десятиліття – до 1973 р. У 1952-1953 рр., був призначений в.о. завідувача кафедри фізичної культури [32, с. 86-87; 46, с. 317], яку посилив Л. П Чертков, що повернувся з Конотопського учительського інституту та до серпня 1955 р. працював у Глухові на посаді старшого викладача фізкультури [23, с. 214-215].

Надалі в Глухівському педагогічному інституті функціонувала предметно-методична комісія (далі – ПМК) з фізичного виховання кафедри природничих дисциплін, яку до 1973 р. очолював О. Г. Сегал [1, с. 95; 32, с. 85-86].

У квітні 1955 р. до інституту керівником волейбольної секції прийшов 27-річний викладач фізкультури Глухівського училища механізації сільського господарства (з 2002 р. – ВСП «Професійно-педагогічний коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка») **Анатолій Степанович Юдицький** (1928-2010)**.** У 1949 р. уродженець м. Новгород-Сіверський тодішньої Глухівської округи закінчив фізико-математичний факультет Глухівського учительського інституту. З 1956 по 1960 рр. він працював викладачем фізичного виховання інституту на погодинній оплаті, а паралельно до 1962 р. навчався у Львівському інституті фізичної культури (нині – Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського). У вересні 1960 р. А. С. Юдицький перейшов до педінституту в штат, де працював лише до вересня 1963 р. [46, с. 332].

У 1960-х роках викладачами фізичного виховання в Глухівському педагогічному інституті працювали випускник Кишинівського державного педагогічного інституту імені Іона Крянге (кваліфікація та звання «Вчитель фізвиховання, анатомії та фізіології людини середньої школи»), учитель-практик **Віктор Павлович Рубан** (1961–1966) [23, с. 198]; уродженець с. Дубовичі Чернігівської області (нині – Кролевецька міська ОТГ Конотопського району Сумської області) **Віталій Якович Подорога** (1964–1966) [23, с. 187]; випускник Київського державного інституту фізичної культури **Владислав Йосифович Шульго** (працював у 1966–1968 рр. на погодинній оплаті) [46,

с. 331]. Усі вони переходили з Глухова у зв'язку з обранням за конкурсом до інших закладів вищої освіти, розташованих в обласних центрах.

У 1970-х роках їм на зміну до ГДПІ приходили не менш талановиті викладачі фізичної культури. Вони досягали результатів та працювали довше: уродженець Глухова **Дмитро Степанович Павленко** (працював у 1971–1972 та 1974–1984 рр.) [23, с. 180], відома згодом учителька та громадська діячка **Ірина Семенівна Колтакова** (до заміжжя – Дворко; працювала в ГДПІ у 1972–1984 рр.) [44, с. 122], випускник Тернопільського державного педагогічного інституту (приїхав у 1973 р. до Глухова на все життя) **Володимир Петрович Шпак;** учитель фізкультури Глухівської школи-інтернат та випускник Ярославського державного педагогічного інституту імені К. Д. Ушинського **Микола Олексійович Хохолкін** (працював у 1976–1979 рр.) [46, с. 329]; піонер глухівського біатлону та лижних гонок **Андрій Михайлович Бор** (1954–2002), який отримав направлення до Глухівського педінституту в 1978 р. після закінчення Харківського державного педагогічного інституту імені Г. С. Сковороди [7, арк. 1-97]. З 1979 по 2011 рр. працювала викладачкою фізичної культури в Глухові випускниця Львівського інституту фізичної культури **Надія Михайлівна Хоменко (дівоче – Копцева).** У 1992 р. їй першій на кафедрі було присвоєне звання кандидата педагогічних наук, а в 1995 р. – вчене звання доцента по кафедрі фізичного виховання [21, арк. 20, 43].

Протягом 1970-х рр. зростала кількість студентів Глухівського педінституту: до факультету з підготовки вчителів початкових класів, де навчалися переважно дівчата, у 1972 р. було відкрито новий факультет підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін та праці (далі – ЗТФ), де навчалися переважно хлопці. Удосконалення освітнього процесу природньо позитивно впливало і на фізкультурну роботу в закладі вищої освіти Глухова та ставило перед викладачами нові завдання [27, с. 48-49]. У 1977 р. ПМК з фізичного виховання очолив 30-річний старший викладач **В. П. Шпак** [22, арк. 120, 127], який уже 5-й рік працював у інституті.

Наказом ректора № 26 від 03.04.1975 р. В. П. Шпаку була оголошена подяка як учаснику обласних змагань СДСО «Буревісник» серед чоловічих команд із волейболу за здобуте І місце. До команди інституту входили інженер Ю. Я. Жуков та студенти ЗТФ: першокурсники А. В. Самощенко, В. Ф Решетняк., С. М. Рузмикін та другокурсники М. І. Кириченко, В. М. Серветник, О. М. Ситник та О. В. Рябко [22, арк. 111]. У березні 1977 р. ця ж команда під керівництвом Володимира Петровича у складі четвертокурсників М. І. Кириченка., В. М. Серветника, О. М. Ситника та О. В. Рябка, а також третьокурсників А. В. Самощенка і С. М. Рузмикіна разом із новачками – другокурсником О. Я. Левченком та першокурсником М. С. Серих посіла друге місце в зональному змаганні серед педвузів Української РСР [22, арк. 114]. Команда в цьому складі (додатково ще В. В. Мукроріз) здобула в 1977 та 1978 рр. перше місце серед вищих навчальних закладів області; у республіканських змаганнях Міністерства освіти УРСР посідали 4-е та 5-е місця [22, арк. 115].

Жіноча інститутська команда, як і чоловіча, також була призером районних і міських змагань із волейболу, брала участь в обласних змаганнях. За період з 1977/1978 по 1981/1982 н. р. В. П. Шпак підготував 139 спортсменів-розрядників із волейболу, у т. ч. 45 – ІІ розряду. Викладач фізкультури підготував також 250 значкистів ГТО, 50 спортивних суддів, 350 громадських інструкторів зі спорту. Сам мав І категорію судді з волейболу та ручного м’яча (з 21.09.1979 р.) на республіканських, обласних та районних змаганнях [22, арк. 7, 136].

У червні 1981 р. у Глухівському державному педагогічному інституті було створено кафедру фізичного виховання. Її очолив 27-річний старший викладач **А. М. Бор**, який з 1 вересня 1980 р. обіймав посаду голови ПМК з фізвиховання [7, арк. 13-14]. Ще під час навчання в Харкові він займався лижним спортом, брав участь у республіканських змаганнях [7, арк. 3-5, 6]. Ректор М. І. Великолуг наказом № 17 від 2 березня 1981 р. оголосив тренеру-викладачеві А. М. Бору подяку, який разом зі студентом 1-го курсу 3-ї групи ЗТФ О. В. Свергуновим успішно виступили в першості обласної ради ДСО «Буревісник» із зимового багатобор’я ГПО, виконавши норматив кандидата в майстри спорту СРСР [7,

арк. 9]. Уперше в історії Глухівського ЗВО студенти В. Кривоший (згодом – заслужений тренер України з біатлону), О. Москаленко (згодом – відомий тренер з біатлону), а також О. Свергунов виконали норматив кандидата в майстри спорту із зимового багатоборства [1, с. 95]. Незважаючи на такі успіхи, уже 6 грудня 1981 р. Андрій Михайлович подав заяву з проханням звільнити за станом здоров'я з посади завкафедри [7, арк. 15-16]. Він і надалі брав активну участь у громадському житті Глухівського інституту, був членом ДНД, головою первинної організації ДТСААФ педінституту (з 1982 р.), відповідальним за проведення змагань із військово-прикладних видів спорту [7, арк. 22].

Із 24 грудня 1981 р. обов'язки завідувача кафедри фізичного виховання почав виконувати 26-річний викладач фізкультури **Олександр Іванович Курок**, який відразу продемонстрував свої професійні та організаторські здібності, пройшовши шлях від викладача до ректора Глухівського вишу. Уродженець с. Мутин Кролевецького (з 2020 р. – Конотопського району) на Сумщині здобув вищу освіту в Чернігівському державному педагогічному інституті імені Т. Г. Шевченка в 1981 р. за спеціальністю «Фізичне виховання». У студентські роки О. І. Курок за високі виробничі показники, досягнуті в складі студентських будівельних загонів, і успіхи в навчальній та науковій роботі був відзначений у 1981 р. державною нагородою – орденом «Знак Пошани» [1, с. 59].

У серпні 1981 р. за направленням Міністерства освіти України Олександр Іванович розпочав педагогічну діяльність у Глухівському інституті імені С.М. Сергєєва-Ценського [1, с. 59]. Згідно з рішенням ради інституту (протокол № 14) з 1 вересня 1982 р. О. І. Курок був обраний на посаду завідувача кафедри фізичного виховання, старшого викладача (наказ ректора № 89-К від 01.09.1982 р.). За сумлінну підготовку команди лижників інституту 4 березня 1982 р. йому була оголошена подяка. Також 3 травня 1983 р. молодому викладачеві була оголошена подяка за І місце, здобуте в IV зимовій спартакіаді Міністерства освіти УРСР.

Успіхи з підготовки студентів на змаганнях та підвищення рівня організації освітнього процесу на заняттях із фізичної

культури для майбутніх учителів стали результатом кваліфікованого керівництва кафедрою, на якій у 1982/1983 навчальному році працювали О. І. Курок (завкафедри), В. П. Шпак, А. М. Бор., І. С. Колтакова, Д. С. Павленко. та М. І. Семеняко, а також старший лаборант М. М. Федяєв. [22, арк. 137]. Паралельно Олександр Іванович виконував багато громадських доручень в інституті та займався науковою діяльністю і мав значні успіхи як викладач. За якісну підготовку студентів та ІІ місце згідно з наказом № 15 від 04.02.1985 р. йому була оголошена подяка. Наказом по інституту від 7 травня 1985 р. О. І. Курок був занесений на Дошку пошани з нагоди 40-річчя Перемоги. У травні 1986 р. 30-річному старшому викладачеві була оголошена подяка за керівництво туристичною групою та забезпечення проведення патріотичного походу. У червні 1986 р. була оголошена подяка за здобуте І місце в змаганнях із футболу на першість області серед вишів. У цей час збірні команди Глухівського педагогічного інституту успішно виступали на обласних та всеукраїнських змаганнях із лижних гонок, біатлону, волейболу та футболу [1, с. 95].

Чоловіча команда педінституту з волейболу під керівництвом В. П. Шпака у 1985 та 1986 рр. посіла другі місця на обласних змаганнях, а в республіканських змаганнях Міністерства освіти УРСР – 4-е та 6-е місця. У 1988 р. жіноча волейбольна команда з Глухова виборола перше місце серед вишів області та посіла 8-ме місце в республіканських змаганнях (ІІІ група) [22, арк. 169]. У 1986 р. спортклуб ГДПІ за результатами соціалістичних змагань серед спортклубів вишів області був нагороджений перехідним Червоним прапором за перше місце з розділу «Спортивно-масова робота» та грамотою за перше місце з розділу «Спортивно-масова та оздоровча робота в гуртожитку» [22, арк. 30].

За словами завідувача кафедри О. І. Курка, команда Глухівського педагогічного інституту із зимових видів спорту (біатлон, лижні гонки) під керівництвом А. М. Бора з 1978 по 1986 рр. серед педінститутів Української РСР не зазнавала 7 років поразок на республіканських змаганнях: тричі вона була чемпіоном, двічі срібним призером та раз – бронзовим. За цей час було підготовлено 8 кандидатів у майстри спорту та 4 збірника облради та Укрради. Крім того, інститутській команді вдавалося досягати звання чемпіонів серед педагогічних вишів. У 1982-

1986 рр. було підготовлено понад півсотні спортсменів 1-го розряду та 8 к. м. с. Два студенти В. М. Кривощей та А. В. Свергунов увійшли до збірної команди Української ради СДСО «Беревісник». Ще п'ятеро протягом чотирьох років навчання в інституті успішно захищали честь Сумщини в збірній області СДСО «Беревісник». У 1987 р. команда інституту успішно виступила на республіканських змаганнях: 2-е місце з біатлону та 1-е – із лижних гонок.

У цей час було облаштовано та оформлено стрілецький тир і навчальний клас із кульової стрільби в підвалі гуртожитку № 2 та спортивного залу в гуртожитку № 1, а також здійснювалося будівництво культурно-оздоровчого комплексу інституту [7, арк. 38-40].

У червні 1987 р. Олександр Іванович здобув у Чернігівському державному педагогічному інституті другу вищу освіту за спеціальністю «Історія» [1, с. 59]. Згідно з рішенням ради інституту (протокол № 2 від 12.09.1987 р.) був переобраний з 14 вересня 1987 р. на посаду завідувача кафедри фізичного виховання, старшого викладача (наказ № 137-К від 16.09.1987 р.). У травні 1988 р. йому вже традиційно була оголошена подяка за організацію та проведення туристичного походу, присвяченого 43-річчю Перемоги (наказ по інституту № 42 від 16.05.1988 р.).

Під час роботи О. І. Курка на посаді відповідального секретаря приймальної комісії інституту в квітні – серпні 1989 р. обов'язки завідувача кафедри виконував В. П. Шпак [22, арк. 156-157]. Володимир Петрович також був в. о. завкафедри під час наукового стажування Олександра Івановича з 1 жовтня 1989 по 1 жовтня 1990 р. [22, арк. 161]. У 1989-1991 рр. збірна Глухівського інституту під керівництвом В. П. Шпака ставала чемпіоном обласних змагань вишів, а в 1992 р. – срібним призером на республіканських змаганнях у м. Макіївка серед ВНЗ II групи, а жіноча команда посіла – 4-е місце [22, арк. 30].

З 1 жовтня 1990 р. О. І. Курок був переведений на посаду стажера-дослідника Глухівського педагогічного інституту ім. С.М. Сергєєва-Ценського (наказ № 104-а від 03.10.1990 р.). У зв'язку з перебуванням на стажуванні наказом № 69-К від 10.09.1992 р. було продовжено термін його перебування на посаді завідувача

кафедри фізичного виховання з 10 вересня 1992 р. до повернення зі стажування. З 1 лютого 1993 р. майбутній кандидат наук був переведений з посади стажиста-дослідника на посаду старшого викладача, завідувача кафедри фізичного виховання (наказ № 6-К від 03.02.1993 р.).

У другій половині 1980-х – на початку 1990-х рр. кафедра фізичного виховання поповнилася молодими викладачами: з посади інструктора-методиста з фізкультури та спорту Глухівського заводу агрегатних вузлів перейшов **Іван Акимович Григоров** (працював у 1984 – 1995 рр.) [10, арк. 1-39], а також багато випускників факультету фізичної культури Сумського державного педагогічного інституту імені А. С. Макаренка **Олександр Петрович Кузнєцов** (працював у 1985-1986 рр.) [45, с. 123-124], **Алла Анатоліївна Слободюк** (після заміжжя – Шолудько) (працювала у 1987-1989 рр.) [46, с. 324], **Зоя Михайлівна Кравченко** (працювала у 1987-1996 рр.) [12, арк. 1-21] та **Тетяна Владиславівна Шестопалова (після одруження – Михайлик)** (працювала у 1990-2001 рр., кандидат у майстри спорту з настільного тенісу) [14, арк. 1-40]. У 1988 р. до педінституту в Глухів прибув дипломований викладач-тренер, випускник Київського державного інституту фізичної культури **Віталій Васильович Примаков** (працював до 1991 р.) [17, арк. 1-10]. У 1990 – 1997 рр. після дворічного стажу роботи в школі на кафедрі працювала **Галина Іванівна Масалітова** – випускниця Харківського спортивного факультету Київського державного інституту фізичної культури за кваліфікацією викладача-тренера з велосипедного спорту [13, арк. 1-29]. На початку 1990-х рр. на кафедрі працювали такі відомі глухівські спортсмени, як **Віктор Володимирович Олофінський** - голова спортивного клубу ГДПІ (1988–1993 рр.) [16, арк. 1-9] та **Олег Геннадійович Мілюта** [7, арк. 63] (1966-2024, помер від травм, несумісних із життям у результаті ворожого артилерійського обстрілу Глухова 27 липня 2024 р. з боку російської федерації).

З 26 березня 1993 р. по 25 серпня 1994 р. посаду завідувача кафедри фізичного виховання обіймав старший викладач **Володимир Петрович Шпак** [22, арк. 170, 174, 175]**.** У 1994 р.

жіноча команда ГДПІ з волейболу виборола друге місце в обласних змаганнях, а також у турнірі імені О. Є. Трибунського в Слоуті - перше в 1999 р. та друге – у 1998 р. Студентки у складі жіночої команди вибороли ІІ місце в республіканських змаганнях сільської молоді [22, арк. 191; 31, с. 144].

25 серпня 1994 р. завідувачем кафедри фізичного виховання було призначено в. о. доцента **Андрія Михайловича Бора** [7, арк. 64-67, 69-70]. Незадовго до цього рішенням спеціалізованої вченої ради Харківського державного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди від 24 березня 1994 р. йому було присуджено науковий ступінь кандидата педагогічних наук. Він захистив дисертацію «Вплив засобів та методів підвищення рухової активності на фізичну підготовленість студентів педагогічних вузів» [6].

У цей час мав значні успіхи також й Олександр Іванович Курок. У 1994 р. він захистив кандидатську дисертацію на тему «Педагогічні умови навчання дітей старшого дошкільного віку рухових дій з м'ячем» та здобув науковий ступінь кандидата педагогічних наук. 1 лютого 1995 р. з ним був укладений контракт на посаду доцента кафедри фізичного виховання на два роки (наказ № 11-К від 16.02.1995 р.), а вже 30 червня 1995 р. наказом по інституту № 65-К від 30.06.1995 р. він був призначений на посаду декана факультету дошкільного виховання Глухівського педагогічного інституту імені С. М. Сергєєва-Ценського. У 1996 р. О. І. Курку було присвоєно вчене звання доцента кафедри психології і дошкільної педагогіки [1, с. 59; 31, с. 145-146].

Відповідно до рішення вченої ради Глухівського педінституту від 06.04.1995 р. із А. М. Бором було укладено контракт на посаду завідувача кафедри фізичного виховання з 7 квітня 1995 р. терміном на 5 років [7, арк. 71-77]. Однак він був звільнений з цієї посади вже з 2 грудня 1996 р. за власним бажанням за станом здоров'я [7, арк. 78-79; 21, арк. 65]. В. о. завідувача кафедри відразу було призначено 38-річну кандидата педагогічних наук (1992), доцентку (1996) **Надію Михайлівну Хоменко**. З 6 лютого 1998 р. вона була обрана на цю посаду вченою радою терміном на 1 рік, однак уже 9 вересня

1998 р. звільнилася за власним бажанням [21, арк. 62, 67-68, 71-77].

Тимчасово було призначено на посаду завідувача кафедри фізичного виховання А. М. Бора з 9 вересня 1998 р. до обрання за конкурсом, але вже з 2 липня 1999 р. він звільнився за власним бажанням, залишившись на посаді доцента кафедри [7, арк. 80-83].

1 вересня 1999 р. кафедру очолив 23-річний асистент **Борис Олександрович Мітров**, який у 1998 р. закінчив Український державний інститут фізичного виховання та спорту з присвоєнням кваліфікації тренера-викладача з легкої атлетики. Після його вступу з 1 жовтня 2001 р. до аспірантури за денною формою навчання Національного університету фізичного виховання і спорту України посада завідувача знову стала вакантною [15, арк. 1-23].

З 17 вересня 2001 Р. по 17 вересня 2002 р. на посаді завідувача кафедри фізичного виховання вчергове працював старший викладач В. П. Шпак [22, арк. 87-88]. У 2001/ 2002 н. р. на кафедрі працювали такі викладачі: старший викладач Володимир Петрович Шпак (завкафедри), кандидат педагогічних наук, доцент Надія Михайлівна Хоменко, а також Олег Юрійович Сухобок, Сергій Нечиславович Грондовський, Юлія Михайлівна Бабачук, Юрій Васильович Артеменко, Андрій Анатолійович Осипенко [20, арк. 65]. У цей період на кафедрі працював **Олександр Миколайович Москаленко** – випускник інституту, якому в 2000 р. було присвоєно звання заслуженого тренера України. У 2002 р. його вихованка Оксана Яковлєва, також колишня студентка Глухівського державного педагогічного інституту, стала членом збірної команди України з біатлону, яка взяла участь у зимовій Олімпіаді 2002 р. у Солт-Лейк-Сіті (США) [1, с. 95].

Улітку 2002 р. сталася непоправна втрата для глухівського спорту та освіти: передчасно на 49-му році життя помер доцент кафедри Андрій Михайлович Бор [7, с. 96]. До серпня 2004 р. виконував обов’язки завідувача кафедри фізичної культури В. П. Шпак [22, арк. 87-88].

Важливі зміни в розвитку підготовки фахівців за ініціативи ректора Глухівського державного педагогічного університету, кандидата педагогічних наук (1994), професора (2002) О. І. Курка відбулися в листопаді 2002 р. Згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 15 листопада 2002 р. № 657 у м. Кролевець Сумської області було створено соціально-гуманітарний факультет Глухівського державного педагогічного університету.

З огляду на це в листопаді 2002 р. було засновано кафедру теорії і методики фізичного виховання (соціальної педагогіки та теорії і методики фізичного виховання). Першим завідувачем цієї кафедри – до 2009 р. працював **Юрій Григорович Васін** (1939–2009), кандидат педагогічних наук (1973), професор (1993) [9, арк. 1-47].

Перший рік навчально-методичну роботу кафедри забезпечували штатні працівники: кандидат педагогічних наук, доцент В. І. Синіговець, асистент С. М. Опанасенко, 14 викладачів-сумісників, старший лаборант О. О. Петрикей; організацію навчального процесу – провідний фахівець Т. Л. Васіна, завідувач бібліотекою Т. М. Сергієнко.

Для викладання спортивно-педагогічних дисциплін було запрошено кращих учителів фізичної культури загальноосвітніх шкіл та тренерів ДЮСШ м. Кролевець: М. В. Безверхого, М. П. Борсука, Г. О. Калишенко, Г. М. Кузюру, Т. І. Клиндух, М. М. Луцика, Ю. О. Панькіна, П. А. Пустовойта, Л. О. Скороходову, В. М. Шкуру, Ю. П. Якущенка та ін. Для викладання дисциплін медико-біологічного циклу було залучено лікаря Кролевецької центральної районної лікарні кандидата медичних наук В. М. Пасяка.

Для потреб нового структурного підрозділу керівництво Кролевецької районної державної адміністрації передало у власність Глухівського університету спортивний комплекс та приміщення колишнього закладу дошкільної освіти.

У 2004-2005 навчальному році професорсько-викладацький склад поповнюється науково-педагогічними кадрами, кількість штатних викладачів зростає і налічує 8 викладачів, а рік потому – 17.

У 2006 р. кафедру було реорганізовано й частину викладачів переведено на кафедру соціальної педагогіки та педагогічної

творчості (завідувач, кандидат педагогічних наук, доцент Н. А. Зінченко).

Паралельно з цією випусковою кафедрою продовжувала функціонувати й загальноуніверситетська кафедра, яка також змінила назву – на кафедру фізичного виховання і спорту. З 1 вересня 2004 р. по 30 червня 2006 р. її очолював старший викладач **Микола Іванович П'ятаков** – відомий педагог із Сум, який у 1981-1982 рр. працював начальником футбольної команди майстрів «Фрунзенець», потім директором Республіканської спортивної бази ДСТ «Локомотив» (1982-1987 рр.), головою спортклубу Сумського фізико-технологічного інституту (1987-1993), а з 1993 р. у Сумському сільськогосподарському інституті (згодом: СДАУ – СНАУ) старшим викладачем та завідувачем кафедри фізичного виховання (1995–2003). У 2004/2005 н. р. на кафедрі фізичного виховання і спорту Глухівського педуніверситету працювали старший викладач М. І. П'ятаков (завкафедри), кандидати педагогічних наук, доценти В. І. Синіговець (декан соціально-гуманітарного факультету Глухівського державного педагогічного університету) та Н. М. Хоменко, старші викладачі А. В. Касьян, В. П. Шпак, а також асистенти Ю. В. Артеменко, С. Н. Грондовський, В. І. Москальов, О. Ю. Сухобок та Д. І. Цись. У грудні 2005 р. команда університету в складі Миколи Івановича П'ятакова, Сергія Нечиславовича Грондовського, Дмитра Івановича Цися, Володимира Петровича Шпака та Василя Івановича Синіговця посіла ІІІ загально-командне місце серед ВНЗ України з різних видів спорту [18, арк. 14].

1 вересня 2006 р. обов'язки завідувача кафедри фізичного виховання і спорту на громадських засадах обійняв 46-річний проректор з науково-педагогічної роботи**,** кандидат педагогічних наук (1991), доцент (1997) **Олександр Володимирович Бріжатий** [8, арк. 23, 47-50] – майстер спорту з гімнастики спортивної (1977). Після закінчення у 1987 р. з відзнакою Одеського державного педагогічного інституту імені К. Д. Ушинського за спеціальністю «Учитель фізичної культури» працював у Сумському державному педагогічному інституті імені А. С. Макаренка, викладачем біомеханіки кафедри теорії та методики фізичного виховання (1987-1989), старшим викладачем кафедри біологічних основ фізичної культури (БОФК) (1992–2001), деканом факультету фізичного виховання (1994-2001),

проректором з навчальної роботи (2001-2005), професором кафедри БОФК (2005–2006) [8, арк. 7, 14зв, 23, 28-29, 39-39зв].

На кафедрі фізичного виховання і спорту в 2006–2008 рр. працювали О. В. Бріжатий (в.о. завкафедри), С. Н. Грондовський, Н. М. Рибалка, Ю. В. Артеменко, В. П. Шпак, А. В. Касьян, В. І. Москальов, Н. М. Хоменко, О. Ю. Сухобок, Ю. М. Бабачук, Д. І. Цись, О. М. Шовкопляс [11, арк. 17; 20, арк. 25].

У 2008/2009 н.р. на базі соціально-гуманітарного факультет було створено соціально-гуманітарний інститут Глухівського державного педагогічного університету імені Олександра Довженка. З 1 вересня 2008 р. директором інституту було призначено О. В. Бріжатого [8, арк. 15, 37-38]. До складу нового структурного підрозділу входили кафедра теорії методики фізичного виховання (завідувач, кандидат педагогічних наук, професор Ю. Г. Васін), кафедра медико-біологічних дисциплін, фізичного виховання і туризму (завідувач, професор В. І. Курілова), кафедра спортивних дисциплін (в. о. завідувача, кандидат педагогічних наук, доцент Ю. В. Седляр).

У 2009/2010 н.р. шляхом злиття двох кафедр кафедру теорії і методики фізичного виховання було розширено, завідувачем якої було призначено кандидата педагогічних наук, доцента **Юрія Валерійовича Седляра**, відомого фахівця, професіонала своєї справи, компетентного педагога, кандидата у майстри спорту України з плавання, автора понад 70 наукових праць.

Наступного навчального року до кафедри теорії і методики фізичного виховання приєдналася кафедра медико-біологічних дисциплін, фізичного виховання і туризму.

Із часом професорсько-викладацький склад кафедри теорії і методики фізичного виховання поповнився молодими спеціалістами, яким було присвоєно наукові ступені та вчені звання:

Генадій Миколайович Кузюра, з 2014 р. – кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (фізична культура, основи здоров'я);

Галина Олександрівна Бутенко, з 2016 р. – кандидат наук з фізичного виховання і спорту зі спеціальності 24.00.02 – Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення. З 2019 році – доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання;

Людмила Євгенівна Цюкало, з 2015 р. – доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання.

З 1 вересня 2008 р. по 31 серпня 2009 р. загальноуніверситетську кафедру фізичного виховання і спорту очолював 29-річний кандидат наук з фізичного виховання та спорту, в. о. доцента **Роман Миколайович Стасюк**, який був переведений до Сумського НАУ [19, арк. 1, 6]. Потім рік цю кафедру очолювала **Валентина Іванівна Курілова**, кандидат біологічних наук, професор [1, с. 95]. Тривалий час (з 2010 до 2022 рр.) учена працювала на посаді завідувача кафедри теорії і методики фізичного виховання. У її науковому доробку понад 180 наукових праць. Відмінник народної освіти України (1991). Нагороджена трьома грамотами Міністерства освіти і науки України. Кандидат у майстри спорту з лижного туризму [1, с. 77].

У 2011–2014 рр. кафедру фізичного виховання **очолювала Валентина Авксентіївна Леонова** (1943–2018) – кандидат педагогічних наук, професор, заслужений майстер спорту СРСР із художньої гімнастики, авторка понад 140 наукових праць [1, с. 95].

На початку 2014/2015 н. р. кафедру фізичного виховання було реорганізовано в ***кафедру безпеки життєдіяльності, фізичного виховання та здоров'я людини***. Із 2014 р., як її очолила кандидат технічних наук, доцент **Олена Сергіївна Мельник**, кафедра значно розширила коло наукових інтересів та організаційно-методичної діяльності [1, с. 94-95]. З 2018 р. обов'язки завідувача виконував кандидат наук з фізичного виховання і спорту, старший викладач **Андрій Андрійович Ковальчук** [1, с. 95].

У 2020 р. унаслідок реорганізації науково-педагогічні працівники кафедри безпеки життєдіяльності, здоров'я людини та фізичного виховання: Дмитро Іванович Цись, кандидат педагогічних наук, доцент; Наталія Олександрівна Хлус, кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент кафедри теорії і методики дошкільної освіти; Юлія Михайлівна Бабачук, асистент, кандидат у майстри спорту з біатлону; Віталій Михайлович Юденок, асистент, майстер спорту з боротьби самбо увійшли до складу кафедри теорії і методики фізичного виховання (завкафедри В. І. Курілова), яка стала загальноуніверситетською.

Вагомий внесок у підвищення спортивно-технічної підготовки здобувачів вищої освіти зробив заслужений тренер України (2005 р.) Віталій Йосипович Павленко, який у 2006-2021 рр. обіймав посаду старшого викладача кафедри. Він із 1978 по 2005 рр. працював на посаді тренера з лижних гонок у спорттовариствах «Зеніт», «Колос», «Спартак», «Динамо». Упродовж тренерської діяльності підготував п'ятьох майстрів спорту, одного заслуженого майстра спорту. Працюючи в університеті, Віталій Йосипович передавав свої знання та досвід майбутнім учителям фізичної культури.

У 2018-2023 рр. на посаді старшого викладача кафедри працював **В. І. Дісковський**. До цього Віктор Іванович очолював відділ освіти Кролевецької державної адміністрації. Нагороджений знаком «Відмінник народної освіти» (1981), знаком «Відмінник освіти України» (1993). За високі досягнення в розвитку освіти району присвоєно звання заслуженого працівника освіти України (2004).

За період існування кафедри теорії і методики фізичного виховання в різні роки в її складі працювали науково-педагогічні працівники: О. В. Бріжатий, кандидат педагогічних наук, доцент; Р. М. Стасюк, кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент; Л. Є. Цюкало, кандидат хімічних наук, доцент. Зокрема, у 2010-2011 рр. О. В. Бріжатий обіймав посаду першого проректора. У лютому 2011 р. був призначений заступником директора Сумського обласного центру зайнятості [8, арк. 1-3, 10-11].

З 2022 р. кафедру теорії і методики фізичного виховання очолює кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент **Наталія Олександрівна Хлус**. Її наукові здобутки охоплюють понад 90 наукових робіт, з-поміж яких більше 10 навчально-методичних посібників, розділів міжнародних монографій, наукових публікацій, опублікованих у виданнях, що індексуються в науково-метричних базах даних Scopus та Web of Science Core Collection.

Значний науковий та навчально-методичний потенціал кафедри на сьогодні забезпечують досвідчені викладачі з високим рівнем професіоналізму, творчим ставлення до роботи, організацією самостійної діяльності: кандидат біологічних наук, професор В. І. Курілова; кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент Г. О. Бутенко; кандидат педагогічних наук,

старший викладач Г. М. Кузюра; кандидат педагогічних наук, доцент В. І. Синіговець; кандидат педагогічних наук, доцент Д. І. Цись; старший викладач О. О. Петрикей; старший викладач С. Ю. Редько; асистент С. В. Пильтяй; асистент С. М. Щастливий. Двоє з них є майстрами спорту України: Галина Олександрівна Бутенко, майстер спорту України зі спортивного туризму (2011); Сергій Миколайович Щастливий, майстер спорту України з футболу (1999, 2003), український футболіст, захисник, грав у «Зірці» (Кіровоград) (2000-2004), «Зорі» (Луганськ) (2004-2005), «Оболоні» (Київ) (2005-2006), ФК «Львів» (2006) і «Прикарпатті» (Івано-Франківськ) (2007).

Кафедра теорії і методики фізичного виховання здійснює підготовку висококваліфікованих фахівців із предметної спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура) за освітніми ступенями «Бакалавр» та «Магістр».

На кафедрі реалізуються освітні програми: «Середня освіта (Фізична культура та організація спортивно-масової і туристичної роботи)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (гарант Галина Олександрівна Бутенко, кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент); «Середня освіта (Фізична культура)» другого (магістерського) рівня вищої освіти (гарант Геннадій Миколайович Кузюра, кандидат педагогічних наук, старший викладач).

Пріоритетним у діяльності кафедри теорії і методики фізичного виховання впродовж усього її функціонування є реалізація сучасних стратегій України, спрямованих на подальший розвиток національної системи освіти відповідно до стандартів університетів європейського рівня, адаптацію до умов соціально орієнтованої економіки, трансформацію та інтеграцію в європейське і світове освітнє співтовариство.

Найважливішим складником успішної діяльності кафедри є науково-дослідна робота. Наукові інтереси викладачів пов’язані з дослідженням проблем становлення та розвитку професійної освіти, формуванням компетентності студентів, загальнокультурним та професійним розвитком особистості майбутніх педагогів із фізичного виховання, викладачів, фахівців. Члени кафедри теорії і методики фізичного виховання в період її заснування на постійній основі здійснюють наукове керівництво студентськими науковими гуртками та проблемними групами,

курсовими, магістерськими роботами, кандидатськими дисертаціями.

Наукові пошуки викладачів кафедри об'єднуються навколо кафедральних тем, які змінювалися в різні роки, а саме: «Удосконалення методичних та організаційних засад викладання фізичного виховання і спортивного тренування в закладах освіти та ДЮСШ», «Удосконалення теоретичних основ фізичного виховання, спортивного тренування і оздоровчої фізичної культури», «Роль фізичних навантажень у фізичному вихованні у всебічному розвитку студентської молоді», «Проблеми формування безпечного та здорового способу життя на шляху до сталого розвитку суспільства», «Організація спортивно-масової та туристично-краєзнавчої роботи з учнівською і студентською молоддю», «Організація спортивно-масової, краєзнавчо-туристичної та фізкультурно-оздоровчої роботи з учнівською та студентською молоддю», «Організаційні і методичні аспекти спортивно-масової, фізкультурно-оздоровчої та туристично-краєзнавчої роботи з учнівською і студентською молоддю», «Вдосконалення методичних, психологічних і організаційних основ туристично-краєзнавчої та фізкультурно-спортивної роботи з різними групами населення». Наразі кафедра працює над перспективною темою наукового дослідження: «Вдосконалення методичних, психологічних і організаційних основ фізкультурно-спортивної та туристично-краєзнавчої роботи з різними групами населення» (Реєстраційний номер УкрНТІ 0122U201671, науковий керівник Н. О. Хлус).

Протягом існування кафедри успішно здійснюється опануванням та рецензування дисертаційних робіт під керівництвом Ю. В. Седляра: «Корекція порушень просторової організації тіла дітей молодшого шкільного віку з послабленим зором в процесі фізичного виховання» (аспірант О. А. Юрченко, 2013 р.), «Фізична реабілітація дітей з дитячим церебральним паралічем з використанням Бобат-терапії» (аспірантка О. Б. Буховець, 2019 р.), «Структура і зміст тренувального процесу кваліфікованих плавців у втягувальних мікроциклах), (аспірант Ш. Ф. Рашид, 2020 р.); В. І. Синіговця: «Методика проведення занять з аеробіки дівчат у позашкільних навчальних закладах» (аспірант І. П. Шупило, 2015 р.), «Методика розвитку професійно важливих якостей студенток економічних спеціальностей на заняттях з пілатесу» (аспірантка

О. П. Петренко, 2019 р.), «Інтегрована технологія формування здоров'язбережувальної компетентності дітей молодшого шкільного віку в процесі фізичного виховання» (аспірантка А. М. Вітченко, 2021 р.); Д. І. Цися: «Методика розвитку фізичних якостей курсантів-десантників засобами кросфіту у процесі фізичного виховання» (аспірант В. П. Ягодзінський, 2020 р.), «Методика навчання фізичних вправ засобами спортивних ігор студентів педагогічного профілю з ослабленим здоров'ям» (аспірантка Т. І. Стецюк, 2023 р.).

З метою вдосконалення теоретичної та практичної підготовки студентів науково-педагогічні працівники кафедри підготували та видали низку наукових праць, серед них навчальні, навчально-методичні посібники, методичні рекомендації, програми практик, зокрема:

– Теорія і методика викладання спортивного орієнтування (Г. О. Бутенко, 2019 р.);

– Теорія і методика викладання туризму (Г. О. Бутенко, 2019 р.);

– Фізіологічні основи фізичного виховання (Г. О. Бутенко, 2020 р.);

– Здоров'я людини (В. І. Курілова, Г. О. Бутенко, 2021 р.);

– Оптимізація фізичного виховання студентів закладів вищої освіти (А. І. Драчук., Д. І. Цись, Н. О. Хлус, І. М. Москаленко, 2021 р.);

– Методичні рекомендації для самостійних занять фізичними вправами здобувачів освіти в умовах дистанційного навчання (А. І. Драчук, Н. О. Хлус, І. М. Москаленко, 2022 р.);

– Методичні рекомендації для організації та проведення занять з оздоровчої аеробіки (комплекси вправ фітбол-аеробіки, степ-аеробіки) (А. І. Драчук, Н. О. Хлус, І. М. Москаленко, 2022 р.);

– Біомеханіка фізичних вправ: навчально-методичний практикум до лабораторних робіт для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура) денної і заочної форм навчання (В. І. Синіговець, 2023 р.);

– Діагностичні методики оцінювання фізичного стану дітей дошкільного віку та профілактичні вправи щодо його покращення (Е. С. Вільчковський, О. І. Курок, Н. О. Хлус, 2023 р.);

– Корекційно-оздоровча робота з дітьми дошкільного віку (курс лекцій) (Н. О. Хлус, І. М. Москаленко, Л. Г. Капелько, 2023 р.);

– Методичні рекомендації щодо написання курсових робіт для здобувачів вищої освіти предметної спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура) ОС «Бакалавр» (Г. О. Бутенко, Г. М. Кузюра, Н. О. Хлус., 2023 р.);

– Наскрізна програма практичної підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Середня освіта (Фізична культура та організація спортивно-масової і туристичної роботи)» (Н. О. Хлус, Г. М. Кузюра, Г. О. Бутенко, 2023 р.);

– Основи біохімії роботи м'язів (Г. О. Бутенко, 2023 р.);

– Рекомендації з написання магістерських робіт для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура) всіх форм навчання (Г. М. Кузюра, Ю. В. Седляр, В. І. Синіговець, 2023 р.).

Викладачі кафедри ТМФВ опублікували низку колективних монографій:

– Problems and prospects of physical culture and sports development and healthy lifestyle formation of different population groups / Iryna Ostopolets, Olha Shevchenko, Tadeusz Pokusa (editors) (Н. О. Хлус, Д. І. Цись), 2020;

– Physical culture and sport in harmoniously developed personality formation / Volodymyr Prystynskyi, Tadeusz Pokusa (editors) (Н. О. Хлус, В. М. Юденок), 2021; Physical culture, sports and physical rehabilitation in modern society / Nataliia Khlus and Oleksandr Nestorenko (editors) (В. І. Курілова, Г. М. Кузюра, О. О. Петрикей, С. Ю. Редько, В. М. Юденок), 2022;

– Modern science and education: problems and development prospects / Jakub Świerzawski and Iryna Ostopolets (editors) Monograph (Н. О. Хлус), 2022;

– Modern Issues of Physical Education, Sports, Tourism-Local History, and Physical Culture, and Recreation Work / Nataliia Khlus and Tadeusz Pokusa (editors) (В. І. Курілова, В. І. Синіговець, Л. І. Синіговець, Н. О. Хлус), 2023;

– Physical Culture, Sports And Physical Rehabilitation In The Society Of Information Technologies / Nataliia Khlus (editors) (Г. О. Бутенко, С. В. Пильтяй, С. Ю. Редько, Н. О. Хлус, С. М. Щастливий), 2024.

Результати наукових досліджень науково-педагогічні працівники кафедри висвітлюють на науково-практичних конференціях різних рівнів: міжнародних, всеукраїнських, регіональних, науково-методичних семінарах тощо. Свої наукові доробки викладачі кафедри публікують у фахових виданнях України, а також виданнях, що індексуються в міжнародних наукометричних базах Scopus, Web of Science.

Вільний доступ до наукової інформації, прозорість дослідницьких процесів та даних – одна із найважливіших умов прогресу науки та наукової комунікації, основа міжнародної співпраці дослідників у глобальному світі, саме через наукометричні бази даних Scopus та Web of Science викладачі кафедри мають можливість долучитися до міжнародних досліджень та набути необхідного досвіду. На сьогодні в періодичних виданнях, що індексуються в міжнародних наукометричних базах Scopus та Web of Science, було опубліковано результати наукових розвідок викладачів: Г. О. Бутенко (2016, 2017, 2020), В. І. Курілова (2020), Г. М. Кузюра (2024), О. О. Петрикей (2024) Н. О. Хлус (2020, 2024), Д. І.Цись (2020, 2024).

Невіддільним складником рівня професійної готовності викладачів кафедри є залучення їх до редакційних колегій як вітчизняних, так і закордонних видань, а саме:

– Г. О. Бутенко (Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, 2021 р.);

– Г. О. Бутенко., Н. О. Хлус (Збірник наукових праць за матеріалами І та ІІ Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Сучасні проблеми фізичного виховання, спорту та туристично-краєзнавчої і фізкультурно-оздоровчої роботи», 2022-2023 р.);

– В. І. Синіговець (Вісник Чернігівського національного педагогічного університету, 2015 р.);

– Ю. В. Седляр, Л. Є. Цюкало, В. І. Синіговець (Студентські наукові обрії: збірник наукових праць студентів факультету педагогіки і психології. 2017 р.;

– Н. О. Хлус (Problems and prospects of physical culture and sports development and healthy lifestyle formation of different population groups. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2020; Improving living standards: current opportunities and limitations. Opole: The Academy of Management

and Administration in Opole, 2020; Role of science and education for sustainable development. Katowice: Publishing House of University of Technology Katowice, 2021; Physical culture and sport in harmoniously developed personality formation. Opole. 2021; Digital transformation of society: theoretical and applied approaches. Katowice: Publishing House of University of Technology Katowice, 2021; Modern science and education: problems and development prospects. Katowice, 2022; Digitalization and information society. selected issues. Katowice, 2022.; Physical culture, sports and physical rehabilitation in modern society. Katowice, 2022; Modern Issues of Physical Education, Sports, Tourism-Local History, and Physical Culture, and Recreation Work. Opole: The Academy of Applied Sciences – Academy of Management and Administration in Opole, 2023; Quality of Life in Global and Local Contexts: Values, Innovation, and Multidisciplinary Dimensions. Opole: The Academy of Applied Sciences – Academy of Management and Administration in Opole, 2023; Physical culture, sports and physical rehabilitation in the society of information technologies. Katowice: Academy of Silesia, 2024; Modern trends in pedagogical education: information and communication technologies. Katowice: Academy of Silesia, 2024);

– Д. І. Цись (American Journal of Sports Science (AJSS)).

Викладачі кафедри значну увагу приділяють підвищенню свого рівня професійної майстерності, опануванню нових знань, удосконаленню набутих уміння та навичок шляхом підвищення кваліфікації, зокрема через міжнародне стажування. Так очне стажування в програмі Вищого Семінаріуму Духовного університету UKSW (м. Варшава, Республіка Польща) спільно із «Інститутом Міжнародної Академічної і Наукової Співпраці» (IIASC) за темою «Академічна доброчесність» пройшла Г. О. Бутенко (Warsaw, Poland, 2029 р.), дистанційні стажування за темами «Innovative technologies in education» (Katowice School of Technology, Poland, 2019 р.) та «Innovations in Education. Innovative Technologies for Teaching Professional Disciplines» (Katowice School of Technology, Poland, 2020 р.) International Winter School «Social Dimensions of European studies» (Genoa, Italy, 2023 р.) пройшли Н. О. Хлус, Д. І. Цись. Стажування за темою «Theory and practice of scientific and pedagogical approaches in education» (Riga, Latvia, 2021 р.) пройшов Г. М. Кузюра.

У 2022 р. участь у Міжнародному освітньому гранті від International Historical Biographic Institute (Dubai – New York – Rome – Jerusalem – Beijing) у рамках Міжнародного освітнього проєкту «Схід – Захід» та VI Міжнародній програмі підвищення кваліфікації керівників закладів освіти і науки, а також педагогічних та науково-педагогічних працівників «Разом із визначними лідерами сучасності: цінності, досвід, знання, компетентності і технології для Формування успішної особистості та трансформації навколишнього світу» взяли В. І. Курілова, О. О. Петрикей, С. Ю. Редько, С. М. Щастливий, В. М. Юденок.

Кафедра теорії і методики фізичного виховання бере участь у конкурсах на отримання грантів. Із 2021 р. на постійній основі подається заявка на отримання грантової допомоги уряду Японії (програма Кусаноне) з проєктів підтримки безпеки людини (розробники О. І. Курок, А. В. Коротич, Н. О. Хлус, Д. І. Цись, Н. О. Цись, С. А. Тітаренко). Також у 2021 р. було подано заявку на грантовий проєкт «Дослідження стану розробки та шляхів реалізації світових стратегій фізкультурної освіти і спорту в КСА та Україні» (О. І. Курок, Н. О. Хлус, Д. І. Цись, Н. О. Цись, С. А. Тітаренко).

У 2017 р. викладачі кафедри Г. О. Бутенко та В. М. Шкура взяли участь у реалізації проєкту «Подих чистого повітря» для вищих навчальних закладів Сумщини, який полягав у проведенні пішохідного туристичного походу першої категорії складності Українськими Карпатами, Івано-Франківською та Закарпатською областями. Проєкт фінансувався коштами первинної профспілкової організації студентів і аспірантів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Було реалізовано комплекс заходів, спрямованих на розвиток активності та творчості ініціативної студентської молоді, формування здорового способу життя і засвоєння нових знань та навичок поза системою освіти. Результатом цих заходів стало проведення щорічних конференцій за участю студентської молоді вищих закладів освіти Сумської області та інших ЗВО. Результати, отримані під час реалізації проєкту, використовуються в освітньому процесі для організації туристичних походів із учнівською та студентською молоддю.

Відповідно до науково-дослідної роботи кафедри на підставі договору із закладом вищої освіти викладачі здійснюють наукове консультування підприємств, установ, організацій. Серед таких

наукових консультувань можемо виокремити: «Формування позитивної мотивації до здорового способу життя працівників виробничої сфери», «Дослідження фізіологічних резервів організму до трудової діяльності працівників виробничої сфери», «Організація рухової активності дітей різних вікових груп в умовах критого фізкультурно-ігрового майданчика», «Організація фізкультурно-спортивної діяльності молоді в умовах фітнес-клубу», «Сучасне ортопедичне взуття та обладнання для дітей з порушенням опорно-рухового апарату», «Особливості підбору спортивного обладнання та інвентарю для дітей шкільного віку в умовах НУШ».

З 2019 р. на факультеті дошкільної освіти, у структурі якого функціонує кафедра теорії і методики фізичного виховання, започатковано проведення щорічного Всеукраїнського творчого конкурсу для студентської молоді «Здорова дитина – здорова нація», відповідальний секретар Н. О. Хлус. Викладачі кафедри Г. О. Бутенко, Г. М. Кузюра, Д. І. Цись, В. І. Курілова систематично є членами організаційного комітету конкурсу.

З 2022 р. кафедра теорії і методики фізичного виховання проводить Всеукраїнську науково-практичну інтернет-конференцію «Сучасні проблеми фізичного виховання, спорту та туристично-краєзнавчої і фізкультурно-оздоровчої роботи», на якій висвітлюються актуальні проблеми в галузі фізичного виховання і спорту в Україні та за кордоном. Матеріали конференції розміщують в електронному збірнику наукових статей на сайті університету.

Одним із найважливіших завдань на шляху вдосконалення якості вищої освіти та підготовки фахівців за напрямами підготовки (спеціальностями) й набуття студентами практичних навичок у сучасних умовах є створення при кафедрах університету навчально-наукових та науково-дослідних лабораторій. Науково-дослідні лабораторії є методично-практичними центрами організації роботи студентів, аспірантів та викладачів, складником освітнього процесу, ефективною формою професійної підготовки майбутнього фахівця, а також підготовки студентів до Всеукраїнських наукових конкурсів і олімпіад та публікацій наукових статей. З 2021 р. на кафедрі теорії і методики фізичного виховання функціонує науково-дослідна лабораторія «Інноваційні спортивно-педагогічні технології», затверджена рішенням вченої ради (протокол № 7 від 29.12.2016 р.). Керівник

науково-дослідної лабораторії – Валентина Іванівна Курілова, кандидат біологічних наук, професор.

Коло наукових інтересів кафедри спонукає до створення студентських наукових гуртків і проблемних груп, учасники яких проводять поглиблене дослідження за проблематикою наукової діяльності кафедри, здобувають навички наукової роботи, здійснюють підготовку до участі в наукових заходах різної спрямованості: міжнародних та всеукраїнських конференціях, усеукраїнських конкурсах наукових студентських робіт, олімпіадах, публікації наукових статей, тез тощо. На сьогодні під керівництвом науково-педагогічних працівників кафедри функціонує низка студентських наукових гуртків і проблемних груп: «Олімп» (керівник Н. О. Хлус); «Фізична рекреація» (керівник Г. О. Бутенко); «Наука і фізична досконаліть» (керівник В. І. Синіговець); «Молодий науковець» (керівник Г. М. Кузюра); «Фізкультурно-оздоровча компетентність педагога» (керівники Д. І. Цись., Н. О. Цись); «Professional self-development» (керівник О. О. Петрикей); «Здоров'я понад усе» (керівник С. Ю. Редько); «Пульс» (керівник С. В. Пильтяй);«Здоровий спосіб життя» (керівник С. М. Щастливий).

Наукові надбання кафедри також представлені роботою здобувачів освіти, зокрема це наукові проєкти, участь у конкурсах, олімпіадах, науково-практичних конференціях тощо. Під керівництвом викладачів кафедри студенти неодноразово ставали призерами предметних олімпіад: Б. Жбанов – ІІІ місце на другому етапі Всеукраїнської студентської олімпіади з фізичного виховання, м. Переяслав-Хмельницький, 2013 р. (наукові керівники Ю. В. Седляр, Г. М. Кузюра, В. Й. Павленко); В. Винниченко та Ю. Огієнко – ІІ місце в І турі Всеукраїнського творчого конкурсу студентських наукових робіт «Здорова дитина – здорова нація», 2023 р. (науковий керівник Г. О. Бутенко).

Кафедра теорії і методики фізичного виховання тісно співпрацює з провідними закладами освіти та науково-дослідними інститутами України та за її межами, зокрема:

– Університет Яна Длугоша (Польща), ОПП «Фізична культура»;

– Брайтонський університет (Велика Британія);

– Приватний університет Гранд Каньйон (США);

– Університет Вікторії (Австралія);

– Університет Нігде Омер Халісдемір (Туреччина), ОПП «Фізичне виховання та спорт» (з ним укладений договір про співпрацю);

– Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка;

– Вінницький державний педагогічний університет імені Михайло Коцюбинського;

– Житомирський державний університет імені Івана Франка;

– Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка;

– Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка».

Відповідно до договору про співпрацю щодо реалізації внутрішньої академічної мобільності з Вінницьким державним педагогічним університетом імені Михайла Коцюбинського в І семестрі 2023-2024 н. р. здобувачі освіти 4-го курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти В. Вінніченко та Ю. Огієнко опанували вибірковий компонент «Практикум з оздоровчого фітнесу» за змішаною формою навчання. У ІІ семестрі 2023-2024 н.р. здобувачі освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти В. Колесник, В. Кочура та В. Сещенко були залучені до програми внутрішньої академічної мобільності за вибірковим компонентом «Інноваційні технології в фізичному вихованні». На підставі наданої академічної довідки з університету-партнера здобувачам було визнано результати навчання за означеними ОК, відображено їх в індивідуальному плані, проведено процедуру перезарахування.

Власну траєкторію, перспективну стратегію розвитку колектив може вибудовувати, лише оперативно реагуючи на виклики часу. Пріоритетним у роботі кожного члена кафедри має стати збільшення кількості публікацій у періодичних виданнях, які індексуються в наукометричних базах, зокрема Scopus або Web of Science Core Collection, рекомендованих МОН України; мобільність, участь у міжнародних наукових проєктах; проведення навчальних занять іноземною мовою; оволодіння англійською мовою з метою розширення комунікативних можливостей; постійне підвищення фахового рівня шляхом міжнародних стажувань; присудження наукового ступеня доктора наук/доктора філософії або присвоєння вченого звання професора чи доцента.

Реалізація поставлених завдань дасть можливість науково-педагогічним працівникам кафедри теорії і методики фізичного виховання й надалі здійснювати на високому рівні підготовку висококваліфікованих фахівців із вищою освітою, здатних змінювати власну професійну діяльність відповідно до стандартів і вимог на національному, європейському та світовому ринках праці.

Інтеграція освіти України в європейський освітній та науковий простір вимагає від учителя фізичної культури зміни методологічних засад педагогічної діяльності, професійної активності та мобільності, здатності до сприйняття інноваційного досвіду, підвищення рівня його професійної компетентності, загальної культури, педагогічної майстерності та постійного самовдосконалення. Сучасна школа чекає вчителя нової формації, який опанував надбання загальної і професійної культури, з послідовним педагогічним мисленням, вільним від стереотипів минулого і політико-ідеологічного тиску. У цьому контексті виняткова роль у підготовці такого вчителя належить педагогічній практиці, специфіка якої полягає в самостійному виконанні студентами-практикантами повноцінної професійної освітньої діяльності.

Педагогічна практика – найефективніша форма підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до професійної діяльності, провідна ланка в системі озброєння професійними вміннями та навичками, під час якої здобувачі вищої освіти глибоко і повно осмислюють вікові й індивідуально-психологічні особливості дітей та формують власні, особистісні якості, характер, волю, цілеспрямованість, організаторські здібності, витримку, такт, уміння будувати взаємостосунки з дітьми та батьками тощо.

У Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка склалася цілісна система практичної підготовки здобувачів освіти – майбутніх учителів фізичної культури, що охоплює навчальні практики з фаху, навчально-виховні та виробничі практики.

Завданням навчальних педагогічних практик є ознайомлення здобувачів вищої освіти зі специфікою майбутнього фаху, набуття первинних професійних умінь і навичок, формування фахових та загальних компетентностей.

У закладах загальної середньої освіти:

– формування і розвиток у майбутніх фахівців педагогічних умінь і професійно значущих якостей особистості;

– виховання в студентів відповідального й уважного ставлення до охорони праці та збереження здоров'я учнів;

– формування потреби у вивченні передового педагогічного досвіду, апробації та впровадженні його у власну педагогічну діяльність, виховання в здобувачів вищої освіти стійкого інтересу та поваги (шани) до праці вчителя, потреби в педагогічній самоосвіті, формування творчого підходу до педагогічної діяльності;

– формування вміння здійснювати різноманітну позакласну роботу, виготовляти наочні посібники;

– вироблення потреби систематично поповнювати свої знання та творчо застосовувати їх у практичній діяльності, володіти науковою інформацією;

– здатність до організації та проведення освітнього процесу зі спеціальності, до застосування знань на практиці;

– ефективно вирішувати практичні завдання, використовуючи професійні знання, здатність до застосування сучасних інформаційних і комунікативних технологій.

Виробничу практику проходять здобувачі вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта, предметної спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура) освітніх ступенів «Бакалавр» (відповідно до освітньої програми «Середня освіта (Фізична культура та організація спортивно-масової і туристичної роботи)») та «Магістр» (відповідно до освітньої програми «Середня освіта (Фізична культура)»). Цей вид практики є невіддільним складником підготовки до професійної діяльності майбутніх висококваліфікованих фахівців, до виконання професійних функцій та обов'язків на посаді вчителя фізичної культури.

Метою виробничої практики є:

– закріплення та поглиблення теоретичних знань, набутих здобувачами вищої освіти в процесі вивчення певного циклу дисциплін;

– закріплення практичних навичок, здобутих під час проходження різних видів навчальних практик;

– формування професійної компетентності шляхом залучення здобувачів освіти до вивчення та аналізу системи

управління освітнім процесом на рівні закладу загальної середньої освіти;

– підготовка бакалаврів і магістрантів до педагогічної діяльності в освітніх закладах різних типів;

– виховання потреби в самореалізації, самовираженні й самовизначенні особистості педагога.

У період воєнного стану для забезпечення безперервності освітнього процесу здобувачі вищої освіти-практиканти завдання практики виконують у таких форматах:

– дистанційно, якщо організація освітнього процесу в закладах освіти здійснюється за дистанційними технологіями;

– очно, за умови організації освітнього процесу в закладах освіти в традиційному (очному) форматі.

Проходження практики в умовах дистанційного навчання сприяє процесу професійного становлення майбутніх фахівців, спонукає їх до самостійної роботи, формує інформаційну культуру, орієнтує на оволодіння інноваційними засобами здобуття та засвоєння інформації.

Під час визначення баз практик звертається увага на відповідність закладу основним вимогам: можливість виконати завдання практики, забезпечити безпечні умови для учасників освітнього процесу. Також до змісту практичної підготовки здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану було введено роботу з психологічної та емоційної підтримки студентів; навчання правил поведінки в умовах воєнного стану (під час повітряних тривог, поводження з вибухонебезпечними предметами тощо).

Практика в закладах оздоровлення та відпочинку, закладах позашкільної освіти є складником програми професійного становлення майбутнього вчителя фізичної культури. Вона передбачає формування педагогічної компетентності майбутніх учителів під час роботи в дитячих закладах оздоровлення й відпочинку на посадах вожатого, вихователя, інструктора з фізичної культури, керівника гуртка тощо, у закладах позашкільної освіти – відповідно керівника гуртка та інструктора з фізичної культури.

Цього літа студенти практикувалися в умінні бути педагогами-організаторами, вихователями, інструкторами з фізичної культури на базі ДП «Клінічний санаторій» «Карпати», ЗАТ лікувально-оздоровчих закладів профспілок України

«Укрпрофоздоровниця» с. Карпати Мукачівського району Закарпатської області.

Під час підсумкової конференції студенти діляться своїми враженнями від проведення практики, розповідають про організацію і творчий характер різних форм навчальної та виховної роботи в закладах загальної середньої освіти, закладах оздоровлення та відпочинку, закладах позашкільної освіти, демонструють цікаві й змістовні презентації. Відбуваються віртуальні екскурсії закладами освіти Сумської, Чернігівської, Полтавської, Київської областей.

Отже, педагогічна практика, з одного боку, слугує перевіркою професійних якостей майбутнього вчителя фізичної культури, а з іншого – вона є найважливішим етапом формування педагогічних здібностей, їхнього прояву в самостійній педагогічній діяльності. Здобувач вищої освіти проявляється в різних функціональних позиціях: організатора навчально-виховної діяльності учнів та організатора власної діяльності, зміст якої є для нього особливим предметом усвідомлення, аналізу й оцінки.

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка славиться своїми студентами, що присвятили своє життя спорту і представляють Україну та наш університет на найпрестижніших спортивних аренах країни та світу. Серед здобувачів освіти спеціальності «Середня освіта (фізична культура)»:

– Крістіна Васьковська, кандидат у майстри спорту України з дзюдо, бронзова призерка чемпіонату України з дзюдо, чемпіонка і дворазова срібна призерка Чемпіонату України з Комбат Дзю-Дзюцу, призерка Чемпіонату України з сумо, чемпіонка та срібна призерка Чемпіонату України з боротьби кураш;

– Станіслав Гладський, майстер спорту України з дзюдо, чемпіон України серед кадетів, призер чемпіонату України до 23 років; багаторазовий чемпіон і призер усеукраїнських і міжнародних турнірів;

– Артем Горбань, майстер спорту України з самбо, кандидат у майстри спорту з дзюдо, багаторазовий чемпіон України з самбо, дворазовий бронзовий призер Чемпіонату України з дзюдо;

– Вадим Жула, кандидат у майстри спорту України з боксу, чемпіон Чернігівської, Сумської областей серед юніорів, молоді,

призер мастерського турніру П. Р. Поповича, призер міжнародного турніру «Король рингу»;

– Анна Індик, кандидат у майстри спорту з боксу, бронзовий призер Кубку України з еліти (до 40 років), бронзовий призер України до 22 років;

– Анастасія Лазуніна, кандидат у майстри спорту з художньої гімнастики, бронзова призерка Чемпіонату України серед школярів, багаторазова чемпіонка Полтавської області;

– Андрій Мовчан, кандидат у майстри спорту України з військово-спортивного багатоборства, срібний призер Чемпіонату України, суддя національної категорії з боксу;

– Михайло Цеханевич, кандидат у майстри спорту України з дзюдо, срібний призер Міжнародного турніру з дзюдо «Atom Cup».

Збірні команди університету, що в основному укомплектовані зі студентів, які навчаються на кафедрі теорії і методики фізичного виховання, беруть участь у всеукраїнських універсіадах, обласних спортивних іграх серед закладів вищої освіти Сумської області. Успішно виступають збірні команди з дзюдо, настільного тенісу, волейболу, футзалу, футболу та спортивного орієнтування.

На кафедрі створені всі необхідні умови, аби студенти могли здобувати якісну ґрунтовну освіту і водночас продовжувати займатися спортом. І це дуже важливо! Адже частина студентів – професійні спортсмени, які постійно перебувають на навчально-тренувальних зборах та беруть участь у змаганнях. Як результат, випускники мають високі спортивні звання та значні спортивні досягнення, зокрема є переможцями та призерами міжнародних, всеукраїнських та обласних змагань, учасниками кубків світу та України. Серед таких випускників:

– майстер спорту міжнародного класу з військово-спортивного двоборства, майстер спорту України з панкратіону, дворазовий чемпіон світу, срібний призер чемпіонату Європи, багаторазовий чемпіон України з військово-спортивного багатоборства, суддя національної категорії, володар чорного поясу Олександр Артемюк;

– майстер спорту України з самбо, переможець і призер чемпіонату і Кубка України серед юніорів і дорослих Христина Бондар;

– майстер спорту України з армрестлінгу, призер і переможець міжнародних змагань Євген Вакула;

– майстер спорту України з панкратіону, заслужений тренер України, багаторазовий переможець і призер міжнародних змагань, чемпіонатів і кубків України Сергій Гавриш;

– майстер спорту України з баскетболу, переможець і призер чемпіонату і Кубка України Сергій Глинчак;

– майстер спорту України з ушу, трикратний чемпіон України, двократний переможець Кубка України, бронзовий призер чемпіонату світу з ушу, срібний призер чемпіонату Європи, переможець міжнародного турніру Гран-прі серії А, володар поясу дракона Тарас Горобець;

– майстер спорту України з дзюдо, призер Кубка України, чемпіон України, срібний призер Дмитро Дерев'янко;

– майстер спорту України з боксу, переможець і призер чемпіонату і Кубка України серед юніорів і дорослих Валерія Єрошенко;

– майстер спорту України з дзюдо, срібний призер відкритого континентального Кубку; срібний призер чемпіонату світу, призер Кубка Європи U-21, неодноразовий призер та переможець чемпіонатів та Кубка України з дзюдо Зусько Богдан;

– майстер спорту України з пауерліфтингу, багаторазовий переможець і призер міжнародних змагань, чемпіонатів і кубків України Денис Коноваленко;

– майстер спорту України з біатлону, чемпіонка світу, призерка кубків світу та Європи Анна Кривонос;

– майстер спорту України з шорт-треку, переможець і призер чемпіонатів і кубків України Денис Маковка;

– майстер спорту України з волейболу, призер чемпіонату та Кубку України Андрій Маринченко;

– майстер спорту України з вільної боротьби, бронзовий призер першості Європи, володар 5-го місця на чемпіонаті світу серед юніорів, переможець і призер міжнародних і всеукраїнських змагань Сергій Меренда;

– майстер спорту України з дзюдо та самбо, володар Кубка світу з самбо, бронзовий призер Відкритого Кубку Європи, срібний призер Кубка Європи U21, бронзовий призер Кубка Європи U18, багаторазовий переможець та призер чемпіонатів, кубків України Алєксей Моісєєв;

– майстер спорту України з дзюдо, володар Кубку Європи, багаторазовий призер та переможець чемпіонату та Кубка України з дзюдо Олександр Мойсей;

– майстер спорту України з радіоспорту, неодноразова чемпіонка та призерка чемпіонатів України, кубків Європи, переможниця Кубку світу, бронзова призерка в командному заліку на чемпіонаті світу Ельвіра Нечипорук;

– майстер спорту України з легкої атлетики, неодноразовий призер та переможець змагань з марафонського (42 км.) та напівмарафонського (21 км.) бігу, чемпіонатів України та області з легкої атлетики, рекордсмен України – у повній військовій амуніції (пробіг марафонську дистанцію за 4 години 36 хв.) Сергій Проневич (загинув під час окупації у 2022 р.);

– майстер спорту міжнародного класу з вільної боротьби, срібний призер чемпіонату світу серед юніорів, переможець і призер міжнародних і всеукраїнських змагань Олег Россол;

– майстер спорту України зі спортивного орієнтування, багаторазовий переможець і призер міжнародних змагань, чемпіонатів і кубків України Олексій Савченко;

– майстер спорту України з легкої атлетики, призер чемпіонату і Кубка України серед юніорів, призер України серед юніорів і дорослих Євген Сивенко;

– майстер спорту України з біатлону, переможниця та призерка міжнародних та всеукраїнських змагань із біатлону Ганна Ситник;

– майстер спорту України з дзюдо, бронзова призерка командного чемпіонату Європи, переможниця Кубка Європи, срібна призерка Континентального Кубка Європи з дзюдо серед жінок Марія Скора;

– майстер спорту України з дзюдо, неодноразовий переможець та призер чемпіонатів України та кубків, учасник змагань з дзюдо міжнародного рівня Артем Станілога;

– майстер спорту України з дзюдо, переможець та призер чемпіонатів України та кубків, учасник змагань з дзюдо міжнародного рівня Максим Станілога;

– майстер спорту України з біатлону, переможець і призер чемпіонатів і кубків України Юрій Татарінов;

– майстер спорту міжнародного класу зі стендової стрільби, багаторазовий переможець і призер міжнародних змагань, чемпіонатів і кубків України Ігор Тельний;

– майстер спорту України з шорт-треку, переможець і призер чемпіонатів і кубків України Віталій Ткаченко;

– майстер спорту України з дзюдо, учасник чемпіонату світу з самбо серед юніорів, юніорок, юнаків та дівчат, чемпіон всеукраїнського турніру з самбо «Кубок Юна Україна» Данило Токарь;

– майстер спорту України з дзюдо, багаторазовий призер Кубка Європи, неодноразовий чемпіон і призер чемпіонату і Кубка України Артем Фальківський;

– майстер спорту міжнародного класу з дзюдо, майстер спорту України з самбо, неодноразовий переможець та призер міжнародних та всукраїнських змагань, засновник Благодійного фонду допомоги спортсменам Дільшот Халматов;

– майстер спорту України з дзюдо, засновниця Благодійного фонду допомоги спортсменам Діана Халматова (Кюркчян);

– майстер спорту України з дзюдо, самбо та бойового самбо, засновник Благодійного фонду допомоги спортсменам Шухрат Халматов;

– майстер спорту України з легкої атлетики, багаторазова чемпіонка України серед молоді Анастасія Чапаєва;

– майстер спорту України з дзюдо, самбо, чемпіонка України Єлизавета Челпанова;

– майстер спорту України з біатлону, бронзовий призер Всесвітньої студентської універсіади, переможець і призер всеукраїнських змагань Антон Юнак.

Найбільшою гордістю університету й кафедри зокрема є брати Тарас і Богдан Шелестюки. Тарас Шелестюк – заслужений майстер спорту з боксу, бронзовий призер XXX літніх Олімпійських ігор у Лондоні, чемпіон світу, бронзовий призер чемпіонату Європи, переможець Кубка Європи, триразовий чемпіон України, інтернаціональний чемпіон за версією WBA. За вагомий особистий внесок у розвиток вітчизняного спорту, досягнення високих результатів, зміцнення міжнародного авторитету України він нагороджений орденом «За заслуги» III (2011) і II (2012) ступенів. Богдан Шелестюк – майстер спорту міжнародного класу з боксу, бронзовий призер чемпіонату Європи, переможець і призер чемпіонатів та Кубка України.

Наші випускники – наша гордість. Наші випускники – яскраві, неповторні, неординарні особистості, які володіють фундаментальними, глибокими знаннями у сфері фізичної

культури та практичними навичками, набутими як у стінах університету, так і під час проходження практики та змагальної діяльності. Випускників кафедри теорії і методики фізичного виховання відрізняє активна життєва позиція, бажання вдосконалювати свої знання та вміння, прагнення до досягнення поставлених цілей і вирішення найскладніших завдань.

Це висококваліфіковані вчителі, тренери, викладачі, науковці із ученими званнями та науковими ступенями. Ми завжди раді зустрічі з випускниками в реальному житті та у віртуальному просторі. Пишаємося досягненнями наших випускників та їхнім професійним зростанням на шляху до нових звершень. Щиро радіємо за успіхи в їхньому особистому житті.

Список використаної літератури та джерел

1. Альманах університетської слави. Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (1874–2019) / гол. ред. О. І. Курок. Суми, ПВП «Видавничий будинок «Еллада»», 2019. 196 с.
2. Бутенко Г. О. Основи біохімії роботи м'язів : навчально-методичний посібник. Вінниця : ТВОРИ. 2023. 103 с.
3. Бутенко Г. О. Теорія і методика викладання спортивного орієнтування : навчально-методичний посібник. Глухів : РВВ ГНПУ, 2019. 72 с.
4. Бутенко Г. О. Теорія і методика викладання туризму : навчально-методичний посібник. Глухів : РВВ ГНПУ, 2019. 68 с.
5. Бутенко Г. О. Фізіологічні основи фізичного виховання : навчально-методичний посібник. Вінниця : ТВОРИ. 2020. 128 с.
6. Бор А. М. Вплив засобів та методів підвищення рухової активності на фізичну підготовленість студентів педагогічних вузів : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / Харківський педагогічний ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 1994. 20 с.
7. Відомчий архів Глухівського НПУ імені Олександра Довженка. Особова справа Бора Андрія Михайловича (97 аркушів).
8. Відомчий архів Глухівського НПУ імені Олександра Довженка. Особова справа Бріжатого Олександра Володимировича (64 аркуші).
9. Відомчий архів Глухівського НПУ імені Олександра Довженка. Особова справа Васіна Юрія Григоровича (47 аркушів).
10. Відомчий архів Глухівського НПУ імені Олександра Довженка. Особова справа Григорова Івана Акимовича (39 аркушів).
11. Відомчий архів Глухівського НПУ імені Олександра Довженка. Особова справа Грондовського Сергія Нечиславовича (61 аркуш).
12. Відомчий архів Глухівського НПУ імені Олександра Довженка. Особова справа Кравченко Зої Михайлівни (21 аркуш).
13. Відомчий архів Глухівського НПУ імені Олександра Довженка. Особова справа Масалітової Галини Іванівни (29 аркушів).

14. Відомчий архів Глухівського НПУ імені Олександра Довженка. Особова справа Михайлик Тетяни Владиславівни (40 аркушів).
15. Відомчий архів Глухівського НПУ імені Олександра Довженка. Особова справа Мітрова Бориса Олександровича (23 аркуші).
16. Відомчий архів Глухівського НПУ імені Олександра Довженка. Особова справа Олофінського Віктора Володимировича (9 аркушів).
17. Відомчий архів Глухівського НПУ імені Олександра Довженка. Особова справа Примакова Віталія Васильовича (10 аркушів).
18. Відомчий архів Глухівського НПУ імені Олександра Довженка. Особова справа П'ятакова Михайла Івановича (30 аркушів).
19. Відомчий архів Глухівського НПУ імені Олександра Довженка. Особова справа Стасюка Романа Миколайовича (19 аркушів).
20. Відомчий архів Глухівського НПУ імені Олександра Довженка. Особова справа Сухобока Олега Юрійовича (88 аркушів).
21. Відомчий архів Глухівського НПУ імені Олександра Довженка. Особова справа Хоменко Надії Михайлівни (77 аркушів).
22. Відомчий архів Глухівського НПУ імені Олександра Довженка. Особова справа Шпака Володимира Петровича (194 аркуші).
23. Гирич Я. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр.» (літери «П, Р, Т, У, Ф, Ц, Ч, Я»). *Історичні студії суспільного прогресу*. 2017. Вип. 5. С. 180–217. URL: http://issp.gnpu.edu.ua/sites/default/files/doc/020hyrbio05.pdf (дата звернення: 23.03.2024).
24. Григорій Львович Сапітон (1901–1954) : біобібліогр. покажчик до 70-річчя від дня смерті / керівник вид. проєкту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»).
25. Гриценко А. П., Колієнко А. А. Глухівський учительський інститут: філософські засади заснування та функціонування. *Культурологічний альманах.* 2023. № 2. С. 157–162. URL: https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.2.21 (дата звернення: 11.04.2024).
26. Гриценко А. Директорство Григорія Сапітона у Глухівському учительському інституті. *Глухівські історико-філософські читання* : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 24–28. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2904 (дата звернення: 11. 04.2024).
27. Гриценко А. П., Курок О. І. До питання періодизації історії Глухівського державного педагогічного інституту на рубежі XX–XXI століть. *Освіта і наука XXI століття* : матеріали звітної наук.-практ. конф. викладачів (м. Глухів, 4 травня 2022 р.). Глухів, 2022. С. 48–49.
28. Гриценко А. П. Історія впровадження методики використання інформаційних ресурсів у практику навчання історії у вітчизняних школах на рубежі XIX–XX ст. *Сіверщина в історії Ук*раїни : зб. наукових праць. Вип. 7. Київ – Глухів : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2014 С. 249–

252. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sviu_2014_7_62 (дата звернення: 11.04.2024).

29. Гриценко А. Пам'яті Григорія Львовича Сапітона (1901–1954) – директора Глухівського учительського інституту. *Сіверянський літопис* : науковий журнал. 2024. № 3 (177). С. 172.

30. Гриценко А. П., Ащаулова Т. А. Порівняльна характеристика соціального статусу та рівня життя викладачів Глухівської чоловічої гімназії та Глухівського учительського інституту в 1870-х–1900-х роках. *Сумський історико-архівний журнал*. 2022. № XXXIX. С. 26–32. DOI: doi.org/10.21272/shaj.2022.i39.p.25 (дата звернення: 11.04.2024).

31. Гриценко А. П. Розвиток Глухівського педагогічного інституту у 1990-х роках. *Сіверщина в історії України* : збірник наукових праць. 2022. Вип. 15. С. 140–147. URL: https://nz-hlukhiv.com.ua/wp-content/uploads/sivershuna/sivershuna_2022.pdf (дата звернення: 10.11.2023).

32. Гриценко В. Діяльність євреїв у Глухівському педагогічному інституті. *«Глухівські історико-філософські читання»:* збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А.П., голова та ін.]. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 84-88. URL: http://46.201.250.252/handle/123456789/2924 (дата звернення: 10.09.2024).

33. Діагностичні методики оцінювання фізичного стану дітей дошкільного віку та профілактичні вправи щодо його покращення : навчальний посібник. 2-ге видання, доповнене / автори-укладачі Е. С. Вільчковський, О. І. Курок, Н. О. Хлус. Вінниця : ТОВ «Твори», 2023. 63 с.

34. Драчук А. І, Цись Д. І.°, Хлус Н. О., Москаленко І. М. Оптимізація фізичного виховання студентів закладів вищої освіти : навчальний посібник. Вінниця : ТОВ «Твори», 2021. 274 с.

35. Драчук А. І., Корякіна І. В., Хлус Н. О. Оптимізація рухової активності дітей дошкільного віку : навчально-методичний посібник. Вінниця : ТОВ «Твори», 2022. 128 с.

36. Драчук А. І., Хлус Н. О., Москаленко І. М. Методичні рекомендації для організації та проведення занять з оздоровчої аеробіки (комплекси вправ фітбол-аеробіки, степ-аеробіки). Вінниця : ТОВ «Твори», 2022. 80 с.

37. Драчук А. І., Хлус Н. О., Москаленко І. М., Капелько Л. Г. Методичні рекомендації до організації ігор та вправ спортивного характеру в закладах дошкільної освіти. Вінниця : ТОВ «Твори», 2022. 88 с.

38. Драчук А. І., Хлус Н. О., Москаленко І. М. Методичні рекомендації для самостійних занять фізичними вправами здобувачів освіти в умовах дистанційного навчання. Вінниця : ТОВ «Твори», 2022. 72 с.

39. Драчук А. І., Цись Д. І.°, Хлус Н. О., Москаленко І. М. Оптимізація фізичного виховання студентів закладів вищої освіти : навчальний посібник. Вінниця : ТОВ «Твори», 2021. 274 с.

40. Ігри спортивного характеру з м'ячем для дітей дошкільного віку (футбол, баскетбол) : навчально-методичний посібник / укладачі: О. І. Курок, Н. О. Хлус. Вінниця : ТОВ «Твори», 2023. 106 с.

41. Історія Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Курс лекцій для здобувачів вищої освіти ОС «Бакалавр» / Автор-упорядник : доц. А. П. Гриценко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 128 с.

42. Кириченко А. В. Історія Глухівського учительського інституту 1874 по 1924 роки : біобібліогр. покажчик до 150-річчя з часу заснування університету / керівник вид. проєкту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко; В. М. Крижанівський. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»).

43. Корекційно-оздоровча робота з дітьми дошкільного віку (курс лекцій): навчальний посібник / автори-укладачі: Н. О. Хлус, І. М. Москаленко, Л. Г. Капелько. Вінниця : ТОВ «Твори», 2023. 176 с.

44. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1924 – 1941 рр.». *Історичні студії суспільного прогресу*. 2018. Вип. 6. С. 112-147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2018_6_13 (дата звернення : 11.04.2024).

45. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр.» (літера «К»). *Історичні студії суспільного прогресу*. 2015. Вип. 3. С. 113–125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2015_3_16 (дата звернення: 11.04.2024).

46. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр.» (літери «С, Ш, Х, Ю»). *Історичні студії суспільного прогресу*. Глухів, 2017. Вип. 5. С. 311–333. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2017_5_23 (дата звернення: 11.04.2024).

47. Кузюра Г. М., Седляр Ю. В. Методичні рекомендації з написання курсових робіт з дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання», «Теорія і методика обраного виду спорту» для студентів спеціальності 6.010201 «Фізичне виховання» всіх форм навчання. Глухів : РВВ ГНПУ ім. О. Довженка, 2015. 51 с.

48. Курілова В.І., Бутенко Г.О. Здоров'я людини: навчально-методичний посібник. Вінниця : ТВОРИ. 2021. 273 с.

49. Курок О., Гриценко А. Крижанівський В., Чумаченко О. Глухівський інститут в 1917–1924 рр.: між дерусифікацією та українізацією. *Сіверянський літопис*. 2023. № 1. С. 37–43. DOI: https://doi.org/10.58407/litopis.230105 (дата звернення: 11.04.2024).

50. Курок О. І., Гриценко А. П. Досвід формування професійної компетентності майбутніх учителів історії у Глухівському учительському інституті у 1874–1917 роках. *Сіверщина в історії України* : зб. наукових праць. Вип. 13. Київ – Глухів : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2020. С. 233–237.

51. Курок О., Гриценко А. Заснування Глухівського учительського інституту. *Актуальні питання дослідження вітчизняної історії й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах НУШ* :

збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, О. А. Чумаченко, співголова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2022. Вип. 1. С. 19–23.

52. Курок О., Гриценко А., Прокопчук В. Ліквідація неписьменності 20–30-х років XX століття як соціальний та політичний проєкт радянської влади: філософський аспект. *Сумський історико-архівний журнал*. 2023. № XL. С. 12–18. URL: doi.org/10.21272/shaj.2023.i40.p.12 (дата звернення: 11.04.2024).

53. Курок О. І., Гриценко А. П. Організація фахової підготовки майбутніх педагогів у Глухівському учительському інституті у 1870-х роках. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. 2022. Вип. 50, № 3, Ч. 1 С. 12–24. URL: https://drive.google.com/file/d/182VCBkC9-qYdkoz1j2mGgLebtmGkpLdo/view (дата звернення: 11.04.2024).

54. Методичні рекомендації з написання магістерських робіт для здобувачів другого рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (фізична культура) / укладачі Кузюра Г. М., Седляр Ю. В., Синіговець В. І. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 60 с.

55. Методичні рекомендації щодо написання курсових робіт для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 014 Середня освіта предметної спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура) / укладачі : Г. О. Бутенко, Г. М. Кузюра, Н. О. Хлус. Глухів, 2023. 99 с.

56. Мошик І. В. Становлення в регіональній вищій школі Чернігівщини нових організаційних форм та методів навчання як засобу формування нового інтелігента у 20-х рр. XX ст. *Література та культура Полісся*. 2009. Вип. 49. С. 33-43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ltkp_2009_49_8 (дата звернення: 11.04.2024).

57. Наскрізна програма практичної підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Середня освіта (Фізична культура та організація спортивно-масової і туристичної роботи)»: навчально-методичний посібник / укладачі: Н. О. Хлус, Г. М. Кузюра, Г. О. Бутенко. Глухів, 2023. 71 с.

58. Організація корекційно-оздоровчої роботи з дітьми в закладі дошкільної освіти : навчально-методичний посібник / автори-укладачі : Н. О. Хлус, С. А. Тітаренко, Д. І. Цись, Н. О. Цись, І. М. Москаленко, Л. Г. Капелько. Вінниця : ТОВ «Твори», 2023. 248 с.

59. Рухливі та спортивні ігри для дітей дошкільного віку (курс лекцій) : навчальний посібник / автори-укладачі: О. І. Курок, Н. О. Хлус, С. А. Тітаренко. Вінниця : ТОВ «Твори», 2023. 198 с.

60. Синіговець В. І., Васіна Т. Л., Кузюра Г. М. Наскрізна програма педагогічної практики студентів факультету педагогіки і психології. Глухів : РВВ ГНПУ ім. О. Довженка, 2013. 36 с.

61. Хлус Н. О., Леонова В. А., Куц О. С. Технологія підвищення фізичної підготовленості студенток ВНЗ засобами степ-аеробіки : навчальний посібник. Вінниця : Планер, 2015. 228 с.

62. Цись Д. І., Куц О. С. Програма з фізичного виховання для спортивного навчального відділення з волейболу: програма. Вінниця : ТОВ «Ландо ЛТД», 2013. 42 с.

63. Цись Д. І., Куц О. С. Технологія удосконалення фізичної підготовленості студентів ВНЗ : методичний посібник. Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2013. 221 с.

64. Цись Д. І. American Journal of Sports Science (AJSS) https://www.sciencepg.com/j/ajss, 2022 p.

65. Modern issues of physical education, sports, tourism-local history, and physical culture, and recreation work : Monograph. Scientific editors: Nataliia Khlus and Tadeusz Pokusa. Opole, 2023. 579 p.

66. Modern science and education: problems and development prospects : Monograph. Edited by Jakub Świerzawski and Iryna Ostopolets. Series of monographs Faculty of Architecture. Katowice, 2022. 389 p.

67. Physical culture, sports and physical rehabilitation in modern society : Monograph. Edited by Nataliia Khlus and Oleksandr Nestorenko. Katowice : Publishing House of University of Technology, 2022. 366 p.

68. Physical culture, sports and physical rehabilitation in the society of information technologies : Monograph. Edited by Nataliia Khlus. Katowice : The University of Technology in Katowice Press, 2024. 788 p.

69. Problems and prospects of physical culture and sports development and healthy lifestyle formation of different population groups : Monograph. Editors: Iryna Ostopolets, Olha Shevchenko, Tadeusz Pokusa. Opole : The Academy of Management and Administration in Opole, 2020. 286 p.

Наукове видання

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка: 150 років розвитку

МОНОГРАФІЯ

Відповідальний за випуск Ткаченко Н. М.
Мовно-стилістичне редагування: Кухарчук І. О. , Холявко І. В.
Комп'ютерна верстка Ткаченко Н. М.

Підп. до друку 23.10.2024.
Формат 60x84/8. Гарнітура Arial.
Папір офсетний. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 72,8.
Ум. фарб.-відб. 26,39. Обл.-вид. арк. 34,8.
Тираж 100 пр. Вид. № 3492.
Видавництво Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.
41400, м. Глухів, Сумська обл., вул. Києво-Московська, 24,
тел/факс (05444) 2-33-06.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК No678 від 19.11.2001.

Виготовлювач: ФОП Цьома С.П.
40002, м. Суми, вул. Роменська, 100. Тел.: 066-293-34-29.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
серія ДК, № 5050 від 23.02.2016